

Á L I T U M

Stýrisskipanarviðurskipti

F Ø R O Y A

Álit um
stýrisskipanarviðurskifti Føroya

Álit um stýrisskipanarviðurskipti Føroya

Álit frá nevdini, landsstýrið setti 1. apríl 1993,
at kanna stýrisskipanarviðurskipti Føroya.

Sjúrður Rasmussen, adv.
Annfinn V. Hansen, adv.
Bjørn á Heygum, adv.
Hans Trygvi Henriksen, adv. ft.
Kjartan Hoydal, fiskivinnustjóri

Tórshavn 1994

Álit um stýrisskipanarviðurskifti Føroya.

Álit frá nevdini, landsstýrið setti 1. apríl 1993, at kanna stýrisskipanarviðurskifti Føroya.

Í nevdini sótu: Sjúrdur Rasmussen, adv., Annfinn V. Hansen, adv., Bjørn á Heygum, adv., Hans Trygvi Henriksen, adv. ft., Kjartan Hoydal, fiskivinnustjóri.

© 1994, Føroya landsstýri.

Umbróting og prentumsiting: Pf. Hestprent.

Perma: Pf. Grafisk teknistova.

Prent: Pf. Estra Prent.

Innihaldsyvirlit

KAP. 1. Arbeiði nevndarinnar	9
KAP. 2. Samandráttur av álitinum	13
KAP. 3. Stýrisskipanarviðurskifti Føroya fram til 1940	23
<i>Jákup Thorsteinsson:</i>	
Stýrisskipan Føroya í søguligum ljósi	24
Zakarias Wang:	
Stýrisskipan Føroya í fólkarættarligum ljósi	42
KAP. 4. Galdandi stýrisskipan í Føroyum	47
I Vald ríkismyndugleikanna	48
A. Gildi grunlógarinnar fyri Føroyar	48
B. Skipan grundlógarinnar	49
1. Alment	49
2. Kongur og stjórnin	50
Kongur	50
Danska stjórnin	51
Setan	51
Størv og heimildir	52
Ábyrgd	53
3. Fólkingið	54
Val av fólkingi	54
Um føroysku fólkatingsmenninar	54
Starv fólkatingsins	56
4. Dómsvaldið	57
5. Grundlógin § 20	58
6. Frælsisrættindi og aðrar fyriskipanir	59
C Føroyski ummælsrætturin	59
1. Reglur, sum bert viðvíkja Føroyum	59
2. Sum viðvíkja lokalum viðurskiftum	60
3. Aðrar reglur	61
4. Alment um ummælsrættin	62
D. Nær hevur ríkislóggáva gildi í Føroyum	63

II	Vald í Føroyum	65
	A. 1940 bráðfeingis stýrisskipanin	65
	1. Støðan 1940-1945	65
	2. Støðan 1945-1948	66
	B. Heimastýrisskipanin	67
	1. Av hvørjum stýrisskipanarligum slagi er heimastýrslógin ..	67
	2. Innihaldið í heimastýrslógini	70
	Almenna skipanin	70
	Málsræði í felagsmálum	71
	Hvørji mál eru felagsmál	71
	Felagsmál, sum ikki kunnu yvirtakast	71
	Felagsmál, sum kunnu yvirtakast, men ikki eru	74
	Trætur um málsræði	75
	Fyrisitin av dønum	76
	Fyrisitin av føroyingum	76
	Málsræði í sermálum	79
	Hvørji mál eru yvirtikin	79
	Hvørjar avmarkingar setur heimastýrslógin fyri	
	lóggávu og fyrisiting heimastýrisins í sermálum	79
	Eftir hvørji skipan	81
	Forsøgan hjá stýrisskipanarlógini	81
	Alment	81
	Løgtingið	83
	Landsstýrið	92
	Ymsar ásetingar um stýrisskipanina í	
	Føroyum innanhýsis	98
III	Uppafturprent av lóggávuni	100
	A. Lov nr. 169 af 05.06.1953: Danmark riges grundlov	100
	B. Færø Amts Kundgørelse Nr. 11 af 31.03.1948 af	
	Lov om Færøernes Hjemmestyre	112
	C. Løgtingslóg nr. 1 frá 13.05.1948 um stýrisskipan Føroya í	
	sermálum, sum seinast broytt við løgtingslóg	
	nr. 2 frá 03.01.1985	122
	D. Løgtingslóg nr. 2 frá 13.05.1948 um umboðsvald Føroya	128
	 KAP. 5. Fíggjarviðurskifti Føroya (1992)	133
I	Rakstrarroknskapur landskassans fyri fíggjarárið 1992	134
II	Veitingar úr ríkiskassanum til Føroya 1992	135
III	Uttanlandsskuld Føroya (ult. árið)	136

KAP. 6. Ummæli av stýrisskipanini	137
I Inngangur	138
II Løgtingið	139
A. Løgtingið sum lóggávuvald	139
B. Løgtingið sum fyrisingarvald	139
III Landsstýrið	140
A. Valt av løgtinginum	140
B. Ikki politiska ábyrgd móttvegis løgtinginum	140
C. Kollegiuskipan	141
1. Tá ið heimastýrið var stovnst	141
2. Í dag	141
Málsviðgerðin kemur í drag	141
Kann elva til ósakligar avgerðir	142
Førir til, at heildarsjónarmið verða fjónað	142
Ábyrgdin	143
D. Embætismannaskipanin	143
1. Verkliga útbúgvingin	143
2. Arbeidsbýtið millum landsstýrismenn og embætismenn	144
E. Løgtingslógin um ábyrgd landsstýrismanna	145
IV Sorinskrivarin og landfútin	146
A. Sorinskrivarin	146
B. Landfútin	146
V Onnur viðurskifti	148
A. Um nevndir, stýri og ráð	148
B. Uttanríkismál, har føroyingar og danir	149
hava hvør síni áhugamál	149
KAP. 7. Uppskot nevndarinnar	151
I Uppskot til løgtingslóg um stýrisskipan Føroya	152
II Heildarviðmerkingar	170
III Fígjarligar avleiðingar av uppskotinum	172
IV Viðmerkingar til einstøku greinirnar	173
V Greinir í stýrisskipanarlógini, sum ikki verða endurtiknar í uppskoti nevndarinnar; heldur ikki í broyttum líki	199
KAP. 8. Lýsing av, hvørjar stýrisskipanarreglur neyðugar eru afturat, skulu Føroyar hava fult sjálvstýri	201
I Broyting av donsku grundlógini	202
II Samtykt av eini føroyskari grundlóg	203

III At löggeva og skipa fyri fyrising av írestandi yvirtøkum og taka yvir tey málsøki, sum í dag ikki kunnu yvirtakast sbr. heimastýrslógini	204
IV Avtala við donsku stjórnina (ella aðra stjórn) um aðrar veitingar ..	205
KAP. 9. Fremmandar stýrisskipanir	207
I Ríki við fullveldi (suverænitet)	208
A. Ísland	208
1. Constitution and Government	208
2. Stjórnarskrá Lýðveldisins Íslands	221
B. Noregi	235
C. Svøríki	260
D. Bretland	286
E. USA	325
II Heimastýrisskipanir og stýrisskipanir uttan fullveldi	345
A. Grønland	345
1. Lov nr. 577 af 29.11.1978 om Grønlands hjemmestyre	345
2. Landstingslov nr. 11 af 20.10.1988 om landstinget og landsstyret sum broytt við landstingslov nr. 10 af 21.10.1989	349
B. Áland	359
C. Isle of Man	372
D. Cook Islands (New Zealand)	384
KAP. 10. Bókmentir um stýrisskipanarviðurskifti Føroya	397
1. Bøkur, próvritgerðir og onnur sjálvstøðug rit	398
2. Tíðarritsgreinir og brot úr bókum	404

KAP 1.

Arbeiði nevndarinnar

Á landsstýrisfundi 1. apríl 1993 samtykti landsstýrið¹ at velja limir í eina nevnd at kanna stýrisskipan Føroya.

Í nevndina vóru valdir:

Kjartan Hoydal, fiskivinnustjóri, Hans Trygvi Henriksen, adv. ft., Sjúrdur Rasmussen, adv., Bjørn á Heygum, adv., og Annfinn V. Hansen, adv.

Løgmaður boðaði í skrivi 14. apríl 1993 frá, at orsøkin fyri setanini var, at í táverandi samgonguskjali var avtalað, at virkast skuldi fyri nýggjari sjálvstýrslóg, sum skuldi avloysa heimastýrslógina. Ført var fram, at fyri at tryggja, at fortreytir eru fyri slíkari broyting, er neyðugt at fáa greiðu á, hvussu okkara innanhýsis stýrisskipan skal verða, tí núverandi stýrisskipan tykist ikki at virka nóg væl við tí sjálvstýri, vit hava.

Arbeiðssetningurin hjá nevndini var settur at vera hesin:

- 1) at kanna og lýsa lógargrundarlagið undir stýrisskipanini og umboðsvaldinum og gera eina metan av, um henda lóggáva er hóskaði longur, herundir arbeiðsbýti millum lóggevandi og úttinnandi valdið,
- 2) at lýsa munin millum landsstýrið sum kollegium og ráðharrastýri,
- 3) at gera uppskot til stýrisskipan, sum byggir á eitt ráðharrastýri, og í hesum sambandi meta um, hvørji krøv ein tilik skipan setir til umsitingina og kostnaðin av hesum,
- 4) at lýsa, hvørjar stýrisskipanarreglugerðir neyðugar eru afturat, um Føroyar skulu hava fult sjálvstýri.

Nevndin fekk frá landsstýrinum atgongd til allar upplýsingar málinum viðvíkjandi, og fekk tíðarfrest at lata álit innan 1. oktober 1993.

Eftir ein kunnandi fund 27. apríl 1993 við Maritu Petersen, løgmann, og landsstýrismenninar Berg Jacobsen og Finnboga Ísakson hevði nevndin sín fyrsta fund og skipaði seg við Sjúrdi Rasmussen, adv., sum skrivara, og honum var litið upp í hendi at taka sær av leiðsluni fyri arbeiði nevndarinnar.

Nevndin hevur havt 18 fundir.

Kap. 2, samandrættin av álitinum hevur Jógvan Jespersen, útvarpstjóri, gjørt.

Kap. 3, stýrisskipanarviðurskipti Føroya fram til 1940 er skrivað av tveimum ymsum høvundum fyri at lýsa tíðina frá einum søguligum sjónarmiði og frá einum fólkarættarligum sjónarmiði. Jákup Thorsteinson, dr. phil., deildarstjóri í landsstýrinum, hevur skrivað frá einum

¹. Landsstýrisins j. nr. 105-1/90

søguligum sjónarmiði og Zakarias Wang, stjórn málafrøðingur, frá einum fólkarættarligum sjónarmiði.

Kap. 4, galdandi stýrisskipan í Føroyum, hefur Sjúrdur Rasmussen, adv., skrivað.

Taltilfarið til 5. kap. landskassanum viðvíkjandi hefur gjaldstovan útvegað. Ríkiskassanum viðvíkjandi hefur ríkisumboðið útvegað nevndini tøluni. Tøluni um uttanlandsskuld Føroya eru úr frágreiðingini hjá Peder Andersen.

At fáa tilvegað tilfar til kap. 9, fremmandar stýrisskipanir, hefur nevndin fingið hjálp frá teim ymsu umboðs- og sendistovunum hjá nevndu londunum.

Kap. 10, bókmentalisti yvir stýrisskipanarviðurskifti Føroya, hefur Føroya Landsbókasavn gjørt eftir umbøn frá nevndini.

Dánjal J. Bærentsen, frv. landsdjóralækni, hefur verið nevndini til hjálpar við rættlestri av føroyska tekstinum, og Arne Juul Arnskov, frv. skrivstovustjóri ríkisumboðsins, hefur rættlisið danska tekstin og veitt nevndini ráð. Jóhan H. Winther Poulsen, professari, hefur rættlisið lógaruppskotið, Maiken S. Poulsen, skrivari løgmans, hefur havt seinasta rættlestur um hendi. Esther Bech, skrivstovufulltrúi á lögtingsskrivstovuni, hefur veitt nevndini upplýsingar um verkliga arbeiðið lögtingsins. Kjartan Kristiansen, menningarstjóri, Zakarias Wang, stjórn málafrøðingur, Joen H. Andreassen, sorinskrivari, og Árni Olafsson, føroyskur serkønur í uttanríkisráðnum, hava rættleitt nevndini í ávísam spurningum.

Arbeiðið hjá nevndini gjørdist meira umfatandi enn væntað, og av hesi orsök bar ikki til at halda settu tíðarfrestina 1. oktober 1993, men verður álit nevndarinnar við hesum latið úr hondum.

Tórshavn, hin 22. desember 1993.

Sjúrdur Rasmussen, adv. Annfinn V. Hansen, adv.

Bjørn á Heygum, adv. Hans Trygvi Henriksen, adv. ft.

Kjartan Hoydal, fiskivinnustjóri

KAP. 2.

Samandráttur av álitinum

Arbeiði nevndarinnar

1. apríl 1993 samtykti Føroya landsstýri at seta nevnd at kanna stýrisskipan Føroya. Setningur nevndarinnar var:

- 1) at kanna og lýsa lógargrundarlagið undir stýrisskipanini og umboðsvaldinum og gera eina metan av, um henda lóggáva er hóskandi longur, herundir arbeiðsbýtið millum lóggevandi og útinandi valdið,
- 2) at lýsa munin millum landsstýrið sum kollegium og ráðharrastýri,
- 3) at gera uppskot til stýrisskipan, sum byggir á eitt ráðharrastýri og í hesum sambandi meta um, hvørji krøv ein tilík skipan setir til umsitingina og kostnaðin av hesum,
- 4) at lýsa, hvørjar stýrisskipanarreglugerðir eru neyðugar afturat, um Føroyar skulu hava fult sjálvstýri.

Í álitinum verður gjølla greitt frá stýrisskipanarviðurskiftum Føroya fram til 1940, støðuni undir seinna heimsbardaga og lögfrøðiliga grundarlagnum undir galdandi stýrisskipan frá 1948. Nevndin umrøðir fíggarviðurskifti Føroya og ger ummæli av stýrisskipanini. Í kap. 7. hevur nevndin gjørt uppskot til nýggja lóg um stýrisskipan Føroya. Álitid lýsir eisini stutt, hvørjar stýrisskipanarreglur eru neyðugar afturat, um Føroyar skulu hava fult sjálvstýri.

Í arbeiðinum hevur nevndin kannað stýrisskipanirnar í eitt nú Danmark, Noregi, Svøríki og Íslandi, og við uppskotinum mælir nevndin til at laga stýrisskipanarviðurskifti Føroya eftir skipanunum í okkara grannalondum.

Galdandi stýrisskipan

Stýrisskipanarlógin ásetir innanhýsis valdsbýtið í Føroyum. Nevndin vísir á, at skipanin í okkara grannalondum við tríbýti av valdinum millum lóggevandi, útinandi og dømandi valdið ikki er galdandi í Føroyum.

Dømandi valdið er hjá dómstólum ríkisins. Hetta er felagsmál, sum heimastýrið ikki hevur yvirtikið, og løgting og landsstýri hava onga ávirkan á dømandi valdið. Lóggevandi og útinandi valdið er hjá lögtinginum. Tó hevur landsstýrið stóran part av fyrisitingini um hendi, men tað má geva seg undir lögtingsins avgerðir og hevur ikki endaligt fyrisitingarligt vald.

Fyri 1940 var løgtingið eitt fyrisitandi ráð, og ein landsnevnd virkaði tingsins vegna millum tingseturnar. Í 1948 fekk løgtingið lóggevandi

myndugleika í yvrtiknum málum, og landsstýrið kom í staðin fyri landsnevndina. Landsstýrið fyrísat eisini, meðan lögtingið var saman, men viðgerðin í 1948 av uppskotinum til stýrisskipanarlóg vísir, at ein meiriluti í lögtinginum var ímóti, at landsstýrið skuldi hava endaligt fyrisitingarligt vald.

Niðurstøðan hjá nevdini er, at týðningarmesta brekið í núverandi stýrisskipanini er, at politiska ábyrgdin er forfjónað. Eingin politikari hevur persónliga ábyrgdina av fyrisitingini. Landsstýrið er kollegium. Øll uppskot, sum skulu leggjast fyri lögtingið, skulu viðgerast og samtykkjast á landsstýrisfundi og somuleiðis allar týðandi avgerðir.

Teir einstøku landsstýrismenninir hava sera avmarkaðar móguleikar fyri at taka fyrisitingarligar avgerðir. Í nógvum og støðugt fleiri málum fremur landsstýrið fyrisitingina saman við lögtingsnevndum, eitt nú í fíggar- og fiskivinnumálum.

Nevndin heldur, at verandi skipan og væntandi fyrisitingarlig ábyrgd føra til:

- At kanningar av politiskum avgerðum og eftirlitið aftaná verður forsømt.
- At politiskar semjur ofta koma í staðin fyri sakliga og rætta málsviðgerð.
- At formligu krøvini til lógararbeiðið verða førsømd.
- At fyrisitingin verður veik, tí politiska ábyrgdin av henni er forfjónað.
- At rættartrygdin hjá borgarunum er tilvildarlig.
- At eftirlitið við inntøkum og útreiðslum hjá tí almenna hevur verið ov veikt.
- At almennar politiskar avgerðir av hægri fyriskipaðum slagi verða forsømdar.

Út frá hesi niðurstøðu mælir nevdin til, at lögtingið bert skal hava lóggávuvald og ongan fyrisitandi myndugleika í nøkrum líki. Nevndin heldur, at tað altíð má vera soleiðis, at tað fær avleiðingar fyri ein persón, sum setir lóggávuna í Føroyum til viks. Lögtingsmenn standa bert til svars fyri sínum veljarum, og seta teir lóggávuna til viks, fær tað ikki rættarligar avleiðingar.

Tí eigur alt fyrisitingarligt vald at verða lagt til landsstýrið, sum mótvegis lögtinginum hevur rættarligu og politisku ábyrgdina av, at lóggávan verður hildin uppi. Teir triggir stovnarnir, sum býta valdið í landinum – lóggevandi, úttinnandi og dømandi valdið – skulu ansa eftir hvør øðrum og tryggja eina javnvág.

Nevndin mælir somuleiðis til, landsstýrið verður broytt frá kollegie til ráðharrastýri. Verandi kollegialskipan hefur helst verið hóskaði tey fyrstu árinu undir heimastýrinum, tí yvirtiknu málsøkini vóru ikki so arbeiðskrevjandi. Men síðan fyrisingin av teimum krevjandi skúla-, heilsu- og almannamálunum er yvirtikin eftir grein 9 í heimastýrislógini, og landsstýrið í stóran mun hefur lagt seg út í vinnulívsmál, er talið av málum, sum landsstýrið viðger, sera nógv vaksið.

Hjá einum kollegiestýri hefur hetta við sær, at málsviðgerðin gongur sera seint. Fyrst skulu málini viðgerast í fyrisingini, og síðan skulu tey í flestum forum leggjast fyri landsstýrisfund til avgerðar.

Nevndin heldur, at við hesi skipan kunnu mál verða knýtt saman í politiskum semjum, og harvið er vandi fyri, at avgerðirnar ikki fylgja galdandi dómsvenju um, at ein og hvør fyrisingarlig avgerð – fyri at vera lóglig – skal verða grundgivin sakliga. Samstundis førir manngongdin við sær, at heildarsjónarmið verða fjónað.

Bæði politiska og rættarlaga ábyrgdin er ógreið í einum kollegialum stýri. Landsstýrismenn kunnu koma í ta støðu, at teir skulu fyrisita avgerðir, sum teir ikki taka undir við, og skal hvør einstakur landsstýrismaður hava rættarlaga ábyrgd eftir lógini um ábyrgd landsstýrismanna í øllum málum, sum hann atkvøður fyri á landsstýrisfundi, er neyðugt, at hann setir seg gjølla inn í málsøkini hjá øðrum landsstýrismonnum. Tá fyrisingin skal fremjast saman við eini lögtingsnevnd, er ábyrgdin so ógreið, at ongin veruliga hefur ábyrgd, heldur nevndin.

Í einum ráðharrastýri kann hvør einstakur landsstýrismaður taka avgerðir á sínum málsøkjum, og landsstýrisfundirnir hava meira til endamáls at samskipa arbeiðið hjá landsstýrinum.

Samstundis hefur landsstýrismaðurin bæði politisku og rættarlugu ábyrgdina av málsøkinum og allari fyrisingini á økinum. At ein landsstýrismaður hefur politiska ábyrgd ber í sær, at fyrisitur hann ikki sítt málsøki, sum ein meiriluti í lögtinginum ynskir, kann meirilutin samtykkja, at hann skal leggja frá sær. At ein landsstýrismaður hefur rættarlaga ábyrgd, ber í sær, at hann kann setast til svars fyri einum rætti, um hann brýtur føroyska lóggávu í síni embætisfærslu.

Nevndin heldur somuleiðis, at neyðugt er, at greiðar reglur verða settar fyri einum býti av arbeiðsøkinum millum fyrisingina og landsstýrismenninar. Har lóggávan greitt ásetir, hvussu fyrisingin skal fara fram, er ongin orsök til, at landsstýrismaðurin tekur støðu. Hann kann í staðin nýta sína orku til at taka sær av prinsipiellum málum og til at

seta í verk nýggj tiltøk, umframt at hava eftirlit við fyrisitingini, sum hann hevur politisku og rættarligu ábyrgdina av.

Nevndin visir á, at tað unga føroyska heimastýrið ongantið veruliga hevur tikið støðu til, hvussu fyrisitingarverkið skal skipast. Nevndin mælir til, at sett verður í verk ein føroysk verklig útbúgvingarskipan, sum kann geva nýútbúnum embætismonnum upplæring og endurbúgva eldri embætismenn.

Nevndin visir á, at skipað eru fleiri ráð og nevndir, sum hava fyrisitingarligt vald, og heldur, at ikki er rætt at hava tilíkar nevndir, um tær skulu taka sær av vanligum politiskum áhugamálum. Landsstýrið hevur politisku ábyrgdina, og tí er óheppið, at landsstýrið fyrisitur eitt øki saman við øðrum politiskum valdi, sum ikki hevur politiska og rættarliga ábyrgd. Hinvegin heldur nevndin, at tað eigur at bera til at leggja fyrisitingarliga avgerðarrættin á ávísam nærri ásettum avmarkaðum málsøkjum til nevndir. Hesar nevndir skulu setast við heimild í løgtingslógum, men landsstýrið skal altíð velja umboðini.

Nevndin heldur, at verandi mannagongd við skipan av landsstýri ber í sær, at samráðingarnar um samgongu gerast drúgvur og merktar av, at einstakir tingmenn vilja hava seráhugamál við í samgonguskjalið, og hetta førir við sær, at politikkurin, sum landsstýrið setur út í kortið, ikki verður av nóg høgum fyriskipaðum slagi, men í ov stóran mun fer út í smálutirnar.

Nevndin visir á, at tað er ikki heppið, at løgtingið velur landsstýrið, tí við hesum ásetir løgtingið fyrisitingarpolitikkinn. Løgtingið eigur ikki at velja fyrisitingarliga valdið, men heldur at kunna seta tað úr starvið. Eftir verandi skipan noyðist landsstýrið ella ein landsstýrismaður ikki at leggja frá sær, um ein meiriluti í løgtinginum er ímóti honum.

Alment um uppskotið til nýggja stýrisskipan

Høvuðsendamálið við uppskotinum hjá nevndini er at skipa politiskt tríbýti í Føroyum eftir tí mynstri, sum er í øllum fólkaræðisligum londum á okkara leiðum, og at sleppa kollegialu stýrisskipanini í landsstýrinum. Hvør landsstýrismaður skal í staðin sjálvur taka allar avgerðir á sínum málsøki, og við hesum verður ábyrgdarfestingin greiðari og politiska støðutakanin einfaldari.

Nevndin ætlar, at uppskotið til nýggja stýrisskipan skal koma í staðin fyri stýrisskipanarlógina og lógina um umboðsvald Føroya frá 1948. Lógaruppskotið fevnir ikki bert um stýrisskipanina í sermálum, men ásetir eisini, hvussu innanhýsis skipanin í Føroyum skal virka í málum,

sum eru yvirtikin eftir grein 9 í heimastýrslógini. Tá sermál verða yvirtikin eftir grein 2 í heimastýrslógini, yvirtekur heimastýrið lóggávuveld og fyrisiting og tekur samstundis á seg tær útreiðslur, sum standast av málsøkinum. Eftir grein 9 í heimastýrslógini kann heimildin at lóggeva og fyrisita verða givin heimastýrinum innan karmar, sum verða ásettir í rikislógum, uttan at heimastýrið tekur á seg allar útreiðslur. Henda yvirtøkuskipanin er brúkt fyri tey útreiðslukrevjandi skúla-, heilsu- og almannamáluni.

Grein 1 í uppskotinum staðfestir tríbýtið av valdinum: „Í yvirtiknum málum er lóggávuvaldið hjá lögtinginum og lögmanni í felag. Útinnandi valdið er hjá landsstýrinum. Dømandi valdið er hjá dómsvaldinum“.

Lóggávuvaldið

Uppskotið ber í sær, at lögtingsnevndir í framtíðini skulu ikki hava fyrisitingarligt vald.

Nevndin mælir til at broyta verandi mannagongd viðvíkjandi útskriving av lögtingsvali. Eftir galdandi skipan kann lögmaður útskriva lögtingsval, tá 4-ára valskeiðið er úti ella eftir, at tingið hevur samtykt at uppløysa seg sjálv. Nevndin mælir til, at í nýggju stýrisskipanini skulu bæði lögtingið og lögmaður hava heimild til at skriva út nýval. Hetta er sama skipan, sum er í okkara grannaløndum. Endamálið er tað sama, at lögtingið og landsstýrið alla tíðina skulu ansa eftir hvør øðrum og skapa eina javnvág í valdsbýtinum.

Út frá hesum sjónarmiði mælir nevndin eisini til, at reglur verða settar fyri, hvørji størv ein lögtingsmaður kann hava, meðan hann situr á tingi. Lögtingsmenn skulu eftir uppskotinum leggja frá sær øll álitisstørv í nevndum, ráðum o.t., sum eru undir eftirliti landsstýrisins, ella sum landsstýrið hevur valt viðkomandi í. Lögtingsmenn í landsfyrisingini, sum taka avgerðir undir ábyrgd hjá einum landsstýrismanni, skulu eisini fara úr starvinum, meðan teir sita á tingi, og tað sama er galdandi fyri leiðarar á stovnum undir landsstýrinum.

Eftir uppskoti nevndarinnar skal lögtingsformanssessurin ikki longur verða partur í eini samgonguavtalu. Tingið skal koma saman 12 dagar eftir valið at góðkenna valið og at velja lögtingsformann, sum skal sita alt valskeiðið.

Nevndin mælir til, at ásett verður í stýrisskipanarlógini, at tingið verður sett ólavsøkudag kl. 13.00. Tá byrjar tingárið, og tingið situr til næstu ólavsøku, so tingið er saman alt árið. Skrúðgongan á ólavsøku verður eisini lógarfest, og lögtingsformaðurin, ið fær hægstu tign, avger raðfylgjuna í skrúðgonguni. Nevndin hugsar sær, at Føroyar kunnu seta

skrúðgonguna á ólavsøku upp ímóti heiðursmerkjaskipanum hjá øðrum londum.

Nevndin mælir til, at minnilutin á lögtingi fær somu verju sum minnilutin á eitt nú fólkatingi. Eftir uppskotinum skal ein triðingur av tingmonnunum kunna krevja, at fólkaatkvøða verður hildin um mál, sum eru samtykt á lögtingi. Lógirnar fella burtur, um ein meiriluti atkvøður ímóti uppskotinum. Týðandi lógir sum figgjarlógir og lógir um lán, borgan og skatt, kunnu tó ikki fara til fólkaatkvøðu.

Nevndin mælir til at sleppa regluni um meirilutaavgerðir í tinginum. Í framtíðini skulu uppskot verða samtykt við vanligum meiriluta, men tó skal meira enn helmingurin av tingmonnum vera á fundi. eru t.d. 17 tingmenn á fundi, er eitt uppskot samtykt, um tveir atkvøða fyri, ein ímóti og 14 ikki greiða atkvøðu.

Nevndin mælir til, at ein minniluti á tingi skal kunna samtykkja, at lögmaður ella landsstýrismenn skulu svara fyrispurningum frá tingmonnum. Ein triðingur av tingmonnunum skal atkvøða fyri, og somuleiðis kann ein triðingur av tingmonnunum samtykkja, at tingið skal hava orðaskifti um almenn mál.

Løgtingslógir fáa gildi, tá lögmaður hevur staðfest tær. Lögmaður fær sostatt sum higartil sýtingarrætt at seta lögtingssamtyktir í verk, men í uppskotinum til stýrisskipan skal tingið kunna svara aftur við at samtykkja misálit á lögmann, sum so noyðist at leggja frá sær.

Útinnandi valdið

Í landsstýrinum skulu vera lögmaður og í minsta lagi tveir landsstýrismenn. Tá lögmaður skal veljast, mælir nevndin til, at manngongdin verður broytt.

Løgtingsformaðurin skal loysa lögmann úr starvi, tá lögmaður biður um tað, ella hann fær tingsins misálit. Løgtingsformaðurin skal síðan biðja allar flokkar á tingi um uppskot til nýggjan lögmann. Út frá hesum ger hann sær eina niðurstøðu og leggur síðan fyri tingið uppskot til lögmann. Hetta skal gerast í seinasta lagi 10 dagar eftir, at lögmaður hevur lagt frá sær, og tingið skal uttan nevndarviðgerð atkvøða um uppskotið í seinasta lagi fyra dagar seinni. Uppskotið til lögmann kann bert vrakast, um í minsta lagi helmingurin av tingmonnunum atkvøðir ímóti. Verður eitt uppskot til lögmann felt, skal lögtingsformaðurin eftir somu reglum gera nýtt uppskot, og fellur tingið fyra ferðir uppskot til lögmann, skal nýval verða.

Eftir uppskotinum fer lögmaður sostatt ikki frá eftir eitt lögtingsval, uttan so, at hann biður um tað ella fær lögtingsins misálit. Lögmaður

skal sjálvur seta landsstýrisenn í starv og loysa teir úr starvi. Fær ein landsstýrismaður misálit frá tinginum, t.v.s at í minsta lagi helmingurin atkvøðir fyri uppskoti um misálit, skal lögmaður loysa viðkomandi landsstýrismann úr starvi.

Nevndin mælir til, at tann sonevnda parlamentarisman verður sett í gildi í Føroyum. Landsstýrið skal kunna stýra, hóast tað ikki hevur ein meiriluta av tinginum aftanfyri seg, men atkvøður ein meiriluti av tingmonnunum fyri misáliti á løgmann, skal hann biðja løgtingsformannin loysa seg úr starvi, og tá fara landsstýrismenninir eisini frá.

Landsstýrið heldur tó fram sum starvsstýri til nýggjur lögmaður er valdur, men lögmaður kann, eftir at hava fingið misálit frá tinginum, innan eina viku brúka sína heimild til at útskriva nýval.

Lögmaður og landsstýrismenn skulu siga tingsessirnar frá sær, meðan teir sita í landsstýrinum.

Nevndin mælir til, at landsstýrið verður broytt til ráðharrastýri. Lögmaður skal býta málsøkini millum landsstýrismenninar, og teir taka so sjálvir avgerð á sínum málsøkjum við politiskari og rættarligari ábyrgd. Landsstýrisfundirnir verða eftir hesum eitt samskipandi lið í landsstýrisarbeiðinum. Nevndin mælir til, at mál um landsstýrismenn, sum hava brotið sínar rættarligu skyldur, verða viðgjørd við eitt nevningating.

Nevndir, ráð og stýri, sum hava fyrisitingarligt vald, verða niðurløgd, men tó gevur lógin heimild til, at tað í nærri ásettan avmarkaðan mun í løgtingslóg skal bera til at leggja heimildir til nevndir, stýri og ráð at taka endaliga fyrisitingarliga avgerð. Nevndin mælir til, at landsstýrið í framtíðini skal velja øll umboð í nevndir, ráð og stýri, fyri at tryggja býtið millum löggevandi og útinnandi valdið. Landsstýrið skal hava alla politiska og rættarliga ábyrgd av fyrisitingini.

Eftir uppskotinum skal ein 3-manna landstýrismálanevnd hava eftirlit við virksemi landsstýrisins. Hevur nevndin illgruna um, at nakað óregluligt er farið fram, kann nevndin krevja, at løgtingsformaðurin setir ein kanningarstjóra, sum skal vera ein óheftur lögfrøðingur. Hann skal gera eina frágreiðing til tingið. Er niðurstøðan, at nakað óregluligt er farið fram, ger lögtingið av, um málið skal fáa politiska ella rættarliga avleiðing fyri løgmann ella landsstýrismann. Ein triðingur av løgtingsmonnunum kann eisini krevja tílíka kanning.

Dømandi valdið

Í greinini um dømandi valdið verður stutt sagt: „Dømandi valdið er hjá óheftum dómstólum, sum virka smb. rættargangslógini fyri Føroyar“.

Greinin broytir ikki ta støðu, at dómssvaldið er hjá dómstólum ríkisins, men nevndin vísir á, at dómssvaldið móguliga kann yvirtakast eftir § 9 í heimastýrslógini.

Ymisk viðurskifti

Nevndin mælir til, at stýrisskipanarlógin bert skal kunna broytast eftir somu skipan sum higartil. Samtykkir løgtingið broytingar í stýrisskipanini, kann lögmaður ikki beinanvegin staðfesta uppskotið. Fyrst skulu samtyktu broytingarnar samtykkjast óbroyttar av einum nýggjum løgtingi eftir eitt val, áðrenn lögmaður staðfestir lógina eftir vanligu reglunum.

Nevndin heldur, at trupult er at gera neyva kostnaðarmeting av uppskotinum. Helst verða allar útreiðslurnar hjá løgtinginum á sama støði.

Fyrisitingin av eini skipan við ráðharrastýri verður helst eitt sindur dýrari, men nevndin heldur, at við skilagóðari umsiting eigur at bera til at halda kostnaðinum niðri. Nevndin hugsar sær, at fyrisitingarstovnar, sum hoyra til embætið hjá landsstýrismonnunum, verða lagdir til landsstýrisfyrisitingina. Hugsast kann, at Landsskúlafyrisitingin verður lögð til fyrisitingina hjá landsstýrismanninum í skúlamálum og Almanna-stovan lögð til fyrisitingina hjá landsstýrismanninum í almannamálum.

Verður uppskotið hjá nevndini samtykt, er neyðugt at gera broytingar í øðrum lógum, sum verða ávirkaðar av reglunum í stýrisskipanarlógini. Talan er m.a. um tingskipanina, løgtingslógina um ábyrgd landsstýris- manna, løgtingsvallógina og kommunulógina.

Fult sjálvstýri

Nevndin umrøður eisini stutt, hvørjar stýrisskipanarreglur eru neyðugar afturat, skulu Føroyar hava fult sjálvstýri.

Nevndin vísir á, at skulu Føroyar hava fult sjálvstýri, er ikki neyðugt at broyta grundlóg ríkisins.

Grundlóg má gerast fyri Føroyar. Uppskot nevndarinnar til stýrisskipanarlóg kann brúkast sum grundarlag fyri eini føroyskari grundlóg.

Harumframt er neyðugt at löggeva og skipa fyrisiting av teimum málsøkjum, sum ikki eru yvirtikin og at taka yvir tey málsøki, sum ikki kunnu yvirtakast eftir heimastýrslógini.

Hetta ber í sær, at føroysk fyrisiting má setast á stovn at taka sær av uttanríkismálum, og sendistovur mugu stovnst í teimum londum, har tað er neyðugt.

Stovnsetast má ein føroyskur yvirrættur, sum mál hjá sorinskrivara-

embætinum kunnu skjótast inn fyri, og ein tilnevningarskipan má gerast fyri dómarrar og fulltrúar við sorinskrivara- og yvrrættarembætið. Ákæruvaldið má samstundis skipast sum stovnur undir landsstýrinum.

Skúla-, heilsu- og almannamál mugu endaliga yvirtakast. Fólka-kirkjan má yvirtakast og løgreglan, fongsulsverkið og kriminalforsorgin skal skipast undir landsstýrinum. Loftferðslueftirlit, radiosamferðsla, vitaverk, skipaefirlit og borgarliga tilbúgvingin má skipast undir landsstýrinum, sum eisini má taka sær av fyrisingini í persóns-, familju- og arvrættarligum málum.

Harumframt má avtala fáast við Danmark ella annað land um tænastur, sum ikki kunnu setast á stovn í Føroyum. Her er talan um eitt nú sjúkrahúsviðgerðir, útbúgvingar, sendistovur og ymisk fyrisingarøki, sum trupult verður at seta á stovn í einum lítlum landi sum Føroyum.

KAP. 3.

Stýrisskipanarviðurskifti Føroya fram til 1940

Jákup Thorsteinsson:

Stýrisskipan Føroya í søguligum ljósi

Alment um tað gamla tingið

Í serratgerð síni skripar Rólant Høgnesen², at elsta føroyska tingið hevur verið eitt alting, har allir frælsir menn kundu hittast fyri at greiða ósemjur og tingast um landsins felagsmál.

Í innganginum til Seyðabrævið er ein eldri lógbók umrødd, sum var givin av Magnusi kongi lagarbøtara, og sum „menn samþykktu a alpingi“, og RH konkluderar, at føroyska tingið fram til endan av 13. øld helst hevur verið eitt alting. Skipan um Tingfarartoll og Hundabrævið eru samtyktar á tingi í sein-miðöld. Í varðveitta forminum eru tær skrivaðar niður uml. 1350-1400. Her verður tingið nevnt lögting. Miðskeiðis í 1300-árunum tykist tingið at vera broytt frá altingi til lögting.

Hundabrævið nevnið lögmann sum fremsta mann tingsins. Hundabrævið vísir, at tingið hevur viðgjørt felags mál fyri alt landið. Harumframt hevur tað verið dómsting (RH, s. 32).

Frá 1500- og 1600-árunum er meira av tilfari um lögtingið og lögmannin. Nógv av hesum tilfari er viðgjørt og útgivið av A.C. Evensen, A. Degn, L. Zachariasen og N. Andersen og í teimum lögtingsprotokollunum, sum útgivnar eru.

Tingið hevur havt 2 høvuðsfunktionir: 1) dómstólur, 2) tann stovnur, sum viðgjørði felags mál landsins (Dømi . sí RH s. 33). Í 1597 ásetur kongur, at keypmenn skulu søkja teirra rætt

„for lagmanden og lagretsmændene og lade dem dømme dennem og deres vederpart imellem efter loven“.

Meginparturin av innihaldinum í lögtingsprotokollunum frá 1600-árunum er dómar, sagdir av lögtinginum. Eftir 1615 er eingin ivi um, at lögtingið er ein appeldómstólur, sum menn kundu appellera til frá teimum seks undirrettunum. Í størri sakarmálum kundi lögtingið eisini virka sum fyrsti dómstólur (instansur). Á tingi dømdu lögmaður saman við so og so nógvum lógrættumönnum (ikki fast tal).

Bæði í lögtingsprotokollunum og fyrr (fyri 1615) eru mong dømi, sum vísa, at tingið hevur virkað sum tann stovnur, sum viðgjørði felagsmál landsins. Formelt er hetta virkisøki neyvan góðkent av kongi (ikki nevnt í tilnevningarbrøvum lögmannna); men í praksis hevur tað

². Rólant Høgnesen: „Færøernes stilling i det dansk-norske rige indtil 1855, med særligt henblik på de institutionelle ændringer omkring 1800“ (1969) , s. 31 ff.

verið so. Hetta sæst av formularinum: bispur, lögmaður, lögrettumenn, bøndur og vanlig almúga. Formelt hevur tað verið so, at tá felags mál landsins vóru viðgjørd á tingi, tóku ikki bert lögmaður, lögrettumenn og teir kgl. donsku embætismenninir lut í viðgerðini, men eisini almúgan, sum var møtt á tingi, men stóð uttan fyri girðingina.

Tó er eitt skriv,³ har kongur beinleiðis viðurkennir, at lögmaður og lögting umboða felags mál landsins. 7. juni 1569 skrivaði kongur til føroyingar, hvussu teir skulu velja føroyskar umboðsmenn at tingast við kong um føroysk viðurskifti:

„Hvis ydermere besværing fornævnte vore undersætter på Færø have, hvorom de underdanigst begære besked, dem skulle de alle udi skrift under landsens og lagretsmænds segl og med lagmanden og to eller flere mænd af landet på foråret til os forskikke, da ville vi derom hjælpe dem tilrette og altid være deres nådige herre og konning“

Nøkur dømi eru um, at føroyskir umboðsmenn hava verið á fundi við kong – triggjar ferðir í Gablatiðini.

10.02.1584 sló Valkendorf fast, at tað var gamalt í Føroyum, at lögmaður „leverede såvel købmændene som fogderne, som kom til Færøerne, den rette alen“. Lögmaður skuldi altso geva keypmönnum og embætismönnum røttu føroysku málieindirnar.

Serliga í 1600-árunum høvdu lögting og lögmaður gott eftirlit við handlinum. Fyrsta tingdag vóru viðurskifti handilsins lögð fyri tingið. Fútin spurdi bæði lögmann, lögrettumenn, sýslumenn, prestar og almúguna, hvussu handilin var rikin tað farna árið – og hvussu vøruflutningurin hevði verið. Eftirlitið við handlinum gav tinginum ávirkan á ein týðandi tátt í føroysku samfelagsviðurskiftunum. Føroyska samfelagið var rættiliga isolerað, og vøruflutningurin uttanífrá hevði sera stóran týðning.

Dømi eru um, at tingið skuldi svørja kongi trygdareid. 17.08.1524 undirskrivaðu bispur og lögmaður, lögrettumenn og almúgan hyllingarbræv til Friðrik 1. Og, 3. august 1649, vóru admiralurin Henrik Bielke og Gabriel Akeleye Knudssøn í Føroyum fyri at taka við hylling fyri Friðrik 3. 14. august 1662 var Henrik Bielke aftur í Tórshavn. Tá skuldu føroyingar svørja konginum trygdareid sum arva- og einaveldiskonungi. Hetta gjørdur lögmaður, lögrettumenn, sorinskrivari, prestar og sýslumenn. Nakað tað sama hendi í 1672 viðvíkjandi Christiani 5.

Týðningur tingsins sást eisini, tá nýggjur lögmaður skuldi setast í embæti. Tingið valdi hann. Kongur tilnevndi hann. Men í seinnu helvt

³. A.C.Evensen: „Savn til Føroya søgu í 16. øld“, s. 103 - 04.

av 1700-árunum er ógreiða um henda rættin hjá tinguinum. Langt upp í 1700-talið finnast dømi um lóggávuveld tingsins. Í 1808 skrivaði fyrrverandi varapróstur í Føroyum Joachim Begtrup, at „lagmanden er anset som deres (færingernes) beskytter“.

Sum 18. øld rann, gjørdist ávirkanin hjá lögtinginum og løgmanni støðugt minni. Orsakirnar kunnu vera mangar, og ein teirra er uttan iva, at sorinskrivarin fekk alt størri ávirkan móttvegis løgmanni. Teir gjørdust dómárár í fyrsta instansi. Í Føroyum gjørdist sorinskrivarin eisini skrivari tingsins. Í 1772 segði Lund, handilsforvaltari, frá, at sakarmál sjáldan komu fyri lögtingið.

Ein onnur orsök til, at tingið og lögmaður hava mist týðning kann vera, at tað centralistiska einaveldið ikki vildi hava fólkaumboðandi stovnar. Einaveldiskongarnir royndu at miðsavna valdið í Keypmannahavn.

50 ár eftir at lögtingið var endurreist í broyttum formi, skrivaði táverandi amtmaðurin, Bærentsen, áhugaverda grein í „Tingakrossi“ um avtøkuna av lögmansembætinum í 1816. Bærentsen helt, at avtøkan hevði samband við ta umskipan av rættarviðurskiftunum í Danmark-Noregi, sum fór fram um aldarskiðið.

Ov lítið er gjørt burtur úr hesum sjónarmiðinum hjá Bærentsen. Um tað, sum hendi lokalt, er at siga, at í 1816 varð seinasta restin av myndugleika tingsins lögð til danska sorinskrivarin í Føroyum. Tveir føroyskir stovnar, lögtings- og lögmannsstovnurin vóru ikki til longur. Føroyingar mistu alla ávirkan á stýri samfelagsins úr hondum. Nú vórðu øll felagsføroysk mál, landinum sum heild viðvíkjandi, fyrisitin av donskum embætismonnum í Føroyum – bæði verðslig mál og kirkjumál.

Men tað er neyvan beint at skilja avtøkuna av tinguinum sum ein einvísan órætt gjørdan av dønum bert móti føroyingum, tí at bert fá ár frammanundan hevði danski kongurin avtikið tey gomlu donsku og norsku landstingini, altingið í Íslandi og bornholmska altingið.

Í serritgerðini hjá Høgnesen (s. 51 ff) eru nakrar lokalar frágreiðingar um avtøkuna av lögtinginum og lögmansembætinum. Nakað líknandi stendur at lesa í bókini hjá Bjørni Thorsteinssyni („Island“, s. 191 ff, „Farvel til middelalderinstitutionerne“) um viðurskiftini, stovnsbroytingarnar, í Íslandi.

Um mett verður um hesi fyrbrigdi í størri samanhangi, so ber til at síggja avtøkuna av teimum gomlu stovnunum sum fyrsta lið ávegis móti skipan av nýggjum og meira tíðarhóskandi lokalstýri, sum kundi samsvara við eina umhugsaða nýskipan av statsstýrinum, sum tó ikki varð

sett í verk, áðrenn øll statsskipanin varð broytt í síni heild við grundlógini frá 1849.

Donsku kommunallógirnar frá 1837 til 1841 (land-, keypstaðar- og amtskommunur) grunda tað tíðarhóskandi lokala stýrið, og stættingini, sum vóru farin at virka í 1834, gjørdust „millumlið“ millum lokalu stovnarnar og sjálva stjórnina.

Í hesum sambandi kann vísast til danska søgufrøðingin, Niels Petersen“, sum í innganginum til „Betænkninger fra Christian VIIIs tid om styrelsen af det danske monarki“ (Keypmannahavn 1969) skrivar, at Christian 8. og fremstu menn, sum mestu ávirkan høvdu á stjórnarviðurskiptini í Danmark tá á døgum, ætlaðu at styrkja um einaveldið við at laga tað til krøv tíðarinnar. Líkt er til, at rikismyndugleikarnir hava ætlað at avmarka fólkavaldu ávirkanina til stættatingini – samanskipað við demokrati í kommunalu ráðunum. Í stuttum kann sigast, at kongur og ráðgevarar hansara hava skilt, at tað hevur verið neyðugt at broyta statsskipanina. Við einari „evolutionerari“ gongd hava teir hildið tað verið gjørligt at stýra teimum nýggju politisku hugsjónunum, sum vóru frammi í tíðini, so at einaveldinum skuldi vera lív lagað sum stjórnarskipan. Men, henda ætlan brast orsakað av politisku gongdini í Slesvík og Holstein, so at danir fingur fólkaræði og grundlóg eini 15 – 20 ár fyrr, enn teir annars høvdu fingið tað (hetta halda ið hvussu er mangir danskir søgufrøðingar).

Altso, tað er neyðugt at hava í huga, at støðan í Føroyum skal skiljast sum partur av politisku menningini í danska ríkinum, um ein vil skilja stjórnarligu støðu Føroya í mun til Danmark fram til 1852 í størri samanhangi. Skjøl eru til á Landsskjallasavninum, sum styðja hetta sjónarmið. Tey eru tó ikki viðgjørd av søgufrøðingum enn.

Danska embætismannaveldið

Amtmaðurin gjørdist hægsti embætismaður í Føroyum. Við kgl. resolution, 27.03.1821, varð Løbner tilnevndur veruligur amtmaður; tá hevði hann virkað í nøkur ár sum konstitueraður. Eftir hann komu brøðurnir Tillisch, Pløyen og Dahlerup. Hesir fyra menn vóru lögfrøðingar og høvdu sostatt formellan førleika til at røkja amtmanstarvið. Sorin-skrivarin var dómari, og fútin hevði sama status sum ein politimeistari í Danmark (kgl. skriv frá 12. juli 1853). Undir fútanum vóru føroyskir sýslumenn. Undir próstinum vóru prestarnir, teir vóru sum oftast danskir.

6. juni 1821 kom kgl. fyriskipan, sum ásetti, hvussu danskar lógir

skuldu setast í verk í Føroyum. Eftir hesi fyriskipan ber til at skilja Føroyar sum serstakt lógarøki innan danska ríkið. Men samstundis gav hon amtmanninum sera stórt vald, tí hann fekk sambært henni rætt til at siga, um ein dansk lóg var egnað til at galda í føroyska samfelagnum.

Statsrættarlig viðurskifti fram til 1830-árin

Eftir landnámið hava Føroyar, eins og Ísland, eina tíð verið autonomt øki. Seinri eru bæði londini blivin norsk skattland. Ósemja er tó um, hvørt londini beinleiðis vóru partar av sjálvum norska ríkinum ella høvdu leysari hjálandasamband við Noreg. Í árinum 1380 varð danskt-norska ríkissambandið sett á stovn. Rættiliga skjótt byrjaðu Føroyar, Ísland og Grønland at nærkast danska partinum av samríkinum. Rættarluga minti støðan hjá londunum í Atlantshavi nógv um støðuna hjá donsku koloniuinum í Eystur- og Vesturindia og Afrika.

Í árunum 1536-37 hendi týðandi broyting í politisku støðuni hjá Noregi í mun til Danmark. Í § 3 í handfestninginum hjá Christiani 3. stendur m.a.:

„ ... da skal det (Norge) herefter være og blive under Danmarks krone ligesom et af de andre lande, Jylland, Fyen, Sjælland eller Skåne ere, og herefter ikke mere være eller hedde noget kongerige for sig, men et ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks krone“.

Tað eru rættarkønir granskarar, ið siga, at støðan hjá gomlu norsku skattlandunum eftir hetta varð nógv broytt. Frá nú av vórðu tey stýrd av kongi og danska ríkisráðnum sum dansk hjáland ella skattland.

Dømi um hetta er trúbotin í Íslandi. Hon varð framd við harraboði úr Danmark – ikki Noregi. Tá Jón Arason, seinasti katólski biskupur í Íslandi, sum sjálvur hevði verið limur í norska ríkisráðnum, setti seg upp móti boðunum frá Chr. 3., heitti hann í skrivi til altingið frá 27. juni 1541 á norska ríkisráðið um hjálp. Men norska ríkisráðið var ikki til longur, og trúbotin í Íslandi varð sett í verk við danskari hermegi undir leiðslu av donskum offiserum. Aftanfryri stóð danski kongurin, sum framdi ætlan sína við góðkenning frá danska ríkisráðnum.

Í 1572 varð embætið sum statshaldari í Noregi sett á stovn. Hesin embætismaður fekk lokalan myndugleika í Noregi – ikki í Føroyum og Íslandi, sum blivu stýrd úr Keypmannahavn. Boð kongs fóru beinleiðis til ovasta embætismann hansara í Íslandi – ongantíð um statshaldaran í Noregi. Mestsum tað sama var galdandi viðvíkjandi Føroyum.

Eisini á merkantila økinum hendu broytingar. Í 1602 fekk „Det islandske Kompagni“ einarætt til Íslandshandilin – og í 1619 til „Føroyahandilin“. Við hesum vóru eisini búskaparligu bondini millum

Noreg og gomlu skattland tess kvett – umleið 200 ár áðrenn friðin í Kiel, tá Noreg og Danmark vórðu skild frá hvør øðrum.

Grundarlagið fyri danska einaveldinum varð skipað í 1660. Suverenitetslógin varð undirskrivað kring Danmark í 1661. Í Noregi hendi hetta 7. august 1661. Í Føroyum 14. august 1662. Stutt frammanundan var tað sama farið fram í Íslandi. Legg til merkis, at talan er um trý ymisk skjøl, partvís í ymiskum formi. Føroyar og Ísland eru serstøk lond – ikki bert norsk skattland.

Danski kongurinn fekk sostatt einaveldi í ríkjum sínum (Danmark og Noregi) og londum sínum, Føroyum og Íslandi, sum gjørdust arvalond einaveldiskongsins, og sum blivu stýrd úr Keypmannahavn eins og bæði kongaríkini. Dømi um hetta kann vera, at Norska Lóg hjá Chr. 5 varð sett í verk í Føroyum; men at hetta hendi við reskripti frá 12. mai 1688. Dansk lögfrøðingurinn A. S. Ørsted legði dent á júst hetta, tá hann uml. 1850 greiddi frá statsrættarlígu støðu Føroya í danska ríkisdegnum.

Hetta hevur so aftur samband við heitini „Vort land Færø“, „Vort land Island“ og „Vore riger Danmark og Norge samt Island og Færøerne“, sum nýtt vóru í einaveldistíðini. Eisini symbolskt kom hetta til sjóndar á tann hátt, at føroyska, íslandska og grønlandska vápnamerkið fingu pláss í vápnaskjöldrum hjá donsku einaveldiskongunum – umframt norska vápnamerkið. Altso sum vápnamerki fyri serstøk lond.

14. januar 1814 bleiv friðarsáttmálin í Kiel undirskrivaður. Í § 4 er alt upproknað, sum tað norska kongaríkið, sum danski kongurinn læt frá sær til Svøríki, fevndi um. Samstundis stendur heilt greitt í nevndu grein: „Grønland, Færøerne og Island ikke deri indbegrebne“. Í 1932 skrivaði kendur danskur lögfrøðingur, Knud Berlin,

„at den adskillelse af de gamle norske skatlande fra Norge, som faktisk allerede havde fundet sted fra 1537, nu fik sin endelige stats- og folkeretslige afgørelse, idet de nu for fremtiden kom til at tilhøre Danmark alene.“

Sami lögfrøðingur heldur fram:

„Kielerfreden blev følgelig paa fuld folkeretlig gyldig Måde afsluttet mellem de to krigsførende Magter, Kongen af Danmark-Norge og Kongen af Sverige ... at det kun var tvunget ved Krig med den af de sejrende Stormagter (eftir Leipzig) støttede Svenske Konge, at Frederik VI afstod Norge og saaledes skilte dette Rige fra dets tidligere gamle Skatlande“.

29. mai 1821 samtykti norska stórtingið einmælt:

„Storthinget vedtager og erkjender paa Norges Vegne at betale 3 mill. rd. hamb. bc. som Andeel i det forrige dansk- norske Monarkies fælles Statsgjæld, og hvorved saaledes alle gjensidige Fordringer i Anledning af

Foreningen mellem Danmark og Norge skulle være og blive aldeles op- og afgjorte“.⁴

Norski serfrøðingurin Frede Castberg hevur annað sjónarmið hesum viðvíkjandi.⁵

Í tíðini fram til 1834, tá ráðgevandi stættatingini vórðu sett á stovn, hendi valla nøkur formilig broyting í støðuni hjá Føroyum og Íslandi. Tey vóru mett sum dansk hjáland, uttan at støða teirra var greitt definerað. Beinleiðis innlimað í sjálvt kongaríkið Danmark blivu tey ikki. Statsrættarlíga serstøða teirra kom til sjóndar á tann hátt, at tað bleiv ásett, at danskar lógir ella fyriskipanir ikki skuldu galda í Føroyum ella Íslandi „medmindre forordningen af kancelliet var foranstaltet på lovlíg máde bekendtgjort dér“ (sí Kgl. resol. 6. juni 1821).

Føroyar og stættatingið í Roskilde

Samb. kgl. fyriskipan frá 15. mai 1834 skuldu Føroyar og Ísland umboðast í stættatinginum í Roskilde – fyríbils av kongavaldum limum. Ein partur av § 1 er soleiðis orðaður:

„Hvilket Antal Medlemmer, der vil blive at udvælge af Islands og Færøernes Indvaanere og efter hvilke Regler de skulle vælges, forbeholde Vi Os nærmere at bestemme, naar Vi have erhvervet de yderligere Oplysninger, som Vi finde fornødne, forsaavidt disse Vore Lande angaar, at ordne Sagen på en til deres lokale Forfatning og Indvaanernes Tarv svarende Maade. Men indtil videre ville Vi Selv med Hensyn til disse Lande udnævne 3 med sammes tilstand bekjendte Mænd til at tage Sæde i Forsamlingen, hvilken dog blot midlertidige Indretning bortfalder, saasnart Omstændighederne tillade at indføre et hensigtsmæssigt Valgsystem i bemeldte Lande, da det er Vor Vilje, at Vore kjære og troe Undersætter sammesteds, ikke mindre end Vore øvrige Undersætter, skulle nyde Rettighed til selv at vælge Medlemmer i Stændernes Forsamling ...“.

Stættatingini vóru stovnar, sum skuldu ráðgeva kongi í politiskum málum. Tey eru eitt stig á vegnum fram móti borgaraliga demokratinum, sum bleiv sett á stovn við liberalu grundlógini frá 1849. Føroyingar sendu ongantíð sjálvvaldar umboðsmenn í stættatingið. Ein valskipan bleiv gjørd, men ongantíð nýtt í verki.

Føroyar og Ísland høvdu felagsumboðan fram til 1843. Tá bleiv íslenska altingið endurreist við sama sniði sum eitt stættating. Í hesum sambandi segði danski kongurin, Chr. 8., at tilíkur stovnur kundi ikki

⁴. Sí Jákup Thorsteinsson: „Et Færø som Færø...“, s. 33 ff.

⁵. Sí „Norges statsforfatning“ I, s. 93-95, Oslo 1964.

skipast í Føroyum. Í 1843 verður also gjørdur avgerandi munur á íslendingum og føroyingum. Íslendingar verða av dønnum mettir sum so mikið framkomið fólk, at teir kundu fáa eitt stættating av sama slagi sum hini í ríkinum. Føroyingar vórðu knýttir nærri at dønnum og danska samfelagnum – og danskir politikarar í stættatinginum hildu fram við at ráðgeva kongi í føroyskum lógarmálum.

Hesir menn høvdu ikki nóg gott innlit í føroysk viðurskifti, og tann nytta, sum føroyingar høvdu av, at stættatingið viðgjørði mál teirra, er ivasom; men viðgerðin av nøkrum av teimum mest týðandi málunum vísir, at við at innlima Føroyar í stættatingið, og við at taka stig til avtøkuna av kgl. monopolhandlinum, og við at seta í verk fyribils skúlaskipanina (provisorisk reglement) frá 1845, so hava danir tikið stig til eina neyðuga modernisering av gamla føroyska bóndasamfelagnum, ið skuldi menna føroyingar, materielt og útbúgvingarliga, frá at vera bændur til at gerast føroyingar: borgarar í einum tíðarhóskandi samfelagi við fríum vinnulívi og fríum stovnum, borgarar við skyldum og rættindum. Men henda menning viðførði eina danisering av føroyska samfelagnum. Orsakað av innliman í politiskar stovnar í Danmark (stættating, grundlógargevandi ríkisting og ríkisdag) og við danskari skúlaskipan gjørdust Føroyar meira „danskar“ enn frammanundan.

Grundlógargevandi ríkistingið

Grundlógargevandi ríkistingið virkaði frá 23.10.1848 til 5.6.1849. Høvuðsuppgávan var at viðgera uppskotið, sum D.G. Monrad hevði gjørt til eina liberalt-demokratiska grundlóg, sum skuldi geva Danmark eina konstitutionella stýrisskipan við avmarkaðum kongsvaldi og ríkisdegi (fólkatingi og landstingi), har veruliga lóggávuvaldið varð lagt. Einaveldið varð avtikið og borgaraliga demokratið stovnsett í Danmark.

Føroyar og Ísland høvdu umboð á hesum tingi ella ríkisdegi, Slesvík var ikki umboðað. Danir vildu hava nýggju grundlógina at galda í Slesvík, sum var gamalt danskt land; men orsakað av týskari ávirkan í hesum landsluti, stórpolitisku viðurskiftunum við týsku samgonguna, politisku viðurskiftunum í Slesvík-Holstein o.s.frv. læt hetta seg ikki beinleiðis gera.

Kongur valdi danska embætismannin Christian Pløyen til at umboða Føroyar í grundlógargevandi ríkistinginum. Til at umboða Ísland valdi hann 5 íslendingar, altingsmenn, embætismenn, vísindamenn; kendastur teirra millum var Jón Sigurðsson. Høvuðsmálið hjá hesum monnum var at forða fyri, at danska grundlógin kom at galda í Íslandi. Sambært ríkisrættarlígu áskoðan teirra góðtóku teir kongin í Danmark

sum kong íslendinga; men teir góðtóku ikki, at ein danskur ríkisdagur skuldi hava lóggávuveld yvir Íslandi, og teir vildu ikki hava íslenska umboðan í einum donskum ríkisdegi. Eitt av sjónarmiðunum hjá Jóni Sigurðssyni var, at íslendingar og danir vóru tvey javntstillað fólk undir felags kongi. Ríkisdagurin hoyrði danska fólkinum til. Íslendingar høvdu altingið.

Av stórum týðningi í hesum sambandi var, at íslendingar høvdu eitt lyfti frá kongi at halda seg til. Í reskriptinum frá 23. 09.1848 hevði kongur givið lyfti um, at støða Íslands í danska ríkinum ikki skuldi avgerast endaliga, fyrr enn íslendingar høvdu havt høvi til at siga sína hugsan um hetta.

Føroyingar høvdu ikki nakra tílika tilsøgn frá kongi, og teir fingtu hana ongantið. Danir vildu ikki. Í 1848 høvdu íslendingar altso eina nógv sterkari støðu móttvegis donskum myndugleikum og donskum stovnum enn føroyingar. Hetta ávirkaði so aftur danska støðutakan til íslensk og føroysk viðurskifti.

Eisini Slesvík hevði eina kgl. tilsøgn um, at viðurskifti teirra við nýggju donsku stýrisskipanina ikki skuldu verða endaliga avgreidd, fyrr enn ein fólkavald umboðan í Slesvík hevði tikið støðu til málið.

Danski politikarin C. C. Hall, nevndarformaður, segði um hesi viðurskifti:

„ ... Der er kun dette, som komiteen har haft for øje, idet den har ment, at når overhovedet en højtidelig publikation måtte anses nødvendig eller passende, hvori udtales dels Kongelovens ophævelse og dels den nye Grundlovs sanktion, da også sådanne tidligere udtrykkelig givne tilsagn tillige blev nævnte; det vil altså gælde med hensyn til Slesvig og ligeledes af samme grund med hensyn til Island, som har modtaget et lignende udtrykkeligt tilsagn, hvorimod komiteen ikke har fundet anledning til at gøre forslag om noget nyt yderligere tilsagn, derfor heller ikke et sådant, som blev antydet af den ærede rigsdagsmand for Færøerne (Ploeyen)“.

Heitið á nýggju donsku grundlógini bleiv: „Danmarks Riges Grundlov“. Hetta heitið er smidligt. Danmarks Rige merkti: alt danskt øki. Nevniliga: kongaríkið, hertugadømini – og londini Føroyar og Ísland. Ætlanin var ikki, at grundlógin skuldi galda í Grønlandi, vesturindisku koloniuinum og týsku økjunun Holstein og Lauenborg; men danir vildu fegnir hava hana at galda fyri kongaríkið, Slesvig, Føroyar og Ísland.

Problemið var tað týskt ávirkaða Slesvík, har krígsstøða valdaði um hetta mundið. At seta grundlógina í gildi har undir verandi umstøðum bar ikki til. Danir valdu at vera trúgvir móti kongslyftinum og spurdu

Íslendingar, um grundlógina skuldi setast í gildi har. Íslendingar mótmæltu hesum, og teir finga sín vilja.

Í Føroyum var støðan eitt sindur einfaldari: Her var eingin fólka-valdur stovnur at venda sær til (løgtingið varð ikki endurreist fyrr enn í 1852), her var eingin politisk opinión at hoyra, einki politiskt lív, eingin tjóðskaparrørsla ... osfrv. Meirilutin av donskum politikarum høvdu tað sjónarmið, eingin landslutur, hvørki Føroyar, Vendsyssel ella Ísland, hevði krav uppá at verða spurdur um støðu sína í ríkinum (nb. tó kongaligu tilsøgnina til Íslendingar), og tí vórðu bæði grundlógina frá 5. juni 1849 og ríkisdagsvallógina frá 16. juni lýstar í Føroyum 1849/50.

Eingin í Føroyum mótmælti hesum. Lesur ein „Et embedsarisotokratisk udkast ...“ (Niels Winther 1850) sæst, at Winther hevur verið fyri tí sjónarmiði, at danska grundlógina skuldi galda í Føroyum, tí fortreytin fyri einum politiskum lívi í Føroyum var luttøka í donskum ríkisdagsvirksemi og løgting í Føroyum. Heldur ikki Schrøter, prestur, sum skrivaði um føroysk viðurskipti um hesa tíð, hevði atfinningarsamar viðmerkingar í sambandi við, at Føroyar blivu beinleiðis partur av nýggju demokratisku skipanini í Danmark.

Íslendingar fóru hin vegin. Teir fóru eitt meðvitað sjálvstýrisstríð og vunnu ein týðandi sigur á tjóðfundinum í Reykjavík 1851 („Vér mótmælum allir“). Teoretiska grundarlagið undir hesum stríði er at finna í bókini „Om Islands statsretlige forhold ...“ (Jón Sigurðsson 1855). Argumentatióin í hesi bók minnir um „Færøsk Politik“ (1903) hjá J. Paturssyni, sum helst hevur lisið bókina hjá J. Sigurðssyni; men eitt undirbyggt mótmæli móti innlimanini av Føroyum í danska ríkisdagin kom altso ikki fyrr enn í 1903 – men, tá var tjóðskaparmeðvitið vaknað í Føroyum. og tá fóru menn at leita eftir søguligum argumentum fyri einum føroyskum sjálvstýrispolitikki.

Tað er einki søguligt hald í at siga, at danir ikki høvdu „rætt“ til at seta grundlógina í gildi í Føroyum – ella, at danska grundlógina ikki er galdandi her.

Ríkisdagsvallógina fyri Føroyar

Tá danska grundlógina og danska ríkisdagsvallógina vóru lýstar í Føroyum, var bert eitt eftir at gera fyri í praksis at innlima Føroyar í donsku skipanina. Hetta var at gera eina serstaka ríkisdagsvallóg fyri Føroyar. Eina valskipan, sum kundi nýtast samsvarandi fortreytunum í Føroyska samfelagnum (eitt nú kundu reglurnar um census til valrætt og valbæri ikki nýtast í Føroyum, tí samfelagini vóru so ólík). Fleiri ríkisdagslimir

hildu, at vallógin fyri Føroyar tambaði høvuðsprinsipp í bæði grundlógini og donsku vallógini so nógv, at talan næstan var um eitt „statskvett“, ið gjørt var fyri at innlima Føroyar undir ríkisdagin.

Henda lógin varð samtykt í ríkisdegunum 29. desember 1850. Undir viðgerðini av henni (bæði í fólkatingi og landstingi) var ein stór, prinsipiell debatt um støðu Føroya í danska ríkinum – helst tann best kvalifiseraða debatt, sum nakrantíð hevur verið í ríkisdegunum um føroysk viðurskipti. Nevnast kann, at ríkisdagsviðgerðin av uppskotinum til føroyska heimastýrslóg uml. 100 ár seinri var munandi minni og tilvildarligari enn viðgerðin av vallógaruppskotinum í 1850.

Tað ber til at siga, at tann prinsipielli týðningurin av tí føroyska spurninginum var so stórir, at hann elvdi til eina statsdebutt, sum viðvíkti øllum tí danska statskompleksinum. Avgerðin, sum menn fóru at taka Føroyum viðvíkjandi, kundi ávirka stødutakanina til íslenska og slesvíkska spurningin. Komu Føroyar ikki inn undir ríkisdagin, bleiv torførari at fáa Slesvík inn ... o.s.fr.

Eitt danskt sjónarmið, sum gjørði seg galdandi undir viðgerðini, var: eru føroyingar so mikið at sær komnir, at teir skulu hava høvi til at senda umboðsmenn á ríkisdagin? Tað ber væl til at lata stjórnina stýra Føroyum sum koloni. Ímóti hesum varð so sett fram tað sjónarmið, at føroyingar vóru av norðurlenskum uppruna, og at tað var manninkandi at seta slíkar í kolonistøðu. Grundlógin og vallógin vóru ætlaðar teimum pørtunum av danska ríkinum, har fólkíð var av norðurlenskum uppruna.

Men tey bæði høvuðssjónarmiðini, sum sett vórðu upp móti hvør øðrum viðvíktu sjálvari statshugsjónini, altso skuldi staturin setast saman eftir teirri meira ella minni centralistisku skipanini ella teirri føderativu skipanini. Teir, ið vunnu, høvdu sjónarmiðið um ein eindarstat við einari grundlóg og einum ríkisdegi fyri alt statsøkið (uttan hjáland uttanfyri Europa). D. G. Monrad, ið skrivaði uppskotið til juni-grundlógina, lýsti tað soleiðis:

„Der er en bestemmelse i Kongeloven, som altid har tiltalt mig meget; det er den, som står i den 19de paragraf, hvor det hedder: „da ville Vi også, at disse Vore Arve-Kongeriger Danmark og Norge , samt alle de dertil hørende provinser og lande, øer, fæstninger, o.s.v., altsammen, intet undtaget, skal uskiftet og udelt være under én Danmarks og Norges enevoldskonge“. Den sætning, der er udtalt deri, at det, som således hører sammen, skal være udelt og uskiftet under den højeste regeringsmyndighed, den finder jeg, at vi også må anvende på alle sådanne spørgsmål, når de forekommer. Jeg tror, at ordene nu må lyde således, at

alle disse lande og provinser, altsammen, intet undtaget, udelt og uskiftet bør sig at være under Danmarks konge og Danmarks rigsdag ... jeg tror, at Færøerne bør være undergivet den samme højeste lovgivningsmyndighed, som der er over de øvrige landsdele, at de bør stå under kongen og under Danmarks rigsdag ... jeg ville sandelig meget beklage, dersom man nu skulle gøre begyndelsen med at udelukke repræsentanter for Færøerne (fra rigsdagen), det ville vække min frygt og min bekymring“.

Hin hugsanin, sum líktist meira tí føderativa prinsippinum, og sum bygdi á sjónarmiðið um av eignum vilja at vera partur av statsheildini, varð førd fram av politikarum sum Tscherning, sum legði dent á, at fyrst mátti eitt politiskt lív kveikjast í Føroyum á tann hátt, at skipað varð fyri einum løgtingi, sum so kundi taka støðu til, hvussu ríkisfelagskapurin kundi skipast á besta hátt. Men hvørki Tscherning ella nakar annar ríkisdagsmaður hevði ta áskoðan, at føroyingar sjálvir skuldu *avgera*, um teir vildu vera partur av danska statinum ella ikki.

Men mest áhugaverda argumentatióin, sæð úr statsrættarligum sjónarhorni, var tann, sum juraprofessarin A. S. Ørsted førði fram, tá hann vísti á, at Føroyar ongantíð høvdu verið partur av danska kongarikinum á tann hátt, at lógir, givnar fyri Danmark, av sær sjálvum guldu í Føroyum (tað skuldi serligur framferðarháttur og fyriskipan til), at grundlógin ikki var gjørd fyri Føroyar, og at prinsippini í henni og donsku vallógini, eitt nú um valrætt og valbæri, ikki kundu nýtast í føroyska samfelagnum, at ríkisdagsvallógin fyri Føroyar helst striddi ímóti grundlógini, at tað var burturvið at hava meira enn eitt valdømi í Føroyum (Ørsted tosaði um „atomistiske valg“, sum ikki fóru at geva nakra veruliga mynd av einum sonnum føroyskum fólka vilja – „vi får lutter stumper af Færing derudaf, ingen hele Færing“) ... osfrv. Tað er helst so, at fakliga, ella juridiskt, vann Ørsted á mótstøðumonnum sínum; men politiskt tapti hann.

Endin av lógarviðgerðini var, at føroyingar fingi 2 umboðsmenn í ríkisdagin. Ein í fólkatingið og ein í landstingið. Hetta var „yvirumboðan“ í mun til fólkatalið í Føroyum; men tað vóru so mong „minni“ prinsipp, sum blivu skúgvaði til viks fyri at realisera føroysku ríkisdagsumboðanina.

Tað var ein sterkur danskur politiskur vilji til at fremja hesa umboðan, og hon bar í sær, at Føroyar eftir uml. 1850 komu í nærri samband við Danmark enn frammanundan – eins væl í politiskum og í mentanarligum týðningi. Hetta hendi fyrst á tí ovasta politiska stiginum. Á kommunalum stigi var loysnin longu í umbúna: ein lokalur stovnur í Føroyum, har fyrmyndin í høvuðsheitum var danska amtsráðsskipanin,

sum skuldi virka saman við ríkisdagsstovninum og teimum av føroyingum valdu ríkisdagsmonnunum. Eingin ivaðist veruliga í, at ríkisdagurin hevði legislativan rætt og myndugleika yvir Føroyum, og hesin myndugleiki var formiliga staðfestur í 1855.

Tað vóru altso karmarnir um menning føroyinga frá bónda til borgara, sum vórðu settir í hesum árum. Á statspolitiskum stigi hendi hetta á tann hátt, at føroyingar vórðu undirskipaðir ríkiseindini, tí verjast skuldi um ríkiseindina. Hinvegin vildi danska stjórnin, lokalt – ella: í Føroyum – geva føroyingum ávís ávirkan á samfelagsleiðsluna. Hetta við einum amtsráði, sum so aftur fekk øktan myndugleika, samanborið við amtsráðini í Danmark. Nútímansgerðin av føroyska samfelagnum varð síðani útbygd við øktum vinnufrælsi (1856) og tíðarhóskandi skúlskipan um nøkulunda somu tíð.

Tá í tíðini, í seinastu árunum hjá danska einaveldinum, var í ríkishøvudsstaðnum Keypmannahavn ein mentastætt, ein elita, sum kendi og viðgjørði politisku og búskaparligu sjónarmiðini, sum vóru frammi í Europa tá á døgum. Tá Føroyar vórðu settar inn í dansku politisku skipanina (1834 – 1852), hendi hetta partvís undir árinum frá hesum – partvís ávirkað av konkretu politisku støðuni, sum alt danska ríkið var í. Altso: felagseuropeisk ideologi og ítøkilig politisk viðurskifti í Danmark lógu aftanfyrri, tá føroyingar fingur lut í liberal-demokratisku stýrisskipanini.⁶

Endurreist løgting (1852)

Tá innlimanin av Føroyum í danska grundlógarkerkið og undir danska ríkisdagin formiliga var framd, var bert eftir at gera lógargrundarlag fyri einum politiskum stovni í Føroyum, sum partvís kundi vera ein stuðul hjá ríkisdegnum og føroysku umboðsmonnunum har – partvís ein stovnur, sum skuldi tryggja eitt politiskt lív í Føroyum og geva føroyingum ávirkan á almenn viðurskifti.

Men fyrst varð skipað fyri ríkisdagsvali og danska stjórnin legði stóran dent á, at føroyingar fingur høvi til at velja egnar umboðsmenn til tann ríkisdagin, sum skuldi koma saman 1. oktober 1851. Samstundis lovaði innanríkismálaráðharrin føroyingum, at „det ved den gang, regeringen har troet at måtte vælge i denne henseende (ríkisdagsumboðanin) ingeni lunde har været tilsigtet at afskære en sådan medvirkning i tilkommende lovgivningsarbejder på Færøerne, som måtte kunne indrømmes et på Færøerne snarest oprettet kommunalt råd, hvilken

⁶. Jákup Thorsteinsson: „Et Færø som Færø...“, bls. 191-271.

sag vil blive videre fremmet, såsnart omstændighederne tillader“. Legg til merkis orðingina „kommunalt råd“ – tað var júst hetta, føroyingar fingu í 1852: ein amtskommunalan stovn ella eitt løgting, sum í sínum formi var eitt danskt amtsráð.

Til hetta fyrsta ríkisdagsvalið í Føroyum valdu føroyingar landsmenn bæði í fólkatingið (Niels Chr. Winther) og landstingið (Johan Hendrik Weyhe).

Niels Winther legði skjótt fram uppskot um endurreist løgting. Uppskotið var radikalt. Winther vildi hava skipanina so demokratiska sum gjørligt: ongar fastar limir (danskar embætismenn) í løgtinginum og 8 kommunustýri undir hesum. Tingið skuldi vera ráðgevandi í lógarmálum. Ríkisdagsumboðanin var í sjálvum sær ikki nóg mikið.

Uppskotið fekk ikki nóg góða undirtøku. Innanríkismálaráðharrin Tillisch, sum hevði verið amtmaður í Føroyum 1830 – 37, helt fast við, at amtmaðurin skuldi vera formaður í tinginum. Hann skuldi leiðbeina føroyingar, sum vóru politiskt óbúnir. Tað var ov tíðliga at geva føroyingum kommunustýri. Farast mátti varliga fram.

Tað var Tillisch, sum vegna donsku stjórnina 6. desember 1851 legði „Udkast til lov om en kommunalbestyrelse for Færøerne“ fyri Fólkatingið. Uppskotið var síðani viðgjørt í báðum tingunum, og eftir lidna ríkisdagsviðgerð fekk tað kongsins undirskrift 26. mars 1852 – undir heitinum „Lov om Færøernes Lagting“. Tað var eftir føroyskum ynski og danskari undirtøku við hesum, at amtsráðið var nevnt løgting. Løgtingið fekk tó størri heimildir enn dansk amtsráð vanliga, hetta av serstøðu Føroya – geografiskt, søguliga, samfelagsliga, málsliga o.s.frv.

Undir viðgerðini segði Tillisch millum annað:

„Det hverv, som skulle overdrages dette Lagting, måtte være af dobbelt natur, nemlig dels at bestyre de for øerne fælles kommunale anliggender, dels at udøve en rådgivende medvirkning ved lovgivningsmagtens udøvelse ... At lade amtmanden indtræde som formand i Lagtinget, har jeg under de givne forhold anset for at være aldeles nødvendigt, navnlig fordi Lagtinget ikke alene skal være rådgivende; men også skal overtage en del administrative forretninger, som i mellemtiden ikke kunne bestyres af andre end amtmanden“⁷

„... Allermest har det forundret mig, at den ærede taler (Niels Winther) har villet tillægge mig den hensigt ... at have villet indsmugle embedsmyndighed i Lagtinget, for at svække dets folkelige betydning. Jeg kan forsikre ham ... at jeg ikke har næret en eneste tanke af denne art ved

7. „Rigsdagstidende“, Folketinget, 1851, nr. 101, s. 1601-03

nogen af de nævnte bestemmelser. Jeg har tværtimod indskrænket embedsmændenes delagtighed og myndighed med hensyn til Lagtinget i så høj grad, som det blot på nogen måde kunne lade sig gøre, og jeg tror ikke, at jeg har tillagt amtmanden en eneste rettighed eller myndighed, som ikke efter de lokale forhold ville være aldeles nødvendig, eller at jeg har tillagt ham en smule mere myndighed i Lagtinget på Færøerne, end amtmændene her i landet har i amtsrådene“⁸

„ ... Forsåvidt den ærede rigsdagsmand for Færøerne gentagende har ment, at amtmanden og provsten ikke burde have sæde i Lagtinget, så vil jeg virkelig henstille til ham, om han tror, at det er muligt, at Lagtinget vil kunne besørge forretningerne, når der ikke er embedsmænd tilstede i det“⁹

Sambært „Lov om Færøernes Lagting“ var tingið sett saman við amtmanninum sum formanni, próstinum sum fóstum limi og 16 valdum lögtingsmonnum (3 úr Suðurstreymoyar prestagjaldi, 3 úr Eysturoyar prgj. og 2 úr hvørjum av hinum prestagjöldunum) (§ 1).

Samb. § 10 skuldi lögtingið

„afgive betænkning over de Færøerne vedkommende lovudkast, der af regeringen forelægges det ... være berettiget til at fremsætte forslag til nye love og andre offentlige foranstaltninger, samt til at indgive besværing med hensyn til lovenes overholdelse og de offentlige indretningers bestyrelse ...“.

§ 11 ásetti, at

- a) Det (lögtingið) udnævner de medlemmer af valgforstanderskaberne for Folke og Lagtingsvalgene, samt af valgbestyrelsen for Landstingsvalget, der ikke i henhold til loven af 29. december 1850 paragrafferne 8 og 44 indtræder ifølge deres embedsstilling. Det afgør derhos gyldigheden af de til tinget skete valg og bedømmer tilstrækkeligheden af de undskyldningsgrunde, som fremsættes af de valgte medlemmer.
- b) Det bestemmer, hvor stort et beløb, der årlig skal lignedes til Amtsrepartitionsfonden, og tager beslutning om anvendelsen af denne fond såvel som Den økonomiske fond.
- c) Det bestemmer, hvilke understøttelser der må gives af Amtsfattiggassen og af Fonden for forulykkedes efterladte.
- d) Det tager beslutning om anvendelse af Kirkens midler og udnævner kirkeværger.

⁸. „Rigsdagstidende“, Folketinget, 1851, nr. 119, s. 1897-98

⁹. „Rigsdagstidende“, Folketinget, 1851, nr. 120, s. 1917

- e) Det sørger for sikkerheden og frugtbarheden af de kapitaler, som samtlige under b, c og d nævnte fonds måtte være i besiddelse af, efter de for offentlige stiftelsers midler gældende regler, og deciderer regnskaberne for samme, forsåvidt ansvar for regnskabsførelsen angår.
- f) Det drager omsorg for, at ekstrakter af samtlige disse regnskaber bringes til offentlig kundskab på den efter de lokale forhold hensigtsmæssigste måde.
- g) Det fører tilsyn med skydsvæsenet, samt med anlæggelsen og vedligeholdelsen af offentlige veje, stier, broer og landingssteder.
- h) Det udnævner regnskabsfører og revisor for de under dets bestyrelse hørende fonds og kasser“.

§ 12 ásetti, at tað, sum samb. § 11 hoyrði undir umsiting lögtingsins, og sum ikki kundi útsetast til vanliga tingsetu, skuldi avgreiðast av serligari nevnd við amtmanninum sum formanni og 2 lögtingsmonnum, valdum av tinginum. Nevndin fekk myndugleika til at ávísa útreiðslur úr teimum grunnum og kassum, sum vóru undir umsiting tingsins innan karmar, sum settir vóru av tinginum.¹⁰

1852 – uml. 1940

Tað tingið, sum varð endurreist í broyttum formi við lögtingslógini frá 26. mars 1852, kom saman fyrstu ferð sama ár. Limatalið varð skjótt økt frá 16 til 18, valskeiðið 4 ár í staðin fyri 6. Nýggj lögtingslóg kom 15. apríl 1854. Prósturin varð verandi fastur limur heilt fram til 1923 (hann fór úr donsku amtsráðunum longu í 1855). Sama ár blivu føroysku máluni flutt úr innanríkisráðunum (islandske departement) til lögmláráðið, sum 5. juli kunngjórði, at

„de af rigsdagen vedtagne og af kongen stadfæstede love også er gældende for Færøerne, når der ikke i loven findes nogen udtrykkelig bestemmelse om det modsatte“.

Síðan fingur danskar lógir, sum ikki skuldu galda í Føroyum, kendu orðingina „Denne lov gælder ikke for Færøerne“. Frá 1858 komu føroysk kirkju- og undirvísingarmál undir samsvarandi danskt ministerium.

Eins og tann politiska liberalisman førði við sær krav um ríkisdags-umboðan og endurreist løgting, bar tann økonomiska liberalisman við sær, at gamli kgl. einahandilin varð avtikin og fríhandil settur í staðin. Hetta hendi í 1856 og er ein týðandi partur av teimum ábótum, sum

¹⁰. Jákup Thorsteinsson: „Et Færø som Færø ...“, bls. 275-339 og s. 366-369.

myndaðu nútímansgerðina av føroyska samfelagnum, ið broyttist frá bóndasamfelagi til fiskimannasamfelag.

Aðrar týðandi nýskipanir vóru skúlalógin frá 1854, realskúlin frá 1861, læraraskúlin 1871, fólkaháskúlin frá 1899 og Studenta-og prelinerskeið Løgtingsins, 1937.

Kommunalskipanin varð samtykt í 1872. Í 1870-árunum vaknaði føroyska tjóðskaparkenslan, fyrst millum studentar í Keypmannahavn seinri í Føroyum. Politiski parturin av hesi rørslu førði so til, at løgtingið klovnaði í 1906 í ein sambands- og ein sjálvstýrisflokk. Tvíflokka-skipanin vardi fram til 1928, tá javnaðarflokkurin kom á ting. Flokkurin var stovnsettur í 1926.

Ein týðandi hending í tíðini millum heimsbardagarnar var lögtingsabótin frá 1923. Eftir hetta vóru amtmaður og próstur ikki longur fastir limir í tinginum. Amtmaðurin kundi tó framvegis møta á tingi og seta fram lógaruppskot ella biðja um orðið; men atkvøðurættin misti hann.

Løgtingið skuldi hava rætt til at seta fram uppskot til nýggjar lógir og aðrar almennar fyriskipanir, og tingið fekk m.a. rætt at kæra, um embætismenn gingu ikki eftir lógini, og almennir stovnar vóru ikki væl ríknir. Eisini varð ásett, at lógir, ið einans snúðu seg um serføroysk viðurskifti, skuldu í so stóran mun sum gjørligt verða lagdar fyri tingið til ummælis, áðrenn tær vórðu settar í gildi fyri Føroyar. Løgtingið skuldi verða eftirspurt í málum, t.d. um hvussu ríkisveitingar skuldu verða nýttar, og somuleiðis fekk tingið eftirlit við skjútsskipanini, lendingum, brúm og bygðagötum. Tað skuldi avgera árligu peningánøgðina, sum skuldi áliknast „amtsrepartitionsfondet“ – og hvussu peningurin í hesum grunni og „det økonomiske fond“ skuldi nýtast. Amtmaðurin fekk heimild til at freista løgtingssamtyktir, ið hann ikki helt vera í samsvari við galdandi lóg, men hann skuldi straks heinta avgerð frá hægri myndugleika. Kongur kundi senda tingið heim ella freista avgerð tess.

Í 1928 høvdu sjálvstýrisflokkurin og javnaðarflokkurin meiriluta í tinginum, og teir samdust um at seta fasta millumtinganevnd, landsnevndina, sum skuldi átaka sær summar fyrisitingaruppgávur, sum higartil høvdu verið undir amtinum. Landsnevndin fekk eina skrivstovudeild, og í 1939 varð Edvard Mitens tilnevndur skrivstovustjóri løgtingsins.

Í triátiárunum fóru fram samráðingar millum donsku ríkisstjórnina og løgtingið um at fáa bøtt um tær figgjarligu avleiðingarnar av búskaparkreppuni. Í 1934 kom tann fyrri figgjarætlanin (finansplanurin) í

gildi, og hon skuldi galda í 5 ár. Løgtingið fekk 100.000 kr. um árið úr ríkiskassanum, og somuleiðis skuldi løgtingið sleppa at ráða yvir nøkrum av teimum inntøkum, ið ríkið hevði í Føroyum.

Í 1939 kom seinra figgjarætlanin, sum eftir ætlan hevði givið løgtinginum 400.000 kr. at ráða yvir árliga í 5 ár. Hon miðaði ímóti at útvega arbeiðsmönnum og fiskimönnum arbeiði um veturin. Í øðrum lagi skuldi hon geva monnum umstøður til at keypa ella byggja nýggj og størri fiskifør, sum kundu royna alt árið. Landbúnaðarábótin, ið fekk gildi 1938, gav smámanninum líkindi at útvega sær trøð.

Sambandsflokkurin, javnaðarflokkurin og flestu tingmenn sjálvstýrisflokksins tóku undir við hesi lóggávu, men sjálvstýrisflokkurin fór í tvíningar. Leiðarin í sjálvstýrisflokkinum stovnaði saman við monnum úr vinnuflokkinum fólkaflokk. Teir, ið stovnaðu Sjóvinnubankan í 1932 og vinnuflokkin í 1935, vóru dømi um menn, ið miðaðu ímóti at loysa vinnulívið úr tí, sum teir sóu sum eitt haft um beinini. Politiskt høvdu teir hugsað sær at fingið reist politiskar stovnar í Føroyum, sum skuldu hjálpa føroyska vinnulívini.¹¹

¹¹. Jákup Thorsteinsson: „Et Færø som Færø ...“, bls. 340-357 og Annfinnur í Skála: „Stjórnarskipanarmálið 1946“, bls. 12-23.

Zakarias Wang:

Stýrisskipan Føroya í fólkarættarligum ljósi

Føroyar hava frá søgunnar dimmalætting verið ein fullkomuliga integreraður partur av tí norska ríkinum. Hagar guldu vit skatt, og okkara vegna tók føroyski biskupurin lut í stýrinum av tí norska ríkinum sum limur av ríkisráðnum. Hetta var ikki broytt fyri tað at Noregi í 1319 fekk kongsfelagsskap við Svøriki og í 1380 við Danmark.

Hetta var heldur ikki broytt við at norska og danska ríkisráðið í 1450 í Bergen gjørdur ein samveldissáttmála. Nú gjørdist støðan millum statirnar bert tann sama sum í øðrum samveldisríkjum. Ríkjafelagskapurin broytti ikki markini millum ríkini eins lítið og hann ger tað í USA. Har eru broytingar av markum farin fram, men tær eru gjørdar í semju millum partarnar.

Eingin slík semja var í 1536. Danir vildu fegnir hava, at markið varð flutt, so at Noregis ríki varð lagt niður og gjørdist ein partur av tí danska ríkinum. Sum Ancher Kofoed ger vart við í síni ritgerð frá 1770 hendi hetta ikki, tí tað var móti tí galdandi samveldissáttmála, og eingin semja var millum partarnar um at gera frávik frá honum. Eftir 1536 var Noregis ríki tí framvegis til, og Føroyar vóru ein partur av tí.

Tað fór heldur eingin broyting fram av markinum millum Noregi og Danmark tá arvaeinaveldislógin 1661 varð samtykt í hesum báðum ríkjum hvørt sær. Her góvu tegnar ríkisins, herundir vit, kongi allan myndugleika bæði til at geva lógir, og til at stýra og døma eftir teimum, men vit treytaðu okkum, at ríki okkara ikki skuldi limast sundur. Hetta varð eisini tikið upp aftur í tí kongslóg, sum er dagsett 14. november 1665. Nú høvdu vit bæði ein fólkarættarligan sáttmála sum segði, at tey innbornu í hvørjum ríkinum sær skuldu stýra, og eina statsrættarreglu, sum segði, at um ein partur av ríki okkara, t. d. Føroyar, skuldi býttast frá og leggjast saman við Danmark, so kravdist at íbúgvar ríkisins gjørdur eina nýggja samtykt, ið var eins máttmikil og tann arvaeinaveldislóg, sum vit høvdu samtykt í 1661.

Nakað verður gjørt burturúr, at vit í Føroyum ikki samtyktu hesa lóg fyrr enn árið eftir, í 1662. Men sum L.M.N. Aubert ger vart við í verki sínum um fólkarættarligu støðu Noríkis, og sum Castberg tekur undir við, so var veruliga samtyktin, sum var bindandi fyri alt Noregis ríki, gjørd á Akerhus tann 7. august 1661. Eisini teir partar av Noregis ríki, sum ikki vóru umboðaðir á hesum fundi, vóru bundnir av hesi samtykt, tí at ríkið var tað. Vit kunnu t.d. nevna, at Finnmarkin ikki var um-

boðað, men eingin hefur nakrantíð ivast í, at hendan samtykt var galdandi fyri hetta umráðið. Í analogi við hetta er samtyktin eisini galdandi fyri Grønland, sum síðan 1261 hevði verið ein partur av Noregis ríki. Fyri Ísland og okkum hevði samtyktin á Akerhus tí verið galdandi, sjálvst um vit ikki høvdu fingið høvi til at svørja arvaeinaveldiseiðin heima hjá okkum sjálvum.

Tann kongslóg, sum skrivað varð út frá tí samtyktu arvaeinaveldislógini, og sum er dagfest tann 14. november 1665, nevndi heldur ikki við einum einasta orði nakað um, at partar av Noregis ella Danmarkar ríki høvdu nakra serstöðu. Har var bert endurtikið, at tjóðirnar sjálvbodnar høvdu givið kongi alt lóggevandi, úttinnandi og dømandi vald í hesum báðum ríkjum.

Støðan var nú tann, at vit høvdu ein sáttmála millum tvinni ríki um ein felags kong og eitt ávíst samstarv í uttanríkispolitikki. Fólkin í ríkjum báðum høvdu síðani givið kongi arvarætt og einaveldi í báðum ríkjum, men hendan seinna samtyktin var á einum lægri rættligum stigi enn tann fyrra.

Í 1814 var ein partur av Noregis ríki latin kongi av hondum. Ein annar partur var tað ikki, og í hesum parti vóru Føroyar. Tann sáttmáli, sum í Kiel var gjørdur 14. januar um hesa avhending, segði einki um, at kongslógin var avtikin, og var hon tí framvegis galdandi óbroytt, soleiðis at tað í grundlóg ríkjanna stóð, at talan var um tvinni ríki, og sostatt eisini um eitt mark millum hesi bæði ríki. Føroyar lógu tí framvegis uttanfyri danskt ríkismark.

Hetta vísti seg serliga á tann hátt, sum nýggjar lógir komu í gildi í Føroyum. Sum kunnugt høvdu vit givið kongi alt lóggávuveld. Hann kundi fyriskipa hesum á tann hátt, sum tað hóskaði honum. Tað, sum hann gjørði, var at geva lógir fyri Danmark. Síðan heimilaði hann embætismenn, sum hann hevði sett í Føroyum, til at seta tær donsku lógir, sum teir hildu vera hóskandi, í gildi í hesum parti av hinum ríki hansara. Hetta fór fram sambært Cancellie-Placat dagsett 23. Mart. (Resol. 13 Mart.) 1813, sum segði, „at Sorenskriveren paa Færøerne er tillagt Befaling, at holde overordentlige Ting i Syslerne til Publikation af Kgl. Anordninger, saasnt de ere ankomne der til Landet; naar han derimod formedels andre Embedsforretninger eller andet lovligt Forfald derfra forhindres, skal han være bemyndiget til at befuldmægtige Sysselmændene, enhver i sit Syssel, paa det sædvanlige Tingsted i 2de Vitterlighedsvidners Overværelse, at publicere Anordningerne, samt derover forfatte et skriftligt, saavel af Sysselmændene som Vidnerne underskrevet og forsejlet, Document, der snarest mueligt bliver at tilsende

Sorenskriveren, for i Archivet, som et Bilag til Justitsprotokollen, at opbevares.“

Henda áseting var nærri greinað við kongligari resolútiún frá 6. juni 1823 „hvorved det danske Kancelli bemyndiges til i Fremtiden, naar det enten efter Brevveksling med det kgl. Rentekammer eller med vedkommende Overøvrighed paa Færøerne maatte anses utvivlsomt, at en for Danmark udgiven almindelig Anordning sammesteds er anvendelig, da at foranstalte samme paa lovlige Maade bekendtgjort til Efterlevelse.“

Við hesum ásetingum er markið ikki flutt millum ríkin. Føroyar liggja uttanfyri danska ríkið; men við serstakari kunngerð kunnu vanligar lógir (tí tað merkir orðið anordningar um hetta mundið) setast í gildi her á lógligan hátt.

Nógv hefur verið lagt í, at Føroyar fingur eitt umboð á ráðgevandi stættartinginum í Roskilde. Men sambært sáttmálanum frá 1450 kundi kongur, um hann ikki visti, hvussu hann skuldi stýra einum av ríkjum sínum, biðja tey, sum búðu í hinum ríkinum, um ráð, so finnast kundi fram til bestu loysn. Tað hevði tí verið sáttmálabrot, um føroyingar sýttu fyri at senda eitt slíkt ráðgevandi umboð, tá kongur bað um tað.

Tað sama ger seg galdandi fyri umboðanina á tí grundlógargevandi tinginum í 1848/49. Tann framvegis formliga einavaldandi kongurin visti ikki, hvussu stýrisskipanin skuldi vera framyvir, og hann bað um ráð hesum viðvíkjandi. Tá var ikki meir enn rimiligt, at umboð fyri hitt ríkið, sum galdandi grundlóg eisini var galdandi fyri, vóru biðin um at koma við sínum sjónarmiðum.

Men í hesum sambandi verður ført fram, at markið millum Føroyar og Danmark varð flutt soleiðis, at Føroyar gjørdust ein partur av tí danska ríkinum, við tað at tann grundlóg, sum var sett í gildi í Danmark, um ársskiftið 1849/50 varð lýst at galda í Føroyum.

Hetta er eitt áhugavert sjónarmið, sum ofta verður ført fram av londum, sum uttan stórvegis atlit til fólkarætt, lýsa partar av øðrum londum sum part av teirra egnu landi. Vanliga verður hesin framferðarháttur nevndur imperialisma, og hefur ikki so gott orð á sær í nútíðarsamfelagnum.

Tað er ikki neyðugt at viðgera so gjølla í hvønn mun hetta sjónarmið stríðir ímóti sáttmálanum frá 1450 og arvaeinaveldislógini. Tað áhuga-verda er, at grundlógin verður lýst í Føroyum av embætismonnunum her sum ein vanlig lóg. Tað ber tí ikki til at siga, at hon ikki er galdandi, tí tað er hon. Men hon er av einum lægri rættligum stigi enn bæði

kongslógin, arvaeinaveldislógin og sáttmálin frá 1450. Kemur tað fyri, at tað, sum grundlógin sigur um eitt ávíst evni, stríðir ímóti ásetingum í hesum skjølum, so er tað grundlóg danaríkisins, sum má dvína her í Føroyum, júst tí at hon ikki er grundlóg okkara.

Hetta er ikki turt akademiskt fjas. Tað er nevnliga ótrúligt, at nakar kann koma til tað úrslit, at úrslitið av lýsingini av donsku grundlógini skuldi føra við sær, at markið hjá Danmarkar ríki var flutt soleiðis, at vit vóru innan fyri hetta mark. Sáttmálin frá 1450 sigur nevnliga, at tað eru vit innbornu, sum ráða í ríki okkara. Fyri at vit skuldu koma í tað danska ríkið, var minstakravið tí, at vit sjálvi viðgjørdu og samtyktu at hetta skuldi henda.

Harnæst skuldu vit trúð, at vit ið hvussu so er fingi eina kongliga resolutióin um, at vit skuldu koma inn í tað danska ríkið. Tann táverandi kongurin var ein av teimum fáu dønunum, sum hevði verið í Føroyum. Men spurningurin um at seta grundlógina í gildi í Føroyum hevur ikki verið fyri í statsráðnum, har øll týðningarmikil mál skuldu koma fyri sambært somu grundlóg.

Tað, sum hevur verið sagt í Føroyum, hevur tí verið, at mestsum einki skuldi broytast í viðurskiptunum millum Føroyar og Danmark, og tað áhugaverda er, at tað ber til hjá okkum at føra fram, at hetta hevur verið yvirhildið, tá talan hevur verið um stýrið av Føroyum í øllum tí tíðarskeiði, sum farið er síðani.

Føroyar gjørdust nevnliga ikki ein partur av tí danska ríkinum tá í 1850. Í tí danska ríkinum var tað ríkisdagurin og kongur, sum hevði tað lóggevandi valdið. Tá lógirnar vóru samtyktar, vórðu tær lýstar, og so vóru tær galdandi í øllum Danmarkar ríki.

Høvdu vit verið ein partur av hesum ríki, so høvdu vit beinanvegin fingið lóg um verndarskyldu, eins og vit í 1852 høvdu fingið ta lóg, sum tá var sett í gildi um at kongsjørðin skuldi seljast til festararnar fyri ein prís, sum var 25 ferðirnar leiguna.

Men einki av hesum hendi, tí í Føroyum var grundlóg okkara framvegis kongslógin, sum segði, at kongur hevði lóggávuvaldið, og her vóru tað tí embætismenn hansara, sum útintu tað. Teir vóru komandi og farandi, og tann maður, sum veruliga hevði skil á øllum her, var skrivarin hjá amtmanninum, og hann visti, hvat ið var galdandi Føroyum viðvíkjandi, nevnliga at eingin lóg kom í gildi her, uttan at sorin-skrivarin hevði umhugað, um hon var hóskandi. Tí hava vit eitt serstakt lóggávuvald í Føroyum, sum kongsins embætismenn útinna.

Við hesi heimild eru allar lógir settar í gildi í Føroyum. Kongslógin

frá 1665 er tí okkara grundlóg. Hværja ferð ein lóg verður sett í gildi, verður hetta gjørt við tí heimild, sum kongur fekk á Akerhus tann 7. august 1661.

Eins væl og kongur kann geva frá sær lóggávvaldið til embætismenn sínar, kann hann geva tað frá sær til fólkavald umboð.

Um so er at hetta sjónarmið verður lagt til grund fyri tí framløgu, sum verður givin um støðu okkara, so ber tað til at geva eina intellektuelt nøktandi frágreiðing.

Taka vit t.d. tað ógvuliga áhugaverda, sum verður viðgjørt um støðu okkara í árunum frá 1940-48. Siga vit, at tað, sum her hendi, var at fólkavald umboð teirra, sum búðu í Føroyum, fingi ein part av lóggjevandi og úttinnandi valdinum, men at tað var talan um eina delegatión av tí valdi, sum kongur hevði, so ber tað til at grundgeva, at løgtingið kundi verða sent til hús í september 1946, tí so var her talan um nakað, sum tann kongsútnevndi amtmaðurin kongsins vegna gjørdi.

Siga vit hinvegin, at talan er um, at Føroyar í hesum tíðarskeiði eru ein serstøk fólkarrættarlig eind, so er kongsins uppløysn av løgtinginum ein gerð, sum er farin fram uttan nakra sum helst lögfrøðiliga heimild. Tað er sera vandamikið at koma við slíkum pástandum, serliga tá vit út frá okkara sjónarmiði kunnu koma fram til minst nóg góð úrslit við at ganga eina leið, sum er vísindiliga fult forsvarlig.

Tað er einki til hindurs fyri at siga, at partar av grundlógini eru galdandi í Føroyum sum vanlig lóg, t.d. rættindaskráin. Hetta er jú ein fráboðan frá lóggávvaldi okkara – kongi – um at vit hava nøkur ávís rættindi, og tað kann hann sjálvandi geva okkum við tí heimild, sum vit hava givið honum at lóggeva.

Tað er tí eingin orsök til, at tað støðið, sum vit skulu gera okkara nýggja stýrslag á, skal vera annað enn tann grundlóg, sum er galdandi, nevnliga kongslógin, við teimum lógum, sum eru settar í gildi her og ikki stríða ímóti teimum grundlógarásetingum og teimum ásetingum, sum vit hava í sáttmálanum frá 1450.

KAP. 4.

Galdandi stýrisskipan í Føroyum

I Vald ríkismyndugleikanna

A. Gildi grundlógarinnar fyri Føroyar

Ovasta rættarkelda, tað er teir tættir, sum teir rættarverjandi stovnarnir halda seg til í einum og hvørjum samfelagi, er altíð óskrivað, og hevur sítt grundarlag í siðvenjurætti, nevnliga at ein óskrivað regla er, at ein heldur seg til ein grundnorm.¹²

Hesin grundnormur kann verða ein skrivað grundregla, ein grundlóg, sum ein ikki víkir frá og ikki broytir uttan samsvarandi innihaldinum í hesi grundlóg.

Ein og hvør grundlóg nýtist ikki beinleiðis at hava heimild í siðvenjurætti, hon kann hava heimild sína í grundlóg, sum var frammanundan, sum so aftur hevur heimild í grundlóg frammanundan, og soleiðis missa vit heimildina fyri grundlógini burtur í søgu landsins. – Eitt er tó vist, onkustaðni afturi í søguni er óskrivað regla um, at ein vil halda seg til eitt ávíst skrivað skjal.

Heimildin fyri eini grundlóg er tí ikki altíð so trygg, álitid á hana velst um, hvussu teir rættarverjandi stovnarnir og fólkid í landinum taka undir við henni og halda henni uppi sum eina grundreglu, og her spælir sjálvsagt avgjørt inn, um hon er gjørd samsvarandi eini fyrr galdandi grundlóg. Hetta nýtist tó ikki at vera so, er ófriðaligt ella uppreistur í landinum, og uppreistarfólkið fær valdið, so kann tað henda, at ikki verður stórt lagt í grundlógina, sum var galdandi, tá ið valdið var yvirtikið, og nýggja skipanin fær tá fult lögfrøðiligt gildi.

Grundlóg ríkisins lóg nr. 169 frá 05.06.1953 sigur í § 1, at hon er galdandi fyri allar partar av ríki Danmarkar og harvið eisini Føroyar, og er hon formliga lógliga lýst eisini at galda fyri Føroyar eftir reglunum í lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne.¹³ Ein sannroynd er eisini, at hon er tikin í fullum álvara og hildin uppi av teim rættarverjandi stovnunum í Føroyum, nevnliga løgtingi, landsstýri, lögreglu, fúta, sorinskrivara, biskupi o.ø, og hava frælsisrættindini í henni eisini verið hildin uppi í Føroyum. Eisini hava danska drottningin, danska stjórnin, hernaðarvaldið og eystari landsrættur og hægstirættur nýtt sínar heimildir sbr. hesi lóg til fulnar í

¹². Hetta sjónarmið er nærri útgreinað av Alf Ross, professara dr. jur.& phil í bókini „Dansk Statsforfatningsret I, Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck, København 1966. (2. udg) bls. 154 ff.

¹³. Kunngerðin fór fram í Dimmalætting nr. 51, leygardagin 27. juni 1953.

Føroyum. Somuleiðis hefur fólkaatkvøða verið um lógina í Føroyum 28. mai 1953 við eini valluttøku uppá 7,6 % har 1158 atkvøddu fyri og 253 ímóti.¹⁴ Eisini hava fólkatingsval verið hildin samsvarandi hesi lóg í Føroyum eitt ótal av ferðum. Grundlóg ríkisins er eisini samsvarandi fyrr galdandi grundlógum, nevniliga 1915 grundlógini við ískoyti í 1920, og er henda grundlógin eisini í samsvari við grundlógina frammanundan, nevniliga 1849 grundlógina.

Zakarias Wang, stjórn málafrøðingur, hefur ført fram tað sjónarmið,¹⁵ at grundlógin frá 1849, sum var endaliga lýst at galda fyri Føroyar 27. mars 1850, ikki var heilt í samsvari við ta fyri hesa tíð galdandi grundlóg, nevniliga kongslógina frá 14. november 1665,¹⁶ og at hetta eigur at hava stýrisskipanarligar avleiðingar.

Sjónarmiðið er áhugavert, men at føra hetta sjónarmið so vítt, at hetta førir við sær, at grundlóg ríkisins frá 1953 ikki hefur lögfrøðiligt gildi í Føroyum, ber ikki til. Sum nevnt hava rættarverjandi myndugleikarnir frá 1849 til í dag hildið teimum galdandi dansku grundlógunum uppi í Føroyum út frá einum sjónarmiði um, at hon er lögfrøðiliga bindandi her á landi, og sostatt er niðurstøðan tann, at tá ið hugsast skal um at gera nýtt stýrislag fyri Føroyar, so er tað ein lögfrøðilig sannroynd, at lóg nr. 169 frá 05.06.1953: Danmark Riges Grundlov má roknast at hava fult lögfrøðiligt gildi her á landi.

B. Skipan grundlógarrinnar

1. Alment

Grundlógin ásetur í § 1, at hon er galdandi fyri alt ríkið, og sigur í § 2, at stjórnarskipanin er avmarkað – monarkisk.

Í § 3 í grundlógini er ein týðningarmikil grundregla, nevniliga at

- lóggevandi myndugleikin er hjá kongi og fólkatingsi í felag
- úttinnandi valdið er hjá kongi
- hin dømandi myndugleikin er hjá dómstólunum.

Hetta valdsbýti er kveikt sbr. teim av tí franska heimsspekinginum Montesquieu ásettu politisku grundreglunum í bók hansara „l'Esprit des lois (1748)“ har hann setur fram sína læru um, at valdsbýtið skal

¹⁴. Sbr. Dimmalætting nr. 43 frá leygardegnum 30.05.1953.

¹⁵. Zakarias Wang, Stjórn málafrøði, Hoyvík 1988, bls. 151, og sami høvundi, Bergen-unionen eller EF-unionen?, Hoyvík 1993.

¹⁶. Henda lóg segði seg at vera „fuldkommelig uryggelig og uimodsigelig forordning og Lov til evig tid“ (inngangurin sbr. artikkel 26)

fara fram í samfelagnum millum statsvaldini soleiðis, at stýrisskip-anarligu størvini verða sundurbýtt millum javnbjóðis politiskar kreffir á ein tilíkan hátt, at tær ansa eftir hvør øðrum í javnvág.

Slík eftiransan og javnvág, sigur Montesquieu, er neyðug, tí

„tað er ein ævig sannroynd, at eitt og hvørt menniskja, sum hefur vald, vil førast til at misnýta tað, tað vil fara so langt, til tað finnur eitt mark.

Hvør vil nokta hesum. Sjálvt dygdin krevur eina avmarking. Fyri at hindra valdsmisnýtslu má skipast soleiðis, at valdið sjálvt setur avmarkingar fyri valdinum“.

Reglan í § 3 setur stevnumiðini fyri býtinum av danska statsvaldinum, og er í praksis síðan 1849 toygd og tambað nakað.

Sum dømi kunnu nevnast:

Í ávísium førum hefur úttinnandi valdið lóggávuvald, nevniliga tá ið lóg leggur til kong heimild at áseta nærri reglur (kongelig anordning) ella til ávísan ráðharra (bekendtgørelse).

Í ávísium førum hefur lóggávuvaldið tikið sær nærum at kalla úttinnandi myndugleika, tá ið ein lóg bert viðvíkur viðferðini av ávísium borgarum t.d. lóg nr. 144 frá 03.03.1992 om opholdstilladelse for statsløse palæstinere fra Libanon.

Somuleiðis hefur fyrstingarligi myndugleikin eisini í ávísium førum nærum dømandi vald, t.d. tá ið ávísar nevndir og ráð gera av trætur eitt nú „forbrugerklagenævnet“ sbr. lovbekendtgerelse nr. 282 frá 10.05.1988 om forbrugerklagenævnet.

2. Kongur og stjórnin

Kongur

Kongsstarvið er í ríkinum arvaligt, sbr. grundlógarinnar § 2 og lóg nr. 170 frá 27.03.1953: Tronfølgelov.

Eftir hesi lóg arvar ættin hjá Christiani X og drotning Alexandrinu kongsstarvið á tann hátt, at elsti sonur gerst kongur, tó soleiðis, at er eingin sonur, so arvar dóttir trúnuna.

Hevur kongur eingi livandi børn ella barnabørn, so taka við eftir somu reglum, sum frammanfyri nevnt, systkin og børn teirra.

Kongur hefur onga ábyrgd móttvegis nøkrum, sbr. grundlógarinnar §13, og kunnu eingir myndugleikar í ríkinum gera nakað inntriv í frælsi hansara av nakrari grund, tað veri seg lögregla ella dómstólar ríkisins. Børn kongsins hava bert ábyrgd ímóti kongi eftir teim reglum, kongur setur sbr. dansku lóg 1-2-1, og dómari teirra er kongur ella tann, hann setur til hetta.

Av tí at kongur er ábyrgdarleysur sbr. grundlógini, so eru sjálvstøðugu heimildir hansara sbr. grundlógini sera avmarkaðar.

Ein týðningarmikil heimild er tó heimild hansara at gera av, hvørjum litið skal verða upp í hendi at skipa stjórn.

Tó kann hann altíð verja verandi støðu við at lata vera við at seta undirskrift sína á skjál, har hetta krevst. Í 1945 noktaði Christian X at undirrita tey neyðugu skjøluni í samband við náðing av deyðadømdum fyri ymisk brotsverk undir krígunum, og var hetta persónliga grundað hjá kongi við, at hann í sínum 76'inda ári ikki vildi taka støðu til, hvør skuldi eirast fyri deyðadómi – og harvið óbeinleiðis hvør ikki.¹⁷ Í hesum føri vóru tó náðarmáluni fyrisitingarliga avgreidd á annan hátt uttan medvirkan hús kongsins.

Allar aðrar avgerðir kongs krevja kontrasignatur frá ráðharra. Hava tær ikki tað, hava tær ikki gildi. Hetta sbr. grundlógarinnar § 14, 2. pkt.

Ráðharrin hevur so móttvegis fólkatinginum politisku og rættarligu ábyrgdina av avgerðini. Ábyrgdin er nærri umrødd á bls. 53.

Danska stjórnin

Setan

Sbr. grundlógarinnar § 14, stk. 1, setur og loysir úr starvi kongur donsku stjórnina og býtir málsøkini ráðharranna millum. Eisini henda avgerð krevur kontrasignatur frá ráðharra, og nýggi forsætismálaráðharrin skrivar tá sjálvur undir egnu tilnevning sína og hjá ráðharrum sínum.

Sbr. siðvenju fer tilnevningin av nýggjari stjórn fram eftir serligari manngongd.¹⁸

Kongur spyr seg fyri hjá teim ymsu flokkunum á fólkatingi, hvønn teir mæla til skal fara undir at kanna móguleikarnir at skipa stjórn, sum nú, ið drotning situr, verður kallað „dronningerunden“.

Kongur tilnevnir tá tann til kongligan kanningarleiðara, sum flest umboðaðu fólkatingslimirnir vísa á.

Hesin kemur so til kongs og tilmælir teirri stjórn, sum kann skipast, og sum hevur best móguleika ikki at fáa meiriluta á fólkatingi ímóti sær. Eisini kann tað henda, at hann leggur frá sær sum kanningarleiðari og boðar frá, at honum ber ikki til at skipa stjórn, og hann mælir kongi til at seta nýggjan kanningarleiðara.

¹⁷. Sbr. Dimmalætting 21. juli 1945 bls. 1 og skriv frá „De kongelige ordeners historiograf“, Tage Kaarsted, 15.10.1993.

¹⁸. Sí nærri um hetta lic. jur. Holger Hansen, Regeringsskiftet i januar 1993, Juristen 1. september 1993.

Um kanningarleiðarin tilmælir skipan av stjórn, tilnevnið kongur tá kanningarleiðaran, ella tann hann tilmælir, til forsætismálaráðharran, og hesin kontrasignerar tá sjálvur avgerðina, sbr. grundlógarinnar § 14. Samstundis verður gamli forsætismálaráðharrin við somu undirskriftum loystur úr starvi.

Eftir tilmæli frá forsætismálaráðharranum tilnevnið kongur teir ráðharrar, sum forsætismálaráðharrin tilmælir, og sum forsætismálaráðharrin metir vera politiskt klókt, og sum hann hevur samráðst seg til hjá hinum flokkunum fyri at fáa teirra stuðul ella í øllum førum ikki meirilutan ímóti sær á fólkatingi. Forsætismálaráðharrin tilmælir kongi og kontrasignerar avgerð kongs at loysa ráðharran úr starvi.

Kongur fær ikki sjálvstøðugt sett stjórnina frá við tað, at slík avgerð krevur kontrasignatur frá ráðharran, sbr. grundlógarinnar §14. Tí má gamli forsætismálaráðharrin medundirskriva uppsøgn sína, ella má nýggjur forsætismálaráðharrin setast eftir frammanfyri umrøddu manngongd, og sum kontrasignerar sína egnu setan og uppsøgn hins farandi forsætismálaráðharrans.

Størv og heimildir

Teir ymsu ráðharrarnir kunnu leggja uppskot til lógir fyri fólkatingið¹⁹. Teir kunnu útskriva rættarreglur (bekendtgørelser), tá ið teir hava heimild til tess í lóggávuni.

Teir taka hvør sær avgerð í teim fyrisitingarmálum, sum teimum sbr. býti kongs (við kontrasignaturi frá forsætismálaráðharranum) av heimildum stjórnarinnar sbr. lóggávuni er litið upp í hendur, men kunnu ikki taka avgerðir móttvegis borgarunum, uttan at hetta hevur heimild í lóggávuni.²⁰ Móttvegis teim stovnum og embætismonnum, sum settir eru undir ráðharrastovuni, kunnu teir geva tænaðstøð uttan lógaheimild, hvussu starv teirra skal verða útint innan karmar lógarinnar.²¹

Kongur, við kontrasignaturi av uttanríkisráðharranum, virkar í millumtjóða viðurskiptum sbr. grundlógarinnar § 19, stk. 1. Í veruleikanum liggur henda heimild tó hjá uttanríkisráðharranum við tað, at kongur uttan undantak altíð tekur undir við tilmæli uttanríkisráð-

¹⁹. Formliga er tað kongur við kontrasignaturi frá ráðharran, sbr. grundlógarinnar § 21.

²⁰. Hetta er hin sonevnda löglydnisgrundreglan (legalitetsprincippet). Sí um hesa t.d. Ole Krarup og Jørgen Mathiassen „Elementær Forvaltningsret“ Juristisforbundets forlag (3.udg), København 1976, bls 52 ff.

²¹. Nærri útgreinað um slíkar tænaðstøðir er í tí á notu 20 nevndu heimild bls. 25 ff..

harrans. Uttan samtykki fólkatingsins kann hann tó ikki gera nakað, sum førir við sær, at ríkið verður økt ella minskað, ella gera nakað, sum krevur fólkatingsins meðvirkan fyri at verða útint. Sama er, um millumlanda sáttmáli, sum gjørdur er við fólkatingsins samtykki, skal avtakast.

Einstøku ráðharrarnir kontrasignera avgerð kongs um at staðfesta endaliga samtykt lógaruppskot sbr. grundlógarinnar § 22, og kunnu sostatt steðga tílkari lóg vegna tess, at kongur fær ikki skrivað undir einsamallur sbr. § 14 í grundlógini.

Ábyrgd

Ábyrgdin hjá ráðharrunum verður vanlig á býtt sundur í politiska og rættarlíga ábyrgd.

Politiska ábyrgdin merkir, at ráðharri kann verða frásettur sbr. grundlógarinnar § 15, stk. 1, um hann ikki ber seg at, sum meiriluti á fólkatingi ynskir. Eftir § 15, stk. 1, kann fólkatingið samtykkja, at ráðharri skal fara frá. Fær forsætismálaráðharri misálitisvátan frá fólkatinginum, biðir hann kong um, at allir ráðharrarnir verða loystir úr starvi. Ráðharri, sum hevur fingið misálit fólkatingsins, heldur fram, til nýggjur ráðharri er tilnevndur, men kann sbr. § 15, stk. 2, síðsta pkt., bert gera tað, sum ikki tolir at setast út. Eitt serligt slag av misálitisvátan eru teir sokallaðu „kabinettspurningarnir“, t.e. at stjórnin frammanundan, at hon hevur lagt uppskot fyri fólkatingið, sigur, at um uppskotið fellur, so verður hetta roknað sum ein „kabinettspurningur“, t.e. at stjórnin so leggur frá sær av sínum eintingum. Formlíga er ikki talan um misálitisvátan við tað, at stjórnin tá sjálf ger av, hvørji uppskot eru „kabinettspurningar“, og hon kann verða sitandi, sjálvst um tingið er ímóti einum uppskoti, hon hevur lagt fram. § 15, stk. 1, er bert galdandi, tá ið fólkatingið beinleiðis samtykkir misálit sitt á stjórnina.

Rættarlíga ábyrgdin merkir, at ráðharri kann setast til svars fyri einum rætti, um so er, at hann brýtur lóggávu Danmarkar í sínari ráðharrambætisfórslu. Hildið hevur verið, at slík mál eru á markinum millum lögfrøði og politik, og tí eru settar serligar reglur fyri viðgerð av slíkum málum. Ákæra í slíkum málum verður reist, um kongur við kontrasignatur frá forsætismálaráðharranum ger hetta av, ella um fólkatingið samtykkir ríkisrættarákæru ímóti ráðharra sbr. grundlógarinnar § 60. Serligur dómstólur dómir slík mál – ríkisrætturin. Í ríkisrættinum sita 15 hægstarættardómarar og 15 dómarar, sum valdir verða av fólkatinginum fyri 6 ár, sbr. grundlógarinnar § 59, stk. 1. Greiniligari reglur um virki ríkisrættarinnar eru ásettar í lovbekendtgørelse nr. 641

frá 17.09.1986 om rigsretten. Ábyrgdargrundarlagið sjálvt er ásett í lóg nr. 117 frá 15.04.1964 „om ministres ansvarlighed“. Eftir hesi lóg verður í § 3 ásett fyri hvørjar gerðir á ráðharrastovuni, ráðharri kann revsast, og í § 4 og § 5 er ásett, hvørjar gerðir eru revsiverdar. Ákæra kann verða sett fram ímóti ráðharra, sjálvt um hann er farin frá. Ger ráðharri brot á lóggávuna, og hetta ikki er at rokna sum liður í vanligu embætisfærslu hansara, fer málið revsirættarlíga fram við vanligu dómstólarnar sum hjá øðrum borgarum ríkisins.

3. Fólkingið

Val av fólkingi

Á fólkingi sita 179 limir, sbr. grundlógini § 28. Valrætt hevur ein og hvør danskur ríkisborgari, sum er myndugur, sbr. grundlógini § 29. Valbærur, sbr. grundlógini § 31 og 32, er ein og hvør, sum kann velja, tó er tann treyt, at fólkingið ikki heldur, at hann er revsaður fyri eina gerð, sum førir við sær, at limurin verður hildin at vera óverdugur at sita á tingi. Limirnir verða valdir fyri 4 ár á vanligum, beinleiðis og loyniligum valum eftir grundlógini § 31 og 32, tó kann kongur (í roynd og veru forsætismálaráðharrin) gera av, at val skal verða í ótíð.

Um føroysku fólkingismenninar

Sbr. grundlógarinnar § 28 er ásett, at „...folketinget udgør een forsamling bestående af højst 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland“. Í heimastýrslógini § 14 er ásett, at „...Føroyar .. (eru) umboðaðar við tveimum limum í fólkinginum“

Í grundlógarinnar § 32, stk. 5, er ásett, at við lóg kann „...gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør“. Í forfatningskommissionens betænkning²² verður um hesa grein sagt, at

„da nyvalg i Grønland ofte først kan afholdes på et senere tidspunkt end i den øvrige del af riget, har man ment det rigtigst at foreslå, at der ved lov kan gives særlige regler for de grønlandske rigsmandaters ikrafttræden og ophør. Da det også kan blive nødvendigt at udsætte afholdelse af valg på Færøerne, omfatter den foreslåede bestemmelse tillige de færøske rigsmandater“.

Sostatt snýr henda grein seg bert um at geva reglur um skiftisreglur í

²². Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946. J.H. Schultz A/S, København 1953, bls. 35.

samband við, at nýtt fólkatingsval hevur verið í Danmark, m.a. at valið í Føroyum verður hildið eitt sindur seinni.

Spurningurin, um til ber at avtaka føroysku fólkatingsumboðanina uttan grundlógarbroyting, hevur ofta verið havdur á lofti.

Grundlógarinnar § 28 sigur greitt, at 2 fólkatingsmenn verða valdir í Føroyum, og sbr. grundlógarinnar § 31, stk. 1, skulu teir veljast við vanligum, beinleiðis og loyniligum vali.

Tá ið tingmaðurin Jóhan Kallsoy 12. mars 1953²³ legði fram á løgting uppskot um at heita á ríkismyndugleikarnar um at seta grein í grundlógina, har sagt var „Særlige regler om Færøernes repræsentation i rigsdagen kan gives ved lov“, var hetta uppskot felt.

Í grundlógini § 31, stk. 5, er harafturímóti ein áseting, sum sigur, at „særlige regler om Grønlands repræsentation kan gives ved lov“. Forfatningskommissionen²⁴ sigur í viðmerkingunum til hesa grein, at

„... man har endvidere ikke ment at burde afskære muligheden for at lade de to grønlandske rigsdagsrepræsentanter vælge ved indirekte val, såfremt den grønlandske befolkning måtte ønske dette.“

Slík áseting er ikki galdandi fyri Føroyar.

Orsakað av orðaljóðinum í § 28, § 31, stk. 1, og støðu løgtingsins í 1953 og av øvugdømi av § 31, stk. 5, ber tí ikki til at koma til aðra lögfrøðiliga niðurstøðu, enn at 2 føroyskir fólkatingsmenn skulu veljast við vanligum, beinleiðis og loyniligum vali.

Jógvan Sundstein, frv. lögmaður, hevur í orðaskiftinum ført fram, at § 28 skal skiljast sum ein rættur hjá føroyingum at velja á fólkating 2 umboðsmenn, og at føroysku fólkatingsumboðini tí eftir ynski føroyinga við lóg kunnu verða avtikin.

Til hetta sjónarmið er at viðmerkja, at hetta er partvís rætt, hetta er ein rættur hjá einstaka veljaranum í Føroyum, og allir veljarar í Føroyum kunnu lata vera við at fara á val og lata vera við at stilla upp vaevni til fólkatingsmann, og sostatt verður eingin fólkatingsumboðan fyri komandi valskeiðið. Við lóg ber tó ikki til at nokta borgarum í Føroyum, sjálvt um hetta er ein minniluti, rætt at stilla upp og velja fólkatingsumboð.

Hinvegin er einki til hindurs fyri, at løgtingið samtykkir við hvørt fólkatingsval at stilla upp tveir ávísar persónar eftir reglunum í fólkatingsvallógini og mælir veljarunum til at velja hesar á beinleiðis fólk-

²³. Løgtingstíðindi 1952, bls. 164.

²⁴. Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946. J.H. Schultz A/S, København 1953, bls. 34.

tingsvalinum, og at hesir persónar so á fólkatingi virka sum umboð fyri sjónarmiðum løgtingsins.

Starv fólkatingsins

Fólkatingið viðger sbr. § 43 og § 45, stk. 1, í grundlógini uppskot til skattalógir og figgjarlógir, og eingin útreiðsla má haldast, uttan hon er samsvarandi tí av fólkatinginum samtyktu og av kongi við kontrasignaturi staðfestu figgjarlóg, grundlógin § 46, stk. 2.

Fólkatingið hevur óbeinleiðis eftirlit við stjórnini vegna tess, at ein av limum fólkatingsins kann seta ráðharra fyrispurning sbr. grundlóg-arinnar § 53. Er hann og aðrir fólkatingslimir ikki nøgdir við svarið, so ber teimum til at seta fram misálitisváttan á ávísan ráðharra ella alla stjórnina, so hon noyðist frá sbr. § 15, stk. 1, í grundlógini. – Á henda hátt hevur fólkatingið óbeinleiðis ávirkan á stjórnina, men sjálvsagt verður tað ikki ein og hvør smálutur í virki stjórnarinnar, sum fólkatingið á henda hátt leggur seg úti.

Fólkatingið hevur ávirkan á uttanríkispolitikk Danmarkar við tað, at sbr. grundlógarinnar § 19 krevst fólkatingsins samtykki fyri, at stjórnin kann gera nakað, sum førir við sær, at ríkið verður økt ella minkað, ella gera nakað, sum krevur fólkatingsins medvirkan fyri at verða útint. Sama er, um millumlanda sáttmáli, sum gjørdur er við fólkatingsins samtykki, skal avtakast.

Størsta arbeiðsbyrða fólkatingsins er sjálvsagt at samtykkja lógaruppskot, sum eftir at verða endaliga samtykt av fólkatinginum eftir 3 viðgerðir, verða lögð kongi at staðfesta (við kontrasignaturi frá ráðharra). Tá tær eru kunngjördar, eru tær lóg og bindandi fyri allar borgarar landsins. Lógir eru vanliga reglur av almennum slagi og kunnu vera um øll viðurskifti; einasta avmarkingin er, at tær eru innan karmar grundlógarinnar.

Ávís minnilutaverja er sett í grundlógini fyri virki fólkatingsins. Soleiðis kann ein triðingur av øllum fólkatingsmonnum sbr. grundlógarinnar § 42, stk. 1, krevja, at endaliga samtykt lógaruppskot skal samtykkjast á fólkaatkvøðu, áðrenn tað verður lagt kongi til staðfestingar. Uppskot um figgjarlógir, lánslógir, lønarlógir, skattalógir og lógir at útinna millumlanda sáttmálar kunnu ikki krevjast til fólkaatkvøðu sbr. § 42, stk. 6. Samtykt ognartøkulógaruppskot kunnu eftir somu reglum heldur ikki leggjast til fólkaatkvøðu, men sbr. grundlógarinnar § 72, stk. 2, kann staðfestingin av slíkum lógum verða útsett til eftir fólkatingsval.

At samtykkja mál á fólkatingi krevst, at helmingurin av fólkatings-

limunum er á fundi og luttekur í atkvøðugreiðsluni sbr. grundlógarrinnar § 50.

4. Dómsvaldið

Dømandi valdið er valdið til endaliga at áseta rættarstandin í ávísari ítøkiligari støðu við at samanbera veruleikan í mun til rættarreglurnar ella við øðrum orðum valdið at siga síðsta orðið.²⁵

Soleiðis taka dómstólarnir sær av at gera av trætur borgaranna millum og at revsa borgarar landsins sbr. lóggávuni galdandi í landinum.

Skipanin fyri dómstólarnar kann bert ásetast við lóg, og serdómstólar við dømandi myndugleika kunnu ikki setast, sbr. grundlógini § 61. Sbr. § 62 skal rættargongdin altíð verða sundurskild frá fyrisitingini. Eftir § 64 skulu dómarrarnir í kalli sínum bert halda seg til lóggávuna, og kunnu ikki frásetast ella flytast ímóti teirra ynski uttan við dómi.

Eftir rættargangslógini er ríkið býtt sundur í 83 rættardømi við hvør sínum býarrætti, har Føroyar er eitt av teimum. Dómar hjá býrættunum kunnu skjótast inn fyri landsrættirnar, sum eru tveir, eystari landsrættur og vestari landsrættur; dómar sorinskrivaraembætisins verða skotnir inn fyri eystara landsrætt. Landsrættirnar eru skipaðir í deildum við 3 landsdómarum í hvørjari, sum døma í einstøku málunum. Í Føroyum dømir 5. deild hjá eystara landsrætti, sum kemur higar 3-4 ferðir árliga. Fyri ríkið er ein hægstarættur við 15 hægstarættardómarum, sum virkar í 2 deildum, har 5 dómarrar døma í hvørjum einstøkum máli. Øll mál kunnu ikki skjótast inn fyri hægstarætt. Í lóggávuni eru settar avmarkingar fyri hesum.

Skipan og starv dómsvaldsins er ásett í rættargangslógini, sum er drúgv lóg við yvir túsund §§.

Dómararnir við allar dómstólarnar í ríkinum, sum sbr. § 42, stk. 3, í rættargangslógini skulu hava lögfrøðiligt embætisprógv, verða tilnevndir av kongi eftir tilmæli frá lögmláráðharranum sbr. rættargangslógini § 42, stk. 1. Tilnevningin fer fram eftir rættiliga fastari mannagongd.²⁶

Tvinnir vegir eru:

a) Eftir lokið prógv sum lögfrøðiligur kandidatur verður persónurin

²⁵. Hetta sjónarmið er nærri útgreinað av Alf Ross, professara dr. jur. & phil í bókini „Dansk Statsforfatningsret I, Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck, København 1966, (2. udg) bls. 528 ff.

²⁶. Sbr. upplýsingum frá Hans Mosbæk, rættarhjásite.

settur í starv sum dómarafulltrúi í lögmláráðnum í útivistu við býráttarembæti landsins.

Fyrstu 4 árin er útivistan vanlig á eitt av størri embætunum í Danmark; tey sokallaðu útbúgvingarstøðini, København, Odense, Århus, Randers osfr. Eftir at hetta starvsskeið er lokið, verður vanlig flutt til eitt av teim smærri embætunum í landinum t.d. sorin-skrivaraembætið í Føroyum. Eftir eina tíð úti í smáu embætunum kann koma upp á tal tilnevning sum rættarhjási t.e. varamaður hjá býráttardómaranum. Hereftir er vanlig mannagongdin, at persónurin verður settur í starv sum settur landsdómari við landsrættin í 9 mánaðir, fyri at landsráttardómararnir kunnu meta um, hvussu skikkaður persónurin er at verða tilnevndur býráttardómari. Um so er, fer tilnevning fram sum býráttardómari, eftir at forseti landsrættarinnar hevur ummælt umsøkjaran, tá ið hóskandi starv er leyst. Dómarafulltrúar kunnu eisini taka royndartíðina í landsrættinum; teir verða settir í 2 ár sum landsráttarfulltrúar við at fyrreika mál, 1/2 ár av tíðini eru teir tó settir landsdómarar.

- b) Annar vegur er, og hetta eru helst bert viðvíkjandi teimum, sum hava hægstu lögfrøðiligu embætisprógvin, at verða sett/ur í starv í sjálvum lögmláráðnum í Keypmannahavn, nøkur tíðarskeið hált starv við dómarafulltrúastarvi ella líknandi í Keypmannahavn hina helvtina av tíðini. Eftir 10-12 ár fer so fram tilnevning til býráttardómara í Keypmannahavn eftir áður umrøddu reglum.

Tilnevning til landsráttardómara og hægstaráttardómara fer fram eftir ummæli frá hægstarætti, og oftast verða býráttardómarar, landsráttardómarar ella fólk úr hægri størvum úr miðfyrstingini sett í hesi størv. – Tað er tó komið fyri, at advokatar eru tilnevndir.

5. Grundlógin § 20

Eftir § 20 í grundlógini er veitt heimild til, at tær heimildir, sum kongur, stjórnin, fólkatingið og dómsvaldið hava við lóg „í nærmere bestemt omfang“, kunnu verða lagdar til millumtjóða myndugleikar, sum stovnsettir eru í sínámillum sáttmálum við onnur lond at fremja millumtjóða rættarskipan og samstarv. Slík lógaruppskot krevja, at 5/6 av øllum fólkatingsmonnum atkvøða fyri, ella at meiriluti er á fólkkaatkvøðu (tó í minsta lagi 30% av øllum veljarum) fyri at verða samtykt.

Eftir hesi grein hevur Europeiska Sambandið fingið ávísar heimildir at ráða í danska ríkinum, men sum kunnugt er henda skipan ikki sett í gildi fyri Føroyar.

6. Frælsisrættindi og aðrar fyriskipanir

Grundlóg ríkisins veitir borgarum ríkisins ávís rættindi, sum lóggávuvaldið, bæði ríkismyndugleikar og heimastýrismyndugleikar, ikki kunnu skúgva til viks. Hesar reglur standa í grundlógarinnar § 67 og § 68, §§ 70-79 og § 82. M.a. veita hesar reglur trúarfrælsi, ávísar rættartrygd undir handtøku, fongsling, húsarannsókn, rætt til at skriva uttan sensur og rætt til endurgjald undir ognartøku. Ásett er, at miðjað skal verða ímóti, at hvør arbeiðsførur borgari í landinum hevur arbeiði. Almanna hjálp hevur borgari eisini eftir hesum reglum krav uppá í ávisan mun og rætt til frían fólkkaskúla.

C Føroyski ummælisrætturin

1. Reglur, sum bert viðvíkja Føroyum

Sbr. heimastýrislógini § 7, stk. 1, 1. pkt., skulu lógaruppskot frá donsku stjórnini, ið bert viðvíkja Føroyum, leggjast fyri føroyska heimastýrið til álitis, áðrenn tey verða lögð fram fyri ríkisdagin, nú fólkingið.

Ásetanin snýr seg bert um stjórnaruppskot. Er uppskotið lagt fram av fólkatingsmanni, krevst ikki ummæli frá heimastýrinum.

Greinin snýr seg um uppskot „ið bert viðvíkja Føroyum“, og hevur ta avleiðing, at uppskot til lógir, sum eru av almennum slagi t.d. lóggáva um partafeløg, ikki fella inn undir orðaljóðið í greinini, og har krevst ikki ummæli frá heimastýrinum, áðrenn málið verður lagt fyri fólkingið.

Einki stendur í § 7 um, at kongligar fyriskipanir, sum bert viðvíkja Føroyum, skulu sendast heimastýrinum til ummælis, áðrenn tær verða settar í gildi (um kongligar fyriskipanir, sum seta lóg í gildi, sí niðanfyri). Rímiligt er tó at nýta § 7 til javndømis í hesum førum.

Somuleiðis stendur einki í § 7 um, at bekendtgørelser, sum bert viðvíkja Føroyum, skulu sendast heimastýrinum til ummælis, áðrenn tær verða settar í gildi. Rímiligt er tó eisini í hesum føri at nýta § 7 til javndømis.

Sbr. heimastýrislógarinnar § 7, stk. 2, skal

„... á sama hátt verður framfarið viðvíkjandi sáttmálum og øðrum internationalum semjum, sum krevja ríkisdagssamtykt (nú fólkingssamtykt), og sum nerta við serlig føroysk áhugamál“.

Sostatt skulu millumtjóða sáttmálar, sum bert viðvíkja Føroyum, leggjast

fyrí heimastýrið til ummælis, áðrenn fólkatingið samtykkir at góðkenna teir.

Greinin verður helst at nýta til javndømis viðvíkjandi teim sáttmálum, har fólkatingssamtykt ikki er neyðug við tað, at málsøkið er yvirtikið, men har lótingslóg er neyðug fyrí at útinna millumtjóða sáttmálan t.d. á fiskivinnuøkinum. Í slíkum føri skal sáttmálin leggjast fyrí heimastýrið, áðrenn hann fær gildi.

2. Sum viðvíkja lokalum viðurskiftum

§ 7, stk. 1, 2. pkt., ásetur, at tær ríkislógir, sum viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum, skulu leggjast fyrí føroyska heimastýrið, áðrenn tær verða settar í gildi í Føroyum.

Greinin avmarkar seg til ríkislógir, sum „viðvíkja lokalum viðurskiftum“, og hetta má so ein tulking gerast av í hvørjum føri, og í fyrstu atløgu liggur heimildin at gera slíka tulking hjá ríkisstjórnini, við tað at tað er hon, sum sendir heimastýrinum lógina til ummælis.

Slík lóggáva er ikki neyðug at leggja fyrí heimastýrið, áðrenn málið verður lagt fyrí fólkatingið; ummæli skal bert fáast til vega, áðrenn lógin fær gildi fyrí Føroyar.

Hetta vil í praksis siga, at lógin skal leggjast heimastýrinum til ummælis, áðrenn hon verður kunngjørd fyrí Føroyar, ella áðrenn hon sbr. sínum egnum innihaldi verður sett í gildi við kongligari fyriskipan.

Greinin fevnir eisini um uppskot, sum samtykt verða á fólkatingi eftir uppskoti frá meinigum fólkatingsmanni.

Sera vanligur háttur í danskari lóggávu hevur í 20. öld verið, at ávísar lógin sigur, at hon ikki er galdandi fyrí Føroyar, men at hon kann setast í gildi fyrí Føroyar við kongligari fyriskipan við teim frávikum, sum hildin verða neyðug orsakað av serligu føroysku viðurskiftunum. Gildissetingin hevur so verið framd seinni við kongligari fyriskipan, eftir at lótingið hevur ummælt, um lógin eigur at verða sett í gildi í Føroyum, og um frávik eiga at verða gjørd.

§ 7, stk. 1, 2. pkt., fevnir ikki um bekendtgørelser, sum viðvíkja lokalum viðurskiftum, men hevur verið nýtt til javndømis í verki av ríkisstjórnini í hesum førum.

Millumtjóða sáttmálar eru, sum viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum, nevniliga teir, har okkurt krevst av heimastýrismyndugleikum t.d. lótingslóg ella lótingslógarbroyting ella okkurt av fyrisitingarmyndugleikum í Føroyum.

Slíkir sáttmálar skulu eisini leggjast heimastýrinum til ummælis,

áðrenn teir fáa gildi fyri Føroyar. Gildi í hesum sambandi má merkja fólkarættarlaga gildi t.v.s., at ríkið fólkarættarlaga er bindandi mótvegis øðrum ríki t.d. við háveldisstaðfesting (ratifikation).

Í onkrum førur²⁷ hevur ríkisstjórnin spurt, um heimastýrið hevur nakað at viðmerkja, áðrenn millumtjóða sáttmáli verður kunngjørdur í Føroyum eftir kunngerðalóggávuni fyri millumtjóða sáttmálar í Føroyum. Slíkur fyrispurningur hevur ongan týdning, um sáttmálin longu er háveldisstaðfestur við tað, at hann tá er fólkarættarlaga bindandi. Ummæli má eftir lóggávuni fáast til vega undan háveldisstaðfesting, sum eisini fevnir um Føroyar.

3. Aðrar reglur

Av § 7, stk. 1, 2, pkt., til øvugðømis skilst, at ávísar lógir, kgl. fyriskipanir, bekendtgørelser og millumtjóða sáttmálar eru, sum eisini skulu galda fyri Føroyar, men sum ikki er neyðugt at biðja um ummæli av, nevniliga tí lóggávu, sum ein tulkar ikki at viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum. Framvegis liggur tulkingarheimildin fyri hesum hjá donsku stjórnini. Nevnast kann t.d., at ríkismyndugleikarnir ikki formliga hava spurt heimastýrið, um danska 1953 grundlógin skal hava gildi fyri Føroyar,²⁸ tó var heimastýrið biðið um at tilnevna lim í „forfatningskommisjonen“,²⁹ og lógin var send til fólkaatkvøðu í Føroyum.

Millumtjóða sáttmálin, har Danmark fór uppí Nato í apríl 1949, var ikki lagdur fyri heimastýrið, áðrenn hann fekk gildi í Føroyum og kunngjørdur her 03.12.1952.³⁰ Heimildin fyri hesum hevur helst verið tulkað soleiðis, at sáttmálin ikki viðvíkti lokalum føroyskum viðurskiftum.

²⁷. Altjóða sáttmálin dagfestur 18.12.1979 (Bekendtgørelse nr. 83 af 09.09.1983) um avtøku av øllum mismuni ímóti kvinnum var háveldisstaðfestur uttan fyrivarni fyri Føroyar 21.05.1983 og sostatt fólkarættarlaga bindandi fyri Føroyar tá. Ríkisumboðið spyr 04.10.1983, um sáttmálin skal kunngerast í Føroyum (j. nr. 63-01/1982), og ikki fyrr enn við løgtingssamtykt 31.03.1987 (løgtingsmál 113/1987) tilmælir tingið at seta sáttmálan í gildi fyri Føroyar. – Tá hevur hann longu verið fólkarættarlaga bindandi í 5 ár.

²⁸. Hetta stendur á bls. 164 í løgtingstíðindum 1952.

²⁹. Sí løgtingstíðindi 1948, bls. 34.

³⁰. Sí Zakarias Wang, Stjórnsmálafrøði, Hoyvík 1988, bls. 174.

4. Alment um ummælisrættin

Seinastu árin hefur at kalla øll lóggáva, tað veri seg lógir, kgl. fyriskipanir, bekendtgørelser, sum setast skulu í gildi fyri Føroyar, verið send heimastýrinum til ummælis.

Spurningurin er so, hvør er heimastýrið í teirri merking, sum § 7 nevnið? Í § 2 í heimastýrslógini verður nevt í einum setningi „Føroyska heimastýrið (teir í § 1, 2. pkt., nevndu stovnar)“ og í § 1, 2. pkt., verður nevt „fólkavalda løgtingi sínum og einum av tinginum stovnaðum landastýri“. Hetta kundi við eini trengri tulkning verið tulkað soleiðis, at ummælt sbr. § 7 skal verða bæði av løgtingi og landsstýri. Helst er hetta ikki røtt tulkning. Føroya egna stýrisskipan innan karmarnar av heima-stýrisskipanini er yvirtikin við lögtingsavgerð 13.05.1948, og av hesi orsök er tað upp til heimastýrið sjálvt at gera henda spurning av í stýrisskipan síni, og stendur einki í stýrisskipanarlógini um henda spurning. Innanhýsis skipanin í Føroyum, hvør ummælisrættin hefur, hefur ment seg siðvenjurættarlaga soleiðis, at mannagongdin hefur verið tann, at landsstýrið tekur sær av at ummæla kongligar fyriskipanir, sum ikki seta í gildi lóg og ministerialbekendtgørelser, men leggur fyri løgtingið uppskot til lógaruppskot, sum leggjast skulu fyri fólkatingið, og uppskot til kongligar fyriskipanir, sum seta í gildi lóg fyri Føroyar.³¹ Millumlanda sáttmálar,³² sum skulu fáa gildi í Føroyum, ummælir løgtingið nú aloftast.³³

Ikki er lögfrøðiliga greitt, hvør avleiðingin er at ummæli ikki verður fingið frá heimastýrinum. Síðsta pkt. í § 7, stk. 1, umrøður tann møguleika, at í teim fòrum, tá fyriløga vegna átroðkandi viðurskifti ikki kann fara fram, skal lógin skjótast verða send heimastýrinum til ummælis. Helst fær tað ikki ávirkan á gildi lógarinnar, at ummælið ikki er fingið tilvega frá heimastýrinum, við tað at fólkatingið ikki er lögfrøðiliga bundið av ummæli heimastýrisins.

Ikki er tað vanliga komið fyri – ið hvussu so er undan 1992 – at ríkismyndugleikarnir hava gingið ímóti ummæli heimastýrisins, kanska

³¹. Sí t.d. Anordning om ikrafttræden på Færøerne af lov. nr. 114 af 21.03.1979 om foranstaltninger mod smitsomme sygdomme, løgtingstíðindi 1983, bls. 140.

³². Sjálvt um hesi mál eru ein spurningur um, hvør lóggáva skal verða galdandi her á landi, so fær málið bert 2. viðgerðir á løgtingið sbr. 12 stk. 2 í tingsskipanini við tað, at málið verður sett fram sum uppskot til samtyktar, meðan lögtingslóg-aruppskot fáa 3 viðgerðir á tingi sbr. stýrisskipanarlógini § 23.

³³. Sí t.d. millumtjóða avtalu frá 18.11.1974 um eitt millumtjóða orkuprogramm, løgtingstíðindi 1985, bls. 79.

er tó praksis við at broytast nakað í dag.³⁴ Sum § 7 er orðað, er ummæli ikki lögfrøðiliga bindandi fyri stjórnina, og tað kann tí gangast ímóti ummælinum. At bindandi rættarsíðvenja er nú, sum sigur, at fólkatingið skal halda seg til ummæli heimastýrisins ella halda seg til galdandi lóggávu, er helst at fara nakað langt lögfrøðiliga; ríkismyndugleikarnir kunnu helst seta til viks ummæli heimastýrisins.

Frest kann setast av ríkismyndugleikunum fyri, nær ummæli skal gevast av heimastýrinum sbr. § 7, stk. 1, 3. pkt. Sbr. viðmerkingunum til lógina³⁵ verður hetta grundgivið soleiðis:

„I § 7 har man i tilslutning til bestemmelserne om, at lovforslag og love skal forelægges hjemmestyret, indsat en bestemmelse om, at der i givet tilfælde kan sættes en frist for afgivelsen af betænkning. Dette kan bl.a. være af interesse, når det drejer sig om traktater.“

Henda heimild hevur tó sera sjálvðan verið nýtt, um nakrantíð.

D. Nær hevur ríkislóggáva gildi í Føroyum

Støðið er, at allar í Danmark galdandi lógir og aðrar rættarreglur, sum samtyktar eru eftir frammanfyri umrøddu skipan í donsku grundlógini, eru galdandi fyri Føroyar uttan so, at tær taka fyrivarni um, at „loven gælder ikke for Færøerne“.

Frá hesum eru tó týðningarmikil undantøk.

Ríkislóggáva á øki, sum yvirtikið er, verður tulkað sum ikki galdandi fyri Føroyar, hóast hon ikki tekur fyrivarni um, at hon ikki er galdandi fyri Føroyar.³⁶

Eingin ríkislóggáva hevur gildi í Føroyum uttan so at hon er kunn-gjörd her á landi eftir teim serligu kunngerðarreglunum, sum galda í Føroyum. Fyrr var galdandi lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne, sum ásetti kunngerðarháttin í lovtidende, men harumframt at dagfesting, nr. og lógaheiti var kunn-gjört í Dimmalætting, fyri at lógin var lógliga kunn-gjörd í Føroyum. Nú er galdandi lóg nr. 735 frá 06.12.1989 om kundgørelse af love,

³⁴. Ein gjøgnumgongd av lótingsmálunum 153/1993-158/1993; gildisettan av bankalóg, lógini um vinnurekandi grunnar, lógini um ávísar kreditstovnar, partafelagslógini, smápartafelagslógini og lógini um ársroknskap v.m. sýnir, at tilmælini frá heimastýrinum ikki í øllum førum eru fylgd. Tó kann tjakast um, hvørt hetta er rætt, við tað at landsstyrið við góðkenning lótingsins frammanundan hevði bundið seg móttvegis ríkisstjórnini at vera við til at fremja lóggávuna.

³⁵. Sí lótingstíðindi 1947, bls. 197.

³⁶. Juridisk Grundbog (1989) bd. 1, bls. 76.

anordningar og bekendtgørelser på Færøerne, sum ásetur, at ríkislóg, sum skal hava gildi í Føroyum, umframt í lovtidende skal kunngerast í Kunngerðablaðnum í fullum líki, men at avvarðandi ráðharri kann gera av, at bert nr., dagfesting og heiti skal kunngerast í Føroyum.

Orsakað av serligu kunngerðarskipanini og orsakað av, at ríkismyndugleikarnir bíða eftir heimastýrisins ummæli sbr. heimastýrslógarinnar § 7 og ikki seta frestir, er støðan í Føroyum í roynd og veru tann, at á felagsmálsøkinum er í fleiri førum eldri dansk lóggáva galdandi, har danir sjálvir hava nýggjari lóggávu t.d. á ognarrættarliga økinum og á familjurættarøkinum.

II Vald í Føroyum

A. 1940 bráðfeingis stýrisskipanin

1. Støðan 1940-1945

Í 1940 fekk løgtingið avmarkað lóggávuvald. Danmark var 9. apríl 1940 hersett av Týsklandi, og Føroyar 13. apríl sama ár av Stóra-bretlandi. Undir hesum umstøðum var serlig stýrisskipan gjørd fyri Føroyar við „Bestemmelser nr. 1 frá 09.05.1940 om midlertidig styrelsesform paa Færøerne“. Eftir hesum fekk løgtingið lóggávuvald í lógarmálum Føroyum viðvíkjandi, og amtmaðurin staðfestingarrætt. Henda lóggáva gekk undir heitinum bráðfeingis ásetanir (midlertidige bestemmelser). Lóggávuvaldið viðvíkjandi ognum ríkiskassans lá tó hjá amtmanninum, og til amtmannin vóru eisini lagdar tær heimildir, sum danskir ráðharrar sbr. lóggávuni høvdu at skriva út ymsar reglubindingar; løgtingsins landsnevnd skuldi tó spyrjast.

Staðfestingarrættur amtmansins var ikki bert formligur. Í 1940 samtykti løgtingið við 15 atkvøðum: Tingið mælir til, at løgtingsins samtykt í 1939 um føroyskt sum rættarmál fær lóggildi beinanvegin. Amtmaðurin útinti ikki hesa samtykt, og ikki fyrr enn samtyktin var endurnýggjað í november 1943 staðfesti amtmaðurin lóggávuna um føroyskt sum rættarmál, bráðfeingis áseting nr. 8 frá 04.01.1944 um broyting í rættargangslógini.³⁷

Kunngerðarhátturin fyri tær útgivnu rættarreglurnar gjørdist kunngerð í síni heild í Dimmalætting sbr. bráðfeingis áseting nr. 2 frá 09.05.1940.

Av tí at sambandið var kvett við Danmark, mátti heimildin hjá ávísnum í Danmark verandi stovnum í Føroyum leggjast til myndugleikar í Føroyum. Við bráðfeingis áseting nr. 13 frá 17. juni 1940 var avgjørt, at í Føroyum skuldu 2 dómsmenn døma saman við sorinskrivaranum, bæði í borgaraligum og sakarmálum, og kundi hesin dómur skjótast inn fyri nýggjan rætt, har sorinskrivarin enn einaferð dømde sama mál saman við 4 nýggjum dómsmonnum. Nevningamál kundu ikki skjótast inn fyri hægri rætt, og móguleikin at kera avgerðir hjá sorinskrivaranum um rættargangsmannagongdina fall burtur.

³⁷. Sí Edw. Mitens, „Eg minnist – skrivstovustjóri løgtingsins“, Tórshavn 1969, bls. 248.

Bankaefirlitið skuldi fyrst úttinnast av einum ella fleiri av amtinum tilnevndum persónum, meðan fútin skuldi taka sær av skipa- og partafelagsskránni, sbr. bráðfeingis áseting nr. 13 frá 17. juni 1940 § 10 og § 12.

Fyrisiting ríkisins var fyrri meginpartin lögð til amtmannin. Løgtingið hevði tó ávíst fyrisitingarvald, og hetta fyrisitingarvald hevði løgtingið framhaldandi. Ímillum tingseturnar virkaði trimanna nevnd, landsnevndin, sum sett var í 1928³⁸ við teirri heimild, henni var givin við lögtingslógini §19³⁹ at útinna lögtingsins heimildir millum tingseturnar, og bert millum tingseturnar.

2. Støðan 1945-1948

12. mai 1945 boðaði Vilhelm Buhl, forsætismálaráðharri, í telegrammi⁴⁰ amtmanninum frá:

„Regeringen takker Dem og Deres Medarbejdere for godt udført Arbejde under Adskillelsen. Regeringen godkender, at Amtmanden under Krigen sammen med Lagtinget har administreret Færøerne, og at Administrationen foreløbig videreføres paa samme maade. Haaber snart at se Dem hernede til Konference“.

Lóggávu- og fyrisitingarskipanin helt so á sum higartil.

Løgtingið avgjórði, og amtmaðurin staðfesti tó longu í august 1945 við bráðfeingis áseting nr. 12 frá 31.08.1945 at taka av serligu rættargangsskipanina fyrri Føroyar, og at fara undir rættargangsskipanina fyrri kríggðið, har hægstirættur Danmarkar var hægsti dómstólur Føroyinga. Við somu bráðfeingis áseting var avgjørt, at danska bankaefirlitið aftur skuldi taka sær av eftirlitinum við føroysku peningastovnunum.

1940 stýrisskipanarhátturin var avtikin við heimastýrisslógini frá 1948. Í § 13 er tó ásett, at tann lóggáva, sum m.a. er givin sbr. bráðfeingis stýrisskipanini frá 1940, framvegis hevur gildi, til hon formliga verður avtikin. Av hesi orsök hava nakrar av teimum undir kríggnum og beint eftir kríggðið givnu rættarreglur framvegis gildi í Føroyum, t.d. leigulóg-gávan.

³⁸. Sí Edw. Mitens, „Eg minnst – skrivstovustjóri lögtingsins“, Tórshavn 1969, bls. 5 og 8.

³⁹. Lov nr. 124 af 28.03.1923 om Færøernes lagting.

⁴⁰. Telegrammið er almannakunngjørt í Dagblaðnum nr. 39 frá týsdegnum 15.05.1945.

B. Heimastýrisskipanin

1. Av hvørjum stýrisskipanarligum slagi er heimastýrislógin

Heimastýrislógin er samtykt á lögtingi 05.12.1947 og staðfest og kunn-gjörd av amtmanninum sum „kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes Hjemmestyre“ í tvíteksti á føroyskum og donskum. Í Danmark er sama lóg samtykt og staðfest av kongi og kunn-gjörd har sum lóg nr. 137 af 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre.

Lóg nr. 137 af 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre er ikki kunn-gjörd her á landi eftir reglunum í lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne og hevur sostatt ikki gildi í Føroyum.

Harafturímóti hevur kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes Hjemmestyre í tvíteksti á føroyskum og donskum gildi her á landi, og heimildin fyri hesi kunngerð er „Bestemmelser nr. 1 frá 09.05.1940 om midlertidig styrelsesform paa Færøerne“ og kunngerð av hesi í síni heild í Dimmalætting sbr. bráðfeingis ásetan nr. 2 frá 09.05.1940.⁴¹ – Danska orðaljóðið er tó hitt sama sum í lóg nr. 137 af 23.03.1948, tó er inngangurin eitt lítið sindur øðrvísi. Kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 nevnir, at

„I Erkendelse af den Særstilling, som Færøerne i national, historisk og geografisk Henseende indtager indenfor Riget, har Rigsdagen i Overensstemmelse med Vedtagelse i Færøernes lagting vedtaget, og hans Majestæt Kongen stadfæstet følgende Lov om Færøernes Hjemmestyre.“

Inngangurin í lóg nr. 137 af 23.03.1948 er hin sami, tó er orðaljóðið eftir ...Færøernes lagting vedtaget.. „ og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov om Færøernes forfatningsmæssige Stilling i Riget:“ Harafturat er ein tekstur uppá 4 linjur settur í føroysku útgávuna áðrenn lista A og B, sum ikki finst í donsku útgávuni, sum útgreinar lógarinnar § 2 og § 3.

Ofta hevur verið frammi í kjakinum, um heimastýrislógin kann sigast at vera innanfyri teir karmar, grundlógin setur fyri valdsbýtið í ríkinum.

„Forfatningskommissionen“, sum gjørdi álitid við uppskoti til nýggja

⁴¹. Føroya Amts kunngerð nr. 11 frá 31.03.1948 er samtykt av lögtinginum 05.12.1947 og staðfest av Føroya Amti, undirskrivað av Deleuran kst., og kunn-gjörd í Dimmalætting nr. 27 frá 03.04.1948, meðan listin, sum er viðheftur, er kunn-gjördur í Dimmalætting nr. 28 frá 07.04.1948.

grundlóg, 1953 grundlógina, bað professorarnar dr.jur. Poul Andersen og dr. jur. & phil. Alf Ross um at skriva umsøgn (responsum) um stýrisskipanarligu stöðu Føroya og Grønlands. Í álitinum ⁴² siga teir

„En grundlovsændring vedrørende Færøerne kan ikke anses for påkrævet som følge af loven om Færøernes hjemmestyre. Denne lov er givet ud fra den forudsætning, at den trufne ordning er forenelig med den gældende grundlov, og der ses ikke at være nogen anledning til at opgive denne forudsætning.“

1953 grundlógin verður so sett í gildi, uttan at nakrar viðmerkingar verða gjørdar til hetta, sum Ross og Andersen føra fram, og einki er tí at ivast í, at heimastýrisskipanin er samsvarandi grundlógini.

Ikki er tað hissini spurningur at taka upp, um til ber at víðka heimastýrisskipanina, uttan at grundlóg ríkisins verður broytt. Her kann talast bæði fyri og ímóti, og eitt greitt svar kann ikki gevast, uttan gjølligar stýrisskipanarligar kanningar verða gjørdar av hesum spurningi, og verður tí hesin spurningur ikki tikin upp í hesi grein. Sum dømi um grundgeving ímóti kann nevast, at Poul Andersen, professari dr. jur. í eini umsøgn (responsum) um statsrættarligu stöðu Grønlands og Føroya í „forfatningskommissionens betænkning“⁴³ sigur

„En grundlovsbestemmelse, som åbner adgang til et færøsk selvstyre, som går ud over loven om Færøernes hjemmestyre eller iøvrigt måtte kunne indføres uden nogen ny grundlovsbestemmelse, må anses for uhensigtsmæssig“

og, at lóggevararnir í veruleikanum tóku hetta sjónarmið Poul Andersens til sín við ikki at seta eina slíka reglu í grundlógina. Sum dømi fyri, at slík broyting kann gerast uttan grundlógarbroyting, kann nevast, at tá ið tað bar til í 1940 og í 1948 uttan grundlógarbroyting at gera eina skipan, sum gekk ímóti orðaljóðinum av tá galdandi grundlógini, so má hetta lögfrøðiliga eisini bera til í dag, men sum nevnt, hetta krevur gjølligar lögfrøðiligar kanningar av stýrisskipanarserfrøðingum, áðrenn niðurstøða kann gerst hesum viðvíkjandi.

Í stýrisskipanarligu heimildunum hefur ígjøgnum tíðirnar dúgliga verið tjakast um, av hvørjum stýrisskipanarligum slagi heimastýrisskipanin er. Kendasta kjakið um hendan spurning er millum dr. jur. Poul Meyer og Edvard Mitens, landsrættarsakførara.⁴⁴ Dr. Meyer førir fram,

⁴². Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946. J.H. Schultz A/S, København 1953, bls. 87.

⁴³. Sí notu 42.

at heimastýrisskipanin er ein víðgangandi delegatión av lóggávuvaldi og fyrisingarvaldi frá ríkisdegi og kongsvaldi av teim heimildum, teir hava sbr. grundlógini. Ímóti hesum førir Mitens landsrættarsakførari fram, at heimastýrslógin beinleiðis nevnir, at hin lóggevandi og fyrisingarligi myndugleikin er hjá heimastýrinum, og at ognartøka og skattaútskriving kann fara fram sbr. løgtingslóg, hóast grundlógin ásetur, at hetta bert kann fara fram sbr. lóg. Lóggáva, sum heimastýrið útskrivar, má tí vera lóg í grundlógarinnar merking.⁴⁵ Dr. jur. Alf Ross heldur í sínum statsforfatningsrætti,⁴⁶ at heimastýrisskipanin er „en usædvanlig vidtgående delegation af lovgivningsmagt“.

Tó ber til at skoða heimastýrslógina á ein annan hátt enn framm-
anfyri umrøtt. Sum áður umrøtt er heimastýrslógin, sum galdandi er í Føroyum, ikki ein vanlig dansk ríkislóg, við tað at lóg nr. 137 af 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre ikki er kunngjørd her á landi eftir reglunum í lóg nr. 51 frá 1. apríl 1896 om kundgørelse af love og anordninger på Færøerne og sostatt ikki hevur gildi her á landi. Hinvegin hevur lógin sæð dagsins ljós við bráðfeingis stýrisskipanarháttinum frá 1940 sum grundarlagi, har løgtingið og amtmaðurin høvdu alt lóggávuvald í Føroyum. Henda stýrisskipan hevði við rættarsiðvenju grundlógarstyrki og gildi, við tað at hon veik frá tágaldandi donsku grundlógini og virkaði í heili 5 ár, uttan at nakar ivaðist í, at hon hevði fult lögfrøðiligt gildi. Í 1945 verður henda rættarsiðvenja eisini viðurkend av donsku stjórnini sbr. tí á bls. 66 umrødda telegrammi frá forsætismálaráðnum til amtmannin. Sostatt er stóðan í 1948 tann, at løgtingið og amtmaðurin skriva út eina lóg, kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes Hjemmestyre, har lóggávu- og fyrisingarvaldið í einum parti av samfelagsins málsøkjum, nevnliga felagsmálsøkjunum, verða lögð til danskar myndugleikar at lóggeva og fyrisita.

Rættast er tí helst at skilja heimastýrslógina sum eina lóg, sum hvílir á rættarsiðvenju, og at henda rættarsiðvenja heldur fram óbroytt og saman við 1953 grundlógini.

Fólkatingið og kongur kunnu ikki taka av heimastýrslógina bert fyri sítt egna viðkomandi, við tað at lóggávuheimild fólkatingsins í Føroyum byggir á kundgørelse nr. 11 af 31.03.1948 af lov om Færøernes

⁴⁴. Ugeskrift for retsvæsen 1950, bls. 89 ff, bls. 200 ff og 1951, bls. 1.

⁴⁵. Mitens hevur eisini í bók síni „Eg minnst – skrivstovustjóri løgtingsins“, Tórs-
havn 1969, bls. 337, greitt gjølligari frá sínum sjónarmiðum hesum viðvíkjandi.

⁴⁶. Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret, 3. udgave, København 1980, bind 2, bls. 496, og kapitel 3.

Hjemmestyre, sum býtir lóggávu- og fyrisitingarvaldið í Føroyum sundur millum danskar og føroyskar myndugleikar. Bert tað forum, sum í 1948 førði inn skipanina, løgtingið við staðfesting amtmansins, ella teir myndugleikarnir, sum hava fingið heimildirnar sbr. heimastýrslógini, kunnu broyta hana. Av hesi niðurstøða kemst eisini til ta avleiðing, at ríkismyndugleikarnir onga eftirlitishemild hava við teim málsøkjum, sum yvirtikin eru; lóggávu- og fyrisitingarvaldið er endaliga latið løgtingi og landsstýri.

Sostatt kann gildug broyting av heimastýrslógini bert fara fram, við at nýggj heimastýris- ella sjálvstýrslóg verður samtykt av løgtinginum og staðfest av lögmanni og kunngjørd eftir føroysku kunngerðarreglunum, og at sama lóg verður samtykt og kunngjørd av fólkatinginum og staðfest av drotningini og kunngjørd eftir kunngerðarreglunum fyri ríkislógir v.m í Føroyum.

2. Innihaldið í heimastýrslógini

Almenna skipanin

Í heimastýrslógini § 1 stendur, at ...

„Føroyar eru sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum samsvarandi hesi lóg.

Innanfyri ríkismarkið taka føroyingar við fólkavalda løgtingi sínum og einum av tinginum stovnaðum landastýri ræði yvir føroyskum sermálum sum í hesu lóg ásett“.

Lógin ásetur í § 2, at tey mál, sum sett eru á lista A í lógini, kunnu føroyingar sjálvvir gera av at taka yvir lóggávuveld og fyrisiting sum føroysk sermál sbr. § 4, stk. 1, og taka tá eisini á seg tær útreiðslur, sum standast av hesum. Á sama hátt kunnu danir krevja, at málsøki á lista A verða yvirtikin av føroyingum. Í § 3 er ásett, at tey á lógarinnar lista B nevndu málsøki eftir nærri samráðing kunnu yvirtakast soleiðis, at føroyingar taka yvir málsøki, sum frammanfyri umrøtt. Mál, sum ikki eru nevnd á lista A og B, taka danir sær av eftir dansku stýrisskipanarreglunum, tey sonevndu felagsmálini sbr. heimastýrslógarinnar § 6, stk. 1, men kunnu eisini leggjast føroyingum at fyrisita sbr. § 9.

Sagt verður í heimastýrslógini § 2, at heimastýrið, (teir í § 1, 2. pkt. nevndu stovnar) sum eru løgting og landsstýri, gera føroyinga vegna av, um lista A mál skulu yvirtakast, og um samráðingar skulu verða um lista B mál.

Í Føroyum hevur kjak verið um, hvør í Føroyum hevur hesa yvirtøkuheimild.

13.05.1948 samtykti løgtingið at yvirtaka postverkið,⁴⁷ men landsstýrið vildi ikki fremja hesa samtykt, og avgjörði á fundi 14.10.1948 at siga tingmonnum frá, at:⁴⁸

„Landsstýrið peikar á, at samsvarandi § 2 í lógini um Føroya heimastýri; er tað Føroya heimastýri, sum kann gera av, at mál, ið standa á lista A, verða flutt til heimastýrið, og so statt krevst umframt løgtingssamtykt eisini samtykt frá landsstýrinum“.

Rumbul stóðst av hesum, og 15. mars 1949 gjörði løgtingið soljóðandi samtykt:⁴⁹

“Viðvíkjandi spurninginum um yvirtøku av málum má samtykt verða gjörd av heimastýrinum, ið eru landsstýri og løgting.

Viðvíkjandi lýsing av løgtingslógum og umsiting av samtyktum er landsstýrið bundið av løgtingsins avgerðum.“

Postverkið var framvegis ikki yvirtikið, og førði hetta við sær, at tingmenninir D.P. Danielsen og Hanus við Høgadalsá settu fram uppskot um at áleggja landsstýrinum at fremja samtyktina frá 1948 um yvirtøku, men hetta uppskot fall,⁵⁰ og so hendi sum kunnugt einki fyrr enn í 1976.

Ávís avmarkað tjóðskaparrættindi veitir heimastýrislógin. Í § 10 er ásett, at í danska passi føroyinga kann setast afturat „Dansk“ og „Danmark“, „Føroyingur“ og „Føroyar“, og at munur kann vera gjördur á føroyingum og dønum, tá ið veljast skal til føroyskar stovnar, men tað á annan hátt ikki kann gerast munur. Í § 11 verður føroyskt viðurkent sum høvuðsmál, men danskt kann á sama hátt verða nýtt í øllum almennum viðurskiftum. Í § 12 verður føroyska flaggið viðurkent sum alment flagg í Føroyum.

Málsræði í felagsmálum

Hvørji mál eru felagsmál

Felagsmál, sum ikki kunnu yvirtakast

Uttanríkismál

Sbr. heimastýrislógarinnar § 5, stk. 2, er ásett, at ríkismyndugleikarnir hava avgerðarrættin í spurningum, sum viðvíkja ríkisins viðurskiftum við útheimin, og kunnu hesi mál sostatt ikki yvirtakast. Tó verður í § 8, stk. 3, veitt ríkisstjórnini heimild at geva føroyingum heimild at sam-

⁴⁷. Løgtingstíðindi 1948, bls. 34.

⁴⁸. Løgtingstíðindi 1948, bls. 201.

⁴⁹. Løgtingstíðindi 1948, bls. 202.

⁵⁰. Løgtingstíðindi 1950, bls. 217.

ráðast uttanlendis um handils- og fiskivinnusemjur. Eisini kann uttanríkisráðharrin eftir § 8, stk. 4, heimila umboðsmonnum heimastýrisins ríkisins vegna at tingast beinleiðis við fremmand lond undir viðvirkan av uttanríkistænastuni, tá ið tað ikki verður hildið ósambæriligt við ríkisins áhugamál. Eftir hesi grein verður nú tingast undir leiðslu føyroyinga við bretar um undirgrundarmarkið millum Føroyar og Bretland.⁵¹

Dømi um praksis seinastu 20 árin:

Gjøgnum árin hefur ávís umsitingarlig siðvenja ment seg. Hon kom fram sum millumlanda samstarvið vaks. Serliga síðani fyrst í sjeytiár-unum í sambandi við kvotusamráðingarnar í millumlanda fiskivinnu-nevndum sum NEAFC og ICNAF frá 1972, fleirvegis fiskivinnuavtalar („svikasáttmálin“ 1973) og samráðingar um Føroya støðu í samband við upptøkusamráðingar hjá Danmark við felagsmarknaðin í 1972.

Hin vanligi hátturin fram til 1970'árin var, at umboð fyri heimastýrið lutóku sum ráðgevar á jøvnum føti við umboð fyri danskar stovnar.

Eftir at Danmark, í sambandi við limaskapin í EF og broytingarnar í altjóða fiskivinnupolitikkinum, legði heimildir sínar til samráðingar við onnur lond um kvotur og fiskirættindi til EF, varð neyðugt at skipa fyri einum nýggjum hugtaki. Danmark (vegna Føroyar) kom at vera heitið í millumlandasamráðingum. Sigast kann, at limaskapur ríkisins í NEAFC, NAFO (fyr ICNAF) og NASCO er í tvíningum: Sjálvt Danmark er umfatað av limaskapinum hjá EF, meðan Føroyar, og eftir at Grønland fór úr EF, eisini Grønland, eru fevnd av einum limaskapi „Danmark (vegna Føroyar Grønland)“. Ein fyri sjálvt Danmark, undir EF, og ein vegna restina av ríkinum, Føroyar og Grønland, tá Grønland fór úr EF. Hesin formur vísir, at danskir ríkismyndugleikar kunnu fara rættuliga langt í samband við ríkiseindina, tá talan er um at laga viðurskiftini til sambandið við felagsmarknaðin. Hinvegin hava ríkismyndugleikarnir víst frá sær tilíkar loysnir (t.d. í samband við limaskap Føroya í IWC) tá tað eru heimastýrin, sum hava tillagingartrupulleikar.

Danska stjórnin hefur, saman við heimastýrinum, frá 1977 gjørt rammusáttmálar um fiskiskap við felagsmarknaðin, USA, DDR. Ein rammusáttmáli, sum var undirritaður við Canada í 1980, nevnr bert donsku stjórnina sum sáttmálapart. Við Noreg er gjørdur rammusáttmáli, har danska stjórnin ikki er við sum partur, men hefur sáttmálin form sum góðkend fundarfrásøgn. Við Ísland hefur heimastýrið gjørt

⁵¹. Landsstýrisins j. nr. 128-2/93.

sáttmála um fiskiskap síðan miðskeiðis í sjeytiárunum. Við Svøríki vóru sínámillum fiskiavtalur gjørdar í árunum undan og eftir 1980. Tað at landsstýrið gjørdi avtalur við hini norðanlondini einsamalt var góðkent av ríkismyndugleikum. Eftir at Sovjetsamveldið varð upployst, eru rammusáttmálar gjørdir við Baltisku londini. Har er sáttmálaparturin landsstýrið og stjórn Danmarkar.

Seinast eru handilssáttmálar gjørdir við felagsmarknaðin og 6 EFTA-lond.

Eitt annað slag av sáttmála, eina umsitingaravtalu (forvaltningsoverenskomst), hevur føroyska heimastýrið gjørt beinleiðis við fiskimálaráðini í Noregi, Íslandi og Grønlandi. Hetta er avtalan um hval og kóp, NAMMCO. Uttanríkistænastan tók ikki lut í samráðingunum við NAMMCO, men uttanríkisráðið varð kunnað um innihaldið og kundi vissa seg um, at sáttmálin ikki gekk móti almennum donskum ríkispolitikki í hvalamálum.

Vanligt hevur verið, at danska uttanríkismálaráðið stendur fyri samráðingum um rammusáttmálarnar. Til dømis stóð uttanríkisráðið fyri handilsavtalunum frá 1990 til 1993 og fiskivinnusáttmálarnar við Baltisku londini. Uttanríkisráðið hevði samráðingarleiðaran og umboð fyri heimastýrið høvdu ábyrgdina av innihaldinum í samráðingarheimildunum og av at útvega neyðugt tilfar og støðutakan frá føroyskum myndugleikum. Í árligu samráðingunum at fylla út karmarnar, til dømis í fiskivinnusáttmálunum, stendur landsstýrið fyri samráðingunum. Um talan er um samráðingar við Norðurlond, er ikki neyðugt við luttøku frá uttanríkistænastuni, við onnur lond skal uttanríkistænastan verða umboðað í sendinevndini.

Landsstýrið fær ofta tilfar frá donskum ríkismyndugleikum um altjóðasamráðingar á ymiskum økjum, tó ikki eftir fastari skipan, og kann biðja um at vera umboðað í sendinevnd. Ongar greiðar reglur eru um, hvat arbeiðið uttanríkisráðið dregur Føroyar upp í. Um onnur ráðharraráð skipa fyri altjóðasamráðingum, er tað ikki vanligt, at føroyskir myndugleikar verða kunnaðir. Spurningar um millumlandasamstarv at gagnnýta tilfeingið og sjógvinn verða vanliga sendir heimastýrinum.

Tá talan er um samráðingar, har bæði hin parturin av ríkinum og Føroyar hava áhugamál, er neyðugt við samráðingum millum ríkispartarnar um samráðingarheimildina. Altjóða hvalaveiðunevndin IWC er tílíkt dømi. Her eigur uttanríkisráðið leiðsluna og samskipar við heimastýrinum í Føroyum og Grønlandi og umhvørvismálaráðið arbeiðið um

ein „instruks“ til fundirnar. Um ósemjur er millum partarnar tekur uttanríkismálaráðharrin endaliga avgerð.

Ein serligur spurningur er støðan, tá talan er um EF-rætt ella blandaðan rætt at samráðast (EF-kompetence eller blandet kompetence) á økjum, sum hava týðning fyri føroysk áhugamál. Eitt dømi eru samráðingarnar um dýr í havinum, sum ferðast bæði í altjóðasjógvi og innan fyri fiskimarkið og uppskotið til altjóðasáttmála um útflagging.

Føroyar hava bert í tveimum førum nýtt móguleikan at seta umboð við danskar sendistovur (Aberdeen og Rom). Skipanin við føroyskum ráðgeva í uttanríkisráðnum hevur virkað síðani 1968.

Føroyar luttaka í fleiri ráðharranevndum undir Norðurlanda Ráðharraráðnum. Tá figgingarspurningar eru undantiknir, luttaka landsstýrismenn vanliga á jøvnum føti við ráðharrarnar úr Norðurlondum.

Omnur mál

Hesi málsøki kunnu heldur ikki yvirtakast:

Persóns-, familju- og arvarættarlóggávan, konkurs og skifti,
Ognarrættarlíga lóggávan, heruppiú lóggávan um vinnufeløg (selskabslovgivning), peningastovnar, peningaskipanin og gjaldoyra, keyp, endurgjald, upphavsrættur og einkarrættur.

Hernaðarmál.

Ákeruvaldsskipanin, dómsvald og rættargangsskipanin í Føroyum.
Borgaraliga revsilóggávan og skrivingarlag (pressens brug).

Felagsmál, sum kunnu yvirtakast, men ikki eru

Almanna-, heilsu-⁵² og skúlamál⁵³ eru ikki yvirtikin sum sermál, hóast tey standa á lógarinnar lista A, men verða partvís fyriritin av føroyingum, sum umrøtt á bls. 76.

Á lista B eru kirkjumál, lögreglan, radiosamferðslulóggáva og loftferðsla ikki yvirtikin.

Í skrivi ríkisumboðsins 07.02.1990⁵⁴ til landsstýrið verður sagt:

„Fortolkningen af hjemmestireloven, for så vidt angår hjemmestirets

⁵². Málsøkið apoteksverkið og heilivágur er yvirtikið sbr. løgtingssamtykt 13.05.1948, sí løgtingstíðindi 1948, bls. 34

⁵³. Málsøkini fólkaháskúlin og navigatiónsskúlin eru yvirtikin sbr. løgtingssamtykt 13.05.1948, sí løgtingstíðindi 1948, bls. 34. Somuleiðis eru málsøkini Fróðskaparsetur Føroya, sbr. Løgtingstíðindi 1964, bls. 131 ff, og studentaskúlin á føroyskum hondum, sbr. Løgtingstíðindi 1976 A, bls. 199 ff.

⁵⁴. j. nr. 30-10-19/1987, navnalóggávan

muligheter for at overtage sagsområder, har som udgangspunkt haft, at kun de sagsområder, som udtrykkelig var nævnt i lovens liste A og B, kunne overtages som særanliggende i medfør af lovens § 2. I de senere år har Statsministeriet imidlertid – også ud fra en helhedsvurdering af hjemmestyreordningen – fundet det hensigtsmæssigt i et vist omfang at anlægge en bredere fortolkning af hjemmestyrets muligheder for overtagelser, eksempelvis hvor der er tale om et sagsområde, som er en naturlig bestanddel af en større samling sagsområder, der iøvrigt er færøske særanliggender.

Afgrænsningen af det område, der kan overtages, må i disse tilfælde ske efter forhandling mellem Statsministeriet, det pågældende resortministerium og hjemmestyret.“

Hetta merkir, at nøkur málsøki eru, sum ikki eru nevnd á lista A og B í heimastýrslógini, sum kunnu yvirtakast eftir lista B mannagongdini, sum ásett er í heimastýrslógarinnar § 3.

Sum dømi um málsøki, sum kanska kunnu yvirtakast eftir hesi skipan, kunnu nevast:

Geodæsi (kortlegging landsins), sum hefur tætt samband við matrikulering og tinglýsing.

Fongsulsverk og kriminalforsorg, sum hefur tætt samband við lögreglu og almannaverk og kann yvirtakast, um hesi bæði málsøki verða yvirtikin.

Skipaefirlit, sjólóggáva og vitaverkið, sum hefur tætt samband við fiskivinnu, arbeiðsefirlit og onnur teknisk málsøki, sum yvirtikin eru.

Borgaralig tilbúgving (civilforsvar) kann helst yvirtakast eftir hesi skipan, um so er at lögreglan verður yvirtikin vegna tess, at hetta málsøkið hefur tætt samband við lögreglu og bruna- og bjargingarmál, sum eru yvirtikin.

Trætur um málsræði

Eftir heimastýrslógarinnar § 6, stk. 2, verða trætur millum ríkismyndugleikarnar og heimastýrið um, hvørt eitt mál er sermál ella felagsmál, loystar av eini serligari nevnd, skipað av tveimum limum valdum av ríkisstjórnini, tveimum valdum av landsstýrinum og trimum hægstarættardómarum. Eru limirnir, valdir av landsstýrinum og ríkisstjórnini, samdir, er málið loyst. Um ikki verður málið avgjørt av hægstarættardómarunum. Einki stendur um, hvør hefur heimild at leggja spurningar fyri nevndina; helst er tað bert landsstýrið og ríkisstýrið, sum kunnu tað.

Roknað verður við, at avgerð nevndarinnar er endalig, t.v.s at hon ikki kann skjótast inn fyri dómstólarnar.⁵⁵ Um dómsvaldið kann royna, um ein lóg og ein fyrisiting, har málsræðisspurningurin ikki hevur verið lagdur fyri serligu nevdina, ásett av heimastýrinum, er ógildug, tí at hon fer inn á felagsmálsøki, sum ikki kann yvirtakast, víta vit ikki. – Spurningurin hevur ikki verið royndur í praksis. Gitast kann, at dómstólarnir kanska vilja vera varnir í hesum føri, um ríkismyndugleikarnir ikki hava reist spurningin í serligu nevdini.

Fyrisitin av dønnum

Fyrisitingin fer fram av dønnum eftir teirri skipan, sum nevd er á bls. 48 ff. Tó kemur tað ofta fyri, at umframt eftir teirri skipan, sum nevd er á bls. 59, so verða ofta føroyskir myndugleikar spurdir um ummæli, áðrenn fyrisitingarligar avgerðir verða tiknar; nevast kann t.d., at umsóknir um uppihaldsloyvi í Føroyum hjá fremmandum ríkisborgarum eftir lovbekendtgørelse nr. 20 frá 07.02.1961 om udlændinges adgang til landet m.v., sum seinast broytt við lóg nr. 183 frá 20.05.1963 verða sendar landsstýrinum til ummælis, áðrenn danskir myndugleikar taka støðu til málið.⁵⁶

Fyrisitin av føroyingum

Í § 9 í heimastýrslógini er ásett, at

„... eftir samráðing verður semja gjørd um, í hvørjum føri og í hvørjari vídd tað er møguligt innanfyri øki, sum eru felagsmál, at geva heimastýrinum í hendi at áseta nærri reglur fyri teimum serligu føroysku viðurskiftunum og taka við umsitanini av avvarðandi økjum“.

Í viðmerkingunum til hesa grein, tá ið lógaruppskotið var lagt fram, verður sagt:⁵⁷

„Til § 9 ...Selvom et Omraade ikke eller kun delvis overgaar til de færøske særanliggender, vil det dog i givet tilfælde kunne være rigtigt i større eller mindre Grad at overlade til Hjemmestyret at ordne og forvalte det paagældende Omraade. Der kan tænkes givet en Rigslov, der fastsætter visse almindelige Regler, og der kan tænkes givet Bevillinger med fastsættelse af visse Hovedregler, medens Udformningen af Enkeltheder og Administrationen overlades til Hjemmestyret. Der kan ogsaa være brug for administrative Aftaler for at undgaa unødige og kostbare Dobbelt-

⁵⁵ Sí um hetta Frederik Harhoff, Rigsfællesskabet, Forlaget Klim, Århus 1993, bls. 110.

⁵⁶ Landsstýrisins j. nr. 1345-3/91

⁵⁷ Løgtingstíðindi 1947, bls. 197.

administration. Angaaende saadanne Ordninger vil der kunne træffes Aftale i de enkelte Tilfælde. Om Ordningen derefter skal gennemføres ved Lov, herunder Finanslov, eller ved administrativ Bestemmelse, maa bero paa Forholdets nærmere Beskaffenhed.“

Stýrisskipanarlígi munurin á málum, sum yvirtikin verða, og á málum, sum lögð verða til heimastýrið at gera reglur fyri og fyrisita sbr. § 9, er, at eftir § 9 kann ríkislógin seta ávísar karmar fyri, hvussu reglurnar, sum settar verða út í Føroyum, skulu ljóða, og kann einsamalt taka av slíka heimildarlóg. Hetta ber ikki til í málum, sum formliga verða yvirtikin sbr. heimastýrslógini, við tað at heimastýrslógin, sum umrøtt á bls.69, kann ikki strikast av fólkatinginum einsamøllum.

Sbr. § 9 verða málsøki partvís umsitin á føroyskum hondum, sum annars kundu verið yvirtikin sum sermál. Illgruni kann vera um, at fyrisitingin er kanska framd á henda hátt, fyri at heimastýrið ikki skal koma undir regluna í § 2 um, at tá ið heimastýrið yvirtekur málsøki, fær tað til „...fylgju, at heimastýrið tekur á seg tær útreiðslur, ið fylgja við teimum“.

Hetta er innan tey figgjjarliga sera útreiðslukrevjandi málsøkini.

Heilsulóggáva

Skúlamál

Almannalóggáva

Skipanin sbr. § 9 fer fram við sokallaðum rammulógum, tað eru ríkislógir, sum geva heimastýrinum heimild at áseta lóggeva og fyrisita innan teir karmar, lógin setur.

Innanfyri skúlamáluni er soleiðis t.d. litið heimastýrinum til at áseta reglur fyri fólkaskúlan við „lov nr. 51 af 14.02.1979 for Færøerne om folkeskolen“, sum setur ytri karmar fyri fólkaskúlan, m.a. minst 7 ára undirvísingarskyldu fyri børnini sbr. § 3, og í § 4 verður ásett, at undirvísingin er ókeypis, men gevur annars í § 7 heimastýrinum hesa heimild:

„Færøernes hjemmestyre fastsætter de nærmere regler om folkeskolen på Færøerne, herunder om folkeskolens formål og styrelse, om undervisningens indhold, omfang og tilrettelæggelse samt om undervisningspligtens opfyldelse“

Samsvarandi hesi heimild er so sett út lögtingslóg nr. 21 frá 22.03.1979 um fólkaskúlan við seinni broytingum.

Á sama hátt fyrisitur landsstýrið raksturin av sjúkrahúsverkinum sbr. „lov nr. 621 af 22.12.1976 for Færøerne om sygehusvæsenet“, og onnur málsøki innan heilsuverkið verða eisini fyrisitin á henda hátt. Somuleiðis

fyrisitur landsstýrið flestu økini á almannamálsøkinum, og heimastýrið hevur fingið ávísar heimildir at útskriva almennar rættarreglur.

Heimastýrið rindar av fíggjarløgtingslógini sjálvt fyri ta fyrisiting, tað útinnir eftir § 9 í heimastýrislógini, men fær frá dønum eina heildarveiting, í 1994 kr. 809,90 mió kr, sum studning at halda hesum rakstri sbr. § 1 í lóg nr. 393 frá 22.06.1993 „om tilskud til Færøernes hjemmestyre“.

Sum nevnt kann lóggávan og fyrisitingin av málsøkjunum

Persóns-, familju- og arvarættarlóggáva,

Ákæruvalds-, dómsvalds- og rættargangsskipanin

ikki yvirtakast av heimastýrinum sbr. heimastýrislógini.

Einki er til hindurs stýrisskipanarlíga fyri, at heimildir ríkisumboðsins við ríkislóg í persóns-, familju- og arvarættarlígum málum verða lagdar landsstýrinum eftir § 9 í heimastýrislógini.

Heldur ikki er nakað til hindurs fyri, at tað við ríkislóg verður veitt heimild at geva nærri reglur við løgtingslóg um rættargongdina í Føroyum m.a. skipan av ákæruvaldinum og dómsvaldinum innan ávísar í lógini nærri settar karmar m.a. tey krøv, grundlógin setur. Soleiðis kann m.a. verða ásett, at ákæruvaldið verður skipað undir landsstýrinum, og at landsstýrið ella serlig nevnd vald í Føroyum tilnevnið dómáramar og dómárafulltrúar, og at kostnaðurin⁵⁸ av dómstólunum verður álagdur heimastýrinum og annars kemur undir heildarveitingina.⁵⁹

§ 60 og § 61 í grundlógini, sum áseta, at skipan dómstólanna og rættargongdin skulu ásetast við lóg, forða ikki, at lóggávurætturin á hesum øki sbr. § 9 í heimastýrislógini við ríkislóg verður latin heimastýrinum. Tað er alment viðurkent, at løgtingslóg er lóg í grundlógárinna merking, m.a. ásetur grundlógin § 43, at skattur bert kann krevjast við lóg, og sbr. §73 kann ognartøka bert fara fram við lóg. Í verki er skattur⁶⁰ og ognartøka⁶¹ framd sbr. løgtingslóg, uttan at hetta hevur verið roknað sum grundlógárbrot.

⁵⁸. Í 1992 hevði ríkiskassin ongan kostnað av sorinskrivaraembætinum. Inntøkurnar vóru í rættargjöldum kr. 8,9 mió. kr. og 1,1 mió kr. í arvagjöldum og útreiðslurnar til raksturinn vóru kr. 7,6 mió. kr.

⁵⁹. Um spurningin um yvirtøku av dómsvaldinum stýrisskipanarlíga sí Frederik Harhoff, Rigsfællesskabet, Forlaget Klim, Århus 1993 (1. udg), bls. 218 og 265.

⁶⁰. Sbr. Løgtingslóg nr. 86 frá 01.09.1983 um landsskatt og kommunuskatt (samtíðarskattalóg) við seinni broytingum.

⁶¹. Sí t.d. Løgtingslóg nr. 90 frá 01.11.1978 um ognartøku av lendi til brennistøðir v.m.

Ávisir lögfrøðingar meta tó, at slík § 9 yvirtøka av dómsvaldinum ikki ber til. Teir føra fram, at lóggávuvald lögtingsins byggir á heimastýrisslógarinnar § 4, og at bert lögtingslógir, sum gjørdar verða við heimild í heimastýrisskipanini, kunnu metast at at vera lógir í grundlógarinnar týðningi. Lögtingslógir, sum ásettar verða við heimild í ríkislóg, eru ikki lógir í grundlógarinnar merking, og teir vísa tí á, at § 60 og § 61 í grundlógini forða fyri eini § 9 yvirtøku av dómsvaldinum.

Málsræði í sermálum

Hvørji mál eru yvirtikin

Øll onnur mál enn tey, sum greitt er frá á blaðsíðu 71 ff, eru nú yvirtikin sum sermál eftir heimastýrisskipanini.⁶²

Hvørjar avmarkingar setur heimastýrisslógir fyrri lóggávu og fyrirsiting heimastýrisins í sermálum

Av heimastýrisslógini § 1, 2. pkt., skilst, at heimastýrisslógir setur sum krav, at í Føroyum skal vera eitt løgting, og at hetta skal vera fólkavalt. Eitt landsstýri (landastýrið kalla teir tað tey fyrstu árinum) skal eisini vera, og lögtingið skuldi av fyrstan tíð taka stig til, at hetta var stovnst. Lögtingslógir skulu sbr. heimastýrisslógarinnar § 4, stk. 2, samtykkjast av lögtinginum og staðfestast av formanni landsstýrisins (seinni nevndur lögmaður).

Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum millumtjóða rættindum og skyldum sbr. § 5, stk. 1, og eingin lögtingslóg má sostatt ganga ímóti einum millumtjóða sáttmála, sum bindandi er fyrri Føroyar.

Avleiðingin av, at gingið verður ímóti galdandi millumtjóða sáttmála, er, at viðkomandi lögtingslóg er ógildug, við tað at farið er út um ta heimild, sum heimastýrisslógir gevur at lóggeva, tá § 5 beinleiðis sigur, at lóggávurætturin er avmarkaður orsakað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum millumtjóða rættindum og skyldum.

Soleiðis førir greinin m.a. við sær, at øll grundleggjandi manna-rættindi, sum eru ásett í millumtjóða sáttmálanum frá 4. november 1950 at verja manna-rættindi og grundleggjandi frælsisrættindi við seinni

⁶². Eitt neyvt yvirlit, nær yvirtøkurnar eru framdar, stendur í Zakarias Wang, Stjórnsmálafrøði, Hoyvík 1988, bls. 229 og í Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1993, bls. 5 ff.

broytingum,⁶³ kunnu troðka lögtingslóg til viks, eitt nú at deyðadómur⁶⁴ ikki er loyvdur, at revsandi lógir ikki kunnu hava afturvirkandi gildi, at tvingsilsarbeiði ikki er loyvt, at ávís rættartrygd er, at trúarfrælsi er, at talufrælsi og nógv onnur rættindi eru, sum nevnd eru í sáttmálanum. Gongur lögtingslóg ímóti sáttmálanum, troðkar sáttmálin lögtingslógina til viks.

Somuleiðis hava kvinnur fyri ein part beinleiðis tey javnrættindi, sum standa í millumtjóða sáttmála frá 18. desember 1979 um avtøku av øllum kynjamismuni ímóti kvinnum.⁶⁵

Avleiðingin av § 5, stk. 1, í heimastýrslógini má tó ikki misskiljast soleiðis, at til ber at grunda ein rætt á millumtjóða sáttmálan. – Tað ber ikki til. – Millumlanda sáttmálin kann bert føra við sær, at lögtingslóg ikki hevur gildi, men hann setur onga rættarstöðu í staðin, og rættarstöðan má tá dómast eftir, um eingin lögtingslóg var á hesum øki. Sum dømi kann nevast, at rættur kann ikki grundast á grein 11, stk. 1, d), í áðurnevnda sáttmála um mismun ímóti kvinnum, sum inniheldur krav um ásetingar um somu løn fyri sama arbeiði, við tað at eingin lóggáva fremur slíkan ójavna, og sáttmálin tí ikki kann troðka lóggávuna til viks á hesum øki. Eitt rættarkrav kann ikki grundast á grein 11, stk. 1, d), av tí at millumtjóða sáttmálar sum kunnugt ikki hava innanhýsis gildi í einum landi, men bert eru fólkarættarlíga bindandi.

At enda kann nevast, at eftir heimastýrslógini kann ella má ikki gerast munur á føroyingum og dønum í lóggávu ella umsiting, uttan so tað snýr seg um val til føroyskar stovnar, sbr. § 10, stk. 2, og at avleiðingin av at gingið verður ímóti hesum forboði á sama hátt sum omanfyri nevnt, má verða ógildi.⁶⁶

⁶³. Sáttmálin er viðheftur sum skjal til lóg nr. 285 frá 29. apríl 1992. Sáttmálin fekk gildi við bekendtgørelse nr. 41 af 03.10.1953 jfr. bekendtgørelse nr. 20 af 11.06.1953 uttan fyrivarni viðvíkjandi Føroyum. Heitið av sáttmálanum er lyst í Dimmalætting nr. 87 frá 31.10.1953.

⁶⁴. Deyðadómur er annars í gildi í Føroyum enn sbr. lóg nr. 114 af 07.05.1937: Militær straffelov § 34, 35 stk. 1, § 37 stk. 2 § 43 stk. 3, § 45, § 50 stk. 2 og § 51, men av tí, at hetta er ríkislóg, troðkar mannrættindarsáttmálin ikki til viks hesa lógareglu.

⁶⁵. Lovtidende C, Bekendtgørelse nr. 83 frá 09.09.1983

⁶⁶ Í Ugeskrift for retsvæsen 1983, bls. 986, er prentaður ein dómur hjá eystara landsrætti, har dømt var, at fyrisiting landsstýrisins fyri serligum undantaksloyvi sbr. tágaldandi skattalógini var ólóglig, tí at dentur var lagdur á, at umsøkjari við uppvekstri í Føroyum hevði fingið eitt fast tilknýti til Føroya.

Eftir hvørji skipan

Forsøgan hjá stýrisskipanarlógini

Tá ið heimastýrislógin hevði fingið gildi 1. apríl 1948, var sum fyrsta mál á skránni farið undir at gera skipan fyri, hvussu heimastýrið skuldi virka innanhýsis.

Upprunauppskotið, sum framlagt var á løgtingi hin 13. apríl 1948 sbr. gerðabókini, sæst ikki í løgtingstíðindum.⁶⁷

Verður farið í originala løgtingsmálið á landsskjalasavninum⁶⁸ sæst, at upprunauppskotið helst er skrivað av Edw. Mitens, táverandi skrivstovustjóra løgtingsins, og hevur hann 23.12.1947 skrivað viðmerkingar til hetta uppskot sítt.

Eftir 1. viðgerð⁶⁹ varð málið beint í serliga 7-mannanevnd við hesum limum: P.M. Dam, Louis Zachariassen, Thorstein Petersen, Rikard Long, Poul Petersen, Christian Djurhuus og Andrass Samuelsen.

Nevndin gjørdi munandi broytingar í tí uppskoti, sum Edw. Mitens upprunaliga hevði gjørt, og hesar verða umrøddar saman við teim einstøku greinunum.

Uppskotið, nevndin setti fram, var seinni samtykt av løgtinginum saman við nøkrum smábroytingum eftir uppskoti frá P.M. Dam og Louis Zachariassen.

Lógaruppskotið var so seinni staðfest av lögmanni og kontrasignerað av hinum trimum landsstýrismonnunum, hóast lógin sjálv § 3, stk. 3, bert krevur medundirskrift frá einum landsstýrismanni, og kunngjørd sum løgtingslóg nr. 1 frá 13.05.1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum.

Lógin er broytt við løgtingslóg nr. 15 frá 26.05.1971 (valrættaraldurin settur til 20 ár), løgtingslóg nr. 3 frá 14.03.1975 (framløgudagurin fyri fíggjarlógaruppskotið broyttur) og løgtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985 (um landsstýrisfundir, val av tingformanni og tingformansins heimildir, valrættur 18 ár og broyting í reglunum um valbæri, fíggjarárið flutt til kalendaraárið og heimild fyri at broyta stýrisskipanarlógina í eini tingsetu, verður heimastýrislógin broytt).

Alment

Stýrisskipanarlógin ásetur innanhýsis valdsbýtið í Føroyum. Spyrjast kann, um skipanin er hin sama sum í Danmark við trýbýttum valdi hjá

⁶⁷. Løgtingstíðindi 1948, bls. 3 ff.

⁶⁸. Løgtingsmál nr. 1/1948.

⁶⁹. Hetta hendi eftir uppskoti frá P.M. Dam á tingfundi 14. apríl 1948 sbr. gerðabók løgtingsins.

lóggevandi, úttinnandi og dómandi valdi.

Viðvíkjandi tí dómandi valdinum er stöðan greið. Hetta vald er ikki yvirtikið og er óheft sbr. grundlógarinnar § 3, og hini bæði valdini hava onga ávirkan á hetta.

Viðvíkjandi lóggevandi og fyrisitandi valdinum er stöðan tann, at í upprunauppskoti hjá Mitens til eina stýrisskipanarlóg mælti hann til, at § 1 í lógini fekk soljóðandi orðing:⁷⁰

„Lovgivningsmyndigheden i Sager, der er overtagne som færøske særanliggender, er hos Lagtinget og Lagmanden, hvis vedtagelser bliver at stadfæste af Lagmanden.

Den udøvende Myndighed i færøske særanliggender er hos landsstyret“
Hetta uppskot hanasara vann ikki frama. Ístaðin var endaliga samtyktin í lögtinginum, at

„Lóggávuvaldið í føroyskum sermálum er hjá lögtinginum“,

sbr. § 2 og í § 3 verður sagt, at

„Løgmaður staðfestir og kunngerð lógirnar, ið samtyktar eru sambært § 2“.

Í § 5 í lógini verður sagt, at:

„Landsstýrið stendur til svars fyri umsitingina av sermálunum. Ábyrgd landsstýrisins verður nærri ásett við lögtingslóg.“

Av hesum kemur ein til ta niðurstøðu, at væl saktans hevur ætlanin við stýrisskipanarlógini verið, at landsstýrið skuldi fyrisita, men lögtingsmenn hildu ikki, at landsstýrið skuldi hava endaliga fyrisitingarvaldið.

Samtykt lögtingsins frá 1949⁷¹, endurgivin á bls. 71, lýsir eisini stýrisskipanarlígu stöðu lögtingsins væl, tá sagt verður

„...at viðvíkjandi lýsing av lögtingslógum og umsiting av samtyktum er landsstýrið bundið av lögtingsins avgerðum“.

Ætlanin við stýrisskipanarlógini var sostatt at føra víðari ta innahýsis skipanina, sum hevði verið fyri 1940, har lögtingið var eitt fyrisitandi ráð, eitt amtsráð, við einari landsnevnd, sum virkaði lögtingsins vegna ímillum tingseturnar. Nú kom bert afturat, at lögtingið eisini hevði lóggevandi myndugleika í yvirtiknum málum, og at landsstýrið, sum kom ístaðin fyri landsnevndina, fyrisat, hóast lögtingið var saman.

Niðurstøðan er sostatt tann, at í yvirtiknum málum er valdið í Føroyum tvíbýtt, dómandi valdið hjá dómstólum ríkisins og lóggevandi og úttinnandi valdið hjá lögtinginum, tó so at landsstýrið eisini hevur orð at siga, men í fòrum má geva seg undir lögtingsins avgerðir.

⁷⁰. Lögtingsmál nr. 1/1948 á landskjalasavninum.

⁷¹. Lögtingstíðindi 1948, bls. 201.

Heimastýrislógin § 1, 2. pkt., forðar ikki hesi skipan, har lögtingið hevur evsta lóggávu- og fyrisitingarvald. Hon ásetur bert, at eitt landsstýri skal vera, men sigur einki um, hvørjar heimildir hetta skal hava í mun til lögtingið.

Løgtingið

Val

Sbr. heimastýrislógini § 1, 2. pkt., skal lögtingið verða fólkavalt, og má hetta tulkast, sum at tað skal veljast á beinleiðis vali.

Sbr. § 16, stk. 1, í stýrisskipanarlógini verða lögtingsmenn valdir fyri 4 ár. Løgmaður ansar eftir sbr. § 15, stk. 2, í lögtingsvallógini, at val verður ásett innan 4 ára frestin er lokin.

Valrætt til lögtingið hava tey, ið hava fyllt 18 ár, hava heimarætt og fastan bústað í Føroyum, sbr. stýrisskipanarlógini § 12, stk. 1. Heimastýrislógin § 10, stk. 2, gevur heimild til at gera mun á ríkisborgarum heimahoyrandi í Føroyum og øðrum ríkisborgarum, tá ið umræður val til lögtingið, men hesa heimild hava fedrarnir at stýrisskipanarlógini ikki vilja brúkt.

Valbær til lögtingið sbr. § 12, stk. 2, sum hon er orðað við lögtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985 í stýrisskipanarlógini,

„...eru tey, sum hava valrætt til tingið, uttan so at viðkomandi er straffaður fyri gerð, sum í vanligum umdømi ger hann óverdan at vera lögtingsmaður, um ikki henda fylgja av dóminum er burturfallin. Straffverd gerð ger ikki hin dømnda óverdan, uttan so at hin dømdi er dømdur treytaleysan dóm til fongsul í 4 mánaðir ella meir ella varðhald, ella tá ið 5 ár eru gingin aftaná, at hann hevur sitið straffin av, straffurin er avoldaður ella eftirgivin, ella eftir at hann er endaliga leysur av varðhaldi.“

Sbr. § 14 í stýrisskipanarlógini ger lögtingið sjálvt av gildi av valinum, og heimild er í § 13 at áseta nærri reglur um lögtingsval við lögtingslóg. Slík lögtingslóg er gjørd, nevniliga lögtingslóg nr. 49 frá 20.07.1978 um val til Føroya lögting, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 68 frá 13.05.1992. Í stýrisskipanarlógini er einki ásett um, hvussu nógvir tingmenn skulu vera. Eftir lögtingsvallógini verða 27 limir valdir av lögtinginum í umdømisvali sbr. § 1, meðan upp til 5 eykamenn verða valdir eftir serligari skipan útgreinaðari í § 32 og § 33.

Um val skal verða í ótíð, so krevst, at lögtingið samtykkir at loysa upp lögtingið sbr. § 9, stk. 1, og lögmaður skrivur síðan út nýval. Løgmaður hevur ikki sjálvstøðugur heimild at áseta, at val skal fara fram í ótíð.

Skipan

Ikki er í stýrisskipanarlógini ásett, nær lögtingið kemur saman eftir valið, bert at tað skal koma saman innan ein mánað eftir valið sbr. stýrisskipanarlógini § 9, stk. 2.

Áðrenn broytingina av stýrisskipanarlógini í 1985 var greitt, at tað var lögmaður, sum ásetti, nær fyrsti tingfundur var eftir valið, við tað at hann sbr. § 7, stk. 1, í tágaldandi stýrisskipanarlógini stevndi tingmonnum til vanligu tingsetu ólavsøkudag, og eisini hann, sum stevndi tingmonnum til eykatingsetu, sbr. § 7, stk. 4, og harvið eisini eftir nýval.

Í 1985 var § 7, stk. 4, broytt soleiðis, at lögtingsformaðurin hevur heimildina at stevna tinginum til eykatingsetu, meðan lögmaður framvegis stevnir tinginum til vanligu tingsetu á ólavsøku.

Tá er sperðil komin í § 7. Lögmaður hevur nú ikki longur heimild at stevna tinginum til eykatingsetu; hesa heimildina hevur lögtingsformaðurin. Eftir nýval er eingin lögtingsformaður, av tí at eingin lögtingsformaður er valdur enn, tí at fyrsti tingfundur hevur ikki verið, og lögtingsformaðurin í gamla lögtinginum hevur ongar heimildir; hetta lögting er jú upployst, og ikki er vist, at hann verður afturvaldur.

Formliga hevur tí eingin heimild at boða til fyrsta tingfundin og áseta, nær hann skal verða. Í verki hevur støðan tó verið tann, at lögmaður hevur framhaldandi stevnt tingmonnum til fyrsta tingfundin, og er heimild hansara fyri hesum javndømi av § 7, stk. 1, við tað at fyrsti fundur eftir val kann sigast at verða fyrsta vanligu tingsetan eftir valið. Sbr. § 2 í tingskipanini frá 06.09.1985 fer fram val av lögtingsformanni og næstformonnum hvørja ferð, tingseta byrjar, og sostatt eisini á fyrsta tingfundi eftir nýval. Eftir tingskipanini § 2, stk. 4, kunnu 10 tingmenn við 3 daga frest og við góðkenning tingsins krevja, at formansskapurin verður valdur av nýggjum.

Virki lögtingsins er býtt upp í tær sokallaðu tingseturnar, tað er ávís tíðarskeið, sum tingfundirnir fyrr vóru savnaðir saman um, og tingmenn komu av bygd til Havnar og gistu so leingi, tingfundir vóru. Seinastu árinu eru hesir fundir ikki longur lagdir í einum samanhangandi tíðarskeiði, við tað at tingmenn ferðast til Havnar til hvønn fundin sær. Ólavsøkudag ganga tingmenn skrudgongu⁷² úr tinghúsinum í dómkirkjuna og aftur í tinghúsið, har vanligu tingsetan verður sett. Er hesin

⁷². Í uppriti um ting og ávísar tingsiðir dagfest 26.10.1993 sigur landsskjalavørðurin og fyrrverandi tingmaðurin Jóannes Dalsgaard soleiðis frá skrudgonguni: „Tað er ikki lætt at siga við vissu, um skrudgongan á ólavsøku, soleiðis sum nútíðin kennir hana, er fyrndargamal siður, men nógv bendir á, at so er. At sjálv tingsetanin alla søguliga tíð hevur havt stóran hátíðardám, benda allar

dagur sunnudagur, tá dagin eftir sbr. § 7, stk. 1, í stýrisskipanarlógini. Tingsetan varar so, til lögtingsformaðurin hevur ásett, at tingsetan er slitin sbr. § 7, stk. 2. Lögtingsformaðurin hevur sbr. § 7, stk. 4, í stýrisskipanarlógini heimild at stevna lögtinginum til eykatingsetu, og skyldu til tess hevur hann, um lögmaður ella helmingurin av tingmonnunum krevur tað.

Ein gjøgnumgongd av lögtingstíðindum sýnir, at fyrbrigdi løgmanrøða á ólavsøku ikki er gamalt. Í 1956⁷³ tók upp seg tann siður, at lögmaður, tá ið tingið á ólavsøku er sett, heldur eina røðu fyri lögtinginum um støðu landsins. Hetta er ikki stýrisskipanarlíga ásett, men hevur helst sín uppruna í grundlógini § 38, stk. 1, har ásett er, at tá ið fólkatingið kemur saman, so heldur forsætismálaráðharrin røðu um støðu ríkisins og § 38, stk. 2, har ásett er, at fólkatingið so seinni umrøður hesa røðu.

Samkomustaður lögtingsins er Tórshavn, sbr. stýrisskipanarlógini § 17, men lögmaður hevur heimild at kalla tingið saman aðrastaðni í Føroyum.⁷⁴ – Einki verður nevnt, um lögtingsformaðurin eisini hevur slíka heimild. Helst hevur hann tað eftir javndømi (analogi) í § 17.

Lögtingsformaðurin hevur heimildina at kalla inn til fundar í øðrum forum enn teim, lögmaður hevur heimildina, sbr. § 7, stk. 3 og 4, og § 8. Eisini er hetta ásett í tingskipanini § 6.

Lögmaður, landsstýrismenn og ríkisumboðsmaðurin hava sbr. stýrisskipanarlógini § 25 rætt at møta á fundum lögtingsins og at taka orðið eftir reglunum í tingskipanini. Atkvøðurætt hava teir ikki, uttan so at teir samstundis eru valdir tingmenn.

heimildir á. Ávisar bókmentir siga skrudgonguna í og úr kirkju í samband við tingsetan vera elligamlan sið, men torført er at tíðarfesta henda sið. Tað stendur tó ið hvussu so er fast, at lögmaður, tingmenn og prestar fóru í kirkju áðrenn tingfund, og tað er tí nærliggjandi at halda, at onkursvegna hevur verið gingið í skrudgongu. Hevur hetta verið gamal siður, so er hann ið hvussu so er tikin uppafur, tá lögtingið varð endurreist í 1852, og hevur hann síðan hildið sær til hendan dag. Siðurin í okkara öld hevur ikki verið heilt einsháttadur, og heimildir eru, ið vísa, at ikki hevur luttøkan í skrudgonguni altíð verið eins stór. Um sjálva gonguna í okkara öld er at siga, at fyrri 1948 var hon í høvuðsheitunum skipað soleiðis, at stundum gingu tingformaður og próstin fremst, stundum amtmáður og próstin. Eftir 1948 hava lögmaður og ríkisumboðsmaður altíð gingið fremst, síðan ávikavist lögtingsformaður og próstin/biskupur, men frávik frá hesari meginreglu kunnu hava verið.“

⁷³. Lögtingstíðindi 1956, bls. 3.

⁷⁴. Í notatinum, nevnt í notu 72, verður sagt „Løgting er bert einaferð, vit vita um, hildið uttan fyri Havnina. Hetta var í 1651, tá tingið orsakað av umfarssjúku varð hildið í Kirkjubø.“

Landsstýrið hefur eftir § 10 í stýrisskipanarlógini rætt til at leggja fyrir lögtingið uppskot til lógir og aðrar samtyktir. Landsstýrið er sbr. § 6 samlað kollegium ella ein meiriluti. Sostatt hefur einsamallur landsstýrismaður ekki slíka heimild, málið skal verða viðgjört á landsstýrisfundi. Ríkisumboðsmaðurinn hefur ekki heimild at leggja fyrir lögtingið uppskot, hetta má hann gera ígjögnum landsstýrið.

Sbr. § 3, stk. 2, í stýrisskipanarlógini skulu lögtingslógir verða orðaðar á føroyskum og donskum, og má avleiðingin av hesum verða, at kravt er, at uppskotini til lögtingslógir eru á báðum málum. Greinin er ikki kravd eftir heimastýrisslógini og var ikki í upprunauppskoti Mitens, men er komin upp í uppskotið undir viðgerðini í 7-manna nevndini.

Ikki er lögfrøðiliga greitt, hvør tekstur er hin avgerandi, um mótstrið er millum føroyska og danska tekstin. Helst verður hetta avgjørt við eini ítøkiligari meting.

Av dómum kunnu nevast:

Í dómi eystara landsrættar 05.10.1987 (mál 310/1987) var fyrri spurningurin um frádøming av fòrarabrævi eftir § 59 a í ferðslulógini, tí at koyrt var 30 km skjótari enn loyvt. Eftir føroyska tekstinum „kunnu“ fòrararættindini verða frádømd, eftir danska tekstinum „skal“ frakendelse ske. Lesur ein føroyska tekstin, so er tað upp til dómsvaldið sjálvt at gera av, um frádømast skal, lesur ein danska tekstin, so er hetta eingin metingarspurningur hjá dómsvaldinum; fòrararætturin er mistur. Landsrætturin legði til grundar, at danski teksturin hevði gildi í ávísu fòrinum framum hin føroyska út frá fyribúgving lógarinnar (forarbejder og motiver), við tað at mistak var í umsetingini.

Í hægstarættardómi, Ugeskrift for retsvæsen 1959, bls. 170, var spurningurin um, hvør hevði rætt til ávísan studning úr landskassanum. Eftir lögtingslóg nr. 10 frá 1. apríl 1955 var studningur latin eftir § 1 til „fiskimenn, sum røkja útróður úr føroyskari havn ella plássi“, og í danska tekstinum „fiskere, der driver båd fiskeri fra færøsk havn eller plads“. Landsstýrið vildi ikki gjalda studning til allar bátar, bert opnar bátar við tað, at studningurin sbr. viðmerkingunum var ætlaður sum eitt endurgjald fyri hækkaðar bensinprísir, og størri bátarnir brúktu ikki bensin. Hægstirættur legði dent á lógartekstin og staðfesti, at allir útróðrabátar høvdu krav uppá studning, eisini dekkfòr. Tað, sum hefur áhuga í málsliga sambandinum, er, at hægstirættur hevði biðið um eina málsliga útgreining av orðinum „útróður“, sum dentur var lagdur á.

Uppskot til lögtingslógir skulu hava 3 viðgerðir á lögtingi sbr. stýrisskipanarlógini § 23, uppskot til samtyktar 2 viðgerðir sbr. tingskipanini

§ 12, stk. 1, 2. pkt. 3 viðgerðir krevjast ekki til at samtykkja tilmæli um at seta í gildi ríkislóg her á landi. Her krevjast bert tvær viðgerðir sbr. tingskipanini § 12, stk. 1, 2. pkt., við tað at hesi tilmæli verða viðgjørð sum uppskot til samtyktar.

Sbr. siðvenju, og helst við fyrimynd í grundlógarinnar § 41 stk. 4, falla burtur øll tey uppskot, sum ikki endaliga eru samtykt, áðrenn tingsetan endar. Løgtingið kann tó gera av, at málið fer í millumtinganevnd, t.e. at málið verður uppafturtikið og heldur fram í komandi tingsetu, har slept var í undanfarnu tingsetu.

Ein minniliti á lögtingi hefur eftir stýrisskipanini ikki krav uppá, at fólkaatkvøða verður hildin um eitt samtykt lógaruppskot, og fólkaatkvøðumøguleikin er ikki nevndur í stýrisskipanini. Einaferð síðan heimastýrið var stovnst sett er tó fólkaatkvøða hildin um samtykt lögtingslógaruppskot, nevnliga uppskotið til lögtingslóg um innflutning og sølu av rúsdrekka, sum er kunngjørt av landsstýrinum sum kunngerð nr. 40 frá 17.07.1973 um fólkaatkvøðu um lógaruppskotið um innflutning og sølu av rúsdrekka. Í hesum uppskotið var í § 12, stk. 1, 2. pkt. sagt:

„Fólkaatkvøða í rúsdrekkamálinum, fyri ella ímóti tí við aðru viðgerð samtykta uppskoti, um tað verður samtykt við triðju viðgerð, verður álagt landsstýrinum at skipa fyri, áðrenn lógin kann verða lýst.“

Uppskotið fall á fólkaatkvøðu, og samtykta lógin var tí ongantíð staðfest og lýst.

Í stýrisskipanarlógini § 29, er givin lögtinginum heimild at gera nærri reglur um starv sítt í tingskipanini. Upprunaliga tingskipanin var frá 05.05.1948, men var henda skipan avtikin, tá nýggj tingskipan var sett í gildi 06.09.1985, sum enn er í gildi.

Fundir lögtingsins verða hildnir fyri opnum durum sbr. § 7, stk. 2, tó kann lögtingið í einstökum forum samtykkja, at mál skal viðgerast fyri stongdum durum, og hefur henda heimild at halda loynifundir helst ikki verið nýtt, síðan loynifundirnar orsakað av kríggsstøðunum í 1940. Greinin merkir, at útvarp og sjónvarp uttan loyvi kunnu varpa út beinleiðis frá lögtingsfundum. Í praksis er tó upplýst, at tað ikki er væl sæð, um ikki formanskapurin frammanundan hefur fingið fráboðan um, at útvarpað ella sjónvarpað verður.

At samtykkja mál á lögtingi krevst, at meiri enn helmingurin av lögtingslimunum er á fundi og fyri málinum sbr. stýrisskipanarlógini § 26. Hetta merkir við tingmannatalinum í dag, at 17 mans skulu atkvøða fyri máli fyri at verða samtykt. Í upprunaliga uppskotinum hjá Mítens til stýrisskipanarlóg hevði § 26 hetta orðaljód:

„Løgtingið kann ikki gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn

helmingurin av tingmonnunum er á fundi og luttekur í atkvøðugreiðsluni.“

Hesa orðing hevði hann helst úr lögtingslógini⁷⁵ § 16, stk. 6, sum var samsvarandi tá galdandi grundlóg § 60, sum er endurtikin við núverandi grundlóg § 50. 7-mannanevndin, sum hevði stýrisskipanarlógina til viðgerðar, strikaði hesa orðing, men vildi broyta orðingina soleiðis, at fyri at samtykkja mál krevst, at meiri enn helmingurin av lögtingslimunum er á fundi og fyri málinum. Hetta uppskot nevndarinnar var endaliga samtykt. Nevndin broytti sostatt ikki atkvøðuskipanina frá tí, hon hevði verið frammanundan sbr. lögtingslógini, við tað at § 16, stk. 6, í lögtingslógini var tulkað soleiðis, at teir, sum ikki atkvøddu, ikki vóru roknaðir við í atkvøðugreiðsluna.⁷⁶ Rættarstandurin frammanundan 1948 var bert gjørdur eitt sindur greiðari. Á fólkatingi verða harafturímóti teir, sum eru til staðar, men ikki atkvøða, roknaðir við í atkvøðugreiðsluna.

Eftir § 18 kann løgtingið skipa nevndir at kanna almenn týðandi mál. Tílikar nevndir hava rætt at krevja skrivligar ella munnligar frágreiðingar frá privatum borgarum eins og almennum embætismonnum. Følsk frágreiðing fyri nevndini kann revsast eftir borgaraligu revsilógini § 162. Einki er sagt um, hvussu farast skal fram, um onkur dregur seg undan at geva nevndini frágreiðing. Helst kann tá ikki verða kravd vitnisfærsla fyri sorinskrivaraembætinum eftir reglunum í rættargangslógini § 343, stk. 1, og § 747, men vanligt mál kann byrja við sorinskrivaraembætið við kravi um, at viðkomandi verður dømdur at geva frágreiðing.⁷⁷

Tá løgtingið velur nevndarmenn og umboð, fer valið fram við lutfalsvali sbr. stýrisskipanarlógini § 18, stk. 2. Hetta merkir, at fyrst valda mannin fær tann bólkur, sum hevur flestar atkvøður. Hereftir verður helmingurin av atkvøðunum til listan hjá fyrstvalda manninum skarvaður av, og tann bólkurin, sum tá hevur flestar atkvøður, fær næstvalda mannin. Hereftir verður so skarvaður helmingurin av atkvøðunum hjá næst valda bólkinum, og tann bólkurin, sum tá hevur flestar atkvøður,

⁷⁵. Lov nr. 124 af 28.03.1923 om Færøernes Lagting við seinni broytingum.

⁷⁶. Sí t.d. lögtings tíðindi 1931, bls. 69. Á lögtingi sótu tá 23 lögtingsmenn, og var til viðgerðar uppskot um at veita Jákupi Danielsen ferðastudning at læra jarðarbrúk. Uppskotið fekk 11 atkvøður fyri, eingin ímóti, hinir atkvøddu ikki. – Hetta uppskotið var roknað sum fallið.

⁷⁷. Um spurningin sí Ross: Dansk Statsforfatningsret (III udg. 1980 ved Ole Espersen) pp 254 f.

fær trið valda mannin. Soleiðis verður hildið fram, til öll umboðini eru vald.

Eftir stýrisskipanarlógini § 27 er heimilað hvörjum lögtingsmanni við tingsins loyvi at leggja fram til viðgerðar almenn mál og hesum viðvíkjandi krevja frágreiðing frá landsstýrinum. Sbr. lögtingslógini um ábyrgd landsstýrismanna § 6, stk. 2, verður landsstýrismaður revsaður, um hann í hesum sambandi gevur skeivar upplýsingar ella tigur við upplýsingum, sum eru av stórum týdningi fyri tingsins meting av málinum.

Eftir § 28 í stýrisskipanarlógini kann eingin umsókn verða lögð fyri lögtingið, uttan tingmaður ella landsstýrið leggur hana fram. Vanligt er tó, at lögtingsformaðurin lesur upp skriv, sum send verða lögtinginum, og sum hann metir hava áhuga tingmanna at hava kunnleika um.

Eftir § 24 í stýrisskipanarlógini kann eingin tingmaður, meðan lögtingsseta er, verða átalaður ella settur fastur á nakran hátt uttan so, at hann er tikin í brotsgerð, og eftir stk. 2 kann eingin tingmaður uttan tingsins samtykt verða kravdur til svars uttantings fyri tað, hann hevur talað innantings. Eftir rættargangslógini § 728 a er ásetingin víðkað til eisini at vera galdandi uttanfyri tingseturnar.

Eftir § 16, stk. 3, í stýrisskipanarlógini verður samsýning tingmanna ásett við lögtingslóg, og er hetta gjørt við lögtingslóg nr. 11 frá 08.01.1993 um samsýning og eftirløn lögtingsmanna.

Einki á tingi endaliga samtykt lögtingslógarruppskot kann fáa lógagildi, fyrr enn tað er staðfest av lögmanni sbr. heimastýrislógarinnar § 4, stk. 2, og eftir stýrisskipanarlógini § 3 skal umframt lögmann eisini landsstýrismaður undirskriva staðfestingina.

Skiftandi lögmennt hava gjøgnum tíðirnar nýtt rættin at nokta at staðfesta við varsemi, men ein gjøgnumgongd av lögtingsmálunum tey seinastu árin sýnir tó, at hetta er komið fyri. Í lögtingsmáli 87/1988 var endaliga samtykt ein broyting til lögtingslógina um Vaktar- og Bjargingartænastuna, og samtykta uppskotið var 20.04.1989 sent lögmanni til staðfestingar, men er ikki nakrantíð vorðið staðfest. Í lögtingsmáli 32/1984 var dagin fyri lögtingsval endaliga samtykt ein lögtingslóg um byggisamtykt fyri Hvalvíkar kommunu, og hevði henda lóg bert eina grein, sum segði:⁷⁸

„Lögtingið áleggur landsstýrinum at lata spurningin um broyting av byggisamtyktini fyri Hvalvíkar kommunu til viðgerðar og støðutakan hjá nýskipaða landsstýrinum aftan á lögtingsvalið.“

Lógin er ongantíð vorðin staðfest og lýst.

⁷⁸. Sí lögtingstíðindi 1984, bls. 212.

Heimildir

Løgtingið viðger sbr. § 19 og § 20, stk. 1, í stýrisskipanarlógini uppskot til skattalógir (og haruppií eisini MVG og tollur v.m.) og figgjarlógir, og eingin útreiðsla má haldast, uttan hon er samsvarandi tí av lögtinginum samtyktu og av lögmanni staðfestu figgjarlógini, stýrisskipanarlógin § 21, stk. 2.

Løgtingið velur lögmann og landsstýrismenn sum umrøtt á bls.92.

Størsta arbeiðsbyrða lögtingsins er sjálvsagt at samtykkja lögtingslóg-aruppskot og tilmæli til ríkisstjórnina at seta í gildi fyri Føroyar ríkislóg-gávu.

Løgtingið hevur, sum áður nevnt, fyrisitingarvald.

Í nógvum lögtingslógum er lögð heimild til landsstýrið saman við lögtingsnevnd at taka fyrisitingarlíga avgerð, serliga hevur hetta vundið uppá seg seinastu árin. Figgjarnevnd lögtingsins hevur nógvar heimildir í hesum sambandi. Nevntast kann sum dømi:

- Lögtingslóg nr. 28 frá 22.05.1969 um áseting av telefongjöldum ásetur í § 1, at telefongjöld verða ásett av landsstýrinum og figgjarnevndini eftir uppskoti frá telefonverkinum.
- Eftir figgjarlögtingslógini 1993 § 16/16488 verður studningur til praktiskar fiskiroyndir latin í samráð við lögtingsins fiskivinnunevnd (danski teksturin „lagtingets finansudvalg“!!)
- Eftir figgjarlögtingslógini 1993 § 18/18532 verður studningur til ídnaðarfremjandi endamál latin av landsstýrinum saman við figgjarnevnd lögtingsins.
- Eftir lögtingslóg nr. 102 frá 19.08.1988 um endurnýgging av fiskiskipaflotanum § 10 er landsstýrinum saman við figgjarnevndini heimilað landskassans vegna at veðhalda fyri lánum til munandi umbygging av dekkfiskifari við tí endamáli at gera skipið meiri nýtiligt í vinnuni.

Eisini hevur kunngerðarheimild til landsstýrið verið treytað av samtykki frá lögtingsnevnd. Fiskivinnunevnd lögtingsins hevur nógvar slíkar heimildir. Nevntast kunnu sum dømi:

- Sbr. § 4 í lögtingslóg nr. 8 frá 29.03.1978 um fiskiveiðu á landleiðini er landsstýrinum saman við lögtingsins fiskivinnunevnd heimilað við kunngerð at áseta reglur um, hvussu fiskiskapur skal fremjast á landleiðini.
- Sbr. § 3 í lögtingslóg nr. 57 frá 05.06.1984 um hvalaveiðu við seinni broytingum er landsstýrinum saman við fiskivinnunevnd lögtingsins heimilað at áseta nærri reglur um hvalaveiðu og grindarakstur.

Sum onnur dømi kunnu nevntast:

- Sbr. løgtingslóg nr. 78 frá 21.05.1982 um loðdjórahald § 1 er landsstýrinum heimilað saman við lógarnevnd løgtingsins at gera reglugerð um loðdjórahald í Føroyum.

Løgtingið velur nevndarlimir í rættiliga nógvar nevndir, sum hava fyrisitandi vald. Hesar nevndir kunnu býttast upp í 3 bólkar, nevniliga

1. nevndir, sum valdar verða sbr. lóg ella løgtingslóg
2. nevndir, sum valdar verða sbr. løgtingssamtykt
3. nevndir, sum valdar verða sbr. samtykt í privatum ella hálvalmennum feløgum.

Til 1. bólkin kunnu nevntast limir í jarðarráðið, eftirlitismenn við varðhaldsfangum sbr. rættargangslógini § 779, limir í stýrið fyri Húsálansgrunnin, nevndarlimir í íleggingargrunnin, kommunala lánigrunnin, landbúnaðarstevnu og yvirlandbúnaðarstevnu, limir í umsjónarráð landsbankans, landsskattanevndina, landsskúlaráðið, eftirlitisnevnd viðvíkjandi lögregluni, nevndarlimir í lønarráðið, menningargrunnin, náttúrufríðingarnevndirnar og yvirfríðingarnevndina, nevningagrundlistanevndir, ráðleggingarnevnd fyri sjúkrahúsini, realkreditstovnin, sjónvarpsnevndina, sjúkrahússtýrini, skógfríðingarnevndina, tryggingarsambandið, útskiftingarstevnu, útvarpsnevnd, vanlukkutryggingarráðið, yvirprísráðið. – Harumframt fer fram val til løgtingsvalnevndirnar.

Til 2. bólkin kunnu nevntast val av nevndarlimum í føroyskt kirkjumál, Føroya Listasavn, Føroya Sparikassa, Føroya Vanlukkutrygging, Flogsamband Føroya og Mentunargrunn Føroya Løgtings.

Til 3. bólkin kunnu nevntast nevndarlimir í Føroya Blindastovn, Føroya Brunatrygging, Føroya Lívstrygging, Flogleiðir (haldfelagsskapurin), Jólamerkjagrunnin, Kong Chr. X og drotn. Alexandrines legat, Sjóvinnubankan og Skipafelagið Føroyar.

Summar løgtingslógir hava verið av slíkum so ítøkiligum slagi, at tær nærum mugu sigast at vera av fyrisitingarligum slagi. Sum dømi kunnu nevntast:

Í løgtingslóg nr. 33 frá 25.05.1963 um veitan av eftirlønarrætti og eftirlønarløgdri til ymiskar tænaðsmenn o.a. verður sagt í § 1:

- „1. Tilskilað verður Poul Johannes Johansen, lærara á Føroya sjómansskúla, lønaraldur frá 1. august 1957 og eftirlønarløgdur frá 1. august 1964.
2. Tilskilað verður Nicodemus Rasmussen, stjóra á Føroya Gjaldstovu lønaraldur frá 1. juli 1960.
3. Tilskilað verður Daniel Jacob Bærentsen, landsdjóralækna, eftirlønarløgdur frá 1. august 1957.“

Løgtingslógin viðvíkur bert hesum trimum monnum.

Í løgtingslóg nr. 22 frá 04.03.1983 um tekning av partapeningi í og

veitan av veðhaldi til felag við endamáli at keypa og umbyggja ferðamannaskip til millumlanda sigling, sum broytt við lögtinglóg nr. 40 frá 15. apríl 1983, verður landsstýrinum heimilað landskassans vegna at seta 20% av partapeningi í felag til keyp og umbygging av ferðamannaskipinum „Gustav Vasa“ til millumlanda sigling og at veðhalda fyri lánum, felagið tekur upp.

Í lögtingslóg nr. 29 frá 03.04.1986 um partapening í P/f Norðis, Eiði fær landsstýrið heimild at seta upp í 210.000 kr. í P/f Norðis á Eiði.

Landsstýrið

Setan

Sbr. § 4, stk. 2, í stýrisskipanarlógini setur lögtingið landsstýrið, og veitir sama grein í stýrisskipanarlógini heimild til við lögtingslóg at áseta nærrí reglur um setan av landsstýri við lögtingslóg.

Nærrí reglur um setan av landsstýrinum eru ásettar í lögtingslóg nr. 2 frá 13.05.1948 um umboðsvald Føroya, sum er ein vanlig lögtingslóg, sum ikki krevur serliga mannagongd fyri at verða broytt.

Eftir umboðsvaldslógini § 4 velur lögtingið lögmann⁷⁹, og er ásett, at valið skal fara fram eftir reglunum í tingskipanini § 33 um val av einstøkum manni. Tingsskipanin er síðan tá samtykt av nýggjum, tingskipan Føroya Lögtings frá 06.09.1985. Mannagongdin fyri einstakamansvali er nú ásett við § 17, stk. 6, í tingskipanini, har sagt verður:

„Skal bert ein maður veljast, krevur hann meira enn helmingin av tingmanningini fyri. Fær eingin tað, verður síðan valt enn einuferð. Fær heldur ikki nakar tá helmingin av tingmanningini, verður 3. atkvøðugreiðsla. Tá verður valt millum teir báðar, ið finga flestu atkvøðurnar við 2. atkvøðugreiðslu, stendur á jøvnum, ræður lutakast. Við hesi 3. atkvøðugreiðslu vinnur hann, ið fær flestu atkvøðurnar, stendur á jøvnum, ræður lutakast.“

Sostatt ber til at tilnevna eitt minnilutalandsstýri.

Umboðsvaldslógin § 4 tykist at samríma illa við § 26 í stýrisskipanarlógini, sum sigur, at lögtingið kann ikki gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn helmingurin av tingmonnum er á fundi og fyri málinum. – Her er einki undantak fyri nakað mál. Hvussu ber so til í eini lóg, sum er á einum gildisstigi, sum er lægri enn stýrisskipanarlógin,

⁷⁹. Undir viðgerðini av umboðsvaldslógini hevði ein minniluti, M. Holm, R. Long og P. Petersen, uppskot um, at lögmaður skuldi verða beinleiðis fólkavaldur, lögtingstíðindi 1948, bls. 23, men hetta uppskot teirra fall.

umboðsvaldslógini, at áseta frávik frá avgreiðsluháttinum, sum ásettur er í § 26.

Sbr. umboðsvaldslógini § 3, stk. 1, skulu fleiri enn 2 landsstýrismenn vera, og sum kunnugt hevur talið tey seinastu nógvu árinum verið 5 ella 6.

Valið av landsstýrismonnum er sbr. umboðsvaldslógini § 5 bundið á tann hátt, at bert lögmaður hevur heimildina at skjóta upp valevni til landsstýrismenn fyri lögtinginum; tingmenn hava ikki slíka heimild. – Hetta merkir í roynd og veru, at setanarmyndugleikin er hjá lögmanni, men løgtingið skal góðkenna val hansara av landsstýrismanni.

Hetta er formliga mannagongdin. Vanliga verður tó ikki sett fram uppskot til val av lögmanni, fyrr enn samráðingar hava verið flokkanna millum um og undir hvørjum treytum val av lögmanni og landsstýrismonnum skal fara fram. Vanliga leiðir størsti flokkur hesar samráðingar flokkanna millum í fyrsta umfari, men um so er, at hann við valið hevur havt stóra afturgongd, kann henda, at hann letur øðrum flokki samráðingarleiðsluna. Fær hesin flokkur ikki nakra semju, letur hann næststørsta flokki hitt sokallaða „samráðingarinitiatiði“, og hesin roynir seg so. Undir samráðingunum flokkanna millum kann verða avtalað onnur samráðingarmannagongd.

Seinnu árinum hevur veruleikin verið tann, at ikki er sett fram fyri løgtingið uppskot til lögmann, fyrr enn ein samráðingarbólkur av flokkum, sum umboðar meiri enn helmingin av øllum tingmonnum, er vorðin samdur um, hvør politikkur skal førast í einum rættiliga nágreiniligum samgonguskjali, sum fer út í smálutirnar, og samdur um, hvør lögmaður skal verða, og hvørjar landsstýrismenn, hann skal skjóta upp fyri lögtinginum. – Ofta eru gingnir upp til 2 mánaðir, áðrenn landsstýrið er skipað.⁸⁰

⁸⁰. Sbr. yvirliti á løgtingsskrivstovuni kunnu hesi dømi nevast, nær val hevur verið, og nær landsstýrið er skipað:

Styriskipanarlógin gildi 05.05.1948 – landsstýrið skipað 12.05.1948

Val 07.12.1950 – landsstýrið skipað 15.12.1950

Val 08.11.1954 – landsstýrið skipað 18.12.1954

Val 08.11.1966 – landsstýrið skipað 12.01.1967

Val 07.11.1974 – landsstýrið skipað 11.01.1975

Val 07.11.1978 – landsstýrið skipað 23.01.1979

Val 08.11.1980 – landsstýrið skipað 05.01.1981

Val 08.11.1984 – landsstýrið skipað 10.01.1985

Val 08.11.1988 – landsstýrið skipað 18.01.1989

Val 17.11.1990 – landsstýrið skipað 15.01.1991

Størv og heimildir

Av § 6, stk. 1, í stýrisskipanarlógini, soleiðis sum hon er orðað við lögtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985, skilst, at øll uppskot, sum landsstýrið leggur fyri lögtingið og annars allar týðningarmiklar atgerðir, skulu viðgerast á landsstýrisfundi. Eftir § 8 í umboðsvaldslógini skulu hesar avgerðir gerast av í kollegium. Er ikki semja, verður atkvøtt, og avgerðirnar tiknar við vanligum atkvøðumeiriluta. Stendur á jøvnum, færkar lögmannsins atkvøða snarið.

Eitt øvugdømi (modsætningsslutning) av § 6, stk. 1, í stýrisskipanarlógini førir við sær, at komið verður til ta niðurstøðu, at landsstýrismenninir hvør sær hava heimild at taka ávísar avgerðir innan tað málsøki, teimum er litið upp í hendi, sbr. umboðsvaldslógini § 9, stk. 2, landsstýrisins vegna, uttan at málið verður lagt fyri landsstýrisfund. Hvørjar hesar eru, er ásett við siðvenju, og kunnu annars skifta frá landsstýri til landsstýri, við at tað er landsstýrið sum kollegium má gera eina tulkning av, hvussu § 6, stk. 1, skal tulkast, og hvørji mál skulu gerast av í kollegium. Sum dømi um mál, landsstýrismenn sbr. siðvenju hava tikið avgerð í sjálvir uttan at leggja málið fyri landsstýrisfund, kunnu nevast góðkenning av byggisamtyktum eftir býarskipanarlógini § 1, stk. 1,⁸¹ og umsóknir um lánsloyvi frá kommunum sbr. kommunulógini § 39.⁸²

Sbr. stýrisskipanarlógini § 10 kann landsstýrið leggja uppskot til lógir fyri lögtingið. Landsstýrið kann útskriva rættarreglur, kunngerðir, tá ið heimild er til tess í lóggávuni.

Landsstýrið tekur avgerð í teim fyrisitingarmálum, sum tí sbr. lóggávuni er litið upp í hendur, men kann ikki taka avgerðir mótvegis borgarunum, uttan at heimild er í lóggávuni.⁸³ Mótvegis teim stovnum og embætismonnum, sum settir eru undir landsstýrinum, kann stýrið geva tænaþubøð, uttan lógaheimild, um hvussu starv teirra skal verða útint innan karmar lógarinnar.⁸⁴

Sbr. heimastýrislógarinnar § 6, stk. 2, tilnevni landsstýrið limirnar í ta nevnd, sum sett er at gera av málsræðistrætur millum feroyingar og danir sbr. heimastýrislógini.

⁸¹. Sbr. landsstýrisins j. nr. 855-.

⁸². Sbr. landsstýrisins j. nr. 816-.

⁸³. Hetta er hin sonevnda löglyðnisgrundreglan (legalitetsprincippet). Sí um hesa t.d. Ole Krarup og Jørgen Mathiassen „Elementær Forvaltningsret“ Juristforbundets forlag (3.udg), København 1976, bls 52 ff.

⁸⁴. Nærri útgreinað um slíkar tænaþufyriskipanir er í notu 83 nevndu heimild bls. 25 ff..

Sum umrött á bls. 59 ff ummælir landsstýrið í ávísuðum foruð, um ríkislóggáva skal setast í gildi her á landi.

Landsstýrið hefur sbr. § 20 í stýrisskipanarlógini heimildina at leggja fram figgjarlógaruppskot fyrí lögtingið, og má henda grein skiljast soleiðis, at henda heimild ekki liggur hjá øðrum t.d. vanligum tingmanni.

Lögmaður hefur eftir § 9, stk. 3, í umboðsvaldslógini serligar ábyrgdir við tað, at

„Lögmaður ávísir allar útreiðslur úr kassa landsins og ansar, at hesar útreiðslur eru ekki størri enn tær játtanir, sum tingið hefur samtykt.“

Eftir § 12 í umboðsvaldslógini hefur landsstýrið eisini skyldu at ansa eftir, at játtanir verða hildnar.

Ábyrgd

Landsstýrið, sum situr, hefur onga politiska ábyrgd í formligari merking móttvegis lögtinginum. Tað kann verða sitandi, sjálvt um tað ekki longur hefur ein meiriluta fyrí sær á lögtingi ella kanska entá ein meiriluta ímóti sær.

Hesa lögfrøðiligu niðurstøðu kemst til, um granskað verður í fyrí- búgving lógarinnar:

Í upprunauppskotinum hjá Mitens var grein við hesi orðing:⁸⁵

„Lagtinget udnævner og afskediger Landsstyrets medlemmer“

Henda orðing hansara í stýrisskipanarlógini vann ekki frama, men stýrisskipanarlógin nevnir í § 4 bert setanarmøguleikan, og í umboðsvaldslógini verður í §§ 4 og 5 eisini bert umrött, hvussu lögmaður og landsstýrismenn verða valdir. Heldur ekki vann eitt minnilutauppskot til ískoyti til umboðsvaldslógina § 6 frá einum minniluta M. Holm, R. Long og P. Petersen frama, har sagt var:

„ Landsstýrið situr ekki longur, enn tað hefur viðhald í tinginum“

Við tað, at hesi uppskot ekki vóru samtykt, má hetta merkja, at lögmaður ella landsstýrismaður, sum ekki vil fara frá, kann ekki verða tvingaður til tess av lögtinginum, og einasti máti hjá lögtinginum at loysa upp fyrí støðuni er at samtykkja nýval sbr. § 9, stk. 1, í stýrisskipanarlógini, og landsstýrið má tá fara frá sbr. § 6 í stýrisskipanarlógini, men virkar sum starvsstjórn til nýtt landsstýrið er valt. Heldur ekki lögmaður hefur heimild at seta landsstýrismann frá.

Umboðsvaldslógin § 6, stk. 1, styðjar eisini hesi tulking tí í hesi grein stendur, at starvstíð landsstýrisins fellur saman við lögtingsins valskaiði, meðan § 6, stk. 2, umrøður, hvussu farast skal fram, um lögmanns- ella

⁸⁵. Sí lögtingsmál nr. 1/1948 á landsskjalasavninum.

landsstýrismannaembætið verður leyst í valskeiðnum. Greinin má skiljast soleiðis, at eingin møguleiki er at koyra løgmann ella landsstýrismann frá í valskeiði lögtingsins, og at nýval av løgmanni ella landsstýrismonnum bert kann fara fram, um ein ella fleiri av sitandi landsstýrismonnum eru farnir frá.

Í verki hevur hetta eisini verið støða lögtingsins.⁸⁶ Á vári 1989 sat landsstýrið við Jógvani Sundstein sum løgmanni og landsstýrismonnum Anfinni Kallsberg, Signari Hansen, Finnboga Ísakson, Karl Hera Joensen og Torduri Niclasen.

Ósemja kom í, og nýtt landsstýrið var skipað 22. juni 1989 við Jógvani Sundstein sum løgmanni og landsstýrismonnum Olafi Olsen, Signari Hansen, Jóngerð Purkhús, Ivani Johannesen og Jógvani I. Olsen.

Landsstýrismenninir Anfinn Kallsberg, Finnbogi Ísakson og Karl Heri Joensen søgdu seg frá sjálvbodnir 22. juni 1989, men Tordur Niclasen, landsstýrismaður, segði ikki landsstýrissessin frá sær. Tað gjørdi hann ikki fyrr enn 31. juli 1989, og sostatt góðtók lögtingið hann sum landsstýrismann, hóast meiriluti á tingi ikki ynskti hann sum landsstýrismann.

Rættarlaga ábyrgd landsstýrisins er umrødd í § 5 í stýrisskipanarlógini, har ásett er, at landsstýrið stendur til svars fyri umsitingini av sermálunum, og at ábyrgd landsstýrisins verður nærri ásett við lögtingslóg.

Í upprunauppskotið Mitens til stýrisskipanarlóg hevði hann í § 4, stk. 1, eina orðing, sum var hin sama sum orðingin galdandi § 5, stk. 1, í stýrisskipanarlógini. Harafturat hevði hann eina orðing í stk. 2,⁸⁷ sum segði, at:

„Lagtinget kann tiltale Landsstyrets medlemmer for deres embedsførelse.

Højesteret paakender disse sager.“

Hetta uppskot hansara vann ikki fram.

Frá tí at heimastýrið var stovnst og til á sumri 1992, var eingin áseting um, hvussu rættarlaga ábyrgd landsstýrismanna var ásett, við tað at eingin lögtingslóg var gjørd við heimild í stýrisskipanarlógini § 5, sum greinaði ábyrgd landsstýrismanna nærri. Tá var ábyrgdargrundarlagið borgaraliga revsilógin §§ 155, 156 og 157. – Einkin var ásett um formligu framferðina í lóggávuni, og málini skuldu fara fram sum øll onnur revsimál í samfelagnum, har meldað verður til fútan, og hann so tekur støðu til, um málið skal reisast við sorinskrivaraembætið. Einkin

⁸⁶. Sbr. yvirlit á lögtingsskrivstovuni.

⁸⁷. Lögtingsmál nr. 1/1948 á landskjalasavninum.

var sagt um, hvør hevði heimildina at melda. Hjá sorinskrivaranum skuldu málini fara fram sum nevningamál sbr. rættargangslógarinnar § 687, stk. 2, har sagt verður:

„Nævningar medvirker i:

.....

3) sager vedrørende politiske lovovertrædelser“

Við lögtingslóg nr. 102 frá 23.06.1992 um ábyrgd landsstýrismanna er rættarlíga ábyrgdargrundarlag landsstýrismanna nú nakað greiðari.

Í lógini er § 3 soljóðandi:

„Hvør landsstýrismaður hevur ábyrgdina av teimum avgerðum, ið hann hevur tikið viðvíkjandi teimum málsøkjum, sum honum er latin upp í hendi at umsita.“

Í § 4 í hesi lögtingslóg verður sagt:

„Tá ið landsstýrið á fundi hevur tikið eina avgerð, hevur einhvør landsstýrismaður, sum hevur tikið undir við avgerðini, ábyrgdina av henni, og er hetta eisini galdandi, um landsstýrismaður á annan hátt hevur verið við til at fremja, at avgerðin er vorðin tikin.“

Í § 5 verður víðari sagt:

„Tá reglurnar í borgarligu revsilógini um meðvirkni til eitt lógarbrot verða nýttar, skal ein landsstýrismaður verða settur at hava meðvirkað til gerðina hjá einum undirmanni, tá

- 1) hann hevur verið vitandi um, at gerðin fór at verða framd, og hann hevur latið vera við at royna at hindra hesum,
- 2) gerðin hevur verið eitt neyðugt ella náttúrligt miðal til at seta í verk eina avgerð, sum landsstýrismaðurin hevur ábyrgdina av,
- 3) hann, við ikki í rímligan mun at hava ført eftirlit og áseta reglur, hevur virkað fyri, at gerðin er vorðin framd.“

Framhaldandi verður sagt í § 6:

„Landsstýrismaður verður revsaður, um hann tilætlað ella av grovum ósketni skúgvar til viks tær skyldur, sum áliggja honum sambært lögtingslóg um umboðsvald Føroya ella lóggávuni annars ella starvsinnihaldi hansara.

Stk. 2. Ásetanin í stk. 1 er eisini galdandi um so er, at landsstýrismaður á landsstýrisfundi ella í lögtinginum gevur skeivar upplýsingar, ella um hann, tá landsstýrið ella lögtingið viðger eitt mál, tigur við upplýsingum, sum eru av stórum týðningi fyri landsstýrisins ella tingsins meting av málinum.“

Í lógarinnar § 6 er revsikarmurin settur til bót, hefti ella fongsul upp í 2 ár, í ósketnisføri tó bót og hefti. Fyrningarfrestin fyri brot á lóggávuna

er ongantið styttri enn 5 ár sbr. § 9. Vanligu endurgjaldsreglurnar hvíla á landsstýrismonnunum fyri skaða, teir hava framt í tænastruni.

Heimild at melda brot á lógina hava bert lögtingið og landsstýrið sbr. § 11, stk. 1. Hetta má undir núverandi umstøðum skiljast soleiðis, at ein meiriluti av øllum lögtingsmonnum sbr. stýrisskipanarlógini § 26 hevur samtykt at melda, ella landsstýrið á fundi sbr. umboðsvaldslógini § 8, stk. 2, hevur samtykt at melda.

Hóast meldað er, so hevur landfútin – helst út frá eini lögfrøðiligari meting av, at rættarmál ikki vil føra til dóm – sbr. § 11, stk. 2, heimild til at gera av, at ákæra ikki skal setast fram.

Verður ákæra reist, fer sakarmálið fram sum nevningamál sbr. áður umrøddu § 687 stk. 2 í rættargangslógini.

Sjálvstøðugar nevndir við fyrisitingarvaldi

Í ávísu foru er endaliga fyrisitingarheimildin á ávísu málsøki við lögtingslóg lögð uttanfyri lögtings- og landsstýrisfyrisitingina.

Hetta kann hava verið gjørt av fleiri orsøkum, eitt nú at ynskt verður, at nevndin skal umboða ávíst sjónarmið burturav, at nevndin skal umboða ávísar yrkis- ella áhugabólkar ella, at nevndin skal hava í sær eitt fólkaligt element.

Dømi um slíkar nevndir eru: Náttúrufríðingarnevndirnar, landskúlarráðið, húsdýranevndin, jarðarráðið, landsskattanevndin, sjúkrahússtýrini, útvarps- og sjónvarpsnevndir o.fl.⁸⁸

Ymsar ásetingar um stýrisskipanina í Føroyum innanhýsis

Eftir stýrisskipanarlógini § 19, 1. pkt, má eingin skattur verða álagdur ella avtíkin uttan við lögtingslóg.

Eftir somu lóg § 19, 2. pkt, 1. lið, má lán ikki upptakast uttan samsvarandi lögtingslóg, og verður henda grein í verki tulkað soleiðis, at heldur ikki má veitast veðhald fyri láni uttan samsvarandi lögtingslóg.

Fastogn landsins má heldur ikki verða seld uttan heimilað í lögtingslóg sbr. § 19, 2. pkt, 2. liði. Sama er við nýtslurætti, sum gongur yvir so langa tíð, at hann kann sigast at vera nærum líka bindandi sum avhending.

Eftir § 21 í stýrisskipanarlógini má skattur ikki verða kravdur, so leingi fíggarlóg fyri galdandi fíggarár ikki er endaliga samtykt á lög-

⁸⁸. Ein sera gjøllig lögfrøðilig lysing av virkinum hjá slíkum nevndum og ráðum finst í bókini hjá Bent Christensen, professara dr. jur. við heitinum: Nævn og råd, G.E.C. Gads forlag; København 1958.

tingi, og t.v.s. til øvugdømis, at ikki verður kravt, at hon skal verða staðfest og kunngjørd av lögmanni, fyri at skattur skal kunna krevjast inn.

Eingin útreiðsla má verða goldin, sum ikki er heimilað í figgjarlóg, tó kann peningur verða goldin í 3 mánaðir eftir figgjarárslok fyri útreiðslur, hildnar í farna ári eftir tágaldandi figgjarlóg – sbr. § 21, stk. 2.

§ 22 ásetur, at løgtingið velur ein ella fleiri løntar roknskapargrannskarar. Teir granska ársroknskapirnar og ansa, at inntøkur landsins allar eru taldar, og at einki er goldið uttan heimild í figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg. Ársroknskapirnir verða við viðmerkingum grannskaranna lagdir løgtinginum at samtykkja. Grannskoðaraviðurskipti landskassans verða eftir somu grein at skipa nærri við lögtingslóg. Hetta er gjørt við lögtingslóg nr. 16 frá 26.04.1965 um grannskoðing av landsins almennu roknskapum.

Stýrisskipanarlógin kann ikki broytast á sama hátt sum lögtingslógir annars. Eftir § 30, stk. 1, í lógini krevst, at lógin er samtykt eftir 3 viðgerðir í eini tingsetu, nýval verður útskrivað, at nýsamankomna løgtingið av nýggjum samtykkir lógina eftir 3 viðgerðir í fyrstu tingsetu, og at lógin síðani verður staðfest av lögmanni. Í stk. 2 er sett inn ein serregla frá 1985 um, at verður heimastýrslógin broytt, kunnu broytingar í stýrisskipanarlógini, sum eru orsakaðar av broytingini, gerast eftir vanligu mannagongdini fyri lögtingslógir. Lögtingslógin um umboðsvald Føroya skal ikki broytast eftir § 30 mannagongdini, men sum vanlig lögtingslóg.

Spyrjast kann: Hvussu kundi eitt løgting saman við einum lögmanni í 1948 gera av, at stýrisskipanarlógin ikki kundi broytast, uttan at hon var samtykt av løgtinginum bæði fyri og eftir val? Stýrisskipanarlógin er í grundini bert ein vanlig lögtingslóg, sum átti at kunna verið broytt eftir vanligari mannagongd, og eingin heimild er í heimastýrslógini ella aðrari lóg at áseta serliga broytingarmannagongd. Hóast hetta er lögfrøðiliga greitt, at henda áseting hevur fult lögfrøðiligt gildi. – Heimildin er rættarsíðvenja. – Broytingarmannagongdin er ásett í 1948, og einki løgting og eingin lögmaður eftir hetta hava viljað sett hesa reglu til viks. Í 1971, 1975 og 1985 verður reglan eisini fylgd av teim løgtingum og lögmonnum, sum tá sótu, tá ið broytingar vóru framdar í stýrisskipanarlógini út frá eini sannføring um, at henda regla er lögfrøðiliga bindandi.

III Uppafturprent av lóggávuni

A. Lov nr. 169 af 05.06.1953: Danmark riges grundlov

Kapitel I.

§ 1. Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

§ 2. Regeringsformen er indskrænket-monarkisk. Kongemagten nedarves til mænd og kvinder efter de i tronfølge-loven af 27. marts 1953 fastsatte regler.

§ 3. Den lovgivende magt er hos kongen og folkettingen i forening. Den udøvende magt er hos kongen. Den dømmende magt er hos domstolene.

§ 4. Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.

Kapitel II.

§ 5. Kongen kan ikke uden folkettingens samtykke være regent i andre lande.

§ 6. Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke.

§ 7. Kongen er myndig, når han har fyldt sit 18. år. Det samme gælder tronfølgeren.

§ 8. Forinden kongen tiltræder re-

geringen, afgiver han skriftligt i statsrådet en højtidelig forsikring om ubrødeligt at ville holde grundloven. Af forsikringsakten udstedes tvende ligelydende originaler, af hvilke den ene overgives folkettingen for at opbevares i sammes arkiv, den anden nedlægges i rigsarkivet. Kan kongen som følge af fraværelse eller af andre grunde ikke umiddelbart ved tronskiftet afgive denne forsikring, føres regeringen, indtil dette sker, af statsrådet, medmindre anderledes ved lov bestemmes. Har kongen allerede som tronfølger afgivet denne forsikring, tiltræder han umiddelbart ved tronskiftet regeringen.

§ 9. Bestemmelser angående regeringens førelse i tilfælde af kongens umyndighed, sygdom eller fraværelse fastsættes ved lov. Er der ved tronledighed ingen tronfølger, vælger folkettingen en konge og fastsætter den fremtidige arvefølge.

§ 10. *Stk. 1.* Statens ydelse til kongen bestemmes for hans regeringstid ved lov. Ved denne fastsættes tillige, hvilke slotte og andre statsejendele, der skal overlades kongen til brug.

Stk. 2. Statsydelsen kan ikke behæftes med gæld.

§ 11. For medlemmer af det kongelige hus kan der bestemmes årpenge ved lov. Årpengene kan ikke uden folketingets samtykke nydes udenfor riget.

Kapitel III.

§ 12. Kongen har med de i denne grundlov fastsatte indskrænkninger den højeste myndighed over alle rigets anliggender og udøver den gennem ministrene.

§ 13. Kongen er ansvarsfri; hans person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse; deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.

§ 14. Kongen udnævner og afskeder statsministeren og de øvrige ministre. Han bestemmer deres antal og forretningernes fordeling imellem dem. Kongens underskrift under de lovgivningen og regeringen vedkommende beslutninger giver disse gyldighed, når den er ledsaget af en eller flere ministers underskrift. Enhver minister, som har underskrevet, er ansvarlig for beslutningen.

§ 15. Stk. 1. Ingen minister kan forblive i sit embede, efter at folketinget har udtalt sin mistillid til ham.

Stk. 2. Udtaler folketinget sin mistillid til statsministeren, skal denne begære ministeriets afsked, medmindre nyvalg udskrives. Et ministerium, som har fået et mistillidsvotum, eller som har begæ-

ret sin afsked, fungerer, indtil et nyt ministerium er udnævnt. Fungerende ministre kan i deres embede kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes uforstyrrede førelse.

§ 16. Ministrene kan af kongen eller folketinget tiltales for deres embedsførelse. Rigsretten påkender de mod ministrene for deres embedsførelse anlagte sager.

§ 17. Stk. 1. Ministrene i forening udgør statsrådet, hvori tronfølgeren, når han er myndig, tager sæde. Kongen fører forsædet undtagen i det i § 8 nævnte tilfælde og i de tilfælde, hvor lovgivningsmagten i henhold til bestemmelsen i § 9 måtte have tillagt statsrådet myndighed til at føre regeringen.

Stk. 2. I statsrådet forhandles alle love og vigtige regeringsforanstaltninger.

§ 18. Er kongen forhindret i at holde statsråd, kan han lade sagen forhandle i et ministerråd. Dette består af samtlige ministre under forsæde af statsministeren. Enhver minister skal da afgive sit votum til protokollen, og beslutning tages efter stemmeflerhed. Statsministeren forelægger den over forhandlingerne førte, af de tilstedeværende ministre underskrevne protokol for kongen, der bestemmer, om han umiddelbart vil bifalde ministerrådets indstilling eller lade sig sagen foredrage i statsrådet.

§ 19. Stk. 1. Kongen handler på

rigets vegne i mellemfolkelige anliggender. Uden folketingets samtykke kan han dog ikke foretage nogen handling, der forøger eller indskrænker rigets område, eller indgå nogen forpligtelse, til hvis opfyldelse folketingets medvirken er nødvendig, eller som iøvrigt er af større betydning. Ejheller kan kongen uden folketingets samtykke opsige nogen mellemfolkelig overenskomst, som er indgået med folketingets samtykke.

Stk. 2. Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan kongen ikke uden folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som kongen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges folketinget. Er folketinget ikke samlet, skal det uopholdeligt sammenkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, med hvilket regeringen rådfører sig forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om det udenrigspolitiske nævn fastsættes ved lov.

§ 20. *Stk. 1.* Beføjelser, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov i nærmere bestemt omfang overlades til mellemfolkelige myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af mellemfolkelig retsorden og samarbejde.

Stk. 2. Til vedtagelse af lovforslag herom kræves et flertal på fem sjettedele af folketingets medlemmer. Opnås

et sådant flertal ikke, men dog det til vedtagelse af almindelige lovforslag nødvendige flertal, og opretholder regeringen forslaget, forelægges det folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse efter de for folkeafstemninger i § 42 fastsatte regler.

§ 21. Kongen kan for folketinget lade fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

§ 22. Et af folketinget vedtaget lovforslag får lovkraft, når det senest 30 dage efter den endelige vedtagelse stadfæstes af kongen. Kongen befaler lovens kundgørelse og drager omsorg for dens fuldbyrdelse.

§ 23. I særdeles påtrængende tilfælde kan kongen, når folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter folketingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.

§ 24. Kongen kan benåde og give amnesti. Ministrene kan han kun med folketingets samtykke benåde for de dem af rigsretten idømte straffe.

§ 25. Kongen meddeler dels umiddelbart, dels gennem vedkommende regeringsmyndigheder sådanne bevilninger og undtagelser fra lovene, som enten ifølge de før 5. juni 1849 gældende regler er i brug, eller hvortil hjemmel indeholdes i en siden den tid udgiven lov.

§ 26. Kongen har ret til at lade slå mønt i henhold til loven.

§ 27. Stk. 1. Regler om ansættelse af tjenestemænd fastsættes ved lov. Ingen kan ansættes som tjenestemand uden at have indfødsret. Tjenestemænd, som udnævnes af kongen, afgiver en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

Stk. 2. Om afskedigelse, forflyttelse og pensionering af tjenestemænd fastsættes regler ved lov, jfr. dog herved § 64.

Stk. 3. Uden deres samtykke kan de af kongen udnævnte tjenestemænd kun forflyttes, når de ikke derved lider tab i de med tjenestemandsstillingen forbundne indtægter, og der gives dem valget mellem sådan forflyttelse og afsked med pension efter de almindelige regler.

Kapitel IV.

§ 28. Folketinget udgør een forsamling bestående af højst 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.

§ 29. Stk. 1. Valgret til folkettinget har enhver, som har dansk indfødsret, fast bopæl i riget og har nået den i stk. 2 omhandlede valgretsalders, medmindre vedkommende er umyndiggjort. Det bestemmes ved lov, i hvilket omfang straf og understøttelse, der i lovgivningen betragtes som fattighjælp, medfører tab af valgret.

Stk. 2. Valgretsalders er den, som

har opnået flertal ved folkeafstemning i overensstemmelse med lov af 25. marts 1953. Ændring af den til enhver tid gældende valgretsalders kan ske ved lov. Et af folkettinget vedtaget forslag til en sådan lov kan først stadfæstes af kongen, når bestemmelsen om ændring af valgretsalders i overensstemmelse med § 42, stk. 5, har været undergivet en folkeafstemning, der ikke har medført bestemmelsens bortfald.

§ 30. Stk. 1. Valgbar til folkettinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af folkettinget.

Stk. 2. Tjenestemænd, som vælges til medlemmer af folkettinget, behøver ikke regeringens tilladelse til at modtage valget.

§ 31. Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmåden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse.

Stk. 3. Ved den stedlige mandatfordeling skal der tages hensyn til indbyggertal, vælgertal og befolkningstæthed.

Stk. 4. Ved valgloven gives nærmere regler vedrørende valg af stedfortrædere og disses indtræden i folkettinget samt

angående fremgangsmåden i tilfælde, hvor omvalg måtte blive nødvendigt.

Stk. 5. Særlige regler om Grønlands repræsentation i folketinget kan gives ved lov.

§ 32. *Stk. 1.* Folketingets medlemmer vælges for fire år.

Stk. 2. Kongen kan til enhver tid udskrive nyvalg med den virkning, at de bestående folketingsmandater bortfalder, når nyvalg har fundet sted. Efter udnævnelsen af et nyt ministerium kan valg dog ikke udskrives, forinden statsministeren har fremstillet sig for folketinget.

Stk. 3. Det påhviler statsministeren at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 4. Mandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 5. Der kan ved lov gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør.

Stk. 6. Mister et medlem af folketinget sin valgbarhed, bortfalder hans mandat.

Stk. 7. Ethvert nyt medlem afgiver, når hans valg er godkendt, en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

§ 33. Folketinget afgør selv gyldigheden af sine medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 34. Folketinget er ukrænkeligt. Enhver, der antaster dets sikkerhed eller frihed, enhver, der udsteder eller

adlyder nogen dertil sigtende befaling, gør sig skyldig i højforræderi.

Kapitel V.

§ 35. *Stk. 1.* Nyvalgt folketing træder sammen kl. 12 den tolvte søgnedag efter valgdagen, dersom kongen ikke har indkaldt det til møde forinden.

Stk. 2. Straks efter prøvelsen af mandaterne sættes folketinget ved valg af formand og næstformænd.

§ 36. *Stk. 1.* Folketingsåret begynder den første tirsdag i oktober og varer til samme tirsdag det følgende år.

Stk. 2. På folketingsårets første dag kl. 12 sammentræder medlemmerne til møde, hvor folketinget sættes påny.

§ 37. Folketinget træder sammen på det sted, hvor regeringen har sit sæde. I overordentlige tilfælde kan folketinget dog samles andetsteds i riget.

§ 38. *Stk. 1.* På det første møde i folketingsåret afgiver statsministeren en redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af redegørelsen finder en almindelig forhandling sted.

§ 39. Folketingets formand indkalder folketinget til møde med angivelse af dagsorden. Det påhviler formanden at indkalde til møde, når mindst to femtedele af folketingets medlemmer eller statsministeren skriftligt fremsætter be-

gøring herom med angivelse af dagsorden.

§ 40. Ministrene har i embeds medfør adgang til folketinget og er berettigede til under forhandlingerne at forlange ordet, så ofte de vil, idet de iøvrigt iagttager forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, når de tilige er medlemmer af folketinget.

§ 41. Stk. 1. Ethvert medlem af folketinget er berettiget til at fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag kan ikke endeligt vedtages, forinden det tre gange har været behandlet i folketinget.

Stk. 3. To femtedele af folketingets medlemmer kan overfor formanden begære, at tredie behandling tidligst finder sted tolv søgnedage efter forslagens vedtagelse ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted, forsåvidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, love om meddelelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til love, hvis ikrafttræden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 4. Ved nyvalg og ved folketingsårets udgang bortfalder alle forslag til love og andre beslutninger, der ikke forinden er endeligt vedtaget.

§ 42. Stk. 1. Når et lovforslag er vedtaget af folketinget, kan en trediedel

af folketingets medlemmer indenfor en frist af tre søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse overfor formanden begære folkeafstemning om lovforslaget. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, jfr. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes af kongen inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden begæret folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er begæret folkeafstemning om et lovforslag, kan folketinget indenfor en frist af fem søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer folketinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles statsministeren, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at folkeafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter statsministerens nærmere bestemmelse tidligst tolv og senest atten søgnedage efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemningen stemmes for og mod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende folketingsvælgere, dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede, har stemt mod lovforslaget.

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, løn- og pensionslove, love om medde-

lelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning. Det samme gælder forslag til de i §§ 8, 9, 10 og 11 omhandlede love såvel som de i § 19 nævnte beslutninger, der måtte være i lovs form, medmindre det for disse sidste ved særlig lov bestemmes, at sådan afstemning skal finde sted. For grundlovsændringer gælder reglerne i § 88.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes af kongen straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en trediedel af folketingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler begærer folkeafstemning om lovforslaget eller den stadfæstede lov, afholdes sådan folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven ved folkeafstemningen, kundgøres dette af statsministeren uden unødigt ophold og senest fjorten dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundgørelsesdagen er loven bortfaldet.

Stk. 8. Nærmere regler om folkeafstemning, herunder i hvilket omfang folkeafstemning skal finde sted på Færøerne og i Grønland, fastsættes ved lov.

§ 43. Ingen skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ved lov; ej heller kan noget mandskab udskrives eller noget statslån optages uden ifølge lov.

§ 44. Stk. 1. Ingen udlænding kan få indfødsret uden ved lov.

Stk. 2. Om udlændinges adgang til at blive ejere af fast ejendom fastsættes regler ved lov.

§ 45. Stk. 1. Forslag til finanslov for det kommende finansår skal fremsættes for folketinget senest fire måneder før finansårets begyndelse.

Stk. 2. Kan behandlingen af finanslovforslaget for det kommende finansår ikke ventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal forslag til en midlertidig bevillingslov fremsættes for folketinget.

§ 46. Stk. 1. Forinden finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af folketinget, må skatterne ikke opkræves.

Stk. 2. Ingen udgift må afholdes uden hjemmel i den af folketinget vedtagne finanslov eller i en af folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov.

§ 47. Stk. 1. Statsregnskabet skal fremlægges for folketinget senest seks måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal revisorer. Disse gennemgår det årlige statsregnskab og påser, at samtlige statens indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov. De kan fordr sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for revisorerens antal og virksomhed fastsættes ved lov.

Stk. 3. Statsregnskabet med revisorernes bemærkninger forelægges folketinget til beslutning.

§ 48. Folketinget fastsætter selv sin forretningsorden, der indeholder de nærmere bestemmelser vedrørende forretningsgang og ordens opretholdelse.

§ 49. Folketingets møder er offentlige. Formanden eller det i forretningsordenen bestemte antal medlemmer eller en minister kan dog forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpå det uden forhandling afgøres, om sagen skal forhandles i et offentligt eller lukket møde.

§ 50. Folketinget kan kun tage beslutning, når over halvdelen af medlemmerne er tilstede og deltager i afstemningen.

§ 51. Folketinget kan nedsætte kommissioner af sine medlemmer til at undersøge almen vigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at fordre skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private borgere som af offentlige myndigheder.

§ 52. Folketingets valg af medlemmer til kommissioner og hverv sker efter forholdstal.

§ 53. Ethvert medlem af folketinget kan med dettes samtykke bringe ethvert offentligt anliggende under forhandling og derom æske ministrenes forklaring.

§ 54. Andragender kan kun overgives til folketinget ved et af dettes medlemmer.

§ 55. Ved lov bestemmes, at folketinget vælger en eller to personer, der ikke er medlemmer af folketinget, til at have indseende med statens civile og militære forvaltning.

§ 56. Folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.

§ 57. Intet medlem af folketinget kan uden dettes samtykke tiltales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre han er grebet på fersk gerning. For sine ytringer i folketinget kan intet af dets medlemmer uden folketingets samtykke drages til ansvar udenfor samme.

§ 58. Folketingets medlemmer oppebærer et vederlag, hvis størrelse fastsættes ved valgloven.

Kapitel VI.

§ 59. *Stk. 1.* Rigsretten består af indtil 15 af de efter embedsalder ældste ordentlige medlemmer af rigets øverste domstol og et tilsvarende antal af folketinget efter forholdstal for 6 år valgte medlemmer. For hver af de valgte vælges en eller flere stedfortrædere. Folketingets medlemmer kan ikke vælges til eller virke som medlemmer af rigsret-

ten. Kan i et enkelt tilfælde nogle af den øverste domstols medlemmer ikke deltage i sagens behandling og påkendelse, fratræder et tilsvarende antal af de af folketinget sidst valgte rigsretsmedlemmer.

Stk. 2. Retten vælger selv sin formand af sin midte.

Stk. 3. Er sag rejst ved rigsretten, beholder de af folketinget valgte medlemmer deres sæde i retten for denne sags vedkommende, selvom det tidsrum, for hvilket de er valgt, udløber.

Stk. 4. Nærmere regler om rigsretten fastsættes ved lov.

§ 60. *Stk. 1.* Rigsretten påkender de af kongen eller folketinget mod ministrene anlagte sager.

Stk. 2. For rigsretten kan kongen med folketingets samtykke lade også andre tiltale for forbrydelser, som han finder særdeles farlige for staten.

§ 61. Den dømmende magts udøvelse kan kun ordnes ved lov. Særdomstole med dømmende myndighed kan ikke nedsættes.

§ 62. Retsplejen skal stedse holdes adskilt fra forvaltningen. Regler herom fastsættes ved lov.

§ 63. *Stk. 1.* Domstolene er berettigede til at påkende ethvert spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser. Den, der vil rejse sådant spørgsmål, kan dog ikke ved at bringe sagen for domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

Stk. 2. Påkendelse af spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser kan ved lov henlægges til en eller flere forvaltningsdomstole, hvis afgørelser dog skal kunne prøves ved rigets øverste domstol. De nærmere regler herom fastsættes ved lov.

§ 64. Dommerne har i deres kald alene at rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom, ejheller forflyttes mod deres ønske, uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, til hvilket han skulle være afskediget på grund af alder.

§ 65. *Stk. 1.* I retsplejen gennemføres offentlighed og mundtlighed i videst muligt omfang.

Stk. 2. I strafferetsplejen skal lægmænd medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.

Kapitel VII.

§ 66. Folkekirkens forfatning ordnes ved lov.

§ 67. Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretavisning.

ges, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

§ 68. Ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 69. De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

§ 70. Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

Kapitel VIII.

§ 71. Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren ved en af grunde ledsaget kendelse, der afsiges snarest muligt og senest inden tre dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art og størrelse. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, forsåvidt

dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet.

Stk. 4. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 5. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte.

Stk. 6. Udenfor strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. Behandlingen af de i stk. 6 nævnte personer undergives et af folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

§ 72. Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

§ 73. Stk. 1. Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.

Stk. 2. Når et lovforslag vedrørende

ekspropriation af ejendom er vedtaget, kan en trediedel af folketingets medlemmer indenfor en frist af tre søgnedage fra forslaget endelige vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til folketinget har fundet sted, og forslaget påny er vedtaget af det derefter sammentrædende folketing.

Stk. 3. Ethvert spørgsmål om ekspropriationsaktens lovlighed og erstatningens størrelse kan indbringes for domstolene. Prøvelsen af erstatningens størrelse kan ved lov henlægges til domstole oprettet i dette øjemed.

§ 74. Alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv, som ikke er begrundede i det almene vel, skal hæves ved lov.

§ 75. *Stk. 1.* Til fremme af almenvellet bør det tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde på vilkår, der betrygger hans tilværelse.

Stk. 2. Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 76. Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folke-

skolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.

§ 77. Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.

§ 78. *Stk. 1.* Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver at opløse ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for rigets øverste domstol.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

§ 79. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred.

§ 80. Ved opløb må den væbnede magt, når den ikke angribes, kun skride

ind, efter at mængden tre gange i kongens og lovens navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 81. Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.

§ 82. Kommunernes ret til under statens tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender ordnes ved lov.

§ 83. Enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forret er afskaffet.

§ 84. Intet len, stamhus, fideikommissgods eller andet familiefideikommis kan for fremtiden oprettes.

§ 85. For forsvarsmagten er de i §§ 71, 78 og 79 givne bestemmelser kun anvendelige med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter.

Kapitel IX.

§ 86. Valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene er den for valg til folketing til enhver tid gældende. For Færøernes og Grønlands vedkommende fastsættes valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene ved lov eller i henhold til lov.

§ 87. Islandske statsborgere, der i medfør af loven om ophævelse af dansk-islandsk forbundslov m.m. nyder lige ret

med danske statsborgere, bevarer de i grundloven hjemlede rettigheder, der er knyttede til dansk indfødsret.

Kapitel X.

§ 88. Vedtager folketing et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, og regeringen vil fremme sagen, udskrives nyvalg til folketing. Vedtages forslaget i uændret skikkelse af det efter valget følgende folketing, bliver det inden et halvt år efter den endelige vedtagelse at forelægge folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse ved direkte afstemning. De nærmere regler for denne afstemning fastsættes ved lov. Har et flertal af de i afstemningen deltagende og mindst 40 pct. af samtlige stemmeberettigede afgivet deres stemme for folketingets beslutning, og stadfæstes denne af kongen, er den grundlov.

Kapitel XI.

§ 89. Denne grundlov træder i kraft straks. Dog vedbliver den i henhold til Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 senest valgte rigsdag at bestå, indtil nyvalg har fundet sted i overensstemmelse med reglerne i kapitel IV. Indtil nyvalg har fundet sted, forbliver de i Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 for rigsdagen fastsatte bestemmelser i kraft.

B. Færø Amts Kundgørelse Nr. 11 af 31.03.1948

af Lov om Færøernes Hjemmestyre)*

I Erkendelse af den Særstilling, som Færøerne i national, historisk og geografisk Henseende indtager indenfor Riget, har Rigsdagen i Overensstemmelse med Vedtagelse i Færøernes Lagting vedtaget og Hans Majestæt Kongen stadfæstet følgende

Lov om Færøernes Hjemmestyre.

§ 1. Føroyar eru sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum samsvarandi hesi lóg.

Innanfyri ríkismarki taka Føroyingar við fólkavaldá lögtingi sínum og einum av tinginum stovnaðum landastýri ræði yvir føroyskum sermálum sum í hesu lóg ásett.

§ 2. Tey mál og málsøki, sum sett eru undir A í tí lista, ið sum skjal er bundin til hesa lóg, verða prinsipielt at rokna sum føroysk sermál. Føroyska heimastýrið (teir í § 1, 2. pkt. nevndu stovnar) kann gera av, at øll hesi mál og málsøki ella nøkur av teimum verða beinan vegin at flyta til heimastýrið við teirri fylgju, at heimastýrið tekur uppá seg tær útreiðslur, ið fylgja við teimum. Við somu fylgju kann heimastýrið seinni gera av, at mál og málsøki, sum ikki beinan vegin verða yvirtikin, skulu

§ 1. Færøerne udgør inden for denne Lovs Rammer et selvstyrende Folkesamfund i det danske Rige. I Henhold hertil overtager det færøske Folk ved sin folkevalgte Repræsentation, Lagtinget, og en af dette oprettet Forvaltning, Landsstyret, inden for Rigsheden Ordningen og Styrelsen af færøske Særanliggender som angivet i denne Lov.

§ 2. De paa den som Bilag til denne Lov vedføjede Liste under A opførte Sager og Sagomraader betragtes principielt som færøske Særanliggender. Det færøske Hjemmestyre (de i § 1, 2. Pkt. nævnte Organer) kan bestemme, at alle disse Sager og Sagomraader eller nogle af dem straks skal overgaa til Hjemmestyret med den Følge, at dette overtager de dermed forbundne Udgifter. Med den samme Følge kan Hjemmestyret paa et senere Tidspunkt bestemme, at Sager og Sagomraader paa Listen, der

*) Lógaruppskotið til heimastýrslóg er samtykt á lögtingi 05.12.1947, og lógin kunngjørd fyri Føroyar í fullum líki í Dimmalætting eftir reglunum í MB. nr. 2 frá 09.05.1940 om kundgørelser. Í Danmark er lógin kunngjørd í Lovtidende, bert á donskum, undir heitinum L. nr. 137 frá 23.03.1948 om Færøernes Hjemmestyre.

verða flutt til heimastýrið. Á líknandi hátt hefur heimastýrið skyldu at taka við málum og málsökjum á listanum, tá ríkisvaldið ynskir tað.

§ 3. Viðvíkjandi teimum á listanum undir B settu málsökjum verður eftir nærri samráðing gjørt av, um og í hvørjari vídd hesi mál kunnu verða flutt til føroysk sermál.

§ 4. Heimastýrið hefur lóggávuvald og umboðsvald viðvíkjandi teimum økjum, sum hoyra undir hetta stýri.

Tær av lögtinginum samtyktu og av landsstýrisins formanni staðfestu lógir verða nevndar lögtingslógir.

§ 5. Føroyska heimaræðið er avmarkað av teimum til einahvørja tíð verandi sáttmálaligu og øðrum internationalum rættindum og skyldum.

Ríkisvaldið hefur avgerðarrættin í spurningum, sum viðvíkja ríkisins viðurskiftum við útheimin.

§ 6. Viðurskifti, sum ikki samsvarandi hesi lóg hoyra undir føroyska heimastýrið, verða umsitin sum ríkisins felagsmál av ríkisvaldinum.

Ivamál um føroyska heimastýrisins ræði í mun til ríkisvaldið verða lögð fyrri nevnd, skipað av tveimum limum valdum av ríkisstjórnini, tveimum valdum

ikke straks overtages, skal overgaa til Hjemmestyret. Paa tilsvarende Maade er Hjemmestyret forpligtet til at overtage Sager og Sagomraader, der er opført paa Listen, naar det ønskes af Rigsmyndighederne.

§ 3. For de paa Listen under B opførte Sagomraadere Vedkommende afgøres det ved nærmere Forhandling, om og i hvilket Omfang disse Spørgsmaal kan henføres til færøske Særanliggender.

§ 4. For de Omraader, der henhører under Hjemmestyret, har dette den lovgivende og administrative Myndighed. De af Lagtinget vedtagne og af Landsstyrets Formand stadfæstede Love benævnes Lagtingslove.

§ 5. De færøske Myndigheders Competence er undergivet den Begrænsning, der følger af de til enhver Tid bestaaende traktatmæssige og andre internationale Rettigheder og Forpligtelser.

Rigsmyndighederne har Afgørelsen i Spørgsmaal, der angaar Rigets Forhold til Udlandet.

§ 6. Anliggender, der ikke i Medfør af denne Lov henhører under det færøske Hjemmestyre, varetages som Rigets Fællesanliggender af Rigsmyndighederne.

Tvivlsspørgsmaal om det færøske Hjemmestyres Competence i Forhold til Rigsmyndighederne forelægges for et

av landsstýrinum og trimum av hægstarættarpresidentinum valdum hægstarættardómarum; ein teirra verður settur sum formaður. Eru teir fyra av ríkisstjórnini og landsstýrinum valdu limirnir samdir, er málið endaliga avgjørt. Um so ikki er, verður málið avgjørt av teimum trimum hægstarættardómarunum.

Forsetisráðharrin kann fyríbils seta úr gildi samtykt, sum er lögð fyri nevndina, inntil avgerð hennara liggur fyri.

§ 7. Fyri at vissa, at Løgtingið fær mest møguliga ávirkan á, hvussu serligar ásetanir fyri Føroyar í lógum, sum ríkisvaldið gevur, verða skipaðar, skulu stjórnaruppskot, ið innihalda ásetanir, ið bert viðvíkja Føroyum, leggjast fyri føroyska heimastýrið til álitis, áðrenn tær verða settar fram fyri ríkisdagin. Annars skulu ríkislógir, sum viðvíkja lokalum føroyskum viðurskiftum, leggjast fyri føroyska heimastýrið til álitis, áðrenn tær verða settar í gildi í Føroyum. Freist kann í hvørjum einstakum føri verða sett fyri tíðina, tá álitid frá heimastýrinum skal vera liðugt. Hevur tann í hesum petti nevnda fyriløga vegna átroðkandi viðurskifti ikki kunna farið fram, skal lógin skjótast verða send heimastýrinum til ummælis.

Á sama hátt verður framfarið viðvíkjandi sáttmálum og øðrum internationalum semjum, sum krevja ríkisdagssamtykt, og sum nerta við serlig føroysk áhugamál.

Nævn, bestaaende af to af Regeringen og to af Landsstyret valgte Medlemmer samt tre af Højesterets Præsident udpegede Højesteretsdommere, af hvilke den ene udpeges som Formand. Er der Enighed mellem de fire af Regeringen og Landsstyret valgte Medlemmer, er Sagen hermed endeligt afgjort. I modsat Fald afgøres Sagen af de tre Højesteretsdommere.

Statsministeren kan suspendere en Beslutning, som er forelagt for Nævnet, indtil dettes Afgørelse foreligger.

§ 7. For at sikre, at Lagtinget i videst muligt Omfang faar Indflydelse paa Udformningen af særlige Bestemmelser for Færøerne i Love, der gives af Rigets Myndigheder, skal Regeringsforslag indeholdende Bestemmelser, der udelukkende vedrører Færøerne, forelægges det færøske Hjemmestyre til Betænkning, forinden de fremsættes for Rigsdagen. Iøvrigt skal Rigslove, der vedrører lokale færøske Forhold, forelægges det færøske Hjemmestyre til Betænkning, forinden de sættes i Kraft paa Øerne. Der kan i det enkelte Tilfælde sættes en Frist, inden hvis Udløb Hjemmestyrets Betænkning skal foreligge. Har den i dette Stykke omtalte Forelæggelse paa Grund af tvingende Omstændigheder ikke kunnet finde Sted, skal Loven snarest tilstilles Hjemmestyret til Udtalelse.

Paa tilsvarende Maade forholdes der med Traktater og andre internationale Overenskomster, der kræver Rigsdagens Samtykke, og som berører særlige færøske Interesser.

§ 8. Um føroyska heimastýrið skuldi sett fram ynski um tað, verður eftir samráð við landsstýrið settur í uttanríkisráðharradeildini ein í føroyskum viðurskiftum serkønur maður til at vera ráðharradeildini til hjálpar við viðgerð av serligu vinnuligu áhugamálum Føroya. Útreiðslurnar av hesum verða goldnar av ríkiskassanum.

Um føroyska heimastýrið skuldi sett fram ynski um tað, verða eftir samráð við landsstýrið settir við tær donsku sendimannastovurnar í teimum londum, har Føroyar hava serligan vinnuligan áhuga, hjálparmenn, sum serliga skulu umsita hesi áhugamál. Útreiðslurnar av hesum verða goldnar av Føroyum.

Eftir samráð við føroyska heimastýrið verður í teimum einstøku forunum givið heimastýrinum høvi til at røkja Føroya serligu áhugamál við tingingum við útheimin um handils- og fiskivinnusemjur.

Har talan er um serlig føroysk mál, kann uttanríkisráðharrin, um tað ikki er hildið ósambarligt við áhugamál ríkisins, heimila umboðsmønnum heimastýrisins, um ynski verður sett fram um tað, til beinleiðis at tinga undir viðvirkan av uttanríkistænastuni.

§ 9. Eftir samráðing verður semja gjørd um, í hvørjum føri og í hvørjari vídd tað er møguligt innanfyri øki, sum eru felagsmál, at geva heimastýrinum í hendi at áseta nærri reglur fyri teimum serligu føroysku viðurskiftinum og taka við umsitanini av avvarðandi økjum.

§ 8. Naar det færøske Hjemmestyre maatte udtale Ønske derom, ansættes der efter Forhandling med Landsstyret i Udenrigsministeriet en i færøske Forhold særlig Sagkyndig til Bistand for Ministeriet ved Behandlingen af Sager vedrørende Færøernes særlige Erhvervsinteresser. Omkostningerne herved afholdes af Statskassen.

Naar det færøske Hjemmestyre maatte udtale Ønske derom, ansættes der efter Forhandling med Landsstyret ved de danske Repræsentationer i de Lande, hvor Færøerne har særlige Erhvervsinteresser, Medarbejdere til særlig Varetagelse af disse Interesser. Omkostningerne herved afholdes af Færøerne.

Efter Samraad med det færøske Hjemmestyre gives der i de enkelte Tilfælde dette Adgang til at gøre Færøernes særlige Interesser gældende ved Forhandlinger med Udlandet om Handels- og Fiskeriaftaler.

Hvor det drejer sig om specielle færøske Sager, kan Udenrigsministeren, hvis det ikke skønnes uforeneligt med Rigets Interesser, bemyndige Hjemmestyrets Repræsentanter til efter derom fremsat Ønske direkte at føre Forhandlinger under Medvirken af Udenrigstjenesten.

§ 9. Efter Forhandling træffes der Aftale om, i hvilke Tilfælde og i hvilket Omfang det er muligt indenfor Omraader, der henhører under Fællesanliggender, at overlade det færøske Hjemmestyre at give de nærmere Bestemmelser for de særlige færøske For-

§ 10. Í ferðapassi og tjóðarprógvi skrivað í Føroyum til Føroying verða „Føroyingur“ og „Føroyar“ sett aftaná orðini „Dansk“ og „Danmark“. Sum Føroyingur verður roknaður hann, ið hevur danskan ríkisborgararætt og er heimahoyrandi í Føroyum.

Valrætt og valføri til stovnar, sum hoyra undir føroyska heimastýrið, kunnu verða treytað av, at avvarðandi er Føroyingur. Annars kann í lóggávu ella umsiting ikki verða gjørdur munur á Føroyingum og øðrum donskum ríkisborgarum.

§ 11. Føroyskt verður viðurkent sum høvuðsmál, men danskt skal lærast væl og virðiliga, og danskt kann eins væl og føroyskt nýtast í almennum viðurskiftum.

Við framløgu av appelmálum skal donsk umseting av øllum føroyskum skjølum fylgja við.

§ 12. Serligt føroyskt flagg verður viðurkent. Ríkisvaldið nýtir í Føroyum Dannebrog, eisini á skipum sínum. Privat – persónar ens væl og feløg og stovnar – skulu hava rætt til at nýta ríkisflaggið á landi. Annars eru ásetanirnar um at nýta føroyska flaggið í Føroyum og á skipum, skrásett í Føroyum, eitt sermál.

§ 13. Allar ásetanir, ið nú eru gald-

hold og overtage Administrationen af det paagældende Omraade.

§ 10. I et paa Færøerne for en Færing udstedt Pas og Nationalitetsbevis indføjes „Føroyingur“ og „Føroyar“ efter Ordene „Dansk“ og „Danmark“. Som Færing anses den, der har dansk Statsborgerret og er hjemmehørende paa Færøerne.

Valgret og Valgbarhed til Organer, der henhører under det færøske Hjemmestyre, kan gøres afhængig af, at vedkommende er Færing. Iøvrigt kan der ikke i Lovgivning eller Forvaltning gøres Forskel paa Færing og andre danske Statsborgere.

§ 11. Færøsk anerkendes som Hovedsproget, men Dansk skal læres godt og omhyggeligt, og Dansk kan lige saa vel som Færøsk anvendes i offentlige Forhold.

Ved Forelæggelse af Appelsager skal der medfølge dansk Oversættelse af alle Akter paa Færøsk.

§ 12. Der anerkendes et særligt færøsk Flag. Rigsmyndighederne anvender paa Færøerne Dannebrog, ogsaa for Skibenes Vedkommende. Der skal være Ret for private – saavel Personer som Selskaber, Foreninger og Institutioner – til paa Land at anvende Rigsflaget. Iøvrigt er Bestemmelserne om det færøske Flags Anvendelse paa Færøerne og paa Skibe, der er indregistreret paa Færøerne, et Særanliggende.

§ 13. Alle nu paa Færøerne gæl-

andi í Føroyum, og sum ikki stríða móti hesi lóg, verða í gildi, inntil tær verða broyttar ella avtiknar av rætta valdi.

§ 14. Føroyar eru á Ríkisdegnum umboðaðar við minnst tveimum limum. So leingi Ríkisdagurin er býttur í tey tvey núverandi tingini, eru Føroyar umboðaðar við einum limi í Landstinginum, sbr. grundlógarinnar § 36, og tveimum limum í Fólkinginum.

§ 15. Amtmannsembæti í Føroyum verður avtikið.

Í staðin kemur embæti sum ríkisumboðsmaður. Ríkisumboðsmaðurin er ovasta umboð ríkisins í Føroyum og fyrstøðumaður fyri ríkisins umsiting í Føroyum. Ríkisumboðsmaðurin hevur atgongu til Løgtingið og til at luttaka í samráðingum um øll felagsmál, tó uttan at hava atkvøðurætt. Hann skal beinan vegin fáa boð um samtyktir, sum gjørdar verða av Løgtinginum ella landsstýrinum, eins og hann beinan vegin skal fáa eintøk av lögtingslógum og øðrum av føroyska heimastýrinum gjørdum ásetanum.

Ríkisumboðsmaðurin tekur við teimum broytingum, sum fylgja av hesi lóg, við starvi amtmannsins, inntil avvarðandi øki verða umskipað.

§ 16. Henda lóg kemur í gildi 1. apríl 1948.

dende Bestemmelser, der ikke strider mod denne Lov, forbliver i Kraft, indtil de ændres eller ophæves af rette Myndighed.

§ 14. Færøerne er paa Rigsdagen repræsenteret ved mindst 2 Medlemmer. Saalænge Rigsdagen er delt i de nuværende 2 Ting, er Færøerne repræsenteret ved 1 Medlem i Landstinget, jfr. Grundlovens § 36, og 2 Medlemmer i Folketinget.

§ 15. Embedet som Amtmand over Færøerne nedlægges.

I Stedet oprettes en Stilling som Rigsombudsmand. Rigsombudsmanden er Rigets øverste Repræsentant paa Færøerne og Leder af Rigets Administration paa Øerne. Han har i embeds Medfør Adgang til Lagtinget og til at deltage i Forhandlinger om alle Fællesanliggender, dog uden Stemmeret. Meddelelse om Beslutninger i Lagtinget eller Landsstyret skal straks gives ham, ligesom der straks skal tilstilles ham Eksemplarer af Lagtingslove og andre af det færøske Hjemmestyre udfærdigede Bestemmelser.

Rigsombudsmanden indtræder ved de af denne Lov følgende Ændringer i Amtmandens Funktioner, indtil Nyordningen af det paagældende Omraade finder Sted.

§ 16. Denne Lov træder i Kraft den 1. April 1948.

Ifølge Lovens § 2 betragtes de paa Listen under A opførte Sager og Sagomraader principielt som færøske Særanliggander, medens det for de paa Listen under B opførte Sagomraaders Vedkommende ifølge Lovens § 3 afgøres ved nærmere Forhandling, om og i hvilket Omfang disse Spørgsmaal kan henføres til færøske Særanliggander.

Føroysk sermál Listi A.

Eftirfylgjandi øki eru sermál, soleiðis at tey beinan vegin verða flutt til føroyska heimastýrið ella seinni verða flutt til tess eftir ynski heimastýrisins ella ríkisstjórnarinnar.

1. Føroya egna stýrisskipan innanfyri avmarkanina í nýskipanini.
Harundir hoyrir – innanfyri nevndu avmarkan – ásetanir um Løgtingið, lóg um val til tess, umsitingarvaldið, skapan, samtykkjan og staðfesting lögtingslóganna og kunngering teirra, setan av egnum tænastumonnnum, avsetan teirra, tænastutreytir, lønir og eftirlønir teirra.
2. Kommunal mál.
Harundir hoyra stjórnar av kommununum, eftirlit við teimum, kommunuskattur.
3. Byggingar- og brunamál, ætlanir yvir býir, húspurningar, leiguspurningar, fólkeyvirlit.
4. Heilsumál, læknar, jarðamøður, sjúkrahús, apotek.
Harundir hoyra embætislæknarnir, kvakksalvaralóggáva, skipanir móti tuberkulum og øðrum smittandi sjúkum, sinnissjúk, vaccineriing.
5. Almenn forsorg.
Serforsorg.
Fólkatrygging.

Færøske særanliggander Liste A.

Følgende Omraader betegnes som Særanliggander, saaledes at de straks overgaar til det færøske Hjemmestyre eller senere overføres til dette efter Begæring fra Hjemmestyret eller Regeringen.

1. Færøernes egen Styrelsesordning inden for de ved Nyordningen angivne Rammer.
Herunder falder – inden for de nævnte Rammer – Bestemmelser om Lagtinget, Lov om Valg til dette, det administrative Styre, Lagtingslovenes Tilblivelse, Vedtagelse og Stadfæstelse og deres Bekendtgørelse, egne Tjenestemænds Ansættelse, Afskedigelse, Tjenestevilkår, Lønning og Pensionering.
2. Kommunale Forhold.
Herunder falder Kommunernes Styre, Tilsynet med dem, kommunale Skatter.
3. Bygnings- og Brandvæsen, Byplaner, Boligspørgsmaal, Lejespørgsmaal, Folkeregister.
4. Sundhedsvæsen, Lægevæsen, Jorde-modervæsen, Hospitalsvæsen, Apotekervæsen.
Herunder falder Embedslægerne, Kvakksalverlovgivning, Bekæmpelse af Tuberkulose og andre smitsom-

- Tvungin vanlukkuþrygging.
Arbeiðarar, arbeiðaraviðurskifti,
læruþrengingir, hjálparmenn, frítíð.
6. Beinleiðis og óbeinleiðis skattur.
Harundur hoyra eisini stempulgjöld,
gjald av totalisatorspæli, gjald av
serligum feroyskum happaðrátti,
meðan gjald fyri avgreiðslu, so sum
skiftigjöld, rættarsportlar, tingleying-
argjöld fara til tann, ið ber útreiðslu-
urnar av avvarðandi stovni.
 7. Játtanarrætt og yvirhøvur rætt til at
ráða yvir øllum eignum inntøkum.
Skipan av roknskaparførslu, grann-
skoðan og decision viðvíkjandi egn-
um inntøkum og útreiðslum.
 8. Góðkennan av havnagjöldum.
 9. Skúlamál.
Harundur hoyra bæði fólkaskúlin,
próvskúlar og skeið, læraraskúlin,
fólkaháskúlar, eftirskúlar, ungdóms-
og kvøldskúlar, húshaldsskúlar, fak-
skúlar sum handilsskúlar, tekniskir
skúlar, navigatióonsskúlar o.s.fr.
 10. *Skjalasøvn*, bókasøvn, gripagoymslur.
Undantikið frá hesum verða skjøl
ríkisins; fyrivarni verður tikið við-
víkjandi skyldu til at lata prent til
kgl. bókasavnið.
 11. Friðan av bygningum og náttúru-
friðan.
 12. Havnir, tryggjan av strond, kanalar,
vatnorkustøðir, samferðslumál, har-
undur vegir, jarnbreyt, sporvegir,
fergur, buss- og farmakoyring.
Motor- og ferðsluviðurskifti.
Post-, telegraf- og telefonmál í Fø-
royum.
Elektrisk virki.
 13. Landbúnaðarviðurskifti.
me Sygdomme, Sindssygevaesenet,
Vaccination.
 5. Den offentlige Forsorg.
Særforsorg.
Folkeforsikring.
Lovpligtig Ulykkesforsikring.
Arbejdere, Arbejdsforhold, Lær-
linge, Medhjælpere, Ferie.
 6. Direkte og indirekte Skatter.
Herunder falder ogsaa Stempelaf-
gift, Afgift af Totalisatorspil, Afgift
af særligt færøsk Lotteri, medens Af-
gifter for Ekspedition, som Skifteaf-
gifter, Retssportler, Tinglysningsaf-
gifter tilfalder den, der bekoster
vedkommende Institution.
 7. Bevillingsret og i det hele Disposi-
tionsret over alle egne Indtægter.
Ordningen af Regnskabsføring.
Revision og Desision med Hensyn
til egne Indtægter og Udgifter.
 8. Godkendelse af Havneafgifter.
 9. Skolevæsenet.
Herunder falder baade Folkeskolen,
Eksamensskoler og Kursus, Lære-
ruddannelse, Folkehøjskoler, Efter-
skoler, Ungdomsskoler og Aftensko-
ler, Husholdningsskoler og Fagsko-
ler som Handelsskoler, tekniske
Skoler, Navigationsskoler o.s.v.
 10. Arkiver, Biblioteker, Museer.
Herfra undtages Statens Arkivsager,
Forbehold tages om Pligtaflevering
til det kgl. Bibliotek.
 11. Bygningsfredning, Naturfredning.
 12. Havne, Kystsikring, Kanaler, Vand-
kraftanlæg, Trafikvæsen, herunder
Veje, Jernbaner, Sporveje, Færge-
væsen, Omnibus- og Fragtkørsel.
Motor- og Færdselsforhold.

- Harundir almenn búnaðarlóggáva, festi, leiga, sundurbýtan, útskipting, húsmannsbrúk, urtaalan, húsdjóraalan, urtagarðsbrúk, hjávinnur búnaðarins, jarðarbót, skógrókt.
Djoralæknamál.
Fyriskipanir móti skaðadjórum.
Húsdjór, valdgerð, djóravernd, hundslóg.
Jakt og friðan av djórum á territorium.
Fiskiskapur og friðan av fiski á territorium.
Matrikulmál.
14. Sjónleikar- og ljósmyndaloyvi, skemtunarmál.
Innsavnan og burturlutan.
Skipastrandingar.
Finningargóðs.
Eitur, sprengievni, vápn.
15. Útgerðar-, framleiðslu- og býtingarmál.
Prísansan, hámarksprísir.
Skamtanir, rabat- og studningsskipanir.
Tantiéme- og vinningarmark.
Umfarán við vörum.
Reglur um rúsdrekka.
Reglur um afturlatingartíð.
Matstovur og gistingarhús.
Vinnumál.
Handils- og felagsskráseting.
Skipaskráseting.
Handilssemingsmenn, translátórar, dispachórar, vegarar, metarar.
Grannskoðarar.
Goymsluhús.
Kommissión, agentur, handilsferðamenn.
Agentur fyri útlendsk handilsfeløg.
- Stedligt Post- og Telegraf- og Telefonvæsen.
Elektriske Anlæg.
13. Landbo- og Landvæsensforhold.
Herunder almindelig Landbolovgivning, Fæste, Forpagtning, Udstykning, Udskiptning, Husmandsbrug, Planteavlén, Husdyravlén, Havebrug, Landbrugets Bierhverv, Grundforbedring, Skovvæsen.
Veterinærvæsenet.
Bekæmpelse af Skadedyr.
Husdyr, Voldgift, Dyreværn, Hundelov.
Jagt og Fredning af Dyr paa Territoriet.
Fiskeri og Fredning af Fisk paa Territoriet.
Matrikulsvæsen.
14. Teater- og Biografbevillinger, Forlystelser.
Indsamling og Bortlodninger.
Strandingar.
Hittegods.
Giftstoffer, eksplosive Stoffer, Vaaben.
15. Forsynings- og Produktions- og Fordeleingspørgsmaal.
Priskontrol, Maksimalpriser.
Rationeringer, Rabat- og Tilskudsordninger.
Tantiéme og Udbyttebegrænsing.
Omløben med Varer.
Regler om stærke Drikke.
Regler om Lukketid.
Beværtning og Gæstgiveri.
Næringsvæsenet.
Handels- og Foreningsregistre.
Skibsregistrering.

- Bókforsla.
 Kreditfeløg o.l., tryggingarfeløg í Føroyum.
16. Yvirformyndarastova í Føroyum.
 Tinglesing.
 Ferðamannaviðurskifti.
 Ekspropriation til serlig endamál.
 Ásetanir um framleiðslu av prenti.
 Serstakar ásetanir um serliga tíðarrokning.
 Val av almennum álitismönnum.
 Eins rættindi fyri menn og kvinnur.

- Mæglere, Translatører, Dispac-hører, Vejere, Maalere.
 Revisorer.
 Oplagshuse.
 Kommission, Agentur, Handelsrejsende.
 Agentur for udenlandske Firmaer.
 Bogføringsvæsenet.
 Kreditforeninger o.l., stedligt Forsikringsvirksomhed.
16. Stedligt Overformynderi.
 Tinglysning.
 Turistvæsen.
 Ekspropriation til Særformaal.
 Bestemmelser om Fremstillingen af Tryksager.
 Specielle Bestemmelser om særlig Tidsregning.
 Borgerlige Ombud.
 Ligeret for Mænd og Kvinder.

Listi B.

Eftirfylgjandi øki verða at samráðast víðari um, áðrenn endalig støða verður tikin til spurningin um og í hvørja vídd tey kunna verða viðurkend sum sermál:

1. Fólkakirkjan.
 Harundir hoyrir øll tann kirkjuliga skipanin, ritualini, tænaðstúmenn kirkjunnar, lønir og eftirlønir teirra, kirkjur, kirkjugarðar, úrgonga og inn-gonga í fólkakirkjuni, meinigheitsráð, valmeinigheitir, sóknarbandsloysing.
 Tey frá fólkakirkjuni víkjandi trúarsamfeløg, halgidagslógávan.
2. Politi.
3. Ráevni í undirgrundini.
 Radio.

Liste B.

Følgende Omraader gøres til Genstand for yderligere Forhandling, før der tages endelig Stilling til, om og i hvilket Omfang de kan anerkendes som Særanliggende:

1. Folkekirken.
 Herunder falder hele den kirkelige Ordning, Ritualerne, Kirkens Tjenestemænd, deres Løn og Pension, Kirker, Kirkegaarde, Udtrædelse og Indtrædelse i Folkekirken, Menighedsraad, Valgmenigheder, Sognebaandsløsning.
 De fra Folkekirken afvigende Trossamfund, Helligdagslovgivningen.
2. Politiet.
3. Raastoffer i Undergrunden.

- Loffferðsla.
4. Jarðagrunnurin.
5. Eftirlit við inn- og útfluttningi.

- Radio.
Luftfart.
4. Jordfonden.
5. Import- og Eksportkontrol.

C. Løgtingslóg nr. 1 frá 13.05.1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 2 frá 03.01.1985

§ 1. Føroyar eru innanfyri markið í ríkislóg nr. 137, 23. mars 1948, og kunngerð nr. 11, 31. mars 1948, um Føroya heimastýri sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum.

§ 2. Lóggávuvaldið í føroyskum sermálum er hjá Løgtingi.

§ 3. Løgmaður staðfestir og kunngerð lógirnar, ið samtyktar eru sambært § 2.

Hesar lógir, ið verða at orða á føroyskum og donskum, nevast løgtingslógir.

Til staðfestingina krevst undirskrift av lögmanni saman við øðrum landsstýrismanni.

§ 4. Løgtingið setir landsstýrið. Nærri reglur hesum viðvíkjandi verða at áseta við løgtingslóg.

Formaður landsstýrisins verður nevndur løgmaður.

§ 5. Landsstýrið stendur til svars fyri umsitingini av sermálunum. Ábyrgd

§ 1. Færøerne udgør inden for Rammerne af Rigslov Nr. 137 af 23. Marts 1948 og Kundgørelse Nr. 11 af 31. Marts 1948 om Færøernes hjemmestyre et selvstyrende Folkesamfund i det danske Rige.

§ 2. Lovgivningsmyndigheden i færøske Særanliggender er hos Lagtinget.

§ 3. Lagmanden stadfæster og kundgør de Love, der vedtages i henhold til § 2.

Disse Love, der affattes paa Føroysk og Dansk, benævnes Lagtingslove.

Til Stadfæstelsen kræves Underskrift af Lagmanden sammen med en anden Landsstyresmand.

§ 4. Lagtinget udnævner Landsstyret.

De nærmere Regler herfor vil være at fastsætte ved Lagtingslov.

Landsstyrets Formand benævnes Lagmand.

§ 5. Landsstyret er ansvarligt for Forvaltningen af Særanliggenderne.

landsstýrisins verður nærri ásett við lögtingslóg.

§ 6.)* Á landsstýrisfundi verða viðgjörd öll uppskot, ið landsstýrið leggur fyrri lögtingið og annars allar týdningarmiklar atgerðir.

Hvør landsstýrismaður gevur sína stöðu til gerðabókina. Avgerð verður tikin við atkvøðumeiriluta. Um atkvøðurnar standa á jøvnum, ræður atkvøða lögmannsins.

§ 7. Lögmaður stevnir Løgtingi til vanligu tingsetu hvørt ár Ólavsokeudag 29. juli, eftir at gudstænasta er hildin. Er hesin dagur sunnudagur, verður tingið sett dagin eftir.

Fundir Løgtingsins verða hildnir fyrri opnum hurðum. Tó kann tingið í einstøkum forum samtykkja viðgerð av máli fyrri stongdum durum.

*)Løgtingsformaðurin ásetir, nær lögtingsseta verður slitin. Hetta kann hann ikki gera, fyrr enn lógarheimild er fyrri innkrevjing av skatti til landskassans, jbr. § 21.

Løgtingsformaðurin kann stevna tinginum til eykatingsetu. Hesum er hann skyldugur, tá ið minsta lagi helmingurin av tingmonnunum krevur tað, ella lögmaður heitir á tingformannin um tað.

§ 8.)* Løgtingsformaðurin kann í vanligari tingsetu leggja tingfundirnar niður ávísa tíð, tó uttan tingsins samtykt ikki longri enn 2 mánaðir.

§ 9. Lögmaður loysir upp Løgting-

Landsstyrets Ansvarlighed bestemmes nærmere ved Lagtingslov.

§ 6.)* På landsstyremøde behandles alle forslag, som landsstyret forelægger lagtinget og iøvrigt alle vigtigere foranstaltninger.

Ethvert Medlem skal afgive sit Votum til Protokollen. Beslutning tages ved Stemmeflerhed. Ved Stemmeligheid er Lagmandens Stemme afgørende.

§ 7. Lagmanden sammenkalder Lagtinget til ordentlig Samling hvert Aars Olajdag, 29. Juli, efter afholdt Gudstjeneste. Er denne Dag Søndag, sættes Tinget den følgende Dag.

Lagtingets Møder er offentlige, dog kan Tinget i enkelte Tilfælde beslutte Behandling af en Sag for lukkede Døre.

*)Lagtingsformanden træffer bestemmelse om, hvornår en lagtingssamling slutter. Dette kan dog ikke ske, før end lovhjæmmel foreligger for indkrævning af skat til landskassen og for landskassens udgifter.

Lagtingsformanden kan indkalde lagtinget til ekstraordinær samling. Dette er han pligtig til, når mindst halvdelen af lagtingets medlemmer forlanger dette eller lagmanden anmoder tingformanden herom.

§ 8.)* Lagtingsformanden kan i ordinær samling udsætte tingmøderne på bestemt tid, dog uden lagtingets samtykke ikke længere end 2 måneder.

§ 9. Lagmanden opløser Lagtinget,

ið, tá ið tingsamtykt er gjörd tí viðvikjandi, og skripar út nýval beint aftaná.

Tingið kemur saman aftur innan mánað aftan á valið.

§ 10. Landsstýrið kann leggja fyrri Løgtingið uppskot til lógir og aðrar samtyktir.

§ 11. Landsstýrið setir í og loysir úr embætti teir tænastrumenn, sum samsvarandi lögtingslóg standa undir føroyska heimastýrinum.

Lønir, eftirlønir o.s.fr. hjá tænastrumunnum verða settar við lögtingslóg.

§ 12.*) Valrætt til lögtingið hava tey, ið hava fylt 18 ár, hava heimarrætt og fastan bústað í Føroyum.

2. stk. Valbar eru tey, sum hava valrætt til tingið, uttan so at viðkomandi er straffaður fyrri gerð, sum í vanligum umdømi ger hann óverdán at vera lögtingsmaður, um ikki henda fylgja av dómimum er burturfallin. Straffverd gerð ger ikki hin dómnd óverdán, uttan so at hin dómnd er dómndur treytaleysan dóm til fongsul í 4 mánaðir ella meir ella varðhald, ella tá ið 5 ár eru gingin aftaná, at hann hevur sitið straffin av, straffurin er avoldaður ella eftirgivin, ella eftir at hann er endaliga leysur av varðhaldi.

3. stk. Eingin kann atkvøða, uttan hann er á vallista.

§ 13. Nærri reglur um lögtingsval verða at áseta við lögtingslóg.

naar der herom foreligger Lagtingsbeslutning, og udskriver straks efter nye Valg.

Tinget træder igen sammen inden een Maaned, efter at Valget har fundet Sted.

§ 10. Landsstyret kan for Lagtinget fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger.

§ 11. Landsstyret udnævner og afskediger de tjenestemænd, som ifølge Lagtingslov er knyttet til det færøske Hjemmestyre.

Tjenestemændenes Lønninger, Pension m.v. bestemmes ved Lagtingslov.

§ 12.*) Valgret til lagtinget har personer, der er fyldt 18 år, har indfødsret og fast bopæl på Færøerne.

Stk. 2. Valgbar til lagtinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af lagtinget, uden at denne virkning af dommen er bortfaldet. En strafbar handling gør ikke den dømte uværdig, medmindre domfældte er idømt ubetinget straf af fængsel i 4 måneder eller derover eller forvaring, eller når der er forløbet 5 år fra straffens udståelse, forældelse eller eftergivelse eller fra den endelige løsladelse fra forvaring.

Stk. 3. Ingen kan afgive stemme uden at være optaget på valglisten.

§ 13. Nærmere Regler om Lagtingsvalg fastsættes ved Lagtingslov.

§ 14. Løgtingið avger gildi av vali tingmanna.

§ 15.)* Løgtingið velur formann og næstformenn. Valið fer fram við lutfallsvali.

§ 16.)* Løgtingsmenn verða valdir fyri 4 ár.

2. stk. Um lögmaður upploysir lögtingið, missa tingmenn sessirnar, tá ið nýval hevur verið. Tingmenn missa í ongum føri sessirnar fyrr enn nýval hevur verið.

3. stk. Samsýning tingmanna verður ásett við lögtingslóg.

§ 17. Samkomustaður Løgtingsins er Tórshavn. Tá serstakt er áfátt, kann lögmaður tó kalla tingið saman til fundar á øðrum staði í Føroyum.

§ 18. Tingið kann skipa nevndir av tingmonnum at kanna almenn týðandi mál. Tilíkar nevndir hava rætt at krevja skrivligar ella munnligar frágreiðingar frá privatum borgarum eins og frá almennum embætismonnum.

Val av nevndarmonnum og umboðum fer fram við lutfallsvali.

§ 19. Eingin skattur má verða álagdur, broyttur ella avtikin uttan við lögtingslóg. Lán, ið skuldbindur Løgtingið, má ikki verða tikið, og má heldur ikki søla ella onnur latan av hendi av fastognum landsins ella nýtslurætti

§ 14. Lagtinget afgør Gyldigheden af sine Medlemmers Valg.

§ 15.)* Lagtinget vælger formand og næstformand. Valget sker ved forholdstalsvalg.

§ 16.)* Lagtingets medlemmer vælges for 4 år.

Stk. 2. Såfremt lagmanden opløser lagtinget, bortfaldr lagtingsmandaterne, når nyvalg har fundet sted. Lagtingsmandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 3. Tingmedlemmernes vederlag fastsættes ved lov.

§ 17. Lagtingets Samlingssted er Thorshavn. I overordentlige Tilfælde kan dog Lagmanden sammenkalde Tinget til møder paa andet Sted paa Færøerne.

§ 18. Tinget kan af sine Medlemmer nedsætte Kommissioner til at undersøge almen vigtige Sager. Saadanne Kommissioner er berettiget til at fordre sig forelagt skriftlige eller mundtlige Oplysninger, saavel af private Borgere som af offentlige Myndigheder.

Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv sker ved Forholdstalsvalg.

§ 19. Ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lagtingslov, ej heller noget Laan, som forpligter Lagtinget, optages eller nogen Lagtinget tilhørende fast Ejendom eller

teirra fara fram utan samsvarandi lögtingslóg.

§ 20.)* Í hvörjari vanligari tingsetu leggur landsstýrið áðrenn 1. september uppskot fram um figgjarlóg fyri komandi figgjarár.

2. stk. Frá 1. januar 1986 verður kalendaraárið figgjarár.

3. stk. Um útlit er til, at uppskot til figgjarlóg ikki er liðugt viðgjørd, áðrenn figgjarársbyrjan, leggur landsstýrið fram uppskot um eina fyribils játtanarlóg.

§ 21. Áðrenn figgjarlóg ella bráðfengis figgjarlóg er samtykt á Løgtingi, má skattur ikki verða kravdur.

Eingin útreiðsla má verða goldin, ið ikki er heimilað í figgjarlóg, galdandi, tá ið útreiðslan verður ávíst, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, ið eru ásettar í figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg, mega bert verða goldnar í tí figgjarári, sum figgjarlógin er galdandi. Tó kann landsstýrið í tíðarskeiði inntil 3 mánaðir, aftan á figgjarárið er endað ávísá pening, ið er játtaður á figgjarlógini fyri árið, ið fór.

§ 22.)* Løgtingið velur ein ella fleiri løntar roknskapargrannskarar. Teir grannska ársroknskapirnar og ansa, at inntøkur landsins allar eru taldar, og at einki er goldið utan heimild í figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg. Teir kunna krevja at fáa allar upplýsingar og øll skjøl, ið teimum tørva. Ársroknskapirnir við viðmerking grannskaranna verða at

Brugsret over saadanne afhændes uden ifølge Lagtingslov.

§ 20.)* I hver ordinær samling forelægger landsstyret inden 1. september forslag om finanslov for det kommende finansår.

Stk. 2. Fra 1. januar 1986 bliver kalenderåret finansåret.

Stk. 3. Kan behandlingen af finanslovsforslag ikke forventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, forelægger landsstyret forslag om en midlertidig bevillingslov.

§ 21. Forinden Finansloven eller en midlertidig Bevillingslov er vedtaget af Lagtinget, maa Skatter ikke opkræves.

Ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i den paa Anvisningstiden gældende Finanslov eller anden gældende Bevillingslov. De ved Finanslov eller ved anden Bevillingslov fastsatte Bevillinger kan kun udbetales i det Finansaar, i hvilket Finansloven gælder. Dog kan Landsstyret i et Tidsrum af indtil 3 Maaneder efter Finansaarets Udløb (Supplementsperioden) anvise Beløb, som maatte være bevilgede paa Finansloven for det forløbne Aar.

§ 22.)* Lagtinget vælger een eller flere lønnede Revisorer. Disse gennemgaar de aarlige Regnskaber og paaser, at samtlige Landets Indtægter er opført deri, og at ingen Udgift uden Hjemmel i Finanslov eller anden Bevillingslov har fundet Sted. De kan fordre sig alle fornødne Oplysninger og Aktstykker meddelt. De aarlige Regnskaber med Revi-

leggja fyrí Lögtingið til viðgerðar og samtyktar.

Grannskoðaraviðurskipti landsins verða at skipa við lóg.

§ 23. Einki lógaruppskot kann verða endaliga samtykt uttan at hava fingið 3 viðgerðir á tingi.

§ 24. Meðan Lögtingið situr, má lögtingsmaður ikki uttan tingsins samtykt verða átalaður ella settur fastur á nakran hátt, uttan so er, at hann verður tikin í brotsgerð.

Eingin lögtingsmaður kann uttan tingsins samtykt verða kravdur til svars uttantings fyrí tað, hann hevur talað innantings.

§ 25. Landsstýrismenn og ríkisumboðsmaður eiga embætis vegna atgongd til Lögtingið og rætt til á fundum at taka til orða, tá ið teir halda tað vera neyðugt, men skulu annars halda tingskipanina. Atkvøðurætt hava teir bert, tá ið teir eisini eru lögtingsmenn.

§ 26. Lögtingið kann ikki gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn helmingurin av tingmonnum er á fundi og fyrí málinum.

§ 27. Heimilað er hvørjum lögtingsmanni við tingsins loyvi at leggja fram til viðgerðar almenn mál og hesum viðvíkjandi krevja frágreiðing frá landsstýrinum.

sorernes Bemærkninger forelægges Lagtinget til Behandling og Afgørelse.

Landets revisionsmæssige forhold ordnes ved lov.

§ 23. Intet Lovforslag kan endeligt vedtages, forinden det tre Gange har været behandlet i Lagtinget.

§ 24. Saa længe Lagtinget er samlet, kan ingen Lagtingsmand tiltales eller underkastes Fængsling af nogen Art uden Lagtingets Samtykke, med mindre han er grebet paa fersk Gerning.

For sine Ytringer i Lagtinget kan intet af dets Medlemmer uden Tingets Samtykke drages til Ansvar udenfor samme.

§ 25. Landsstyrets Medlemmer og Rigsombudsmanden har i Embeds Medfør Adgang til Lagtinget og er berettigede til under Forhandlingerne at begære Ordet, saa ofte de skønner det paakrævet, idet de iøvrigt har at iagttage Forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, naar de tillige er Medlemmer af Lagtinget.

§ 26. Lagtinget kan ikke tage nogen Beslutning, naar ikke over Halvdelen af dets Medlemmer er tilstede og stemmer for Forslaget.

§ 27. Enhver Lagtingsmand kan med Lagtingets Samtykke bringe ethvert offentligt Anliggende under Forhandling og derom afæske Landsstyrets Forklaring.

§ 28.*) Eingin umsókn verður lögð fyri Løgtingið, uttan tingmaður ella landsstýrið flytur hana fram.

§ 29. Tingið ásetir nærri reglur tingskipanini viðvíkjandi.

§ 30.*) Um uppskot til broyting av hesi lóg verður samtykt, verður samtyktin útsett til aftaná fyrstkomandi val. Verður samtyktin tá aftur samtykt av tinginum í fyrstu tingsetu aftan á nývalið, er broytingin endaliga samtykt.

2. stk. Verður lóg nr. 137 frá 23. mai 1948 „om Færøernes hjemmestyre“ broytt, kann uppskot um broyting av hesi lóg orsakaðar av broytingini í heimastýrslógini samtykkjast av lögtinginum í einari tingsetu. Sama er um reglurnar um immunitet lögtingsmanna verður broyttur, jbr. § 1, punkt 112 í lóg fyri Føroyar nr. 72 frá 5. mars 1979 um „rettens pleje“.

§ 31. Henda lóg fær gildi beinanvegin.

*) Broytt við Ll. nr. 2 frá 03.01.1985.

§ 28.*) Intet Andragende maa overgives Lagtinget uden gennem dets Medlemmer eller Landsstyret.

§ 29. Tinget fastsætter de nærmere Bestemmelser, der vedkommer Forretningssgangen.

§ 30.*) Såfremt forslag til ændring af denne lov vedtages, bliver vedtagelsen udsat til efter førstkommende valg. Bliver vedtagelsen da igen vedtaget af tinget i første samling efter nyvalget, er ændringen endeligt vedtaget.

Stk. 2. Såfremt lov nr. 137 af 23. maj 1948 om Færøernes hjemmestyre ændres, kan forslag om ændring i nærværende lov forårsaget af ændringer i hjemmestyreloven. Det vedtages i en lagtingssamling. Det samme er tilfældet såfremt reglerne om lagtingsmænds immunitet ændres, jfr. § 1, punkt 112 i lov for Færøerne nr. 72 af 5. marts 1979 om rettens pleje.

§ 31. Denne lov træder i kraft straks.

D. Løgtingslóg nr. 2 frá 13.05.1948 um umboðsvald Føroya

§ 1. Umboðsvaldið viðvíkjandi føroyskum sermálum og umsitingin av teimum er hjá landsstýrinum.

§ 2. Sermál eru tey mál og málsøki,

§ 1. Den udøvende Myndighed over og Forvaltningen af Færøernes Særanliggender er hos Landsstyret.

§ 2. Særanliggender er de Sager og

ið samsvarandi ríkislóg nr. 137, 23. mars 1948, og kunngerð nr. 11, 31. mars 1948 um Føroya heimastýri eru lögð undir føroyska heimastýrið.

§ 3. Landsstýrið er skipað við lögmanni, ið er stýrisins formaður, og 2 ella fleiri øðrum landsstýrismönnum.

Landsstýrið velur sín ámillum hann, sum skal vera í lögmannsins stað, tá ið lögmaðurin hevur forfall.

§ 4. Løgtingið velur lögmannin.

Valførur er hann, ið uppfyllur treytirnar fyri valføri til Løgtingið.

Valið fer fram sum meirilutaval eftir teimum reglum, sum samsvarandi lögtingsins tingskipan galda viðvíkjandi vali av einstakum manni, sbr. tingskipanina, grein 33.

§ 5. Hinir landsstýrismenninir verða valdir av Løgtinginum eftir uppskoti frá lögmanni.

§ 6. Starvstíð landsstýrisins fellur saman við Løgtingsins valskeiði. Aftaná hvørt lögtingsval fer fram val ella afturval av landsstýrinum. Landsstýrið hevur skyldu at virka, inntil nýtt landsstýri er valt.

Um embætið sum lögmaður ella sum annar landsstýrismaður verður ósett í valskeiðinum, velur Løgtingið nýggjan mann í landsstýrið fyri ta tíð, sum eftir er av valskeiðinum, eftir somu reglum,

Sagsomraader, der med Hjemmel i Rigslov Nr. 137 af 23. Marts 1948 og Kundgørelse Nr. 11 af 31. Marts 1948 om Færøernes Hjemmestyre er henlagt til det færøske Hjemmestyre.

§ 3. Landsstyret bestaar af Lagmanden, der er Styrets Formand, samt af to eller flere andre Landsstyresmænd.

Landsstyret udpeger blandt sine Medlemmer den, der i Lagmandens Forfald vil have at udføre Lagmandens Funktioner.

§ 4. Lagmanden vælges af Lagtinget.

Valgbar er enhver, der opfylder Betingelserne for Valgbarhed til Lagtinget.

Valget finder Sted som Flertalsvalg efter de Regler, der ifølge Lagtingets Forretningsorden gælder ved Valg af Enkeltmænd, jfr. Forretningsordenens § 33.

§ 5. De øvrige Landsstyresmænd vælges af Lagtinget efter Forslag fra Lagmanden.

§ 6. Landsstyrets Funktionsperiode falder sammen med Lagtingets Valgperiode. Efter hvert Lagtingsvalg skal Valg eller Genvalg af Landsstyret finde Sted. Landsstyret har Pligt til at fungere, indtil nyt Landsstyre er valgt.

I Tilfælde af, at Stillingen som Lagmand eller som anden Landsstyresmand maatte blive ledig i Løbet af Valgperioden, vælger Lagtinget ny Mand til Landsstyret for Resten af Valgperioden

sum nevndar eru frammanundan í §§ 4 og 5.

§ 7. Løgmaður og hinir landsstýrismenninir fáa lön sum ásett við lögtingslóg, samanber § 11 í lögtingslóg um stýrisskipan Føroya í sermálum.

§ 8. Landsstýrið hevur setur sítt í Tórshavn. Tað kemur saman, so ofta lögmaðurin heldur tað vera neyðugt, ella tá ið ein av hinum landsstýrismönnum krevur tað.

Avgerðir verða tiknar við atkvøðumeiriluta. Um atkvøðurnar standa á jøvnum, er atkvøða lögmannsins avgerandi.

Viðvíkjandi fundunum verður hildin gerðabók, sum, tá ið fundurin er at enda, verður undirskrivað av teim møttu landsstýrismönnum.

§ 9. Hver landsstýrismaður hevur yvir fyri Løgtinginum ábyrgd av at røkja tað umboðsvald og ta umsitan, sum teimum er latin upp í hendur, beint og forsvarliga.

Umboðanina av teimum økjum, ið eru undir landsstýrisins ræði, býta landsstýrismenn sín ámillum.

Løgmaður ávísir allar útreiðslur úr kassa landsins og ansar, at hesar útreiðslur eru ikki størri enn tær játtanir, sum tingið hevur samtykt.

§ 10. Landsstýrið setur teir tænastumenn, sum tørvur er á viðvíkjandi umsiting av heimastýrinum, innanfyri tær játtanir, ið eru givnar av Løgting-

efter samme Regler som ovenfor i §§ 4 og 5 anført.

§ 7. Lagmanden og de andre Landsstyresmænd oppebærer Løn som fastsat ved Lagtingslov, jfr. § 11 i Lagtingslov om Færøernes Styrelsesordning i Særanliggender.

§ 8. Landsstyret har sit Sæde i Thorshavn. Det træder sammen saa hyppigt, Lagmanden skønner dette paakrævet, eller naar en af de øvrige Landsstyresmænd kræver dette.

Beslutninger træffes ved Stemme flerhed. Ved Stemmeligbed er Lagmandens Stemme afgørende.

Over Møderne føres Forhandlingsprotokol, der ved Mødets Slutning underskrives af de mødte Landsstyresmænd.

§ 9. Hver Landsstyresmand er ansvarlig overfor Lagtinget for rigtig og forsvarlig Udøvelse af den Administration og Forvaltning, som er betroet ham.

Administrationen af de Omraader, der er underlagt Landsstyret, fordeler Landsstyresmændene imellem sig.

Lagmanden anviser alle Udbetalinger af Landskassen og paaser, at disse ikke overskrider de af Tinget givne Bevillinger.

§ 10. Landsstyret ansætter de til Hjemmestyrets Forvaltning fornødne Tjenestemænd indenfor de Bevillinger, som er vedtaget af Lagtinget. Landssty-

inum. Landsstýrið ásetir við reglugerð umsitingar- og embætisøki tænastru-
manna.

§ 11. Landsstýrið hevur skyldu at leggja fyrí tingið uppskot til figgjarlóg fyrí Føroyar fyrí komandi figgjarár, sam-
anber § 20 í lótingslóg um stýrisskipan fyrí Føroyar í sermálum.

§ 12. Tað er skylda landsstýrisins at ansa, at ongar útreiðslur verða goldnar, sum ikki hava heimild í figgjarlóg, ið er galdandi, tá ávísan fer fram, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, sum eru ásettar við figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg, kunnu bert verða goldnar í tí figgjarári, tá figgjarlógin er galdandi, eins og yvirflytan frá einum posti til annan ikki kann fara fram uttan greiniliga heimild til hetta í lógini. Landsstýrið hevur tó heimild til í einum tíðarskeiði av inntil 3 mánaðar, aftan á at figgjarárið er lokið, at ávísa pening, sum er játtaður í figgjarlógini fyrí farna árið.

§ 13. Roknskapir Lótingsins verða at gera fyrí figgjarárið og verða at greiða á tann hátt og til tær tíðir, sum Lóg-
tingið ásetir.

§ 14. Henda lóg kemur í gildi bein-
an vegin.

ret bestemmer ved Instruks Tjeneste-
mændenes Forvaltnings- og Embeds-
omraade.

§ 11. Det paahviler Landsstyret at forelægge Tinget Forslag til Finanslov for Færøerne for det følgende Finans-
aar, jfr. § 20 i Lagtingslov om Færøernes Styrelsesordning i Særanliggender.

§ 12. Det paahviler Landsstyret at paase, at ingen Udgift afholdes, som ikke har hjemmel i den paa Anvisningstiden gældende Finanslov eller anden gældende Bevillingslov. De ved Finanslov eller ved anden Bevillingslov fastsatte Bevillinger kan kun udbetales i det Finansaar, i hvilket Finansloven gælder, ligesom Overførsel fra en Post til en anden ikke kan finde Sted uden udtrykkelig Hjemmel hertil i Loven. Landsstyret har dog Ret til i et Tidsrum af indtil 3 Maaneder efter Finansaarets Udløb at anvise Beløb, som maatte være bevilgede paa Finansloven for det forløbne Aar.

§ 13. Lagtingets Regnskaber affattes for Finansaaret og skal aflægges paa den Maade og til den Tid, som er bestemt af Lagtinget.

§ 14. Denne Lov træder straks i Kraft.

KAP. 5.

Fíggjarviðurskifti Føroya (1992)

I Rakstrarroknskapur landskassans fyri figgjarárið 1992 (samandráttur)

Inntøkur:		Roknskapur 1000 kr.
§ 1	Inntøkuskattir	916.272
§ 2	Toll-, nýtslu- og framleiðslugjöld	744.218
§ 3	Onnur gjöld	4.899
§ 4	Inntøkur av spæli	897
§ 5	Rentur v.m.	88.855
§ 6	Landsstovnar	0
§ 7	Partur av avlopi Tjóðbankans	30.566
§ 8	Gjöld frá danska ríkiskassanum	795.452
§ 9	Ymsar inntøkur	1.085
	<i>Samantaldar inntøkur</i>	<u>2.582.244</u>
Útreiðslur:		
§ 10	Løgtingið	16.861
§ 11	Meginfyrising og uttanríkismál	152.233
§ 12	Heilsumál	392.501
§ 13	Samferðsla	388.728
§ 14	Útbúgving og gransking	392.175
§ 15	Mentan	55.003
§ 16	Fiskivinna, sigling o.t.	315.114
§ 17	Landbúnaður	36.429
§ 18	Vinnulív og arbeiðsmarknaður annars	425.701
§ 19	Almanna- og íbúðarmál v.m.	796.359
§ 20	Pensjónsútreiðslur	11.706
§ 21	Effektivar veðhaldsbindingar	191.592
§ 22	Rentuútreiðslur	249.384
§ 26	Ymsar ognarútreiðslur	119
§ 27	Reguleringarkonto	0
§ 29	Óvanligar inntøkur og útreiðslur	18.099
	<i>Samantaldar útreiðslur</i>	<u>3.442.005</u>
Undirskot á rakstrar- og anleggsroknskapi .		<u>- 859.760</u>

II Veitingar úr ríkiskassanum til Føroya 1992

Tølini eru í mió kr. Kostnaðurin av hernaðarvaldinum er ikki tikin við. Heldur ikki er tikin við kostnaður fyri tænar, stovnar í Danmark veita Føroyum og føroyingum.

Heildarveiting úr ríkiskassanum	551,9
Endurrindan úr ríkiskassanum fyri almanaverk og læraraeftirlønir	224,1
Rakstur av ríkisumboðnum	4,6
Rakstur av fólkakirkjuni	9,2
Rakstur av sorinskrivaraembætinum rakstrarútreiðslur	7,6
inntøkur av arva- og rættargjöldum	10,0
rakstur av sorinskrivaraembætinum (avlop)	- 2,4
Rakstur av lögreglu, fútaembæti, sýsluembætunum, varðhaldi og kriminalforsorg rakstrarútreiðslur	54,6
inntøkur av sektum og inndrátti	2,5
rakstur av lögreglu, fútaembæti, sýsluembætunum, varðhaldi og kriminalforsorg	52,1
Rakstur av loftferðsluni í Føroyum rakstrarútreiðslur	15,7
inntøkur (gjöld, leiga v.m)	6,8
rakstur av loftferðsluni í Føroyum	8,9
Rakstur av farvatnsverkinum	6,1
Veðurstøðin DMI	2,4
Skipaeftirlitið	3,1
Landslæknaembætið	0,8
Vanlukkutryggingarráðið	0,04
Øll veitingin úr ríkiskassanum 1992	860,84

Heimild: Skriv ríkisumboðsins 11.10.1993, j. nr. 22-20-2/93, skriv Føroya Stjórnardagfest 25.10.1993 j. nr. 30.11.21/93, skriv Ríkispolitiovastans 29.11.1993, j. nr. 1993-3003-1 og skriv frá Direktoratet for Kriminalforsorgen 14.12.1993, j. nr. 1993-015-20.

III Uttanlandsskuld Føroya (ult. árið)⁸⁹

	(mió. kr.)					
	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Landskassin, grunnar v.m.	1418	1852	2390	2855	3973	6201
Kommunur v.m.	1208	1312	1448	1409	1329	1229
Almenna tilsamans	2626	3164	3838	4264	5302	7430
Privat	5129	5121	4679	3940	2487	- 41
Tilsamans	7755	8285	8517	8204	7789	7389
- í pct av BNP	119	130	143	141	141	141
- pr. íbúgva 1000 kr.	163	173	180	173	166	163

⁸⁹. Úr 1) „Rapport fra Udvalget vedrørende genopretning af Færøernes økonomi.“
København, 4. oktober 1993 (Peder Andersen rapporten), bilag 4.
2) Meting av uttanlandaskuld januar 1993, Landsbaki Føroya.

KAP. 6.

Ummæli av stýrisskipanini

I Inngangur

Nevndin hefur kannað ymisk mál fyrir ítökiliga at meta um, hvussu stýrisskipanin hefur virkað. Í almenna orðaskiftinum er eisini ymiskt drigið fram. Tað er ikki einfalt at ummæla stýrisskipanina, sum hon er, út frá ítökiligum málum ella málsviðgerðum, men sumt tykist ganga aftur. Tað er greiða fatanin hjá nevdini, at týdningamesta brekið í núverandi stýrisskipanini er forfjónaða politiska ábyrgdin, at eingin politikari persónliga hefur ábyrgdina av umsitingini innan ávís øki, men at ábyrgdin verður spjadd út til hinar landsstýrismenninar og í nógvum førum til lögtingsnevndir, ella nevndir valdar við limum uttants av lögtinginum. Vantandi umsitingarliga ábyrgdin førir til:

1. Kanningar frammanundan politiskum avgerðum og eftirlitið aftaná verða forsømd.
2. Politiskar semjur koma ofta í staðin fyri sakliga og rætta málsviðgerð.
3. Formligu krøvini til lógararbeiðið verða forsømd.
4. Veik umsiting, tí politiska ábyrgdin fyri henni er forfjónað.
5. Rættartrygdin hjá borgarunum tilvildarlig.
6. Eftirlitið við inntøkum og útreiðslum hjá tí almenna er ov veikt.
7. Almennar politiskar avgerðir, av hægri fyriskipaðum slagi, verða forsømdar.

II Løgtingið

A. Løgtingið sum lóggávuvald

Starv løgtingsins eigur at verða lóggávuvald, t.e. at samtykkja løgtingslógir og tilmæli til rikislógir í Føroyum. Hesin stovnur er valdur beinleiðis av fólkinum og umboðar tey ymsu sjónarmiðini millum veljararnar, og hesin stovnur má tí sjálvsagt verða tann, sum ásetir tær almennu reglurnar, borgararnir hava at halda seg til.

Skal skil vera í landinum, er sjálvsagt neyðugt, at skipanin er soleiðis, at tað altíð fær avleiðingar fyri tann, sum setir til viks lóggávuna í Føroyum.

B. Løgtingið sum fyrisitingarvald

Øll fyrisiting, t.e. støðutakan til einstøk mál, sum ikki liggur hjá dómsvaldinum, eigur at fara fram eftir teim almennu reglunum, sum settar verða við løgtingslóg ella aðrari lóg.

Tann, sum fyrisitir, skal altíð seinni kunna standa rættarlíga til svars fyri, at lóggávan, sum fyrisitið verður eftir, er fylgd.

Tí ber ikki til, at løgtingið ella løgtingsnevnd hevur nakran fyrisitandi myndugleika. Løgtingsmenn standa bert til svars fyri veljaranum fyri sjónarmið síni og ikki rættarlíga fyri nøkrum øðrum í starvi sínum sum løgtingsmenn. Tað fær tí ongar rættarlígar avleiðingar, um teir seta til viks lóggávuna, tá ið teir fyrisita, og hetta ber ikki til. Trygd má altíð vera fyri, at fyrisitið verður samsvarandi lóggávuni, og at tað fær revsirættarlígar avleiðingar, um so ikki er.

Hóast hetta hevur løgtingið í dag, sí bls. 90, fyrisitandi vald.

Einki annað er tí at gera enn at leggja alt fyrisitandi vald løgtingsins til landsstýrið, sum so móttvegis løgtinginum hevur rættarlígu og politisku ábyrgdina fyri, at lóggávan her á landi verður hildin uppi.

III Landsstýrið

A. Valt av lögtinginum

Í verki er eingin vorðin lögmaður, valdur eftir at heimastýrið er stovnst, uttan at meiriluti av øllum tingmonnum hevur atkvøtt fyri hesum, hóast tað eftir umboðsvaldslógini § 4 er ein móguleiki fyri at velja ein lögmann, sum bert hevur ein minniluta aftan fyri seg, sí bls. 92. At lögtingið velur landsstýrið førir við sær, at samgongusamráðingarnar gerast sera drúgvur, og at hvør tingmaður vil hava síni seráhugamál í samgonguskjalið fyri at styðja valið av lögmanni. Tað førir við sær, at politikkurin, sum landsstýrið setir út í kortið, ikki verður av nóg høgum fyriskipaðum slagi, men í ov stóran mun fer út í smálutirnar.

Heppið er tað heldur ikki út frá valdsbýtislæru Montesquieus, at lögtingið velur landsstýrið. Velur lögtingið landsstýrið, hevur tað í veruleikanum ásett, hvør fyrisitingarpolitikkur skal rekast. Vald lögtingsins eigur at verða øvugt, tað eigur at kunna seta úr starvi fyrisitandi valdið, men ikki velja tað.

B. Ikki politiska ábyrgd mótvegis lögtinginum

Á okkara leiðum í vesturheiminum er tað ein vanligur liður í tí demokratisku samfelagsskipanini, at ráðharrar hava politiska ábyrgd mótvegis parlamentinum. Slík skipan er ikki í Føroyum, sí bls. 95, landsstýrið noyðist ikki frá, um tað fær meiriluta á lögtingi ímóti sær. Hetta ber ikki til. Ein og hvør, sum útinnir starv, skal vera greiðir yvir, at útinnir hann ikki starvið til lítar, so kann tað henda seg, at hann verður settur frá starvinum. – Alt annað vil føra til ein vanda fyri, at starvið ikki verður røkt av einslistum. Ein slík skipan gevur lögtinginum fult eftirlit við fyrisitingini.

C. Kollegiuskipan

1. Tá ið heimastýrið var stovnst

Í viðmerkingum til uppskot sítt til stýrisskipanarlóg og lóg um umboðsvald Føroya dagfest 23.12.1947 sigur Edw. Mitens táverandi skrivstovustjóri løgtingsins:⁹⁰

„... Mine motiver er, at der ikke skulde være Brug, til at begynde med i hvert Fald, for mere end et Styre med en fast politisk Embedsmand og 3 Medlemmer, der mødes f.eks. hver 14. Dag i ca. 3 Dage...“

Sostatt var arbeiðsbyrðan hjá landsstýrinum sera avmarkað. Málsøkini, sum yvirtikin vóru, vóru heldur ikki so arbeiðskrevjandi. M.a. tók landsstýrið sær ikki av skúlamálum, heilsumálum, almannamálum, postmálum, og almenna luttøkan í vinnulívinum var sera avmarkað.

Tá var kanska ikki av leið at hava eina kollegialskipan, har landstýrismenn fundaðust um málini sínámillum, við tað at embætismenninir vóru ein kanska tveir at leggja hvørjum landsstýrismanni lag á.

2. Í dag

Málsviðgerðin kemur í drag

Starvsbyrða landsstýrisins var rættuliga støðug frá 1948 til miðskeiðis í sjeytiárunum. 11. januar 1975 varð sett nýtt landstýri við 6 monnum, frammanundan høvdu bert verið 4. Á føroyskar hendur (sum § 9 yvirtøkur) komu so stutt eftir tey sera stóru málsøkini almannamál, skúlamál og heilsumál. Eisini fór landsstýrið í nógv størri mun enn frammanundan at leggja seg út í vinnulívið her á landi. Árin hereftir er málsmongdin bert vaksin, og talið á landsstýrismonnum hevur verið 6 onkuntíð 7 í landsstýrum aftaná.

Landsstýrið er enn eitt kollegiestýri, og ber hetta í sær, at máls-gongdin gerst sera seinfør, tá ið málini skulu fyrst viðgerast av fyrisingini og síðan skulu leggjast á landsstýrisfund til avgerðar í flestu førum. Málsrúgván á landsstýrisfundum gerst tí ovurstór og málsviðgerðin gongur tí seinni enn gott er.

Sum nevnt á bls.94 so kunnu ávísar avgerðir verða tiknar av landsstýrismanninum á málsøkinum, men nógv størsti parturin av málu- num verður lagdur á landsstýrisfund.

⁹⁰. Løgtingsmál nr. 1/1948 á landsskjalasavninum.

Eyðfinnur Heinesen, cand. scient. pol. vísir á⁹¹ at

„...samlaða grønlenska landsstýrið avger um 5-10 mál um vikuna í miðal, meðan tað føroyska tilsvarandi hevur 60-70 mál at taka støðu til um vikuna. Restina av avgerðunum í Grønlandi verða tiknar av tí einstaka landsstýrismanninum ella embætisverkinum.“

Sostatt ber til at hava færri mál á landsstýrisfundi, hóast skipanin er kollegial. Kravið er tó, at ein greið delegering er samtykt og eitt kollegialt eftirlit er.

Kann elva til ósakligar avgerðir

Í óskrivaðari lóggávu, sum hevur verið sligin fast við dómsvenju í hesi øld, er ásett, at ein og hvør fyrisitingarlig avgerð, sum tikin verður, skal fyri at verða lóglig, verða grundgivin sakliga. Hetta merkir, at ikki ein og hvør grundgeving kann nýtast. Grundgevingin skal sostatt vera ein, sum kemur málinum við, og sum er grundgivin í atlitum, sum vóru ein fyrirtreyt, tá ið lógin, sum avgerðin er tikin eftir, varð givin. Eitt nú skal fyrisitingin taka sær av áhugamálunum hjá tí almenna og ikki hjá tí fyrisitandi sjálvum, ikki taka atlit, sum eru málinum óviðkomandi, ella taka sær av flokspolitiskum áhugamálum.⁹²

Kollegieskipanin førir við sær, at vandi er fyri, at ósakligar avgerðir verða tiknar. Landsstýrisfundur er, og nógv mál eru fyri, og vandi gerst tá fyri, at mál verða tengd saman fyri at fáa tey samtykt, og gerðabýti verða gjørd fyri at fáa tey ígjøgnum. Grundgevingarnar, sum givnar verða alment, eru ofta ikki tær veruligu, og ofta verða tær als ikki nevndar.

Nógv dømi kunnu í verki vísast um ósakligar avgerðir, sum kollegiusskipanin hevur við sær.

Førir til, at heildarsjónarmið verða fjónað

Eyðfinnur Heinesen, cand. scient. pol. sigur um kollegiusskipanina:⁹³

„Skipanin førir harafturat til, at landsstýrismenn brúka alt ov nógva tíð til at taka avgerðir, og ov líta tíð til principiell mál og til at seta nýggj tiltøk í verk (politikerudformning). Eitt kent dømi í hesum sambandinum er, at tá tosað verður um skúlamál í Føroyum, røkkur tjakið ikki longur enn til at tosa um, hvar skúlin skal vera. Núverandi og fyrrverandi landsstýri

⁹¹. Fjølur nr.1/93: „Í stríð við grundlógina.“

⁹². Um sakligar grundir og valdsreingjan, sí Ole Krarup og Jørgen Mathiasen: Elementær Forvaltningsret, 3. udg. København 1976 bls 128 ff.

⁹³. Sí notu 91.

hava tí ongantið havt ein undirvísingarpolitikk, almannapolitikk o.s.fr. Á myndamáli kunnu landsstýrismenn kallast eldslökkjarar.

Teir hava dag og dagliga úr at gera við at slökkja størri og minni eldar (trupulleikar). Landsstýrismenn lata ikki við seg koma, fyrr enn okkurt er áfatt. Teir arbeiða passivt ístaðin fyri at verða aktivir og verða við til at skapa landsstýrisins politikk. Passivar loysnir eru ofta at líkna við marginalloysnir, sum kanska kunnu doyva tær beinleiðis orsøkirnar til trupulleikarnir (symptomini), men sjálvdan loysa tær óbeinleiðis orsakirnar.“

Hann hevur grein í sínum máli.

Ábyrgdin

Ábyrgdin, bæði tann politiska og tann rættarlíga, í einum kollegialum stýri er ógreið. Hvør hevur ábyrgdina, tann sum á fundi hevur atkvøtt fyri, ikki greitt atkvøðu ella atkvøtt ímóti. Ikki er heldur altíð greitt, hvør hevur atkvøtt hvat.

Skipanin gevur eisini eitt órímligt ábyrgdarbýti. Landsstýrismaður, sum hevur málsøki um hendi, kann verða settur til viks í stóðutakan síni á landsstýrisfundi og settur at útinna eina avgerð, hann ikki tekur undir við. Hvør hevur ábyrgd fyri hesum?

Eisini førir skipanin til, at ábyrgdin er alt ov strong, um hon veruliga skal áleggjast tí landsstýrismanni, sbr. løgtingslóg um ábyrgd landsstýrismanna § 4, sum á fundi tekur undir við eini avgerð, sum ikki liggur til málsøki hansara. Skal hann veruliga seta seg so gjølla inn í málið, sum slík ábyrgd leggur upp til, gerst málgongdin bert drúgvári enn í dag.

Verður so fyrisitingarlíga avgerðin tikin av landsstýrinum í kollegium saman við løgtingsnevnd, so er ábyrgdin fyri avgerðini so ógreið, at eingin veruliga hevur ábyrgd fyri henni, og úrslitið kann í førum eisini verða hareftir.

D. Embætismannaskipanin

1. Verklíga útbúgvingin

Heimastýrið í Føroyum er ungt, og ongantið hevur veruliga verið settur spurningur um, hvørji embætisfólk vit skulu hava, og hvussu tey skulu verða upplærd frá einum hægri fyriskipaðum sjónarmiði soleiðis, at tey hóska til tørvin, í føroyska samfelagnum. Tað vanlíga hevur verið, at ungir nýútbúnir lögfrøðingar og búskaparfrøðingar hava fingið starv í landsfyrisingini beint eftir lokið prógv. Á staðnum, teir eru settir, hevur

lítill og ongin verklig útbúgving verið, og teir eru at kalla frá fyrsta degi settir at arbeiða uttan leiðbeining.

Í øðrum londum, vit sammeta okkum við, kemur hetta ikki fyri. Í allari fyrisiting har er ein skipað verklig útbúgving av nýútbúnum kandidatunum, soleiðis at teir sum frálíður gerast ein sera hollur stuðul hjá embætisverkinum sum heild.

Ikki ber til at seta føroyingar inn í tær verkligu útbúgvingarskipanirnar, sum eru uttanlendis; tær eru ætlaðar størri fólkagrundarlagi og øðrum skipanum. – Eisini er vandi fyri, at um fólk hava verið so leingi uttanlendis, sum hesar skipanir krevja, so støðast tey ikki longur her á landi.

Nevndin mælir til, at serlig føroysk verklig útbúgvingarskipan verður sett í verk. Nevndin hevur ikki nakað boð uppá, hvussu slík útbúgvingarskipan skal gerast og fremjast. Hetta hevur hon ikki fyrirteytir og neyðugan serkunneika til. Mælt verður til, at landsstýrið umhugsar at seta nevnd við umboðum úr embætisverkinum hjá ríki og landi at koma við einum tilmæli um, hvussu ein verklig upplæring av nýútbúnum kandidatunum og eftirútbúgving av embætisfólki, sum eru í skipanini, kann fara fram.

2. Arbeiðsbýtið millum landsstýrismenn og embætismenn

Nevndin heldur at í dag er ov ógreitt í landsfyrisitingini, hvørji arbeiðsøki fyrisitingin sjálf avgreiðir, og hvørji arbeiðsøki landsstýrismaðurin avgreiðir, og mælir til at greitt verður sett upp á hvørji deild, hvør tekur sær av hvørjum. Eisini verða lutfalsliga ov fáar avgerðir tiknar av embætisverkinum. Hetta hevur samband eisini við kollegialskipanina: Tað kann verða torført hjá embætisverkinum sum hjá øðrum at finna fram til politisku ábyrgdina í einstakum málum.

Umráðandi er, har tað ber til, at avgerðarrætturin verður latin embætisverkinum, soleiðis at landsstýrismaðurin fær stundir at taka sær av prinsippiellum málum og at seta í verk nýggj tiltøk (áður nevnda „politikerudformning“).

Soleiðis er eingin orsök til, at landsstýrismaður tekur støðu í málum, har lóggávan greitt setur upp eftir hvørjum treytum, fyrisitast skal. Hann má tó sjálvsagt føra eftirlit við hesi fyrisiting, tí hann ber politisku og rættarligu ábyrgdina.

E. Løgtingslógin um ábyrgd landsstýrismanna

Spurningurinn er, hvussu rætt tað er, tá ið ásett er í § 11, stk. 2, í løgtingslóg nr. 102 frá 23.06.1992 um ábyrgd landsstýrismanna, at Føroya landfúti ger av, um ákæra skal reisast móti landsstýrismanni, tá ið hann fær áheitan um hetta frá lögtingi ella landsstýri.

Landfútaembætið hoyrir undir rikismyndugleikarnar, og tá ið lögtingið ella landsstýrið hava gjørt av at byrja eitt mál um brot á løgtingslógina um ábyrgd landsstýrismanna, so eigur málið at verða framt við rættin, og ásett má tá verða í lóggávuni, hvør er ákæri í málinum heimastýrisins vegna.

Tað tykist lógið, at ein myndugleiki, sum einki hevur at siga á hesum málsøki, landfútin, skal leggja seg út í, um brotsmál skal byrja. Málið má tá ganga sína gongd, og tá stendur tað til nevningatingið at gera av, um landsstýrismaðurin (ella helst fyrrverandi landsstýrismaðurin) er sekur.

IV Sorinskrivarin og landfútin

A. Sorinskrivarin

Nevndin hevur einki at viðmerkja til verandi rættargonguskipanina og heldur, at embætið við føroyskum sorinskrivara síðan 1977 hevur virkað væl, og at ógegnistrupulleikarnir (habilitetsproblemer) orsakað av, at sorinskrivarin er føroyingur, ikki hava verið størri enn, at teir hava verið til at liva við, at sett ístaðin fulltrúar og dómarar úr Danmark í teim førum, hetta hevur verið neyðugt.

Nevndin heldur, at arbeidsbyrðan á hesum embæti hevur verið alt ov stór til manningina við teirri avleiðing, at avgreiðslutíðirnar hjá embætinum gerast longri enn gott er. Serliga er at undrast á, at manningin ikki er økt munandi, tá ið hugsað verður um, at inntøkan hjá embætinum av rættar- og arvagjöldum v.m. í 1992 í Føroyum var 10,0 mió. kr., meðan rakstrarútreiðslurnar vóru 7,6 mió. kr.

Tá ið galdandi rættargangslóg varð lögð fyri fólkatingið í 1987, segði táverandi løgmláráðharrin:⁹⁴

„Justitsministeriet vil endvidere tilstræbe, at det personale, der ansættes i retsvæsenet, så vidt muligt behersker såvel færøsk som dansk.“

Ov lítið er gjørt síðani fyri at bera so í bandi, at føroyskir lögfrøðingar verða settir í útbúgvingarstørv innan rættarkervið, soleiðis at tað um 10-15 ár eru skikkað evni tøk at søkja tey hægri størvini á sorinskrivara- og landfútaembætinum. Nevndin mælir til, at tikið verður upp samband við løgmláráðið at fáa gongd á hetta mál.

B. Landfútin

Stovnurin er í ákæruspurningum undir ríkisákæranum, sum er undir løgmláráðharranum.

Í verki er ríkisákærin í sínum avgerðum rættuliga óheftur av løgmláráðharranum, summi mál eru tó av slíkum politiskum slagi, at løgmláráðharrin kemur inn í myndina, og er hesin í starvi sínum politiskt og rættarlíga ábyrgdarhavandi móttvegis fólkatinginum.

Í felagsmálum er einki galið í hesum, stjórnin hevur evsta fyrisitandi vald, og fólkatingið evsta lóggávuvald í hesum málum, og evsti ábyrgd-

⁹⁴. Folketingstidende 1987-88 A spalta 1055

arhavandi í slíkum málum er tí løgmláráðharrin við ábyrgd mótvegis fólkinginum.

Í yvirtiknum málum er spurningurin, um ikki skipanin haltar. Evsta fyrisitandi valdið hefur landsstýrið í hesum málum, og lögtingið hefur evsta lóggávurætt. Skal rætt verða, má ákærvaldið hava sína ábyrgd ímóti evsta stovninum á hesum málsøki, landsstýrinum, sum so aftur hefur ábyrgdina mótvegis lögtinginum og ikki ímóti eini skipan, sum einki vald hefur á málsøkjunum, løgmláráðnum og fólkinginum. – Sum er, er rættarlíga og politiska ábyrgd landsstýrisins tó alt ov ógreið til, at landsstýrið kann taka hesa evstu ábyrgdina á seg.

Mælt verður til at umhugsa henda spurning gjøllari, tá ið nýggj stýrisskipanarlóg endaliga er samtykt, og tá ið rættargangslógin fyri Føroyar verður endurskoðað.

V Onnur viðurskipti

A. Um nevndir, stýri og ráð

Fyrst í hesi øldini var fyrisitingin av føroyskum viðurskiptum rættiliga nógv stýrd beinleiðis av dansku stjórnini úr Keypmannahavn við hjálp frá dansku embætismonnunum í Føroyum og løgtinginum.

Lítill og eingin serkunnleiki var á teim ymsu málsøkjunum, men av tí at torført var hjá dansku stjórnini at hava nakra hóming av, hvussu viðurskiptini vóru í Føroyum, tykist tað, sum at stjórnin hevur skipað fyri stovnseting av ymiskum ráðum og ymsum nevndum, sum í ávísam førum kundu mynda ein serkunnleika her á landi og í ávísam øðrum førum kundu mynda ein fyrisitandi myndugleika, sum umboðaði politisku stevnurnar í Føroyum.

Nevnast kunnu sum dømi um slíkar nevndir:

- a) Við lov nr. 36 af 28.02.1908 for Færøerne om Foranstaltninger mod Smitsomme Sygdomme hos Husdyrene m.m. verður sett serlig nevnd at hava eftirlit við og seta í verk tiltøk viðvíkjandi smittandi sjúkum hjá husdýrum. Henda nevnd útinnir sitt yrki enn.

Nevndin er helst sett á stovn, tí at tá var eingin djóralækna-kunnleiki í Føroyum, og tí var neyðugt at seta leikmenn at taka sær av hesum uppgávum.

- b) Við lóg frá 1854 um stýri av skúla- og undirvísingarverkinum í Føroyum § 30 var sett ein skúlastjórn at útinna ymsar heimildir skúlanum viðvíkjandi í Føroyum. Skúlastjórnin var avtikin við lögtingslóg nr. 58 frá 02.10.1978 um skúlafyrisiting, men heldur fram í broyttum líki sum landsskúlaráð eftir hesi lóg.

Orsøkin til skúlastjórnina hevur helst verið tann, at ein bæði ynskti at seta saman ein leikmanna yrkiskunnleika á skúlaøkinum og at fáa umboðað politisku sjónarmiðini í skúlasøkinum her á landi.

- c) Sjúkrahússtýri vóru somuleiðis sett at standa fyri rakstrinum av sjúkrahúsverkinum. Hetta sbr. „reglement for sygehuset på Suderø“ frá 22.02.1904, „reglement for Klaksvig sygehus af 11.02.1912“ og „allerhøjest udfærdiget reglement af 3. februar 1857 for Færø Amts Hospital“. Sjúkrahússtýrini útinna framvegis sítt virksemi; í dag er heimildin lov nr. 621 af 22.12.1976 for Færøerne om sygehusvæsenet.

Grundgevingin fyri sjúkrahússtýrunum er upprunaliga helst hin sama sum fyri skúlastjórnina, at ein leikmanna yrkiskunnleiki og

politiskur fyrisitingarmyndugleiki í Føroyum tók sær av fyrisitingini av sjúkrahúsum.

Fleiri dømi kunnu helst nevast, t.d. jarðarráðið.

Tá ið fyrisitandi myndugleiki var stovnsettur við landsstýrinum í 1948, og so hvørt yrkiskunnleiki er komin á nærum øllum økjum í Føroyum, eru grundgevingarnar fyri hesum nevndum burtur.

Nevndirnar eru nú bert ein myndugleiki í kapping við landsstýrið og hava ikki sama ábyrgdargrundarlag sum landsstýrið móttvegis løgtinginum.

Somuleiðis virka nevndirnar sum ein myndugleiki í kapping við tann yrkiskunnleika, sum nú er her á landi á hesum málsøkjum.

Slík skipan ger politisku ábyrgdina ógreiða. Kostnaður stendst av henni, og heildarsjónarmið verða ikki í neyðugan mun tikin til eftirtektar.

Lítill ivi er tí um, at tað er sera óheppið, at nevndir hava fyrisitandi vald, uttan so at grundirnar fyri teimum eru av øðrum slagí enn politiskum. – Er grundgevingin politisk, so eigur valdið at vera hjá fyrisitandi politiska myndugleikanum, landsstýrinum, uttan so at serligur tørvur er á óheftum av landsstýrinum politiskum myndugleika. Í tí føri grundgevingin er av yrkisligum slagí, eigur nevndin ikki at verða virkandi, uttan so at veruligur tørvur er á slíkari nevnd afturat tí kunnleika, starvsfólk, sett undir landinum, hava.

B. Uttanríkismál, har føroyingar og danir hava hvør síni áhugamál

Tá ið føroysk og dansk sjónarmið lata seg sameina, eru ikki nógvir trupulleikar av hesum. Trupulleikarnir stinga seg upp, tá ið føroysk og dansk áhugamál eru ymisk, ella tá ið politiskur meiriluti í Danmark hevur aðra støðu enn løgtingið í Føroyum. Serliga trupult verður tað, um millumlandaavgerðir eru bindandi fyri heimastýrið og tí skulu setast í verk við løgtingssamtykt, um danska sendinevndin góðtekur ávísa avgerð.

Samstarvstrupulleikarnir í sambandi við at umsita og gagnnýta hval serliga í IWC er gott dømi um hetta.

Ein meiriluti í skipanar- og umhvørvisnevndini í Fólkatínginginum er móti at gagnnýta hval yvirhøvur. Hetta er ikki officiellur politikkur, men í praksis er politiskur meiriluti fyri hesum, og er hetta eisini vanliga støðan hjá danska umhvørvismálaráðnum. Danir góðkenna og verja

rættin hjá grønlendingum og feroyingum at gagnnýta hval og stuðla altíð grindahvali ítökiliga. Tá ið tað kemur til sjónarmið yvirhøvir viðvíkjandi rættinum at gagnnýta hval á burðardyggan og skilagóðan hátt, hevur danska stjórnin lyndi til at leypa upp í part við mest friðingarsinnaðu londini. Prinsippini hjá Danmark, sum í hesum føri er talsmaður fyri Føroyar og Grønland, eru tí ivingarsom, og Danmark velur sum oftast einki at siga, tá ið tað kemur til prinsipporðaskifti í IWC um rættin at gagnnýta hval. Eingin ivi er um, at í hesum føri eru føroysk grundsjónarmið illa vard í ríkisfelagsskapinum. Grundsjónarmiðið, at vit kunnu gagnnýta tilfeingið í havinum, er kanska fyrsti setningur í føroyskum sambandi við útheimin, meðan hann tykist at hava lítið at týða í Danmark. Støðan, at danska sendinevndin samtykkir eitt uppskot, men løgtingið síðani noktar at seta tað í verk fyri Føroyar, er enn ikki komin fyri.

Eitt annað dømi er samráðingarnar um ein handilssáttmála við EF 1989 til 1991. Uttanríkisráðið hevur ivaleyst meira serkunnleika og betri sambond við EF, enn heimastýrið hugsandi hevur. Danska samráðingarleiðslan hevur hinvegin tann trupulleika, at summi ynski hjá feroyingum ganga móti áhugamállum hjá danskari fiskivinnu. Danska fiskivinnan er kappingarneyti hjá tí føroysku, og tað kann ikki vera lætt at berjast fyri føroyskum ynskjum, tá ið tey ganga móti ynskjum hjá donsku vinnuni. Hetta sæst kanska av, at danska samráðingarleiðslan hevði hepn til at halda kravinum um fiskikvotur fyri tolllættar burtur frá sáttmálanum (serliga krav frá Spania), meðan tað hilnaðist verri at útvega feroyingum sømdir í samband við frían handil við ávísum vörum (har áhugamálini hjá donsku vinnuni eru at hava tollverju móti føroyskari kapping).

Innan fyri málsøki, sum hava týdning fyri Føroyar, har Danmark hevur latið EF samráðingarrættin, ella rætturin er blandaður, er tað rættiliga greitt, at danskir ríkismyndugleikar eru meira bundnir at EF sjónarmiðum enn føroyskum. Eru hetta serliga týdningarmikil mál fyri Føroyar, er tó móguleiki, at føroysk sjónarmið fáa sømdir. Verri er tá ið føroysk sjónarmið í høvuðsheitum eru øðrvísi enn EF-sjónarmið, men tá ið hetta ikki vísir seg í beinleiðis ítökiligum ásetingum.

KAP. 7.

Uppskot nevndarinnar

I Uppskot til lögtingslóg um stýrisskipan Føroya

Uppskot til lögtingslóg um stýrisskipan Føroya

Inngangur

§ 1. Í yvirtiknum málum er lóggávuvaldið hjá lögtinginum og løgmanni í felag. Útinnandi valdið er hjá landsstýrinum. Dómsvaldið er hjá dómsstólunum.

Lóggávuvaldið

§ 2. Lögtingið er ting við í mesta lagi 32 tingmonnum.

§ 3. Valrætt til lögtingið hevur hvør, ið fyllt hevur 18 ár, hevur danskan heimarrætt og er heimahoyrandi í Føroyum, uttan so er, at hann er gjørdur ómyndugur.

§ 4. Valbærur er hvør, sum hevur valrætt til lögtingið, uttan so er, at hann er revsaður fyri gerð, sum hevur við sær, at hann eftir almannahugsan ikki er verdugur at sita á tingi.

§ 5. Lögtingið verður valt á almennum, loyniligum og beinleiðis vali.

Stk. 2. Nærri reglur um at inna valrættin verða givnar í lögtingsvallógini, heruppií at áseta lögtingsmannatalið innan fyri tað hámark, ið ásett er í § 2.

Forslag til lagtingslov om Færøernes styrelsesordning

Indledning

§ 1. Den lovgivende magt i overtagne anliggender er hos lagtinget og lagmanden i forening. Den udøvende magt er hos landsstyret. Den dømmende magt er hos domstolene.

Den lovgivende magt

§ 2. Lagtinget udgør een forsamling bestående af højst 32 medlemmer.

§ 3. Valgret til lagtinget har enhver, der er fyldt 18 år, har dansk indfødsret og er hjemmehørende på Færøerne, medmindre vedkommende er umyndiggjort.

§ 4. Valgbar er enhver, som har valgret til lagtinget, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af lagtinget.

§ 5. Lagtinget vælges ved almindelige, hemmelige og direkte valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udførelse gives ved lagtingsvalgloven, herunder at fastsætte antallet af lagtingsmedlemmer indenfor det i § 2 fastsatte højeste antal.

§ 6. Lögtingsmenn verða valdir fyri fyra ár í senn.

Stk. 2. Lögtingið eins væl og lögmaður kunnu, nær ið vera skal, skriva út nýval, sum hevur við sær, at tey lögtingsumboð, ið verið hava, falla burtur, tá ið nývalda lögtingið er sett.

Stk. 3. Tað áliggur lögmanni at skipa so fyri, at nýval verður hildið, áðrenn valskeiðið er runnið.

Stk. 4. Løgtingsmaður, sum missir valbæri sítt, fer úr tingsessinum.

§ 7. Lögtingið ger sjálvst av, um val tingmanna hevur gildi, og spurningin um, hvørt tingmaður hevur mist valbæri sítt.

§ 8. Tá ið góðkent er, at lögtingsmaður er valdur, skal hann leggja frá sær øll álitisstørv í nevndum, ráðum o.t., sum eru undir eftirliti landsstýrisins ella, sum landsstýrið hevur skipað hann í, sessur í bý-, ella bygda(r)ráðið tó undantikin. Henda regla fevnir eisini um álitisstørv, sum eru borgaralig umboð.

Stk. 2. Løgtingsmaður, sum starvast á skrivstovu hjá landsstýrismanni og tekur fyrisitingarligar avgerðir hansara vegna, fer úr hesum starvi, meðan hann er lögtingsmaður.

Stk. 3. Fyrstøðumaður á stovni beinleiðis undir landsstýrinum fer úr starvi, meðan hann er lögtingsmaður.

§ 9. Nývalda lögtingið kemur saman til

§ 6. Lagtingets medlemmer vælges for fire år.

Stk. 2. Såvel lagtinget som lagmanden kan til enhver tid udskrive nyvalg med den virkning, at de bestående lagtingsmandater bortfalder, når det nyvalgte lagting er sat.

Stk. 3. Det påhviler lagmanden at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 4. Mister et medlem af lagtinget sin valgbarhed, bortfalder dennes mandat.

§ 7. Lagtinget afgør selv gyldigheden af sine medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 8. Når valget af et lagtingsmedlem er godkendt, skal medlemmet nedlægge alle hverv i nævn, råd o.l., som er under tilsyn af landsstyret eller, hvor medlemmet er beskikket til hvervet af landsstyret, mandat i by- eller byggeråd dog undtaget. Denne bestemmelse gælder også i de tilfælde, hvor hvervet er et borgerligt ombud.

Stk. 2. Et lagtingsmedlem, der er beskæftiget på et landsstyremedlems kontor og på dennes vegne træffer forvaltningsmæssige afgørelser, fratræder denne stilling, så længe medlemsskabet af lagtinget varer.

Stk. 3. Det samme gælder lederen af en institution, der umiddelbart er underlagt landsstyret, så længe denne er medlem af lagtinget.

§ 9. Det nyvalgte lagting træder sam-

fundar kl. 10.00 tólvta yrkadag (leygardagur ekki íroknaður) eftir valdagin, uttan so er, at lögmaður ekki longu hefur boðað til fundar ella fyri verður hefur flutt fundin fram.

Stk. 2. Tá ið valbrøvini eru góðkend, verður lögtingið sett, og valdir verða lögtingsformaður og næstformenn fyri alt valskeiðið.

§ 10. Lögtingssetan byrjar ólavsøkudag og heldur á til ólavsøkudag árið eftir.

Stk. 2. Ólavsøkudag ganga lögtingsmenn, lögmaður, landsstýrismenn og embætismenn skrudgongu úr tinginum í dómkirkjuna, har gudstænasta verður hildin, og síðan aftur í tingið. Lögtingsformaðurin ger av, hvør er við í skrudgonguni, og hvussu gongan er skipað.

Stk. 3. Lögtingið verður sett aftur ólavsøkudag kl. 13.00.

§ 11. Samkomustaður lögtingsins er Tórshavn. Í serstøkum føri kann lögtingið tó koma saman til fundar á øðrum staði í landinum.

§ 12. Á ólavsøkufundinum greiðir lögmaður frá støðu landsins og tí, ið landsstýrið hefur í ætlan at fremja.

Stk. 2. Við støði í røðu løgmans tekur tingið seinni støðu landsins til umrøðu.

§ 13. Lögtingsformaðurin boðar til lögtingsfundar og kunnger samstundis dagskrá. Formaðurin hefur skyldu til at boða til fundar uttan óneyðuga dvøl,

men kl. 10.00 den tolvte søgnedag (lørdag ikke medregnet) efter valgdagen, dersom lagmanden ikke har indkaldt det til møde forinden eller på grund af vejrforholdene har udsat mødet.

Stk. 2. Straks efter prøvelsen af mandaterne sættes lagtinget ved valg af lagtingsformand og næstformænd for hele valgperioden.

§ 10. Lagtingsåret begynder Olajdag og varer til Olajdag det følgende år.

Stk. 2. Olajdag går lagtingsmænd, lagmanden, medlemmer af landsstyret og embedsmænd i procession fra lagtinget til og fra domkirken, hvor der afholdes gudstjeneste. Lagtingsformanden fastsætter, hvem der deltager i processionen, og i hvilken orden, der bliver gået.

Stk. 3. Lagtinget sættes påny Olajdag kl. 13.00.

§ 11. Lagtinget træder sammen i Tórshavn. I overordentlige tilfælde kan lagtinget dog samles andetsteds på Færøerne.

§ 12. På Olajmødet afgiver lagmanden en redegørelse for landets almindelige stilling og de af landsstyret påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af den af lagmanden afgivne redegørelse finder senere en almindelig forhandling sted.

§ 13. Lagtingsformanden indkalder lagtinget til møde med angivelse af dagsorden. Det påhviler formanden at indkalde til møde uden ugrundet op-

um so er, at í minsta lagi tveir fimtingar av tingmonnum ella lögmaður skrivliga biðja um tingfund við dagskrá.

§ 14. Lögmaður, landsstýrismenn og ríkisumboðsmaður hava embætis vegna, uttan atkvøðurætt, atgongd at lögtinginum, og hava rætt til á fundum at krevja at koma til orðanna, men skulu annars halda tingskipanina.

§ 15. Løgmanni, landsstýrismonnum og lögtingsmonnum eru heimilað at seta fram uppskot til lögtingslógir, ríkislógartilmæli og aðrar samtyktir.

Stk. 2. Uppskot til lögtingslóg ella ríkislógartilmæli kann ikki verða endaliga samtykt, uttan at tað hevur fingið triggjar viðgerðir á lögtingi.

Stk. 3. Tveir fimtingar av lögtingsmonnum kunnu av formanninum krevja, at triðja viðgerð ikki fer fram, fyrr enn 12 yrkadagar (leygardagur ikki íroknaður) eftir at uppskotið er samtykt við aðru viðgerð. Áheitanin skal verða skrivlig og undirritað av teimum lögtingsmonnum, ið taka undir. Viðgerð av uppskotum til figgjarlógir, eykafiggjarlógir, bráðfeingis figgjarlógir, lán- og borganarlógir, lógir um ognartøku, lógir um óbeinleiðis skatt kunnu ikki verða freistaðar. Heldur ikki kann, í átrokandi fòrum, viðgerðin av uppskotum til lögtingslógir og ríkislógartilmæli verða freistað, tí at gildisseting teirra kann ikki verða freistað av fyriliti fyri endamáli lógarinnar.

Stk. 4. Um nýval verður, ella tá ið

hold, når mindst to femtedeale af lagtingets medlemmer eller lagmanden skriftlig fremsætter begæring herom med angivelse af dagsorden.

§ 14. Lagmanden, landsstyresmedlemmerne og rigsombudsmanden har i embeds medfør, uden stemmeret, adgang til lagtinget, og er berettigede til under forhandlingerne at forlange ordet, idet de iøvrigt iagttager forretningsordenen.

§ 15. Lagmanden og de øvrige medlemmer af landsstyret samt ethvert medlem af lagtinget er berettiget til at fremsætte forslag til lagtingslove, beslutninger vedrørende rigslovgivning og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lagtingslovsforslag eller forslag til beslutning vedrørende rigslovgivning kan ikke endelig vedtages, forinden det tre gange har været behandlet i lagtinget.

Stk. 3. To femtedeale av lagtingets medlemmer kan overfor formanden begære, at tredie behandling tidligst finder sted 12 søgnedage efter forslaget vedtagelse (lørdag ikke medregnet) ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende lagtingsmedlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted, forsåvidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, låne- og kautionslove, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til lagtingslove og forslag til beslutninger vedrørende rigslovgivning, hvis ikraft-

løgtingsseta er lokin, falla burtur øll tey uppskot til løgtingslógir, ríkislógartilmæli og aðrar samtyktir, sum ikki frammanundan eru endaliga samtykt.

§ 16. Tá ið løgtingslógarruppskot ella uppskot til ríkislógartilmæli er samtykt av lögtinginum, kann ein triðingur av løgtingsmonnunum innan eina frest upp á 3 yrkadagar (uttan leygardag), frá tí at uppskotið er endaliga samtykt, biðja løgtingsformannin um fólkaatkvøðu um uppskotið. Áheitanin skal verða skrivlig og undirritað av løgtingsmonnunum, ið taka undir.

Stk. 2. Eitt løgtingslógarruppskot ella uppskot til ríkislógartilmæli, sum kann fara til fólkaatkvøðu, sbr. stk. 6, kann bert í tí føri, ið nevnt er í stk. 7, verða staðfest av lögmanni, innan frestin nevnd í stk. 1 er úti, ella áðrenn umbiðin fólkaatkvøða hevur verið.

Stk. 3. Tá ið fólkaatkvøða er umbiðin um eitt løgtingslógarruppskot ella ríkislógartilmæli, kann lögtingið innan eina frest upp á fimm yrkadagar (uttan leygardag) frá tí at uppskotið er endaliga samtykt, gera av, at uppskotið skal falla burtur.

Stk. 4. Tekur lögtingið ikki avgerð sbr. stk. 3, skal fráboðan um, at uppskotið skal verða roynt við fólkaatkvøðu, skjótast gjørligt verða latið lögmanni, sum síðan letur uppskotið kunngera við fráboðan um, at fólkaatkvøða verður hildin. Fólkaatkvøða verður hildin eftir nærri reglum ásettum av lögmanni í

træden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 4. Ved nyvalg, og ved lagtingsårets udgang, bortfalder alle forslag til lagtingslove, beslutninger vedrørende rigslovgivning og andre beslutninger, der ikke forinden er endelig vedtaget.

§ 16. Når et lagtingslovsforslag eller forslag til beslutning vedrørende rigsgivning er vedtaget af lagtinget, kan en trediedel af lagtingets medlemmer indenfor en frist af tre søgnedage (lørdage ikke medregnet) fra forslagens endelige vedtagelse overfor formanden begære folkeafstemning om lovforslaget. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lagtingslovsforslag eller et forslag til beslutning vedrørende rigsgivning, som kan undergives folkeafstemning, jfr. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes af lagmanden inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden begæret folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er begæret folkeafstemning om et lagtingslovsforslag eller et forslag til beslutning vedrørende rigsgivning, kan lagtinget indenfor en frist af fem søgnedage (lørdag ikke medregnet) fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer lagtinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles lagmanden, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at fol-

fyrsta lagi tólv og í seinasta lagi átjan yrkadagar (uttan leygardag) eftir kunngerðina.

Stk. 5. Á fólkaatkvøðuni verður atkvøtt fyri og ímóti uppskotinum. Til tess at uppskotið skal falla burtur, krevst, at meirilutin av lögtingsveljarunum, ið hava greitt atkvøðu, hevur atkvøtt ímóti uppskotinum.

Stk. 6. Uppskot til figgjarlógir, eykafiggjarlógir, bráðfeingis figgjarlógir, láns- og borganarlógir, lønar- og eftirlønarlógir, lógir um ognartøku, lógir um beinleiðis og óbeinleiðis skattir og lógir um útinning av galdandi millumlanda sáttmálum kunnu ikki fara til fólkaatkvøðu.

Stk. 7. Í serliga átrokandi forum kann eitt uppskot til lögtingslóg ella ríkislógartilmæli, sum kann fara til fólkaatkvøðu, verða staðfest av løgmanni alt fyri eitt eftir samtykt, tá ið tað er ásett í uppskotinum. Um so er, at ein triðingur av lögtingsmonnunum eftir reglunum ásettum í stk. 1 krevur fólkaatkvøðu um uppskotið ella staðfestu lögtingslógina ella ríkislógartilmæli, verður hildin fólkaatkvøða eftir frammanfyri nevndu reglum. Fellur lögtingslógina ella ríkislógartilmælið á fólkaatkvøðuni, kunnger lögmaður tað uttan óneyðuga dvøl og í seinasta lagi fjúrtan dagar eftir fólkaatkvøðuna. Frá kunngerðardegnum er lögtingslógina burturfallin. Sama er við ríkislógartilmæli.

keafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter lagmandens nærmere bestemmelse tidligst tolv og senest atten søgnedage (lørdag ikke medregnet) efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemningen stemmes for og mod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende lagtingsvælgere, har stemt mod lovforslaget.

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, låne- og kautionslove, lønnings- og pensionslove, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter og love om gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lagtingslovsforslag eller forslag til beslutning vedrørende rigslovgivning, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes af lagmanden straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en trediedel af lagtingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler begærer folkeafstemning om forslaget eller den stadfæstede lagtingslov eller beslutning vedrørende rigslovgivning, afholdes sådan folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven eller beslutningen vedrørende rigslovgivning ved folkeafstemningen, kundgøres dette af lagmanden uden unødigt ophold og senest fjorten dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundgørelsesdagen er loven eller beslutningen vedrørende rigslovgivning bortfaldet.

§ 17. Løgtingið sjálfvtt ásetur tingskipan sína, sum inniheldur nærri reglur um málgöngd og skilhald.

§ 18. Løgtingsfundir eru almennir. Útvarpi og sjónvarpi er frítt at senda beinleiðis av fundunum. Løgtingið kann tó í einstökum førum samtykkja viðgerð aftan stongdar dyr.

§ 19. Løgtingið kann ikki taka avgerð um mál, uttan at meira enn helmingur av tingmonnum er á fundi.

Stk. 2. Løgtingsmál er samtykt, tá ið fleiri atkvøður eru fyri enn ímóti, um ikki annað er ásett í hesi lögtingslóg.

§ 20. Løgtingið kann skipa nevndir av tingmonnum at kann alment umvarðandi mál. Nevndirnar hava rætt at krevja skrivligar ella munnligar upplýsingar frá einskildum borgarum eins væl og frá almennum embætismonnum.

§ 21. Løgtingið velur limir í nevndir og størv við lutfalsvali.

§ 22. Heimilt er hvørjum lögtingsmanni við tingsins loyvi at leggja fram til viðgerðar eitt og hvørt alment mál og tí viðvíkjandi krevja frágreiðing frá lögmanni ella landsstýrismanni.

Stk. 2. Sama rætt hevur lögtingsmaður, um ein triðingur av tingmonnum á fundi tekur undir.

§ 17. Lagtinget fastsætter selv sin forretningsorden, der indeholder de nærmere bestemmelser vedrørende forretningsgang og ordens opretholdelse.

§ 18. Lagtingets møder er offentlige. Radio og fjernsyn er berettiget til at transmittere direkte fra møderne. Lagtinget kan dog i enkelte tilfælde beslutte, at en sag skal behandles for lukkede døre.

§ 19. Lagtinget kan kun tage beslutning, når over halvdelen af medlemmerne er tilstede.

Stk. 2. Forslag i lagtinget er vedtaget, når der er flere stemmer for end mod forslaget, såfremt ikke andet er fastsat i denne lagtingslov.

§ 20. Lagtinget kan nedsætte kommissioner af sine medlemmer til at undersøge alment vigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at forlange skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private borgere som af offentlige myndigheder.

§ 21. Lagtingets valg af medlemmer i kommissioner og hverv sker ved forholdvalg.

§ 22. Ethvert lagtingsmedlem kan med lagtingets samtykke bringe ethvert offentligt anliggende under forhandling og derom æske lagmandens eller et landsstyremedlems forklaring.

Stk. 2. Samme ret har lagtingsmedlem såfremt en trediedel af de fremmødte lagtingsmedlemmer billiger dette.

§ 23. Eingin umsókn verður lögð fyrir lögtingið, uttan at tingmaður ella landsstýrið flytur hana fram.

§ 24. Løgtingsmenn eru bert bundnir av sannføring síni og ikki av forskriftum frá veljarum sínum.

§ 25. Eingin løgtingsmaður má uttan samtykki løgtingsins verða ákærdur ella fongslaður á nakran hátt, uttan so at hann verður tikin á búri.

Stk. 2. Eingin løgtingsmaður kann uttan samtykki tingsins verða kravdur til svars uttantsins fyri tað, hann hevur sagt innantings.

§ 26. Samsýning løgtingsmanna verður ásett við løgtingslóg.

§ 27. Løgtingslógarruppskot, ið lögtingið hevur samtykt, fær lógargildi, tá ið tað seinast 30 dagar eftir endaligu samtyktina er staðfest av lögmanni og kunngjørt sambært kunnngerðarreglum ásettum í løgtingslóg.

Útinnandi valdið

§ 28. Í landsstýrinum sita lögmaður og minst tveir landsstýrismenn.

Stk. 2. Lögmaður verður tilnevndur eftir teirri skipan, sum ásett er í § 29. Lögmaður ásetur, hvussu nógvir landsstýrismenninir skulu vera, og tilnevnr teir.

§ 29. Tá ið lögmaður skal verða til-

§ 23. Intet andragende må overgives lagtinget uden gennem dets medlemmer eller landsstyret.

§ 24. Lagtingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.

§ 25. Intet medlem af lagtinget kan uden dettes samtykke tiltales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre medlemmet er grebet på fersk gerning.

Stk. 2. For sine ytringer i lagtinget kan intet af dets medlemmer uden lagtingets samtykke drages til ansvar udenfor samme.

§ 26. Lagtingets medlemmer oppebærer et vederlag, hvis størrelse fastsættes ved lagtingslov.

§ 27. Et af lagtinget vedtaget forslag til lagtingslov får lovskraft, når det senest 30 dage efter den endelige vedtagelse er stadfæstet af lagmanden og kundgjort i henhold til kundgørelsesregler fastsat ved lagtingslov.

Den udøvende magt

§ 28. Landsstyret består af lagmanden og mindst to landsstyresmedlemmer.

Stk. 2. Lagmanden udnævnes efter de i § 29 fastsatte regler. Lagmanden fastsætter antallet af landsstyresmedlemmer og foretager udnævnelsen af dem.

§ 29. Når en lagmand skal udnævnes,

nevndur, boðar lögtingsformaðurin for-
monnum fyrri flokkunum, ið umboð-
aðir eru á lögtingi, hvørjum sær til sam-
ráð.

Stk. 2. Innan 10 yrkadagar (leygar-
dagur ikki íroknaður) eftir at fráfarandi
løgmaður hevur biðið um at verða
loystur úr embæti, leggur lögtingsfor-
maður fyrri lögtingið uppskot um lög-
mann. Í teimum førum, lögtingsval
verður, ella lögtingið hevur havnað upp-
skoti lögtingsformansins um lögmann,
gongur freistin ávikavist frá tí degi, fyrsti
tingfundir var eftir valið, ella frá tí degi,
tann tingfundurin var, har ið uppskotið
var havnað. Doyr lögmaður, gongur
freistin frá tí degi, hann doyði.

Stk. 3. Lögtingið skal í seinasta lagi 4.
yrkadagin eftir (leygardagur ikki írokna-
ður), og uttan nevndarviðgerð, royna
uppskotið við atkvøðugreiðslu. Atkvøð-
ur meiri enn helmingur av øllum ting-
monnum ímóti uppskotinum, er tað
fallið. Annars er tað samtykt.

Stk. 4. Um so er, at lögtingið fyra
ferðir hevur felt uppskot lögtingsfor-
mansins um lögmann, verður skrivað
út nýval til lögtingið.

§ 30. Loystur skal verða úr embæti lög-
maður ella landsstýrismaður, ið biður
um tað. Lögtingsformaðurin loysir lög-
mann úr embæti, og lögmaður loysir
landsstýrismann úr embæti.

Stk. 2. Lögmaður kann eisini í øðrum
førum loysa úr embæti landsstýrismann
og skal loysa landsstýrismann úr em-
bæti, um tað við atkvøðugreiðslu í lög-
tinginum, har ið meira enn helmingur
av øllum tingmonnum atkvøður fyrri,

tilkalder lagtingsformanden formanden
for hvert af de i lagtinget repræsen-
terede partier hver for sig til samråd.

Stk. 2. Lagtingsformanden fremlæg-
ger inden 10 søgnedage (lørdag ikke
medregnet) efter, at den afgående lag-
mand anmodede om sin afsked, for lag-
tinget forslag til lagmand. I de tilfælde,
hvor der afholdes lagtingsvalg, eller lag-
tinget har forkastet lagtingsformandens
forslag til lagmand, løber fristen fra den
dag, lagtinget afholdt sit første møde
efter valget eller den dag, hvor lagtinget
forkastede lagtingsformandens forslag.
Afgår lagmanden ved døden løber fri-
sten fra dødsdagen.

Stk. 3. Lagtinget skal senest 4. søgne-
dagen herefter (lørdag ikke medregnet),
uden udvalgsbehandling, prøve forsla-
get ved afstemning. Stemmer mere end
halvdelen af det samlede antal lagtings-
medlemmer mod forslaget, er det for-
kastet. Ellers er det vedtaget.

Stk. 4. Såfremt lagtinget fire gange
har forkastet lagtingsformandens forslag
til lagmand, udskrives der nyvalg til lag-
tinget.

§ 30. Lagmanden eller et landsstyres-
medlem skal afskediges, såfremt den på-
gældende fremsætter begæring herom.
Lagmanden afskediges af lagtingsfor-
manden og medlemmerne af landssty-
ret af lagmanden.

Stk. 2. Lagmanden kan også i andre
tilfælde afskedige et landsstyresmedlem
og skal gøre det, såfremt det ved af-
stemning i lagtinget, hvor mere end
halvdelen af samtlige lagtingsmed-

verður samtykt, at lögtingið ikki longur hefur álit á landsstýrismanni.

§ 31. Um tað við atkvøðugreiðslu á lögtingi, har ið meira enn helmingur av øllum tingmonnum atkvøðir fyri, verður samtykt, at lögtingið ikki longur hefur álit á lögmanni, skal lögmaður biðja lögtingsformannin loysa seg úr embæti.

§ 32. Hevur lögmaður biðið um at verða loystur úr embæti sbr. § 30, ella lögtingið hefur váttað honum misálit sbr. § 31, starvar landsstýrið, til nýggjur lögmaður er tilnevndur. Í tíðarbilinum fram til, at nýggjur lögmaður er tilnevndur, kann landsstýrið ikki gera annað enn tað, sum er alneyðugt, til tess at fyrisitingin kann halda fram ótarnað. Lögmaður kann tó innan eina viku eftir, at hann fekk misálit, nýta heimild sína í § 6, stk. 2, at skriva út nýval.

§ 33. Løgtingsmaður, sum verður lögmaður ella landsstýrismaður, sigur frá sær lögtingssessin, meðan hann situr í landsstýrinum.

Stk. 2. Nærri reglur um setingarviðurskifti lögmanns og landsstýrismanna verða ásettar í lögtingslóg.

§ 34. Lögmaður býtir málsøki landsstýrisins millum landsstýrismenninar. Teir sita fyri málsøkjum sínum hvør sær.

Stk. 2. Lögmaður samskipar starv landsstýrismanna og boðar í hesum sambandi regluliga til landsstýrisfunda. Lögmaður hefur eftirlit við, at hvør ein-

lemmer stemmer for, vedtages, at lagtinget ikke længere har tillid til den pågældende.

§ 31. Såfremt der ved afstemning i lagtinget, hvor mere end halvdelen af samtlige lagtingsmedlemmer stemmer for, vedtages, at lagtinget ikke længere har tillid til lagmanden, skal denne anmode lagtingsformanden om sin afsked.

§ 32. Har lagmanden begæret sin afsked jfr. § 30, eller har lagtinget udtalt, at det ikke længere har tillid til ham jfr. § 31, fungerer landsstyret, til en ny lagmand er udnævnt. I tiden indtil den nye lagmand er udnævnt, kan landsstyret kun foretage sig, hvad der er særdeles fornødent til administrationens uforstyrrede førelse. Lagmanden kan dog inden en uge efter, at lagtinget udtalte sin mistillid til ham, udskrive nyvalg i henhold til § 6, stk. 2.

§ 33. Et lagtingsmedlem, der udnævnes til lagmand eller landstyesmedlem, udtræder af lagtinget, medens vedkommende er medlem af landsstyret.

Stk. 2. De nærmere regler om lagmanden og landsstyresmedlemmernes ansættelsesforhold fastsættes ved lagtingslov.

§ 34. Lagmanden bestemmer forretningernes fordeling imellem landsstyrets medlemmer. Disse administrerer deres sagsområder hver for sig.

Stk. 2. Lagmanden koordinerer landsstyrets arbejde og indkalder i denne forbindelse regelmæssigt til

stakur landsstýrismaður situr fyri sínum málsøki á lógligan og fullgóðan hátt.

Stk. 3. Landsstýrið kann gera av, at heimildir, sum eftir løgtingslóg eru lagdar landsstýrinum sambært avtalu við ríkismyndugleikarnar, verða latnar teimum at sita fyri samsvarandi lóggávu galdandi í Føroyum.

Stk. 4. Avgerð, sum ríkismyndugleiki sambært stk. 3 tekur, er endalig, men kunngerð sambært stk. 3 kann altíð verða avafturtikin og heimildin verða latin landsstýrinum aftur.

§ 35. § 1 í hesi løgtingslóg er ikki til hindurs fyri, at landsstýrið ella stovnur undir landsstýrinum í nærri ásettan mun, við løgtingslóg fær heimild til við kunngerð at áseta rættarreglur av almennum slagi. Ein tilik heimild kann ikki verða treytað av, at reglurnar, sum ásettar verða, skulu hava góðkenning frá umboðum løgtingsins.

§ 36. Hóast § 1 kann við løgtingslóg í nærri ásettan avmarkaðan mun heimild verða latin nevndum, stýrum og ráðum at taka endaligar fyrisitingarligar avgerðir.

Stk. 2. Løgtingið kann ikki velja limir í nevndirnar, stýrini ella ráðini, sum umrødd eru í stk. 1 .

§ 37. Løgmaður ger av, hvør av landsstýrismonnunum røkir heimildir hansara, meðan hann hevur forfall. Er einki ásett, verða heimildir hansara røktar av tí landsstýrismanni, sum longst hevur

landsstyresmøder. Lagmanden udøver tilsyn med, at hver enkelt landsstyresmedlem administrerer sine sagsanliggender på lovlig og forsvarlig vis.

Stk. 3. En ved lagtingslov til landsstyret henlagt bemyndigelse kan af landsstyret efter aftale med rigsmyndighederne overlades disse at administrere i henhold til den på Færøerne gældende lovgivning

Stk. 4. En afgørelse, som en rigsmyndighed træffer jfr. stk. 3, er endelig, men en kundgørelse efter stk. 3 kan altid ophæves, og bemyndigelsen tilbageføres til landsstyret.

§ 35. Ved lagtingslov kan uanset bestemmelsen i § 1 gives landsstyret eller en af dets institutioner i et nærmere bestemt omfang bemyndigelse til ved kundgørelse at fastsætte retsregler af generel karakter. En sådan bemyndigelse kan ikke gives med det vilkår, at regelfastsættelsen skal ske efter godkendelse af repræsentanter for lagtinget.

§ 36. Ved lagtingslov kan, uanset bestemmelsen i § 1, i nærmere bestemt begrænset omfang, henlægges bemyndigelser til nævn, bestyrelser og råd til at udøve endelige forvaltningsafgørelser.

Stk. 2. Lagtinget kan ikke vælge medlemmer i de i stk. 1 omhandlede nævn, bestyrelser eller råd.

§ 37. Lagmanden fastsætter, hvem af landsstyrets medlemmer, der skal varetage dennes funktioner under forfald. Er intet fastsat, udøves lagmandens funktioner af det medlem af landssty-

sitið í embæti. Hava tveir landsstýrismenn sitið líka leingi, tekur hin eldri við heimildunum.

§ 38. Lögmaður og landsstýrismenn hava rættarlíga ábyrgd av fyrisingini av teim málsøkjum, sum lögð eru til teirra. Mál viðvíkjandi hesi rættarlígu ábyrgd verða dømd av nevningatingi. Greiniligari reglur um hesa ábyrgd verða at áseta við lögtingslóg.

§ 39. Løgtingið setur eina triggja manna nevnd av lögtingsmonnum at hava eftirlit við, at starv landsstýrisins verður útint á lógligan hátt.

Stk. 2. Hevur nevndin illgruna um, at óregluliga hevur verið atborið, kann hon krevja, at lögtingsformaðurin setur ein kanningarstjóra, sum ikki hevur dómsmyndugleika. Hann skal, eftir at hann hevur kannað málið, gera eina frágreiðing til lögtingið, hvørt fyrisingin í ávísnum máli er útint á lógligan hátt. Ein triðingur av lögtingsmonnum kann skrivliga seta fram sama krav.

Stk. 3. Kanningarstjórin skal hava lögfrøðiligt embætisprógv og skal ikki verða starvsettur í fyrising landsstýrisins, á stovni undir landsstýrinum, hjá dómsvaldinum ella fyrr hava viðgjørt málið.

Stk. 4. Kanningarstjórin hevur rætt til at krevja skrivligar ella munnligar upplýsingar frá einskildum borgarum eins og frá almennum embætismonnum.

ret, der har størst anciennitet. Har to medlemmer af landsstyret lige anciennitet, har den ældste fortrinsret.

§ 38. Lagmanden og de øvrige medlemmer af landsstyret har det retlige ansvar for administrationen af det sagsområde, der er tillagt dem. Sager vedrørende dette retlige ansvar pådømmes ved nævningeting. De nærmere regler om ansvaret fastsættes ved lagtingslov.

§ 39. Lagtinget nedsætter af sin midte et udvalg på tre medlemmer til at have tilsyn med, at landsstyrets virksomhed foregår på lovlig vis.

Stk. 2. Såfremt udvalget får mistanke om, at uregelmæssigheder har fundet sted, kan det kræve, at lagtingsformanden udpeger en undersøgelsesleder. Den pågældende, der ikke har dømmende myndighed, skal efter stedfunden undersøgelse udarbejde en redegørelse til lagtinget, om administrationen af en konkret sag har været foretaget på lovlig vis. En trediedel af lagtingets medlemmer kan skriftligt fremsætte samme krav.

Stk. 3. Undersøgelseslederen skal have juridisk embedseksamen og må ikke være ansat i landsstyrets administration, i en af dets institutioner, ved domstolene eller tidligere have beskæftiget sig med den pågældende sag.

Stk. 4. Undersøgelseslederen er berettiget til at fordre skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private borgere som af offentlige myndigheder.

Dómsvaldið

§ 40. Dómsvaldið er hjá óheftum dómstólum, sum virka sambært rættargangslógini fyri Føroyar.

Figgjarmál landsins

§ 41. Eingin beinleiðis ella óbeinleiðis skattur má verða álagdur, broyttur ella avtíkin uttan við lögtingslóg.

Stk. 2. Beinleiðis ella óbeinleiðis skattur kann ikki verða álagdur fyri inntøkur, innflutning, útflutning, sølu, gjald ella tilíkt, sum er farið fram í tíðini, áðrenn lögtingslógaruppskot um hetta var lagt fyri lögtingið.

Stk. 3. Áðrenn lögtingsfiggjarlóg ella bráðfeingis figgjarlóg er samtykt á lögtingi, er ikki loyvt at krevja inn teir skattir, ið nevndir eru í stk. 1.

§ 42. Lán ella borgan o.a.m, ið skuldbindur lögting, landsstýri, stovnar undir landinum, kommunu ella millumkommunufelagsskapir kann ikki verða tikið ella veitt uttan við heimild í lögtingslóg.

§ 43. Fyri 1. oktober á hvørjum ári leggur landsstýrið fyri lögtingið uppskot um lögtingsfiggjarlóg fyri komandi álmanakkaár.

Stk. 2. Eingin útreiðsla má verða goldin, uttan at heimild er fyri henni í teirri figgjarlóg, ið er í gildi, tá ið ávist verður. Tó kann í tíðarskeiðinum fram til 1. apríl, eftir at figgjarárið er endað, verða ávístur peningur av farnu figgjar-

Den dømmende magt

§ 40. Den dømmende magt er hos uafhængige domstole, som udøver deres virksomhed i henhold til retsplejeloven for Færøerne.

Landets finanser

§ 41. Ingen direkte eller indirekte skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ifølge lagtingslov.

Stk. 2. Ingen direkte eller indirekte skatter kan pålægges for indtægter, indførsel, udførsel, salg, betaling eller lignende, som er foregået i tiden, før forslag til lagtingslov herom var fremlagt i lagtinget.

Stk. 3. Forinden lagtingsfinansloven, eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af lagtinget, må de i stk. 1 nævnte skatter ikke opkræves.

§ 42. Lån eller kaution m.v., som forpligter lagtinget, landsstyret, institutioner under landet, kommuner eller interkommunale selskaber, kan kun optages eller ydes med hjemmel i lagtingslov.

§ 43. Landsstyret skal hvert år inden den 1. oktober fremsætte forslag for lagtinget til lagtingsfinanslov for det kommende kalenderår.

Stk. 2. Ingen udgift må afholdes, som ikke har hjemmel i den på anvisningstiden gældende finanslov. Dog kan i tidsrummet frem til 1. april efter finansrets udløb, anvises udgifter, afholdt i sid-

lógini fyri útreiðslur, ið havdar eru í farna figgjarári.

Stk. 3. Um útlit eru til, at uppskot til figgjarlóg ikki er liðugt viðgjørt fyri figgjarársbyrjan, leggur landsstýrið fram uppskot um eina bráðfeingis játtanarlóg.

§ 44. Eykajáttan verður veitt við løgtingslóg.

Stk. 2. Um mál hevur bráðskund, og avgerandi samfelagsfyrlit eru fyri, kann figgjarnevnd løgtingsins eftir uppskoti frá lögmanni veita eykajáttan, uttan so er, at ein av nevndarlimunum krevur málið avgjört við løgtingslóg.

Stk. 3. Eykajáttanir, sum figgjarnevndin hevur veitt ígjøgnum árið, verða at góðkenna við eykafiggjarlóg í seinasta lagi 31. desember sama ár.

§ 45. Landskassaroknskapurin skal verða lagdur fyri løgtingið í seinasta lagi seks mánaðir eftir figgjarárslok.

Stk. 2. Løgtingið velur nakrar grannskoðarar. Teir fara ígjøgnum árliga landskassasroknskapin og ansa eftir, at allar inntøkur landsins eru settar í roknskapin, og at eingin útreiðsla er goldin uttan heimild í figgjarlógini ella aðrari játtanarlóg. Teir kunnu krevja at fáa allar upplýsingar og øll skjøl, ið teimum tørvar. Greiniligari reglur um, hvussu mangir grannskoðarar skulu vera, og um virki teirra, verða ásettar í løgtingslóg.

Stk. 3. Landskassaroknskapurin við viðmerkingum grannskoðaranna verður lagdur fyri løgtingið til samtyktar.

ste finansár, som måtte være bevilgede på finansloven for det forløbne år.

Stk. 3. Kan behandlingen af finanslovsforslag ikke forventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal landsstyret fremsætte forslag til en midlertidig bevillingslov.

§ 44. Tillægsbevilling ydes ved lagtingslov.

Stk. 2. Såfremt en sag er af særdeles hastende karakter, og afgørende samfundshensyn taler herfor, kan lagtingets finansudvalg efter forslag fra lagmanden yde en tillægsbevilling, medmindre et af udvalgets medlemmer kræver sagen afgjort ved lagtingslov.

Stk. 3. Tillægsbevillinger, som finansudvalget yder i løbet af året, skal godkendes i en tillægsbevillingslov senest 31. december samme år.

§ 45. Landskassens regnskab skal fremlægges for lagtinget senest seks måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Lagtinget vælger et antal revisorer. Disse gennemgår landskassens årlige regnskab og påser, at samtlige landets indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov. De kan fordre sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for revisorerens antal og virksomhed fastsættes ved lagtingslov.

Stk. 3. Landskassens regnskab med revisorerens bemærkninger forelægges lagtinget til beslutning.

Stk. 4. Reglerne i stk. 1-3 anvendes

Stk. 4. Reglurnar í stk. 1-3 verða eisini nýttar fyri roknskapir hjá almennum stovnum, sum hava sjálvstøðugan roknskap.

Felagsmál

§ 46. Eftir avgerð heimastýrisins verða mál yvirtikin sambært løgtingslóg.

§ 47. Áheitan á ríkismyndugleikarnar um at seta í gildi fyri Føroyar ríkislóg ella kongliga fyriskipan, sum setur í gildi ríkislóg fyri Føroyar, kann bert verða gjørd við ríkislógartilmæli.

Stk. 2. Í ríkislógartilmæli kann verða ásett, at heimastýrið á ávísnum málsøki vil hava, at rættareind er á avvarðandi lóggávuøki Føroya og Danmarkar ímillum, og at tað tí ikki er neyðugt at leggja fyri heimastýrið fyrispurning um tilmæli í hvørjum einstøkum føri, lóggávan skal broytast.

§ 48. Uppskot til ríkislógartilmæli, ið løgtingið hevur samtykt, fær gildi, tá ið tað seinast 30 dagar eftir endaligu samtyktina er staðfest av lögmanni og sent ríkismyndugleikunum.

§ 49. Landsstýrið ummælir tey uppskot til kongligar fyriskipanir, sum ikki seta ríkislóg í gildi í Føroyum. Hetta geldur

også for de offentlige institutioner, der fører et selvstændigt regnskab.

Fællesanliggender

§ 46. Overtagelse af et anliggende i.h.t. hjemmestyrets bestemmelse sker ved lagtingslov.

§ 47. Indstilling til rigsmyndighederne om ikraftsættelse af rigslovgivning på Færøerne, hvadenten det sker som en egentlig rigslov eller som en kongelig anordning om ikraftsættelse for Færøerne af en rigslov, kan kun ske ved beslutning om indstilling til rigsmyndighederne om ikraftsættelse (beslutning vedrørende rigslovgivning).

Stk. 2. En beslutning vedrørende rigslovgivning i et bestemt anliggende kan fastsætte, at hjemmestyret finder det ønskeligt, at der er retsenhed mellem Færøerne og Danmark på det pågældende område, og at det derfor ikke er nødvendigt, at lovændringer vedrørende dette område i hvert enkelt tilfælde forelægges for hjemmestyret.

§ 48. Et af lagtinget vedtaget forslag til beslutning vedrørende rigslovgivning får gyldighed, når det senest 30 dage efter den endelige vedtagelse er stadfæstet af lagmanden og oversendt rigsmyndighederne.

§ 49. Landsstyret udtaler sig om sådanne forslag til kongelige anordninger, der ikke sætter rigslovgivning i kraft på

somuleiðis fyri allar kunngerðir, sum ráðharri sendir heimastýrinum við atlit at gildisseting í Føroyum.

Stk. 2. Landsstýrið ummælir somuleiðis uppskot til ríkislógir, ið veita ávísingum navngivnum persónum heimarætt í danska ríkinum.

§ 50. Um heimild við ríkislóg ella við kongligari fyriskipan er lögð til heimastýrið, verða almennar reglur sambært slíkari heimild at áseta við løgtingslóg; í øðrum førum liggur heimildin hjá landsstýrinum.

Stk. 2. Í teimum førum, sum heimild er lögð heimastýrinum í kunngerð frá ráðharra, er hon hjá landsstýrinum.

§ 51. Landsstýrið umboðar heimastýrið móttvegis ríkismyndugleikunum.

Stk. 2. § 52, stk. 2 og 3, galda á sama hátt í hesum førum.

Millumtjóðasáttmálar

§ 52. Landsstýrið hevur málsræði í førum, sum heimastýrinum er heimilað at tingast við og gera avtalur við onnur lond.

Stk. 2. Uttan samtykki løgtingsins kann landsstýrið tó ikki gera avtalur, sum krevja luttøku løgtingsins fyri at verða útintar, ella sum annars eru týðningarmiklar.

Stk. 3. Samstundis sum slík avtala verður lögð fyri løgtingið til góðkenningar, leggur landsstýrið fram uppskot til tær løgtingslógir og tey ríkislógar-

Færøerne. Det samme gælder alle de bekendtgørelser, som et ministerium oversender med henblik på eventuel ikraftsættelse på Færøerne.

Stk. 2. Landsstyret udtaler sig på samme måde om forslag til rigslove, der meddeler bestemte navngivne personer dansk statsborgerskab.

§ 50. Såfremt der ved rigslov eller kongelig anordning er henlagt bemyndigelser til hjemmestyret, skal generelle regler fastsættes ved lagtingslov; i andre tilfælde har landsstyret bemyndigelsen.

Stk. 2. Såfremt der ved en ministeriel bekendtgørelse er henlagt bemyndigelser til hjemmestyret, er det landsstyret, der har den pågældende bemyndigelse.

§ 51. Landsstyret repræsenterer hjemmestyret overfor rigsmyndighederne.

Stk. 2. § 52, stk. 2 og 3, er på samme måde gældende i disse tilfælde.

Internationale traktater

§ 52. Såfremt hjemmestyret er tillagt hjemmel til at forhandle med og indgå aftaler med andre lande, udøver landsstyret denne ret på hjemmestyrets vegne.

Stk. 2. Landsstyret kan dog ikke uden lagtingets samtykke indgå nogen aftale, til hvis opfyldelse lagtingets medvirken er nødvendig, eller som iøvrigt er af større betydning.

Stk. 3. Når en sådan aftale fremlægges i lagtinget til godkendelse, skal landsstyret samtidig fremlægge forslag til de lagtingslove og de beslutninger

tilmæli, sum neyðug eru, til tess at millumlandasáttmálin kann verða útintur.

§ 53. Landsstýrið ummælir heimastýrisins vegna teir millumtjóðasáttmálar, sum ríkismyndugleikarnir leggja fyri heimastýrið til ummælis.

Stk. 2. § 52, stk. 2 og 3, galda á sama hátt í hesum førum.

§ 54. Løgtingið velur millum løgtingsmenn eina uttanlandsnevnd við sjev limum, sum landsstýrið ráðførir seg við, áðrenn avgerðir verða tiknar, ið hava stóran uttanlandspolitiskan týdning.

Stk. 2. Somuleiðis skal landsstýrið ráðføra seg við hesa nevnd í sambandi við samráðingar við ríkismyndugleikarnir av stórum týdningi fyri viðurskiftini Føroya og Danmarkar millum.

§ 55. Løgtingslóg, ella partur av lögtingslóg, hevir ikki gildi, um

- a) hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, heimastýrið hevir gjørt við onnur lond
- b) hon gongur ímóti millumtjóðasáttmála, Danmark hevir gjørt við onnur lond, og sum eisini fevnir um Føroyar.

Kommunurnar

§ 56. Rættur kommunanna at skipa egin viðurskifti undir eftirliti landsstýrisins verður ásettur í lögtingslóg.

vedrørende rigslovgivning, som måtte være nødvendig for opfyldelse af den pågældende traktat.

§ 53. Landsstyret udtaler sig på hjemmestyrets vegne om de internationale traktater, som rigsmyndighederne forelægger hjemmestyret til udtalelse.

Stk. 2. § 52, stk. 2 og 3, er på samme måde gældende i disse tilfælde.

§ 54. Lagtinget vælger af sin midte et udenlandsnævn på syv medlemmer, med hvilket landsstyret rådfører sig forud for enhver beslutning af større udenlandspolitisk rækkevidde.

Stk. 2. På samme måde skal landsstyret rådføre sig med dette udvalg i forbindelse med forhandlinger med rigsmyndighederne af større betydning for forholdet mellem Færøerne og Danmark.

§ 55. En lagtingslov eller en del af en lagtingslov har ikke gyldighed, såfremt

- a) den strider imod en international traktat, hjemmestyret har indgået med andre lande
- b) den strider imod en international traktat, Danmark har indgået med andre lande, og som også omfatter Færøerne.

Kommunerne

§ 56. Kommunernes ret til under landsstyrets tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender bestemmes ved lagtingslov.

Fyriskipanir um gildiskomu

§ 57. Um so er, at lögtingið samtykkir uppskot til broytingar av hesi løgtingslóg, kann samtykta løgtingslógaruppskotið ikki beinanvegin verða staðfest av lögmanni. Hitt soleiðis samtykta løgtingslógaruppskotið skal eftir næsta val verða samtykt óbroytt í fyrstu setu nývalda tingsins, og kann síðan verða staðfest á vanligan hátt av lögmanni.

Stk. 2. Verður heimastýrslógin broytt, kunnu uppskot um at broyta hesa løgtingslóg, orsakað av broytingini í heimastýrslógini, verða samtykt og staðfest eftir vanligum reglum.

§ 58. Løgtingslógin kemur í gildi dagin eftir, at hon er kunngjørd.

Stk. 2. Samtundis fara úr gildi:

- a) Løgtingslóg nr. 1 frá 13. mai 1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum seinast broytt við løgtingslóg nr. 2 frá 3. mai 1985.
- b) Løgtingslóg nr. 2 frá 13. mai 1948 um umboðsvald Føroya.
- c) Løgtingslóg nr. 22 frá 22.05.1962 um millumtinganevnd í fiskimarksgog felagsmarknaðamálum.
- d) § 2, stk. 2, 2. pkt., í løgtingslóg nr. 49 frá 20. juli 1978 um val til Føroya lögting seinast broytt við løgtingslóg nr. 68 frá 13. mai 1992.

Ikrafttræðelsesbestemmelser

§ 57. Sáfremt lagtinget vedtager forslag til ændringer i denne lagtingslov, kan det således vedtagne lagtingslovsforslag ikke umiddelbart stadfæstes af lagmanden. Det således vedtagne lagtingslovsforslag skal efter førstkommande valg til lagtinget, i det nyvalgte lagtings første lagtingsår, vedtages uændret og kan derefter stadfæstes på normal vis af lagmanden.

Stk. 2. Sáfremt de foreslåede ændringer af denne lagtingslov alene skyldes ændringer i hjemmestyreløven, kan disse vedtages og stadfæstes efter de almindelige regler.

§ 58. Lagtingsloven træder i kraft dagen efter dens kundgørelse.

Stk. 2. Samtidig ophæves:

- a) Lagtingslov nr. 1 af 13. maj 1948 om Færøernes Styrelsesordning i Særanliggender, som senest ændret ved lagtingslov nr. 2 af 3. maj 1985.
- b) Lagtingslov nr. 2 af 13. maj 1948 om Færøernes Forvaltning.
- c) Lagtingslov nr. 22 af 22. maj 1962 om et siddende lagtingsudvalg i fiskerigrænse- og fælledsmarkeds-spørgsmålene.
- d) § 2, stk. 2, 2. pkt., i lagtingslov nr. 49 af 20. juli 1978 om valg til Færøernes lagting, som senest ændret ved lagtingslov nr. 68 af 13. maj 1992.

II Heildarviðmerkingar

Karmurin og heimildin fyri lógaruppskotinum er heimastýrslógin.

Skotið verður upp, at løgtingslóg nr. 1 frá 13. mai 1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 2 frá 3. mai 1985 og løgtingslóg nr. 2 frá 13. mai 1948 um umboðsvald Føroya verða avloystar av hesum uppskoti til stýrisskipanarlóg.

Umboðsvaldslógin er ikki ein stýrisskipanarlóg, men bert ein vanlig løgtingslóg, sum broytast kann á vanligan hátt.

Rættast er, at hesar lógir verða lagdar saman til eina, sum hevur stýrisskipanarligt gildi, orsakað av grundregluni í § 1.

Almenna heitið á lógaruppskotinum er ikki hitt sama sum í verandi stýrisskipanarlóg, tí at nevndin mælir til at sleppa orðingini „í sermálum“, tí at uppskotið ikki bert fevnir um sermálini, men eisini um, hvussu innanhýsis skipanin í Føroyum skal virka í felagsmálum.

Høvuðsendamálið við uppskotinum er at skipa politiskt trúðingardátt í Føroyum eftir tí mynstri, sum er í øllum fólkaræðiligum londum á okkara leiðum, og at sleppa skipanini, har landsstýrið er kollegialt stýrið soleiðis, at hvør landsstýrismaður ístaðin sjálvur tekur allar avgerðir á sínum málsøki við tí fyrimuni, at ábyrgdarfestingin er greiðari og politiska støðutakanin einfaldari.

Um heitini løgtingsmaður, lögmaður og landsstýrismaður er at siga, at nevndin hevur umrøtt, eisini við málkøn, um hesi heiti eiga at verða slept, soleiðis at størvini fáa eitt heiti, sum ikki hevur beinleiðis másliga ávísing til, um talan er um mann ella konu í trengri merking, so sum kvinnurák í tíðini mæla til⁹⁵. Nevndin heldur, at sera torført er at finna góð føroysk orð, sum ikki eru bundin at manni ella konu, og metir, at hesi orð hava so sterkar søguligar bindingar, at ikki er rætt at sleppa hesum uttan so, at líka góð onnur orð kunnu finnast. Eisini er ivasamt, um tað er másliga rætt at gera slíkar broytingar.⁹⁶ Eingin ivi er tó um –

⁹⁵. Sí um hetta Kirsten Didriksen „Færøerne sprog og køn“ Århus 1986, Husets forlag.

⁹⁶. Jeffrey Henriksen, málfroðingur, hevur umrøtt hetta evni í greinarøð í Fjúrtaða nr. 39, 8. september 1993, bls. 8 nr. 41, 15. september 1993 bls. 8 og nr. 43, 22. september 1993 bls. 8. Hann sigur m.a. „Ósamansett merkir orðið „maður“ nú vanliga „kallmaður“, ikki „kvennmaður“. Men í samansetingum og ikki um at tala í avleiðslum ber ikki til at beina fyri upprunaorðinum við sínum upprunatýdningi uttan at alt verður ein másligur ruðuleiki“. Jógvan í Lon, mag. art. hevur skrivað um sama evni í sama blaði nr. 54 2. og 3. november 1993.

samsvarandi samfelagsgongdini í hesi øldini – at orðini í lögfrøðiligari merking merkja bæði maður og kona (kallmaður og kvennmaður).

Verður uppskotið samtykt, er neyðugt, at gjørdar verða broytingar í ymsum øðrum lógum sum avleiðing av samtykta uppskotinum, m.a. tingskipanini, løgtingslógini um ábyrgd landsstýrismanna og løgtingsvallógini. Eisini má kommunulógin broytast sum ein avleiðing av regluni í § 42, soleiðis at tað í kommunulógini greitt verður tilskilað, hvørji endamál kommunur kunnu upptaka lán til. Nevndin hevur ikki gjørt slík uppskot, men heldur, at farast kann undir hetta, um uppskotið verður samtykt á løgtingi á fyrsta sinni áðrenn nýval.

Mett verður ikki, at uppskotið setur øðrvísi og størri krøv til fyrisitingina enn verandi skipan.

III Fíggjarligar avleiðingar av uppskotinum

At gera eina neyva kostnaðarmeting av kostnaðinum, sum stendst av uppskotinum, er rættiliga trupult.

Orsakað av at fyrisitingarliga arbeiðið hjá løgtingsnevndum eftir uppskotinum fellur burtur, fer kostnaðurin av starvi løgtingsins at lækka av hesum. Tá ið uppskotið samstundis virkar fyri, at løgtingið í størri mun framyvir verður politiskt leyst av landsstýrinum, skal væntandi størri orka leggjast í fyrireiking av lógaruppskotum og eftirlit við landsstýrinum. Soleiðis verða samlaðu útreiðslurnar helst at verða á sama støði.

Um farið verður til ministerialskipan, kann tað føra við sær meir-kostnað í landsumsitingini av tí, at hvør landsstýrismaður, sum tíðin líður, kanska fer at fáa egnu telefonavgreiðslu, egnu skrivstovuútgærd, egnu skjalagoymslu og egið skrivstovufólk, sum hann hevur burturav og ikki saman við øðrum landsstýrismonnum. Við skilagóðari hægri fyriskipaðari leiðslu frá løgmansins síðu skuldi tó borið til at hildið kostnaðin fyri landsfyrisitingini á sama støði sum í dag. Ein avleiðing í fyrisitingini vil helst eisini verða, at stovnar, sum náttúrliga hoyra saman við embættinum hjá teimum einstøku landsstýrismonnum, verða lagdir saman við embætti landsstýrismanna. Soleiðis at landsstýrismaðurin í skúlamálum fær felags umsiting við t.d. landsskúlafyrisitingini og landsstýrismaðurin í almannamálum saman við almannastovuni.

IV Viðmerkingar til einstøku greinirnar

Ad § 1:

Greinin ásetur valdsbýtið í yvrtiknum málum, og er samsvarandi valdsbýtinum soleiðis, sum hetta er í fólkaræðisligu londunum uttanum okkum, m.a. íslensku stjórnarskránni § 2, dansku grundlógini § 3, norsku grundlógini §§ 3, 49, 78, 79, 88 og § 90, svensku grundlógini 1. kap §§ 4, 6 og 9 og óskrivaðu stýrisskipan Bretlands.

Endamálið við greinini er, at valdsbýtið í teim yvrtiknu málunum í føroyska samfelagnum skal fara fram soleiðis, at stýrisskipanarligu størvini verða sundurbýtt millum javnbjóðis kreftir á ein tilíkan hátt, at tær ansa eftir hvør øðrum í javnvág sbr. teim av tí franska heimspekinginum Montesquieus ásettu politisku grundreglunum.

Í uppskotinum verður brúkt orðingin „yvrtikin mál“. Nevndin hevur ikki viljað brúkt orðingina føroyskt sermál, tá ivi kann vera um, hvussu hetta hugtak skal tulkast eftir heimastýrslógini. Hetta kann bæði tulkast at vera tey mál, sum standa á lista A og B og eru yvrtikin, men kann eisini skiljast sum øll tey mál, sum standa á hesum listum, hóast tey ikki eru yvrtikin av heimastýrinum. Við orðingini „yvrtikin mál“ hevur nevndin eisini viljað gjørt greitt, at orðingin eisini fevnir um tey mál, sum yvrtikin eru eftir § 9 mannagongdini.

Innihaldið í greinini ger endaliga valdsbýtið upp í yvrtiknum málum, og førir m.a. við sær, at lóggevandi, úttinnandi og dømandi valdið ikki kann lata hetta vald frá sær sjálvt, heldur ikki við lögtingslóg. – Ein avleiðing av greinini er, at Føroyar ikki kunnu fara upp í ES, uttan at lógin verður broytt, við tað at ES tá fær ávísar heimildir, sum umrøddu stovnar í dag hava.

Um 1. pkt. í greinini er at viðmerkja:

Hvør, ið lóggávuvaldið hevur í yvrtiknum málum, er ásett í heimastýrslógarinnar § 4, 2. stk., nevnliga soleiðis, at lögtingið samtykkir og lögmaður staðfestir lögtingslógir, og er 1. pkt. í greinini sostatt bert ein endurtøka av galdandi rættarstöðu.

„Lóggávuvaldið“ í greinini merkir eitt nú heimildin at áseta almennar rættarreglur móttvegis borgaranum og tí almenna innan teir karmar, grundlóg, heimastýrslóg og stýrisskipanarlóg annars áseta. Ilt er nærri at útgreina merkingina av orðingini í stuttari lýsing. Tó liggur sum

øvugdómi (modsætningsslutning) í greinini, at lóggávvaldið ekki kann taka sær útinnaði og dómánda myndugleika og eigur av hesi orsök at sýna varsemi við at gera lógtingslógir, sum bert viðvíkja ávísam ítökiligum einstökum viðurskiftum.

At lóggávvaldið er hjá lógtingi og lógmanni sbr. greinini merkir, at ikki er heimilað við lógtingslóg at leggja lóggávvald til annan myndugleika ella stovn. T.d. kann lóggávvald ikki leggjast til lógtingsnevnd, eitt nú fiskivinnunevnd ella fíggjarnevnd. Í § 35 er tó veitt lóggávvaldinum heimild at leggja ávísá lóggávuheimild til landsstýrið ella stovn undir landsstýrinum.

Tulkingin, um ávís lógtingslóg gongur ímóti valdsbýtinum í § 1, liggur í fyrsta lagi hjá lóggávvaldinum sjálvum, men kann móguliga verða sett til viks av dómsvaldinum, hóast tað er ein sannroynd, at dómsvaldið hevur verið sera afturhaldandi í verki at seta til viks t.d. fólkatingslóg, sum søgd hevur verið at ganga ímóti valdsbýtinum í donsku grundlógini § 3. Serliga hevur lógmaður við staðfestingar-rættinum móguleika at ansa eftir, at lógtingið ikki tekur sær útinnaði myndugleika.

Um 2. pkt. í greinini er at viðmerkja:

Útinnaði valdið er tað valdið, sum útinnaði lóggávuna. Tó er tann avmarking, at útinnaði valdið ikki hevur heimild at leggja seg út í tann dómánda myndugleikan.

Soleiðis kann ein framferð, sum sbr. lógtingslóg krevur loyvi, bert fara fram, um útinnaði valdið hevur veitt slíkt loyvi. Sama er, um almennur studningur skal latast undir treytum í lógtingslóg; útinnaði valdið ger tá av, hvør fær studning.

Útinnaði valdið er landsstýrið, og bert landsstýrið, og útinnaði heimildir kunnu ikki leggjast til lógtingsnevnd. Greinin er tó ikki til hindurs fyri, at fyrisitingarligar heimildir verða lagdar slíkum ráðum og nevndum, sum umrøddar og heimilaðar eru eftir § 36.

Ein avleiðing av 2. pkt. er, at allar tær lógtingslógargreindir, sum áseta, at landsstýrið saman við ella við samtykki frá ávísari tingnevnd tekur fyrisitingarliga avgerð, mugu takast av við tað, at orðaljóðið av greinini er til hindurs fyri slíkari samanblanding millum lóggevandi og útinnaði valdið.

Ein onnur avleiðing av orðingini er, at fremjast má lógtingslóg, sum avtekur allar tær nevndir, ráð og stýri, sum ikki samríma við § 1 og § 36.

Greinin ger einki inntriv í tann rætt, sum landsstýrið í dag hevur eftir

óskrivaða fyrisitingarrættinum uttan lógarheimild at leggja til onnur málsræði at taka fyrisitingarligar avgerðir landsstýrisins vegna.⁹⁷ Slíkar heimildir kunnu m.a. leggjast til stovnar undir landsstýrinum ella nevndir, stovnsettar av landsstýrinum, men avgerðir, sum tiknar verða sbr. slíkum delegatiónum, verða altíð tiknar undir ábyrgd fyri landsstýrinum, og landsstýrið hevur eftirlitisskyldu við delegatiónum, og avgerðirnar, sum tiknar eru sbr. slíkari delegatiónum, kunnu altíð skjótast inn fyri landsstýrið.

Grundgevingin fyri 2. pkt. er, at eingin ivi skal vera um, at endaliga fyrisitingarliga ábyrgdin er hjá landsstýrinum, og at landsstýrið hevur politisku og rættarligu ábyrgdina av hesi fyrisiting.

Um 3. pkt. í greinini er at viðmerkja:

Hetta er ikki málsøki, heimastýrið hevur heimild at leggja seg út í eftir heimastýrslógini, men av tí at dómsvaldið kann leggjast undir heimastýrið sum § 9 yvirtøka sbr. bls. 78, hevur nevndin hildið tað verða rætt at endurtaka, at verandi grundlóg ríkisins § 3 leggur dømandi myndugleikan til dómsvaldið.

Ad § 2:

Løgtingsmannatalið er ikki ásett í verandi stýrisskipanarlóg, og hetta heldur nevndin verða neyðugt, og er hetta ásett í londunum uttanum okkum, sí § 31 í íslensku stjórnarskránni, § 67 í norsku grundlógini, § 28 í dansku grundlógini og 3. kap. § 1 í svensku grundlógini.

Nevndin heldur, at eitt ovara mark eigur at vera fyri tingmannatalinum, men hinvegin eigur ikki at verða ómøguligt at lækka talið. Ásett verður tí, at tingmannatalið er í mesta lagi 32. Hvussu tingmenn skulu verða valdir, verður ásett í løgtingsvallógini.

Ad § 3:

Greinin er hin sama, sum § 12, stk. 1, í stýrisskipanarlógini. Tó er sett afturat, at tað krevst, at veljari er myndugur, sum er eitt náttúrligt krav. Hevur hann ikki ræði á egnum viðurskiftum, ber heldur ikki til at hava ávirkan á landsins viðurskifti. Eisini verður orðingin „heimahoyrandi í Føroyum“ brúkt istaðin fyri „fastan bústað í Føroyum“

Tulkingin av „heimahoyrandi í Føroyum“ verður ásett í løgtingsvallógini. Við løgtingslóg nr. 68 frá 13.05.1992 um broyting av vallógini er

⁹⁷. Sí um hetta Ole Krarup og Jørgen Mathiasen: Elementær Forvaltningsret 3. rev. udg. 2. opl., Juristforbundets forlag, København 1976, bls. 82.

givin valrættur til teirra, sum vegna útbúgving fyribils hava tilhald uttan fyri Føroyar.

Eftir heimastýrisslógarrinnar § 10 er móguleiki at gera mun á donskum ríkisborgarum og donskum ríkisborgarum heimahoyrandi í Føroyum, ella við øðrum orðum: Føroyingum og dønum, tá ið umræður løgtingsvalrætt. Munur hevur ikki verið gjørdur á føroyingum og dønum á løgtingsvaløkinum, síðan heimastýrið var stovnst. Hetta verður at gera av í løgtingslóg. Nevndin heldur ikki tørv vera á at gera slíkan mun, tá ið føroyingar, sum fara til Danmarkar, fáa fullar veljarasømdir sum danir. Av hesi orsök verður mælt til, at rættarstöðan á hesum øki verður óbroytt.

Ad § 4:

Greinin kemur ístaðin fyri § 12, stk. 2, í galdandi stýrisskipanarlóg, og hevur sína orðing eftir grundlógarrinnar § 30.

Eftir galdandi skipan ger revsiverd gerð ikki hin dømnda óverdugan, uttan so, at hin dømdi er dømdur treytaleysan dóm til fongsul í 4 mánaðar ella meir ella hefti, ella tá ið 5 ár eru gingin aftaná, at hann hevur sitið revsingina, revsingin er avoldað ella eftirgivin, ella eftir at hann er endaliga leyslatin.

Nevndin heldur, at løgtingið í hvørjum einstøkum føri eigur at taka stöðu til málið sbr. § 7, tá ið góðkenningin av nývaldu tingmonnunum fer fram, og í verki eigur helst tann grundregla at vera galdandi, at meira tollyndi verður víst, jú eldri revsingin er, og um revsiverdi tilburðurin var veljarunum kunnugur, tá ið løgtingsval var. Av álvarsligum brotsverkum, sum uttan iva fara at føra til, at valbærið er mist, er, um dømt er fyri brot á løgtingslógina um ábyrgd landsstýrismanna.

Ad § 5:

Til stk. 1. Slík grein er ikki beinleiðis ásett í galdandi stýrisskipanarlóg, men er helst ein avgjørd fyritleyt fyri henni. Greinin hevur fyrmynd í svensku grundlógini 3. kap., § 1, og donsku grundlógini § 31, stk. 1, og er ein náttúrlig staðfesting av teirri valskipan, sum higartil hevur verið í Føroyum. Greinin er eisini ein avleiðing av heimastýrisslógini § 1, stk. 2.

Til stk. 2. Slíkar reglur eru í dag ásettar í løgtingslóg nr. 49 frá 20.07.1978 um val til Føroya løgting, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 68 frá 13.05.1992.

Í løgtingsvallógini kunnu m.a. ásetast reglur um valdømis og eyka-

mansval, um fyriskipan og áseting av dagfesting fyri vali, um atkvøðugreiðslu, um eykamenn, og nær teir skulu taka sæti á tingi.

Ad § 6

Til stk. 1. Greinin endurtekur § 16, stk. 1, í stýrisskipanarlógini.

Til stk. 2. Greinin endurtekur rætt løgtingsins sbr. § 9, stk. 1, í stýrisskipanarlógini at áseta, at val í ótíð kann verða útskrivað.

Sum nakað nýtt gevur greinin løgmanni heimild at skrivað út nývaluttan løgtingsins samtykki. Slíka heimild hevur kongur (í roynd og veru danski forsætisráðharrin) at skriva út fólkatingsval eftir grundlógárinna § 32, stk. 2, somu heimild hevur svenska stjórnin sbr. svensku grundlógini 3. kap. § 4, stk. 1, íslenski forsetin (í roynd og veru íslenski forsætisráðharrin) eftir stjórnarskránni § 24. Í Noregi ber ikki til at halda val í ótíð sbr. norsku grundlógini § 71.

Nevndin heldur, at rættur eigur at verða givin løgmanni at skriva út nýval sum ein avleiðing av tankanum aftanfyrri valdsbýtinum í § 1, at teir triggir stovnarnir, sum hava valdið, skulu ansa eftir, at javnvág er teirra millum. Soleiðis kann løgtingið krevja, at landsstýrið fer frá, og hinvegin má so landsstýrið við løgmanni á odda eisini kunna krevja, at nýval verður hildið.

Hóast tað, at nýval er skrivað út av løgmanni, er einki til hindurs fyri, at løgtingið kemur saman og samtykkir misálit á lögmann við teirri avleiðing, at landsstýrið gerst starvsstjórn, sum bert kann taka avgerð í slíkum málum, sum eru alneyðug til tess, at vanliga fyrisitingin kann halda ótarnað fram.

Lógligt løgting við heimildum løgtingsins er altíð; gamla løgtingið til og við nýggja løgtingið er sett, og nýggja løgtingið frá setanardegnum og frameftir.

Til stk. 3. Løgmaður hevur ábyrgd av, at val verður 4. hvørt ár. Eftir løgtingsvallógini § 15, stk. 2, ásetur løgmaður valdagin.

Í stk. 4. verður umrødd tann støða, sum fyri so vítt einki hevur við val at gera, at løgtingsmaður, sum missir valbæri sítt, eisini missir tingsessin.

Ad § 7:

Greinin er endurtøka av § 14 í stýrisskipanarlógini, tó er sett afturat, at løgtingið sjálvst ger av, um løgtingsmaður hevur mist valbæri sítt sbr. § 6.

Ad § 8:

Skal eitt eftirlit hava nakra veruliga meining, er neyðugt, at hetta er púra óheft av tí, tað skal hava eftirlit við.

Landsstýrið hefur beinleiðis eftirlit við persónum, sum hava álitisstørv í nevndum og ráðum, vald av landsstýrinum, og stovnum annars, sum eru undir eftirliti landsstýrisins. Sama er við stovnsleiðarum undir landinum og persónum, sum starvast á skrivstovuni hjá landsstýrinum.

Løgtingið hefur eftirlit við landsstýrinum.

Tað er tí ein mótsøgn, at løgtingsmenn kunnu hava eftirlit við landsstýrismonnum, sum so aftur hava eftirlit við somu løgtingsmonnum, tá teir eru í starvi hjá nevndum og ráðum og øðrum størvum undir landinum. Tí er í greinini ásett, at beint, sum løgtingsmaður er valdur, so sigur hann størv frá sær í ráðum og nevndum og teim størvum, sum umrødd eru.

Greinin fevnir ikki um kommunustýrisstørv, av tí at teir hvíla á eitt fólkavalt mandat. Harafturímóti fevnir greinin um størv í millum-kommunufelagsskapum.

Í stk. 2 er ásett, at starvsfólk, sum taka fyrisitingarligar avgerðir landsstýrismanna vegna, ikki kunnu vera tingmenn. Í stk. 3 er ásett, at stovnsleiðarar beinleiðis undir landsstýrinum ikki kunnu vera løgtingsmenn samstundis. Stk. 3 fevnir ikki um stovnsleiðarar, sum óbeinleiðis eru stovnsleiðarar undir landsstýrinum t.d. skúlastjórar og deildarsjúkrasystrar.

Ad § 9:

Til stk. 1. Best er, um løgtingið kemur saman ein ávísan frammanundan fastan dag eftir valdagin til ávísa klokki. Tó kunnu serligar umstøður gera tað neyðugt, at løgtingið kemur saman fyrr, og tí er latin lögmanni heimild at stevna løgtinginum til fundar fyrr enn ásett. Stk. 1 er avrit av grundlógarinnar § 35, stk. 1. Veðurlíkindini eru ikki altíð so tespilig her á landi, og tí verður veitt lögmanni heimild at útseta fyrsta tingfund orsakað av veðurlíkindunum og bert av hesi orsök.

Hvør, ið fyribils setur nývalda løgtingið, skipar fyri kanningi av avgerðini um gildi av valinum og tekur sær av leiðsluni av løgtingsformansvalinum verður ásett í tingskipanini. Eftir galdandi tingskipan § 1 er tað elsti tingmaður.

Til stk. 2. Eftir uppskotinum verður løgtingsformaður valdur á fyrsta fundi, sum settur verður eftir nýval, og hann situr alt valskeiðið, uttan so er, at hann sjálvur leggur frá sær; tá fer fram nýval av løgtingsformanni.

Nevndin heldur, at orsakað av at løgtingsformaðurin eftir uppskotinum fær víðar heimildir í lögmannssetanini, so er neyðugt, at hann er leysur av aktuellum samgongusamráðingum, og er tí neyðugt, at hann

verður valdur fyri alt valskeiðið, tá tingið kemur saman, og situr alt valskeiðið. Eisini er hetta neyðugt fyri at tryggja, at tann, sum valdur verður, hevur so breiða undirtøku sum gjørligt bæði hjá eini seinni samgongu og eini andstøðu, og at hann ikki verður gjørdur til part í politiskum samráðingum um landstýrisvaldið, og m.a. verður útlutaður sum sessur í politisku kabaluni.

Í svensku grundlógini 4. kap., § 2, er eisini ásett, at rikisdagsformaðurin verður valdur fyri alt valskeiðið.

Ad § 10:

Til stk. 1. Í galdandi stýrisskipan § 7 verður hugtakið tingseta brúkt. Hetta er ávíst tíðarskeið á árinum, har løgtingið er saman og viðger mál. Grundgevingin fyri hesum var, at løgtingsmenn komu úr øllum Føroyum til Havnar og gistu her teir dagar, løgtingið helt fundir. Øll løgtingsmál hava sum kunnugt nr. eftir setu og árið.

Nevndin heldur, at hugtakið løgtingsseta eigur at fáa ein nýggjan málsligan týðning soleiðis, at gamli týðningurin verður sleptur, við tað at flestu løgtingsmenn ferðast av bygd til hvønn løgtingsfundin, og at løgtingsfundirnir ikki longur eru trunkaðir saman ávíst tíðarskeið. Nevndin mælir tí til, at týðningurin av orðinum løgtingsseta verður tíðarskeiðið frá ólavsøkudegi til ólavsøkudag árið eftir, á donskum umsett til lagtingsár.

Danir sleptu við grundlógini § 36, stk. 1, í 1953 fólkatingssetu-hugtakinum og fóru yvir til hugtakið „folketingssár“, sum virkið fólkatingsins fevnir um.

Til stk. 2 og stk. 3. Greinin kemur ístaðin fyri § 7, stk. 1, í galdandi stýrisskipanarlóg. Broytingin við greinini er, at eingin kunngerð verður send út um fundin. Fundur er altíð til ásettu tíðina á hvørjum ári. Nevndin hevur ikki endurtikið 2. pkt. í galdandi § 7, stk. 1, um, at løgtingið verður sett dagin eftir, um ólavsøkudagurin er sunnudagur, tá ið tað ikki kann haldast at ganga ímóti kristna grundarlagi føroyinga at halda henda serliga hátíðarliga tingfund sunnudag vegna tess, at gudstænasta verður hildin fyrst, og einki politiskt tjak fer fram henda dag, men bert løgmanrøðan um støðu landsins verður hildin.

Í greinini verður nú eisini skráðgongan ólavsøkudag lógarfest. Henda skráðgonga hevur ikki bert ein hátíðarligan og mentanarligan dóm. Av tí at heimastýrið ikki hevur heiðursmerkjaskipan (riddarakrossar v.m.), so sigur røðin í skráðgonguni nakað um hvørja tign, teir ymsu tingmenninir og embætismenninir hava í føroyska samfelagnum.

Hægstu tign eftir uppskotinum hevur løgtingsformaðurin. Hann er

formaður fyri tí fólkavaldu samkomuni, løgtinginum, í Føroyum og hevur tí hægstu tign. Løgmaður er honum næstur í tign. Av hesi orsök verður mælt til, at løgtingsformaðurin er hin fremsti í ólavsøkuskruðgonguni, og at honum verður litið til at taka avgerð um, hvør ið gongur í skruðgonguni og í hvørji røð.

Ad § 11:

Hetta er endurtøka av galdandi stýrisskipanarlóg § 17.

Ad § 12:

Greinin hevur sína fyrimynd í grundlógarinnar § 38 og er ikki í galdandi stýrisskipan, men hevur í verki verið fylgd í nógv ár.

Ad § 13:

Greinin kemur í staðin fyri § 7, stk. 3 og 4, og § 8 í galdandi stýrisskipan og hevur fyrimynd sína í grundlógarinnar § 39. Tó er sett afturat, at løgtingsformaðurin hevur skyldu at kalla til fundar skjótast til ber.

Ad § 14:

Greinin er endurtøka av stýrisskipanarlógini § 25. Eftir § 25 í uppskotinum kann løgmaður ella landsstýrismaður ikki vera løgtingsmaður, so teir kunnu ikki hava atkvøðurætt sum tingmenn samstundis. At ríkisumboðsmaðurin verður valdur løgtingsmaður, ber til eftir lógini, men er helst rættiliga óhugsandi í roynd og veru, og er tí ásett, at hann ikki hevur atkvøðurætt og meinast tá við embætisins vegna.

Ad § 15:

Til stk. 1 er at viðmerkja, at løgmaður, landsstýrismenn og løgtingsmenn, og bert teir hava rætt at leggja fram uppskot fyri løgtingið. Ríkisumboðsmaðurin hevur ikki slíkan rætt, men má fyrileggja síni uppskot fyri landsstýrið, sum so tekur støðu til, um tað vil leggja uppskotið fyri løgtingið.

Til stk. 2 er at viðmerkja, at eftir § 23 í galdandi stýrisskipanarlóg skulu løgtingslóguppskot hava triggjar viðgerðir á løgtingi. Uppskot um at seta í gildi fyri Føroyar ríkislógir – ríkislógartilmæli – skulu bert hava tvær viðgerðir, av tí at uppskotini í dag ganga eftir reglunum um uppskot til samtyktar. Greinin leggur upp til, at reglurnar verða tær somu fyri løgtingslógir og ríkislógartilmæli, triggjar viðgerðir á tingi.

Til stk. 3. Greinin hevur fyrimynd sína í grundlógarinnar § 41, stk. 3, og er ikki í galdandi stýrisskipanarlóg. Í føroyska tekstinum verður nýtt

orðið borganarlóg fyrri danska orðið kaution, og ekki orðið veðhald, sum á donskum merkir pantsætning.

Til stk. 4. Fyrirmyndin er § 41, stk. 4, í grundlógini, og er slík grein ekki ásett í galdandi stýrisskipanarlóg. Í verki í lögtinginum verður henda regla fylgd, tó kemur tað fyrri, at lögtingið samtykkir millumtinganevndir soleiðis, at uppskot fær fyrstu viðgerð í eini tingsetu og aðru viðgerð í næstu tingsetu. Eftir greinini er hesin móguleiki ekki til staðar longur. Einki er tó til hindurs fyrri, at millumtinganevnd arbeiðir við spurninginum, men uppskotið skal tá leggjast fram av nýggjum av einum nevndarlími. Nevndin heldur, at hetta er greiðasta loysn. Undir millumtingaviðgerðini verða ofta gjørdar nógvar broytingar av upprunauppskotinum, so tað er næstan eitt annað, og tingmenn minnst ekki til smálutirnar frá fyrstu viðgerð, so hóskaði er at taka málið upp aftur av nýggjum við framløgu og nýggjari fyrstu viðgerð.

Ad § 16:

Hildið verður, at ein lögtingsmínniluti skal hava ein móguleika at fáa roynt eitt lógaruppskot til fólkaatkvøðu eins og ásett er í grundlóg-arinnar § 42 við teim somu avmarkingum, sum henda grein hevur, tó soleiðis at ekki verður sett krav um, at ein minstapartur av øllum veljarum skal vera ímóti fyrri at tað skal falla á fólkaatkvøðu. Nevndin leggur dent á hesa mínnilutaverju soleiðis, at mínnilutin á lögtingi fær somu verju sum ein mínniluti á fólkatíngi.

Um fólkaatkvøðu hevur Alf Ross, professari dr. jur & phil, greitt sera gjølla frá í einum „Memorandum om folkeafstemning, væsentlig på grundlag af to svenske betænkninger“ dagfest apríl 1946, sum prentað er sum skjal 10 til „Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946“ J.H. Schultz A/S, København 1953.

Í fleiri londum verður latið upp fyrri tí móguleika, at borgarar landsins kunnu seta fram lógaruppskot, sum – um tað ekki verður tikið til eftirtektar av stýrinum – kann verða sent til fólkaatkvøðu. (Sí: Alf Ross: Memorandum om folkeafstemning, væsentlig på grundlag af to svenske betænkninger [apríl 1946] í Betænkning afgivet af forfatningskommissionen af 1946, Kbh. 1953, pp 157 – 187, serliga síðurnar 168 ff. og Maurice Duverger: Institutions politiques et droit constitutionnel, Paris 1962, pp. 227 og 326).

Henda skipan er fyrst sprottin í Sveis, men vann frama í USA fyrri um 100 árum síðani. Tað kann koma fyrri, at eitt mál verður nógv umrøtt, uttan at tað nakrantíð verður samtykt sum lógaruppskot, ið kann koma til fólkaatkvøðu. Hendan skipan loyvir, at eitt ávíst tal av

borgarum (millum 3 og 17%) kunnu reisa kravið og fáa tað lagt fyri fólkið. Tað mest vanlig er, at slík uppskot ikki verða samtykt, men vísir tað seg, at tey fáa óvæntað stóra undirtøku, so kann orðskiftið um málið ávirka lóggávuna seinni.

Nevndin hevur umhugsað henda møguleika og mælir til, at hesin spurningur verður kannaður gjøllari.

Ad § 17:

Greinin er endurtøka av § 29 í galdandi stýrisskipanarlóg. Aðrar greinir í lógaruppskotinum føra við sær, at neyðugt er, at tingskipanin verður endurskoðað.

Ad § 18:

Greinin endurtekur § 7, stk. 2, í verandi stýrisskipanarlóg, tó hevur nevndin skoytt uppí, at útvarp og sjónvarp óheft av loyvi frá tinginum kunnu senda beinleiðis frá opnum lögtingsfundum.

Sum kunnugt hevur heimild lögtingsins at hava tingfund fyri læstum hurðum verið nýtt sera sjáldan, helst ikki síðan 1940, og roknast má við, at undantaksheimildin bert verður nýtt undir heilt serligum umstøðum.

Ad § 19:

Eftir § 26 í galdandi stýrisskipanarlóg er ásett, at lögtingið ikki kann gera samtykt um nakað mál, uttan at meiri enn helmingurin av tingmonnum er á fundi og fyri málinum.

Ført hevur verið fram,⁹⁸ at henda regla í roynd og veru merkir, at serligur meiriluti krevst til hvørt einstakt tingmál.

Henda regla tyngir um lögtingsarbeiðið, og er m.a. til hindurs fyri sokallaðum clearingskipanum.

Mælt verður til at áseta somu reglur fyri atkvøðugreiðslum tingsins sum ásettar eru í donsku grundlógini § 50, íslensku stjórnarskránni § 53, svensku grundlógini 4. kap § 4 soleiðis, at uppskot er samtykt, um meira enn helmingurin av tingmonnum eru á fundi og við vanligum meiriluta samtykkir málið.

Eru soleiðis 17 lögtingsmenn á fundi harav 2 atkvøða fyri málinum, 1 ímóti og 14 ikki atkvøða, er málið samtykt.

⁹⁸. Zakarias Wang, Stjórn málafrøði, Hoyvík 1988, bls. 186 ff.

Undantak er frá hesi reglu í lógaruppskötinum. Soleiðis krevst í § 29, stk. 2, at meira enn helmingurin av øllum lögtingsmonnum skal vera ímóti uppskoti lögtingsformansins til lögmann, fyri at tað ikki skal verða samtykt, og eftir § 31 skal somuleiðis meira enn helmingurin av øllum lögtingsmonnum vera fyri misálitisuppskoti á lögmann, fyri at tað skal verða samtykt. Sama er eftir § 30 stk. 2, um landsstýrismaður skal hava misálit lögtingsins. Hinvegin eru eisini føri, har bert ávísur minniluti skal atkvøða fyri, so at samtykt er. Soleiðis skal fyrispurningur svarast av lögmanni ella landsstýrismanni, tá $\frac{1}{3}$ av tingmonnum á fundi krevur hetta sbr. § 22. Eisini kunnu $\frac{1}{3}$ av øllum tingmonnum krevja fólkatak-vøðu um samtykt lögtingslógaruppskot ella ríkislógartilmæli sbr. § 16. Í § 39 er eisini ásett, at $\frac{1}{3}$ kann krevja, at lögtingsformaðurin tilnevnr kannarleiðara at kanna, um fyrisiting landsstýrisins er farin lógliga fram.

Ad § 20:

Greinin er ein endurtøka av § 18 í stýrisskipanarlógini, sum er avrit av grundlógarinnar § 51.

Í Føroyum hevur greinin ongantið verið nýtt. Í Danmark hevur slík nevnd bert verið skipað fyra ferðir, m.a. tá slík nevnd var sett sbr. tágaldandi grundlóg § 45 hin 5. juli 1918 at kanna ymisk føroysk viðurskifti (Fúlabók). Í USA hava slíkar nevndir stóran týdning og verða ofta settar at kanna ymisk viðurskifti.

Tað er ein rættarlig skylda at greiða nevndini frá, og følsk frágreiðing fyri nevndini kann revsast eftir borgaraligu revsilógini § 162.

Um onkur dregur seg undan at útflyggja skjøl ella greiða frá, so er á sama hátt sum í grundlógarinnar § 51 eingin tvingsilsráð nevnd.

Hetta er heldur ikki neyðugt.

Ein og hvør alment settur, sum dregur seg undan at útflyggja skjøl ella at greiða frá, kann rokna við at fáa tænaþóð frá landsstýrismanninum á avvarðandi øki um at greiða frá og útflyggja skjøl. Ger hann ikki tað, so kann hann rokna við agamáli. At landsstýrismaðurin noktar at geva slík þóð, er óhugsandi; hetta fær politiskar avleiðingar fyri hann, so hann noyðist at leggja frá sær, ella í ringasta føri rættarligar avleiðingar, har hann verður ákærdur fyri brot á landsstýrismannaskyldurnar. Harafturat kann tann alment setti, sum dregur seg undan, revsast eftir borgaraligu revsilógini § 156.

Viðvíkjandi teimum privat settu vil tað sjáldan koma fyri, at privat nokta at vera til hjálpar hjá nevnd, sum er sett at kanna almenn viðurskifti. Kanningin er ikki vend ímóti teim privat, men heldur

ímóti tí almenna. Um so er, at alneyðugt er at fáa fram upplýsingar frá privatum, sum draga seg undan, so ber til at byrja rættarmál við kravið um, at tann privati verður dømdur at útflýggja ella greiða frá, og málið hereftir fer fram eftir fútarættarreglunum fyri slik mál.

Ad § 21:

Greinin er endurtøka av § 18, stk. 2, í stýrisskipanarlógini og hevur fyrimynd sína í grundlógarinnar § 52.

Ad § 22:

Greinin er ein endurtøka av galdandi stýrisskipanarlóg § 27, sum er avskrift av grundlógini § 53. Sett er tó afturat, at um fyrispurningur ikki verður samtyktur, so kann $\frac{1}{3}$ av tingmonnunum á fundi krevja hann svaraðan.

Sbr. greinini kann bæði einstakur fyrispurningur verða settur fram, og kann eisini fara fram aðaltjak í tinginum við støði í hesi grein.

Greinin hevur tann týðning, at um svar løgmans ella landsstýrismansins ikki hóvar tingmonnum, so kann hetta føra við sær, at misálitisuppskot verður samtykt ímóti landsstýrinum av hesi orsök.

Nevndin heldur tað vera rætt, at minniluti kann samtykkja loyvi at seta fram fyrispurning sbr. hesi grein, tá ið ikki eigur at bera til hjá meiriluta á tingi, sum stendur aftanfyri landsstýrið at gera tað ómøguligt at kanna eftir, hvat fyriferst í landsstýrinum. – Heilt at sleppa kravinum um samtykt frá minniluta á tingi heldur nevndin ikki verða rætt. Tørvur kann verða á, at møguleiki kann vera hjá tinginum at steðga tingmonnum, sum seta týðningarleysar spurningar.

Ad § 23:

Hetta er endurtøka av stýrisskipanarlógini § 28.

Ad § 24:

Greinin hevur fyrimynd sína í grundlógarinnar § 56. Slík áseting er ikki at finna í galdandi stýrisskipanarlóg, men framgongur helst av øðrum ásetingum. Greinin førir m.a. við sær, at politiskur flokkur ikki kann krevja, at lögtingsmaður sigur tingsessin frá sær, fyri at varamaðurin kann taka hansara sæti.

Ad § 25:

Greinin er ein endurtøka av stýrisskipanarlógini § 24. Tó er nú ásett, at

verjan altíð er galdandi við tað, at lögtingsseta nú altíð er; hon gongur frá ólavsøku til ólavsøku sbr. § 10.

Innihaldið av greinini stendur eisini í rættargangslógini fyri Føroyar § 728 a.

Ad § 26:

Samsýningin er í dag ásett eftir lögtingslóg nr. 11 frá 08.01.1993 um samsýning og eftirløn lögtingsmanna.

Ad § 27:

Staðfestingarrættur løgmans er ein sýtingarrættur. Løgmaður kann við hesum rætti hindra, at galdandi rættarstöða verður broytt við lögtingslóg.

Sum kunnugt hevur hesin rættur løgmans síðan byrjan heimastýrisins av skiftandi lögmonnum verið nýttur við sera stórum varsemi.

Avleiðingin av, at lögtingið ynskir at fremja eitt samtykt lógaruppskot, hóast løgmaður ikki vil staðfesta, er, at lögtingið atkvøður fyri misáliti á lögmann, og at nýggjur løgmaður síðan verður settur. Lögtingið samtykkir síðan uppskotið eftir vanligum reglum av nýggjum, og nýggi løgmaður tekur síðan støðu til, um hann vil staðfesta.

Í verandi stýrisskipanarlóg § 3 er ásett, at samtykt lögtingslógaruppskot skulu staðfestast av lögmanni og landsstýrismanni. Hetta tykist lógið við tað, at heimastýrslógin í § 4, stk. 2, leggur staðfestingarrættin til løgmans og bert løgmans.

Orsøkin til, at landsstýrismaður eisini skal undirskriva er helst leivd úr donsku stýrisskipanini, har kongur staðfestir lógir við kontrasignaturi frá ráðharra. – Hetta er jú náttúrligt. Kongur hevur onga ábyrgd samsvarandi grundlógini, og ráðharri má tí taka ta politisku og rættarligu ábyrgdina fyri, at lógin er í lagi.

Hjá okkum er ikki neyðugt, at landsstýrismaður kontrasignerar. Løgmaður hevur fulla rættarluga og politiska ábyrgd sjálvur. Av hesi orsök er einki nevnt í uppskotinum um, at staðfestingin eisini skal undirskrivast av landsstýrismanni, men einki er til hindurs fyri, at landsstýrismaður eisini undirskrivar.

Greinin ásetur eina 30 daga frest fyri staðfestingina. Í hesum liggur ikki, at løgmaður hevur skyldu at staðfesta innan 30 dagar. Er farið út um 30 dagar frestina, uttan at staðfest er, kann løgmaður ikki staðfesta, og málið má tá samtykkjast av nýggjum av lögtinginum eftir vanligum reglum, áðrenn tað verður staðfest.

Vanligar rættartrygdargrundreglur áseta, at lóg ikki kann fáa gildi,

fyrir enn hon er kunnngjörð, og tí verður í greinini sagt, at um lögtingslóg ekki er kunnngjörð sbr. kunnngerðarreglum, ásettar í lögtingslóg, so hefur hon ekki lógargildi. Kunnngerðin skal fara fram innan 30 dagar eftir endaligu samtyktina í lögtinginum.

Ad § 28:

Greinin hefur sína fyrimynd í svensku grundlógini 6. kap. § 1.

Ad § 29:

Skipanin hefur sína fyrimynd í svensku grundlógini 6. kap. § 2.

Spyrjast kann, hví ekki bert hava verandi skipan, har lögtingið velur lögmann? Svárið er, at lögtingið og landsstýrið eftir § 1 eru tveir óheftir stovnar, hvørs uppgáva m.a er at hava eftirlit hvør við øðrum, og tá ber ekki til, at annar av hesum stovnum setur hin, setanin má verða óheft á einhvønn hátt. Hvør skal so seta lögmann, tá ið lögtingið ekki skal? Møguleikarnir eru ógvuliga fáir. Heimastýrisskipanin sjálf førir við sær, at hetta kann ekki verða nakar, sum er undirgivin rikismyndugleikunum. Eftir eru bert tvinnir møguleikar, at lögmaður verður beinleiðis fólka-valdur ella, at brúkt verður hin svenska skipanin, har parlamentsformaðurin skipar fyri tilnevning av forsætismálaráðharra. – Av hesum møguleikum verður mælt til hin seinna.

Tilnevning av nýggjum lögmanni fer fram, tá ið lögmaður biður um at verða loystur úr starvi, lögmaður fær tingsins misálit, ella lögmaður doyir. Harafturímóti verður lögmaður ekki tilnevndur av nýggjum eftir lögtingsval, uttan so er, at hann sjálvur vil verða loystur úr starvi, hann fær nývalda tingsins misálit, ella at hann fekk tingsins misálit áðrenn valið.

Eftir uppskotinum er ekki ætlanin, at lögtingsformaðurin skal samráðast um setan av nýggjum lögmanni og vera við til at seta stevnumiðini upp fyri nýggjari samgongu. Lögtingsformaðurin skal frá formonnunum á tingi í ymsu politisku flokkunum hvør sær fáa frágreitt, hvussu teir meta politisku støðuna, og hvønn teir mæla til sum lögmann. Út frá hesum ger lögtingsformaðurin sær eina niðurstøðu um, hvør hefur breiðastu politisku undirtøkuna og bestan møguleika ekki at fáa lögtingið ímóti sær, og leggur fyri lögtingið uppskot um, at hesin verður tilnevndur lögmaður.

Ætlanin við frestunum í stk. 2 og stk. 3 er, at tað ekki skal ganga ov long tíð frá tí, at lögmaður er farin frá, til nýggjur lögmaður er settur. Sostatt skal lögtingsformaðurin leggja fyri lögtingið uppskot til lög-

mansevni innan 10 yrkadagar, og lögtingið skal hava atkvøðugreiðslu innan 4 yrkadagar um málið uttan nevndarviðgerð.

Í tí føri, at lögtingið ferð eftir ferð setir til viks uppskot frá lögtingsformanninum, má sleppast burturúr politisku naggatódnini, og tí er ásett í stk. 4, at verður lögmansevnissuppskot fyra ferðir felt, so verður útskrivað nýval.

Ad § 30:

Til stk. 1 er at viðmerkja, at tað ikki er borgaraligt umboð at vera lögmaður ella landsstýrismaður. Tað vanliga vil vera, at lögmaður ella landsstýrismaður vil verða loystur úr starvi av persónligum ávum ella, tí at hann vil verða loystur úr starvi, áðrenn hann fær tingsins misálit. Løgtingsformaðurin hevur ikki rætt at loysa lögmann úr starvi uttan so, at lögmaður biður um tað, ella tá ið hann hevur fingið tingsins misálit.

Til stk. 2 er at viðmerkja, at lögmaður kann loysa landsstýrismann úr starvi, hóast landsstýrismaðurin ikki vil tað, og lögmaður kann gera hetta av eini og hvørji grund, hann sjálvur heldur. Lögmaður skal loysa landsstýrismann úr starvi, um hann hevur fingið tingsins misálit. Hetta vil tó sjáldan koma fyri við tað, at lögmaður aloftast fer at loysa landsstýrismann úr starvi av sínum eintingum, um hann hevur illgruna um, at landsstýrismaður ikki hevur tingsins álit. Í tí føri, at landsstýrismaður fer frá, men ikki lögmaður, er ikki neyðugt við reglum um, at teir virka í starvi fyribils. Lögmaður ger samstundis, sum hann loysir landsstýrismann úr starvi, av, hvussu verður í skiftisskeiðnum.

ad § 31:

Hetta er hin sonevnda parlamentarisman, sum ikki er í galdandi stýriskipanarlóg sbr. bls. 95.

Greinin ásetur, at lögmaður og landsstýrið bert kann sita í starvi, um so er, at meirilutin av øllum tingmonnum ikki er ímóti at teir sita í starvi.

Sostatt ber væl til, at lögmaður situr við fullum heimildum, hóast meiriluti á tingi ikki stuðlar hann. – Meiriluti av øllum tingmonnunum má bert ikki verða ímóti honum.

Landsstýrið hevur ikki rættarlaga skyldu at rætta seg eftir lögtingssamtyktum. Løgtingssamtykt er ein ábending frá lögtinginum um, at um so er, at lögmaður ella landsstýrismaður ikki ger eftir tingssamtykt, so kann hetta føra við sær, at lögtingið fer at seta fram misálit á lögmann ella avvarðandi landsstýrismann samsvarandi hesi grein. Øðrvísi er sjálvsagt við lögtingslóg.

At meiriluti av øllum tingmonnum, og ikki bert vanligur meiriluti, skal atkvøða fyri misáliti, kemst av, at tað sbr. tilnevningarskipanini av lögmanni krevst, at meiriluti av øllum tingmonnum skal atkvøða ímóti uppskoti løgtingsformansins fyri, at tað skal falla, og má hetta tí eisini krevjast, fyri at misálit skal fáa avleiðingar.

Ad § 32:

Fyri tí, at lögmaður fer frá, kann fyrisiting landsins ikki steðga púra upp soleiðis, at eingin avgerð verður tikin, men hon kann heldur ikki halda fram, sum einki var hent. Av hesi orsök verður tí í hesi grein ásett, at teir halda fram, til nýggj tilnevning er farin fram, men bert kunnu taka tær avgerðir, sum eru alneyðugar til tess, at vanliga fyrisitingin kann halda ótarnað fram. Rættin at skriva út nýval hevur lögmaður tó sbr. 3. pkt. í ásetingini í upp til eina viku eftir misálitið. Grundgevingin er, at lögtingið og landsstýrið ansa eftir, at javnvág er teirra millum, og tí má bera til hjá lögmanni at sýna sítt misálit á lögtingið við at skriva út nýval, um so er, at lögtingið sýnir honum misálit. Frestin er sett til eina viku, fyri at greiða kann fáast á, hvussu veruliga støðan er tá.

Greinin fevnir ikki um tað førið, at nýval er útskrivað, tá ið landsstýrið áðrenn valið framvegis situr eftir løgtingsval, uttan so er, at lögmaður leggur frá sær, ella tað fær nývalda løgtingsins misálit, ella áðrenn nývalið hevði fingið gamla tingsins misálit. Landsstýrið hevur tá sínar fullu heimildir, og hevur lögtingið ikki álit á, at landsstýrið hevur hesar heimildir undan vali og eftir val, kann tingið koma saman og atkvøða fyri misáliti við tað, at lógligt lögting altíð er; gamla lögtingið til og við nýggja lögtingið er sett og nýggja lögtingið hereftir.

Ad § 33:

Til stk. 1. Lögtingið og landsstýrið eru eftir uppskotinum tveir ymsir óheftir stovnar við hvør sínum málsøki og hava m.a. til arbeiðis at ansa eftir, at javnvág er teirra millum.

Av hesi orsök eigur ikki at bera til at vera í báðum hesum stovnum samstundis.

Harumframt eru bæði hesi størv so krevjandi, at eingin hevur arbeiðsorku til lítar at taka sær av báðum hesum størvum í senn.

Til stk. 2. Slík lóggáva er ásett við løgtingslóg nr. 10 frá 08.01.1993 um samsýning og eftirløn landsstýrismanna.

Ad § 34:

Til stk. 1. Við hesi grein verður sonevnd ministerialskipan sett á stovn í

landsstýrinum, har avgerðir landsstýrisins verða tiknar av hvørjum landsstýrismanni sær og ikki longur í felag á landsstýrisfundum.

Landsstýrisfundir verða nú bert at halda fyri at samskipa arbeiðið hjá teim ymsu landsstýrismonnunum.

Ásett er, at løgmaður ger av, hvussu málsøkini verða býtt millum landsstýrismenninar við tað, at hann ger av talið á landsstýrismonnum, og hvørjir teir eru.

Til stk. 2. Løgmansins starv eftir stýrisskipanini verður hereftir at taka sær av teim uppgávum, sum beinleiðis eru lagdar til hansara eftir stýrisskipanarlógini, og at samskipa og hava eftirlit við, at starv landsstýrismanna fer fram á lógligan og forsvarligan hátt.

Til stk. 3 og 4. So hvørt sum fleiri og fleiri yvirtøkur eru framdar eftir heimastýrislógini, kann verða figgjarliga tungt og yrkisliga nærum ómøguligt at hava skikkaða fyrisiting fyri øll málsøki landsins, og viðurskiftini eru so smá, at ógegni (inhabilitet) ger seg galdandi millum fyrisitingina og tey, sum málið viðvíkur. Av hesi orsök verður mælt til, at landsstýrið fær heimild at gera avtalu við ríkismyndugleikarnar um, at á ávísam málsøki, har landsstýrið hevur heimildina, tekur ríkismyndugleiki endaligu fyrisitingarligu avgerðina. Slíka skipan skal landsstýrið tó einsamalt altíð kunna taka av, og fyrisitingin í komandi málum aftur takast her á landi.

Sum dømi kunnu nevnast, at um so er, at heilsumál verða yvirtikin, so kann vera hóskandi, at yrkisliga eftirlitið við læknum og øðrum starvsbólum innan heilsuverkið verður lagt til heilsustýrið við tað, at tað ikki ber til at hava standandi yrkisligan kunnleika her á landi, og var hann, so hevði verið ringt at hildið hann óheftan. Á sama hátt kann sigast at vera við løggildum grannskoðarum (statsautoriserede revisorer) o.l.

Ad § 35:

Eftir orðingini í § 1 so ber ikki til at leggja lóggávuheimildirnar hjá lögtinginum og løgmanni til annan stovn. Nakað annað er, at rættarsíðvenja hevur sett til viks § 3 í donsku grundlógini, so tað ber til at leggja lóggávuheimild til donsku stjórnina. Slík rættarsíðvenja verður ikki í Føroyum, um uppskotið vinnur frama, tá greinin er nýggj, og tá má tulkast beinleiðis eftir sínum orðaljóði.

Í fleiri førum hevur verið vanligt at leggja ávísa lóggávuheimild í nærri ásettan mun til landsstýrið, og tí verður mælt til við hesi grein, at hesin móguleiki framvegis skal bera til.

Nevndin heldur ikki, at tað skal bera til eftir grundregluni í § 1, at

heimild verður latin landsstýrinum at skriva út kunngerðir soleiðis, at neyðugt er við samtykki frá lögtingsnevnd, fyri at tær fáa gildi. Hevur lögtingið ikki álit á landsstýrinum, so skal lögtingslóg framferðin nýttast og kann ikki umgangast við umvegis at leggja vald til lögtingsnevnd.

Ad § 36:

Eftir § 1 er útinnandi valdið hjá landsstýrinum, og allur fyrisitingarligur avgerðarrættur kann sostatt við lögtingslóg bert leggjast til landsstýrið, ella til kommunustýrini sbr. § 56, um hann ikki skal ganga ímóti stýris skipanini.

Í ávísum førum kunnu tó verða umstøður, sum gera tað ynskiligt, at bólkur, sum eru óheftir av landsstýrinum, mynda eina nevnd, stýri ella eitt ráð, sum hevur endaliga fyrisitingarliga avgerðarrættin, og er tí í greinini ásett, at hóast § 1, so kunnu við lögtingslóg setast nevndir, sum taka endaligar fyrisitingarligar avgerðir á ávísum nærri ásettum avmarkaðum málsøkjum.

Nevndin heldur, at sera stórt varsemi eigur at verða sýnt við at seta nevndir, sum bert skulu taka sær av vanligum politiskum áhugamálum sum heild, tá eingin orsök er fyri, at annar myndugleiki enn tann vanligi politiski fyrisitingarmyndugleikin, landsstýrið, tekur sær av hesi fyrisiting. – Hetta førir bert við sær, at óneyðug nýggj dýrkandi fyrisiting verður sett á stovn, og at tað á ávísum málsøki kann henda seg, at landsstýrið hevur ávíst politiskt vald saman við øðrum politiskum valdi, sum ikki formliga hevur politiska og rættarliga ábyrgd eftir vanligu skipanini móttvegis lögtinginum, og tað av hesum stendst fyrisitingarligt óskil, sum ger, at fyrisitingarligu sjónarmið landsins sum heild verða sett til viks. Hetta merkir, at tað hereftir er landsstýrið einsamalt, sum setur limir í nevndir og ráð.

Sum nevnt á bls. 174, so er neyðugt, um § 1 og § 36 verða samtyktar av lóggávuvaldinum, at ganga ígjøgnum alla lóggávu og broyta hana soleiðis, at hon verður samsvarandi umrøddu greinum.

Í stk. 2 er ásett, at lögtingið ikki hevur heimild at velja limir í ráð og nevndir. Hetta kemst av, at tað at velja nevndarlimir er ein fyrisitingarlig uppgáva, og tann, sum velur, má hava eina rættarliga og politiska ábyrgd fyri, at treytirnar fyri vali í lógini eru loknar. Sostatt má landsstýrið ella stovnur, sum hevur ábyrgd fyri landsstýrinum, fremja hetta val.

Ad § 37:

Sbr. § 3, stk. 2, í stýrisskipanarlógini velur landsstýrið sínámillum hann,

sum skal vera í lögmannsins stað, tá ið lögmaðurin hevur forfall. – Manna millum nevndur varaløgmaður.

Nevndin skjýtur upp, at við tað, at lögmaður ger av, hvørjir landsstýrismenn, settir verða, og málsøki teirra, so eigur hann eisini at gera av, hvør varaløgmaður er. 2. pkt umrøður støðuna, um so er, at lögmaður ikki hevur tikið slíka avgerð.

Greinin er avrit av svensku grundlógini kap. 7, § 8.

Ad § 38:

Greinin er í grundregluni endurtøka av § 5 í galdandi stýrisskipanarlóg, og er sum kunnugt við heimild í hesi grein útskrivað løgtingslóg nr. 102 frá 23.06.1992 um ábyrgd landsstýrismanna. Eftir rættargangslógini § 687, stk. 2, nr. 3, verður mál um brot á skyldur landsstýrismanna dømt av nevningatingi.

Nevndin heldur ikki, at stýrisskipan okkara eigur at seta á stovn eina ríkisrættarskipan orsakað av teim smáu umstøðunum, men heldur, at brot á skyldur landsstýrismanna liggja á økinum millum politikk og lögfrøði, og at tann fólkaliga umboðanin tí eisini eigur at verða í málinum. Hetta kann fara fram á tann hátt, at nevningating dómir hesi mál, sum ásett er í dag, og eigur hetta at standa í stýrisskipanarlógini.

Ad § 39:

Við hesi grein fær landsstýrismálanevndin eftirlitisheimild við starvi landsstýrisins, og kann nevndin um neyðugt bera so í bandi, at kanningarstjóri, sum løgtingsformaðurin setur, ger nærri kanning av, um nakað óregluligt er farið fram í fyrisiting landsstýrisins. Somuleiðis kann ein minniluti í løgtinginum krevja, at slík kanning verður sett í verk.⁹⁹

Hugsast kann, at løgtingsformaðurin heitir á t.d. starvsmann hjá folketingets ombudsmand ella virkandi advokat um at gera slíka kanning. Ikki er heimilað at seta sorinskrivaran ella annan dómara at gera slíka kanning. Um so er, at dómari varð settur at gera kanningina, kundi vandi verið fyri, at kanningin varð at skilja sum ein dómur, tað er hon ikki. Kanningin er bert ein fyribils kanning hjá løgtinginum at taka støðu til, hvør víðari málgongdin í málinum skal verða. Av tí, at kanningin skal vera óheft, ber ikki til, at nakar, sum settur er í fyrisitingini í landsstýrinum ella á stovni undir landsstýrinum, ger kanningina. Somuleiðis ber heldur ikki til at seta kanningarleiðara, sum fyrr hevur

⁹⁹. Ummæli av slíkum kanningum hevur lic. jur. Jens Peter Christensen givið í grein í Ugeskrift for retsvæsen 1993 B bls. 289 ff. Greinin hevur heitið „Under-søgelsesretter og kommissionsdomstole – er der alternativer.“

fringist við málið á einhvönn hátt, fyri at tryggja, at kanningin verður veruliga óheft.

Orðið kanningarstjóri verður nýtt fyri at vísa á, at tann, sum kannar, hevur heimild at gera avhoyringar, har hann setur ein spyrjara og gevur landsstýrismanninum, sum er undir illgruna, møguleika eisini at tilnevna sær eitt umboð sum undir avhoyringunum kann seta fram spurningar hansara vegna.

Tað er ein rættarlig skylda at greiða lögfrøðinginum frá, og fólksfrágreiðing fyri lögfrøðinginum kann revsast eftir borgaraligu revsilógini § 162. Í tí føri, at onkur dregur seg undan at útflyggja skjøl ella greiða frá, so er støðan hin sama sum hjá kannandi løgtingsnevndum, sí viðmerkingarnar til § 20.

Landsstýrismálanevndin kann gera seg kunnuga við óreglulig viðurskipti bæði við egnum kanningum og við, at borgarar landsins gera nevndina vara við, at hildið verður, at óregluliga er framfarið.

Avleiðingarnar av, at kanningarstjórin kemur til ta niðurstøðu, at fyrisiting landsstýrismansins er óreglulig, er, at løgtingið kann gera av, at málið fær politiskar avleiðingar, t.e. at misálit verður sett á ábyrgdarhavandi landsstýrismann ella alt landsstýrið, og at landsstýrismaðurin ella landsstýrið noyðist at fara frá. Eisini kann løgtingið gera av, at avleiðingin skal vera revsirættarlig, og farið verður fram eftir reglunum í løgtingslógini um ábyrgd landsstýrismanna, og at landsstýrismaðurin kemur fyri rættin.

Skipanin kann sigast at vera eitt avmarkað slag av løgtingsins umboðsmanni fyri hvørt málið sær. Nevndin heldur, at henda skipan eigur at verða roynd í verki, áðrenn støða verður tikin til, um ein umboðsmansstovnur skal stovnstast.

Dentur verður lagdur á, at eftirlitið, sum framt verður eftir greinini er av rættarligum slagi, t.e. at landsstýrið heldur seg innan teir karmar, lóggávan setir. Soleiðis fevnir eftirlitið ikki um, hvørt ein avgerð er forsvarlig ella ikki, út frá einum metingarsjónarmiði. Sostatt er eftirlitið eftir hesi grein ikki so víðgongt sum eftirlitisheimild løgmans eftir § 34, hann hevur eisini eftirlit við, um arbeiði landsstýrismanna er í lagi frá einum politiskum sjónarmiði.

Løgtingsins eftirlit við landsstýrinum frá einum politiskum sjónarmiði er at seta fyrispurning sbr. § 22, og um neyðugt seta fram misálit við teirri avleiðing, at landsstýrið noyðist at leggja frá sær sbr. § 31.

Ad § 40:

Greinin er ein endurtøka av grundlógarinnar § 61, 62 og 64, og broytir

ikki ta stöðu, at dómsvaldið, sum nú er, er hjá dómstólum ríkisins. Sum nevnt á bls. 78 kann dómsvaldið tó yvirtakast sum § 9 yvirtøka.

Ad § 41:

Stk. 1 er endurtøka av § 19, stk. 1, 1.pkt. í stýrisskipanarlógini, tó er orðingin beinleiðis og óbeinleiðis skattir. Við hesum verður hugsað um inntøkuskatt, toll, innflutningsgjald, meirvirðisgjald ella annað gjald av einum hvørjum slagi. Greinin fevnir ikki um gjöld fyri tænastur, sum tað almenna veitir av ymsum slagi ella fyri lóggildingar o.t.

Stk. 2 tekur til eftirtektar tað mótmæli, sum hevur verið ímóti, at borgarar landsins vinna sær inntøku, innflyta vøru ella fáa gjørda tænastu í álit til verandi lóggávu, og tað so hendir seg, at lóggávan verður broytt við afturvirkandi gildi, so borgarin ikki kann hava álit á lóggávuni.

Tørvur kann tó vera á at steðga spekulatióin av ymsum slagi, og tí er ásett, at skattalóg v.m. kann fáa gildi frá framløgudegnum t.v.s., tá hon á fyrsta sinni gerst almenninginum kunnug.

Greinin er ikki til hindurs fyri ognarskatti.

Um spurningin um forboð fyri at geva lóggávu við afturvirkandi gildi sum heild verður víst til bls. 80.

Stk. 3 er endurtøka av stýrisskipanarlógini § 21, stk. 1.

Ad § 42:

Greinin er víðkað endurtøka av § 19, stk. 2, 1. liðið, í galdandi stýrisskipanarlóg.

V.m. er sett afturat orðingini lán og borgan, og skal hetta tulkast soleiðis, at greinin eisini fevnir um ymsar skipanir at sleppa uttanum reglurnar í greinini eitt nú ymsar langfreistaðar langleigusáttmálar o.t.

Kommunur og kommunalir felagsskapir eru settir afturat fyri at undirstrika, at løgtingið má áseta, í hvønn mun borgarar landsins kunnu skuldbindast.

Ad § 43:

Stk. 1 er endurtøka av § 20, stk. 1, í stýrisskipanarlógini, stk. 2 av § 21, stk. 2, og stk. 3 av § 20, stk. 3.

Ad § 44:

At eykajáttan eftir stk. 1 skal veitast við løgtingslóg er bert natúrligt vegna tess, at játtanin sjálf verður veitt við løgtingslóg, og at eykajáttanin bert er ein reel broyting av hesi løgtinglóg.

Í ávísum førum koma útreiðslur at standast av landshúsarhaldinum, sum ikki kunnu bíða, og sum mugu gjaldast alt fyri eitt, og er tí ásett í stk. 2, at um mál hevur bráðskund og avgerandi samfelagsfyrilit tala fyri, so kann figgjarnvevndin veita eykajáttan, men bert eftir uppskoti frá lögmanni. Avgerðin verður tikin við vanligum meiriluta, men hvør nevndarlimur hevur ein vetorætt og kann krevja, at málið verður avgjørt við lögtingslóg. At henda mannagongd skal nýtast, kemst av, at trygd má vera fyri, at lóggávuvaldið t.e. lögtingið og lögmaður seinni formliga góðkenna játtanina.

Í stk. 3 er ásett, at eykajáttanirnar, sum figgjarnvevndin eftir stk. 2 hevur veitt ígjøgnum árið, skulu setast á eykafiggjarlóg í desember, so skil fæst á, hvat veruliga er endaliga játtað.

Ad § 45:

Greinin er ein avskrift av grundlógarinnar § 47, stk. 1, og kemur ístaðin fyri stýrisskipanarlógina § 22. Í stk. 4 er ásett, at reglurnar eisini eru galdandi fyri landsstovnar, sum hava sjálvstøðugan roknskap t.d. telefon-verkið, apotekið og rúsdrekkasøluna.

Ad § 46:

Hvør hevur yvirtøkuheimildina heimastýrisins vegna er nakað ógreitt, sum frágreitt er á bls. 70, og tí verður mælt til, at reglurnar gerast greiðari.

Eftir uppskotinum skal yvirtøka eftir heimastýrisins ynski fara fram við lögtingslóg. Hetta fer fram á tann hátt, at tað í lögtingslóg greiðliga verður sagt frá, hvat málsøki lögting og lögmaður yvirtaka lóggávuvaldið á, og at lóggáva verður gjørd, sum leggur heimildir til føroyskar myndugleikar, ella ger broytingar í galdandi donsku lóggávuni soleiðis, at heimildirnar í lógini verða lagdar til føroyskar myndugleikar.

Nevndin heldur at verandi støða, har yvirtøka fer fram við lögtings-samtykt, sum landsstýrið útinnur, er óheppin í teim førum, tá ið lóggávan ikki verður broytt, og ein tulkar lógarinnar bókstav soleiðis, at har danskur ráðharri er nevndur, liggur heimildin hjá landsstýrinum. Hetta eigur ítøkiliga at verða ásett við lögtingslóg.

Ad § 47 og § 48:

Við greinini verður sett upp eitt nýtt stýrisskipanarligt hugtak „ríkislóg-artilmæli“, sum fevnir um eitt skjal, har heimastýrið tilmælir ríkismyndugleikunum at seta í gildi fyri Føroyar ávísar ríkislóg.

Tann, sum eftir § 1 hevur heimildina at lóggeva við lögtingslóg, má

sjálvsagt eisini hava heimildina at tilmæla, um ríkislóggáva skal setast í gildi her á landi, og tí er ásett, at ríkislógartilmæli skulu samtykkjast av lögtinginum, og staðfestast og fráboðast ríkismyndugleikunum av lögmanni eftir somu reglum sum lögtingslógir.

Á ávísnum málsøkjum, sum eru felagsmál, er samvinnan við Danmark sera stór, og ofta er tað ynskiligt, at rættareind er Føroyar og Danmarkar millum á hesum økjum. Er talan um teknisk ella yrkislig málsøki, henda broytingarnar skjótt, so um heimastýrið skal spyrjast fyrst í hvørjum einstøkum føri, so verður eingin rættareind. Tí verður í § 47, stk. 2, givin heimild til at geva eitt alment tilmæli um lóggávu á felagsmálsøkinum.

Ad § 49:

Hóskandi er, at tilsvarendi føroyskir stovnar ummæla uppskot, sum tilsvarendi danskir stovnar gera á felagsmálsøkinum. Tí verður ásett, at landsstýrið ummælir kongligar fyriskipanir, sum ikki seta í gildi ríkislóg og sonevndar „ministerialbekendtgørelser“. Í stk. 2 er sett inn regla, sum fyri sovítt er ein undantaksregla frá § 47 og § 48 nevniliga, at landsstýrið ummælir uppskot til heimarættarlógir, men hetta verður gjørt fyri at lætta um málgongdina, tá ið tað sera sjáldan er nakar av teimum, sum er í uppskoti, býr í Føroyum.

Ad § 50:

Í nøkrum førum leggur ríkislóg bert heimildina til „Færøernes hjemmestyre“, uttan at nærri er ásett, hvør tað er, sum hevur heimildina heimastýrisins vegna, t. d. ásetur rammulógin fyri fólkaskúlan § 7, at
„... Færøernes hjemmestyre fastsætter de nærmere regler om folkeskolen på Færøerne, herunder om folkeskolens formål og styrelse ...“

Tá gerst spurningurin. Hvør hevur heimildirnar, og greinin greiður gjøllari frá, nevniliga lóggávvaldið, tá ið talan er um lógareglur, í øðrum førum er tað landsstýrið.

Ad § 51:

Umráðandi er, at á sama hátt sum samskifti føroyinga við Danmark gongur gjøgnum ríkisumboðið, so gongur samskifti dana við Føroyar gjøgnum lögmann ella ávisan landsstýrismann, sum hevur málsøkið, „sambandið við ríkismyndugleikarnar“. So er samvinnan við ríkismyndugleikarnar altíð samskipað og ikki mótstríðandi.

Greinin skal skiljast soleiðis, at øll samvinna við ríkismyndugleikarnar

hjá lögtingsnevndum, stovnum undir landinum og føroysku kommununum eigur at fara fram í samstarvi við landsstýrið. Greinin skal ikki skiljast soleiðis, at hon forðar fyri, at løgtingið hevur parlamentariskt samstarv við fólkatingið.

Í stk. 2 verður umrødd tann støðan, at landsstýrið innan samvinnuna við ríkismyndugleikarnar má hava samtykki lögtingsins til at gera avtalur, sum krevja lögtingsins medvirkan ella avtalur, sum hava størri týdning.

Ad § 52:

Til stk. 1. Eftir heimastýrslógarinnar § 8, stk. 3 og stk. 4, og sbr. rættarsíðvenju hevur heimastýrið í ávísum førum heimild at tingast við og gera avtalur við onnur lond. Greinin ásetur, at landsstýrið hevur málsræði í hesum førum. Á sama hátt hevur danska stjórnin eftir grundlógarinnar § 19, stk. 1, heimildina at gera millumtjóða sáttmálar Danmarkar vegna.

Til stk. 2. Avmarkingar eru fyri landsstýrið á sama hátt sum fyri donsku stjórnina eftir grundlógini § 19, stk. 1, nevnliga soleiðis, at landsstýrið ikki hevur heimild at gera millumtjóða avtalur, sum krevja lögtingsins medvirkan fyri at verða útintar, ella avtalur, sum hava størri týdning. Hetta skal eisini skiljast soleiðis, at undir somu fyrirtreytum kann ein millumtjóða avtala heldur ikki sigast upp. Krevur millumtjóða sáttmálin ávíst millumtjóða samstarv, sum kostar pening, krevur sáttmáli lögtingsins góðkenning av tí, at játtan krevst á figgjarlógini.

Til stk. 3. Ansast má eftir, at altíð er samsvar millum millumtjóða skyldur og lóggávuna í Føroyum. § 55 skipar so fyri, at ein lögtingslóg ikki hevur gildi, um hon gongur ímóti millumtjóða sáttmála, men umrøður ikki ta støðu, at sáttmálin krevur, at serlig lóggáva verður gjørd. Tí ásetur stk. 3, at landsstýrið leggur fram uppskot til tær lögtingslógir og tey ríkislógartilmæli, sum neyðug eru fyri at útinna millumtjóða sáttmála samstundis, sum sáttmálin verður góðkendur. Tá verður altíð samsvar millum lóggávuna og sáttmálan. Verður sáttmálin góðkendur, verður lóggávan eisini framd; verður lóggávan ikki framd, verður sáttmálin ikki góðkendur. Øll vandamál eru tó ikki loyst við stk. 3 við tað, at tað ikki er heilt óvist, at millumtjóða sáttmálar eru galdandi fyri Føroyar í dag, sum krevja ávísa lóggávu av okkum, sum ikki er gjørd, og hetta mál loysir stk. 3 ikki.

Ad § 53:

Heimastýrslógin § 5 ásetur, at ríkismyndugleikarnir í høvuðsregluni

taka sær av viðurskiftunum við útheimin, men eftir § 7, stk. 2, hevur heimastýrið ein ummælisrætt.

Greinin ásetur nærri reglur fyri hesum ummælisrætti, sum verður framdur á sama hátt sum tá heimastýrið sjálvt ger millumlanda sáttmálar.

Ad § 54:

Fyrimyndin er § 19, stk. 3, í grundlógini.

Tvinni endamál eru við regluni.

- At landsstýrið fær greiðu á, um ein millumtjóða sáttmáli, tað er í ferð við at gera ella viðmæla ríkisstjórnini at undirskriva, hevur løgtingsins undirtøku.
- At kunna løgtingið, um landsstýrið er í holt við millumtjóða sáttmála, sum als ikki hevur tingsins undirtøku, og sum eigur at fáa politiskar avleiðingar á tann hátt, at misálitisuppskot verður sett fram í løgtinginum ímóti landsstýrinum.

Uttanlandsnevndin virkar eisini, tá ið tað snýr seg um avtalur, sum landsstýrið ger við ríkisstjórnina.

Ad § 55:

Greinin er ein endurtøka av galdandi rættarstöðu sbr. heimastýrslógini § 5, so sum nærri er frágreitt á bls. 79.

Ad § 56:

Hetta er ein endurtøka av tí rætti, kommunurnar longu frammanundan hava eftir grundlógarinnar § 82.

Ad § 57:

Greinin er einsljóðandi við § 30 í stýrisskipanarlógini.

Fólkaatkvøða um lógaruppskotið verður bert hildin, um so er, at hetta verður kravt av einum løgtingsmínniluta eftir reglunum í § 16. Slík fólkaatkvøða kann ikki krevjast, tá málið er samtykt á fyrsta sinni áðrenn nýval, men kann ikki krevjast fyrr enn eftir endaligu endurnýggjaðu samtykt løgtingsins eftir nýval.

Ikki verður hildið rætt at broyta mannagongdina fyri broyting av stýrisskipanarlógini so hon verður samsvarandi broytingarmannagongdini fyri grundlógini. Verður tað gjørt, at sett verður krav um fólkaatkvøðu, har 40% av øllum fólkinum í Føroyum skal atkvøða fyri broyting, og uppskotið skal verða samtykt av tveimum ymiskum løgtingum á

sama hátt sum ásett er í grundlógarinnar § 88, so fer sera sjáldan at verða framd broyting av stýrisskipanarlógini. Hetta fer so at føra við sær, at hon innihaldsliga ikki fer at svara til samfelagsgongdina og fer at verða tulkað meiri, enn gott er.

Ad § 58:

Løgtingslógin fær gildi dagin eftir kunngerðina. Hetta merkir, at lögmaður, sum tá situr, fær tær heimildir, sum lógin gevur, og at hann situr, til hann sjálvur leggur frá sær ella fær tingsins misálit. Hann fær tá heimildina at býta málsøkini landsstýrismanna millum og at seta frá landsstýrismenninar og seta nýggjar, og landsstýrið fer tá at virka eftir ministerialskipanini. Løgtingsformaðurin, sum situr, tá ið lógin fær gildi, situr, til valskeiðið er av.

V Greinir í stýrisskipanarlógini, sum ikki verða endurtiknar í uppskoti nevndarinnar; heldur ikki í broyttum líki

Viðvíkjandi § 1. Nevndin heldur tað ikki vera neyðugt at endurnýggja § 1 í galdandi stýrisskipanarlóg um, at Føroyar innan fyri markið í heimastýrslógini eru sjálvstýrandi tjóð í danska ríkinum, tí at stýrisskipanarliga støða Føroya longu er ásett í heimastýrslógini § 1, sum hevur hægri gildi enn stýrisskipanarlógin.

Viðvíkjandi § 3, stk. 2. Nevndin heldur ikki, at tað skal vera stýrisskipanarliga ásett, at lögtingslógir skulu vera orðaðar á donskum og føroyskum.

Tað gongur ikki ímóti heimastýrslógini, at lögtingslóg bert er orðað á føroyskum.

Í verki kann vera óheppið, so sum greitt er frá á bls. 86, um ikki samsvar er millum føroyska og danska tekstin, og hvør tekstur er tá tann, sum geldur. Tí er best, at orðingin bert er á føroyskum; onki er tó til hindurs fyri, at tað í einstøkum málum verður valdur tvítekstur.

Hjá danska dómsvaldinum skuldi hetta ikki givið trupulleikar við tað, at so nógv skjøl í einstøku málunum longu frammanundan eru á føroyskum og skulu umsetast av fullkønum umsetara, og tað í nógv ár hevur borið til hjá dómsvaldinum at døma eftir kunngerðum landsstýrisins, sum bert eru á føroyskum.

Viðvíkjandi § 11. Nevndin heldur ikki, at tað er neyðugt at endurtaka § 11 í stýrisskipanarlógini um tænastrámannaviðurskifti. Hetta kann verða ásett við lögtingslóg og, at landsstýrið tilnevnir tænastrámannin, fylgir av, at landsstýrið hevur hitt úttinnandi valdið.

Viðvíkjandi § 19, 2. pkt., 2 lið. Eftir § 19, 2. pkt., 2 lið, í galdandi stýrisskipan má fastogn landsins ikki seljast ella latast av hondum ella nýturlættur av hesi úttan sbr. lögtingslóg. Nevndin heldur ikki slíka ásetan vera neyðuga og heldur, at hetta kann vera hóskandi at lata landsstýrinum sjálvum upp í hendi alt eftir, hvussu umstøðurnar eru. Nógv størri avgerðir kann landsstýrið taka úttan lögtingsins loyvi, t.d. kunnu skip ella aðrar líknandi ognir seljast úttan loyvi.

Við avtöku av § 19, 2. pkt., 2 liði, gerst ekki vandi fyri, at landsstýrið fer at selja út av fastognum landsins fyri at fáa pening til rakstur landsins uttanum játtanina á figgjarlógini. Sbr. § 43, stk. 2, er ikki loyvt at nýta pening, uttan at játtan er á figgjarlógini, og søla av fastogn økir ikki um játtanina á nakran hátt. Í landskassaroknskapinum verður sølan bókað sum ein søla á status.

Lýsing av, hvørjar
stýrisskipanarreglur
neyðugar eru afturat,
skulu Føroyar hava
fult sjálvstýri

I Broyting av dansku grundlógini

Um so er at ynskt verður, at Føroyar fáa støðu sum sjálvstøðugt land, er ikki neyðugt at danska grundlógin verður broytt.

Tá verður – eins og við Ísland í 1918 – gjørdur ein sáttmáli millum stjórnina í Føroyum og stjórnina í Danmark um, at Føroyar skulu gerast eitt sjálvstøðugt land.

Danska grundlógin sigur í grein 19, at hetta er eitt av teimum málum, sum stjórnin av sínum eintingum ikki kann gera av, men skal tað leggjast fyri fólkatingið til viðgerðar. Av øvugdømi av hesi grein skilst, at heimilað er eftir hesi mannagongd at skilja ein part av ríkinum frá uttan grundlógarbroyting.

Í fólkatinginum verður eitt slíkt uppskot viðgjørt sum uppskot til samtyktar, sum skal verða lagt fram og fáa tvær viðgerðir. Síðan skal uppskotið háveldisstaðfestast; men so er tað galdandi fyri danska ríkið, og hesin sáttmáli hevur gildi fram um ta dansku grundlógina. Tá er so einki at ivast í, at danska grundlógin ikki er galdandi fyri Føroyar, tí hon sigur í síni 1. grein, at hon er galdandi fyri alt Danmarkar ríki. Tað, sum ikki er í danska ríkinum, er grundlógin ikki galdandi fyri, og tí verða hinar ásetingarnar í grundlógini um Føroyar eisini ógildar.

II Samtykt av eini føroyskari grundlóg

Um so er, at Føroyar gerast sjálvstøðug tjóð, má samtykkjast ein grundlóg fyri Føroyar.

Uppskot nevndarinnar á bls. 152 til løgtingslóg um stýrisskipan Føroya kann nýtast sum grundarlag fyri slíkari grundlóg, um reglurnar um ríkislógartilmæli verða tiknar úr lógini, § 46 – § 51, § 53 og § 57, stk. 2, verða avtiknar. Harafturat skal § 52 tillagast soleiðis, at landsstýrið tá altíð hevur heimild at tingast við onnur lond. Harumframt mugu setast inn reglur um føroyskan heimarætt og ávís nærri ásett frælsisrættindi.

Ein føroysk grundlóg kann verða gjørd á tann hátt, at løgtingslóg um tjóðfund verður samtykt, val til tjóðfund fer fram, og tjóðfundurin samtykkir grundlóg.¹⁰⁰

¹⁰⁰. Hvussu hetta kann fara fram er lýst í bókini Tjóðfundarleiðin. – Keypmh., 1945 eftir Dánjal Paula Dánjalsson á Ryggi.

III At lóggeva og skipa fyri fyrisiting av írestandi yvirtøkum og taka yvir tey málsøki, sum í dag ikki kunnu yvirtakast sbr. heimastýrslógini

Føroyingar mugu her á landi skipa eina fyrisiting undir landsstýrinum, sum kann taka sær av uttanríkisáhugamálum Føroya. Harafturat mugu sendistovur stovnst í teim londum, har hetta er neyðugt.

Stovnstetast má ein føroyskur yvirrættur, sum mál hjá sorinskrivara-embætinum kunnu skjótast inn fyri. Tilnevningarskipan má gerast soleiðis, at dómarar og fulltrúar við sorinskrivara- og yvirrættarembætið verða tilnevndir á slíkan hátt, at teir eru púra óheftir av landsstýri og lögtingi.

Ákærvaldið má umskipast sum stovnur undir landsstýrinum.

Almanna- heilsu- og skúlamál mugu endaliga yvirtakast her á landi.

Fólkakirkjan má yvirtakast.

Løgreglan, fongsulsverkið og kriminalforsorg má skipast undir landsstýrinum.

Loftferðslueftirlitið, radiosamferðsla, vitaverk, skipaefirlit, borgaraliga tilbúgving (civilforsvar) má skipast undir landsstýrinum.

Landsstýrið má taka sær av fyrisitingini í persóns-, familju- og arvrættarligum málum.

IV Avtala við dansku stjórnina (ella aðra stjórn) um aðrar veitingar

Sum sjálvstøðugt ríki kunnu Føroyar ikki hava allar tær tænar, sum samfelagnum tørvar, og má avtala gerast við dansku stjórnina (ella annað ríki) um hesar og kostnaðin av hesum.

Nevnast kann, at avtala má gerast um samstarv við størri sjúkrahús, at føroyingar fáa atgongd til lærustovnar í Danmark ella øðrum londum, at sendistovur í londum langt av leið eisini taka sær av føroyskum áhugamálum har, og at aðrir taka sær av ávísum øðrum tænarum, sum vera so sjáldan nýttar her á landi, at illa ber til at hava hesar burturav t.d. eftirlitinum við loftferðslu, sakargransking í størri brotsmálum osfr.

KAP. 9.

Fremmandar stýrisskipanir

I Ríki við fullveldi (suverænitet)

A. Ísland

1. Constitution and Government

Úr bókini „Iceland 1986, handbook published by the central bank of Iceland“, bls. 99-111. Skrivað hefur Þór Vilhjálmsson, hægstarættar-dómari. Legg til merkis, at broytingarnar, sum eru framdar við broyting av stjórnarskránni nr. 56 frá 31.05.1991 ikki eru umrøddar við tað, at greinin er skrivað, áðrenn hesar broytingar fingur gildi.

Historical Sketch

ACCORDING to the available sources, chiefly the *Íslendingabók*, a state organization was set up in Iceland about 930 A. D. This marked the end of the Settlement Period and the beginning of the Free State Period, which came to an end in the years 1262–1264. In 930 a legal code for all of Iceland was accepted, and the *Althing* was established. The code was presumably based on the laws in force in Western and Central Norway at that time but was not put down in writing. Important legal reforms were carried out during the next two centuries, some of which were connected with the first known codification of the laws, which commenced in the winter of 1117–1118. Shortly thereafter, an ecclesiastical code was enacted. For the next 150 years apparently little change occurred in the laws of the Free State, a fact that may have contributed to its downfall.

The laws of the Free State Period are known to us mainly from two vellum manuscripts written just about the time when the code was abolished, i. e., late in the thirteenth century. We also have a number of fragments and legal passages in other manuscripts. The whole early code is now commonly called

Grágás. It has been named “the dragon” among Germanic codes from the middle ages, as it is absolutely the most comprehensive of such texts. The two manuscripts are not identical, but the more voluminous edition, the *Codex Regius*, would fill approximately 230 pages of this book.

Grágás provides the main source of our present knowledge of the constitutional system of the Free State. As in other Germanic states, the *things* or assemblies were of central importance. But contrary to the common rule among other Germanic peoples, no king, other person or political body of any kind held central administrative or military power. This power was in the hands of 39 *goðar* who served as local leaders or chieftains. Assemblies were held both locally and nationally. There existed 13 local things, each under the superintendence of three *goðar*. The national assembly, the *Althing*, met for two weeks each summer at Thingvellir, a place 50 kilometers to the east of Reykjavík, the present capital. The *Althing* performed both legislative and judicial functions. The foregathering at the *Althing* for a short time in summer also meant the temporary existence of a settlement in a region otherwise completely rural.

Legislative power was exercised by the *lög-rétta*, a council on which the 39 *goðar* held seats, together with 9 titular *goðar* (presumably without local authority), the 2 bishops of the country and an elected president, the *lögsögumaður*. In addition 96 advisers to the *goðar* had a place in the *lögrétta*. This system, as time passed, was disturbed by the fact that one person could legally hold more than one seat, and the heads of the most influential families used this possibility to bend the state organization to their whims. The judicial power of the *Althing* rested in the hands of five courts. Four of them were courts of middle instance, each for a specific part of the country, and the fifth served as a supreme court for the entire country. The judges were appointed by the *goðar*. The local things met twice a year in the spring and autumn, managing mainly judicial functions, but were also important as meeting places where debts were paid and legal transactions of many types took place. *Grágás* also contained legal rules for specific local units outside the system of things and *goðar*. These units called the *hreppar* were charged with the care of paupers, certain arrangements for compulsory mutual insurance of houses and livestock, and presumably with supervision of the use of the wide-open spaces of the highlands for pasturing sheep.

The Icelanders swore allegiance to the kings of Norway in 1262–1264. This resulted in revision of the legal code, and in 1271–1273 a new code was adopted, known as *Járn-síða*. The preparatory work, mainly using Norwegian laws as a model, proved to be inadequate, and it was rapidly replaced in 1281 by a new code, the famous *Jónsbók*. Iceland then honoured a code of law that was to remain in force for centuries, and a few provisions from *Jónsbók* still determine the law of the land, occasionally applied by the courts. These rules from *Jónsbók* are nevertheless not the oldest laws still in force – that honourable place is held by a short passage from the ecclesiastical law of 1275. The acceptance of *Jónsbók* in 1281 marks the end of

the first period of the legal history of Iceland, the Free State Period, and the beginning of the *Jónsbók* Period.

As already indicated, the ecclesiastical laws were not part of *Jónsbók*, and certain other rules in existence were not incorporated in the main code. The Reformation in the mid-sixteenth century resulted in some new legislation; in the seventeenth century the influence of Norwegian and Danish law-making became still more pointed. In 1683 and 1687 new comprehensive legal codes were enacted in Denmark and Norway which served under the same king as Iceland. It was planned that the Norwegian code should form the basis of a new Icelandic code, but the work on the latter was never finished.

Jónsbók assigned the administrative power of the *goðar* to representatives of the king, and an hierarchy of government officials was soon formed. As before, judicial power was exercised locally by judicial assemblies appointed and presided over by royal representatives and nationally by the *Althing*, now under the leadership of two chief justices. From 1294 appeal became possible from the highest courts in the country to the king. The *Althing* survived as an assembly comprised of representatives of the king, the bishops and clergy, the chief justices and 84 house-owner farmers appointed for life. The main function of the last group was in the two courts of the *Althing*. *Jónsbók* had no clear provisions on legislative power, but in fact it came to be exercised jointly by the king and the *Althing*. The power and reputation of the *Althing* dwindled as time passed. A formal assent to the king's absolute power in Icelandic matters was given in 1662, and about 1700 one witnessed the virtual surrender of the last legislative function of the *Althing*. It remained as a mainly judicial body until 1800. Although the executive power of the king and his officials held strong from the end of the Free State in the thirteenth century, two factors tended to curb it for several centuries, the power of the Catholic Church and the incompleteness of the administrative organ-

ization. By the sixteenth century a fairly clear division of the country into *sýslur* (counties) had emerged, and this system provided added strength to the authority of the king, especially in combination with the effects of the Reformation. Shortly after the introduction of absolutism in 1662, the centralized administration of the country was strengthened under the then recently organized ministries in Copenhagen. At this time no special department for Icelandic affairs presided there.

The failure of the plans to enact a new legal code for Iceland at the end of the seventeenth century resulted in an increasing adoption of Danish and Norwegian rules, which superseded the old rules applied in certain sectors of the law in Iceland. This often happened in a rather roundabout way. When the king finally decided in 1732 that Norwegian rules should govern the procedure used in the courts in Iceland, it marked the end of the *Jónsbók* Period in Icelandic legal history. At the same time it spawned the beginning of the Danish Period which may be said to have ended with "Home Rule" in 1904.

The first century of the Danish Period witnessed the heavy but irregular infusion of Danish and Norwegian legal rules into Icelandic law. There was officially no doubt that the Icelanders possessed a distinct legal system within the realm of the king of Denmark, who until 1814 reigned as king of Norway and until 1864 of Slesvig and Holstein. But in practice this was not always clear. Paradoxically, the revival of Icelandic law came in the wake of the formal abolition of the *Althing* in the year 1800 and the establishment of a new High Court in the country, staffed by three judges appointed for life. The president of this new appellate court, Magnús Stephensen (1762–1833), made important studies in legal history which formed the basis of a new understanding of the identity of Icelandic law, an understanding used by the new court in reaching its decisions. The *Althing* was re-established in 1845, not as a court as it had mainly served in its last period before 1800, rather as a political

body, a consultative assembly. This had some, but not a significant, effect on legislative activity. When, as described later, the *Althing* was granted legislative power in the "special affairs" of Iceland in 1874, the result indicated much the same. This time a wide use of the royal veto denoted a curbing factor. Nevertheless, some important and up-to-date legislation was enacted in the latter half of the nineteenth century, including a penal code (1869), new tax codes (1877) and the first statutes designed to modernize the Icelandic court system and the functions of the courts. A decisive break-through in modern legislative activity began in 1904 with "Home Rule".

The nationalistic ideas that spread over Europe in the early nineteenth century had their effects in the Danish kingdom. Before this happened, Norway had been severed from Denmark when, as part of the political settlement after the Napoleonic Wars, the country came under the king of Sweden in 1814. Despite the ancient links between Iceland and Norway, this did not bring about any change in the status of Iceland, but the uneasy relations between Norway and Sweden, especially the struggle for the introduction of parliamentary rule in Norway which finally ended in 1884, gave inspiration to the Icelanders. Of more direct importance in Iceland entailed the situation in Slesvig and Holstein, which were ceded by Denmark to Prussia after the War of 1864. This was preceded by an awakening of German nationalism in these provinces, which resulted not only in the use of force, but also in a legal debate in which complicated arguments from constitutional history were put forward. Use of force stayed almost non-existent in the Icelandic struggle for independence, and arguments based on legal history can be said to have provided the chief weapons in the conflict. Their main purpose unified the nation in a strong belief in her rights, at a time when political theories of self-determination were of less importance than they are now. Essentially, the arguments discussed that in

1262–1264 the Icelanders had entered into a personal pact with the king of Norway, and that each new king, Norwegian and Danish, thereafter had been formally acknowledged by the Icelanders. Assent to absolute power in 1662 was also, according to this theory, restricted to each sovereign personally. Thus, when the king gave up his absolutism, it meant that the Icelanders themselves – not the Danish organs of state – assumed the legal right to decide what should follow. The re-establishment of the *Althing* in 1845 preceded the beginning of the actual struggle for independence and was related to the establishment of consultative assemblies in the Danish provinces some years earlier. When the king of Denmark renounced his absolute powers in 1848, a Danish constitution was drafted and signed by the king in 1849. While this constitution was being prepared, the Icelanders secured from the king a promise that the constitutional status of their country would not be decided until they had been consulted. A special national assembly accordingly convened in 1851, and the formulation of the Icelandic legal arguments described above finally took shape there.

The clash with the royal commissioner proved vehement; the assembly was dissolved and the Icelandic struggle for independence had begun. The *Althing* became the forum where Icelandic claims were put forward, its counterpart being the Danish government in Copenhagen, where the Danish Minister of Justice served as head of an Icelandic office set up in 1848. No agreement seemed possible, and finally the government solved the crisis unilaterally. The Danish legislative assembly adopted the above-mentioned law of 1871 on the “special affairs” of Iceland. In 1874 the king proclaimed a constitution which was to regulate Icelandic control over these matters and to secure legal recognition of certain human rights. The executive power remained still in the hands of the Danish government. This system was *de facto* accepted by the Icelanders, but the striving for independence continued. A very important

event, the introduction of “Home Rule”, was decided by a constitutional amendment of 1903 and came into force in the following year, as already described. This meant the introduction of parliamentary government with a minister resident in Iceland responsible to the *Althing*, but who until 1918 was formally a member of the Danish cabinet.

“Home Rule” was not considered to be an acceptable final solution in Iceland, and after complicated negotiations, which for a time caused serious political upheavals in Iceland, the Act of Union of 1918 was negotiated between the Icelanders and the Danes. By this Act Denmark recognized Iceland as a sovereign state in personal union with Denmark. Until this time the power of the *Althing* and the Icelandic ministers was limited to the “special affairs” as set forth in the constitution of 1874. This meant that important matters such as foreign affairs stayed outside the legal jurisdiction of the *Althing* and beyond the allocated power of the Icelandic ministers. The Act of Union resulted in a new Icelandic constitution of 1920. According to the Act of Union, Denmark and Iceland honoured the same king. Citizens of the two states had reciprocal rights – so that in fact each enjoyed in the other equal rights with native citizens – in addition Denmark was to carry out certain functions for Iceland. The most important of these involved Denmark’s conducting of Iceland’s foreign affairs and the guarding of her territorial waters. Iceland could participate in the performance of these tasks and did so to a certain extent.

Referring to its own terms, the Act of Union could be revised or terminated in 1943. Between the wars the Icelanders declared that they would not renew the Act, but no mention was made of the effect this would have on the personal union of the two states under the king. Denmark was occupied by German military forces on April 9, 1940. The next day the Icelandic *Althing* passed two resolutions, investing the Icelandic cabinet with the power of the Head of State and declaring that Iceland herself would perform

the duties previously administered on her behalf by Denmark in accordance with the Act of Union. A special Regent took over from the cabinet as temporary Head of State in 1941. Following internal debate and negotiations with some of the Allies, preparations were made for the unilateral termination of the Act of Union and the establishment of a republic. The termination of the Act and a revised constitution were approved in a referendum with negligible opposition, and henceforth, the Republic was proclaimed on June 17, 1944.

The Constitution

Iceland possesses a written constitution, the legal document laying down the fundamental rules of the state structure. Amendments are introduced in the *Althing* and debated there in both houses the same way as ordinary draft legislation. If a proposed amendment is adopted, the *Althing* is dissolved and new elections called. The amendment comes into force if it is adopted again by the new *Althing*.

The present constitution dates formally from the establishment of the Republic on June 17, 1944. It has been amended three times, in 1959, 1968 and 1984. It can hardly be called a modern legal document, since its structure and many of its specific rules read the same as in the first Icelandic constitution of 1874. The amendments made since then are politically of the greatest importance, but formally limited. Two committees worked on the revision of the constitution in the years following the setting up of the Republic, but did not complete their task. In 1972 the *Althing* elected a new committee and yet another in 1978. This committee has published reports. At the time of writing, (February 1986) a limited revision made in 1984 reflects the only result of this work. A more thorough revision is being debated, but it is still not known whether it will be undertaken.

The constitution consists of 81 articles,

grouped in 7 chapters. Chapter 1 has only two articles. The first reads: "Iceland is a republic with a parliamentary government." The second article states that legislative authority is vested jointly in the *Althing* and the President, executive authority in the "President and other governmental authorities in accordance with this constitution and other laws of the land", and judicial authority in the courts.

The remaining six chapters deal with the President and the cabinet, elections to the *Althing*, the functions of the *Althing*, the courts, the Lutheran State Church and human rights. The most important rules embodied in the constitution will be discussed below under different headings, together with a few supplementary remarks on other pertinent legislation.

The President

The main rules on the status, election and functions of the President are implanted in the Constitution. These rules are supplemented by other statutory provisions as well as custom and precedent.

The first chapter of the Constitution states *inter alia* that the legislative authority in the Republic is vested jointly in the *Althing* and the President. It also declares that the executive authority shall be carried out by the "President and other governmental authorities in accordance with this Constitution and other laws of the land".

The constitutional rules on the making of new laws mean that the signature of the President is required for all new statutes, both regular acts passed by the *Althing* and provisional acts issued on the initiative of the cabinet when the *Althing* is not sitting. The President's signature has to be countersigned by a cabinet minister. The Constitution gives veto power to the President. Should it be used, which has not been the case for a long period of time, the draft statute must be referred to a general referendum.

In both the Constitution and various ordi-

nary statutes, rules have been written according to which certain administrative acts need presidential sanction. This applies to decisions on the opening and termination of sessions of the *Althing*, dissolution of the *Althing*, appointment of several members of the civil service and the judiciary, and making of international treaties. Draft legislation prepared under the auspices of the government must also receive the President's sanction before it can be placed before the *Althing*. The President agrees to the administrative acts here described by appending his signature which is countersigned by a cabinet minister, who thereby becomes legally responsible for the act.

The constitutional provisions on the President finally provide for a Council of State. It consists of the President and the cabinet ministers; the President presides in the chair. Many of the acts described above are signed at the meetings of the Council.

Other legal rules on the functions of the President stipulate that he serves as the Head of State and attains the status as such under international law.

The Constitution states that the "President exercises his authority through his ministers". The President is thus outside and above politics. He personifies the integrity of the nation, and his functions are mainly connected with events where his presence proves desirable for its symbolic value. Nevertheless, the President is on some occasions not politically neutral. The most important examples are connected with difficulties on the political scene, when the parties have not been able to form a cabinet. In Iceland the cabinet is almost always created as a coalition, and the negotiations before such a coalition can be established prove sometimes not easy. In such circumstances the President chooses the person to be in charge of the negotiations.

The President is elected by direct, popular vote for a period of four years. When a new President has been elected, hotly contested elections have occurred, but a President seek-

ing re-election has so far never run opposed. There is no vice-president. When necessary the presidential functions are carried out by a committee of three : the Prime Minister, the Speaker of the *United Althing* and the president of the Supreme Court.

The Althing

One may safely assume that the people of Iceland regard the *Althing* as the cornerstone of their democratic institutions, however, not only because its members are elected by popular vote. It further reflects the continuous history of the *Althing*, dating back to the tenth century, by tradition to 930 A.D. It is true that under foreign rule the *Althing* gradually lost the supremacy it had enjoyed during the Free State Period, and the glory with which the sagas surround their activities in those centuries also vanished. Nevertheless, this institution stood always at the centre of the Icelanders' political struggles. Even its formal abolition in 1800 provided a factor facilitating its re-establishment a mere 45 years later on a new and more influential basis.

The *Althing* is the Icelandic parliament. It debates draft legislation and approves it when appropriate. Such legislation consists of constitutional amendments as well as ordinary acts or statutes, including such provisional laws as may have been enacted by the cabinet and signed by the President when the *Althing* is not sitting. The budget is also approved by the *Althing*, which holds the power to amend the draft budget at will. It also debates draft resolutions. Approval of such drafts has on most occasions no legal implications, but exceptions occur, when the subject of the resolution involves confirmation of a treaty with a foreign power, for example. According to art. 21 of the constitution, no such treaty can be made except with the consent of the *Althing*, if it "entails renouncement of or servitude on territory or territorial waters, or if it implies constitutional changes". Among

other tasks allotted to the *Althing* include appointments by election to a considerable number of posts, usually to membership of boards and committees, and certain duties connected with the auditing of the state finances. Also it can, but rarely does, establish committees of investigation with special interrogatory powers.

New rules on the number of members of the *Althing* and pertaining to their election were enacted in 1984. They are contained both in the constitution and in the *Althing Election Act*. At the time of writing, the first elections under the new system have not taken place. The rules may be summarized as follows:

The *Althing* is to have 63 members elected for a term of 4 years. During this period the *Althing* can be dissolved at any time and new elections held. This transpires by a decree of the President, acting as always upon the advice of a minister, in this instance the Prime Minister. The voting age is 18 and almost all persons who have the right to vote can also stand as candidates. The country is divided into 8 constituencies. Elections are decided according to the proportions of the votes. From the 63 seats, 54 are distributed among the constituencies as follows: 14 are allotted to Reykjavík, 8 to Reykjanes (i.e., the Southwest excluding Reykjavík) and 5 or 6 to each of the remaining 6. From the 9 seats then left, 8 are divided beforehand among the constituencies according to the number of registered voters in the preceding elections. Finally, one seat is given to a constituency after the elections, to compensate the party with the fewest seats as compared to its number of votes.

The question as to how many seats have been gained by each party in a given constituency is decided in several steps. First 75% of the seats are awarded in proportion to each party's share of the votes in the constituency itself, but only if it has captured at least 7% of these votes. The remaining seats are then distributed among the parties according to a formula that aims at an equitable representa-

tion of the parties in the *Althing*.

Finally, the seats allotted to each party are given to candidates according to the number of votes gained by each of them for the seat in question. The rules by which the persons elected are identified stipulate that the votes for each seat be counted separately. Thus, the place of the candidates on the party lists decides the matter, except that voters may strike out any name on the list on his ballot.

The rules described briefly above bear witness to the tug-of-war between the interests of those who want more seats for the two constituencies in the Southwest (Reykjavík and Reykjanes) and those who want to keep intact the traditional influence of the more sparsely populated constituencies elsewhere.

In each constituency the unsuccessful candidates become alternate members of the *Althing* according to certain rules. They take a seat in the assembly if a regular member is unable to sit for a fortnight or more.

The *Althing* sits sometimes as one chamber, the *United Althing*, and other times as two chambers: the Upper House and the Lower House. The proceedings of the *United Althing* include the debate and approval of the budget, which requires three readings. Similar rules regulate the approval of the road-building programme, determined for a period of four years. Most draft resolutions are also dealt with by the *United Althing*; most general debates take place there, and questions are usually put forth. The members of the *Althing* begin the first session after each general election by dividing themselves into the houses, electing one-third of their number to the Upper House. From 1874 to 1915, a certain number of the members of the Upper House were appointed by the king on the advice of the cabinet, but from 1915 to 1934, these members were chosen by special elections to serve for a longer period than other members.

The main role of the two chambers of the *Althing* is to debate and approve draft statutes. A bill may be tabled in either of the two chambers by a member, a standing com-

mittee of the house or the cabinet. To become law it has to pass at least three readings in each house. In addition to these six readings, up to three more readings may be required if the two houses fail to agree on a text. The last of these would be held in the *United Althing*. If a draft statute is rejected by a simple majority in a vote taken at the end of each reading in the two houses, it cannot be tabled again during that session of the *Althing*. Should such a draft reach a ninth reading in the *United Althing* (an act which has not happened for many years), a conditional majority of two-thirds of the votes becomes necessary for its approval.

An important part of the work of the *Althing* takes place in committees. A draft statute is almost always sent to a standing committee for review, which usually happens after the first reading in either house. Draft resolutions are normally also received by one of the standing committees of the *United Althing*. The committees submit written comments on the issues sent to them. In each of the two houses, there exist nine standing committees dealing with finance and trade, communications, agriculture, fishing, industry, local government and social affairs, health and welfare, education and "general affairs". The *United Althing* has a credentials committee, a committee which deals with the remuneration of the members of the *Althing*, and four committees concerned with drafts tabled in the *United Althing*: the Finance Committee, the Committee for Foreign Affairs, the Committee for Economic Affairs and the General Committee. The first two denote the most important committees of the *Althing* and have responsibilities that require them to be active between as well as during the sessions of the legislature.

At present the regular sessions of the *Althing* begin on October 10 and usually end in April or May. Meetings are held from Monday to Thursday each week and on the remaining two weekdays if necessary, but these days are otherwise set aside for members to work in their constituencies. A few

figures may help to show a somewhat fuller picture of the functions of the *Althing*. The figures are all averages for the seven sessions, 1977–1983. One brief session in the autumn of 1979 is excluded. The annual number of meetings in the *United Althing* totalled 87, in the Upper House 104 and in the Lower House 94. Some 907 documents were printed each session. The average number of bills was 170, 97 proposed by the cabinet and 73 by individual members. There arose 86 draft resolutions each year. The sessional "output" of the *Althing* showed the following results:

Statutes approved	85
Resolutions approved	26
Questions answered by a cabinet minister	80

It is worth noting that, although individual members tabled 43% of the bills proposed, the bills tabled by the cabinet constituted no less than 81% of all the statutes approved.

The party groups in the *Althing* meet regularly, as a rule at least twice a week during the sessions, but only infrequently between sessions. The parliamentary party meetings appear to be attended by other party leaders on a relatively regular basis, according to rules laid down by the parties themselves. These rules differ from party to party. The party groups maintain a certain legal status according to the *Althing Procedures Act*, which has *inter alia* to do with the allocation of time in certain debates, especially those broadcast. Party discipline can probably be considered fairly strict, as reflected in the voting patterns of members of the *Althing*.

The Ministers and the Cabinet

The ministers are the leaders of the administration. As such they serve as heads of the thirteen ministries and have authority to give instructions to other administrative organs in their respective sectors, to be mentioned later. The leadership of the different

branches of the administration involves the power to advise the President on the issue of provisional legislation between sessions of the *Althing*, provided in art. 28 of the constitution. It also embodies the important task of promulgating delegated legal rules, such as regulations and decrees. As Iceland runs a parliamentary government, there exist close links between the ministers and the *Althing*, and except on rare and special occasions the ministers represent the leaders of the majority in the legislature.

The ministers are formally appointed by the President by an act countersigned by the Prime Minister. No election of a new Prime Minister in the *Althing* occurs. As no single party has held a working majority in the *Althing* for decades, the country is almost always ruled by coalition governments, and long negotiations have sometimes proven necessary before they could be formed. Lack of progress in such negotiations has occasionally led to the appointment of minority cabinets, and one example exists of a non-political caretaker cabinet. After the ministers have been appointed, no compulsory vote of confidence in the *Althing* is called. A motion of no-confidence can be tabled there at any time, either in respect to the whole cabinet or individual ministers. If such a motion is adopted, the cabinet or minister in question has to resign. The size of the cabinet is not specified by law, but the ministers now total 10. As the ministries number 13, this means that some ministers head two of them.

The constitution includes provisions on the Council of State, in which the ministers sit with the President presiding. Meetings are not frequent. The constitution also decrees the following rule in art. 17: "Cabinet meetings shall be held in order to discuss new legislative proposals and important political measures. Cabinet meetings shall also occur when one of the ministers so desires. The Prime Minister shall preside over such cabinet meetings." These meetings are held regularly at short intervals, assuming great political importance. It should be noted, on the

other hand, that from a legal point of view, neither the Council of State nor the cabinet act on a collegial basis. The minister who is legally responsible for an act possesses the power to make the relevant decisions. The other ministers, and on some occasions the President, are informed about acts considered important, political but also for legal reasons. This allows the other ministers an opportunity to express their views. They can become legally responsible if they do not protest against unlawful acts, but they are not *de jure* in a position to prevent the minister in question from issuing the planned act. When he responds in appropriate form, the act acquires legal force, even if opposed by the majority of the cabinet. Political considerations do, of course, set limits as to what individual ministers undertake, but nevertheless, their autonomy denotes considerable significance. This is especially evident in the case of acts deemed not of the highest political importance. It also becomes obvious in certain periods, particularly when the spirit of co-operation within a coalition government is on the wane.

The ministers are, according to the constitution, *eo ipso* members of the *Althing*. On the rare occasions when a minister has not been elected a member, he assumes a seat on the ministerial bench with the full rights of a member except for the right to vote.

Administration

The 13 ministries headed by a cabinet minister read as follows:

Office of the Prime Minister
Ministry of Culture and Education
Ministry for Foreign Affairs
Ministry of Agriculture
Ministry of Fisheries
Ministry of Justice and Ecclesiastical Affairs
Ministry of Social Affairs
Ministry of Health and Social Security
Ministry of Finance

Ministry of Communications
Ministry of Industries
Ministry of Commerce
The Statistical Bureau of Iceland.

Under the direction of the cabinet minister, each ministry is led by a Secretary-General or Permanent Under-Secretary, a civil servant. In most ministries he has a deputy who is at the same time one of several divisional chiefs. In two ministries the divisions are grouped into so-called offices, each headed by Deputy Under-Secretaries. A divisional chief, according to the relevant statute, may be politically appointed to work on special assignments. In this case, the person in question leaves his post when the minister who appointed him resigns. The number of ministries and the subjects handled within each of them are regulated by the Central Administration Act of 1969.

The structure of the administration below the level of the ministries has been built up over a long period and varies from one sector to another. There are a number of central agencies and institutions, the oldest, the Bishop's Office and the National Bureau of Public Health. Both of these function as intermediate authorities whose main responsibility entails the co-ordination and supervision of work carried out by other public bodies. Other agencies and institutions may assume both of the responsibilities and be directly engaged in administering programs. The Public Road Administration is a case in point: it manages certain supervisory functions with regard to roads built by local communities and is directly engaged in road-building and road maintenance. Many branches of the state administration are organized in this way. Important institutions in this category include the following: The Development Fund, The Institute of Regional Development, The State Social Security Institute, The National Power Company, The State Housing Fund and Housing Authority, The Post and Telegraph Administration, The State Lighthouse and Port

Authority, The Civil Aviation Administration, The State Hospitals' Central Office and The Office of the Director of Internal Revenue. In addition a few institutions can be called semi-official, because they have certain official functions but are also to some degree organizations developed by associations, individuals and business entities. The main bodies of this type include the Agricultural Society of Iceland and the Fisheries Association of Iceland. In at least one important branch, i.e., education, there has been a tendency to abolish certain intermediate authorities and to incorporate their functions into the Ministry of Culture and Education itself. A number of state-owned corporations fall outside the administrative structure as generally defined. These include the Central Bank, the three state-owned commercial banks and certain other business enterprises.

Many of the administrative authorities described above operate on a local level. In addition there are two types of local authorities, i.e., organs of the state and organs of local government. The latter are discussed in a separate section. Some of the state organs are specialized in operation and make part of the structure of the sector of the administration to which they are appropriate. With reference to them, the country may be divided into specific areas. There also exist general local authorities with responsibilities in many branches of administration, perhaps most important in the collection of taxes and other dues. These local authorities are by a long and well-established tradition the sheriffs, also residing as the local magistrates. The country is now divided into 18 counties (*sýslur*) and 23 boroughs or municipalities (*kaupstaðir*). In each county and borough there is a magistrate, called *sýslumaður* in a county and *bæjarfógeti* in a borough. In Reykjavík the duties of the magistrate are divided among several officials. Furthermore, the Keflavík airport area also is defined as a borough. In some instances the same person serves as magistrate both in a borough and a

county. It should be mentioned that the state administrative divisions do not completely agree with the local government divisions described below. The main difference notes that for the latter purpose some of the counties are divided into two, so that the local government districts do not number 18 but 23.

As already indicated, a cabinet minister can in principle give instructions to other administrative state authorities that come under his branch of government. There are exceptions to this rule, although not free from ambiguities. A minister has to abide by the rule of law, and this means that a statute can limit his power vis-à-vis other authorities, at least in all practical instances. There exist several examples of clear statutory provisions which enforce this. Other further limitations sometimes prevail. One of them appears to come into play when in accordance with a statute, the *Althing* elects members of an administrative board or committee. Their terms of reference designate a sphere outside the authority of the cabinet minister responsible for the branch of administration under which the activities of the board or committee otherwise fall.

The Courts

The Icelandic court system was simplified in 1920 when it was decided that a provision in the 1918 Act of Union should be put into effect. This provision stated that the Supreme Court in Copenhagen should continue to function as the highest tribunal for Iceland, until otherwise decided by her. In 1920 the power of the court was abolished in Icelandic cases, and the former intermediate "High Court" in Reykjavík was reconstituted as the Supreme Court of Iceland (*Hæstiréttur Íslands*). Since then Iceland has run a court system of two instances only. Appeals go directly from the District Courts to the Supreme Court. The Supreme Court has eight judges, appointed by the President of the Republic, upon the advice of the Minister

of Justice. A case is usually heard by a panel of five judges, sometimes by a group of three. There are certain restrictions imposed intending to limit appeals in petty cases, but these restrictions are not considered severe. The Supreme Court can rule on questions pertaining to fact and the law. Its decisions traditionally play an active role in promoting a high level of procedural standard in the District Courts. In recent years the Supreme Court has handed down about 170 judgments annually.

Each district – Reykjavík, the 22 other boroughs and 18 counties, and the Keflavík airport area – claims a number of District Courts. The most important contain a general Civil Court, a Criminal Court (*sakadómur*), a Probate Court (*skiptaréttur*), a Court of Auctions (*uppboðsréttur*) and a Sheriff's Court (*fógetadómur*) for execution of judgments in civil cases, seizures and injunctions. The general Civil Courts are called "Town Courts" (*bæjarþing*) in Reykjavík and the boroughs, and "Special Sessions" (*aukadómþing*) in other districts. The last name stems from the old system of holding one regular court session annually. In practice, cases are now always heard outside these sessions, at "Special Sessions". There exist certain other special courts of varying importance. A Labour Court (*félagsdómur*) for the entire country tries cases on trade union law, and no appeal can be made from its decisions on points of substance. There is also a High Court of State (*landsdómur*), which in fact has never been convened since being established 80 years ago. This court is invested with the power of impeachment of cabinet ministers, should the occasion arise, and its judgments stand final. Iceland runs no administrative courts, but the legality of administrative acts can be adjudged by the regular courts, unlike questions of the use of discretionary power. There operate, however, some administrative boards or committees which can exercise certain semi-judicial functions. The more important of these include the Tax Board and the Children's Welfare Council.

The judges of the Supreme Court and the regular district judges are appointed for life, which means that they can hold office until the age 65–70 and cannot be removed from office, except by a court judgment. In most cases a lawyer opts for a career on the bench when still young and serves as an assistant judge before appointed a judge. It is also possible to become a judge after a career at the bar or in the administration. All the regular judges must possess a formal legal education. Outside Reykjavík the same person sits in all the courts of the district. In the district courts lay judges may sit with the regular judge. This can happen in both the Civil and Criminal Courts, if a case demands expert knowledge on questions of fact. In such instances the regular judge appoints two experts for a particular case, who then sit as judges and can outvote the regular judge, theoretically even on points of law. Like the Supreme Court, all Icelandic courts decide upon questions concerning fact and law. There are no juries. The magistrates serve as regular judges, each in his district or districts; but some districts employ other judges, as well as assistant judges.

The rules of procedure applied by the Icelandic courts are laid down in several statutes of relatively recent origin. They are based to a large extent on Scandinavian and German principles. Proceedings are generally oral, except in petty cases in the district courts, which in fact constitute the majority of all cases handled. Few restrictions on the production of evidence by the parties exist, and the judges exercise wide discretion in their interpretation and evaluation. In civil cases the parties, not the judges, decide what evidence should be produced, whereas, in criminal cases the judges have a duty to make independent investigations from the bench. The burden of proof in criminal cases rests with the prosecution. No doctrine of contempt of court is applied.

In this century the Icelandic bar has grown into a relatively extensive profession with approximately 180 lawyers working as full-

time advocates. The Bar Association maintains a unique status in law, inasmuch as its elected officials can decide certain questions of professional ethics and remuneration, and these decisions can then be the subject of direct appeal to the Supreme Court. Criminal cases are prosecuted by a Public Prosecutor or his deputies. The office of the Solicitor General under the Ministry of Finance deals with civil litigation in which the State is a party.

Law

Written statutes provide the principal source of Icelandic law. The *Althing* can approve legislation on all matters it deems appropriately handled by statute, subject only to limitations laid down by the constitution. According to customary law, the courts can declare a statute unconstitutional, which has occurred on a few occasions. There is no sphere in which administrative authorities can promulgate legal rules on the basis of direct constitutional authority. Rules issued by these authorities provide nevertheless an important source of law; but in all instances of practical importance, they amount to delegated legislation based on provisions in statutes approved by the *Althing*. Custom, precedent, general legal principles and the "nature of the case" are recognized as sources of law, both in court practice and in Icelandic legal theory. On the other hand, this is not the case with regard to the writings of legal authorities, international customary law or treaties ratified by Iceland. If such a treaty is to be applied by the courts, it has to be tabled as a regular draft statute in the *Althing* and then approved there. Another method is often used. Instead of writing the treaty *in extenso* into Icelandic law, specific changes are made in existing legislation to bring it into line with the rules of the treaty. It should also be noted that Icelandic courts apply domestic legal rules as far as possible in a manner that makes them comply with the rules of international law.

In Icelandic jurisprudence the law is generally divided into two categories, private and public. Private law in this system includes commercial law. A comprehensive legal code for Iceland has not been promulgated since 1281, the statutes now in force varying in form. Some of them are comparatively comprehensive and consist of many articles, such as the Penal Code of 1940, the Civil Procedure Code of 1936 and the Criminal

Procedure Code of 1974. In drafting legislation, inter-Nordic co-operation is regarded with special importance. Most of the relevant statutes on family law, inheritance, obligations, contracts and intellectual property have originated in this way. In a few but important branches, custom and precedent still determine the main sources of law. This applies to torts, some property and commercial law, and to administrative law.

2. Stjórnarskrá Lýðveldisins Íslands

STJÓRNARSKRÁ LÝÐVELDISINS ÍSLANDS

(Nr. 33 17. júní 1944, sbr. stj. skl. nr. 65 30. maí 1984
og stj. skl. nr. 56 31. maí 1991.)

I.

1. gr.

Ísland er lýðveldi með þingbundinni stjórn.

2. gr.

Alþingi og forseti Íslands fara saman með löggjafarvaldið. Forseti og önnur stjórnarvöld samkvæmt stjórnarskrá þessari og öðrum landslögum fara með framkvæmdarvaldið. Dómendur fara með dómvaldið.

II.

3. gr.

Forseti Íslands skal vera þjóðkjörinn.

4. gr.

Kjörgengur til forseta er hver 35 ára gamall maður, sem fullnægir skilyrðum kosningarréttar til Alþingis, að fráskildu búsetuskilyrðinu.

5. gr.

Forseti skal kjörinn beinum, leynilegum kosningum af þeim, er kosningarrétt hafa til Alþingis. Forsetaefni skal hafa meðmæli minnst 1500 kosningarbærra manna og mest 3000. Sá, sem flest fær atkvæði, ef fleiri en einn eru í kjöri, er rétt kjörinn forseti. Ef aðeins einn maður er í kjöri, þá er hann rétt kjörinn án atkvæðagreiðslu.

Að öðru leyti skal ákveða með lögum um framboð og kjör forseta, og má þar ákveða, að tiltekin tala meðmælenda skuli vera úr landsfjórðungi hverjum í hlutfalli við kjósendatölu þar.

6. gr.

Kjörtímabil forseta hefst 1. ágúst og endar 31. júlí að 4 árum liðnum. Forsetakjör fer fram í júní- eða júlímánuði það ár, er kjörtímabil endar.

7. gr.

Nú deyr forseti eða lætur af störfum, áður en kjörtíma hans er lokið, og skal þá kjósa nýjan forseta til 31. júlí á fjórða ári frá kosningu.

8. gr.

Nú verður sæti forseta lýðveldisins laust eða hann getur ekki gegnt störfum um sinn vegna dvalar erlendis, sjúkleika eða af öðrum ástæðum, og skulu þá forsætisráðherra, forseti ...¹⁾) Alþingis og forseti Hæstaréttar fara með forsetavald. Forseti ...¹⁾) Alþingis stýrir fundum þeirra. Ef ágreiningur er þeirra í milli, ræður meiri hluti.

1) Stjksl. 56/1991, 1. gr.

9. gr.

Forseti lýðveldisins má ekki vera alþingismaður né hafa með höndum launuð störf í þágu opinberra stofnana eða einkaatvinnufyrirtækja.

Ákveða skal með lögum greiðslur af ríkisfé til forseta og þeirra, sem fara með forsetavald. Óheimilt skal að lækka greiðslur þessar til forseta kjörtímabil hans.

10. gr.

Forsetinn vinnur eið eða drengskaparheit að stjórnarskránni, er hann tekur við störfum. Af eiðstaf þessum eða heiti skal gera tvö samhljóða frumrit. Geymir Alþingi annað, en Þjóðskjalasafnið hitt.

11. gr.

Forseti lýðveldisins er ábyrgðarlaus á stjórnarathöfnum. Svo er og um þá, er störfum hans gegna.

Forseti verður ekki sóttur til refsingar, nema með samþykki Alþingis.

Forseti verður leystur frá embætti, áður en kjörtíma hans er lokið, ef það er samþykkt með meiri hluta atkvæða við þjóðaratkvæðagreiðslu, sem til er stofnað að kröfu Alþingis, enda hafi hún hlotið fylgi $\frac{2}{3}$ hluta þingmanna ...¹⁾). Þjóðaratkvæðagreiðslan skal þá fara fram innan tveggja mánaða, frá því að krafan um hana var samþykkt á Alþingi, og gegnir forseti eigi störfum, frá því að Alþingi gerir samþykkt sína, þar til er úrslit þjóðaratkvæðagreiðslunnar eru kunn.

Nú hlýtur krafa Alþingis eigi samþykki við þjóðaratkvæðagreiðsluna, og skal þá Alþingi þegar í stað rofið og efnt til nýrra kosninga.

1) Stjksl. 56/1991, 2. gr.

12. gr.

Forseti lýðveldisins hefur aðsetur í Reykjavík eða nágrenni.

13. gr.

Forsetinn lætur ráðherra framkvæma vald sitt.
Ráðuneytið hefur aðsetur í Reykjavík.

14. gr.

Ráðherrar bera ábyrgð á stjórnarframkvæmdum öllum. Ráðherra-ábyrgð er ákveðin með lögum. Alþingi getur kært ráðherra fyrir embættisrekstur þeirra. Landsdómur dæmir þau mál.

15. gr.

Forsetinn skipar ráðherra og veitir þeim lausn. Hann ákveður tölu þeirra og skiptir störfum með þeim.

16. gr.

Forseti lýðveldisins og ráðherrar skipa ríkisráð, og hefur forseti þar forsæti.

Lög og mikilvægar stjórnarráðstafanir skal bera upp fyrir forseta í ríkisráði.

17. gr.

Ráðherrafundi skal halda um nýmæli í lögum og um mikilvæg stjórnarmálefni. Svo skal og ráðherrafund halda, ef einhver ráðherra óskar að bera þar upp mál. Fundunum stjórnar sá ráðherra, er forseti lýðveldisins hefur kvatt til forsætis, og nefnist hann forsætisráðherra.

18. gr.

Sá ráðherra, sem mál hefur undirritað, ber það að jafnaði upp fyrir forseta.

19. gr.

Undirskrift forseta lýðveldisins undir löggjafarmál eða stjórnar-erindi veitir þeim gildi, er ráðherra ritar undir þau með honum.

20. gr.

Forseti lýðveldisins veitir þau embætti, er lög mæla.

Engan má skipa embættismann nema hann hafi íslenzkan ríkisborg-
ararétt. Embættismaður hver skal vinna eið eða drengskaparheit að stjórnarskránni.

Forseti getur vikið þeim frá embætti, ef hann hefur veitt það.

Forseti getur flutt embættismenn úr einu embætti í annað, enda missi þeir einskis í af embættistekjum sínum, og sé þeim veittur kostur á að kjósa um embættaskiptin eða lausn frá embætti með lögmæltum eftirlaunum eða lögmæltum ellistryk.

Með lögum má undanskilja ákveðna embættismannaflokka auk embættismanna þeirra, sem taldir eru í 61. gr.

21. gr.

Forseti lýðveldisins gerir samninga við önnur ríki. Þó getur hann enga slíka samninga gert, ef þeir hafa í sér fólgið afsal eða kvaðir á landi eða landhelgi eða ef þeir horfa til breytinga á stjórnarhögum ríkisins, nema samþykki Alþingis komi til.

22. gr.

[Forseti lýðveldisins stefnir saman Alþingi eigi síðar en tíu vikum eftir almennar alþingiskosningar. Forsetinn setur reglulegt Alþingi ár hvert.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 3. gr.

23. gr.

Forseti lýðveldisins getur frestað fundum Alþingis tiltekinn tíma, þó ekki lengur en tvær vikur og ekki nema einu sinni á ári. Alþingi getur þó veitt forseta samþykki til afbrigða frá þessum ákvæðum.

[Hafi Alþingi verið frestað getur forseti lýðveldisins eigi að síður kvatt Alþingi saman til funda ef nauðsyn ber til. Forseta er það og skylt ef ósk berst um það frá meiri hluta alþingismanna.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 4. gr.

24. gr.

Forseti lýðveldisins getur rofið Alþingi, og skal þá stofnað til nýrra kosninga, [áður en 45 dagar eru liðnir frá því er gert var kunnugt um þingrofið]¹⁾, enda komi Alþingi saman eigi síðar en [tíu vikum]¹⁾ eftir, að það var rofið. [Alþingismenn skulu halda umboði sínu til kjördags.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 5. gr.

25. gr.

Forseti lýðveldisins getur látið leggja fyrir Alþingi frumvörp til laga og annarra samþykkta.

26. gr.

Ef Alþingi hefur samþykkt lagafrumvarp, skal það lagt fyrir forseta lýðveldisins til staðfestingar eigi síðar en tveim vikum eftir að það var samþykkt, og veitir staðfestingin því lagagildi. Nú synjar forseti lagafrumvarpi staðfestingar, og fær það þó engu að síður lagagildi, en leggja skal það þá svo fljótt sem kostur er undir atkvæði allra kosningarbærra manna í landinu til samþykktar eða synjunar með leynilegri atkvæðagreiðslu. Löginn falla úr gildi, ef samþykkis er synjað en ella halda þau gildi sínu.

27. gr.

Birta skal lög. Um birtingarháttu og framkvæmd laga fer að landslögum.

28. gr.

Þegar brýna nauðsyn ber til, getur forsetinn gefið út bráðabirgðalög [er Alþingi er ekki að störfum]¹⁾). Ekki mega þau þó ríða í bág við stjórnarskrána. Ætíð skulu þau lögð [fyrir Alþingi þegar er það er saman komið á ný]¹⁾).

[Samþykki Alþingi ekki bráðabirgðalög, eða ljúki ekki afgreiðslu þeirra innan sex vikna frá því að þingið kom saman, falla þau úr gildi]¹⁾).

Bráðabirgðafjárlög má ekki gefa út, ef Alþingi hefur samþykkt fjárlög fyrir fjárhagstímabilið.

1) Stjksl. 56/1991, 6. gr.

29. gr.

Forsetinn getur ákveðið að saksókn fyrir afbrot skuli niður falla, ef ríkar ástæður eru til. Hann náðar menn og veitir almenna uppgjöf saka. Ráðherra getur hann þó eigi leyst undan saksókn né refsingu, sem landsdómur hefur dæmt, nema með samþykki Alþingis.

30. gr.

Forsetinn veitir, annaðhvort sjálfur eða með því að fela það öðrum stjórnvöldum, undanþágur frá lögum samkvæmt reglum sem farið hefur verið eftir hingað til.

III.

31. gr.

[Á Alþingi eiga sæti 63 þjóðkjörnir þingmenn, kosnir leynilegri hlutbundinni kosningu til 4 ára í þessum kjördæmum:

1. Reykjavíkurborgkjördæmi.
Til þess telst Reykjavík.
 2. Reykjaneskjördæmi.
Til þess teljast: Gullbringusýsla, Grindavíkurborg, Keflavíkurborg, Njarðvíkurborg, Kjósarsýsla, Garðaborg, Hafnarfjarðarborg, Kópavogsborg og Seltjarnarnesborg.
 3. Vesturlandskjördæmi.
Til þess teljast: Borgarfjarðarsýsla, Akranesborg, Mýrasýsla, Snæfellsnes- og Hnappadalssýsla og Dalasýsla.
 4. Vestfjarðakjördæmi.
Til þess teljast: Austur-Barðastrandarsýsla, Vestur-Barðastrandarsýsla, Vestur-Ísafjarðarsýsla, Bolungarvíkurborg, Ísafjarðarborg, Norður-Ísafjarðarsýsla og Strandasýsla.
 5. Norðurlandskjördæmi vestra.
Til þess teljast: Vestur-Húnavatnssýsla, Austur-Húnavatnssýsla, Skagafjarðarsýsla, Sauðárkrúksborg og Siglufjarðarborg.
 6. Norðurlandskjördæmi eystra.
Til þess teljast: Eyjafjarðarsýsla, Akureyrarborg, Dalvíkurborg, Ólafsfjarðarborg, Suður-Þingeyjarsýsla, Húsavíkurborg og Norður-Þingeyjarsýsla.
 7. Austurlandskjördæmi.
Til þess teljast: Norður-Múlasýsla, Seyðisfjarðarborg, Suður-Múlasýsla, Eskifjarðarborg, Nesborg og Austur-Skaftafellssýsla.
 8. Suðurlandskjördæmi.
Til þess teljast: Vestur-Skaftafellssýsla, Vestmannaeyjaborg, Rangárvallasýsla, Árnessýsla og Selfoss.
- Pingsæti skiptast milli kjördæma á þennan hátt:
- a. 54 þingsæti skiptast þannig milli kjördæma:

Reykjavíkurborgkjördæmi	14 þingsæti
Reykjaneskjördæmi	8 þingsæti
Vesturlandskjördæmi	5 þingsæti
Vestfjarðakjördæmi	5 þingsæti

Norðurlandskjördæmi vestra	5 þingsæti
Norðurlandskjördæmi eystra	6 þingsæti
Austurlandskjördæmi	5 þingsæti
Suðurlandskjördæmi	6 þingsæti

- b. Að minnsta kosti 8 þingsætum skal ráðstafa til kjördæma fyrir hverjar kosningar samkvæmt ákvæðum í kosningalögum.
- c. Heimilt er að ráðstafa einu þingsæti til kjördæmis að loknum hverjum kosningum samkvæmt ákvæðum í kosningalögum.

Við úthlutun þingsæta samkvæmt kosningaúrslitum skal gæta þess svo sem kostur er að hver þingflokkur fái þingmannatölu í sem fyllstu samræmi við heildaratkvæðatölu sína. Er þá heimilt að úthluta allt að fjórðungi þingsæta hvers kjördæmis, samkvæmt a- og b-lið 2. mgr. þessarar greinar, með hliðsjón af kosningaúrslitum á landinu öllu. Sama á við um úthlutun þingsætis samkvæmt c-lið sömu málsgreinar.]¹⁾

1) Stjksl. 65/1984, 1. gr.

32. gr.

[Alþingi starfar í einni málstofu.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 7. gr.

33. gr.

[Kosningarrétt við kosningar til Alþingis hafa allir sem eru 18 ára eða eldri þegar kosning fer fram og hafa íslenskan ríkisborgararétt. Lögheimili á Íslandi, þegar kosning fer fram, er einnig skilyrði kosningarréttar, nema undantekningar frá þeirri reglu verði ákveðnar í lögum um kosningar til Alþingis.

Nánari reglur um alþingiskosningar skulu settar í kosningalögum.]¹⁾

1) Stjksl. 65/1984, 2. gr.

34. gr.

[Kjörgengur við kosningar til Alþingis er hver sá ríkisborgari sem kosningarrétt á til þeirra og hefur óflekkað mannorð.]¹⁾

[Hæstaréttardómarar eru þó ekki kjörgengir.]²⁾

1) Stjksl. 65/1984, 3. gr.

2) Stjksl. 56/1991, 8. gr.

IV.

35. gr.

[Reglulegt Alþingi skal koma saman ár hvert hinn fyrsta dag októbermánaðar eða næsta virkan dag ef helgidagur er og stendur til jafnlengdar næsta árs hafi kjörtímabil alþingismanna ekki áður runnið út eða þing verið rofið.

Samkomudegi reglulegs Alþingis má breyta með lögum.]¹)

1) Stjksl. 56/1991, 9. gr.

36. gr.

Alþingi er friðheilagt. Enginn má raska friði þess né frelsi.

37. gr.

Samkomustaður Alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík. Þegar sérstaklega er ástatt getur forseti lýðveldisins skipað fyrir um, að Alþingi skuli koma saman á öðrum stað á Íslandi.

38. gr.

[Rétt til að flytja frumvörp til laga og tillögur til ályktana hafa alþingismenn og ráðherrar.]¹)

1) Stjksl. 56/1991, 10. gr.

39. gr.

[Alþingi]¹) getur skipað nefndir [alþingismanna]¹) til að rannsaka mikilvæg mál, er almenning varða. [Alþingi]¹) getur veitt nefndum þessum rétt til að heimta skýrslur, munnlegar og bréflugar, bæði af embættismönnum og einstökum mönnum.

1) Stjksl. 56/1991, 11. gr.

40. gr.

Engan skatt má á leggja né breyta né af taka nema með lögum.

Ekki má heldur taka lán, er skuldbindi ríkið, né selja eða með öðru móti láta af hendi neina af fasteignum landsins né afnotarétt þeirra nema samkvæmt lagaheimild.

41. gr.

Ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sé til þess í fjárlögum eða fjáraukalögum.

42. gr.

Fyrir hvert reglulegt Alþingi skal, þegar er það er saman komið, leggja frumvarp til fjárlaga fyrir það fjárhagsár, sem í hönd fer, og skal í frumvarpinu fólgin greinargerð um tekjur ríkisins og gjöld.

...¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 12. gr.

43. gr.

...¹⁾) Alþingi kýs 3 yfirskoðunarmenn, og skulu þeim veitt laun fyrir starfa sinn. Þeir skulu kosnir með hlutfallskosningu. Yfirskoðunarmenn þessir eiga að gagnskoða árlega reikninga um tekjur og gjöld landsins og gæta þess, hvort tekjur landsins séu þar allar taldar og hvort nokkuð hafi verið af hendi greitt án heimildar. Þeir geta, hver um sig, tveir eða allir, krafizt að fá allar skýrslur þær og skjöl, sem þeim þykir þurfa. Síðan skal safna þessum reikningum fyrir hvert fjárhagstímabil í einn reikning og leggja fyrir Alþingi frumvarp til laga um samþykkt á honum og athugasemdir yfirskoðunarmanna.

Rétt er yfirskoðunarmönnum, einum eða fleirum, að fá að sjá reikninga og bækur ríkisféhirðis og sömuleiðis stjórnarráðsins fyrir ár það, sem er að líða eða liðið er. Þyki þeim nokkuð athugavert, skulu þeir gera eftirmönnum sínum vísbendingu um það skriflega.

1) Stjksl. 56/1991, 13. gr.

44. gr.

[Ekkert lagafrumvarp má samþykkja fyrr en það hefur verið rætt við þrjár umræður á Alþingi.]¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 14. gr.

45. gr.

[Reglulegar alþingiskosningar skulu fara fram eigi síðar en við lok kjörtímabils. Upphaf og lok kjörtímabils miðast við sama vikudag í mánuði, talið frá mánaðamótum.]¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 15. gr.

46. gr.

Alþingi sker sjálfst úr hvort þingmenn þess séu löglega kosnir, svo og úr því hvort þingmaður hafi misst kjörgengi.

47. gr.

Sérhver nýr þingmaður skal vinna ...¹⁾) drengskaparheit að stjórnarskránni, þegar er kosning hans hefur verið tekin gild.

1) Stjksl. 56/1991, 16. gr.

48. gr.

Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína og eigi við neinar reglur frá kjósendum sínum.

...¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 17. gr.

49. gr.

[Meðan Alþingi er að störfum má ekki setja neinn alþingismann í gæsluvarðhald eða höfða mál á móti honum án samþykkis þingsins nema hann sé staðinn að glæp.

Enginn alþingismaður verður krafinn reikningskapar utan þings fyrir það sem hann hefur sagt í þinginu nema Alþingi leyfi.]¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 18. gr.

50. gr.

Nú glatar alþingismaður kjörgengi, og missir hann þá rétt þann, er þingkosningin hafði veitt honum.

51. gr.

Ráðherrar eiga samkvæmt embættisstöðu sinni sæti á Alþingi, og eiga þeir rétt á að taka þátt í umræðunum eins oft og þeir vilja, en gæta verða þeir þingskapa. Atkvæðisrétt eiga þeir þó því aðeins að þeir séu jafnframt alþingismenn.

52. gr.

[Alþingi kýs sér forseta og stýrir hann störfum þess.]¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 19. gr.

53. gr.

[Eigi getur Alþingi gert samþykkt um mál nema meira en helmingur þingmanna sé á fundi og taki þátt í atkvæðagreiðslu.]¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 20. gr.

54. gr.

[Heimilt er alþingismönnum, með leyfi Alþingis, að óska upplýsinga ráðherra eða svars um opinbert málefni með því að bera fram fyrirspurn um málið eða beiðast um það skýrslu.]¹⁾)

1) Stjksl. 56/1991, 21. gr.

55. gr.

[Eigi má Alþingi taka við neinu málefni nema einhver þingmanni eða ráðherra flytji það.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 22. gr.

56. gr.

[Þyki Alþingi ekki ástæða til að gera aðra ályktun um eitthvert mál getur það vísað því til ráðherra.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 23. gr.

57. gr.

Fundir ...¹⁾ Alþingis skulu haldnir í heyranda hljóði. Þó getur forseti eða svo margir þingmenn sem til er tekið í þingsköpum krafizt, að öllum utanþingsmönnum sé vísað burt, og sker þá þingfundur úr, hvort ræða skuli málið í heyranda hljóði eða fyrir luktum dyrum.

1) Stjksl. 56/1991, 24. gr.

58. gr.

[Þingsköp Alþingis skulu sett með lögum.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 25. gr.

V.

59. gr.

Skipun dómsvaldsins verður eigi ákveðin nema með lögum.

60. gr.

Dómendur skera úr öllum ágreiningi um embættistakmörk yfirvalda. Þó getur enginn, sem um þau leitar úrskurðar, komið sér hjá að hlýða yfirvaldsboði í bráð með því að skjóta málinu til dóms.

61. gr.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis eftir lögum. Þeim dómendum, sem ekki hafa að auk umboðsstörf á hendi, verður ekki vikið úr embætti nema með dómi og ekki verða þeir heldur fluttir í annað embætti á móti vilja þeirra nema þegar svo stendur á að verið er að koma nýrri skipun á dómstólana. [Þó má veita þeim dómara, sem orðinn er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en hæstaréttardómarar skulu eigi missa neins í af launum sínum.]¹⁾

1) Stjksl. 56/1991, 26. gr.

VI.

62. gr.

Hin evangelíska lúterska kirkja skal vera þjóðkirkja á Íslandi, og skal ríkisvaldið að því leyti styðja hana og vernda.

Breyta má þessu með lögum.

63. gr.

Landsmenn eiga rétt á að stofna félög til að þjóna guði með þeim hætti, sem best á við sannfæringu hvers eins; þó má ekki kenna eða fremja neitt, sem er gagnstætt góðu siðferði og allsherjarreglu.

64. gr.

Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum réttindum fyrir sakir trúarbragða sinna, né heldur má nokkur fyrir þá sök skorast undan almennri félagsskyldu.

Enginn er skyldur til að inna af hendi persónuleg gjöld til neinnar annarrar guðsdýrkunar en þeirrar, er hann sjálfur aðhyllist.

Nú er maður utan þjóðkirkjunnar, og geldur hann þá til Háskóla Íslands eða einhvers styrktarsjóðs við þann skóla, eftir því sem á verður kveðið, gjöld þau, er honum ella hefði borið að greiða til þjóðkirkjunnar, enda heyri hann ekki til öðrum trúarbragðaflokki, er viðurkenndur sé í landinu.

Breyta má þessu með lögum.

VII.

65. gr.

Hvern þann, sem tekinn er fastur, skal án undandrátta leiða fyrir dómara. Sé hann eigi jafnskjótt látinn laus, skal dómari, áður en sólarhringur sé liðinn, leggja rökstuddan úrskurð á, hvort hann skuli settur í varðhald. Megi láta hann lausan gegn veði, þá skal ákveða í úrskurði, hvert og hversu mikið það skuli vera.

Úrskurði dómara má þegar skjóta til æðra dóms, og fer um birting og áfrýjun slíks úrskurðar sem um birting og áfrýjun dóms í sakamálum.

Engan má setja í gæzluvarðhald fyrir sök, er aðeins varðar fésekt eða einföldu fangelsi.

66. gr.

Heimilið er friðheilagt. Ekki má gera húsleit né kyrrsetja bréf og önnur skjöl og rannsaka þau nema eftir dómsúrskurði eða eftir sérstakri lagaheimild.

67. gr.

Eignarrétturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji; þarf til þess lagafyrirmæli, og komi fullt verð fyrir.

68. gr.

Enginn útlendingur getur fengið ríkisborgararétt nema með lögum. Um heimild útlendinga til þess að eiga fasteignaréttindi hér á landi skal skipað með lögum.

69. gr.

Engin bönd má leggja á atvinnufrelsi manna, nema almenningsheill krefji, enda þarf lagaboð til.

70. gr.

Sá skal eiga rétt á styrk úr almennum sjóði, sem eigi fær séð fyrir sér og sínum, og sé eigi öðrum skylt að framfæra hann, en þá skal hann vera skyldum þeim háður, sem lög áskilja.

71. gr.

Hafi foreldrar eigi efni á að fræða sjálf börn sín eða séu börnin munaðarlaus og öreigar, er skylt að sjá þeim fyrir uppfræðingu og framfæri af almannafé.

72. gr.

Hver maður á rétt á að láta í ljós hugsanir sínar á prenti; þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar tálmanir fyrir prentfrelsi má aldrei í lög leiða.

73. gr.

Rétt eiga menn á að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, án þess að sækja þurfi um leyfi til þess. Ekkert félag má leysa upp með stjórnarráðstöfun. Þó má banna félag um sinn, en þá verður þegar að höfða mál gegn félaginu, til þess að það verði leyst upp.

74. gr.

Rétt eiga menn á að safnast saman vopnlausir. Lögreglustjórninni er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni, þegar uggvænt þykir, að af þeim leiði óspektir.

75. gr.

Sérhver vopnfær maður er skyldur að taka sjálfur þátt í vörn landsins, eftir því sem nákvæmar kann að verða fyrir mælt með lögum.

76. gr.

Rétti sveitarfélaganna til að ráða sjálf málefnum sínum með umsjón stjórnarinnar skal skipað með lögum.

77. gr.

Skattamálum skal skipa með lögum.

78. gr.

Sérréttindi, er bundin séu við aðal, nafnbætur og lögtign, má eigi taka í lög.

79. gr.

Tillögur, hvort sem eru til breytinga eða viðauka á stjórnarskrá þessari, má bera upp bæði á reglulegu Alþingi og auka-Alþingi. Náð tillagan samþykki ...¹⁾, skal rjúfa Alþingi þá þegar og stofna til almennra kosninga af nýju. Samþykki [Alþingi]¹⁾ ályktunina óbreytta, skal hún staðfest af forseta lýðveldisins, og er hún þá gild stjórnskipunar­lög.

Nú samþykkir Alþingi breytingu á kirkjuskipun ríkisins samkvæmt 62. gr., og skal þá leggja það mál undir atkvæði allra kosningarbærra manna í landinu til samþykktar eða synjunar, og skal atkvæðagreiðslan vera leynileg.

1) Stjksl. 56/1991, 27. gr.

80. gr.

...

81. gr.

...

Ákvæði um stundarsakir.

...

Þeir erlendir ríkisborgarar, sem öðlazz hafa kosningarrétt og kjör­gengi til Alþingis eða embættisgengi, áður en stjórnarskipunarlög þessi koma til framkvæmda, skulu halda þeim réttindum. Danskir ríkisborgarar, sem téð réttindi hefðu öðlazz samkvæmt 75. gr. stjórnarskrár 18. maí 1920, að óbreyttum lögum, frá gildistökudegi stjórnarskipunarlaga þessara og þar til 6 mánuðum eftir að samningar um rétt danskra ríkisborgara á Íslandi geta hafizt, skulu og fá þessi réttindi og halda þeim.

B. Noregi

Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814.

Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814,

saaledes som den er lydende ifølge siden foretagne
Ændringer, senest Grundlovsbestemmelse af 19. juni 1992 nr. 463.

Norges Riges Grundlov

A. Om Statsformen og Religionen.

§ 1.¹

Kongeriget Norge er et frit, selvstændigt, udeleligt og uafhængeligt Rige.² Dets Regjeringsform er indskrænket og arvelig monarkisk.

¹ Beslutn. 18 nov 1905 jfr. beslutn. 7 juni 1905.

² Se strl. §§ 83, 94, 98 og 104.

§ 2.¹

Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse.

Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion.² De Indvaanere, der bekjende sig til den, ere forpligtede til at opdrage deres Børn i samme.

¹ Grlbest. 21. juli 1851, 3 aug 1897, 1 nov 1956, 4 mai 1964.

² Se §§ 4, 12, 16 og 27, N.L. 2-1 og lover 13 juni 1969 nr. 25, 17 des 1971 nr. 106.

B. Om den udøvende Magt, Kongen og den kongelige Familie.

§ 3.¹

Den udøvende Magt er hos Kongen,² eller hos Dronningen hvis hun har ervervet Kronen efter Reglerne i § 6 eller § 7 eller § 48 i denne Grundlov. Naar den udøvende Magt saaledes er hos Dronningen, har hun alle de Rettigheder og Pligter som ifølge denne Grundlov og Landets Love indehaves av Kongen.

¹ Grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

² Se strl. §§ 99 og 104.

§ 4.

Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, haandhæve og beskytte denne.¹

¹ Se §§ 2 og 16.

§ 5.

Kongens Person er hellig; han kan ikke lastes, eller anklages. Ansvarligheden paaligger hans Raad.¹

¹ Se §§ 12 og 30, strl. §§ 100, 101, 103 og 104, lov 5 feb 1932 nr. 1 kap. 1 og 2.

§ 6.¹

Arvefølgen er lineal, saaledes at kun i lovligt Ægteskab født Barn af Dronning eller Konge, eller af en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere Linje gaar foran den fjernere og den ældre i Linjen foran den yngre.

Blandt Arveberettigede regnes ogsaa den Ufødte, der strax indtager sit tilbørlige Sted i Arvelinjen, naar hun eller han fødes til Verden.

Dog tilkommer Arverett ikke nogen som ikke er født i ret nedstigende Linje fra den sidst regjerende Dronning eller Konge eller dennes Søster eller Broder, eller selv er dennes Søster eller Broder.

Naar en til Norges Krone arveberettiget Prinsesse eller Prins fødes, skal hennes eller hans Navn og Fødselstid tilkjendegives førstholdende Storting og antegnes i dets Protokol.

For dem som ere fødte tidligere end Aaret 1971, gjelde dog denne Grundlovs § 6 saaledes som den blev vedtaget den 18de November 1905. For dem som ere født tidligere end året 1990 gjelde ligevel at Mand gaar foran Kvinde.

¹ Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

§ 7.¹

Er ingen arveberettiget Prinsesse eller Prins til, kan Kongen foreslaa sin Efterfølger for Stortinget, der har Ret til at bestemme Valget, hvis Kongens Forslag ikke bifaldes.²

¹ Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

² Jfr. § 48.

§ 8.¹

Kongens Myndighetsalder² fastsættes ved Lov.³

Saasnart Kongen har opnaaet den lovbestemte Alder, erklærer han sig offentligen at være myndig.

¹ Beslutn. 18 nov 1905.

² Jfr. §§ 43 og 47.

³ Se lov 13 mai 1921 nr. 2.

§ 9.¹

Saasnart Kongen, som myndig, tiltræder Regjeringen, aflægger han for Stortinget følgende Ed: «Jeg lover og sværger, at ville regjere Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love; saasandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!»²

Er intet Storting paa den Tid samlet, nedlægges Eden skriftlig i Statsraadet, og gjentages høitideligen af Kongen paa første Storting.

1 Grlbest. 19 aug 1908.

2 Jfr. § 44 og lov 10 mai 1893 nr. 1.

§ 10.

(Opphevet ved beslutn. 14 mars 1908.)

§ 11.¹

Kongen skal bo inden Riget og maa ikke uden Stortingets Samtykke opholde sig udenfor Riget længere end sex Maaneder ad Gangen, medmindre han for sin Person vil have tabt Ret til Kronen.

Kongen maa ikke modtage nogen anden Krone eller Regjering uden Stortingets Samtykke, hvortil to Trediedele af Stemmerne udfordres.²

1 Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 19 aug 1908.

2 Jfr. § 36.

§ 12.¹

Kongen vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere.² Dette Raad skal bestaa af en Statsminister og i det mindste syv andre Medlemmer.³

Af Statsraadets Medlemmer skulle over det halve Antal bekjende sig til Statens offentlige Religion.⁴

Kongen fordeler Forretningerne iblandt Statsraadets Medlemmer saaledes, som han det for tjenligt eragter.⁵ Til at tage Sæde i Statsraadet kan Kongen ved overordentlige Leiligheder, foruden Statsraadets sædvanlige Medlemmer, tilkalde andre norske Borgere, kun ingen Medlemmer af Stortinget.

Ægtefeller, Forældre og Børn eller to Søskende maa ei paa samme Tid have Sæde i Statsraadet.⁶

1 Grlbest. 5 juni 1873, 30 juni 1891, beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 28 april 1916, 24 mai 1919, 2 mai 1975.

2 Se § 92.

3 Jfr. §§ 29, 35 og 62, strl. §§ 99 og 104.

4 Se § 2.

5 Se instruks 23 mars 1909.

6 Jfr. § 62.

§ 13.¹

Under Kongens Reiser inden Riget² kan han overdrage Rigets Bestyrelse til Statsraadet. Dette skal føre Regjeringen i Kongens Navn og paa hans Vegne.³ Det skal ubrødelig efterleve, saavel denne Grundlovs Bestemmelser, som de særskilte dermed overensstemmende Forskrifter, som Kongen i Instruktion meddeler.⁴

Forretningerne afgjøres ved Stemmegivning, hvorved, i Tilfælde at Stemmerne ere lige, Statsministeren eller, i dennes Fraværelse, det

første af de tilstedeværende Medlemmer af Statsraadet har tvende Stemmer.

Om de Sager, som Statsraadet saaledes afgjør, har det at give Indberetning til Kongen.

1 Grlbest. 5 juni 1873, 30 juni 1891, beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 18 aug 1911.

2 Jfr. § 41.

3 Jfr. § 32.

4 Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 11, instruks 23 mars 1909.

§ 14.¹

Kongen kan beskikke Statssekretærer til at bistaa Statsraadets Medlemmer under Udførelsen af deres Forretninger udenfor Statsraadet.² Den enkelte Statssekretær handler paa Vegne af det Medlem af Statsraadet, til hvem han er knyttet, i den Udstrækning vedkommende bestemmer.

1 Opphevet ved grlbest. 30 juni 1891, tilføyet ved grlbest. 1 juni 1976.

2 Jfr. § 22.

§ 15.

(Opphevet ved beslutn. 18 nov 1905.)

§ 16.

Kongen¹ anordner al offentlig Kirke- og Gudstjeneste, alle Møder og Forsamlinger om Religionssager, og paaser, at Religionens offentlige Lærere følge de dem foreskrevne Normer.²

1 Se § 28. – Iflg. res. 25 okt 1991 nr. 674 bemyndiges Kirkemøtet til å fastsette regler for bruk av det viglede kirkerom utenfor de forordnede gudstjenester og kirkelige handlinger.

2 Jfr. §§ 2 og 4, kirkeritual 25 juli 1685, lov 29 april 1953 nr. 1.

§ 17.¹

Kongen² kan give og ophæve Anordninger, der angaa Handel, Told, Næringsveie og Politi; dog maa de ikke stride mod Konstitutionen og de (saaledes som efterfølgende §§ 77, 78 og 79 bestemme) af Storthinget givne Love.³ De gjælde provisorisk til næste Storthing.

1 Se lover 15 des 1950 nr. 7 kap. 1 og 2 og § 7, 4 des 1964 nr. 1.

2 Se § 28.

3 Se lover 5 feb 1932 nr. 1 § 8 b, 15 des 1950 nr. 7 § 3, første ledd.

§ 18.¹

Kongen² lader i Almindelighed indkræve de Skatter, og Afgifter, som Storthinget paalægger.³

1 Beslutn. 18 nov 1905.

2 Se § 28.

3 Jfr. § 75 a.

§ 19.

Kongen¹ vaager over, at Statens Eiendomme² og Regalier anvendes og bestyres paa den af Stortinget bestemte og for Almenvæsenet nyttigste Maade.³

1 Se § 28.

2 Jfr. lover 25 juni 1965 nr. 3, 4 juni 1976 nr. 59 §§ 18-3 fig.

3 Jfr. § 106 og lov 5 feb 1932 nr. 1 § 10.

§ 20.¹

Kongen² har Ret til i Statsraadet³ at benaade Forbrydere, efterat Dom er falden. Forbryderen har Valget, om han vil modtage Kongens Naade, eller underkaste sig den ham tildømte Straf.⁴

I de Sager, som af Odelstinget foranstaltes anlagte for Rigsretten,⁵ kan ingen anden Benaadning, end Fritagelse for idømt Livsstraf, finde Sted.

1 Grlbst. 29 nov 1862.

2 Justisdept. har fullmakt til å avslå søknad etter res. 5 juni 1981.

3 Se § 28.

4 Jfr. strprl. § 458.

5 Se § 86.

§ 21.¹

Kongen vælger og beskikker, efter at have hørt sit Statsraad,² alle civile, geistlige og militære Embedsmænd.³ Disse skulle, før Beskikkelse finder Sted, sværge eller, hvis de ved Lov ere fritagne for Edsaflæggelse, høitideligen tilsige Konstitutionen og Kongen Lydighed og Troskab;⁴ dog kunne de Embedsmænd der ei ere norske Borgere, ved Lov fritages for denne Pligt. De kongelige Prinser maa ei beklæde civile Embeder.

1 Grlbst. 28 juni 1889, 30 juni 1891, beslutn. 18 nov 1905 og grlbst. 26 mars 1980.

2 Se § 28.

3 Jfr. §§ 22 og 92.

4 Se lover 10 mai 1893 nr. 1 §§ 1 og 2, 22 mai 1981 nr. 23.

§ 22.¹

Statsministeren og de øvrige Statsraadets Medlemmer samt Statssekretærene kunne, uden foregaaende Dom, afskediges af Kongen, efterat han derom har hørt Statsraadets Betænkning. Det samme gjælder for de Embedsmænd, som ere ansatte ved Statsraadets Kontorer eller ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet, civile og geistlige Overøvrigheds-Personer,² Regimenters og andre militære Korpsers Chefer, Kommandanter i Fæstninger og Høistbefalende paa Krigsskibe. Hvorvidt Pension bør tilstaaes de saaledes afskedigede Embedsmænd, afgjøres af det næste Storting. Imidlertid nyde de to Trediedele af deres forhen havde Gage.³

Andre Embedsmænd kunne ikkun suspenderes af Kongen, og skulle da strax tiltales for Domstolene, men de maa ei, uden efter Dom, afsættes, ei heller, mod deres Vilje, forflyttes.⁴

Alle Embedsmænd kunne, uden foregaaende Dom, afskediges, naar de have naaet en ved Lov fastsat Aldersgrænse.⁵ Det kan bestemmes ved Lov at visse Embedsmænd, der ei ere Dommere, kunne udnævnes paa Aaremaal.

1 Grlbest. 5 juni 1873, beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 18 aug 1911, grlbest. 1 juni 1976, grlbest. 8 mai 1992 nr. 317.

2 Se strprl. § 56.

3 Jfr. § 75 i.

4 Se strl. §§ 15, 29 nr. 1 og 30, mil.strl. §§ 12 og 20, strlikrl. § 10, strprl. §§ 3 og 64.

5 Se lover 21 des 1956 nr. 1, 8 juni 1973 nr. 36 (yrkesbefal). – Jfr. res. 17 juni 1966 om fullmakt for vedk. dept.

§ 23.¹

Kongen kan meddele Ordener til hvem han for godt befinder, til Belønning for udmærkede Fortjenester, der offentligen maa kundgjøres; men ei anden Rang og Titel, end den, ethvert Embede medfører. Ordenen fritager Ingen for Statsborgernes fælles Pligter og Byrder, ei heller medfører den fortrinlig Adgang til Statens Embeder. Embedsmænd, som i Naade afskediges, beholde deres havte Embeders Titel og Rang. Dette gjælder dog ikke Statsraadets Medlemmer eller Statssekretærerne.

Ingen personlige, eller blandede, arvelige Forrettigheder maa tilstaaes Nogen for Eftertiden.²

1 Grlbest. 21 mai 1920, grlbest. 1 juni 1976.

2 Jfr. §§ 101 og 108, lov 19 juni 1947 nr. 5.

§ 24.

Kongen vælger og afskediger, efter eget Godtbefindende, sin Hofstat¹ og sine Hofbetjente.

1 Jfr. § 75 e.

§ 25.¹

Kongen har høieste Befaling over Rigets Land- og Sømagt.² Den maa ikke forøges eller formindskes, uden Storthingets Samtykke. Den maa ikke overlades i fremmede Magters Tjeneste, og ingen fremmede Magters Krigsfolk, undtagen Hjælpetropper imod fiendtligt Overfald, maa inddrages i Riget uden Storthingets Samtykke.

Landeværnet og de øvrige Tropper, som ikke til Linjetropper kunne henregnes, maa aldrig, uden Storthingets Samtykke, bruges udenfor Rigets Grænses.³

1 Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 14 mars 1908 og 9 nov 1917.

2 Jfr. §§ 26, 28, 31 og 99.

3 Se lov 17 juli 1953 nr. 28 og 29.

§ 26.¹

Kongen har Ret til at sammenkalde Tropper,² begynde Krig til Landets Forsvar og slutte Fred, indgaa og ophæve Forbund,³ sende og modtage Gesandter.

Traktater angaaende Sager af særlig Vigtighed og i alle Tilfælde Traktater hvis Iværksættelse efter Konstitutionen nødvendiggjør en ny Lov eller Storthingsbeslutning, bliver først bindende, naar Storthinget har givet sit Samtykke dertil.⁴

¹ Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 9 nov 1917 og 10 april 1931.

² Jfr. § 25 annet ledd.

³ Jfr. § 75 g.

⁴ Jfr. § 93.

§ 27.¹

Alle Statsraadets Medlemmer skulle, naar de ikke have lovligt Forfald, være nærværende i Statsraadet, og maa ingen Beslutning tages der, naar ikke over det halve Antal Medlemmer ere tilstede.²

Medlem af Statsraadet, der ikke bekjender sig til Statens offentlige Religion,³ deltager ikke i Behandlingen af Sager, som angaa Statskirken.⁴

¹ Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 24 mai 1919.

² Jfr. § 29.

³ Se § 2.

⁴ Jfr. lov 29 april 1953 nr. 1.

§ 28.¹

Forestillinger om Embeders Besættelse og andre Sager af Vigtighed² skulle foredrages i Statsraadet af det Medlem, til hvis Fag de høre, og Sagerne af ham expederes overensstemmende med den, i Statsraadet, fattede Beslutning.³ Dog kunne egentlige militære Kommando-Sager⁴ i saadan Udstrækning, som Kongen bestemmer, undtages fra Behandling i Statsraad.

¹ Grlbest. 24 mars 1911.

² Jfr. §§ 16-22.

³ Se § 30.

⁴ Jfr. §§ 30, 31.

§ 29.¹

Forbyder lovligt Forfald en Statsraad at møde og foredrage de Sager som henhøre under hans Fag, skulle disse foredrages af en anden Statsraad, som Kongen dertil konstituerer.

Hindres saa mange ved lovligt Forfald fra at møde, at ikke flere end Halvparten af det bestemte Antal Medlemmer ere tilstede, skulle andre Mænd eller Kvinder i fornødent Antal konstitueres til at tage Sæde i Statsraadet.²

¹ Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 10 mars 1922.

² Jfr. §§ 12 og 27.

§ 30.¹

I Statsraadet føres Protokol over alle de Sager, som der forhandles. De diplomatiske Sager, som i Statsraadet besluttet hemmeligholdte, indføres i en egen Protokol. Paa samme Maade forholdes med de militære Kommando-Sager, som i Statsraadet besluttet hemmeligholdte.²

Enhver, som har Sæde i Statsraadet, er pligtig til med Frimodighed at sige sin Mening, hvilken Kongen er forbunden at høre. Men det er denne forbeholdt at fatte Beslutning efter sit eget Omdømme.³

Finder noget Medlem af Statsraadet, at Kongens Beslutning er stridende mod Statsformen eller Rigets Love, eller øiensynligen er skadelig for Riget, er det Pligt at gjøre kraftige Forestillinger derimod samt at tilføie sin Mening i Protokollen. Den der ikke saaledes har protesteret, ansees at have været enig med Kongen, og er ansvarlig derfor, saaledes som siden bestemmes, og kan af Odelstinget sættes under Tiltale for Rigsretten.⁴

1 Grlbest. 24 mars 1911.

2 Jfr. § 75 f og g, instruks 23 mars 1909.

3 Jfr. § 5.

4 Jfr. § 86 og lov 5 feb 1932 nr. 1 § 11 første ledd.

§ 31.¹

Alle af Kongen udfærdigede Beslutninger skulle, for at blive gyldige, kontrasigneres. I militære Kommando-Sager kontrasigneres Beslutningerne af den, som har foredraget Sagerne, men ellers af Statsministeren eller, om han ikke har været tilstede, af det første af Statsraadets tilstedeværende Medlemmer.²

1 Grlbest. 5 juni 1873, beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 15 aug 1911.

2 Jfr. §§ 28 og 75.

§ 32.¹

De Beslutninger, som tages af Regjeringen under Kongens Fraværelse, udfærdiges i Kongens Navn og undertegnes af Statsraadet.²

1 Grlbest. 5 juni 1873, 30 juni 1891, beslutn. 18 nov 1905.

2 Jfr. § 13.

§ 33.

(Opphevet ved beslutn. 12 aug (24 okt) 1908.)

§ 34.¹

Kongen giver Bestemmelser om Titler for dem som til Kronen ere arveberettigede.

1 Grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

§ 35.¹

Saasnart Tronarvingen har fyldt sit 18de Aar, er hun eller han berettiget til at tage Sæde i Statsraadet,² dog uden Stemme eller Ansvar.

¹ Grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

² Se § 12.

§ 36.¹

En til Norges Krone arveberettiget Prinsesse eller Prins maa ei gifte sig uden Kongens Tilladelse. Ei heller maa hun eller han modtage nogen anden Krone eller Regjering uden Kongens og Stortingets Samtykke; til Stortingets Samtykke udfordres to Trediedele af Stemmerne.²

Handler hun eller han herimod, taber Vedkommende saavel som Efterkommerne Retten til Norges Trone.

¹ Grlbest. 19 aug 1908 og 13 juli 1990 nr. 550.

² Jfr. § 11.

§ 37.

De kongelige Prinser og Prinsesser skulle, for deres Personer, ikke svare for Andre end Kongen, eller hvem han, til Dommer over dem, forordner.

§ 38.

(Opphevet ved beslutn. 18 nov 1905.)

§ 39.¹

Dør Kongen og Tronfølgeren endnu er umyndig, skal Statsraadet strax udstede Indkaldelse af Stortinget.²

¹ Beslutn. 18 nov 1905.

² Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 11 annet ledd.

§ 40.¹

Indtil Stortinget er forsamlet og har anordnet Regjeringen under Kongens Mindreaarighed, forestaar Statsraadet Rigets Bestyrelse,² med Iagttagelse af Grundloven.

¹ Beslutn. 18 nov 1905.

² Jfr. § 48, strl. §§ 99 og 104.

§ 41.¹

Er Kongen fraværende fra Riget uden at være i Feldt, eller er han saa syg, at han ikke kan varetage Regjeringen, skal den til Tronen nærmest arveberettigede, saafremt han har opnaaet den for Kongen fastsatte Myndighedsalder,² forestaa Regjeringen som Kongemagtens

midlertidige Udøver.³ I modsat Fald forestaar Statsraadet Rigets Bestyrelse.⁴

1 Grlbest. 10 jan 1863, beslutn. 18 nov 1905 og grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

2 Se lov 13 mai 1921 nr. 2.

3 Se § 44.

4 Jfr. strl. §§ 99, 100, 101, 103 og 104.

§ 42.

(Opphevet ved beslutn. 18 nov 1905.)

§ 43.¹

Valget af Formyndere, som skulle bestyre Regjeringen for den umyndige Konge,² skal foretages af Stortinget.³

1 Beslutn. 18 nov 1905.

2 Jfr. § 8.

3 Jfr. § 47.

§ 44.¹

Den Prinsesse eller Prins, som i de udi § 41 anførte Tilfælde forestaar Regjeringen, skal for Stortinget skriftlig aflægge følgende Ed: «Jeg lover og sværger at ville forestaa Regjeringen i Overensstemmelse med Konstitutionen og Lovene, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende!».²

Holdes ei Stortinget paa den Tid, nedlægges Eden i Statsraadet, og tilstilles siden næste Storting.

Den Prinsesse eller Prins, som een Gang har aflagt Eden, gjentager den ikke senere.

1 Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 19 aug 1908, 8 april 1910 og 13 juli 1990 nr. 550.

2 Jfr. § 9 og lov 10 mai 1893 nr. 1.

§ 45.

Saasart deres Statsstyrelse ophører, skulle de aflægge Kongen og Stortinget Regnskab for samme.

§ 46.¹

Efterlade Vedkommende, i Overensstemmelse med § 39, strax at sammenkalde Stortinget, da paaligger det Høiesteret, som en ubetinget Pligt, saasart fire Uger ere forløbne, at foranstalte denne Sammenkaldelse.²

1 Beslutn. 18 nov 1905.

2 Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 16.

§ 47.¹

Bestyrelsen af den umyndige Konges Opdragelse bør, hvis begge Forældrene ere døde, og ingen af dem derom har efterladt nogen skriftlig Bestemmelse, fastsættes af Stortinget.

1 Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 11 juni 1951 og 13 juli 1990 nr. 550.

§ 48.¹

Er Kongestammen uddød, og ingen Tronfølger udkaaret, da skal en ny Dronning eller Konge vælges af Stortinget.² Imidlertid forholdes med den udøvende Magt efter 40de §.

1 Beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.

2 Jfr. § 7.

C. Om Borgerret og den lovgivende Magt.

§ 49.

Folket udøver den lovgivende Magt ved *Stortinget*,¹ der bestaar af to Afdelinger, et Lagthing og et Odelsting.²

1 Jfr. §§ 75 a, 76-79 og 81, sttl. §§ 99 og 104.

2 Se §§ 67 og 73.

§ 50.¹

Stemmeberettigede ere de norske Borgere,² Mænd og Kvinder, som senest i det Aar Valgthinget holdes have fyldt 18 Aar.

I hvilken Udstrækning dog norske Borgere, som paa Valgdagen ere bosatte udenfor Riget men opfyldte foranstaaende Betingelser, ere stemmeberettigede, fastsættes ved Lov.³

Regler om Stemmeret for ellers stemmeberettigede Personer som paa Valgdagen aabenbart lide av alvorlig sjælelig Svekkelse eller nedsat Bevidsthed, kunne fastsættes ved Lov.

1 Grlbest. 31 mars 1821 (lov 2 juni s.å.), 4 juli 1884, 30 april 1898, 1 juli 1907, 7 juli 1913, 6 nov 1920, 29 mai 1928, 13 juni 1946, 24 nov 1967, 30 mai 1972, 23 nov 1978, 17 jan 1980.

2 Se lov 8 des 1950 nr. 3.

3 Se lov 1 mars 1985 nr. 3 § 3.

§ 51.¹

Regler om Mandtalsførselen og om de Stemmeberettigedes Indførsel i Mandtallet fastsættes ved lov.²

1 Grlbest. 28 juni 1889 og 16 des 1899.

2 Se lov 1 mars 1985 nr. 3 § 9 jfr. §§ 4 flg.

§ 52.

(Opphevet ved grlbest. 26 okt 1954.)

§ 53.¹

Stemmeret tabes:

- a. ved Domfældelse for strafbare Handlinger overensstemmende med, hvad derom i Lov bestemmes;²
- b. ved at gaa i fremmed Magts Tjeneste uden Regjeringens³ Samtykke;

d. ved at overbevises om at have kjøbt Stemmer, solgt sin egen Stemme eller stemt i flere end een Valgforsamling.⁴

1 Punkt c. opphevet ved grlbest. 23 april 1959, punkt e. opphevet ved grlbest. 17 jan 1980.

2 Se strl. §§ 16, 31, 32, strl.ikrl. §§ 9 og 31, mil.strl. §§ 12, 20.

3 Se res. 3 okt 1947.

4 Se strl. kap. 10.

§ 54.¹

Valgthingene holdes hvert fjerde Aar. De skulle være tilendebagte inden September Maanedes Udgang.²

1 Grlbest. 13 aug 1857, 24 april 1869, 11 juni 1898, 25 mai 1905, 8 juni 1907, 22 april 1938, 10 feb 1959.

2 Jfr. lov 1 mars 1985 nr. 3 § 24.

§ 55.¹

Valgthingene bestyres paa den Maade, som ved Lov fastsættes.² Stridigheder om Stemmeret afgjøres af Valgstyret, hvis Kjendelse kan indankes for Stortinget.³

1 Grlbest. 16 des 1899 og 25 mai 1905.

2 Se lov 1 mars 1985 nr. 3 §§ 37 flg.

3 Jfr. § 64.

§ 56.

(Opphevet ved grlbest. 23 mars 1972.)

§ 57.¹

Det Antal Storthingsrepræsentanter som bliver at vælge, bestemmes til 165.

1 Grlbest. 25 mai 1905, 13 mars 1907, 6 juli 1917, 5 des 1919, 23 nov 1923, 26 nov 1952, 30 mai 1972, 27 juli 1984 nr. 1479 og 10 juni 1988 nr. 455.

§ 58.¹

Ethvert Fylke² udgjør et Valgdistrikt.

157 af Storthingsrepræsentanterne bliver at vælge som Distriktsrepræsentanter og de øvrige 8 som Udjævningsrepræsentanter.

Distriktsrepræsentanterne fordeles paa Rigets Valgdistrikter saaledes: Fra Østfold Fylke vælges 8, fra Oslo 15, fra Akershus Fylke 12, fra Hedmark Fylke 8, fra Oppland Fylke 7, fra Buskerud Fylke 7, fra Vestfold Fylke 7, fra Telemark Fylke 6, fra Aust-Agder Fylke 4, fra Vest-Agder Fylke 5, fra Rogaland Fylke 10, fra Hordaland Fylke 15, fra Sogn og Fjordane Fylke 5, fra Møre og Romsdal Fylke 10, fra Sør-Trøndelag Fylke 10, fra Nord-Trøndelag Fylke 6, fra Nordland Fylke 12, fra Troms Fylke 6 og fra Finnmark Fylke 4.

1 Grlbest. 26 nov 1859, 26 mai 1866, 6 juni 1878, 1 juli 1884, 22 nov 1902, 25 mai 1905, 6 juli 1917, 5 des 1919, 23 nov 1923, 26 nov 1952, 30 mai 1972, 27 juli 1984 nr. 1479 og 10 juni 1988 nr. 455.

2 Jfr. lov 14 aug 1918 nr. 1.

§ 59.¹

Enhver Kommune udgjør et særskilt Valgsogn.

Valgthingene afholdes særskilt for hvert Valgsogn.² Paa Valgthingene stemmes der direkte paa Storthingsrepræsentanter med Varamænd for det hele Valgdistrikt.³

Valget af Distriktsrepræsentanterne foregaar som Forholdstalsvalg og Repræsentanterne fordeles mellem Partierne efter nedenstaaende Regler.

(Lagues metode.)

De sammenlagte Stemmetal for hvert Parti inden de enkelte Valgdistrikter bliver at dele med 1, 4, 3, 5 og 7 og saaledes videre indtil Stemmetallet er delt saa mange Gange som det Antal Repræsentanter vedkommende Parti kan forventes at faa. Det Parti som efter det Foranstaaende faar den største Kvotient, tildeles den første Repræsentant, medens den næste Repræsentant tilfalder det Parti som har den næst største Kvotient, og saaledes videre indtil alle Repræsentanter ere fordelte. Har flere Partier den samme Kvotient, afgjøres Fordelingen af vedkommende Repræsentant ved Lodkastning. Listeforbund er ikke tilladt.

Udjævningsrepræsentanterne mellem de i Udjævning deltagende Partier fordeles paa Grundlag af Forholdet mellem de sammenlagte Stemmetal for de enkelte Partier i det hele Rige i det Øiemed at opnaa størst mulig Forholdsmæssighed Partierne imellem. Ved en tilsvarende Anvendelse for det hele Riget og for de i Udjævningen deltagende Partier af Reglerne om Fordelingen af Distriktsrepræsentanterne angives hvor mange Storthingsrepræsentanter hvert Parti i alt skal ha. Partierne faar sig derefter tildelt saa mange Udjævningsrepræsentanter at de tilsammen med de allerede tildelte Distriktsrepræsentanter udgjør et saa stort Antal Storthingsrepræsentanter som vedkommende Parti efter den foranstaaende Angivelse skulle ha. Er det efter disse Regler to eller flere Partier som ere lige nær til at faa sig godskrevet en Repræsentant, skal det Parti ha Fortrinsret, som har det største Stemmetal, eller, i tilfælde af Stemmelighed, som udpeges ved Lodkastning. Har et Parti allerede ved Fordelingen af Distriktsrepræsentanterne faaet et større Antal Repræsentanter end hvad det efter foranstaaende Angivelse skulle ha, skal der foretages ny Fordeling af Udjævningsrepræsentanterne udelukkende mellem de øvrige Partier, saaledes at der bortsees fra det Stemmetal og de Distriktsrepræsentanter som det første nævnte Parti har opnaaet.

Intet Parti kan tildeles nogen Udjævningsrepræsentant medmindre det har faaet mindst 4 Procent af det samlede Stemmetal for det hele Riget.

De Udjævningsrepræsentanter som et Parti opnaar, fordeles paa Partiets Lister ved Distriktsvalget, saaledes at den første Repræsentant tildeles den Liste med den største Kvotient til Ræst efter at Distriktets Repræsentanter ere fordelede, den næste Repræsentant tildeles den Liste som har den næst største Kvotient, og saaledes videre indtil alle Partiets Udjævningsrepræsentanter ere udvælgede.

1 Lov 8 feb 1816, res. 1 sept 1830, grlbest. 9 mai 1842, 25 mai 1905, 12 april 1907, 13 juli 1917, 5 des 1919, 23 nov 1923, 30 mai 1972 og 10 juni 1988 nr. 455.

2 Se lov 1 mars 1985 nr. 3 §§ 2 og 37 flg.

3 Se lov 1 mars 1985 nr. 3 §§ 50 flg.

§ 60.¹

Hvorvidt og under hvilke Former de Stemmeberettigede kunne afgive sine Stemmesedler uden personligt Fremmøde paa Valgthingene bestemmes ved Lov.²

1 Grlbest. 20 juni 1896, 25 mai 1905 og 23 mars 1929.

2 Se lov 1 mars 1985 nr. 3 §§ 30 flg.

§ 61.¹

Ingen kan vælges til Repræsentant, medmindre han i 10 Aar har opholdt sig i Riget samt er stemmeberettiget.²

1 Grlbest. 25 mai 1905, 7 juli 1913, 6 feb 1948, 26 nov 1952 og 24 nov 1967.

2 Jfr. lov 1 mars 1985 nr. 3 §§ 12 og 13.

§ 62.¹

De Tjenestemænd, som ere ansatte ved Statsraadets Kontorer, Statssekretærene dog undtagne, eller Hoffets Betjente og dets Pensionister, kunne ikke vælges til Repræsentanter. Det samme gjælder Tjenestemænd, som ere ansatte ved Diplomatiets eller Konsulatvæsenet.²

Statsraadets Medlemmer³ kunne ikke møde paa Stortinget som Repræsentanter, saalænge de have Sæde i Statsraadet. Ei heller kunne Statssekretærerne møde som Repræsentanter, saalænge de beklæde sine Embeder.

1 Grlbest. 7 juli 1913, 29 mai 1928, 1 juni 1976.

2 Jfr. lov 18 juli 1958 nr. 1.

3 Se §§ 12 og 29.

§ 63.¹

Enhver, som vælges til Repræsentant, er pligtig² til at modtage Valget, medmindre:

- a. Han er valgt udenfor det Valgdistrikt, indenfor hvilket han er stemmeberettiget.
- b. Han har mødt som Repræsentant paa alle Storting efter forrige Valg.³
- c. Han have fyldt 60 Aar senest i det Aar Valgthinget holdes.

d. Han er Medlem af et politisk Parti, og han er valgt paa en Valgliste der ikke udgaar fra dette Parti.

Regler for inden hvilken Tid og paa hvilken Maade den som har Ret til at nægte Valg, skal gjøre denne Ret gjældende, fastsættes ved Lov.⁴

Det skal ligeledes ved Lov bestemmes,⁵ inden hvilken Tid og paa hvilken Maade En, som vælges til Repræsentant for to eller flere Valgdistrikter, skal afgive Erklæring om, hvilket Valg han vil modtage.

¹ Grlbest. 24 april 1869, 1 juli 1884, 25 mai 1905, 5 des 1919, 15 juli 1938, 26 nov 1952, 27 juli 1984 nr. 1479, 13 juli 1990 nr. 550, 8 mai 1992 nr. 317.

² Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 12.

³ Se § 71.

⁴ Se lov 1 mars 1985 nr. 3 § 56.

⁵ Se lov 1 mars 1985 nr. 3 § 57.

§ 64.¹

De valgte Repræsentanter forsynes med Fuldmagter,² hvis Lovlighed bedømmes af Stortinget.³

¹ Grlbest. 25 mai 1905.

² Se lov 1 mars 1985 nr. 3 § 54.

³ Jfr. § 55, lov 1 mars 1985 nr. 3 §§ 70 flg.

§ 65.¹

Enhver Repræsentant og indkalt Varamand erholder af Statskassen Godtgjørelse bestemt ved Lov² for Reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sit Hjem og tilbage igjen under Ferier af mindst 14 Dagers Varighed.

Desuden tilkommer han Godtgjørelse ligeledes bestemt ved Lov² for Deltagelse i Stortinget.

¹ Grlbest. 8 april 1910, 5 des. 1919, 26 okt 1923 og 13 juni 1986 nr. 1279.

² Se lov 30 juni 1954 nr. 11.

§ 66.

Repræsentanterne ere paa deres Reise til og fra Stortinget, samt under deres Ophold der, befriede fra personlig Heftelse,¹ medmindre de gripes i offentlige Forbrydelser, ei heller kunne de udenfor Stortingets Forsamlinger drages til Ansvar for deres der ytrede Meninger. Efter den der vedtagne Orden er Enhver pligtig at rette sig.²

¹ Jfr. tvangsfullbl. § 246.

² Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 12.

§ 67.

De paa forestaaende Maade valgte Repræsentanter udgjøre Kongeriget Norges *Storting*.

§ 68.¹

Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søndag i October Maaned hvert Aar i Rigets Hovedstad, medmindre Kongen paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald

eller smitsom. Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget. Saadan Bestemmelse maa da betimelig bekjendtgjøres.

¹ Grlbest. 13 aug 1857, 24 april 1869, 11 juni 1898, 8 juni 1907, 10 feb 1959.

§ 69.¹

Naar Storthinget ikke er samlet, kan det sammenkaldes af Kongen dersom han finder det fornødent.

¹ Grlbest. 24 april 1869, 28 april 1916 og 13 juli 1990 nr. 550.

§ 70.

(Opphevet ved grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.)

§ 71.¹

Storthingets Medlemmer fungerer som saadanne i fire paa hinanden følgende Aar.

¹ Grlbest. 24 april 1869, 22 april 1938 og 13 juli 1990 nr. 550.

§ 72.

(Opphevet ved grlbest. 13 juli 1990 nr. 550.)

§ 73.¹

Storthinget udvælger blandt sine Medlemmer en Fjerdepart, som udgjør *Lagthinget*; de øvrige tre Fjerdeparter danne *Odelstthinget*.² Udvalget sker paa første Storthing, der sammentræder efter nyt Valg, hvorefter *Lagthinget* forbliver uforandret paa alle efter samme Valg sammensatte Storthing, uden forsaavidt Afgang, der maatte indtræffe blandt dets Medlemmer, ved særskilt Udvalg bliver at erstatte.

Hvert Thing holder sine Forsamlinger særskilt og udnævner sin egen Præsident og Sekretær. Intet af Thingene kan holdes, medmindre mindst Halvdelen af dets Medlemmer ere tilstede. Dog kan ikke Grundlovsforslag behandles, medmindre mindst to Trediedele af Storthingets Medlemmer ere tilstede.

¹ Grlbest. 24 april 1869, 30 april 1926, 5 juni 1931 og 13 juli 1990 nr. 550.

² Jfr. §§ 76-79.

§ 74.¹

Saasnart Storthinget har konstitueret sig, aabner Kongen eller den, han dertil beskikker, dets Forhandlinger med en Tale, hvori han underretter det om Rigets Tilstand og de Gjenstande, hvorpaa han især ønsker at henlede Storthingets Opmerksomhed. Ingen Deliberation maa finde Sted i Kongens Nærværelse.

Naar Storthingets Forhandlinger ere aabnede, have Statsministeren og Statsraaderne Ret til at møde i Storthinget samt i begge dets Afdelinger og lige med sammes Medlemmer, dog uden at afgive Stemme, at deltage i de forefaldende Forhandlinger, forsaavidt disse

holdes for aabne Døre, men i de Sager, som forhandles for lukkede Døre,² kun forsaavidt det af vedkommende Thing maatte tilstedes.

1 Grlbest. 24 april 1869, 1 juli 1884, beslutn. 18 nov 1905.

2 Se § 84.

§ 75.¹

Det tilkommer Stortinget:²

- a. at give og ophæve Love;³ at paalægge Skatter,⁴ Afgifter, Told og andre offentlige Byrder, som dog ikke gjælde udover 31 December i det næst paafølgende Aar, medmindre de af et nyt Storting udtrykkelig fornyes;
- b. at aabne Laan paa Rigets Kredit;
- c. at føre Opsyn over Rigets Pengevæsen;
- d. at bevilge de til Statsudgifterne fornødne Pengesummer;
- e. at bestemme, hvor meget aarlig skal udbetales Kongen til hans Hofstat,⁵ og at fastsætte den kongelige Families Apanage, som dog ikke maa bestaa i faste Eiendomme;
- f. at lade sig forelægge Statsraadets Protokoller⁶ og alle Offentlige Indberetninger og Papirer;
- g. at lade sig meddele de Forbund og Traktater, som Kongen paa Statens Vegne har indgaaet med fremmede Magter;⁷
- h. at kunne fordre Enhver til at møde for sig i Statssager,⁸ Kongen og den kongelige Familie undtagen; dog gjælder denne Undtagelse ikke for de kongelige Prinser, forsaavidt de maatte beklæde Embeder;
- i. at revidere midlertidige Gage- og Pensionslister og deri gjøre de Forandringer, det finder fornødne;⁹
- k. at udnævne fem Revisorer, der aarligen skulle gennemse Statens Regnskaber og bekjendtgjøre Extrakter af samme ved Trykken, hvilke Regnskaber derfor skulle tilstilles disse Revisorer inden sex Maaneder efter Udgangen af det Aar, for hvilket Stortingets Bevilgninger ere givne, samt at træffe Bestemmelser angaaende Ordningen af Decisionsmyndigheden overfor Statens Regnskabsbetjente;¹⁰
- l. at naturalisere Fremmede.¹¹

1 Grlbest. 13 aug 1857, 24 april 1869, 22 juni 1880, 30 juni 1891, 11 juni 1898, beslutn. 18 nov 1905, grlbest. 8 juni 1907, 24 mars 1911, 28 april 1916, 14 des 1917, 10 feb 1959, 9 feb 1967 og 13 juli 1990 nr. 550.

2 Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 8.

3 Jfr. §§ 49 og 76-79.

4 Jfr. § 18.

5 Jfr. § 24.

6 Jfr. § 30.

7 Jfr. § 26.

- 8 Se lov 3 aug 1897 nr. 2.
 9 Jfr. § 22.
 10 Se lov 8 feb 1918 og lov 5 feb 1932 nr. 1 § 8 c. Jfr. lover 20 aug 1821 § 55 og 19 juni 1931 nr. 18 §§ 12-14.
 11 Jfr. § 92 d.

§ 76.

Enhver Lov¹ skal først foreslaaes paa Odelstinget, enten af dets egne Medlemmer, eller af Regjeringen ved en Statsraad.

Er Forslaget der antaget, sendes det til Lagthinget, som enten bifalder eller forkaster det, og, i sidste Tilfælde, sender det tilbage med tilføjede Anmerkninger. Disse tages i Overveielse af Odelstinget, som enten henlægger Lovforslaget, eller atter sender det til Lagthinget med eller uden Forandring.

Naar et Forslag fra Odelstinget to Gange har været Lagthinget forelagt, og anden Gang derifra er blevet tilbagesendt med Afslag, træder hele Stortinget sammen, og med to Trediedele af dets Stemmer afgjøres da Forslaget.

Indlem enhver saadan Deliberation maa, i det mindste, tre Dage hengaa.

- ¹ Jfr. §§ 49, 73 og 75 a.

§ 77.¹

Naar en af Odelstinget foreslaaet Lovbeslutning er bifaldt af Lagthinget eller af det samlede Storting, sendes den til Kongen med Anmodning om at erholde hans Sanktion.²

- ¹ Grlbest. 30 juni 1891, 6 juli 1891, beslutn. 18 nov 1905 og grlbest. 7 juli 1913.

- ² Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 8.

§ 78.¹

Billiger Kongen Lovbeslutningen, forsyner han den med sin Underskrift, hvorefter den vorder Lov.²

Billiger han den ikke, sender han den tilbage til Odelstinget med den Erklæring, at han ikke for Tiden finder det tjenligt at sanktionere den.³ Beslutningen maa i dette Tilfælde ikke mere af det da samlede Storting forelægges Kongen.

- ¹ Grlbest. 24 april 1869 og 7 juli 1913.

- ² Jfr. § 81, lov 19 juni 1969 nr. 53 § 1.

- ³ Jfr. § 80.

§ 79.¹

Er en Lovbeslutning bleven uforandret antagen af to Storting, sammensatte efter to forskjellige paa hinanden følgende Valg og indbyrdes adskilte ved mindst to mellemliggende Storting, uden at afvigende Lovbeslutning i Mellemtiden fra den første til den sidste Antagelse af noget Storting er bleven fattet, og den da forelægges Kongen, med Bøggjæring, at Hans Majestæt ikke vil negte en Lovbeslutning sin Sanktion, som Stortinget efter det modneste

Overlæg anser for gavnlig, saa vorder den Lov, om end Kongens Sanktion ikke paafølger inden Stortinget adskilles.²

1 Grlbest. 24 april 1869, 7 juli 1913, 22 april 1938 og 13 juli 1990 nr. 550.

2 Jfr. § 81.

§ 80.¹

Stortinget forbliver samlet saalænge det finder det fornødent og indstiller Forhandlingerne naar det har tilendebragt sine Forretninger.

I Overensstemmelse med Regler i den af Stortinget vedtagne Orden, kan Forhandlingerne gjenoptages, men de ophøre senest sidste Søgnedag i September Maaned.

Inden denne Tid meddeler Kongen sin Resolution paa de ikke allerede forinden afgjorte Lovbeslutninger (jfr. §§ 77-79), ved enten at stadfæste eller forkaste dem.² Alle de, som han ikke udtrykkeligen antager, ansees som af ham forkastede.

1 Grlbest. 24 april 1869, 12 mars 1908, 7 juli 1913 og 13 juli 1990 nr. 550.

2 Jfr. § 78.

§ 81.¹

Alle Love (de i § 79 undtagne) udfærdiges² i Kongens Navn, under Norges Riges Segl, og i følgende Udtryk: «Vi N.N. gjøre vitterligt: at Os er bleven forelagt Stortingets Beslutning, af Dato saalydende: (her følger Beslutningen). Thi have Vi antaget og bekræftet, ligesom Vi herved antage og bekræfte samme som Lov, under Vor Haand og Rigets Segl.»

1 Grlbest. 27 juni 1908.

2 Jfr. lov 19 juni 1969 nr. 53 § 1.

§ 82.

(Opphevet ved grlbest. 7 juli 1913.)

§ 83.

Stortinget kan indhente Høiesterets Betænkning over juridiske Gjenstande.¹

1 Jfr. § 88, lov 5 feb 1932 nr. 1 § 17.

§ 84.

Stortinget holdes for aabne Døre, og dets Forhandlinger kundgjøres ved Trykken, undtagen i de Tilfælde, hvor det modsatte besluttes ved Stemme flerhed.

§ 85.

Den der adlyder en Befaling, hvis Hensigt er at forstyrre Stortingets Frihed og Sikkerhed, gjør sig derved skyldig i Forræderi mod Fædrelandet.¹

1 Se strl. §§ 99 og 104, mil.strl. § 24.

D. Om den dømmende Magt.

§ 86.¹

Rigsretten dømmer i første og sidste Instans² i de Sager, som Odelstinget anlægger mod Statsraadets, Høiesterets eller Storthingets Medlemmer for strafbart Forhold, de som saadanne maatte gjøre sig skyldige i.³

De nærmere Regler om Odelstingets Paatale efter denne Paragraf fastsættes ved Lov.⁴ Dog kan der ikke sættes kortere Forældelsesfrist end 15 Aar for Adgangen til at gjøre Ansvar gjældende ved Tiltale for Rigsretten.⁵

Lagthingets faste Medlemmer⁶ og de fast udnævnte Medlemmer af Høiesteret⁷ ere Dommere i Rigsretten. Om S sammensætningen af Rigsretten i den enkelte Sag gjælder Forskrifterne i § 87. I Rigsretten har Præsidenten i Lagthinget Forsædet.⁸

Den der har taget Sæde i Rigsretten som Medlem af Lagthinget, udtræder ikke af Retten, om den Tid, for hvilken han er valgt til Storthingsrepræsentant, udløber før Rigsrettens Behandling af Sagen er tilendebragt. Ophører han af nogen anden Grund at være Medlem af Storthinget, fratræder han som Dommere i Rigsretten. Det samme gjælder, om en Høiesteretsdommer, som er Medlem af Rigsretten, fratræder som Medlem af Høiesteret.

1 Grlbest. 19 aug 1908, 25 feb 1911 og 29 jan 1932.

2 Se strl. §§ 99 og 104.

3 Se §§ 20 annet ledd, 30 og 66, lov 5 feb 1932 nr. 1.

4 Se lov 5 feb 1932 nr. 2.

5 Se lov 5 feb 1932 nr. 1 § 5.

6 Se § 73.

7 Se domstolsl. § 3, første ledd.

8 Se lov 5 feb 1932 nr. 2 § 4.

§ 87.¹

Den anklagede, og den som handler i Sagen paa Odelstingets Vegne, har Ret til at udskyde saa mange af Lagthingets og Høiesterets Medlemmer, at 14 Medlemmer af Lagthinget og 7 Medlemmer af Høiesteret blive tilbage som Dommere i Rigsretten. Fra hver af Siderne kan udskydes lige mange af Lagthingets Medlemmer, dog saaledes at den Anklagede har Fortrinsret til at udskyde een mere, dersom det Antal, som kan udskydes, ikke er deleligt med to. Det samme gjælder om Udskydning af Høiesterets Medlemmer. Er der i en Sag flere Anklagede, udøve de Udskydningsretten i Fællesskab efter Regler, som fastsættes ved Lov.² Bliver Udskydning ikke foretaget i den Udstrækning, hvortil der er Adgang, udtræder efter Lodtrækning det Antal af Lagthingets og Høiesterets Medlemmer, som er over henholdsvis 14 og 7.

Naar Sagen er optaget til Doms, udtræde efter Lodtrækning saa mange af Rigsrettens Dommere, at den dømmende Ret faar 15 Medlemmer, deraf høist 10 Medlemmer af Lagthinget og 5 Høiesteretsdommere.

Rigsrettens Præsident og Høiesterets Formand udtræde ikke i noget Tilfælde efter Lodtrækning.

Skulde Rigsretten ikke kunne sammensættes med saa mange af Lagthingets eller Høiesterets Medlemmer som foran er foreskrevet, kan Sagen dog behandles og paadømmes, naar Retten har mindst 10 Dommere.

De nærmere Forskrifter om Fremgangsmaaden ved S sammensætningen af Rigsretten fastsættes ved Lov.³

1 Grlbest. 29 jan 1932.

2 Se lov 5 feb 1932 nr. 2 § 19 jfr. § 4.

3 Se lov 5 feb 1932 nr. 2.

§ 88.¹

Høiesteret² dømmer i sidste Instans.³ Dog kunne Indskrænkninger i Adgangen til at erholde Høiesterets Afgjørelse bestemmes ved Lov.⁴

Høiesteret skal bestaa af en Formand og mindst fire andre Medlemmer.⁵

1 Grlbest. 29 nov 1862, 25 feb 1911 og 24 juni 1938.

2 Jfr. §§ 46 og 83, strl. §§ 99 og 104, lov 5 feb 1932 nr. 1 § 17.

3 Jfr. § 90.

4 Se strprl. § 335-338, rettergangsl. § 357.

5 Se domstolsl. § 3.

§ 89.

(Ophevet ved grlbest. 17 des 1920; jfr. grlbest. 7 juli 1913.)

§ 90.¹

Høiesterets Domme kunne i intet Tilfælde paaankes.²

1 Grlbest. 6 mars 1914.

2 Jfr. konvensjon 4 nov 1950.

§ 91.

Ingen kan beskikkes til Medlem af Høiesteret, førend han er 30 Aar gammel.¹

1 Se domstolsl. §§ 54 og 55.

E. Almindelige Bestemmelser.

§ 92.¹

Til Embeder i Staten maa alene udnævnes² de norske Borgere,³ Mænd eller Kvinder, som tale Landets Sprog, samt

a. enten ere fødte i Riget af Forældre, der da vare Statens Undersaatte;

- b. eller ere fødte i fremmede Lande af norske Forældre, som paa den Tid ikke vare en anden Stats Undersaatter;
- c. eller som herefter opholde sig i Riget i ti Aar;
- d. eller som af Stortinget vorde naturaliserede.⁴

Dog kunne Andre beskikkes til Lærere ved Universitetet⁵ og de lærde Skoler, til Læger og til Konsuler paa fremmede Steder.⁶

1 Grlbest. 15 juni 1878, 4 juni 1892, 19 mars 1901, 24 mai 1919 og 10 juni 1952.

2 Jfr. § 21.

3 Se lov 8 des 1950 nr. 3.

4 Jfr. § 75 l.

5 Jfr. fund. 28 juli 1824 § 39, lover 9 juli 1948 nr. 2 § 14, 9 des 1955 nr. 3 § 18, 29 juni 1962 nr. 1 § 15, 15 mai 1963 nr. 1 § 14, 2 april 1976 nr. 16 § 14, 3 juni 1983 nr. 48 § 24.

6 Se lov 18 juli 1958 nr. 1.

§ 93.¹

For at sikre den internationale Fred og Sikkerhed eller fremme international Retsorden og Samarbejde kan Stortinget med tre Fjerdedeles Flertal samtykke i, at en international Sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter sig til, paa et sagligt begrænset Omraade, skal kunne udøve Beføielser der efter denne Grundlov ellers tilligge Statens Myndigheder,² dog ikke Beføielse til at forandre denne Grundlov. Naar Stortinget skal give sit Samtykke, bør, som ved Behandling af Grundlovsforslag, mindst to Trediedele af dets Medlemmer være tilstede.

Bestemmelserne i denne Paragraph gjælde ikke ved Deltagelse i en international Sammenslutning, hvis Beslutninger har alene rent folkeretlig Virkning for Norge.³

1 Opphevet ved beslutn. 18 nov 1905, tilføyet ved grlbest. 8 mars 1962.

2 Jfr. lov 7 juni 1968 nr. 4.

3 Jfr. § 26.

§ 94.

En ny almindelig civil og kriminal Lovbog skal foranstaltes udgivet paa første eller, om dette ikke er muligt, paa andet ordentlige Storting. Imidlertid blive Statens nu gjældende Love i Kraft, forsaavidt de ei stride imod denne Grundlov eller de provisoriske Anordninger,¹ som imidlertid maatte udgives.

De nuværende permanente Skatter vedblive ligeledes til næste Storting.

1 Se § 17.

§ 95.

Ingen Dispensationer, Protektorier, Moratorier eller Opreisninger maa bevilges, efterat den nye almindelige Lov¹ er sat i Kraft.

1 Se § 94.

§ 96.

Ingen kan dømmes uden efter Lov¹, eller straffes uden efter Dom.² Pinligt Forhør maa ikke finde Sted.³

1 Jfr. § 17.

2 Jfr. strprl. kap. 20 og lov 6 mai 1921 nr. 3.

3 Jfr. §§ 99 og 102.

§ 97.

Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft.¹

1 Se strl. § 3 jfr. strl.ikrl. kap. 4.

§ 98.

Med Sportler, som erlægges til Rettens Betjente, bør ingen Afgifter til Statskassen være forbunde.¹

1 Jfr. lov 17 des 1982 nr. 86.

§ 99.

Ingen maa fængslig anholdes, uden i lovbestemt Tilfælde og paa den ved Lovene foreskrevne Maade.¹ For ubeføiet Arrest, eller ulovligt Ophold, staa Vedkommende den Fængslede til Ansvar.²

Regjeringen er ikke berettiget til militær Magts Anvendelse mod Statens Medlemmer, uden efter de i Lovgivningen bestemte Former, medmindre nogen Forsamling maatte forstyrre den offentlige Rolighed og den ikke øieblikkelig adskilles, efterat de Artikler i Landsloven, som angaa Oprør, ere den tredje Gange lydelig forelæste af den civile Øvrighed.³

1 Se strprl. kap. 14.

2 Se strl. § 117.

3 Jfr. strl. §§ 136, 137 og 329.

§ 100.

Trykkefrihed bør finde Sted. Ingen kan straffes for noget Skrift, af hvad Indhold det end maatte være, som han har ladet trykke eller udgive, medmindre han forsætlig og aabenbare har enten selv vist, eller tilskyndet Andre til, Ulydighed mod Lovene, Ringeagt mod Religionen, Sædelighed eller de konstitutionelle Magter, Modstand mod disses Befalinger, eller fremført falske og ærekrænkende Beskyldninger mod Nogen.¹ Frimodige Ytringer, om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte.

1 Se strl. §§ 92, 94-96, 104, 130, 135, 140, 142, 160, 211, 212, 246-253, 349, 377, 378, 390 og 428-435, mil.strl. §§ 32, 40, 47, 49, 59, 69 og 86.

§ 101.

Nye og bestandige Indskrænkninger i Næringsfriheden bør ikke tilstedes Nogen for Fremtiden.¹

1 Jfr. §§ 23 annet ledd og 108.

§ 102.

Hus-Inkvisitioner maa ikke finde Sted, uden i kriminelle Tilfælde.

¹ Se strprl. kap. 15, lover 16 mai 1860 § 6 og 10 juni 1966 nr. 5 § 12.

§ 103.

Fristed tilstedes ikke dem, som herefter fallere.¹

¹ Jfr. konkursl.

§ 104.

Jord og Boslod kan i intet Tilfælde forbyrdes.

§ 105.

Fordrer Statens Tarv, at Nogen maa afgive sin rørlige eller urørlige Eiendom til offentlig Brug, saa bør han have fuld Erstatning af Statskassen.¹

¹ Se lover 1 juni 1917 nr. 1 kap. 2, 23 okt 1959, 6 april 1985 nr. 17.

§ 106.

Saavel Kjøbesummer som Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods skal blot anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme.¹ Milde Stiftelsers Eiendomme skulle blot anvendes til disses Gavn.

¹ Se lov 20 aug 1821.

§ 107.

Odels- og Aasædesretten maa ikke ophæves. De nærmere Betingelser, hvorunder den, til største Nytte for Staten og Gavn for Landalmuen, skal vedblive, fastsættes af det første eller andet følgende Storting.¹

¹ Se lov 28 juni 1974 nr. 58.

§ 108.

Ingen Grevskaber, Baronier, Stamhuse og Fideikommisser, maa for Eftertiden opprettes.¹

¹ Jfr. § 23 annet ledd, lover 8 aug 1842, 23 juni 1888 nr. 3 § 13, 4 juli 1927 nr. 11, 3 mars 1972 nr. 5 § 71, 23 mai 1980 nr. 11 kap. 1.

§ 109.¹

Enhver Statens Borger er i Almindelighed lige forpligtet, i en vis Tid at værne om sit Fædreland, uden Hensyn til Fødsel eller Formue.

Denne Grundsætnings Anvendelse, og de Indskrænkninger den bør undergaa, bestemmes ved Lov.²

¹ Grlbst. 12 april 1907.

² Se lover 17 juli 1953 nr. 28 og 29.

§ 110.¹

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at ethvert arbejdsdygtigt Menneske kan skaffe sig Udkomme ved sit Arbeide.

Nærmere Bestemmelser om Ansattes Medbestemmelsesret paa sin Arbejdsplads, fastsættes ved Lov.²

1 Opphevet ved grlbest. 12 juni 1925 jfr. grlbest. 15 aug 1911. Tilføyet ved grlbest. 16 nov 1954, grlbest. 5 mai 1980.

2 Se lover 4 juni 1976 nr. 59 §§ 8-17 og 8-18, 21 juni 1985 nr. 83 §§ 2-9 og 2-13.

§ 110 a.¹

Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.

1 Tilføyd ved grlbest. 27 mai 1988 nr. 432.

§ 110 b.¹

Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhed og til en Natur hvis Produktionsæвне og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.

For at ivaretage deres Ret i Henhold til foregaaende Led, ere Borgerne berettigede til Kundskab om Naturmilieuets Tilstand og om Virkningerne af planlagte og iværksatte Indgreb i Naturen.

Statens Myndigheder give nærmere Bestemmelser til at gjennomføre disse Grundsætninger.

1 Tilføyd ved grlbest. 19 juni 1992 nr. 463.

§ 111.¹

Det norske Flags Form og Farver bestemmes ved Lov.²

1 Grlbest. 21 nov 1905.

2 Se lov 10 des 1898 nr. 1.

§ 112.¹

Viser Erfaring, at nogen Del af denne Kongeriget Norges Grundlov bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes paa første, andet eller tredie Storting efter et nyt Valg og kundgjøres ved Trykken. Men det tilkommer først det første, andet eller tredie Storting efter næste Valg at bestemme, om den foreslaede Forandring bør finde Sted eller ei.² Dog maa, saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Konstitutions Aand, og bør to Trediedele af Stortinget være enige i saadan Forandring.

En saaledes vedtagen Grundlovsbestemmelse underskrives af Stortingets Præsident og Sekretær og sendes Kongen til Kundgjørelse ved Trykken³ som gjældende Bestemmelse i Kongeriget Norges Grundlov.

1 Grlbest. 24 april 1869, 9 okt 1905, 16 juli 1907, 7 juli 1913, 5 juli 1946 og 13 juli 1990 nr. 550.

2 Se strl. § 98.

3 Se lov 19 juni 1969 nr. 53 § 1.

C. Sveriki

Sveriges Grundlag (Regeringsformen)

1 kap. Statsskickets grunder

1 § All offentlig makt i Sverige utgår från folket.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

Den offentliga makten utövas under lagarna.

2 § Den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet och för en god levnadsmiljö.

Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. *Lag (1976: 871).*

3 § Regeringsformen, successionsordningen och tryckfrihetsförordningen är rikets grundlag. *Lag (1976: 871).*

4 § Riksdagen är folkets främsta företrädare.

Riksdagen stiftar lag, beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel skall användas. Riksdagen granskar rikets styrelse och förvaltning. *Lag (1976: 871).*

5 § Konungen eller drottning, som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron, är rikets statschef.

Vad i denna regeringsform är stadgat om konungen skall, om drottning är statschef, gälla henne. *Lag (1979: 932).*

6 § Regeringen styr riket. Den är ansvarig inför riksdagen. *Lag (1976: 871).*

7 § I riket finns primärkommuner och landstingskommuner. Beslutanderätten i kommunerna utövas av valda församlingar.

Kommunerna får taga ut skatt för skötseln av sina uppgifter. *Lag (1976: 871).*

8 § För rättskipningen finns domstolar och för den offentliga förvaltningen statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter. *Lag (1976: 871).*

9 § Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta

allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet. *Lag (1976: 871)*.

2 kap. Grundläggande fri- och rättigheter

1 § Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad

1. yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor,

2. informationsfrihet: frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt att i övrigt taga del av andras yttranden,

3. mötesfrihet: frihet att anordna och bevista sammankomst för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk,

4. demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstration på allmän plats,

5. föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften,

6. religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.

Beträffande tryckfriheten gäller vad som är föreskrivet i tryckfrihetsförordningen. I denna finns också bestämmelser om rätt att taga del av allmänna handlingar. *Lag (1976: 871)*.

2 § Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot tvång att giva till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. Han är därjämte gentemot det allmänna skyddad mot tvång att delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning som avses i första meningen. *Lag (1976: 871)*.

3 § Anteckning om medborgare i allmänt register får ej utan hans samtycke grundas enbart på hans politiska åskådning.

Varje medborgare skall i den utsträckning som närmare anges i lag skyddas mot att hans personliga integritet kränkes genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av automatisk databehandling. *Lag (1988: 1439)*.

4 § Dödsstraff får icke förekomma. *Lag (1976: 871)*.

5 § Varje medborgare är skyddad mot kroppsstraff. Han är därjämte skyddad mot tortyr och mot medicinsk påverkan i syfte att framtvunga eller hindra yttranden. *Lag (1976: 871)*.

6 § Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§. Han är därjämte skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. *Lag (1976: 871)*.

7 § Ingen medborgare får landsförvisas eller hindras att resa in i riket.

Ingen medborgare som är eller har varit bosatt i riket får berövas sitt medborgarskap i annat fall än då han samtidigt, efter uttryckligt samtycke eller genom att inträda i allmän tjänst, blir medborgare i annan stat. Utan hinder härav får dock föreskrivas att barn under aderton år i fråga om sitt medborgarskap skall följa föräldrarna eller en av dem. Vidare får föreskrivas att, i enlighet med överenskommelse med annan stat, den som sedan födelsen är medborgare även i den andra staten och är varaktigt bosatt där förlorar sitt svenska medborgarskap vid aderton års ålder eller senare. *Lag (1979: 933)*.

8 § Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. Han är även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta. *Lag (1976: 871)*.

9 § Har annan myndighet än domstol berövat någon medborgare friheten med anledning av brott eller misstanke om brott, skall denne kunna få saken prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål. Vad nu sagts gäller dock icke när fråga är om att till riket överflytta verkställighet av frihetsberövande påföljd som har ådömts i annan stat.

Har medborgare av annan anledning än som angives i första stycket blivit omhändertagen tvångsvis, skall han likaså kunna få saken prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål. Med prövning av domstol likställes i sådant fall prövning av nämnd, om nämndens sammansättning är bestämd i lag och ordföranden i nämnden skall vara eller ha varit ordinarie domare.

Har prövning som avses i första eller andra stycket icke uppdragits åt myndighet som är behörig enligt föreskrifterna där, skall den ankomma på allmän domstol. *Lag (1979: 933)*.

10 § Straff eller annan brottspåföljd får icke åläggas för gärning som icke var belagd med brottspåföljd, när den förövades. Ej heller får svårare brottspåföljd åläggas för gärningen än den som var föreskriven då. Vad nu sagts om brottspåföljd gäller även förverkande och annan särskild rättsverkan av brott.

Skatt eller statlig avgift får ej uttagas i vidare mån än som följer av föreskrift, som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten. Finns riksdagen särskilda skäl påkalla det, får dock lag innebära att skatt eller statlig avgift uttages trots att lagen inte hade trätt i kraft när nyssnämnda omständighet inträffade, om regeringen eller riksdagsutskott då hade lämnat förslag härom till riksdagen. Med förslag jämställs ett meddelande i skrivelse från regeringen till riksdagen om att sådant förslag är att vänta. Vidare får riksdagen föreskriva undantag från första meningen, om riksdagen finner att det är påkallat av särskilda skäl i samband med krig, krigsfara eller svår ekonomisk kris. *Lag (1979: 933)*.

11 § Domstol får icke inrättas för redan begången gärning och ej heller för viss tvist eller i övrigt för visst mål.

Förhandling vid domstol skall vara offentlig. *Lag (1976: 871)*.

12 § De fri- och rättigheter som avses i 1 § 1–5 samt i 6 och 8 §§ och i 11 § andra stycket får, i den utsträckning som 13–16 §§ medgiver, begränsas genom lag. Efter bemyndigande i lag får de begränsas genom annan författning i de fall som anges i 8 kap. 7 § första stycket 7 och 10 §. I samma ordning får mötesfriheten och demonstrationsfriheten begränsas även i de fall som anges i 14 § första stycket andra meningen.

Begränsning som avses i första stycket får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsning får ej göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Förslag till lag som avses i första stycket eller till lag om ändring eller upphävande av sådan lag skall, om det ej förkastas av riksdagen, på yrkande av lägst tio av dess ledamöter vila i minst tolv månader från det att det första utskottsytttrandet över förslaget anmäldes i riksdagens kammare. Utan hinder härav kan riksdagen antaga förslaget, om minst fem sjättedelar av de röstande förenar sig om beslutet.

Tredje stycket gäller icke förslag till lag om fortsatt giltighet i högst två år av lag. Det gäller ej heller förslag till lag som enbart angår

1. förbud att röja sådant, som någon har erfarit i allmän tjänst eller under utövande av tjänsteplikt och vars hemlighållande är påkallat av hänsyn till intresse som anges i 2 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen,
2. husrannsakan eller liknande intrång eller
3. frihetsstraff som påföljd för viss gärning.

Konstitutionsutskottet prövar för riksdagens vidkommande huruvida tredje stycket är tillämpligt i fråga om visst lagförslag. *Lag (1988: 1443)*.

13 § Yttrandefriheten och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilda anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Vidare får friheten att yttra sig i näringsverksamhet begränsas. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten och informationsfriheten ske endast om särskilt viktiga skäl föranleder det.

Vid bedömandet av vilka begränsningar som får ske med stöd av första stycket skall särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Som begränsning av yttrandefriheten och informationsfriheten anses icke meddelande av föreskrifter som utan avseende på yttrandes innehåll närmare reglerar visst sätt att sprida eller mottaga yttranden. *Lag (1976: 871)*.

14 § Mötesfriheten och demonstrationsfriheten får begränsas av hänsyn till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken. I övrigt får dessa friheter begränsas endast av hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot.

Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljel-

se av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung. *Lag (1988: 1443)*.

15 § Lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon medborgare missgynnas därför att han med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör minoritet. *Lag (1976: 871)*.

16 § Lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon medborgare missgynnas på grund av sitt kön, om ej föreskriften utgör led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt. *Lag (1976: 871)*.

17 § Förening av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidtaga fackliga stridsåtgärder, om annat ej följer av lag eller avtal. *Lag (1976: 871)*.

18 § Varje medborgare vilkens egendom tages i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestämmes i lag. *Lag (1979: 933)*.

19 § Författare, konstnärer och fotografer äger rätt till sina verk enligt bestämmelser som meddelas i lag. *Lag (1976: 871)*.

20 § Utlänning här i riket är likställd med svensk medborgare i fråga om

1. skydd mot tvång att delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring eller att tillhöra trossamfund eller annan sammanslutning (2 § andra meningen),

2. skydd för personlig integritet vid automatisk databehandling (3 § andra stycket),

3. skydd mot dödsstraff, kroppsstraff och tortyr samt mot medicinsk påverkan i syfte att framtvunga eller hindra yttranden (4 och 5 §§),

4. rätt till domstolsprövning av frihetsberövande med anledning av brott eller misstanke om brott (9 § första och tredje styckena),

5. skydd mot retroaktiv brottspåföljd och annan retroaktiv rättsverkan av brott samt mot retroaktiv skatt eller statlig avgift (10 §),

6. skydd mot inrättande av domstol i vissa fall (11 § första stycket),

7. skydd mot missgynnande på grund av ras, hudfärg eller etniskt ursprung eller på grund av kön (15 och 16 §§),

8. rätt till fackliga stridsåtgärder (17 §),

9. rätt till ersättning vid expropriation eller annat sådant förfogande (18 §).

Om annat icke följer av särskilda föreskrifter i lag, är utlänning här i riket likställd med svensk medborgare även i fråga om

1. yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet (1 §),

2. skydd mot tvång att giva till känna åskådning (2 § första meningen),

3. skydd mot kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§, mot kroppsvisitation, husranssakan och liknande intrång samt mot intrång i förtrolig meddelelse (6 §),

4. skydd mot frihetsberövande (8 § första meningen),

5. rätt till domstolsprövning av frihetsberövande av annan anledning än brott eller misstanke om brott (9 § andra och tredje styckena),

6. offentlighet vid domstolsförhandling (11 § andra stycket),

7. skydd mot ingrepp på grund av åskådning (12 § andra stycket tredje meningen),

8. författares, konstnärers och fotografers rätt till sina verk (19 §).

På sådana särskilda föreskrifter som avses i andra stycket tillämpas 12 § tredje stycket, fjärde stycket första meningen samt femte stycket. *Lag (1988: 1439)*.

3 kap. Riksdagen

1 § Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

Riksdagen består av en kammare med trehundrafyrtionio ledamöter. För ledamöterna skall finnas ersättare.

2 § Rösträtt vid val till riksdagen tillkommer svensk medborgare som är bosatt i riket. Om rösträtt för svensk medborgare som ej är bosatt i riket finns bestämmelser i lag. Den som icke har uppnått aderton års ålder senast på valdagen har ej rösträtt.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgöres på grundval av en före valet upprättad röstlängd. *Lag (1988: 1443)*.

3 § Ordinarie val till riksdagen förrättas vart tredje år.

4 § Regeringen får förordna om extra val till riksdagen mellan ordinarie val. Extra val hålles inom tre månader efter förordnandet.

Efter val till riksdagen får regeringen icke förordna om extra val förrän tre månader har förflutit från den nyvalda riksdagens första sammanträde. Ej heller får regeringen förordna om extra val under tid då dess ledamöter, efter det att samtliga har entledigats, uppehåller sina befattningar i avbidan på att ny regering skall tillträda.

Bestämmelser om extra val i visst fall finns i 6 kap. 3 §.

5 § Nyvald riksdag samlas på femtonde dagen efter valdagen, dock tidigast på fjärde dagen efter det att valets utgång har kungjorts.

Varje val gäller för tiden från det att den nyvalda riksdagen har samlats till dess den närmast därefter valda riksdagen samlas. Denna tid är riksdagens valperiod.

6 § För val till riksdagen är riket indelat i valkretsar.

Mandaten i riksdagen utgöres av trehundratio fasta valkretsmandat och trettionio utjämningsmandat.

De fasta valkretsmandaten fördelas mellan valkretsarna på grundval av en beräkning av förhållandet mellan antalet röstberättigade i varje valkrets och antalet röstberättigade i hela riket. Fördelningen fastställles för tre år i sänder.

7 § Mandaten fördelas mellan partier. Med parti avses varje sammanlutning eller grupp av väljare, som uppträder i val under särskild beteckning.

Endast parti som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket är berättigat att deltaga i fördelningen av mandat. Parti som har fått färre röster deltagar dock i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i valkrets, där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

8 § De fasta valkretsmandaten fördelas på varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot de i fördelningen deltagande partiernas röstetal i hela riket. Har parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten erhållit flera mandat än som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat det har erhållit. Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillföres de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna användes uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

9 § För varje mandat som ett parti har erhållit utses en riksdagsledamot samt ersättare för honom.

10 § Endast den som uppfyller villkoren för rösträtt kan vara ledamot av riksdagen eller ersättare för ledamot. *Lag (1988: 1443).*

11 § Val till riksdagen får överklagas hos en av riksdagen utsedd valprövningsnämnd. Den som har valts till riksdagsledamot utövar sitt uppdrag utan hinder av att valet har överklagats. Ändras valet, intager ny ledamot sin plats så snart ändringen har kungjorts. Vad nu sagts om ledamot äger motsvarande tillämpning på ersättare.

Valprövningsnämnden består av ordförande, som skall vara eller ha varit ordinarie domare och som ej får tillhöra riksdagen, och sex andra ledamöter. Ledamöterna väljes efter varje ordinarie val, så snart valet har vunnit laga kraft, för tiden till dess nytt val till nämnden har ägt rum. Ordföranden väljes särskilt. Nämndens beslut får ej överklagas.

12 § Ytterligare bestämmelser i de ämnen som angives i 2–11 §§ samt om utseende av ersättare för riksdagsledamöterna meddelas i riksdagsordningen eller annan lag.

4 kap. Riksdagsarbetet

1 § Riksdagen sammanträder till riksmöte årligen. Riksmöte hålles i Stockholm, om icke riksdagen eller talmannen bestämmer annat av hänsyn till riksdagens säkerhet eller frihet.

2 § Riksdagen utser inom sig för varje valperiod en talman samt en förste, en andre och en tredje vice talman.

3 § Regeringen och varje riksdagsledamot får i enlighet med vad som

närmare angives i riksdagsordningen väcka förslag i fråga om allt som kan komma under riksdagens prövning, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

Riksdagen väljer inom sig utskott, däribland ett konstitutionsutskott, ett finansutskott och ett skatteutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. Ärende som väckes av regeringen eller riksdagsledamot beredes före avgörandet av utskott, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

4 § När ärende skall avgöras i kammaren, får varje riksdagsledamot och varje statsråd yttra sig i enlighet med vad som närmare angives i riksdagsordningen. Bestämmelser om jäv finns i riksdagsordningen.

5 § Vid omröstning i riksdagen gäller som riksdagens beslut den mening varom mer än hälften av de röstande förenar sig, om ej annat särskilt angives i denna regeringsform eller, beträffande frågor som hör till förfarandet i riksdagen, i huvudbestämmelse i riksdagsordningen. Om förfarandet vid lika röstetal finns bestämmelser i riksdagsordningen.

6 § Riksdagsledamot och ersättare får fullgöra uppdrag som ledamot utan hinder av tjänsteuppgift eller annan sådan förpliktelse som åligger honom.

7 § Riksdagsledamot eller ersättare får icke lämna sitt uppdrag utan riksdagens medgivande.

När det finns anledning till det, skall valprövningsnämnden självmant pröva om ledamot eller ersättare är behörig enligt 3 kap. 10 §. Den som förklaras obehörig är därmed skild från sitt uppdrag.

Ledamot eller ersättare får i annat fall än som avses i andra stycket skiljas från uppdraget endast om han genom brott har visat sig uppenbarligen olämplig för uppdraget. Beslut härom fattas av domstol.

8 § Ingen får väcka talan mot den som utövar eller har utövat uppdrag som riksdagsledamot eller beröva honom friheten eller hindra honom att resa inom riket på grund av hans yttranden eller gärningar under utövandet av uppdraget, utan att riksdagen har medgivit det genom beslut om vilket minst fem sjättedelar av de röstande har förenat sig.

Misstänkes riksdagsledamot för brott i annat fall, skall bestämmelser i lag om gripande, anhållande eller häktning tillämpas endast om han erkänner brottet eller har tagits på bar gärning eller fråga är om brott för vilket ej är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

9 § Under tid då riksdagsledamot är riksdagens talman eller tillhör regeringen utövas hans uppdrag som riksdagsledamot av ersättare. Riksdagen kan i riksdagsordningen föreskriva att ersättare skall träda i riksdagsledamots ställe när denne är ledig.

Bestämmelserna i 6 § och 8 § första stycket om skydd för utövandet av uppdrag som riksdagsledamot gäller även talmannen och hans uppdrag.

För ersättare som utövar uppdrag som riksdagsledamot gäller bestämmelserna om ledamot.

10 § Ytterligare bestämmelser om riksdagsarbetet meddelas i riksdagsordningen.

5 kap. Statschefen

1 § Statschefen hålles av statsministern underrättad om rikets angelägenheter. När så erfordras sammanträder regeringen i konselj under statschefens ordförandeskap.

2 § Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och har fyllt tjugofem år. Han får icke samtidigt vara statsråd eller utöva uppdrag såsom talman eller riksdagsledamot.

Statschefen skall samråda med statsministern, innan han reser utrikes.

3 § Är konungen av sjukdom, utrikes resa eller annan orsak hindrad att fullgöra sina uppgifter, inträder enligt gällande tronföljd medlem av konungahuset, som ej är hindrad, för att såsom tillfällig riksföreståndare fullgöra statschefens uppgifter.

4 § Utslocknar konungahuset, utser riksdagen en riksföreståndare att fullgöra statschefens uppgifter tills vidare. Riksdagen utser samtidigt en vice riksföreståndare.

Detsamma gäller, om konungen dör eller avgår och tronföljaren ännu ej har fyllt tjugofem år.

5 § Har konungen under sex månader utan avbrott varit hindrad att fullgöra sina uppgifter eller underlåtit att fullgöra dem, skall regeringen anmäla det till riksdagen. Riksdagen bestämmer, om konungen skall anses ha avgått.

6 § Riksdagen kan utse någon att efter regeringens förordnande tjänstgöra som tillfällig riksföreståndare när ingen med behörighet enligt 3 eller 4 § kan tjänstgöra.

Talmannen eller, vid förfall för honom, vice talman tjänstgör efter regeringens förordnande som tillfällig riksföreståndare, när ingen annan behörig kan tjänstgöra.

7 § Konungen kan ej åtalas för sina gärningar. Riksföreståndare kan ej åtalas för sina gärningar som statschef.

6 kap. Regeringen

1 § Regeringen består av statsministern och övriga statsråd. Statsministern utses i den ordning som anges i 2–4 §§. Statsministern tillsätter övriga statsråd.

2 § När statsminister skall utses, kallar talmannen företrädare för varje partigrupp inom riksdagen till samråd. Talmannen överlägger med vice talmännen och avgiver sedan förslag till riksdagen.

Riksdagen skall senast på fjärde dagen härefter, utan beredning i utskott,

pröva förslaget genom omröstning. Röstar mer än hälften av riksdagens ledamöter mot förslaget, är det förkastat. I annat fall är det godkänt.

3 § Förkastar riksdagen talmannens förslag, förfares på nytt enligt 2 §. Har riksdagen fyra gånger förkastat talmannens förslag, skall förfarandet för utseende av statsminister avbrytas och återupptagas först sedan val till riksdagen har hållits. Om ej ordinarie val ändå skall hållas inom tre månader, skall extra val förrättas inom samma tid.

4 § När riksdagen har godkänt förslag om ny statsminister, anmäler denne så snart det kan ske de av honom utsedda statsråden för riksdagen. Därefter äger regeringsskifte rum vid en särskild konselj inför statschefen eller, vid förfall för denne, inför talmannen. Talmannen kallas alltid till konseljen.

Talmannen utfärdar förordnande för statsministern på riksdagens vägnar.

5 § Förklarar riksdagen att statsministern eller annat statsråd icke åtnjuter riksdagens förtroende, skall talmannen entlediga statsrådet. Kan regeringen förordna om extra val till riksdagen, skall dock beslut om entledigande ej meddelas om regeringen inom en vecka från misstroendeförklaringen förordnar om extra val.

6 § Statsråd skall entledigas om han begär det, statsministern av talmannen och annat statsråd av statsministern. Statsministern får även i annat fall entlediga annat statsråd.

7 § Om statsministern entledigas eller dör, skall talmannen entlediga övriga statsråd.

8 § Har regeringens samtliga ledamöter entledigats, uppehåller de sina befattningar till dess ny regering har tillträtt. Har annat statsråd än statsministern entledigats på egen begäran, uppehåller han sin befattning till dess efterträdare har tillträtt, om statsministern begär det.

9 § Endast den får vara statsråd som är svensk medborgare sedan minst tio år.

Statsråd får icke utöva allmän eller enskild tjänst. Han får ej heller inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom.

10 § Vid förfall för talmannen övertager vice talman de uppgifter som enligt detta kapitel ankommer på talmannen.

7 kap. Regeringsarbetet

1 § För beredning av regeringsärenden skall finnas ett regeringskansli. I detta ingår departement för skilda verksamhetsgrenar. Regeringen fördelar ärendena mellan departementen. Statsministern utser bland statsråden chefer för departementen.

2 § Vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig.

3 § Regeringsärenden avgörs av regeringen vid regeringssammanträde. Regeringsärenden som gäller verkställighet inom försvarsmakten av författningar eller särskilda regeringsbeslut kan dock, i den omfattning som angives i lag, under statsministerns överinseende avgöras av chefen för det departement till vilket ärendena hör.

4 § Statsministern kallar övriga statsråd till regeringssammanträde och är ordförande vid sammanträdet. Minst fem statsråd skall deltaga i regeringssammanträde.

5 § Departementschef är vid regeringssammanträde föredragande i ärende som hör till hans departement. Statsministern kan dock förordna att ärende eller grupp av ärenden, som hör till visst departement, skall föredragas av annat statsråd än departementschefen.

6 § Vid regeringssammanträde föres protokoll. Skiljaktig mening skall antecknas i protokollet.

7 § Författningar, förslag till riksdagen och andra expeditioner av regeringens beslut skall för att bli gällande skrivas under av statsministern eller annat statsråd på regeringens vägnar. Regeringen kan dock genom förordning föreskriva att tjänsteman i särskilda fall får skriva under expedition.

8 § Statsministern kan utse ett av de övriga statsråden att i egenskap av ställföreträdare vid förfall för statsministern fullgöra hans uppgifter. Har statsministern ej utsett ställföreträdare eller har också denne förfall, övertages statsministerns uppgifter i stället av det av de tjänstgörande statsråden som har varit statsråd längst tid. Om två eller flera har varit statsråd lika länge, har den äldste av dem företräde.

8 kap. Lagar och andra föreskrifter

1 § Av bestämmelserna i 2 kap. om grundläggande fri- och rättigheter följer att föreskrifter av visst innehåll ej får meddelas eller får meddelas endast genom lag samt att förslag till lag i vissa fall skall behandlas i särskild ordning. *Lag (1979: 933).*

2 § Föreskrifter om enskildas personliga ställning samt om deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes meddelas genom lag.

Sådana föreskrifter är bland andra:

1. föreskrifter om svenskt medborgarskap,
2. föreskrifter om rätt till släktnamn, om äktenskap och föräldraskap, om arv och testamente samt om familjeförhållanden i övrigt,
3. föreskrifter om rätt till fast och lös egendom, om avtal samt om bolag, föreningar, samfälligheter och stiftelser.

3 § Föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, meddelas genom lag.

Sådana föreskrifter är bland andra föreskrifter om brott och rättsverkan av brott, om skatt till staten samt om rekvisition och annat sådant förfarande. *Lag (1976: 871)*.

4 § Föreskrifter om rådgivande folkomröstning i hela riket och om förfarandet vid folkomröstning i grundlagsfråga meddelas genom lag. *Lag (1979: 933)*.

5 § Grunderna för ändringar i rikets indelning i kommuner samt grunderna för kommunernas organisation och verksamhetsformer och för den kommunala beskattningen bestämmas i lag. I lag meddelas också föreskrifter om kommunernas befogenheter i övrigt och om deras åligganden.

6 § Under tid då riksmöte ej pågår kan finans- och skatteutskotten, efter bemyndigande i lag om annan skatt än skatt på inkomst, förmögenhet, arv eller gåva, på förslag av regeringen bestämma om skattesatsen eller besluta att skatt som avses i lagen skall börja eller upphöra att utgå. Bemyndigande kan innefatta rätt att göra skillnad mellan olika slag av verksamhet och olika delar av riket. Finans- och skatteutskotten utövar sin beslutanderätt vid gemensamt sammanträde. Beslut fattas på riksdagens vägnar genom lag.

Lag som finans- och skatteutskotten har beslutat med stöd av första stycket skall av regeringen underställas riksdagen inom en månad från början av närmast följande riksmöte. Riksdagen prövar lagen inom en månad härefter.

7 § Utan hinder av 3 eller 5 § kan regeringen efter bemyndigande i lag genom förordning meddela föreskrifter om annat än skatt, om föreskrifterna avser något av följande ämnen:

1. skydd för liv, personlig säkerhet eller hälsa,
2. utlännings vistelse i riket,
3. in- eller utförsel av varor, av pengar eller av andra tillgångar, tillverkning, kommunikationer, kreditgivning, näringsverksamhet, ransonering eller utformning av byggnader, anläggningar och bebyggelsemiljö,
4. jakt, fiske, djurskydd eller natur- och miljövård,
5. trafik eller ordningen på allmän plats,
6. undervisning och utbildning,
7. förbud att röja sådant som någon har erfarit i allmän tjänst eller under utövande av tjänsteplikt.

Bemyndigande som avses i första stycket medför ej rätt att meddela föreskrifter om annan rättsverkan av brott än böter. Riksdagen kan i lag, som innehåller bemyndigande med stöd av första stycket, föreskriva även annan rättsverkan än böter för överträdelse av föreskrift som regeringen meddelar med stöd av bemyndigandet. *Lag (1979: 933)*.

8 § Utan hinder av 2, 3 eller 5 § kan regeringen efter bemyndigande i lag genom förordning meddela föreskrifter om anstånd med att fullgöra förpliktelse.

9 § Utan hinder av 3 § kan regeringen efter bemyndigande i lag genom förordning meddela föreskrifter om tull på införsel av vara.

Regeringen eller kommun kan efter riksdagens bemyndigande meddela sådana föreskrifter om avgifter, som på grund av 3 § annars skall meddelas av riksdagen.

10 § Regeringen kan efter bemyndigande i lag i ämne som anges i 7 § första stycket eller 9 § genom förordning bestämma att föreskrift i lagen skall börja eller upphöra att tillämpas. *Lag (1976: 871)*.

11 § Bemyndigar riksdagen enligt detta kapitel regeringen att meddela föreskrifter i visst ämne, kan riksdagen därvid medgiva att regeringen överlåter åt förvaltningsmyndighet eller kommun att meddela bestämmelser i ämnet. I fall som nu sagts kan riksdagen också uppdraga åt förvaltningsmyndighet under riksdagen att meddela sådana bestämmelser. *Lag (1976: 871)*.

12 § Föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av bemyndigande som avses i denna regeringsform skall underställas riksdagen för prövning, om riksdagen bestämmer det.

13 § Regeringen får utöver vad som följer av 7—10 §§ genom förordning besluta

1. föreskrifter om verkställighet av lag,
2. föreskrifter som ej enligt grundlag skall meddelas av riksdagen.

Regeringen får ej på grund av första stycket besluta föreskrifter som avser riksdagen eller dess myndigheter. Den får ej heller på grund av bestämmelsen i första stycket 2 besluta föreskrifter som avser den kommunala beskattningen.

Regeringen får i förordning som avses i första stycket överlåta åt underordnad myndighet att meddela bestämmelser i ämnet.

14 § Behörighet för regeringen att besluta föreskrifter i visst ämne utgör ej hinder för riksdagen att genom lag meddela föreskrifter i samma ämne.

15 § Grundlag stiftas genom två likalydande beslut. Det andra beslutet får ej fattas, förrän det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Vidare skall minst nio månader förflyta mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, såvida icke konstitutionsutskottet genom beslut, som fattas senast vid ärendets beredning och varom minst fem sjättedelar av ledamöterna förenar sig, medger undantag härifrån.

Riksdagen får icke såsom vilande antaga ett förslag om stiftande av grundlag, som är oförenligt med annat vilande grundlagsförslag, utan att samtidigt förkasta det först antagna förslaget.

Folkomröstning om vilande grundlagsförslag skall anordnas, om yrkande därom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet. Sådant yrkande skall framställas inom femton dagar från det att riksdagen antog grundlagsförslaget som vilande. Yrkandet skall ej beredas i utskott.

Folkomröstningen skall hållas samtidigt med det val till riksdagen som avses i första stycket. Vid omröstningen får de som har rösträtt vid valet förklara huruvida de godtar det vilande grundlagsförslaget eller ej. Förslaget är förkastat, om de flesta av dem som deltar i omröstningen röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som har avgivit godkända röster vid riksdagsvalet. I annat fall upptager riksdagen förslaget till slutlig prövning. *Lag (1988: 1442).*

16 § Riksdagsordningen stiftas på det sätt som anges i 15 § första stycket första och andra meningarna samt andra stycket. Den kan också stiftas genom endast ett beslut, om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig om beslutet. Tilläggbestämmelse i riksdagsordningen beslutas dock i samma ordning som lag i allmänhet. *Lag (1979: 933).*

17 § Lag får ej ändras eller upphävas annat än genom lag. I fråga om ändring eller upphävande av grundlag eller av riksdagsordningen äger 15 och 16 §§ motsvarande tillämpning.

18 § För att avge yttrande över lagförslag skall finnas ett lagråd, vari ingår domare i högsta domstolen och regeringsrätten. Yttrande från lagrådet inhämtas av regeringen eller, enligt vad som närmare anges i riksdagsordningen, av riksdagsutskott.

Yttrande av lagrådet bör inhämtas innan riksdagen beslutar grundlag om tryckfriheten, lag om begränsning av rätten att taga del av allmänna handlingar, lag som avses i 2 kap. 3 § andra stycket, 12 § första stycket, 17–19 §§ eller 20 § andra stycket eller lag som ändrar eller upphäver sådan lag, lag om kommunal beskattning, lag som avses i 2 eller 3 § eller lag som avses i 11 kap., om lagen är viktig för enskilda eller från allmän synpunkt. Vad nu har sagts gäller dock icke, om lagrådets hörande skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet eller skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma. Föreslår regeringen riksdagen att stifta lag i något av de ämnen som avses i första meningen och har lagrådets yttrande dessförinnan inte inhämtats, skall regeringen samtidigt för riksdagen redovisa skälen härtill. Att lagrådet icke har hörts över ett lagförslag utgör aldrig hinder mot lagens tillämpning.

Lagrådets granskning skall avse

1. hur förslaget förhåller sig till grundlagarna och rättsordningen i övrigt,
2. hur förslagets föreskrifter förhåller sig till varandra,
3. hur förslaget förhåller sig till rättssäkerhetens krav,
4. om förslaget är så utformat att lagen kan antagas tillgodose angivna syften,
5. vilka problem som kan uppstå vid tillämpningen.

Närmare bestämmelser om lagrådets sammansättning och tjänstgöring meddelas i lag. *Lag (1988: 1439).*

19 § Beslutad lag skall utfärdas av regeringen utan dröjsmål. Lag med sådana föreskrifter om riksdagen eller dess myndigheter som ej skall intagas i grundlag eller riksdagsordningen kan dock utfärdas av riksdagen.

Lagar skall kungöras så snart det kan ske. Detsamma gäller förordningar, om ej annat föreskrives i lag. *Lag (1976: 870).*

9 kap. Finansmakten

1 § Om rätten att besluta om skatter och avgifter till staten finns bestämmelser i 8 kap.

2 § Statens medel får icke användas på annat sätt än riksdagen har bestämt.

Om användningen av statsmedel för skilda behov bestämmer riksdagen genom budgetreglering enligt 3–5 §§. Riksdagen får dock bestämma att medel tages i anspråk i annan ordning.

3 § Riksdagen företager budgetreglering för närmast följande budgetår eller, om särskilda skäl föranleder det, för annan budgetperiod. Riksdagen bestämmer därvid till vilka belopp statsinkomsterna skall beräknas och anvisar anslag till angivna ändamål. Besluten härom upptages i en statsbudget.

Riksdagen kan besluta att särskilt anslag på statsbudgeten skall utgå för annan tid än budgetperioden.

Vid budgetreglering enligt denna paragraf skall riksdagen beakta behovet under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden av medel för rikets försvar.

4 § Kan budgetreglering enligt 3 § icke avslutas före budgetperiodens början, bestämmer riksdagen eller, om riksmöte ej pågår, finansutskottet i den omfattning som behövs om anslag för tiden till dess budgetregleringen för perioden slutföres.

5 § För löpande budgetår kan riksdagen på tilläggsbudget göra ny beräkning av statsinkomster samt ändra anslag och anvisa nya anslag.

6 § Regeringen avger förslag till statsbudget till riksdagen.

7 § Riksdagen kan i samband med budgetreglering eller annars besluta riktlinjer för viss statsverksamhet för längre tid än anslag till verksamheten avser.

8 § Statens medel och dess övriga tillgångar står till regeringens disposition. Vad nu sagts gäller dock icke tillgångar som är avsedda för riksdagen eller dess myndigheter eller som i lag har avsatts till särskild förvaltning.

9 § Riksdagen fastställer i den omfattning som behövs grunder för förvaltningen av statens egendom och förfogandet över den. Riksdagen kan därvid föreskriva att åtgärd av visst slag ej får vidtagas utan riksdagens tillstånd.

10 § Regeringen får icke utan riksdagens bemyndigande taga upp lån eller i övrigt ikläda staten ekonomisk förpliktelse. *Lag (1988: 1444).*

11 § Finansutskottet överlägger i förhandlingsfrågor rörande anställningsvillkor, som skall gälla för statens arbetstagare eller i övrigt tillhör riksdagens prövning, med statsråd som regeringen bestämmer. Utskottet

får på riksdagens vägnar godkänna avtal i sådan fråga eller, om frågan har undantagits från avtal, förslag till reglering av den.

Beträffande arbetstagare hos riksdagen eller dess myndigheter gäller i stället för bestämmelserna i första stycket vad som föreskrivs i lag.

Bestämmelserna i första stycket gäller ej om riksdagen för visst fall har beslutat annat. *Lag (1988: 1437)*.

12 § Riksbanken är rikets centralbank med ansvar för valuta- och kreditpolitik. Den skall också främja ett säkert och effektivt betalningsväsende.

Riksbanken är myndighet under riksdagen.

Riksbanken förvaltas av åtta fullmäktige. Sju fullmäktige väljes av riksdagen. Dessa väljer för en tid av fem år en fullmäktig, som samtidigt skall vara chef för riksbanken. De fullmäktige som valts av riksdagen väljer inom sig ordförande. Denne får ej utöva annat uppdrag eller inneha tjänst inom riksbankens ledning. Bestämmelser om riksdagens val av fullmäktige, om riksbankens ledning i övrigt samt om dess verksamhet meddelas i riksdagsordningen och annan lag.

Fullmäktig som riksdagen vägrar ansvarsfrihet är därmed skild från sitt uppdrag. De fullmäktige som valts av riksdagen får skilja ordföranden från uppdraget som ordförande och den som är fullmäktig och chef för riksbanken från hans uppdrag. *Lag (1988: 1444)*.

13 § Endast riksbanken har rätt att ge ut sedlar och mynt och att bestämma utformningen av dessa. Bestämmelser om penning- och betalningsväsendet meddelas i övrigt genom lag. *Lag (1988: 1444)*.

10 kap. Förhållandet till andra stater

1 § Överenskommelse med annan stat eller med mellanfolklig organisation ingås av regeringen.

2 § Regeringen får ej ingå för riket bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen förutsätter att lag ändras eller upphäves eller att ny lag stiftas eller om den i övrigt gäller ämne i vilket riksdagen skall besluta.

Är i fall som avses i första stycket särskild ordning föreskriven för det riksdagsbeslut som förutsättes, skall samma ordning iakttagas vid godkännandet av överenskommelsen.

Regeringen får ej heller i annat fall än som avses i första stycket ingå för riket bindande internationell överenskommelse utan att riksdagen har godkänt denna, om överenskommelsen är av stötre vikt. Regeringen kan dock underlåta att inhämta riksdagens godkännande av överenskommelsen, om rikets intresse kräver det. I sådant fall skall regeringen i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås.

3 § Regeringen får uppdraga åt förvaltningsmyndighet att ingå internationell överenskommelse i fråga där överenskommelsen ej kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan.

4 § Bestämmelserna i 1 – 3 §§ äger motsvarande tillämpning på åtagande

av internationell förpliktelse för riket i annan form än överenskommelse samt på uppsägning av internationell överenskommelse eller förpliktelse.

5 § Beslutanderätt, som direkt grundar sig på denna regeringsform och som avser meddelande av föreskrifter, användningen av statens tillgångar eller ingående eller uppsägning av internationella överenskommelser eller förpliktelser, kan i begränsad omfattning överlåtas till mellanfolklig organisation för fredligt samarbete, till vilken riket är eller skall bli anslutet, eller till mellanfolklig domstol. Därvid får ej överlåtas beslutanderätt som avser fråga om stiftande, ändring eller upphävande av grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen eller fråga om begränsning av någon av de fri- och rättigheter som avses i 2 kap. Angående beslut i fråga om överlåtelse gäller vad som är föreskrivet om stiftande av grundlag. Kan beslut i sådan ordning ej avvaktas, beslutar riksdagen i fråga om överlåtelse genom ett beslut, varom minst fem fjärdedelar av de röstande och minst tre fjärdedelar av ledamöterna förenar sig.

Föreskrivs i lag att en internationell överenskommelse skall gälla som svensk rätt, får riksdagen genom beslut i den ordning som anges i första stycket föreskriva att också en framtida, för riket bindande ändring i överenskommelsen skall gälla här i riket. Sådant beslut får endast avse framtida ändring av begränsad omfattning.

Rättskipnings- eller förvaltningsuppgift som ej direkt grundar sig på denna regeringsform kan genom beslut av riksdagen överlåtas till annan stat, till mellanfolklig organisation eller till utländsk eller internationell inrättning eller samfällighet. Riksdagen får också i lag bemyndiga regeringen eller annan myndighet att i särskilda fall besluta om sådan överlåtelse. Innefattar uppgiften myndighetsutövning, skall riksdagens förordnande ske genom ett beslut, varom minst tre fjärdedelar av de röstande förenar sig. Riksdagens beslut i fråga om sådan överlåtelse kan också fattas i den ordning som gäller för stiftande av grundlag. *Lag (1985: 865)*.

6 § Regeringen skall fortlöpande hålla utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden, som kan få betydelse för riket, och överlägga med nämnden om dessa så ofta det erfordras. I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske.

7 § Utrikesnämnden består av talmannen samt nio andra ledamöter, som riksdagen väljer inom sig. Närmare bestämmelser om utrikesnämndens sammansättning meddelas i riksdagsordningen.

Utrikesnämnden sammanträder på kallelse av regeringen. Regeringen är skyldig att sammankalla nämnden om minst fyra av nämndens ledamöter begär överläggning i viss fråga. Ordförande vid sammanträde med nämnden är statschefen eller, om han har förfall, statsministern.

Ledamot av utrikesnämnden och den som i övrigt är knuten till nämnden skall visa varsamhet i fråga om meddelanden till andra om vad han har erfarit i denna egenskap. Ordföranden kan besluta om ovillkorlig tystnadsplikt.

8 § Chefen för det departement till vilket utrikesärendena hör skall

hållas underrättad, när fråga som är av betydelse för förhållandet till annan stat eller till mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet.

9 § Regeringen får insätta rikets försvarsmakt eller del därav i strid för att möta väpnat angrepp mot riket. Svensk väpnad styrka får i övrigt insättas i strid eller sändas till annat land endast om

1. riksdagen medgiver det,
2. det är medgivet i lag som anger förutsättningarna för åtgärden,
3. skyldighet att vidtaga åtgärden följer av internationell överenskommelse eller förpliktelse som har godkänts av riksdagen.

Förklaring att riket är i krig får, utom vid väpnat angrepp mot riket, icke givas utan riksdagens medgivande.

Regeringen får bemyndiga försvarsmakten att använda våld i enlighet med internationell rätt och sedvänja för att hindra kränkning av rikets territorium i fred eller under krig mellan främmande stater.

11 kap. Rättskipning och förvaltning

1 § Högsta domstolen är högsta allmänna domstol och regeringsrätten högsta förvaltningsdomstol. Rätten att få mål prövat av högsta domstolen eller regeringsrätten kan begränsas genom lag. I högsta domstolen och regeringsrätten får endast den tjänstgöra såsom ledamot som har utnämnts till ordinarie domare i domstolen.

Annan domstol än högsta domstolen eller regeringsrätten inrättas med stöd av lag. Om förbud mot inrättande av domstol i vissa fall föreskrives i 2 kap. 11 § första stycket.

Vid domstol som avses i andra stycket skall finnas ordinarie domare. I fråga om domstol som har inrättats för handläggning av en viss bestämd grupp eller vissa bestämda grupper av mål får dock i lag göras undantag härifrån. *Lag (1976:871)*.

2 § Ingen myndighet, ej heller riksdagen, får bestämma, hur domstol skall döma i det enskilda fallet eller hur domstol i övrigt skall tillämpa rättsregel i särskilt fall.

3 § Rättstvist mellan enskilda får icke utan stöd av lag avgöras av annan myndighet än domstol. Om domstols prövning av frihetsberövande föreskrives i 2 kap. 9 §. *Lag (1976:871)*.

4 § Om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvuddragen av deras organisation och om rättegången föreskrives i lag.

5 § Den som har utnämnts till ordinarie domare får skiljas från tjänsten endast

1. om han genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av tjänsteåliggande har visat sig uppenbarligen olämplig att inneha tjänsten,
2. om han har uppnått gällande pensionsålder eller annars enligt lag är skyldig att avgå med pension.

Har ordinarie domare skilts från tjänsten genom beslut av annan myn-

dighet än domstol, skall han kunna påkalla domstols prövning av beslutet. Detsamma gäller beslut varigenom ordinarie domare har avstängts från utövning av sin tjänst eller ålagts att undergå läkarundersökning.

Om det påkallas av organisatoriska skäl, får den som har utnämnts till ordinarie domare förflyttas till annan jämställd domartjänst.

6 § Under regeringen lyder justitiekanslern, riksåklagaren, de centrala ämbetsverken och länsstyrelserna. Annan statlig förvaltningsmyndighet lyder under regeringen, om myndigheten ej enligt denna regeringsform eller annan lag är myndighet under riksdagen.

Förvaltningsuppgift kan anförtros åt kommun.

Förvaltningsuppgift kan överlämnas till bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller enskild individ. Innefattar uppgiften myndighetsutövning, skall det ske med stöd av lag. *Lag (1976: 871)*.

7 § Ingen myndighet, ej heller riksdagen eller kommuns beslutande organ, får bestämma, hur förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag.

8 § Rättskipnings- eller förvaltningsuppgift får ej fullgöras av riksdagen i vidare mån än som följer av grundlag eller riksdagsordningen.

9 § Tjänst vid domstol eller vid förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen tillsättes av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer.

Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Endast den som är svensk medborgare får inneha eller utöva domartjänst, ämbete som lyder omedelbart under regeringen, tjänst eller uppdrag såsom chef för myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen eller såsom ledamot av sådan myndighet eller dess styrelse, tjänst i regeringskansliet närmast under statsråd eller tjänst såsom svenskt sändebud. Även i annat fall får endast den som är svensk medborgare inneha tjänst eller uppdrag, om tjänsten eller uppdraget tillsättes genom val av riksdagen. I övrigt får krav på svenskt medborgarskap för behörighet att inneha eller utöva tjänst eller uppdrag hos staten eller kommun uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag.

10 § Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning i andra hänseenden än som beröres i denna regeringsform meddelas i lag.

11 § Resning i avgjort ärende samt återställande av försutten tid beviljas av regeringsrätten när fråga är om ärende för vilket regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans. I annat fall beviljas resning och återställande av försutten tid av högsta domstolen, eller, i den mån det föreskrives i lag, av annan domstol som icke är förvaltningsdomstol.

Närmare bestämmelser om resning och återställande av försutten tid kan meddelas i lag. *Lag (1988: 1440)*.

12 § Regeringen får medgiva undantag från föreskrift i förordning eller från bestämmelse som har meddelats med stöd av beslut av regeringen, om ej annat följer av lag eller beslut om utgiftsanslag.

13 § Regeringen får genom nåd eftergiva eller mildra brottspåföljd eller annan sådan rättsverkan av brott samt eftergiva eller mildra annat liknande av myndighet beslutat ingrepp avseende enskilds person eller egendom.

När synnerliga skäl föreligger, får regeringen förordna att vidare åtgärd för att utreda eller lagföra brottslig gärning ej skall äga rum.

14 § Finner domstol eller annat offentligt organ att en föreskrift står i strid med bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning eller att stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften icke tillämpas. Har riksdagen eller regeringen beslutat föreskriften, skall tillämpning dock underlätas endast om felet är uppenbart. *Lag (1979: 933)*.

12 kap. Kontrollmakten

1 § Konstitutionsutskottet skall granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Utskottet har rätt att för detta ändamål utfå protokollen över beslut i regeringsärenden och de handlingar som hör till dessa ärenden. Varje annat utskott och varje riksdagsledamot får hos konstitutionsutskottet skriftligen väcka fråga om statsråds tjänsteutövning eller handläggningen av regeringsärende.

2 § Det åligger konstitutionsutskottet att när skäl föreligger till det, dock minst en gång om året, meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning har funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen kan med anledning därav göra framställning till regeringen.

3 § Den som är eller har varit statsråd får fällas till ansvar för brott i utövningen av statsrådstjänsten endast om han därigenom grovt har åsidosatt sin tjänsteplikt. Åtal beslutas av konstitutionsutskottet och prövas av högsta domstolen.

4 § Riksdagen kan avgiva förklaring, att statsråd icke åtnjuter riksdagens förtroende. För sådan förklaring, misstroendeförklaring, fordras att mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig därom.

Yrkande om misstroendeförklaring upptages till prövning endast om det väckes av minst en tiondel av riksdagens ledamöter. Det upptages icke till prövning under tiden från det att ordinarie val har ägt rum eller beslut om extra val har meddelats till dess den genom valet utsedda riksdagen samlas. Yrkande avseende statsråd som efter att ha entledigats uppehåller sin befattning enligt 6 kap. 8 § får ej i något fall upptagas till prövning.

Yrkande om misstroendeförklaring skall icke beredas i utskott.

5 § Riksdagsledamot får, enligt bestämmelser i riksdagsordningen, framställa interpellation eller fråga till statsråd i angelägenhet som angår dennes tjänsteutövning.

6 § Riksdagen väljer en eller flera ombudsmän att i enlighet med instruktion som riksdagen beslutar utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar. Ombudsman får föra talan i de fall som angives i instruktionen.

Ombudsman får närvara vid domstols eller förvaltningsmyndighets överläggningar och har tillgång till myndighetens protokoll och handlingar. Domstol och förvaltningsmyndighet samt tjänsteman hos staten eller kommun skall tillhandagå ombudsman med de upplysningar och yttranden han begär. Sådan skyldighet åligger även annan, om han står under ombudsmans tillsyn. Allmän åklagare skall på begäran biträda ombudsman.

Närmare bestämmelser om ombudsman finns i riksdagsordningen.

7 § Riksdagen väljer inom sig revisorer att granska den statliga verksamheten. Riksdagen kan besluta att revisorernas granskning skall omfatta också annan verksamhet. Riksdagen fastställer instruktion för revisorerna.

Revisorerna får enligt bestämmelser i lag införda handlingar, uppgifter och yttranden som behövs för granskningen.

Närmare bestämmelser om revisorerna finns i riksdagsordningen.

8 § Åtal för brott i utövningen av tjänst som ledamot av högsta domstolen eller regeringsrätten väckes i högsta domstolen av riksdagens ombudsman eller justitiekanslern.

Högsta domstolen prövar också om ledamot av högsta domstolen eller regeringsrätten enligt vad därom är föreskrivet skall skiljas eller avstängas från sin tjänst eller vara skyldig att undergå läkarundersökning. Talan väckes av riksdagens ombudsman eller justitiekanslern.

13 kap. Krig och krigsfara

1 § Kommer riket i krig eller krigsfara och pågår icke riksmöte, skall regeringen eller talmannen kalla till riksmöte. Den som utfärdar kallelsen kan besluta att riksdagen skall sammanträda på annan ort än Stockholm. Pågår riksmöte, kan riksdagen eller talmannen besluta om sammanträdesort.

2 § Är riket i krig eller krigsfara, skall en inom riksdagen utsedd krigsdelegation träda i riksdagens ställe, om förhållandena kräver det.

Om riket är i krig, meddelas förordnande att krigsdelegationen skall träda i riksdagens ställe av utrikesnämndens ledamöter enligt närmare bestämmelser i riksdagsordningen. Innan förordnande meddelas skall samråd ske med statsministern, om det är möjligt. Hindras nämndens ledamöter av krigsförhållandena att sammanträda, meddelas förordnandet av regeringen. Om riket är i krigsfara, meddelas förordnande som nu sagts av utrikesnämndens ledamöter i förening med statsministern. För förordnande fördras därvid att statsministern och sex av nämndens ledamöter är ense.

Krigsdelegationen och regeringen kan i samråd eller var för sig besluta att riksdagen skall återtaga sina befogenheter.

Krigsdelegationens sammansättning bestäms i riksdagsordningen.
Lag (1988: 1438).

3 § Medan krigsdelegationen är i riksdagens ställe utövar den de befogenheter som annars tillkommer riksdagen. Den får dock ej fatta beslut som avses i 12 § första stycket första punkten eller andra eller fjärde stycket.

Krigsdelegationen beslutar själv om formerna för sin verksamhet. *Lag (1988: 1438)*.

4 § Är riket i krig och kan till följd därav regeringen icke fullgöra sina uppgifter, kan riksdagen bestämma om bildande av regering och om regeringens arbetsformer.

5 § Är riket i krig och kan till följd därav varken riksdagen eller krigsdelegationen fullgöra sina uppgifter, skall regeringen handha dessa i den mån den finner det behövt för att skydda riket och slutföra kriget.

Regeringen får ej på grund av första stycket stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen.

6 § Är riket i krig eller krigsfara eller råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig, kan regeringen med stöd av bemyndigande i lag genom förordning meddela sådana föreskrifter i visst ämne som enligt grundlag annars skall meddelas genom lag. Erfordras det även i annat fall med hänsyn till försvarsberedskapen, kan regeringen med stöd av bemyndigande i lag genom förordning bestämma att i lag meddelad föreskrift om rekvisition eller annat sådant förfogande skall börja eller upphöra att tillämpas.

I lag med bemyndigande som avses i första stycket skall noga angivas under vilka förutsättningar bemyndigandet får utnyttjas. Bemyndigande medför ej rätt att stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen.

7 § Är riket i krig eller omedelbar krigsfara, skall 2 kap. 12 § tredje stycket icke tillämpas. Detsamma gäller om krigsdelegationen i annat fall har trätt i riksdagens ställe. *Lag (1988: 1438)*.

8 § Är riket i krig eller omedelbar krigsfara, kan regeringen med stöd av riksdagens bemyndigande besluta att uppgift, som enligt grundlag ankommer på regeringen, skall fullgöras av annan myndighet. Sådant bemyndigande får icke omfatta befogenhet enligt 5 eller 6 §, om ej fråga är endast om beslut att lag i visst ämne skall börja tillämpas. *Lag (1988: 1438)*.

9 § Regeringen får ingå överenskommelse om vapenstillestånd utan att inhämta riksdagens godkännande och utan att rådgöra med utrikesnämnden, om uppskov med överenskommelsen skulle innebära fara för riket. *Lag (1979: 933)*.

10 § Riksdagen eller regeringen får icke fatta beslut på ockuperat område. På sådant område får ej heller utövas befogenhet som tillkommer någon i egenskap av riksdagsledamot eller statsråd.

Det åligger varje offentligt organ att på ockuperat område handla på det

sätt som bäst gagnar försvarsansträngningarna och motståndsverksamheten samt civilbefolkningens skydd och svenska intressen i övrigt. Icke i något fall får ett offentligt organ meddela beslut eller vidta åtgärd som i strid mot folkrättens regler ålägger någon rikets medborgare att lämna ockupationsmakten bistånd.

Val till riksdagen eller beslutande kommunala församlingar får ej hållas på ockuperat område. *Lag (1988: 1438).*

11 § Är riket i krig, bör statschefen följa regeringen. Befinner han sig på ockuperat område eller på annan ort än regeringen, skall han anses hindrad att fullgöra sina uppgifter som statschef. *Lag (1988: 1438).*

12 § Är riket i krig, får val till riksdagen hållas endast efter beslut av riksdagen. Är riket i krigsfara, när ordinarie val skall hållas, kan riksdagen besluta att uppskjuta valet. Sådant beslut skall omprövas inom ett år och därefter med högst ett års mellanrum. Beslut som avses i detta stycke blir gällande endast om minst tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter förenar sig om det.

Är riket till någon del ockuperat, när val skall hållas, beslutar riksdagen de jämkningar av reglerna i 3 kap. som är påkallade. Undantag får dock ej göras från 3 kap. 1 § första stycket, 2 §, 6 § första stycket och 7—11 §§. Vad som sägs i 3 kap. 6 § första stycket, 7 § andra stycket och 8 § andra stycket om riket skall i stället gälla den del av riket för vilken val skall hållas. Minst en tiondel av alla mandat skall vara utjämningsmandat.

Ordinarie val, som till följd av första stycket icke hålles på föreskriven tid, skall hållas så snart det kan ske sedan kriget eller krigsfaran har upphört. Det åligger regeringen och talmannen att i samråd eller var för sig se till att de åtgärder som behövs härför blir vidtagna.

Har ordinarie val till följd av denna paragraf hållits på annan tid än när det annars skulle ha ägt rum, skall riksdagen bestämma tiden för därefter följande ordinarie val till den månad under tredje eller fjärde året efter det först nämnda valet, då ordinarie val skall hållas enligt riksdagsordningen. *Lag (1979: 933).*

13 § Är riket i krig eller krigsfara eller råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig, utövas beslutanderätten i kommunerna på sätt som anges i lag. *Lag (1985: 863).*

Övergångsbestämmelser

1. Genom denna regeringsform upphäves den äldre regeringsformen. Den äldre regeringsformen skall dock med nedan angivna undantag tillämpas i stället för den nya regeringsformen till utgången av det år under vilket riksdagen slutligt antager denna samt, i de fall som anges nedan, även därefter.

2. — — — — —

För domstol i vilken endast en ordinarie tjänst som domare finns inrättad, då denna regeringsform träder i tillämpning, skall bestämmelsen i 11 kap. 1 § tredje stycket första punkten tillämpas först sedan pågående

ändringar i domkretsindelningen har genomförts i vad de berör domstolen.

3. — — — — —

6. Äldre författning eller föreskrift äger fortsatt giltighet utan hinder av att den icke har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av denna regeringsform. Bemyndigande, som har beslutats av Konungen och riksdagen gemensamt eller av riksdagen ensam, får utnyttjas även efter den under 1 angivna tidpunkten, tills riksdagen bestämmer annorlunda.

Bestämmelserna i 8 kap. 17 § i denna regeringsform skall gälla i fråga om äldre författning, som har tillkommit genom beslut av Konungen och riksdagen gemensamt eller genom beslut av riksdagen ensam.

7. Bestämmelser i äldre lag eller annan författning om Konungen eller Kungl. Maj:t skall efter utgången av den i 2 första stycket angivna tiden gälla regeringen, såvida det icke följer av författning eller i övrigt framgår av omständigheterna att konungen personligen, högsta domstolen, regeringsrätten eller kammarrätt åsyftas.

Föreskrift som enligt äldre lag eller annan författning skall beslutas av Konungen och riksdagen gemensamt skall i stället beslutas genom lag.

8. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses där eljest föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna regeringsform, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

9. Grundläggande föreskrifter om svenska kyrkan som trossamfund och om kyrkomötet som en församling av valda ombud för svenska kyrkan meddelas i lagen om svenska kyrkan. Denna lag stiftas på samma sätt som huvudbestämmelserna i riksdagsordningen. Innan lagen stiftas skall yttrande av kyrkomötet inhämtas.

Föreskrifter om medlemskap i svenska kyrkan meddelas genom lag, som stiftas av riksdagen med samtycke av kyrkomötet.

Grundläggande föreskrifter om prästjänster i svenska kyrkan och om biskopar och domkapitel samt andra föreskrifter om kyrkomötet än som avses i första stycket meddelas i lagen om svenska kyrkan eller i annan lag som stiftas av riksdagen efter yttrande av kyrkomötet. Detsamma gäller grundläggande föreskrifter om organisationen av myndigheter under kyrkomötet och om den kyrkliga egendom som är avsedd för svenska kyrkans verksamhet. Föreskrifter som innebär ändring av det ändamål för vilket den kyrkliga egendomen är avsedd meddelas dock genom lag, som stiftas på samma sätt som lagen om svenska kyrkan.

I fråga om ändring eller upphävande av lag som avses i första—tredje styckena gäller vad som är föreskrivet om stiftande av sådan lag. *Lag (1988:1441)*.

10. Kyrkomötet får med stöd av föreskrifter i lagen om svenska kyrkan genom kyrklig kungörelse meddela föreskrifter i följande ämnen:

svenska kyrkans lära,

det kyrkliga ämbetet,

svenska kyrkans böcker,

svenska kyrkans sakrament, gudstjänst och övriga handlingar,

kollektor,

central verksamhet för evangelisation, mission och övrigt utlandsarbete samt diakoni,

kyrkomötets arbetssätt samt verksamheten hos myndigheter under kyrkomötet.

Bemyndigar riksdagen kyrkomötet att meddela föreskrifter i ett visst ämne, kan riksdagen därvid medge att kyrkomötet genom kyrklig kungörelse överlåter åt myndigheter under kyrkomötet att i sådan kungörelse meddela bestämmelser i ämnet. I fråga om svenska kyrkans böcker, svenska kyrkans sakrament, gudstjänst och övriga handlingar samt kollekt kan riksdagen också medge att kyrkomötet genom kyrklig kungörelse överlåter åt domkapitel, kyrkliga kommuner eller kyrkokommunala förvaltningsmyndigheter att meddela bestämmelser.

Riksdagen kan i lagen om svenska kyrkan meddela föreskrifter i de ämnen som anges i första stycket. Detta gäller även om kyrkomötet har bemyndigats att besluta föreskrifter i ämnet. Regeringen får inte besluta föreskrifter i dessa ämnen. *Lag (1988: 1441)*.

11. Bestämmelserna i 11 kap. 6 § första stycket gäller inte myndigheter som enligt lag är myndigheter under kyrkomötet. *Lag (1985: 864)*.

12. När regeringen skall avgöra ärenden som angår svenska kyrkans religionsvård eller religionsundervisning, utövande av prästämbetet eller prästtjänster, befordran, ämbetsansvar eller tjänsteansvar inom kyrkan, skall föredraganden tillhöra svenska kyrkan. *Lag (1988: 1441)*.

13. Vad i denna regeringsform föreskrivs om primärkommuner skall, med undantag av 1 kap. 7 § första stycket andra meningen, tillämpas även i fråga om kyrkliga kommuner. *Lag (1985: 864)*.

14. Genom denna regeringsform görs ej ändring i vad som hittills har gällt enligt 2 § i den äldre regeringsformen. *Lag (1985: 864)*.

Övergångsbestämmelser till lagen 1976:871

1. Ändringarna i regeringsformen träder i kraft den 1 januari 1977.

2. Utan hinder av 2 kap. 16 § behåller äldre föreskrift, som innebär särbehandling på grund av kön, sin giltighet tills vidare. Sådan föreskrift får ändras, även om ändringen innebär fortsatt särbehandling.

3. Bestämmelserna om medlemskap i svenska kyrkan gäller utan hinder av 2 kap. 2 § i dess nya lydelse.

4. Utan hinder av 2 kap. 1 § 3 och 14 § första stycket får i lag föreskrivas att filmer och videogram icke får förevisas offentligt, om de ej dessförinnan har godkänts för sådan visning. *Lag (1985: 862)*.

5. Äldre författning eller föreskrift äger fortsatt giltighet utan hinder av att den icke har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av regeringsformen i dess nya lydelse.

Övergångsbestämmelser till lagen 1979:933

1. Ändringarna i regeringsformen träder i kraft den 1 januari 1980.

2. Äldre föreskrift om skatt eller avgift skall tillämpas utan hinder av 2 kap. 10 § andra stycket.

Övergångsbestämmelser till lagen 1982:937

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

2. Äldre författningar och föreskrifter, som har tillkommit genom beslut av Konungen eller regeringen gemensamt med riksdagen och med samtycke av allmänt kyrkomöte, skall fortsätta att gälla utan hinder av att de inte har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av de nya bestämmelserna. Bestämmelserna i 8 kap. 17 § första meningen i denna regeringsform skall gälla i fråga om sådana författningar och föreskrifter. Punkt 9 fjärde stycket övergångsbestämmelserna till regeringsformen i deras nya lydelse tillämpas också i fråga om äldre lag. Tredje meningen gäller dock ej i fråga om lag som har trätt i kraft före den 1 januari 1983 och som reglerar ämnen som anges i punkt 10 övergångsbestämmelserna till regeringsformen. *Lag (1985:864)*.

3. Utan hinder av punkterna 9 och 10 övergångsbestämmelserna till regeringsformen i deras nya lydelse får regeringen upphäva föreskrifter som Konungen eller regeringen har meddelat före den 1 januari 1983. Sådana föreskrifter skall inte tillämpas i den mån de gäller fråga som regleras i kyrklig kungörelse. *Lag (1985:864)*.

Övergångsbestämmelser till lagen 1988:1444

1. Denna lag träder i kraft, i fråga om 9 kap. 10 § den 1 juli 1989, och i övrigt den 1 januari 1989.

2. De äldre föreskrifterna i 9 kap. 12 § gäller till dess val av fullmäktige skett enligt de nya bestämmelserna.

Introduction

The British Constitution

The British constitution has evolved over many centuries. Unlike the constitutions of most other countries, it is not set out in any single document. Instead it is made up of statute law, common law and conventions. Conventions are rules and practices which are not legally enforceable but which are regarded as indispensable to the working of government; many are derived from the historical events through which the British system of government has evolved.

The constitution can be altered by Act of Parliament, or by general agreement to alter a convention. It is thus adaptable to changing political conditions.

The organs of government overlap but can be clearly distinguished. Parliament is the *legislature* and the supreme authority. The *executive* consists of:

- the Government - the Cabinet and other ministers responsible for national policies;
- government departments, responsible for national administration;
- local authorities, responsible for many local services; and
- public corporations, responsible for operating particular nationalised industries or other bodies, subject to ministerial control.

The *judiciary* determines common law and interprets statutes, and is independent of both legislature and executive.

The Monarchy

The Monarch's Role in Government

The Queen is not only head of State, but also an important symbol of national unity. In law she is:

- head of the executive;
- an integral part of the legislature;
- head of the judiciary;
- commander-in-chief of all the armed forces of the Crown; and
- the 'supreme governor' of the established Church of England.

As a result of a long process of evolution, during which the monarchy's absolute power has been progressively reduced, the Queen acts on the advice of her ministers. Britain is governed by Her Majesty's Government in the name of the Queen.

In spite of a trend during the past hundred years towards giving powers directly to ministers, the Queen still takes part in some important acts of government. These include summoning, proroguing (discontinuing until the next session without dissolution) and dissolving Parliament; and giving Royal Assent to Bills passed by Parliament. The Queen also formally appoints many important office holders, including government ministers, judges, officers in the armed forces, governors and diplomats. She is also involved in conferring peerages (see p 6). An important function is appointing the Prime Minister: by convention the Queen invites the leader of the political party which commands a majority in the House of Commons to form a government.

In international affairs the Queen, as head of State, has the power to declare war and make peace, to recognise foreign states and governments, to conclude treaties and to annex or cede territory.

With rare exceptions - such as appointing the Prime Minister - acts involving the use of 'royal prerogative' powers are nowadays performed by government ministers. The ministers are responsible to Parliament and can be questioned about particular policies. Parliamentary authority is not required for the exercise of these prerogative powers, although Parliament has the power to restrict or abolish such rights.

The Queen also holds meetings of the Privy Council (see p 21), gives audiences to her ministers and other officials in Britain and overseas, receives accounts of Cabinet decisions, reads dispatches and signs state papers. Provision has been made to appoint a regent to perform these royal functions should the Queen be totally incapacitated. In the event of her partial incapacity or absence abroad, the Queen may delegate certain royal functions to the *Counsellors of State*, who are members of the royal family.

Royal Income and Expenditure

The expenditure incurred by the Queen in carrying out her public duties is financed from the Civil List and from government departments which meet the cost of, for example, the Royal Yacht and the aircraft of the Queen's Flight. All such expenditure is approved by Parliament. In 1991 Civil List payments were fixed at £7.9 million a year for ten years. About three-quarters of the Queen's Civil List provision is required to meet the cost of staff. The Queen's private expenditure as Sovereign is met from the Privy Purse, which is financed mainly from the revenue of the Duchy of Lancaster; her expenditure as a private individual is met from her own personal resources.

Parliament

The Powers of Parliament

The three elements which make up Parliament - the Queen, the House of Lords and the elected House of Commons - are constituted on different principles. They meet together only on occasions of symbolic significance such as the state opening of Parliament, when the Commons are summoned by the Queen to the House of Lords. The agreement of all three is normally required for legislation, but that of the Queen, is given as a matter of course to Bills sent to her.

Parliament can legislate for Britain as a whole, or for any part of the country. It can also legislate for the Channel Islands and the Isle of Man, which are Crown dependencies and not part of Britain. They have local legislatures which make laws on island affairs.

As there are no legal restraints imposed by a written constitution, Parliament may, in theory, legislate as it pleases. It can make or change any law; and can overturn established conventions or turn them into law. It can even prolong its own life beyond the normal period without consulting the electorate.

In practice, however, Parliament does not assert its supremacy in this way. Its members bear in mind the common law and normally act in accordance with precedent. The validity of an Act of Parliament, once passed, cannot be disputed in the law courts. The House of Commons is directly responsible to the electorate, and in this century the House of Lords has recognised the supremacy of the elected chamber. The system of party government helps to ensure that Parliament legislates with its responsibility to the electorate in mind.

The Functions of Parliament

The main functions of Parliament are:

- to pass laws;
- to provide, by voting taxation, the means of carrying on the work of government;
- to examine government policy and administration, including proposals for expenditure; and
- to debate the major political issues of the day.

In carrying out these functions Parliament helps to bring the relevant facts and issues before the electorate. By custom, Parliament is also informed before all important international treaties and agreements are ratified. The making of treaties is, however, a royal prerogative exercised on the advice of the Government and is not subject to parliamentary approval.

The Meeting of Parliament

A Parliament has a maximum duration of five years, but in practice general elections are usually held before the end of this term. The maximum life has

been prolonged by legislation in rare circumstances such as the two world wars. Parliament is dissolved and writs for a general election are ordered by the Queen on the advice of the Prime Minister.

The life of a Parliament is divided into sessions. Each usually lasts for one year - normally beginning and ending in October or November. There are 'adjournments' at night, at weekends, at Christmas, Easter and the late Spring Bank Holiday, and a long summer break starting in late July or early August, although Parliament can be recalled at any time to discuss urgent and important matters. The average number of 'sitting' days in a session is about 168 in the House of Commons and about 150 in the House of Lords. At the start of each session the Queen's speech to Parliament outlines the Government's policies and proposed legislative programme. Each session is ended by prorogation. Parliament then 'stands prorogued' for about a week until the new session opens. Prorogation brings to an end nearly all parliamentary business: in particular, public Bills which have not been passed by the end of the session are lost.

The House of Lords

The House of Lords consists of:

- all hereditary peers and peeresses of England, Scotland, Great Britain and the United Kingdom;
- life peers created to assist the House in its judicial duties - Lords of Appeal or 'law lords';
- all other life peers; and
- the Archbishops of Canterbury and York, the Bishops of London, Durham and Winchester, and the 21 next most senior diocesan bishops of the Church of England.

Hereditary peerages carry a right to sit in the House - with certain exceptions, provided holders establish their claim and are aged 21 years or over. However, anyone succeeding to a peerage may, within 12 months of succession, disclaim that peerage for his or her lifetime. Disclaimants lose their right to sit in the House but gain the right to vote and stand as candidates at parliamentary elections.

Peerages, both hereditary and life, are created by the Sovereign on the advice of the Prime Minister. They are usually granted in recognition of service in politics or other walks of life or because one of the political parties wishes to have the recipient in the House of Lords. The House also provides a place in Parliament for people who offer useful advice, but do not wish to be involved in party politics.

In July 1992 there were 1,211 members of the House of Lords, including the two archbishops and 24 bishops. There are 758 hereditary peers who have succeeded to their titles, 19 hereditary peers who have had their titles conferred

on them, including the Prince of Wales, and 408 life peers, of whom 20 were 'law lords'. Peers who attend the House - the average daily attendance is some 320 - receive no salary for their parliamentary work, but can claim for expenses incurred in attending the House, for which there are maximum daily rates, and certain travelling expenses.

The House is presided over by the *Lord Chancellor*, who is ex-officio Speaker of the House.

The House of Commons

The House of Commons consists of 651 Members of Parliament (MPs) directly elected by voters in each of Britain's 651 parliamentary constituencies. At present there are 60 women, three Asian and three black MPs. Of the 651 seats, 524 are for England, 38 for Wales, 72 for Scotland, and 17 for Northern Ireland.

General elections are held after a Parliament has been dissolved and a new one summoned by the Queen. When an MP dies or resigns, or is given a peerage, a by-election takes place. Members are paid an annual salary of £30,854 (from January 1992) and an office costs allowance of up to £39,960. There are also a number of other allowances, including travel allowances, a supplement for London members and, for members with constituencies a long way from London, subsistence allowances and allowances for second homes. (For ministers' salaries see p 19.)

Officers of the House of Commons

The chief officer of the House of Commons is the *Speaker*, elected by MPs to preside over the House. Other officers include the three Deputy Speakers who are elected by the House on the nomination of the Government but are drawn from the Opposition as well as the government party. They, like the Speaker, neither speak nor vote other than in their official capacity.

Other permanent officers and staff of the House - who are not MPs, and number about 1,000 - serve in the six departments: Clerks, Serjeants, Library, Official Report, Finance and Administration, and Refreshment.

Parliamentary Electoral System

For electoral purposes Britain is divided into 651 constituencies, each of which returns one member to the House of Commons. To ensure that the number of electors in each constituency is kept roughly equivalent the permanent Parliamentary Boundary Commissions review the constituencies periodically. Elections are by secret ballot.

Voters

British citizens, together with citizens of other Commonwealth countries and citizens of the Irish Republic resident in Britain, may vote provided they are

aged 18 or over, included in the annual register of electors for the constituency and not subject to any disqualification. People not entitled to vote include members of the House of Lords, patients detained under mental health legislation, sentenced prisoners and people convicted within the previous five years of corrupt or illegal election practices.

Voting Procedures

Each elector may cast one vote, normally in person at a polling station. Electors whose circumstances on polling day are such that they cannot reasonably be expected to vote in person at their local polling station - for example, electors away on holiday - may apply for an absent vote at a particular election. Most British people resident abroad may also now apply for absent votes.

Voting is not compulsory; 76.9 per cent of a total electorate of 43.3 million people voted in the general election in April 1992. The simple majority system of voting is used. Candidates are elected if they have more votes than any of the other candidates, although not necessarily an absolute majority over all other candidates.

Candidates

British citizens and citizens of other Commonwealth countries, together with citizens of the Irish Republic, may stand for election as MPs provided they are aged 21 or over and are not disqualified. Those disqualified include undischarged bankrupts; people sentenced to more than one year's imprisonment; clergy of the Church of England, Church of Scotland, Church of Ireland and Roman Catholic Church; and peers.

A candidate's nomination for election must be proposed and seconded by two electors registered as voters in the constituency and signed by eight other electors. Candidates do not have to have party backing. A candidate must also deposit £500, which is returned if he or she receives 5 per cent or more of the votes cast.

The maximum sum a candidate may spend on a general election campaign is £4,330 plus 3.7 pence for each elector in a borough constituency or 4.9 pence for each elector in a county constituency. All election expenses, apart from the candidate's personal expenses, are subject to the statutory limit.

The Political Party System

The party system is an essential element in the working of the constitution.

The present system depends upon the existence of organised political parties, each of which presents its policies to the electorate for approval. The parties are not registered or formally recognised in law, but in practice most candidates in elections, and almost all winning candidates, belong to one of the main parties.

**Percentages of Votes Cast, and Numbers of Members Elected,
in the 1992 General Election**

Party	% of votes cast	Members elected
Conservative	41.9	336
Labour	34.4	271
Liberal Democrat	17.8	20
Scottish National	5.9	3
Plaid Cymru (Welsh Nationalist)		4
Ulster Unionist (Northern Ireland)		9
Democratic Unionist (Northern Ireland)		3
Ulster Popular Unionist (Northern Ireland)		1
Social Democratic and Labour (Northern Ireland)		4
Total		651

Since 1945 either the Conservative Party, whose origins go back to the eighteenth century, or the Labour Party, which emerged in the last decade of the nineteenth century, has held power. A new party - the Liberal Democrats - was formed in 1988 when the Liberal Party, which could trace its origins to the eighteenth century, merged with the Social Democratic Party, which was formed in 1981.

Other parties include two nationalist parties, Plaid Cymru (founded in Wales in 1925) and the Scottish National Party (founded in 1934). In Northern Ireland there are a number of parties. They include the Ulster Unionist Party, which was formed in the early part of this century; the Democratic Unionist Party, founded in 1971 by a group which broke away from the Ulster Unionists; and the Social Democratic and Labour Party, founded in 1970.

Since 1945 eight general elections have been won by the Conservative Party and six by the Labour Party; the great majority of members of the House of Commons have belonged to one of these two parties.

The party which wins most seats, although not necessarily the most votes, at a general election, or which has the support of a majority of members in the House of Commons, usually forms the Government. By tradition, the leader of the majority party is asked by the Sovereign to form a government. About 100 of its members in the House of Commons and the House of Lords receive ministerial appointments, including appointment to the Cabinet (see p 19) on the advice of the Prime Minister. The largest minority party becomes the official Opposition, with its own leader and 'shadow cabinet'.

Public Access to Parliamentary Proceedings

Proceedings of both Houses are normally public and visitors can watch the proceedings from the galleries of both chambers. The minutes and speeches are published daily in *Hansard*. Each daily report also includes the answers to parliamentary questions put down for a written reply. The House of Commons also publishes a *Weekly Information Bulletin*, which gives details about parliamentary affairs. Both Houses have information offices which prepare a variety of publications and answer enquiries from the public.

The records of the Lords from 1497 and of the Commons from 1547, together with the parliamentary and political papers of a number of former members of both Houses, are available to the public through the House of Lords Record Office.

The proceedings of both Houses of Parliament may be broadcast on television and radio, either live or, more usually, in recorded or edited form. As well as the extensive use of such recordings on news and current affairs programmes, BBC Radio 4 is obliged to broadcast an impartial day-by-day account of proceedings when Parliament is in session. A weekly programme covers the proceedings of the select committees on departmental affairs (see p 14). Many other television and national and local radio programmes cover parliamentary affairs. Complete coverage is available on cable television.

Most national and regional newspapers have parliamentary correspondents. Five of the national daily newspapers present a daily summary of the previous day's proceedings.

The Law Making Process

The law undergoes constant reform in the courts as established principles are clarified or reapplied to meet new circumstances. Fundamental changes are the responsibility of Parliament and the Government through the normal legislative process.

Draft laws take the form of parliamentary Bills. Most are *public Bills* involving measures relating to public policy. *Private Bills* deal with matters of individual, corporate or local interest. *Hybrid Bills* are public Bills which may affect private rights. The passage of private Bills and hybrid Bills through Parliament is governed by special procedures which allow those affected to put their case. Public Bills can be introduced, in either House, by a government minister or by an ordinary member. Most public Bills that become law are sponsored by the Government.

Before a government Bill is drafted, there is normally considerable consultation with organisations who are interested in the subject. Proposals for legislative changes are sometimes set out in government '*White Papers*', which may be debated in Parliament before a Bill is introduced. From time to time

consultation papers, sometimes called '*Green Papers*', set out government proposals which are still taking shape and seek comments from the public.

A draft law is given a first reading in the House of Commons without debate; this is followed by a thorough debate on general principles at second reading. It is then given detailed consideration, clause by clause, by a Commons committee before report stage in the whole House, and a third and final reading. The House of Lords has similar procedures, although most committee stages are taken in full session.

Bills must normally be passed by both Houses. They must then receive the Royal Assent before becoming Acts. In practice this is a formality.

Private Members' Bills

Individual MPs have a number of opportunities to introduce Bills. Such private members' Bills often do not proceed very far, but quite a few become law each session. Private members' Bills may be introduced in the House of Lords at any time, but there is no time allocated for their discussion in the Commons.

Delegated Legislation

In order to reduce pressure on parliamentary time, much legislation gives ministers and other authorities the power to regulate administrative details by making 'delegated legislation'. To minimise the risk that powers given to the executive might undermine parliamentary government, they are normally delegated to authorities directly responsible to Parliament. Moreover, the Acts of Parliament concerned often provide for some measure of parliamentary control over the delegated legislation, by giving Parliament the right to affirm or annul it. A joint committee of both Houses reports on the technical propriety of these 'statutory instruments'. In order to save time on the floor of the House, the Commons also uses standing committees to debate the merits of instruments; actual decisions are taken by the House.

Parliamentary Committees

Committees of the Whole House

Either House may pass a resolution setting itself up as a committee of the whole House to consider Bills in detail after their second reading. This permits unrestricted discussion: the rule that an MP or Lord may speak only once on each issue does not apply in committee.

Standing Committees

House of Commons standing committees debate and consider amendments to public Bills at the committee stage and, in certain cases, discuss them at the second reading stage. They include two Scottish standing committees, and the Scottish and Welsh Grand Committees. Ordinary standing committees do not have names but are referred to simply as Standing Committee A, B, C, and so on; a new set of members are appointed to them to consider each Bill. Each

3. The 20 *Opposition days* each session, when the Opposition can choose subjects for debate. Of these days, 17 are at the disposal of the Leader of the Opposition and three at the disposal of the second largest opposition party.

4. Debates held on three days in each session to consider details of proposed government expenditure, chosen by the Liaison Committee, which considers general matters relating to select committees.

Procedural opportunities for criticism of the Government also arise during the debate on the Queen's speech at the beginning of each session, during debates on motions of censure for which the Government provides time, and during debates on the Government's legislative and other proposals.

House of Lords

There are opportunities for criticism and examination of government policy in the House of Lords at daily question time and during debates on general motions. Other opportunities include 'unstarred' questions, which can be debated at the end of the day's business, and debates on proposed legislation.

Control of Finances

The main responsibilities of Parliament, and more particularly of the House of Commons, in overseeing the revenue of the State and payments for the public service, are to authorise the raising of taxes and duties and the various objects of expenditure and the sum to be spent on each. It also has to satisfy itself that the sums granted are spent only for the purposes which Parliament intended. No payment out of the central government's public funds can be made and no taxation or loans authorised, except by Act of Parliament.

The Finance Act is the most important of the annual statutes, and authorises the raising of revenue. The legislation is based on the Chancellor of the Exchequer's Budget statement, normally made in March or April each year. It includes a review of the public finances of the previous year, and proposals for the estimated expenditure of the coming year. Scrutiny of public expenditure is carried out by House of Commons select committees (see p 14).

European Community Affairs

To keep the two Houses informed of European Community developments, and to enable them to scrutinise and debate Community policies and proposals, there is a select committee in each House (see p 14) and two standing committees debate specific European legislative proposals in the House of Commons. Ministers also make regular statements about Community business.

The Commons' Ability to Force the Government to Resign

The final control is the ability of the House of Commons to force the Government to resign by passing a resolution of 'no confidence'. The Government must also resign if the House rejects a proposal which the Government considers so vital to its policy that it has made it a 'matter of

confidence' or if the House refuses to vote the money required for the public service.

Members of Parliament and their Constituents

Members of Parliament represent all their constituents, including those who voted for other parties. Their work includes cultivating contacts with many groups and organisations in their constituencies.

Constituents frequently write to their MPs or meet them to discuss problems and grievances - many MPs hold regular 'surgeries' which local people are free to attend. MPs take action to remedy complaints where possible. This may include putting down questions, writing to ministers, raising the matter in adjournment debates or referring the matter to the Parliamentary Ombudsman.

Parliamentary Commissioner for Administration

The Parliamentary Commissioner for Administration - the '*Parliamentary Ombudsman*' - investigates, independently, complaints of maladministration when asked to do so by MPs on behalf of members of the public. Powers of investigation extend to administrative actions by central government departments and certain executive and non-departmental bodies. They do not include policy decisions, which can be questioned in Parliament, or matters affecting relations with other countries. Complaints by British citizens arising from dealings with British diplomatic posts overseas are open to investigation in some circumstances. The Commissioner has access to departmental papers and reports the findings to the MP who presented the complaint. The Commissioner must report annually to Parliament. He or she also publishes details of selected investigations at quarterly intervals and may submit other reports where necessary. A Commons select committee oversees the Commissioner's work.

Parliamentary Privilege

Each House of Parliament has certain rights and immunities to protect it from obstruction in carrying out its duties. The rights apply collectively to each House and to its officers and individually to each member.

The privileges of the members of the Commons include freedom of speech; freedom from arrest in civil actions; exemption from serving on juries, or being compelled to attend court as witnesses; and the right of access to the Crown, which is a collective privilege of the House. Further privileges include the rights of the House to control its own proceedings, so that it is able, for instance, to exclude people who are not members or officials of either House if it wishes; to decide upon legal disqualifications for membership and to declare a seat vacant on such grounds; and to punish for breach of its privileges and for contempt.

The privileges of the House of Lords are broadly similar to those of the House of Commons.

Her Majesty's Government

Composition of the Government

Her Majesty's Government is the body of ministers responsible for the administration of national affairs. The Prime Minister is appointed by the Queen, and all other ministers are appointed by the Queen on the recommendation of the Prime Minister. Most ministers are members of the Commons, although the Government is also fully represented by ministers in the Lords. The Lord Chancellor is always a member of the House of Lords.

The composition of governments can vary both in the number of ministers and in the titles of some offices. New ministerial offices may be created, others may be abolished, and functions may be transferred from one minister to another.

Prime Minister

The Prime Minister is also, by tradition, First Lord of the Treasury and Minister for the Civil Service. The Prime Minister's unique position of authority derives from majority support in the House of Commons and from the power to appoint and dismiss ministers. By modern convention, the Prime Minister always sits in the House of Commons.

The Prime Minister presides over the Cabinet, is responsible for the allocation of functions among ministers and informs the Queen at regular meetings of the general business of the Government.

The Prime Minister's other responsibilities include recommending a number of appointments to the Queen. These include:

- Church of England archbishops, bishops and deans and some 200 other clergy in Crown 'livings';
- senior judges, such as the Lord Chief Justice; and
- Privy Counsellors.

They also include certain civil appointments, such as Lord High Commissioner to the General Assembly of the Church of Scotland, Poet Laureate, Constable of the Tower, and some university posts; and appointments to various public boards and institutions, such as the British Broadcasting Corporation (BBC), as well as various royal and statutory commissions. The Prime Minister also makes recommendations for the award of many civil honours and distinctions.

The Prime Minister's Office at 10 Downing Street, the official residence in central London, has a staff of civil servants who assist the Prime Minister. The Prime Minister may also appoint special advisers to the Office from time to time to assist in the formation of policies.

Departmental Ministers

Ministers in charge of government departments are usually in the Cabinet; they are known as 'Secretary of State' or 'Minister', or may have a special title, as in the case of the Chancellor of the Exchequer.

Non-Departmental Ministers

The holders of various traditional offices, namely the Lord President of the Council, the Chancellor of the Duchy of Lancaster, the Lord Privy Seal, the Paymaster General and, from time to time, Ministers without Portfolio, may have few or no departmental duties. They are thus available to perform any duties the Prime Minister may wish to give them.

Lord Chancellor and Law Officers

The Lord Chancellor holds a special position, as both a minister with departmental functions and the head of the judiciary (see pp 36 - 38). The four Law Officers of the Crown are: for England and Wales, the Attorney General and the Solicitor General; and for Scotland, the Lord Advocate and the Solicitor General for Scotland.

Ministers of State

Ministers of State usually work with ministers in charge of departments. They normally have specific responsibilities, and are sometimes given titles which reflect these functions. More than one may work in a department. A Minister of State may be given a seat in the Cabinet and be paid accordingly.

Junior Ministers

Junior ministers - generally Parliamentary Under-Secretaries of State or, where the senior minister is not a Secretary of State, simply Parliamentary Secretaries - share in parliamentary and departmental duties. They may also be given responsibility, directly under the departmental minister, for specific aspects of the department's work.

Ministerial Salaries

The salaries of ministers in the House of Commons range from £44,611 a year for junior ministers to £63,047 for Cabinet ministers (from January 1992). In the House of Lords salaries range from £37,689 for junior ministers to £50,558 for Cabinet ministers. The Prime Minister receives £76,234 and the Lord Chancellor £106,750. The Leader of the Opposition receives £59,736 a year; two Opposition whips in the Commons and the Opposition Leader and Chief Whip in the Lords also receive salaries.

The Cabinet

The Cabinet is composed of about 20 ministers, although the number can vary. They are chosen by the Prime Minister and may include departmental and non-departmental ministers.

The functions of the Cabinet are initiating and deciding on policy, the supreme control of government and the co-ordination of government departments. The exercise of these functions is vitally affected by the fact that the Cabinet is a group of party representatives, depending upon majority support in the House of Commons.

Cabinet Meetings

The Cabinet meets in private and its proceedings are confidential. Its members are bound by their oath as Privy Counsellors not to disclose information about its proceedings, although after 30 years Cabinet papers may be made available for inspection in the Public Record Office at Kew, Surrey.

Normally the Cabinet meets for a few hours once a week during parliamentary sittings, and rather less often when Parliament is not sitting. To keep the workload of the Cabinet within manageable limits, a great deal of work is carried on through the committee system. This involves referring issues either to a standing Cabinet committee or to an ad hoc committee composed of the ministers directly concerned. The committee then considers the matter in detail and either disposes of it or reports upon it to the Cabinet with recommendations for action.

The membership of all ministerial Cabinet committees is published. Where appropriate, the Secretary of the Cabinet and other senior officials of the Cabinet Office attend meetings of the Cabinet and its committees. Diaries published by several former ministers have given the public insight into Cabinet procedures in recent times.

The Cabinet Office

The Cabinet Office, headed by the Secretary of the Cabinet, who is also Head of the Home Civil Service, under the direction of the Prime Minister, comprises the Cabinet Secretariat, the Office of Public Service and Science and the Historical and Records Section.

The *Cabinet Secretariat* serves ministers collectively in the conduct of Cabinet business, and in the co-ordination of policy at the highest level.

The *Office of Public Service and Science* is responsible for the provision of services in recruitment, training and occupational health; policies for the management and development of staff; and equal opportunities. It is also responsible for the Citizen's Charter Unit (see p 26), the Efficiency Unit and the programme for creating Next Steps Agencies (see p 26). The Office of Science and Technology is part of the Office of Public Service and Science.

The *Historical and Records Section* is responsible for Official Histories and for managing Cabinet Office records.

Ministerial Responsibility

'Ministerial responsibility' refers both to the collective responsibility for government policy and actions, which ministers share, and to ministers' individual responsibility for their departments' work.

The doctrine of collective responsibility means that the Cabinet acts unanimously even when Cabinet ministers do not all agree on a subject. The policy of departmental ministers must be consistent with the policy of the Government as a whole. Once the Government's policy on a matter has been decided, each minister is expected to support it or resign. On rare occasions, ministers have been allowed free votes in Parliament on government policies involving important issues of principle.

The individual responsibility of ministers for the work of their departments means that they are answerable to Parliament for all their departments' activities. They bear the consequences of any failure in administration, any injustice to an individual or any aspect of policy which may be criticised in Parliament, whether personally responsible or not. Since most ministers are members of the House of Commons, they must answer questions and defend themselves against criticism in person. Departmental ministers in the House of Lords are represented in the Commons by someone qualified to speak on their behalf, usually a junior minister.

Departmental ministers normally decide all matters within their responsibility. However, on important political matters they usually consult their colleagues collectively, either through the Cabinet or through a Cabinet committee. A decision by a departmental minister binds the Government as a whole.

On assuming office ministers must resign directorships in private and public companies, and must ensure that there is no conflict between their public duties and private interests.

The Privy Council

The main function of the Privy Council is to advise the Queen to approve Orders in Council - those made under prerogative powers and those made under statutory powers. Responsibility for each Order, however, rests with the minister answerable for the policy concerned, regardless of whether he or she was present at the meeting where approval was given.

The Privy Council also advises the Crown on the issue of royal proclamations, some of which are prerogative acts, such as summoning or dissolving Parliament.

Cabinet ministers must be Privy Counsellors and are sworn in on first assuming office. Otherwise membership of the Council, which is retained for life, except for very occasional removals, is granted by the Sovereign, on the recommendation

of the Prime Minister, to eminent people in Britain and the independent monarchies of the Commonwealth. There are about 400 Privy Counsellors.

Committees of the Privy Council

There are a number of advisory Privy Council committees, including committees dealing with legislation from the Channel Islands and the Isle of Man and those responsible for approving certain rules and regulations made by the governing bodies of the medical and allied professions.

The Judicial Committee of the Privy Council is the final court of appeal for certain independent members of the Commonwealth, the British dependencies, the Channel Islands and the Isle of Man. It also hears appeals from the disciplinary committees of the medical and allied professions and certain ecclesiastical appeals.

Administrative work is carried out in the Privy Council Office under the Lord President of the Council, a Cabinet minister.

Government Departments

Government departments and their agencies (see p 26) are the main instruments for implementing government policy when Parliament has passed the necessary legislation, and for advising ministers. They often work alongside local authorities, statutory boards, and government-sponsored organisations operating under various degrees of government control.

A change of government does not necessarily affect the number or general functions of government departments, although major changes in policy may be accompanied by organisational changes.

The work of some departments - for instance, the Ministry of Defence - covers Britain as a whole. Other departments, such as the Department of Employment, cover England, Wales and Scotland, but not Northern Ireland. Others, such as the Department of the Environment, are mainly concerned with affairs in England. Some departments, such as the Department of Trade and Industry, maintain a regional organisation, and some which have direct contact with the public throughout the country, for example, the Department of Employment, also have local offices.

Departments are usually headed by ministers. Certain departments in which questions of policy do not normally arise are headed by permanent officials, and ministers with other duties are responsible for them to Parliament. For instance, ministers in the Treasury are responsible for HM Customs and Excise, the Inland Revenue, the National Investment and Loans Office and a number of other departments as well as executive agencies such as the Royal Mint. Departments generally receive their funds directly out of money provided by Parliament and are staffed by members of the Civil Service.

The functions of the main government departments are set out in the Appendix (see p 41).

Non-Departmental Public Bodies

A number of bodies with a role in the process of government are neither government departments nor part of a department. In April 1992 there were 1,444. There are three kinds of non-departmental public bodies: executive bodies, advisory bodies and tribunals. The last of these are a specialised group of judicial bodies (see p 38).

Executive Bodies

Executive bodies normally employ their own staff and have their own budget. They are public organisations whose duties include executive, administrative, regulatory or commercial functions. They normally operate within broad policy guidelines set by departmental ministers but are in varying degrees independent of government in carrying out their day-to-day responsibilities. Examples include the Arts Council of Great Britain, the British Council, the Commonwealth Development Corporation and the Commission for Racial Equality.

Advisory Bodies

Many government departments are assisted by advisory councils or committees which undertake research and collect information, mainly to give ministers access to informed opinion before they come to a decision involving a legislative or executive act. In some cases a minister must consult a standing committee, but usually advisory bodies are appointed at the discretion of the minister. Examples include the Industrial Injuries Advisory Council and the Committee on Safety of Medicines.

The membership of the advisory councils and committees varies according to the nature of the work involved, but normally includes representatives of the relevant interests and professions.

In addition to the standing advisory bodies, there are committees set up by the Government to examine specific matters and make recommendations. For certain important inquiries *Royal Commissions*, whose members are chosen for their wide experience, may be appointed. Royal Commissions examine evidence from government departments, interested organisations and individuals, and submit recommendations; some prepare regular reports. Recent examples include the standing Royal Commission on Environmental Pollution, which was set up in 1970, and the Royal Commission on Criminal Justice, set up in 1991. Royal Commissions are often referred to by the names of the people who have chaired them. The Government may accept the recommendations in whole or in part, or may decide to take no further action or to delay action. Inquiries may also be undertaken by departmental committees.

Government Information Services

Each of the main government departments has its own information division or news department. These are normally staffed by professional information officers responsible for providing information about their department's activities to the news media and the public, sometimes using publicity services provided by the Central Office of Information (see p 50). They also advise their departments on the public's reaction.

The Lobby

As press adviser to the Prime Minister, the Prime Minister's Press Secretary and other staff in the Prime Minister's Press Office have direct contact with the parliamentary press through regular meetings with the Lobby correspondents. The Lobby correspondents are a group of political correspondents who have the special privilege of access to the Lobby of the House of Commons where they can talk privately to government ministers and other members of the House. The Prime Minister's Press Office is the accepted channel through which information about parliamentary business is passed to the media.

The Civil Service

The Civil Service is concerned with the conduct of the whole range of government activities as they affect the community. These range from policy formulation to carrying out the day-to-day duties of public administration.

Duties

Civil servants are servants of the Crown. For all practical purposes the Crown in this context means, and is represented by, the Government of the day. There are special cases in which certain functions are conferred by law upon particular members of the public service. However, in general the executive powers of the Crown are exercised by, and on the advice of, Her Majesty's Ministers, who are in turn answerable to Parliament. The Civil Service as such has no constitutional responsibility separate from that of the duly constituted Government of the day. The duty of the individual civil servant is first and foremost to the Minister of the Crown who is in charge of the Department concerned. A change of minister, for whatever reason, does not involve a change of staff. Civil servants do not assist ministers in their party political work and do not normally attend meetings arranged by the governing party.

Ministers sometimes appoint special advisers from outside the Civil Service. The advisers are normally paid from public funds, but their appointments come to an end when the Government's term of office finishes, or when the Minister concerned leaves the Government or moves to another appointment.

Staffing

The number of civil servants has fallen from 732,000 in April 1979 to 565,000 in April 1992, reflecting the Government's policy of controlling the cost and size of the Civil Service and of improving its efficiency. About half of all civil servants are engaged in the provision of public services. These include paying sickness benefits and pensions, collecting taxes and contributions, running employment services, staffing prisons, and providing services to industry and agriculture. Around a quarter are employed in the Ministry of Defence. The rest are divided between: central administrative and policy duties; support services; and largely financially self-supporting services, for instance, those provided by the Department for National Savings and the Royal Mint. The total includes about 61,000 'industrial' civil servants, mainly manual workers in government industrial establishments. Four-fifths of civil servants work outside London.

Equality of Opportunity

The Government is committed to achieving equality of opportunity for all its staff. In support of this commitment, the Civil Service is actively pursuing policies to increase employment and career opportunities for women, ethnic minorities and people with disabilities. The number of black and Asian people now employed in the Civil Service is proportionate to their representation in Britain's population.

Improving Performance

Reforms of the management of government departments are being implemented to ensure improved management performance, in particular through the increased accountability of individual managers, based on clear objectives and responsibilities. These reforms include performance-related pay schemes and other incentives.

Central Management and Structure

Responsibility for central co-ordination and management of the Civil Service is divided between the Treasury and the Cabinet Office (Office of Public Service and Science). In addition to its other functions, the Treasury is responsible for the structure of the Civil Service. It is also responsible for recruitment policy and for controlling staffing, pay, pensions and allowances. The *Office of Public Service and Science*, which is under the control of the Prime Minister, as Minister for the Civil Service, is responsible for the organisation, non-financial aspects of personnel management and overall efficiency of the Service (see p 20).

Executive Agencies: Next Steps Initiative

The Next Steps Initiative, launched in 1988, is intended to improve management in the Civil Service and the efficiency and quality of services provided to the public and to customers within government. This has involved setting up, as far as practicable, separate units or agencies to perform the executive functions of government. Agencies remain part of the Civil Service but under the terms of individual framework documents they enjoy greater delegation on financial, pay and personnel matters. Agencies are headed by chief executives who are personally responsible for the performance of the agency. By July 1992 a total of more than 75 agencies had been set up, together with 30 executive units in Customs and Excise and 34 executive offices within the Inland Revenue. Over 295,000 civil servants work in organisations run on Next Steps lines, amounting to half the Civil Service.

Efficiency Measures

In November 1991 the Government announced further proposals to extend competition and choice in the provision of public services. Savings in public expenditure are being sought by market testing and competitive tendering of services previously carried out by government departments; services are contracted out to the private sector whenever the evaluation of tenders indicates that value for money can be achieved.

Citizen's Charter

Government proposals to raise standards in the public services were set out in a White Paper, *The Citizen's Charter*, published in 1991. The proposals, which cover all public services including the privatised utilities, involve more privatisation,

wider competition, further contracting-out and pay more closely related to performance. They also include requirements for published standards of service and results achieved, comprehensive information on services, consultation with users of services, better redress for the citizen when things go wrong, and tougher and more independent inspectorates and auditing. All major public services are expected to publish separate charters; those already issued include health, education, and transport.

A new Charter Mark is to be introduced to recognise and reward excellence in delivering services to the public: winners will be judged by the Prime Minister's Citizen's Advisory Panel. Implementation of the measures will be co-ordinated by the Citizen's Charter Unit, part of the Office of Public Service and Science (see below).

Executive agencies are expected to comply fully with the principles of *The Citizen's Charter*. The Government will introduce legislation to remove obstacles to the delegation of decisions to civil servants. Performance-related pay will be introduced for most staff.

The Diplomatic Service

The Diplomatic Service, a separate service of some 6,700 staff, divided between Diplomatic Service and Home Civil Service grades, provides the majority of the staff for the Foreign & Commonwealth Office (see p 48) and at British diplomatic missions and consular posts abroad.

The Service has its own grade structure, linked for salary purposes with that of the Home Civil Service. Terms and conditions of service are in many ways comparable, but take into account the special demands of the Service, particularly of postings overseas. Members of the Home Civil Service and the armed forces, and individuals from the private sector, may also serve in the Foreign & Commonwealth Office and at overseas posts on loan or attachment.

Civil Service Recruitment and Training

Recruitment is based on the principle of selection on merit by fair and open competition. Independent Civil Service Commissioners are responsible for approving the selection of people for appointment to the higher levels and fast-streams of the Home Civil Service and the Diplomatic Service. Recruitment of middle ranking and junior staff is the responsibility of departments and executive agencies; it is monitored by the Commissioners. Departments and agencies can choose whether to undertake this recruitment work themselves, to employ a private sector recruitment agency or to use the Recruitment and Assessment Services Agency to recruit on their behalf.

People from outside the Civil Service may be recruited directly to all levels, including the higher levels of the service - particularly to posts requiring skills

and experience more readily found in the private sector. The exchange of staff between the Civil Service and industry is also encouraged.

Individual government departments and agencies are responsible for providing staff training and development to meet their business needs, to improve performance and to help staff respond effectively to changing demands.

Promotion

Departments are normally responsible for promotion, but promotion or appointment to Grades 1 and 2 - the most senior positions - and all transfers between departments at these levels are approved by the Prime Minister, who is advised by the Head of the Home Civil Service. Promotions and appointments to Grade 3 are approved by the Cabinet Office.

Political and Private Activities

Civil servants are required to perform loyally the duties assigned to them by the Government of the day, whatever its political persuasion. It is essential that ministers and the public should have confidence that the personal views of civil servants do not influence the performance of their official duties, given the role of the Civil Service in serving successive governments formed by different parties. This is reflected in the rules which govern political activities by civil servants. These allow them, subject to these fundamental principles, the greatest possible freedom to take part in public affairs consistent with their rights and duties as citizens.

Generally, there are no restrictions on the private activities of civil servants, provided that these do not bring discredit on the Civil Service, and that there is no possibility of conflict with official duties.

Security

As a general rule the political views of civil servants are not a matter of official concern. However, no one may be employed in connection with work which is vital to the security of the State if they have been involved in, or associated with, activities threatening national security.

Local Government

Many public services, such as housing, education, personal social services, the police and the fire services, are provided by democratically elected local authorities throughout Britain. The powers and duties of local authorities are conferred on them by Parliament, or by measures taken under its authority. In some cases ministers have powers to secure some national uniformity in standards in order to safeguard public health or to protect the rights of individual citizens.

Local authority councils consist of elected unpaid councillors, elected on a similar basis to parliamentary elections. They serve for four years.

Principal Types of Local Authority

England and Wales (outside Greater London) are divided into 53 *counties*, subdivided into 369 *districts*. All the districts and 47 of the counties - the 'non-metropolitan' counties - have locally elected councils with separate functions. County councils provide large-scale services, while district councils are responsible for the more local ones (see p 30).

Greater London - with a population of some 6.4 million - is divided into 32 boroughs, each of which has a council responsible for local government in its area; in addition there is the Corporation of the City of London. In the six metropolitan counties there are 36 district councils; there are no county councils. A number of services, however, including the police and fire services and public transport are run by joint authorities nominated by the borough or district councils.

In addition to the two-tier local authority system in England, there are over 8,000 *parish councils* or meetings. They may provide and manage local facilities such as allotments and village halls and may act as agents for other districts' council functions. In *Wales* community councils have similar functions.

On the mainland of *Scotland* local government is on a two-tier basis: nine regions are divided into 53 districts, each of which has an elected council. There are three virtually all-purpose authorities for Orkney, Shetland and the Western Isles. Provision is also made for local community councils.

In *Northern Ireland* 26 district councils are responsible for local environmental and certain other services. Statutory bodies, such as the Northern Ireland Housing Executive and area boards, are responsible to central government departments for administering other major services (see below).

Local Government Reform

The Local Government Act 1992 makes provision for the establishment of a Local Government Commission to review the structure, boundaries and electoral arrangements of local government in England. The Commission was set up in July 1992 and will review all the English counties (other than the

metropolitan ones) over the next 3 - 4 years. It is expected that as a result there will be an increase in the number of unitary, all-purpose authorities to replace the existing two-tier structure, but there is no plan at present. The Government is also looking at ways of improving the internal management of local authorities. Consultation on these subjects is also taking place in Scotland and Wales.

Council Functions and Services

In England and Wales *county councils* are responsible for strategic planning, transport planning, highways, traffic regulation, education - although schools may opt out of local government control - consumer protection, refuse disposal, police, the fire service, libraries and the personal social services. *District councils* are responsible for local services such as environmental health, housing, decisions on most local planning applications, and refuse collection. Both tiers of local authority have powers to provide facilities like museums, art galleries and parks; arrangements depend on local agreement.

In the *metropolitan counties* the district councils are responsible for all services apart from the police, the fire service and public transport and, in some areas, waste regulation and disposal (see p 29). In *Greater London* the boroughs and the City Corporation have similar functions but London's metropolitan police force is directly responsible to the Home Secretary. Responsibility for public transport lies with London Transport.

In *Scotland* the functions of regional and district authorities are divided up in a similar way to the counties and districts in England and Wales.

In *Northern Ireland* local environmental and certain other services, such as leisure and the arts, are administered by the district councils. Responsibility for planning, roads, water supply and sewerage services is exercised in each district through a divisional office of the Department of the Environment for Northern Ireland. Area boards, responsible to central departments, administer education, public libraries and the health and personal social services locally. The Northern Ireland Housing Executive, responsible to the Department of the Environment, administers housing.

Local Authority Finance

Local government expenditure, which totalled £63,800 million in 1991 - 92, accounts for about 30 per cent of public spending. The Government has sought to check local government spending as part of a general policy of controlling the growth of public expenditure. The Government has the power to restrain excessive budgets by setting caps or maximum limits.

System of Finance

Local authorities in Great Britain raise revenue through a community charge, which is set by each charging local authority and payable by almost all resident

adults. There is also a grant system, which compensates for differences in the cost of providing a standard level of service between authorities. Finally, in England and in Wales, there are uniform business rates - single rates per pound of rateable value of business property applying throughout England and throughout Wales - the proceeds of which are distributed to authorities in proportion to the number of people registered to pay the community charge. In Scotland progress is being made towards a uniform business rate. In Northern Ireland there is, instead of the community charge, a system of domestic rates or local property taxes.

Changes to Local Authority Finance

The Government is to replace the community charge with a council tax from April 1993. Under the new tax each household will receive a single bill based on the market value of property and the number of adults living in it. Couples on low incomes will be entitled to rebates of up to 100 per cent on their council tax bills.

Control of Finance

Local councils normally have a finance committee to keep their financial policy under constant review. Their annual accounts must also be audited by independent auditors.

Local Government Complaints System

Citizens' allegations of injustice resulting from local government maladministration may be investigated by independent statutory *Commissions for Local Administration*. The English Commission has three local commissioners, or local government ombudsmen, and the Welsh, one. In Scotland there is a single commissioner.

In Northern Ireland a Commissioner for Complaints deals with complaints against district councils and certain other public bodies.

Scotland, Wales and Northern Ireland

Scotland

Scotland has its own system of law and wide administrative autonomy. The Secretary of State for Scotland, a Cabinet minister, has responsibility in Scotland (with some exceptions) for a wide range of policy matters (see below).

The distinctive conditions and needs of Scotland and its people are also reflected in separate Scottish legislation on many domestic matters. Special provisions applying to Scotland alone are also inserted in Acts which otherwise apply to Britain generally.

British government departments with significant Scottish responsibilities have offices in Scotland and work closely with the Scottish Office.

Cabinet Ministry

Scottish Office

St Andrew's House, Edinburgh EH1 3D6 Tel: 031 556 8400

Dover House, Whitehall, London SW1A 2AU Tel: 071 270 3000

The Scottish Office's responsibilities are discharged principally through its five departments, which include four executive agencies. There are also four smaller departments: the Registers of Scotland (an executive agency), the Scottish Record Office, the General Register Office for Scotland and the Scottish Courts Administration.

An outline of the functions of the main Scottish departments is given below:

Scottish Office Agriculture and Fisheries Department

Promotion of the agricultural and fishing industries; including the Agricultural Scientific Services Agency (an executive agency), and enforcement of fisheries laws and regulations through the Scottish Fisheries Protection Agency (an executive agency).

Scottish Office Environment Department

Environment, including environmental protection, nature conservation and the countryside; land use planning; water supplies and sewerage; local government, including finance; housing; building control; protection and presentation to the public of historic buildings and ancient monuments through Historic Scotland, an executive agency.

Scottish Office Education Department

Education, excluding universities; student awards; the arts, libraries, museums and galleries, Gaelic language; sport and recreation.

Scottish Office Home and Health Department

Central administration of law and order, including the police service, criminal justice, legal aid and penal institutions; the National Health Service; fire, home defence and civil emergency services; social work services.

Scottish Office Industry Department

Industrial and regional economic development matters; co-ordination of Scottish Office European interests; employment; training; energy; tourism; urban regeneration; new towns; roads and certain transport functions, particularly in the Highlands and islands.

Central Services

Services to the five Scottish departments. These include the Office of the Solicitor to the Secretary of State, the Scottish Office Information Directorate, Finance, Personnel, Management and Office Management Divisions.

Lord Advocate's Department

Fielden House, 10 Great College Street, London SW1P 3SL Tel: 071 276 3000
Provision of legal advice to the Government on issues affecting Scotland; responsibility for drafting government primary legislation relating to Scotland and adapting for Scotland other primary legislation. Provision of advice on matters of parliamentary procedure affecting Scotland.

Crown Office

5-7 Regent Road, Edinburgh EH7 5BL. Tel: 031 557 3800
Control of all prosecutions in Scotland.

These are directly responsible to the Law Officers and are not part of the Scottish Office.

Wales

Since 1964 there has been a separate Secretary of State for Wales who is a member of the Cabinet and is responsible for many aspects of Welsh affairs.

Cabinet Ministry

Welsh Office

Cathays Park, Cardiff CF1 3NQ Tel: 0222 825111

Gwydyr House, Whitehall, London SW1A 2ER Tel: 071 270 3000

Many aspects of Welsh affairs, including health, community care and personal social services; education, except for terms and conditions of service, student awards and the University of Wales; the Welsh language and culture; agriculture and fisheries; forestry; local government; housing; water and sewerage; environmental protection; sport; land use, including town and country planning; countryside and nature conservation; ancient monuments and historic buildings, through CADW, an executive agency.

The Department's responsibilities also include roads; tourism; enterprise and training; selective financial assistance to industry; the Urban Programme and urban investment grants in Wales; the operation of the European Regional Development Fund in Wales and other European Community matters; women's issues in Wales; non-departmental public bodies; civil emergencies; all financial aspects of these matters including Welsh revenue support grant; and oversight responsibilities for economic affairs and regional planning in Wales.

Northern Ireland

Since the British Government's assumption of direct responsibility for Northern Ireland in 1972, the Secretary of State for Northern Ireland has been the Cabinet minister responsible for Northern Ireland affairs. Through the Northern Ireland Office the Secretary of State has direct responsibility for constitutional developments, law and order, security, and electoral matters. The work of the Northern Ireland departments is also subject to the direction and control of the Secretary of State.

Cabinet Ministry

Northern Ireland Office

Stormont, Belfast BT4 3ST Tel: 0232 763255

Whitehall, London SW1A 2AZ Tel: 071 210 3000

Northern Ireland departments are listed below:

Department of Agriculture for Northern Ireland

Development of agricultural, forestry and fishing industries; rural development; veterinary, scientific and advisory services; administration of European Community support and other arrangements; education and training.

Department of Economic Development for Northern Ireland

Development of industry and commerce, as well as administration of government policy in relation to tourism, energy, minerals, industrial relations and research, employment equality, consumer protection, health and safety at work and company legislation; administration of an employment service and training schemes through the Training and Employment Agency and assistance to industry, through the Industrial Development Board for Northern Ireland.

Department of Education for Northern Ireland

Control of the five education and library boards and education as a whole from nursery to higher and continuing education, youth services, sport and recreation, cultural activities and the development of community relations within and between schools.

Department of the Environment for Northern Ireland

Environmental protection; housing; planning; construction and maintenance of roads; transport and traffic management; vehicle licensing and taxation

(including the Driver and Vehicle Testing Agency); harbours, water and sewerage; Ordnance Survey; maintenance of public records; certain controls over local government; and the Rate Collection Agency, an executive agency.

Department of Finance and Personnel

Control of public expenditure; liaison with HM Treasury and the Northern Ireland Office on financial matters, economic and social research and analysis; EC co-ordination; charities; Valuation and Lands Service; policies for equal opportunities and personnel management; and general management and control of the Northern Ireland Civil Service.

Department of Health and Social Services for Northern Ireland

Health and personal social services; social legislation; and the Office of the Registrar-General.

The Social Security Agency has responsibility for the administration of all social security benefits and the collection of National Insurance contributions.

The Legal System

The Law

Although Britain is a unitary state, England and Wales, Scotland and Northern Ireland all have their own legal systems, with considerable differences in law, organisation and practice. However, a large amount of modern legislation applies throughout Britain. The law is divided into criminal law and civil law; the latter regulates the conduct of people in ordinary relations with one another. The distinction between the two is reflected in the procedures used, the courts in which cases may be heard and the sanctions which may be applied.

The legal system of England and Wales comprises both an historic body of conventions known as common law and equity, and parliamentary and European Community legislation. *Common law*, which is based on custom and interpreted in court cases by judges, has never been precisely defined or codified. It forms the basis of the law except when superseded by legislation. *Equity law* consists of a body of historic rules and principles which are applied by the courts. The English legal system is therefore distinct from many of those of Western Europe, which have codes derived from Roman law.

European Community law, which applies throughout Britain, is confined mainly to economic and social matters; in certain circumstances it takes precedence over domestic law. It is normally applied by the domestic courts, but the most authoritative rulings are given by the Community's Court of Justice (see p 40).

The Judiciary

The judiciary is independent of the executive; its judgments are not subject to ministerial direction or control. The Prime Minister recommends the highest judicial appointments to the Crown.

The *Lord Chancellor* (see p 36) is head of the judiciary, except in Scotland. His responsibilities include court procedure and the administration of all courts other than coroners' courts, although changes are planned. He recommends all judicial appointments to the Crown - other than those recommended by the Prime Minister - and appoints magistrates. Judges are normally appointed from practising lawyers.

The Courts

Criminal Courts

Summary or less serious offences, which make up the vast majority of criminal cases, are tried in England and Wales by unpaid lay magistrates - justices of the peace (JPs), although in areas with a heavy workload there are a number of full-time, stipendiary magistrates. More serious offences are tried by the Crown Court, presided over by a judge sitting with a jury. The Crown Court sits at about 90 centres and is presided over by High Court judges, full-time 'circuit judges' and part-time recorders.

Appeals from the magistrates' courts go before the Crown Court or the High Court. Appeals from the Crown Court are made to the Court of Appeal (Criminal Division). The House of Lords is the final appeal court in all cases.

Civil Courts

Magistrates' courts have limited civil jurisdiction. The 286 county courts have a wider jurisdiction; cases are normally tried by judges sitting alone. The 80 or so judges in the High Court cover civil cases and some criminal cases, and also deal with the appeals. The High Court sits at the Royal Courts of Justice in London or at 26 district registries. Appeals from the High Court are heard in the Court of Appeal (Civil Division), and may go on to the House of Lords, the final court of appeal.

The Home Secretary

The Home Secretary's responsibilities include advising the Queen on the exercise of the royal prerogative of mercy to pardon a person convicted of a crime or to remit all or part of a penalty imposed by a court. The Home Secretary can also send a case back to the Court of Appeal if fresh evidence emerges after a conviction has been made.

Scotland

The principles and procedures of the Scottish legal system (particularly in civil law) differ in many respects from those of England and Wales.

Criminal cases are tried in district courts, sheriff courts and the High Court of Justiciary. The main civil courts are the sheriff courts and the Court of Session.

The Secretary of State for Scotland recommends the appointment of all judges other than the most senior ones. He or she also appoints the staff of the High Court of Justiciary and the Court of Session, and is responsible for the composition, staffing and organisation of the sheriff courts. District courts are staffed and administered by the district and islands local authorities.

Northern Ireland

The legal system of Northern Ireland is in many respects similar to that of England and Wales. It has its own court system: the superior civil law court is the High Court of Justice; the superior criminal court is the Northern Ireland Court of Appeal. A number of arrangements differ from those in England and Wales. A major example is that those accused of terrorist-type offences are tried in non-jury courts to avoid any intimidation of jurors.

Tribunals

Tribunals are a specialised group of judicial bodies, akin to courts of law. They are normally set up under statutory powers which also govern their constitution, functions and procedure. Tribunals often consist of laypeople, but they are generally chaired by someone who is legally qualified. They tend to be less expensive, and less formal, than courts of law. Independently of the executive, tribunals decide the rights and obligations of private citizens towards one another or towards a government department or other public authority. Important examples are industrial tribunals, rent tribunals and social security appeal tribunals. Tribunals usually consist of an uneven number of people so that a majority decision can be reached. Members are normally appointed by the government minister concerned with the subject under discussion, although the Lord Chancellor (or Lord President of the Court of Session in Scotland) makes most appointments when a lawyer chairman or member is required. In many cases there is a right of appeal to a higher tribunal and, on points of law, to the courts. Tribunals do not normally employ staff or spend money themselves, but their expenses are paid by the government departments concerned. An independent Council on Tribunals exercises general supervision over many tribunals.

Britain and the European Community

Britain has been a member of the European Community since 1973.

The 1957 Treaty of Rome sets out the Community's objectives, which are to establish a common internal market and closer union between the peoples of Europe; common economic and trade policies; and a framework of community law.

Community policies are implemented by *regulations*, which are legally binding and directly applicable in all member countries, and *directives*, which are binding on member states but allow national authorities to decide on means of implementation. The Council of Ministers can also indicate a general policy direction through resolutions.

Member states have also set up machinery under which they consult each other and co-ordinate their positions on foreign policy matters of general interest. The Single European Act placed these commitments on a treaty basis. These consultations include regular meetings of foreign ministers, monthly meetings of senior officials, and contacts at working level among those concerned with particular issues.

Community Institutions

Council of Ministers

Major policy decisions are taken by the Council of Ministers. Member states are represented by the ministers appropriate to the subject under discussion.

The Presidency of the Council changes at six-monthly intervals; Britain assumed it for the fourth time from July to December 1992. In some cases decisions must be made unanimously; in others they are decided by a majority or a qualified majority, with votes weighted according to each country's size, as set out in the Community treaties. The Single European Act provided for greater use of qualified majority voting.

Heads of Government of Community countries meet twice a year as the European Council. This takes important decisions and discusses Community policies and world affairs generally.

European Commission

The European Commission is composed of 17 commissioners, including two from Britain, who are nominated by member governments and appointed by common agreement. It puts forward policy proposals, executes decisions taken by the Council of Ministers and ensures that Community rules are correctly observed. The Commission is pledged to act independently of national or sectional interests.

European Parliament

The European Parliament has 518 members; Britain, along with the other three larger member states - France, Germany and Italy - sends 81 elected members. It is consulted on a wide range of issues before the Council takes final decisions. The Commission can be removed from office as a whole by a two-thirds majority of all members of the Parliament. The Parliament adopts the Community's annual budget in agreement with the Council. Members of the Parliament may put questions to the Council of Ministers and the Commission.

The European Parliament's legislative powers were increased by the Single European Act.

Court of Justice

The Court of Justice consists of 13 judges. It interprets and adjudicates on the meaning of the treaties and on measures taken by the Council of Ministers and the Commission. It also hears complaints and appeals brought by or against Community institutions, member states or individuals and gives preliminary rulings on cases referred by courts in member states. It represents the final authority on all aspects of Community law.

The Single European Act of 1986 provided for a *Court of First Instance* to relieve the Court of Justice of a substantial part of its workload. The new court began working in 1989.

E. USA

The Constitution of the United States of Amerika
Teksturin er úr „The Constitution of the United States of America with
Explanatory Notes“ útgivin av United States Information Agency, 1987.
Viðmerkingarnar hevir J.W. Peltason skrivað

THE CONSTITUTION OF THE UNITED STATES

The following text of the United States Constitution, reflecting the original spelling and usage, is printed in *large italic type*. Brackets [] indicate parts that have been changed or set aside by amendments. Additional paragraphs printed in smaller type, as shown here, are not part of the Constitution. They explain the meaning of certain passages, or they describe how certain passages have worked in practice.

PREAMBLE

We the People of the United States,
in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic
Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and
secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish
this Constitution for the United States of America.

ARTICLE I Section 1.

THE LEGISLATIVE
BRANCH

*All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress
of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.*

The first three articles of the Constitution divide the powers of the United States government among three separate branches: (1) the legislative branch, represented by Congress, (2) the executive branch, represented by the President; and (3) the judicial branch, represented by the Supreme Court. This division, called the *separation of powers*, is designed to prevent any branch of the government from becoming too powerful.

Article I says that only Congress has the power to make laws. Congress cannot give these powers to any other body. Through the years, however, Congress has created various federal agencies to make regulations and put its policies into practice. Such agencies include the Federal Trade Commission, the Consumer Product Safety Commission and the Interstate Commerce Commission.

The two-house Congress was one of the most important compromises of the Constitutional Convention. The small states at the Convention supported the *New Jersey Plan*, under which each state would have had the same number of Representatives. The large states wanted the *Virginia Plan*, which provided representation based on population. As a compromise, one house was chosen according to each plan.

(1) *The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.*

Members of the House of Representatives are elected to two-year terms. If a person is eligible to vote for the "most numerous branch" of his or her state legislature, he or she is also eligible to vote for members of Congress. The "most numerous branch" is the house that has the most members. All states except Nebraska have a two-house state legislature. The question of who can vote for state legislators is entirely up to the state, subject to the restrictions of the Constitution and federal law, such as the Voting Rights Act of 1965. The 15th, 19th, 24th and 26th Amendments forbid the states to deny or restrict a citizen's right to vote because of race, sex, or failure to pay a tax, or age if the person is at least 18 years old.

(2) *No Person shall be a Representative who shall not have attained to the Age of twenty five Years, and been seven Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State in which he shall be chosen.*

Each state decides for itself the requirements for legal residence, subject to Constitutional limits. Most Representatives live not only in the state but also in the district from which they are chosen.

(3) *Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States [which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and excluding Indians not taxed, three fifths of all other Persons.] The actual Enumeration shall be made within three Years after the first Meeting of the Congress of the United States, and within every subsequent Term of ten Years, in such Manner as they shall by Law direct. The number of Representatives shall not exceed one for every thirty Thousand, but each State shall have at Least one Representative; and until such enumeration shall be made, the State of New Hampshire shall be entitled to chuse three, Massachusetts eight, Rhode-Island and Providence Plantations one, Connecticut five, New-York six, New Jersey four, Pennsylvania eight, Delaware one, Maryland six, Virginia ten, North Carolina five, South Carolina five, and Georgia three.*

The effect of this paragraph has been greatly changed, both by amendments and by new conditions. It now provides only three things: (1) the number of Representatives given to each state shall be based on its population; (2) Congress must see that the people of the United States are counted every 10 years; and (3) each state gets at least one Representative.

The words "and direct taxes" mean poll and property taxes. The 16th Amendment gives Congress the right to tax a person according to the size of his own income, rather than according to the population of the state in which he happens to live. But the phrase still forbids Congress to collect any form of direct taxation except by dividing it among the states according to population.

In the reference to "three-fifths of all other persons," the "other persons" meant Negro slaves. Since there are no longer any slaves, this part of the paragraph no longer has any meaning.

The requirement that there shall be no more than one Representative for every 30,000 persons no longer has any practical force, because there is now one Representative for about every 519,000. In 1929, Congress fixed the total number of Representatives at 435.

(4) *When vacancies happen in the Representation from any State, the Executive Authority thereof shall issue Writs of Election to fill such Vacancies.*

If a vacancy occurs in a House seat, the state governor must call a special election to fill it. However, if the next regularly scheduled election is to be held soon, the governor may allow the seat to remain empty rather than call a special election.

(5) *The House of Representatives shall chuse their Speaker and other Officers; and shall have the sole Power of Impeachment.*

The House chooses an officer called the *speaker* to lead meetings. The House alone has the power to bring impeachment charges against an official. The Senate tries impeachment cases.

(1) *The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, [chosen by the Legislature thereof,] for six Years; and each Senator shall have one Vote.*

The Constitution at first provided that each state legislature should pick two Senators. The 17th Amendment changed this rule by allowing the voters of each state to choose their own Senators.

(2) *Immediately after they shall be assembled in Consequence of the first Election, they shall be divided as equally as may be into three Classes. The Seats of the Senators of the first Class shall be vacated at the Expiration of the second Year, of the second*

Class at the Expiration of the fourth Year, and of the third Class at the Expiration of the sixth Year, so that one third may be chosen every second Year; [and if Vacancies happen by Resignation, or otherwise, during the Recess of the Legislature of any State, the Executive thereof may make temporary Appointments until the next Meeting of the Legislature, which shall then fill such Vacancies.]

Senators are elected to six-year terms. Every two years, one-third of the Senators are elected and two-thirds are holdovers. This arrangement makes the Senate a continuing body, unlike the House, whose entire membership is elected every two years. The 17th Amendment changed the method of filling vacancies. The governor chooses a Senator until the people elect one.

(3) *No Person shall be a Senator who shall not have attained to the Age of thirty Years, and been nine Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State for which he shall be chosen.*

In 1806, Henry Clay of Kentucky was appointed to fill an unexpired term in the Senate. He was only 29, a few months younger than the minimum age, but no one challenged the appointment. In 1793, Albert Gallatin was elected to the Senate from Pennsylvania. He was barred from taking office because he had not been a citizen for nine years.

(4) *The Vice President of the United States shall be President of the Senate, but shall have no Vote, unless they be equally divided.*

The Vice President serves as president of the Senate. He votes only when a tie vote occurs. The Vice President's power to break ties can be important. In 1789, for example, Vice President John Adams cast the vote that decided the President could remove Cabinet members without Senate approval.

(5) *The Senate shall chuse their other Officers, and also a President pro tempore, in the Absence of the Vice President, or when he shall exercise the Office of President of the United States.*

The Senate elects an officer called the *president pro tempore* to lead meetings when the Vice President is absent.

(6) *The Senate shall have the sole Power to try all Impeachments. When sitting for that Purpose, they shall be on Oath or Affirmation. When the President of the United*

States is tried, the Chief Justice shall preside: And no Person shall be convicted without the Concurrence of two thirds of the Members present.

The provision that the Chief Justice, rather than the Vice President, shall preside over the Senate when a President is on trial probably grows out of the fact that a conviction would make the Vice President the President. The phrase "on oath or affirmation" means that Senators are placed under oath when trying impeachment cases, just as jurors are in a regular court trial.

(7) *Judgment in Cases of Impeachment shall not extend further than to removal from Office, and disqualification to hold and enjoy any Office of honor, Trust or Profit under the United States: but the Party convicted shall nevertheless be liable and subject to Indictment, Trial, Judgment and Punishment, according to Law.*

If an impeached person is found guilty, he or she can be removed from office and forbidden to hold federal office again. The Senate cannot impose any other punishment, but the person may also be tried in regular courts. The Senate has convicted only five persons, all of them judges. These men were removed from office, but only one was tried in another court.

Article I
Section 4.
ORGANIZATION OF
CONGRESS

(1) *The Times, Places and Manner of holding Elections for Senators and Representatives, shall be prescribed in each State by the Legislature thereof; but the Congress may at any time by Law make or alter such Regulations, [except as to the Places of chusing Senators.]*

As long as state legislatures chose the Senators, it would not do to let Congress fix the place of choosing. This would have amounted to giving Congress the power to tell each state where to locate its capital. The words "except as to the places of choosing Senators" were set aside by the 17th Amendment.

(2) *The Congress shall assemble at least once in every Year, [and such Meeting shall be on the first Monday in December,] unless they shall by Law appoint a different Day.*

In Europe, monarchs could keep parliaments from meeting, sometimes for many years, simply by not calling them together. This is the reason for the requirement that the Congress of the United States must meet at least once a year. The 20th Amendment changed the date of the opening day of the session to January 3, unless Congress sets another date by law.

Section 5.

(1) *Each House shall be the Judge of the Elections, Returns and Qualifications of its own Members, and a Majority of each shall constitute a Quorum to do Business; but a smaller Number may adjourn from day to day, and may be authorized to compel the Attendance of absent Members, in such Manner, and under such Penalties as each House may provide.*

Each house determines if its members are legally qualified and have been elected fairly. In judging the qualifications of its members, each house may consider only the age, citizenship and residence requirements set forth in the Constitution. In acting on motions to expel a member, however, either house of Congress may consider other matters bearing on that member's fitness for office. A *quorum* is a group large enough to carry on business. Discussion and debate can go on whether a quorum is present or not, as long as a quorum comes in to vote.

(2) *Each House may determine the Rules of its Proceedings, punish its Members for disorderly Behaviour; and, with the Concurrence of two thirds, expel a Member.*

Either house can expel one of its members by a two-thirds vote. Each house makes its own rules. For example, the House of Representatives puts strict time limits on debate to speed up business. It is much more difficult to end debate in the Senate. A Senator may speak as long as he or she wishes unless the Senate votes for *cloture*, a motion to end debate. On most matters, cloture requires a vote of 60 Senators, or three-fifths of the total Senate membership.

(3) *Each House shall keep a Journal of its Proceedings, and from time to time publish the same, excepting such Parts as may in their Judgment require Secrecy; and the Yeas and Nays of the Members of either House on any question shall, at the Desire of one fifth of those Present, be entered on the Journal.*

The House *Journal* and the Senate *Journal* are published at the end of each session of Congress. They list all the bills and resolutions considered during the session, as well as every vote. All messages from the President to Congress also are included. The journals are the only publications required by the Constitution, and are considered the official documents for the proceedings of Congress.

(4) *Neither House, during the Session of Congress, shall, without the Consent of the other, adjourn for more than three days, nor to any other Place than that in which the two Houses shall be sitting.*

Section 6.

(1) *The Senators and Representatives shall receive a Compensation for their Services, to be ascertained by Law, and paid out of the Treasury of the United States. They shall in all Cases, except Treason, Felony and Breach of the Peace, be privileged from Arrest during their Attendance at the Session of their respective Houses, and in going to and returning from the same; and for any Speech or Debate in either House, they shall not be questioned in any other Place.*

The privilege of *immunity* (freedom from arrest) while going to and from congressional business has little importance today. Members of Congress, like anyone else, may be arrested for breaking the law. They may be tried, convicted and sent to prison.

Congressional immunity from charges of *libel* and *slander* remains important. Libel is an untrue written statement that damages a person's reputation. Slander is a spoken statement that does so. Immunity under the speech and debate clause means that members of Congress may say whatever they wish in connection with congressional business without fear of being sued. This immunity extends to anything said by members during debate, in an official report or while voting.

(2) *No Senator or Representative shall, during the Time for which he was elected, be appointed to any civil Office under the Authority of the United States, which shall have been created, or the Emoluments whereof shall have been increased during such time; and no Person holding any Office under the United States, shall be a Member of either House during his Continuance in Office.*

These provisions keep members of Congress from creating jobs to which they can later be appointed, or while serving in Congress from raising salaries of jobs they hope to hold in the future and from holding office in the other branches of government.

In 1909, Senator Philander C. Knox resigned from the Senate to become Secretary of State. But the salary of the Secretary of State had been increased during Knox's term as Senator. In order that Knox might accept the post, Congress withdrew the salary increase for the period of Knox's unfinished term.

Section 7.

(1) *All Bills for raising Revenue shall originate in the House of Representatives; but the Senate may propose or concur with Amendments as on other Bills.*

Tax bills must originate in the House. The tradition that tax laws should originate in the lower house of the legislature came from England. There, the lower house—the House of Commons—is more likely to reflect the people's wishes because the people elect its members. They do not elect the upper house, the House of Lords. In the United States, since the adoption of the 17th Amendment,

this rule has little importance because the people elect both the Senate and the House. In addition, the Senate can amend a tax bill to such an extent that it rewrites the whole measure.

(2) *Every Bill which shall have passed the House of Representatives and the Senate, shall, before it becomes a Law, be presented to the President of the United States; If he approve he shall sign it, but if not he shall return it, with his Objections to that House in which it shall have originated, who shall enter the Objections at large on their Journal, and proceed to reconsider it. If after such Reconsideration two thirds of that House shall agree to pass the Bill, it shall be sent, together with the Objections, to the other House, by which it shall likewise be reconsidered, and if approved by two thirds of that House, it shall become a Law. But in all such Cases the Votes of both Houses shall be determined by yeas and Nays, and the Names of the Persons voting for and against the Bill shall be entered on the Journal of each House respectively. If any Bill shall not be returned by the President within ten Days (Sundays excepted) after it shall have been presented to him, the Same shall be a Law, in like Manner as if he had signed it, unless the Congress by their Adjournment prevent its Return, in which Case it shall not be a Law.*

A bill passed by Congress goes to the President for the President's signature. If the President disapproves the bill, it must be returned to Congress with a statement of the objections within 10 days, not including Sundays. This action is called a veto. Congress can pass a law over the President's veto by a two-thirds vote of each house of those members present. The President can also let a bill become law without signing it merely by letting 10 days pass. But a bill sent to the President during the last 10 days of a session of Congress cannot become law unless it is signed. If a bill the President dislikes reaches the President near the end of the session, the bill may simply be held unsigned. When Congress adjourns, the bill is killed. This practice is known as a pocket veto. It is used by Presidents who find a bill unsatisfactory but do not want to veto it openly.

(3) *Every Order, Resolution, or Vote to which the Concurrence of the Senate and House of Representatives may be necessary (except on a question of Adjournment) shall be presented to the President of the United States; and before the Same shall take Effect, shall be approved by him, or being disapproved by him, shall be repassed by two thirds of the Senate and House of Representatives, according to the Rules and Limitations prescribed in the Case of a Bill.*

The Congress shall have Power

(1) *To lay and collect Taxes, Duties, Imposts and Excises, to pay the Debts and provide for the common Defence and general Welfare of the United States; but all Duties, Imposts and Excises shall be uniform throughout the United States;*

Duties are taxes on goods coming into the United States. Excises are taxes on sales, use or production, and sometimes on business procedures or privileges. For example, corporation taxes, cigarette taxes and amusement taxes are excises. Imposts is a general tax term that includes both duties and excises.

(2) *To borrow Money on the credit of the United States;*

(3) *To regulate Commerce with foreign Nations, and among the several States, and with the Indian Tribes;*

This section, called the commerce clause, gives Congress some of its most important powers. The Supreme Court has interpreted commerce to mean not only trade but also all kinds of commercial activity. Commerce "among the several states" is usually called interstate commerce. The Supreme Court has ruled that interstate commerce includes not only transactions across state boundaries but also any activity that affects commerce in more than one state. The court has interpreted the word regulate to mean encourage, promote, protect, prohibit or restrain. As a result, Congress can pass laws and provide funds to improve waterways, to enforce air safety measures, and to forbid interstate shipment of certain goods. It can regulate the movement of people, of trains, of stocks and bonds, and even of television signals. Congress has made it a federal crime to flee across state lines from state or local police. It also has forbidden people who operate interstate facilities or who serve interstate passengers to treat customers unfairly because of race.

(4) *To establish an uniform Rule of Naturalization, and uniform Laws on the subject of Bankruptcies throughout the United States;*

(5) *To coin Money, regulate the Value thereof, and of foreign Coin, and fix the Standard of Weights and Measures;*

From this section, along with the section that allows the Congress to regulate commerce and to borrow money, Congress gets its right to charter national banks and to establish the Federal Reserve System.

(6) *To provide for the Punishment of counterfeiting the Securities and current Coin of the United States;*

Securities are government bonds.

- (7) *To establish Post Offices and post Roads;*
(8) *To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries;*

Photographs and films may also be copyrighted under this rule.

- (9) *To constitute Tribunals inferior to the supreme Court;*

Examples of federal courts "inferior to the Supreme Court" include the United States district courts and the U.S. Courts of Appeals.

- (10) *To define and punish Piracies and Felonies committed on the high Seas, and Offenses against the Law of Nations;*

Congress, rather than the states, has jurisdiction over crimes committed at sea.

- (11) *To declare War, grant Letters of Marque and Reprisal, and make Rules concerning Captures on Land and Water;*

Only Congress can declare war. However, the President, as Commander-in-Chief, has engaged the United States in wars without a declaration by Congress. Undeclared wars include the Korean War (1950-1953) and the Vietnam War (1957-1975). Letters of marque and reprisal are documents that authorize private vessels to attack enemy shipping.

- (12) *To raise and support Armies, but no Appropriation of Money to that Use shall be for a longer Term than two Years;*

- (13) *To provide and maintain a Navy;*

- (14) *To make Rules for the Government and Regulation of the land and naval Forces;*

- (15) *To provide for calling forth the Militia to execute the Laws of the Union, suppress Insurrections and repel Invasions;*

Congress has given the President power to decide when a state of invasion or insurrection (uprising) exists. At such times, the President can call out the National Guard.

- (16) *To provide for organizing, arming, and disciplining, the Militia, and for governing such Part of them as may be employed in the Service of the United States, reserving to the States respectively, the Appointment of the Officers, and the Authority of training the Militia according to the discipline prescribed by Congress;*

The federal government helps the states maintain the militia, also known as the National Guard. Until 1916, the states controlled the militia entirely. That year, the National Defense Act provided for federal funding of the Guard and for drafting the Guard into national service under certain circumstances.

- (17) *To exercise exclusive Legislation in all Cases whatsoever, over such District (not exceeding ten Miles square) as may, by Cession of particular States, and the Acceptance of Congress, become the Seat of the Government of the United States, and to exercise like Authority over all Places purchased by the Consent of the Legislature of that State in which the Same shall be, for the Erection of Forts, Magazines, Arsenals, dock-Yards and other needful Buildings;—And*

This section makes Congress the legislative body not only for the District of Columbia, but for federal property on which forts, naval bases, arsenals and other federal works or buildings are located.

- (18) *To make all Laws which shall be necessary and proper for carrying into Execution the foregoing Powers, and all other Powers vested by this Constitution in the Government of the United States; or in any Department or Officer thereof.*

This section, the famous "necessary and proper" clause, allows Congress to deal with many matters not specifically mentioned in the Constitution. As times have changed, Congress has been able to pass needed laws with few amendments to the Constitution. This flexibility helps explain why the Constitution is one of the oldest written constitutions.

Article I
Section 9.
POWERS FORBIDDEN
TO CONGRESS

- (1) *The Migration or Importation of such Persons as any of the States now existing shall think proper to admit, shall not be prohibited by the Congress prior to the Year one thousand eight hundred and eight, but a Tax or duty may be imposed on such Importation, not exceeding ten dollars for each Person.*

This paragraph refers to the slave trade. Dealers in slaves, as well as some slaveholders, wanted to make sure that Congress could not stop anyone from bringing African slaves into the country before the year 1808. That year, Congress did ban the importation of slaves.

(2) *The Privilege of the Writ of Habeas Corpus shall not be suspended, unless when in Cases of Rebellion or Invasion the public Safety may require it.*

A writ of habeas corpus is a legal order that commands people who have a person in custody to bring the person into court. They must explain in court why the person is being restrained. If their explanation is unsatisfactory, the judge can order the prisoner released.

(3) *No Bill of Attainder or ex post facto Law shall be passed.*

A bill of attainder is an act passed by a legislature to punish a person without trial. An ex post facto law is one that provides punishment for an act that was not illegal when the act was committed.

(4) *No Capitation, [or other direct,] Tax shall be laid, unless in Proportion to the Census or Enumeration herein before directed to be taken.*

A capitation is a tax collected equally from everyone. It is also called a head tax or a poll tax. The Supreme Court held that this section prohibits an income tax, but the 16th Amendment set aside the court's decision.

(5) *No Tax or Duty shall be laid on Articles exported from any State.*

In this sentence, *exported* means sent to other states or to foreign countries. The Southern states feared that the new government would tax their exports and that their economies would suffer as a result. This sentence forbids such a tax. However, Congress can prohibit shipment of certain items or regulate the conditions of their shipment.

(6) *No Preference shall be given by any Regulation of Commerce or Revenue to the Ports of one State over those of another: nor shall Vessels bound to, or from, one State, be obliged to enter, clear, or pay Duties in another.*

Congress cannot make laws concerning trade that favor one state over another. Ships going from one state to another need not pay taxes to do so.

(7) *No Money shall be drawn from the Treasury, but in Consequence of Appropriations made by Law; and a regular Statement and Account of the Receipts and Expenditures of all public Money shall be published from time to time.*

Government money cannot be spent without the consent of Congress. Congress must issue a financial statement from time to time. Congress authorizes money for most government programs in lump sums because too much time would be needed to authorize each item separately.

(8) *No Title of Nobility shall be granted by the United States: And no Person holding any Office of Profit or Trust under them, shall, without the Consent of the Congress, accept of any present, Emolument, Office, or Title, of any kind whatever, from any King, Prince, or foreign State.*

Congress cannot give anyone a title of nobility, such as countess or duke. Federal officials may not accept a gift, office, payment or title from a foreign country without the consent of Congress.

Article I

Section 10.

POWERS FORBIDDEN
TO THE STATES

(1) *No State shall enter into any Treaty, Alliance, or Confederation; grant Letters of Marque and Reprisal; coin Money; emit Bills of Credit; make any Thing but gold and silver Coin a Tender in Payment of Debts; pass any Bill of Attainder, ex post facto Law, or Law impairing the Obligation of Contracts, or grant any Title of Nobility.*

(2) *No State shall, without the Consent of the Congress, lay any Imposts or Duties on Imports or Exports, except what may be absolutely necessary for executing it's inspection Laws: and the net Produce of all Duties and Imposts, laid by any State on Imports or Exports, shall be for the Use of the Treasury of the United States; and all such Laws shall be subject to the Revision and Controul of the Congress.*

Without the consent of Congress, a state cannot tax goods entering or leaving the state except for small fees to cover the cost of inspection. Profits from a tax on interstate commerce go to the federal government.

(3) *No State shall, without the Consent of Congress, lay any Duty of Tonnage, keep Troops, or Ships of War in time of Peace, enter into any Agreement or Compact with another State, or with a foreign Power, or engage in War, unless actually invaded, or in such imminent Danger as will not admit of delay.*

Only the federal government has the power to make treaties and to carry out measures for national defense.

ARTICLE II
Section 1.

THE EXECUTIVE
BRANCH

- The executive Power shall be vested in a President of the United States of America. He shall hold his Office during the Term of four Years, and, together with the Vice President, chosen for the same Term, be elected, as follows*
- (2) *Each State shall appoint, in such Manner as the Legislature thereof may direct, a Number of Electors, equal to the whole Number of Senators and Representatives to which the State may be entitled in the Congress: but no Senator or Representative, or Person holding an Office of Trust or Profit under the United States, shall be appointed an Elector.*

This section establishes the Electoral College, a group of people chosen by the voters of each state to elect the President and Vice President.

- (3) *[The Electors shall meet in their respective States, and vote by Ballot for two Persons, of whom one at least shall not be an Inhabitant of the same State with themselves. And they shall make a List of all the Persons voted for, and of the Number of Votes for each; which List they shall sign and certify, and transmit sealed to the Seat of the Government of the United States, directed to the President of the Senate. The President of the Senate shall, in the Presence of the Senate and House of Representatives, open all the Certificates, and the Votes shall then be counted. The Person having the greatest Number of Votes shall be the President, if such Number be a Majority of the whole Number of Electors appointed; and if there be more than one who have such Majority, and have an equal Number of Votes, then the House of Representatives shall immediately chuse by Ballot one of them for President; and if no Person have a Majority, then from the five highest on the List the said House shall in like Manner chuse the President. But in chusing the President, the Votes shall be taken by States, the Representatives from each State having one Vote; A quorum for this Purpose shall consist of a Member or Members from two thirds of the States, and a Majority of all the States shall be necessary to a Choice. In every Case, after the Choice of the President, the Person having the greatest Number of Votes of the Electors shall be the Vice President. But if there should remain two or more who have equal Votes, the Senate shall chuse from them by Ballot the Vice President.]*

The 12th Amendment changed this procedure for electing the President and Vice President

- (4) *The Congress may determine the Time of chusing the Electors, and the Day on which they shall give their Votes; which Day shall be the same throughout the United States.*
- (5) *No Person except a natural born Citizen, or a Citizen of the United States, at the time of the Adoption of this Constitution, shall be eligible to the Office of President; neither shall any person be eligible to that Office who shall not have attained to the Age of thirty five Years, and been fourteen Years a Resident within the United States.*
- (6) *In Case of the Removal of the President from Office, or of his Death, Resignation, or Inability to discharge the Powers and Duties of the said Office, the Same shall devolve on the Vice President, and the Congress may by Law provide for the Case of Removal, Death, Resignation or Inability, both of the President and Vice President, declaring what Officer shall then act as President, and such Officer shall act accordingly, until the Disability be removed, or a President shall be elected.*

On August 9, 1974, President Richard M. Nixon resigned as Chief Executive and was succeeded by Vice President Gerald R. Ford. Until then, only death had ever cut short the term of a President of the United States. The 25th Amendment provides that the Vice President succeeds to the presidency if the President becomes disabled, and specifies the conditions applying to succession.

- (7) *The President shall, at stated Times, receive for his Services, a Compensation, which shall neither be increased nor diminished during the Period for which he shall have been elected, and he shall not receive within that Period any other Emolument from the United States, or any of them.*

The Constitution made it possible for a poor person to become President by providing a salary for that office. The President's salary cannot be raised or lowered during his or her term of office. The Chief Executive may not receive any other pay from the federal government or the states.

(8) *Before he enter on the Execution of his Office, he shall take the following Oath or Affirmation:—"I do solemnly swear (or affirm) that I will faithfully execute the Office of President of the United States, and will to the best of my Ability, preserve, protect and defend the Constitution of the United States."*

The Constitution does not say who shall administer the oath to the newly elected President. President George Washington was sworn in by Robert R. Livingston, then a state official in New York. After that, it became customary for the Chief Justice of the United States to administer the oath. Calvin Coolidge was sworn in by his father, a justice of the peace, at his home in Vermont. Coolidge took the oath again before Justice Adolph A. Hoehling of the Supreme Court of the District of Columbia.

Article II
Section 2.

(1) *The President shall be Commander in Chief of the Army and Navy of the United States, and of the Militia of the several States, when called into the actual Service of the United States; he may require the Opinion, in writing, of the principal Officer in each of the executive Departments, upon any Subject relating to the Duties of their respective Offices, and he shall have Power to grant Reprieves and Pardons for Offenses against the United States, except in Cases of Impeachment.*

The President's powers as Commander-in-Chief are far-reaching. But even in wartime, the President must obey the law of the land.

(2) *He shall have Power, by and with the Advice and Consent of the Senate, to make Treaties, provided two thirds of the Senators present concur; and he shall nominate, and by and with the Advice and Consent of the Senate, shall appoint Ambassadors, other public Ministers and Consuls, Judges of the supreme Court, and all other Officers of the United States, whose Appointments are not herein otherwise provided for, and which shall be established by Law: but the Congress may by Law vest the Appointment of such inferior Officers, as they think proper, in the President alone, in the Courts of Law, or in the Heads of Departments.*

The framers of the Constitution intended that in some matters the Senate should serve as an advisory body for the President, somewhat as the House of Lords advised the monarch in Great Britain.

The President can make treaties and appoint various government officials. But two-thirds of the Senators present must approve before a treaty is confirmed. Also, high appointments require approval of more than half the Senators present.

(3) *The President shall have Power to fill up all Vacancies that may happen during the Recess of the Senate, by granting Commissions which shall expire at the End of their next Session.*

This means that when the Senate is not in session, the President can make temporary appointments to offices which require Senate confirmation.

Article II
Section 3.

He shall from time to time give to the Congress Information of the State of the Union, and recommend to their Consideration such Measures as he shall judge necessary and expedient; he may, on extraordinary Occasions, convene both Houses, or either of them, and in Case of Disagreement between them, with Respect to the Time of Adjournment, he may adjourn them to such Time as he shall think proper; he shall receive Ambassadors and other public Ministers; he shall take Care that the Laws be faithfully executed, and shall Commission all the Officers of the United States.

The President gives a State of the Union message to Congress each year. Presidents George Washington and John Adams delivered their messages in person. For more than 100 years after that, most Presidents sent a written message, which was read in Congress. President Woodrow Wilson delivered his messages in person, as did President Franklin D. Roosevelt and all Presidents after Roosevelt. The President's messages often have great influence on public opinion, and thus on Congress. Famous messages to Congress include the Monroe Doctrine and President Wilson's "Fourteen Points."

During the 1800s, Presidents often called Congress into session. Today, Congress is in session most of the time. No President has ever had to adjourn Congress.

The responsibility to "take care that the laws be faithfully executed" puts the President at the head of law enforcement for the national government. Every federal official, civilian or military, gets his or her authority from the President.

Article II
Section 4.

The President, Vice President and all civil Officers of the United States, shall be removed from Office on Impeachment for, and Conviction of, Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors.

ARTICLE III
Section 1.

THE JUDICIAL
BRANCH

The judicial Power of the United States, shall be vested in one supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish. The Judges, both of the supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour, and shall, at stated Times, receive for their Services, a Compensation, which shall not be diminished during their Continuance in Office.

The Constitution makes every effort to keep the courts independent of both the legislature and the President. The guarantee that judges shall hold office during "good behavior" means that, unless they are impeached and convicted, they can hold office for life. This protects judges from any threat of dismissal by the President who appointed them, or by any other President during their lifetime. The rule that a judge's salary may not be reduced protects the judge against pressure from Congress, which could otherwise threaten to fix the salary so low that the judge could be forced to resign.

Article III
Section 2.

(1) *The judicial Power shall extend to all Cases, in Law and Equity, arising under this Constitution, the Laws of the United States, and Treaties made, or which shall be made, under their Authority; to all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls; to all Cases of admiralty and maritime Jurisdiction; to Controversies to which the United States shall be a Party; to Controversies between two or more States; [between a State and Citizens of another State;] between Citizens of different States; between Citizens of the same State claiming Lands under Grants of different States, and between a State, or the Citizens thereof, and foreign States, [Citizens or Subjects.]*

The right of the federal courts to handle "cases arising under this Constitution" is the basis of the Supreme Court's right to declare laws of Congress unconstitutional. This right of "judicial review" was established by Chief Justice John Marshall's historic decision in the case of *Marbury v. Madison* in 1803.

The 11th Amendment set aside the phrase *between a state and citizens of another state*. A citizen of one state cannot sue another state in a federal court.

(2) *In all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls, and those in which a State shall be Party, the supreme Court shall have original Jurisdiction. In all the other Cases before mentioned, the supreme Court shall have appellate Jurisdiction, both as to Law and Fact, with such Exceptions, and under such Regulations as the Congress shall make.*

The statement that the Supreme Court has *original jurisdiction* in cases affecting the representatives of foreign countries and in cases to which a state is one of the parties means that cases of this kind go directly to the Supreme Court. In other kinds of cases, the Supreme Court has *appellate jurisdiction*. This means that the cases are tried first in a lower court and may come up to the Supreme Court for review if Congress authorizes an appeal. Congress cannot take away or modify the original jurisdiction of the Supreme Court, but it can take away the right to appeal to that court or fix the conditions one must meet to present an appeal.

(3) *The Trial of all Crimes, except in Cases of Impeachment; shall be by Jury; and such Trial shall be held in the State where the said Crimes shall have been committed; but when not committed within any State, the Trial shall be at such Place or Places as the Congress may by Law have directed.*

Article III
Section 3.

(1) *Treason against the United States, shall consist only in levying War against them, or in adhering to their Enemies, giving them Aid and Comfort. No Person shall be convicted of Treason unless on the Testimony of two Witnesses to the same overt Act, or on Confession in open Court.*

No person can be convicted of treason against the United States unless he or she confesses in open court, or unless two witnesses testify that he or she has committed a treasonable act. Talking or thinking about committing a treasonable act is not treason.

(2) *The Congress shall have Power to declare the Punishment of Treason, but no Attainder of Treason shall work Corruption of Blood, or Forfeiture except during the Life of the Person attainted.*

The phrase "no attainder of treason shall work corruption of blood" means that the family of a traitor does not share the guilt. Formerly, an offender's family could also be punished.

*Much of this article was taken word for word from the old Articles of Confederation.

ARTICLE IV*
Section 1.

RELATION OF THE STATES
TO EACH OTHER

Full Faith and Credit shall be given in each State to the public Acts, Records, and judicial Proceedings of every other State; And the Congress may by general Laws prescribe the Manner in which such Acts, Records and Proceedings shall be proved, and the Effect thereof.

This section requires the states to honor one another's laws, records and court rulings. The rule prevents a person from avoiding justice by leaving a state.

Article IV
Section 2.

(1) *The Citizens of each State shall be entitled to all Privileges and Immunities of Citizens in the several States.*

This means that citizens traveling from state to state are entitled to all the privileges and immunities that automatically go to citizens of those states. Some privileges, such as the right to vote, do not automatically go with citizenship, but require a period of residence and perhaps other qualifications. The word "citizen" in this provision does not include corporations.

(2) *A Person charged in any State with Treason, Felony, or other Crime, who shall flee from Justice, and be found in another State, shall on Demand of the executive Authority of the State from which he fled, be delivered up, to be removed to the State having Jurisdiction of the Crime.*

If a person commits a crime in one state and flees to another state, the governor of the state in which the crime was committed can demand that the fugitive be handed over. The process of returning an accused person is called extradition. In a few cases, the governor has refused to extradite. He might do so because the crime was committed many years ago, or because he believed the accused would not get a fair trial in the other state. It is not clear how the federal government could enforce this section.

(3) *[No Person held to Service or Labour in one State, under the Laws thereof,*

escaping into another, shall, in Consequence of any Law or Regulation therein, be discharged from such Service or Labour, but shall be delivered up on Claim of the Party to whom such Service or Labour may be due.]

A "person held to service or labor" was a slave or an indentured servant (a person bound by contract to serve someone for several years). No one is now bound to servitude in the United States, so this part of the Constitution no longer has any force, being superseded by the 13th Amendment.

Article IV
Section 3.

FEDERAL-STATE
RELATIONS

(1) *New States may be admitted by the Congress into this Union; but no new State shall be formed or erected within the Jurisdiction of any other State; nor any State be formed by the Junction of two or more States, or Parts of States, without the Consent of the Legislatures of the States concerned as well as of the Congress.*

New states cannot be formed by dividing or joining existing states without the consent of the state legislatures and Congress. During the Civil War (1861-1865), Virginia fought for the Confederacy, but people in the western part of the state supported the Union. After West Virginia split from Virginia, Congress accepted the new state on the ground that Virginia had rebelled.

(2) *The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States; and nothing in this Constitution shall be so construed as to Prejudice any Claims of the United States, or of any particular State.*

Article IV
Section 4.

The United States shall guarantee to every State in this Union a Republican Form of Government, and shall protect each of them against Invasion; and on Application of the Legislature, or of the Executive (when the Legislature cannot be convened) against domestic Violence.

This section requires the federal government to make sure that every state has a "republican form of government." A republican government is one in which the people elect representatives to govern. The Supreme Court ruled that Congress, not the courts, must decide whether a state government is republican. According to the court, if Congress admits a state's Senators and Representatives, that action indicates that Congress considers the state's government republican.

The legislature or governor of a state can request federal aid in dealing with riots or other internal violence. During the Pullman strike of 1894, the federal government sent troops to Illinois even though the state governor said he did not want them.

ARTICLE V
AMENDING
THE CONSTITUTION

The Congress, whenever two thirds of both Houses shall deem it necessary, shall propose Amendments to this Constitution, or, on the Application of the Legislatures of two thirds of the several States, shall call a Convention for proposing Amendments, which, in either Case, shall be valid to all Intents and Purposes, as Part of this Constitution, when ratified by the Legislatures of three fourths of the several States, or by Conventions in three fourths thereof, as the one or the other Mode of Ratification may be proposed by the Congress; Provided [that no Amendment which may be made prior to the Year One thousand eight hundred and eight shall in any Manner affect the first and fourth Clauses in the Ninth Section of the first Article; and] that no State, without its Consent, shall be deprived of its equal Suffrage in the Senate.

Amendments may be proposed by a two-thirds vote of each house of Congress or by a national convention called by Congress at the request of two-thirds of the states. To become part of the Constitution, amendments must be *ratified* (approved) by the legislatures of three-fourths of the states or by conventions in three-fourths of the states.

The framers of the Constitution purposely made it hard to put through an amendment. Congress has considered more than 7,000 amendments, but it has passed only 33 and submitted them to the states. Of these, only 26 have been ratified. Only one amendment, the 21st, was ratified by state conventions. All the others were ratified by state legislatures.

The Constitution sets no time limit during which the states must ratify a proposed amendment. But the courts have held that amendments must be ratified within a "reasonable time" and that Congress decides what is reasonable. Since the early 1900s, most proposed amendments have included a requirement that the necessary ratification be obtained within seven years.

ARTICLE VI
NATIONAL DEBTS

All Debts contracted and Engagements entered into, before the Adoption of this Constitution, shall be as valid against the United States under this Constitution, as under the Confederation.

This section promises that all debts and obligations made by the United States before the adoption of the Constitution will be honored.

SUPREMACY OF THE
NATIONAL
GOVERNMENT

This Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.

This section, known as the *supremacy clause*, has been called the *linchpin* of the Constitution—that is, the part that keeps the entire structure from falling apart. It means simply that when state laws conflict with national laws, the national laws are superior. It also means that, to be valid, a national law must be in conformity with the Constitution.

The Senators and Representatives before mentioned, and the Members of the several State Legislatures, and all executive and judicial Officers, both of the United States and of the several States, shall be bound by Oath or Affirmation, to support this Constitution; but no religious Test shall ever be required as a Qualification to any Office or public Trust under the United States.

This section requires both federal and state officials to give supreme allegiance to the Constitution of the United States rather than to the constitution of any state. The section also forbids any kind of religious test for holding federal office. This provision applies only to the national government, but the 14th Amendment applies the same rule to state and local governments.

ARTICLE VII

RATIFYING
THE CONSTITUTION

(This statement reflects
copyist's corrections
to the original document.)

The Ratification of the Conventions of nine States, shall be sufficient for the Establishment of this Constitution between the States so ratifying the Same.

done in Convention by the Unanimous Consent of the States present the Seventeenth Day of September in the Year of our Lord one thousand seven hundred and Eighty seven and of the Independence of the United States of America the Twelfth In Witness whereof We have hereunto subscribed our Names,

The Word, "the," being interlined between the seventh and eighth Lines of the first Page, The Word "Thirty" being partly written in an Erasure in the fifteenth Line of the first Page, The Words "is tried" being interlined between the thirty second and thirty third Lines of the first Page and the Word "the" being interlined between the forty third and forty fourth Lines of the second Page.

Attest William Jackson Secretary

Go. Washington - President
and deputy from Virginia

Delaware	{ Geo: Read Gunning Bedford jun John Dickinson Richard Bassett Jaco: Broom	New Hampshire	{ John Langdon Nicholas Gilman
Maryland	{ James McHenry Dan of St Thos. Jenifer Dani Carroll	Massachusetts	{ Nathaniel Gorham Rufus King
Virginia	{ John Blair— James Madison Jr.	Connecticut	{ Wm. Saml. Johnson Roger Sherman
North Carolina	{ Wm. Blount Richd. Dobbs Spaight Hu Williamson	New York	{ Alexander Hamilton
South Carolina	{ J. Rutledge Charles Colesworth Pinckney Charles Pinckney Pierce Butler	New Jersey	{ Wil: Livingston David Brearley. Wm. Paterson. Jona: Dayton
Georgia	{ William Few Abr Baldwin	Pennsylvania	{ B Franklin Thomas Mifflin Robt Morris Geo. Clymer Thos. FitzSimons Jared Ingersoll James Wilson Gouv Morris

ARTICLES in addition to, and amendment of, the Constitution of the United States of America, proposed by Congress, and ratified by the several states, pursuant to the fifth article of the original Constitution.

The Bill of Rights Amendment 1

FREEDOM OF
RELIGION, SPEECH
AND THE PRESS,
RIGHTS OF ASSEMBLY
AND PETITION

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press, or the right to the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Many countries have made one religion the established (official) church and supported it with government funds. This amendment forbids Congress to set up or in any way provide for an established church. It has been interpreted to forbid government endorsement of or aid to religious doctrines. In addition, Congress may not pass laws limiting worship, speech or the press, or preventing people from meeting peacefully. Congress also may not keep people from asking the government for relief from unfair treatment. The Supreme Court has interpreted the 14th Amendment as applying the First Amendment to the states as well as to the federal government.

All the rights protected by this amendment have limits. For example, the guarantee of freedom of religion does not mean that the government must allow all religious practices. In the 1800s, some Mormons believed it was a man's religious duty to have more than one wife. The Supreme Court ruled that Mormons had to obey the laws forbidding that practice.

The Bill of Rights Amendment 2

RIGHT
TO BEAR ARMS

A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed.

This amendment prohibits only the national government from limiting the right to carry weapons. The amendment was adopted so that Congress could not disarm a state militia.

The Bill of Rights
Amendment 3
HOUSING
OF SOLDIERS

No Soldier shall, in time of peace be quartered in any house, without the consent of the Owner, nor in time of war, but in a manner to be prescribed by law.

This amendment grew directly out of an old complaint against the British, who had forced people to take soldiers into their homes.

The Bill of Rights
Amendment 4
SEARCH AND
ARREST WARRANTS

The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.

This measure does not forbid legal authorities to search, to seize goods or to arrest people. It simply requires that in most cases the authorities obtain a search or arrest warrant from a judge by showing the need for it. The Supreme Court has held that evidence obtained in violation of the Fourth Amendment may not be admitted in evidence in a criminal trial.

The Bill of Rights
Amendment 5
RIGHTS IN
CRIMINAL CASES

No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb, nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use without just compensation.

A capital crime is one punishable by death. An infamous crime is one punishable by death or imprisonment. This amendment guarantees that no one has to stand trial for such a federal crime unless a grand jury has indicted (accused) him. A grand jury is a special group of people selected to decide whether there is enough evidence against a person to hold a trial. A person cannot be put in double jeopardy (tried twice) for the same offense by the same government. But he may be tried a second time if a jury cannot agree on a verdict, if a mistrial is declared for some other reason or if he requests a new trial. The amendment also guarantees that a person cannot be forced to testify against himself.

The statement that no person shall be deprived of life, liberty or property "without due process of law" expresses one of the most important rules of the Constitution. The same words are in the 14th Amendment as restrictions on the power of the states. The phrase expresses the idea that a person's life, liberty and property are not subject to the uncontrolled power of the government. This idea can be traced to the Magna Carta, which provided that the king could not imprison or harm a person "except by the lawful judgment of his peers or by the law of the land." Due process is a vague rule, and the Supreme Court has applied it to widely different cases. Until the mid-1900s, the court used the due-process rule to strike down laws that prevented people from using their property as they wished. For example, the court overturned the Missouri Compromise, which prohibited slavery in the U.S. territories. The court said the compromise unjustly prevented slave owners from taking slaves—their property—into the territories. Today, the courts use the due-process rule to strike down laws that interfere with personal liberty.

The amendment also forbids the government to take a person's property for public use without fair payment. The government's right to take property for public use is called eminent domain. Governments use it to acquire land for highways, schools and other public facilities.

The Bill of Rights
Amendment 6
RIGHTS TO
A FAIR TRIAL

In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed; which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the assistance of counsel for his defence.

A person accused of crime must have a prompt, public trial by an open-minded jury. The requirement for a speedy and public trial grew out of the fact that some political trials in England had been delayed for years and then were held in secret. Accused individuals must be informed of the charges against them and must be allowed to meet the witnesses against them face to face. Otherwise, innocent persons may be punished if a court allows the testimony of unknown witnesses to be used as evidence. This amendment guarantees that individuals on trial can face and cross-examine those who have accused them. They may be able to show that their accusers lied or made a mistake. Finally, accused persons must have a lawyer to defend them if they want one. If a criminal defendant is unable to afford a lawyer, the Supreme Court has held that one must be appointed to represent the accused individual.

The Bill of Rights
Amendment 7
RIGHTS
IN CIVIL CASES

In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be

preserved, and no fact tried by a jury shall be otherwise re-examined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.

The framers of the Constitution considered the right to jury trial extremely important. In the Sixth Amendment, they provided for jury trials in criminal cases. In the Seventh Amendment, they provided for such trials in civil suits where the amount contested exceeds \$20. The amendment applies only to federal courts. But most state constitutions also call for jury trials in civil cases.

The Bill of Rights
Amendment 8

BAILS, FINES
AND PUNISHMENTS

Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.

Bails, fines and punishments must be fair and humane. In the case of *Furman v. Georgia*, the Supreme Court ruled in 1972 that capital punishment, as it was then imposed, violated this amendment. The court held that the death penalty was cruel and unusual punishment because it was not applied fairly and uniformly. After that decision, many states adopted new capital-punishment laws designed to meet the Supreme Court's objections. The court has ruled that the death penalty may be imposed if certain standards are applied to guard against arbitrary results in capital cases.

The Bill of Rights
Amendment 9

RIGHTS RETAINED BY
THE PEOPLE

The enumeration in the Constitution of certain rights shall not be construed to deny or disparage others retained by the people.

Some people feared that the listing of some rights in the Bill of Rights would be interpreted to mean that other rights not listed were not protected. This amendment was adopted to prevent such an interpretation.

The Bill of Rights
Amendment 10

POWERS RETAINED
BY THE
STATES AND THE PEOPLE

The powers not delegated to the United States by the Constitution, nor prohibited by it to the States, are reserved to the States respectively, or to the people.

This amendment was adopted to reassure people that the national government would not swallow up the states. It confirms that the states or the people retain all powers not given to the national government. For example, the states have authority over such matters as marriage and divorce. But the Constitution says the federal government can make any laws "necessary and proper" to carry out its specific powers. This rule makes it hard to determine the exact rights of states.

Amendment 11

LAWSUITS
AGAINST STATES

This amendment was proposed on March 4, 1794, and ratified on February 7, 1795.

The Judicial power of the United States shall not be construed to extend to any suit in law or equity, commenced or prosecuted against one of the United States by Citizens of another State, or by Citizens or Subjects of any Foreign State.

This amendment makes it impossible for a citizen of one state to sue another state in federal court. The amendment resulted from the 1793 case of *Chisholm v. Georgia*, in which a man from South Carolina sued the state of Georgia over an inheritance. Georgia argued that it could not be sued in federal court, but the Supreme Court ruled that the state could be. Georgia then led a movement to add this amendment to the Constitution. However, individuals can still sue state authorities in federal court for depriving them of their Constitutional rights.

Amendment 12

ELECTION OF THE
PRESIDENT
AND VICE PRESIDENT

This amendment was proposed on December 9, 1803, and ratified on July 27, 1804.

The Electors shall meet in their respective states, and vote by ballot for President and Vice President, one of whom, at least, shall not be an inhabitant of the same state with themselves; they shall name in their ballots the person voted for as President, and in distinct ballots the person voted for as Vice-President, and they shall make distinct lists of all persons voted for as President, and of all persons voted for as Vice-President, and of the number of votes for each, which lists they shall sign and certify, and transmit sealed to the seat of the government of the United States, directed to the President of the Senate;—The President of the Senate shall, in the presence of the Senate and House of Representatives, open all the certificates and the votes shall then be counted;— The person having the greatest number of votes for President, shall be the President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed; and if no person have such majority, then from the persons having the highest numbers not exceeding three on the list of those voted for as President, the House of Representatives shall choose immediately, by ballot, the President. But in choosing the President, the votes shall be taken by states, the representation from each state having one vote; a quorum for this purpose shall consist of a member or members from two-thirds of the states, and a majority of all the states shall be necessary to a choice. And if the House of Representatives shall not choose a President whenever

the right of choice shall devolve upon them, [before the fourth day of March next following,] then the Vice-President shall act as President, as in the case of the death or other constitutional disability of the President—The person having the greatest number of votes as Vice-President, shall be the Vice-President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed, and if no person have a majority, then from the two highest numbers on the list, the Senate shall choose the Vice-President; a quorum for the purpose shall consist of two-thirds of the whole number of Senators, and a majority of the whole number shall be necessary to a choice. But no person constitutionally ineligible to the office of President shall be eligible to that of Vice-President of the United States.

This amendment provides that members of the Electoral College, called electors, vote for one person as President and for another as Vice President. The amendment resulted from the election of 1800. At that time, each elector voted for two men, not saying which he wanted for President. The man who received the most votes became President, and the runner-up became Vice President. Thomas Jefferson, the presidential candidate, and Aaron Burr, the vice presidential candidate, received the same number of votes. The tie threw the election into the House of Representatives. The House chose Jefferson but took so long that people feared it would fail to choose a President before Inauguration Day. The House has chosen one other President—John Quincy Adams in 1825.

Amendment 13 SECTION 1.

ABOLITION OF SLAVERY

This amendment was proposed on January 31, 1865, and ratified on December 6, 1865

Amendment 13 SECTION 2.

Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, or any place subject to their jurisdiction.

President Abraham Lincoln's Emancipation Proclamation of 1863 had declared slaves free in the Confederate States still in rebellion. This amendment completed the abolition of slavery in the United States.

Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment 14 SECTION 1.

CIVIL RIGHTS

This amendment was proposed on June 13, 1866, and ratified on July 9, 1868

Amendment 14 SECTION 2.

All persons born or naturalized in the United States and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

The principal purpose of this amendment was to make former slaves citizens of both the United States and the state in which they lived. The amendment also forbids the states to deny equal rights to any person. The terms of the amendment clarify how citizenship is acquired. State citizenship is a by-product of national citizenship. By living in a state, every U.S. citizen automatically becomes a citizen of that state as well. All persons naturalized (granted citizenship) according to law are U.S. citizens. Anyone born in the United States is also a citizen regardless of the nationality of his parents, unless they are diplomatic representatives of another country or enemies during a wartime occupation. Such cases are exceptions because the parents are not "subject to the jurisdiction" of the United States. The amendment does not grant citizenship to Indians on reservations, but Congress passed a law that did so.

The phrase "due process of law" has been construed to forbid the states to violate most rights protected by the Bill of Rights. It has also been interpreted as protecting other rights by its own force. The statement that a state cannot deny anyone "equal protection of the laws" has provided the basis for many Supreme Court rulings on civil rights. For example, the court has outlawed segregation in public schools. The judges declared that "equal protection" means a state must make sure all children, regardless of race, have an equal opportunity for education.

Representatives shall be apportioned among the several States according to their respective numbers, counting the whole number of persons in each State, [excluding Indians not taxed.] But when the right to vote at any election for the choice of electors for President and Vice President of the United States, Representatives in Congress, the Executive and Judicial officers of a State, or the members of the Legislature thereof, is denied to any of the male inhabitants of such State, being twenty-one years of age, and citizens of the United States, or in any way abridged, except for participation in rebellion, or other crime, the basis of representation therein shall be reduced in the proportion which the number of such male citizens shall bear to the whole number of male citizens twenty-one years of age in such State.

This section proposes a penalty for states which refuse to give the vote in federal elections to all adult male citizens. States which restrict voting can have their representation in Congress cut down. This penalty has never been used. The section has been set aside by the 19th and 26th amendments.

Amendment 14
SECTION 3.

No person shall be a Senator or Representative in Congress, or elector of President and Vice President, or hold any office, civil or military, under the United States, or under any State, who, having previously taken an oath, as a member of Congress, or as an officer of the United States, or as a member of any State legislature, or as an executive or judicial officer of any State, to support the Constitution of the United States, shall have engaged in insurrection or rebellion against the same, or given aid or comfort to the enemies thereof. But Congress may by a vote of two-thirds of each House, remove such disability.

This section is of historical interest only. Its purpose was to keep federal officers who joined the Confederacy from becoming federal officers again. Congress could vote to overlook such a record.

Amendment 14
SECTION 4.

The validity of the public debt of the United States, authorized by law, including debts incurred for payment of pensions and bounties for services in suppressing insurrection or rebellion, shall not be questioned. But neither the United States nor any State shall assume or pay any debt or obligation incurred in aid of insurrection or rebellion against the United States, or any claim for the loss or emancipation of any slave; but all such debts, obligations and claims shall be held illegal and void.

This section ensured that the Union's Civil War debt would be paid, but voided all debts run up by the Confederacy in fighting the war. The section also said that former slave owners would not be paid for slaves who were freed.

Amendment 14
SECTION 5.

The Congress shall have power to enforce, by appropriate legislation, the provisions of this article.

Amendment 15
SECTION 1.

BLACK SUFFRAGE

This amendment was proposed on February 26, 1869, and ratified on February 3, 1870.

The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of race, color, or previous condition of servitude.

Blacks who had been slaves became citizens under the terms of the 14th Amendment. The 15th Amendment does not specifically say that all blacks must be allowed to vote. The states are free to set qualifications for voters. But the amendment says that a voter cannot be denied the ballot because of his race. Some states have attempted to do this indirectly. Such measures have been struck down by Supreme Court decisions, federal and state laws, and the 24th Amendment.

Amendment 15
SECTION 2.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment 16

INCOME TAXES

This amendment was proposed on July 12, 1909, and ratified on February 3, 1913.

The Congress shall have power to lay and collect taxes on incomes, from whatever source derived, without apportionment among the several States, and without regard to any census or enumeration.

In 1894, Congress passed an income tax law, but the Supreme Court declared it unconstitutional. This amendment authorized Congress to levy such a tax.

Amendment 17

DIRECT ELECTION
OF SENATORS

This amendment was proposed on May 13, 1912, and ratified on April 8, 1913.

(1) The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, elected by the people thereof, for six years; and each Senator shall have one vote. The electors in each State shall have the qualifications requisite for electors of the most numerous branch of the State legislatures.

(2) When vacancies happen in the representation of any State in the Senate, the executive authority of such State shall issue writs of election to fill such vacancies: Provided, That the legislature of any State may empower the executive thereof to make temporary appointments until the people fill the vacancies by election as the legislature may direct.

(3) This amendment shall not be so construed as to affect the election or term of any Senator chosen before it becomes valid as part of the Constitution.

This amendment takes the power of electing the Senators of a state from the state legislature and places it in the hands of the people of the state.

Amendment 18
SECTION 1.

PROHIBITION OF LIQUOR

This amendment was proposed on December 18, 1917, and ratified on January 16, 1919

[After one year from the ratification of this article the manufacture, sale, or transportation of intoxicating liquors within, the importation thereof into, or the exportation thereof from the United States and all territory subject to the jurisdiction thereof for beverage purposes is hereby prohibited.]

Amendment 18
SECTION 2.

The Congress and the several States shall have concurrent power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment 18
SECTION 3.

This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.]

This is the prohibition amendment, which forbade people to make, sell or transport liquor. It was repealed by the 21st Amendment in 1933.

Amendment 19
SECTION 1.

WOMEN'S SUFFRAGE

This amendment was proposed on June 4, 1919, and ratified on August 18, 1920

The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of sex.

Amendment 19
SECTION 2.

Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendments giving women the right to vote were introduced in Congress one after another for more than 40 years before this one was finally passed.

Amendment 20
SECTION 1.

TERMS OF THE PRESIDENT AND CONGRESS

This amendment was proposed on March 2, 1932, and ratified on January 23, 1933

The terms of the President and Vice President shall end at noon on the 20th day of January, and the terms of Senators and Representatives at noon on the 3d day of January, of the years in which such terms would have ended if this article had not been ratified; and the terms of their successors shall then begin.

Amendment 20
SECTION 2.

The Congress shall assemble at least once in every year, and such meeting shall begin at noon on the 3d day of January, unless they shall by law appoint a different day.

Amendment 20
SECTION 3.

If, at the time fixed for the beginning of the term of the President, the President elect shall have died, the Vice President elect shall become President. If a President shall not have been chosen before the time fixed for the beginning of his term, or if the President elect shall have failed to qualify, then the Vice President elect shall act as President until a President shall have qualified; and the Congress may by law provide for the case wherein neither a President elect nor a Vice President elect shall have qualified, declaring who shall then act as President, or the manner in which one who is to act shall be selected, and such person shall act accordingly until a President or Vice President shall have qualified.

Amendment 20
SECTION 4.

The Congress may by law provide for the case of the death of any of the persons from whom the House of Representatives may choose a President whenever the right of choice shall have devolved upon them, and for the case of the death of any of the persons from whom the Senate may choose a Vice President whenever the right of choice shall have devolved upon them.

Amendment 20
SECTION 5.

Sections 1 and 2 shall take effect on the 15th day of October following the ratification of this article.

Amendment 20
SECTION 6.

This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States within seven years from the date of its submission.

This amendment, called the *lame duck amendment*, moves the date that newly elected Presidents and Congressmen take office closer to election time. A *lame duck* is an official who continues to serve though not re-elected. Before the amendment came into force, defeated Congressmen continued to hold office for four months.

Amendment 21
SECTION 1.

REPEAL
OF PROHIBITION

This amendment was proposed on February 20, 1933, and ratified on December 5, 1933.

Amendment 21
SECTION 2.

Amendment 21
SECTION 3.

The eighteenth article of amendment to the Constitution of the United States is hereby repealed.

The transportation or importation into any State, Territory or possession of the United States for delivery or use therein of intoxicating liquors, in violation of the laws thereof, is hereby prohibited.

This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by conventions in the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

This amendment simply repeals the 18th Amendment. Section 2 promises federal help to "dry" states in enforcing their own prohibition laws.

Amendment 22
SECTION 1.

LIMITATION
OF PRESIDENTS TO
TWO TERMS

This amendment was proposed on March 24, 1947, and ratified on February 27, 1951.

Amendment 22
SECTION 2.

No person shall be elected to the office of the President more than twice, and no person who has held the office of President, or acted as President, for more than two years of a term to which some other person was elected President shall be elected to the office of the President more than once. But this Article shall not apply to any person holding the office of President when this Article was proposed by the Congress, and shall not prevent any person who may be holding the office of President, or acting as President, during the term within which this Article becomes operative from holding the office of President or acting as President during the remainder of such term.

This Article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States within seven years from the date of its submission to the States by the Congress.

This amendment provides that no person can be elected President more than twice. No one who has served as President for more than two years of someone else's term can be elected more than once. One President can hold office for no more than 10 years. The amendment was supported by people who thought President Franklin D. Roosevelt should not serve four terms. No other President had run for election to more than two consecutive terms.

Amendment 23
SECTION 1.

SUFFRAGE IN THE
DISTRICT OF COLUMBIA

This amendment was proposed on June 16, 1960, and ratified on March 29, 1961.

Amendment 23
SECTION 2.

The District constituting the seat of Government of the United States shall appoint in such manner as the Congress may direct: A number of electors of President and Vice President equal to the whole number of Senators and Representatives in Congress to which the District would be entitled if it were a State, but in no event more than the least populous State; they shall be in addition to those appointed by the States, but they shall be considered, for the purposes of the election of President and Vice President, to be electors appointed by a State; and they shall meet in the District and perform such duties as provided by the twelfth article of amendment.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

This amendment allows citizens of the District of Columbia to vote in presidential elections. However, they cannot vote for members of Congress.

Amendment 24
SECTION 1.

POLL TAXES

This amendment was proposed on August 27, 1962, and ratified on January 23, 1964.

The right of citizens of the United States to vote in any primary or other election for President or Vice President, for electors for President or Vice President, or for Senator or Representative in Congress, shall not be denied or abridged by the United States or any State by reason of failure to pay any poll tax or other tax.

Amendment 24
SECTION 2.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

This amendment forbids making voters pay a *poll tax* before they can vote in a national election. A *poll tax*, also called a *head tax*, is a tax collected equally from everyone. Some states once used such taxes to keep poor people and blacks from voting. The term *poll tax* does not mean a tax on voting. It comes from the old English word *poll*, meaning *head*. The Supreme Court has interpreted the 14th Amendment equal protection clauses as forbidding the imposition of a poll tax in state elections.

Amendment 25
SECTION 1.

PRESIDENTIAL DISABILITY
AND SUCCESSION

This amendment was proposed
on July 6, 1965, and ratified
on February 10, 1967

*In case of the removal of the
President from office or of his death or resignation, the Vice President shall
become President.*

*Whenever there is a vacancy in the office of the Vice President, the President
shall nominate a Vice President who shall take office upon confirmation by a
majority vote of both Houses of Congress.*

This section provides for filling a vacancy in the vice presidency. In 1973, Gerald R. Ford became the first person ever chosen Vice President under the terms of the amendment. He was nominated by President Richard M. Nixon after Vice President Spiro T. Agnew resigned. In 1974, Nixon resigned and Ford became President. Nelson A. Rockefeller then became Vice President under the new procedure. For the first time, the United States had both a President and Vice President who had not been elected to their office. Before this amendment came into force, vacancies in the vice presidency remained unfilled until the next presidential election.

Amendment 25
SECTION 2.

Amendment 25
SECTION 3.

*Whenever the President transmits to the President pro tempore of the Senate and
the Speaker of the House of Representatives his written declaration that he is unable
to discharge the powers and duties of his office, and until he transmits to them
a written declaration to the contrary, such powers and duties shall be discharged
by the Vice President as Acting President.*

This section provides that the Vice President succeeds to the presidency if the President becomes disabled.

Amendment 25
SECTION 4.

*Whenever the Vice President and a majority of either the principal officers of the
executive departments or of such other body as Congress may by law provide,*

*transmit to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of
Representatives their written declaration that the President is unable to discharge
the powers and duties of his office, the Vice President shall immediately assume the
powers and duties of the office as Acting President.*

*Thereafter, when the President transmits to the President pro tempore of the
Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that
no inability exists, he shall resume the powers and duties of his office unless the Vice
President and a majority of either the principal officers of the executive department
or of such other body as Congress may by law provide, transmit within four days
to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of
Representatives their written declaration that the President is unable to discharge
the powers and duties of his office. Thereupon Congress shall decide the issue,
assembling within forty-eight hours for that purpose if not in session. If the
Congress, within twenty-one days after receipt of the latter written declaration, or,
if Congress is not in session, within twenty-one days after Congress is required to
assemble, determines by two-thirds vote of both Houses that the President is unable
to discharge the powers and duties of his office, the Vice President shall continue
to discharge the same as Acting President; otherwise, the President shall resume
the powers and duties of his office.*

Amendment 26
SECTION 1.

SUFFRAGE FOR
18-YEAR-OLDS

This amendment was proposed
on March 23, 1971, and ratified
on July 1, 1971

*The right of citizens of the United States,
who are eighteen years of age or older, to vote shall not be denied or abridged by the
United States or by any State on account of age.*

Amendment 26
SECTION 2.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

This amendment grants the vote to citizens 18 years of age or older. ■

ARTICLE V
AMENDING
THE CONSTITUTION

The Congress, whenever two thirds of both Houses shall deem it necessary, shall propose Amendments to this Constitution, or, on the Application of the Legislatures of two thirds of the several States, shall call a Convention for proposing Amendments, which, in either Case, shall be valid to all Intents and Purposes, as Part of this Constitution, when ratified by the Legislatures of three fourths of the several States, or by Conventions in three fourths thereof, as the one or the other Mode of Ratification may be proposed by the Congress; Provided [that no Amendment which may be made prior to the Year One thousand eight hundred and eight shall in any Manner affect the first and fourth Clauses in the Ninth Section of the first Article; and] that no State, without its Consent, shall be deprived of its equal Suffrage in the Senate.

Amendments may be proposed by a two-thirds vote of each house of Congress or by a national convention called by Congress at the request of two-thirds of the states. To become part of the Constitution, amendments must be *ratified* (approved) by the legislatures of three-fourths of the states or by conventions in three-fourths of the states.

The framers of the Constitution purposely made it hard to put through an amendment. Congress has considered more than 7,000 amendments, but it has passed only 33 and submitted them to the states. Of these, only 26 have been ratified. Only one amendment, the 21st, was ratified by state conventions. All the others were ratified by state legislatures.

The Constitution sets no time limit during which the states must ratify a proposed amendment. But the courts have held that amendments must be ratified within a "reasonable time" and that Congress decides what is reasonable. Since the early 1900s, most proposed amendments have included a requirement that the necessary ratification be obtained within seven years.

ARTICLE VI
NATIONAL DEBTS

(1) *All Debts contracted and Engagements entered into, before the Adoption of this Constitution, shall be as valid against the United States under this Constitution, as under the Confederation.*

This section promises that all debts and obligations made by the United States before the adoption of the Constitution will be honored.

(2) *This Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.*

This section, known as the *supremacy clause*, has been called the *linchpin* of the Constitution—that is, the part that keeps the entire structure from falling apart. It means simply that when state laws conflict with national laws, the national laws are superior. It also means that, to be valid, a national law must be in conformity with the Constitution.

(3) *The Senators and Representatives before mentioned, and the Members of the several State Legislatures, and all executive and judicial Officers, both of the United States and of the several States, shall be bound by Oath or Affirmation, to support this Constitution; but no religious Test shall ever be required as a Qualification to any Office or public Trust under the United States.*

This section requires both federal and state officials to give supreme allegiance to the Constitution of the United States rather than to the constitution of any state. The section also forbids any kind of religious test for holding federal office. This provision applies only to the national government, but the 14th Amendment applies the same rule to state and local governments.

SUPREMACY OF THE
NATIONAL
GOVERNMENT

*Much of this article was taken word for word from the old Articles of Confederation.

ARTICLE IV* Section 1.

RELATION OF THE STATES
TO EACH OTHER.

Full Faith and Credit shall be given in each State to the public Acts, Records, and judicial Proceedings of every other State; And the Congress may by general Laws prescribe the Manner in which such Acts, Records and Proceedings shall be proved, and the Effect thereof.

This section requires the states to honor one another's laws, records and court rulings. The rule prevents a person from avoiding justice by leaving a state

Article IV Section 2.

(1) *The Citizens of each State shall be entitled to all Privileges and Immunities of Citizens in the several States.*

This means that citizens traveling from state to state are entitled to all the privileges and immunities that automatically go to citizens of those states. Some privileges, such as the right to vote, do not automatically go with citizenship, but require a period of residence and perhaps other qualifications. The word "citizen" in this provision does not include corporations

(2) *A Person charged in any State with Treason, Felony, or other Crime, who shall flee from Justice, and be found in another State, shall on Demand of the executive Authority of the State from which he fled, be delivered up, to be removed to the State having Jurisdiction of the Crime.*

If a person commits a crime in one state and flees to another state, the governor of the state in which the crime was committed can demand that the fugitive be handed over. The process of returning an accused person is called *extradition*. In a few cases, the governor has refused to extradite. He might do so because the crime was committed many years ago, or because he believed the accused would not get a fair trial in the other state. It is not clear how the federal government could enforce this section.

(3) *[No Person held to Service or Labour in one State, under the Laws thereof, escaping into another, shall, in Consequence of any Law or Regulation therein, be discharged from such Service or Labour, but shall be delivered up on Claim of the Party to whom such Service or Labour may be due.]*

A "person held to service or labor" was a slave or an *indentured servant* (a person bound by contract to serve someone for several years). No one is now bound to servitude in the United States, so this part of the Constitution no longer has any force, being superseded by the 13th Amendment.

Article IV Section 3.

FEDERAL STATE
RELATIONS

(1) *New States may be admitted by the Congress into this Union; but no new State shall be formed or erected within the Jurisdiction of any other State; nor any State be formed by the Junction of two or more States, or Parts of States, without the Consent of the Legislatures of the States concerned as well as of the Congress.*

New states cannot be formed by dividing or joining existing states without the consent of the state legislatures and Congress. During the Civil War (1861-1865), Virginia fought for the Confederacy, but people in the western part of the state supported the Union. After West Virginia split from Virginia, Congress accepted the new state on the ground that Virginia had rebelled

(2) *The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States; and nothing in this Constitution shall be so construed as to Prejudice any Claims of the United States, or of any particular State.*

Article IV Section 4.

The United States shall guarantee to every State in this Union a Republican Form of Government, and shall protect each of them against Invasion; and on Application of the Legislature, or of the Executive (when the Legislature cannot be convened) against domestic Violence.

This section requires the federal government to make sure that every state has a "republican form of government." A republican government is one in which the people elect representatives to govern. The Supreme Court ruled that Congress, not the courts, must decide whether a state government is republican. According to the court, if Congress admits a state's Senators and Representatives, that action indicates that Congress considers the state's government republican.

The legislature or governor of a state can request federal aid in dealing with riots or other internal violence. During the Pullman strike of 1894, the federal government sent troops to Illinois even though the state governor said he did not want them.

ARTICLE VII
RATIFYING
THE CONSTITUTION

(This statement reflects
copyist's corrections
to the original document.)

The Ratification of the Conventions of nine States, shall be sufficient for the Establishment of this Constitution between the States so ratifying the Same.

done in Convention by the Unanimous Consent of the States present the Seventeenth Day of September in the Year of our Lord one thousand seven hundred and Eighty seven and of the Independence of the United States of America the Twelfth In Witness whereof We have hereunto subscribed our Names,

The Word, "the," being interlined between the seventh and eighth Lines of the first Page, The Word "Thirty" being partly written on an Erasure in the fifteenth Line of the first Page, The Words "is tried" being interlined between the thirty second and thirty third Lines of the first Page and the Word "the" being interlined between the forty third and forty fourth Lines of the second Page.

Go. Washington - President
and deputy from Virginia

Attest William Jackson Secretary

Delaware	{ Geo: Read Gunning Bedford jun John Dickinson Richard Bassett Jaco: Broom	New Hampshire	{ John Langdon Nicholas Gilman
Maryland	{ James McHenry Dan. of St Thos. Jenifer Danl Carroll	Massachusetts	{ Nathaniel Gorham Rufus King
Virginia	{ John Blair— James Madison Jr.	Connecticut	{ Wm. Saml. Johnson Roger Sherman
North Carolina	{ Wm. Blount Richd. Dobbs Spaight Hu Williamson	New York	{ Alexander Hamilton
South Carolina	{ J. Rutledge Charles Cotesworth Pinckney Charles Pinckney Pierce Butler	New Jersey	{ Wil: Livingston David Brearley. Wm. Paterson. Jona: Dayton
Georgia	{ William Few Abr Baldwin	Pennsylvania	{ B Franklin Thomas Mifflin Robt Morris Geo. Clymer Thos. FitzSimons Jared Ingersoll James Wilson Gov: Morris

ARTICLES in addition to, and amendment of, the Constitution of the United States of America, proposed by Congress, and ratified by the several states, pursuant to the fifth article of the original Constitution.

The Bill of Rights
Amendment 1

FREEDOM OF
RELIGION, SPEECH
AND THE PRESS,
RIGHTS OF ASSEMBLY
AND PETITION

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press, or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Many countries have made one religion the established (official) church and supported it with government funds. This amendment forbids Congress to set up or in any way provide for an established church. It has been interpreted to forbid government endorsement of or aid to religious doctrines. In addition, Congress may not pass laws limiting worship, speech or the press, or preventing people from meeting peacefully. Congress also may not keep people from asking the government for relief from unfair treatment. The Supreme Court has interpreted the 14th Amendment as applying the First Amendment to the states as well as to the federal government.

All the rights protected by this amendment have limits. For example, the guarantee of freedom of religion does not mean that the government must allow all religious practices. In the 1800s, some Mormons believed it was a man's religious duty to have more than one wife. The Supreme Court ruled that Mormons had to obey the laws forbidding that practice.

The Bill of Rights
Amendment 2

RIGHT
TO BEAR ARMS

A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed.

This amendment prohibits only the national government from limiting the right to carry weapons. The amendment was adopted so that Congress could not disarm a state militia.

The Bill of Rights
Amendment 3

HOUSING
OF SOLDIERS

No Soldier shall, in time of peace be quartered in any house, without the consent of the Owner, nor in time of war, but in a manner to be prescribed by law.

This amendment grew directly out of an old complaint against the British, who had forced people to take soldiers into their homes.

The Bill of Rights
Amendment 4

SEARCH AND
ARREST WARRANTS

The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.

This measure does not forbid legal authorities to search, to seize goods or to arrest people. It simply requires that in most cases the authorities obtain a search or arrest warrant from a judge by showing the need for it. The Supreme Court has held that evidence obtained in violation of the Fourth Amendment may not be admitted in evidence in a criminal trial.

The Bill of Rights
Amendment 5

RIGHTS IN
CRIMINAL CASES

No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb, nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use without just compensation.

A *capital crime* is one punishable by death. An *infamous crime* is one punishable by death or imprisonment. This amendment guarantees that no one has to stand trial for such a federal crime unless a *grand jury* has indicted (accused) him. A grand jury is a special group of people selected to decide whether there is enough evidence against a person to hold a trial. A person cannot be *put in double jeopardy* (tried twice) for the same offense by the same government. But he may be tried a second time if a jury cannot agree on a verdict, if a mistrial is declared for some other reason or if he requests a new trial. The amendment also guarantees that a person cannot be forced to testify against himself.

The statement that no person shall be deprived of life, liberty or property "without due process of law" expresses one of the most important rules of the Constitution. The same words are in the 14th Amendment as restrictions on the power of the states. The phrase expresses the idea that a person's life, liberty and property are not subject to the uncontrolled power of the government. This idea can be traced to the Magna Carta, which provided that the king could not imprison or harm a person "except by the lawful judgment of his peers or by the law of the land." Due process is a vague rule, and the Supreme Court has applied it to widely different cases. Until the mid-1900s, the court used the due-process rule to strike down laws that prevented people from using their property as they wished. For example, the court overturned the Missouri Compromise, which prohibited slavery in the U.S. territories. The court said the compromise unjustly prevented slave owners from taking slaves—their property—into the territories. Today, the courts use the due-process rule to strike down laws that interfere with personal liberty.

The amendment also forbids the government to take a person's property for public use without fair payment. The government's right to take property for public use is called *eminent domain*. Governments use it to acquire land for highways, schools and other public facilities.

The Bill of Rights
Amendment 6

RIGHTS TO
A FAIR TRIAL

In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed; which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the assistance of counsel for his defence.

A person accused of crime must have a prompt, public trial by an open-minded jury. The requirement for a speedy and public trial grew out of the fact that some political trials in England had been delayed for years and then were held in secret. Accused individuals must be informed of the charges against them and must be allowed to meet the witnesses against them face to face. Otherwise, innocent persons may be punished if a court allows the testimony of unknown witnesses to be used as evidence. This amendment guarantees that individuals on trial can face and cross-examine those who have accused them. They may be able to show that their accusers lied or made a mistake. Finally, accused persons must have a lawyer to defend them if they want one. If a criminal defendant is unable to afford a lawyer, the Supreme Court has held that one must be appointed to represent the accused individual.

The Bill of Rights
Amendment 7

RIGHTS
IN CIVIL CASES

In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be

preserved, and no fact tried by a jury shall be otherwise re-examined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.

The framers of the Constitution considered the right to jury trial extremely important. In the Sixth Amendment, they provided for jury trials in criminal cases. In the Seventh Amendment, they provided for such trials in civil suits where the amount contested exceeds \$20. The amendment applies only to federal courts. But most state constitutions also call for jury trials in civil cases.

The Bill of Rights
Amendment 8

BAILS, FINES
AND PUNISHMENTS

Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.

Bails, fines and punishments must be fair and humane. In the case of *Furman v. Georgia*, the Supreme Court ruled in 1972 that capital punishment, as it was then imposed, violated this amendment. The court held that the death penalty was cruel and unusual punishment because it was not applied fairly and uniformly. After that decision, many states adopted new capital-punishment laws designed to meet the Supreme Court's objections. The court has ruled that the death penalty may be imposed if certain standards are applied to guard against arbitrary results in capital cases.

The Bill of Rights
Amendment 9

RIGHTS RETAINED BY
THE PEOPLE

The enumeration in the Constitution of certain rights shall not be construed to deny or disparage others retained by the people.

Some people feared that the listing of some rights in the Bill of Rights would be interpreted to mean that other rights not listed were not protected. This amendment was adopted to prevent such an interpretation.

The Bill of Rights
Amendment 10

POWERS RETAINED
BY THE
STATES AND THE PEOPLE

The powers not delegated to the United States by the Constitution, nor prohibited by it to the States, are reserved to the States respectively, or to the people.

This amendment was adopted to reassure people that the national government would not swallow up the states. It confirms that the states or the people retain all powers not given to the national government. For example, the states have authority over such matters as marriage and divorce. But the Constitution says the federal government can make any laws "necessary and proper" to carry out its specific powers. This rule makes it hard to determine the exact rights of states.

Amendment 11

LAWSUITS
AGAINST STATES

This amendment was proposed on March 4, 1794, and ratified on February 7, 1795.

The Judicial power of the United States shall not be construed to extend to any suit in law or equity, commenced or prosecuted against one of the United States by Citizens of another State, or by Citizens or Subjects of any Foreign State.

This amendment makes it impossible for a citizen of one state to sue another state in federal court. The amendment resulted from the 1793 case of *Chisholm v. Georgia*, in which a man from South Carolina sued the state of Georgia over an inheritance. Georgia argued that it could not be sued in federal court, but the Supreme Court ruled that the state could be. Georgia then led a movement to add this amendment to the Constitution. However, individuals can still sue state authorities in federal court for depriving them of their Constitutional rights.

Amendment 12

ELECTION OF THE
PRESIDENT
AND VICE PRESIDENT

This amendment was proposed on December 9, 1803, and ratified on July 27, 1804.

The Electors shall meet in their respective states, and vote by ballot for President and Vice President, one of whom, at least, shall not be an inhabitant of the same state with themselves; they shall name in their ballots the person voted for as President, and in distinct ballots the person voted for as Vice-President, and they shall make distinct lists of all persons voted for as President, and of all persons voted for as Vice-President, and of the number of votes for each, which lists they shall sign and certify, and transmit sealed to the seat of the government of the United States, directed to the President of the Senate;—The President of the Senate shall, in the presence of the Senate and House of Representatives, open all the certificates and the votes shall then be counted;—The person having the greatest number of votes for President, shall be the President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed; and if no person have such majority, then from the persons having the highest numbers not exceeding three on the list of those voted for as President, the House of Representatives shall choose immediately, by ballot, the President. But in choosing the President, the votes shall be taken by states, the representation from each state having one vote; a quorum for this purpose shall consist of a member or members from two-thirds of the states, and a majority of all the states shall be necessary to a choice. And if the House of Representatives shall not choose a President whenever

the right of choice shall devolve upon them, [before the fourth day of March next following,] then the Vice-President shall act as President, as in the case of the death or other constitutional disability of the President—The person having the greatest number of votes as Vice-President, shall be the Vice-President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed, and if no person have a majority, then from the two highest numbers on the list, the Senate shall choose the Vice-President; a quorum for the purpose shall consist of two-thirds of the whole number of Senators, and a majority of the whole number shall be necessary to a choice. But no person constitutionally ineligible to the office of President shall be eligible to that of Vice-President of the United States.

This amendment provides that members of the Electoral College, called electors, vote for one person as President and for another as Vice President. The amendment resulted from the election of 1800. At that time, each elector voted for two men, not saying which he wanted for President. The man who received the most votes became President, and the runner-up became Vice President. Thomas Jefferson, the presidential candidate, and Aaron Burr, the vice presidential candidate, received the same number of votes. The tie threw the election into the House of Representatives. The House chose Jefferson but took so long that people feared it would fail to choose a President before Inauguration Day. The House has chosen one other President—John Quincy Adams in 1825.

Amendment 13 **SECTION 1.**

ABOLITION OF SLAVERY

This amendment was proposed on January 31, 1865, and ratified on December 6, 1865.

Amendment 13 **SECTION 2.**

Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, or any place subject to their jurisdiction.

President Abraham Lincoln's Emancipation Proclamation of 1863 had declared slaves free in the Confederate States still in rebellion. This amendment completed the abolition of slavery in the United States.

Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment 14 **SECTION 1.**

CIVIL RIGHTS

This amendment was proposed on June 13, 1866, and ratified on July 9, 1868.

Amendment 14 **SECTION 2.**

All persons born or naturalized in the United States and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

The principal purpose of this amendment was to make former slaves citizens of both the United States and the state in which they lived. The amendment also forbids the states to deny equal rights to any person. The terms of the amendment clarify how citizenship is acquired. State citizenship is a by-product of national citizenship. By living in a state, every U.S. citizen automatically becomes a citizen of that state as well. All persons naturalized (granted citizenship) according to law are U.S. citizens. Anyone born in the United States is also a citizen regardless of the nationality of his parents, unless they are diplomatic representatives of another country or enemies during a wartime occupation. Such cases are exceptions because the parents are not "subject to the jurisdiction" of the United States. The amendment does not grant citizenship to Indians on reservations, but Congress passed a law that did so.

The phrase "due process of law" has been construed to forbid the states to violate most rights protected by the Bill of Rights. It has also been interpreted as protecting other rights by its own force. The statement that a state cannot deny anyone "equal protection of the laws" has provided the basis for many Supreme Court rulings on civil rights. For example, the court has outlawed segregation in public schools. The judges declared that "equal protection" means a state must make sure all children, regardless of race, have an equal opportunity for education.

Representatives shall be apportioned among the several States according to their respective numbers, counting the whole number of persons in each State, [excluding Indians not taxed.] But when the right to vote at any election for the choice of electors for President and Vice President of the United States, Representatives in Congress, the Executive and Judicial officers of a State, or the members of the Legislature thereof, is denied to any of the male inhabitants of such State, being twenty-one years of age, and citizens of the United States, or in any way abridged, except for participation in rebellion, or other crime, the basis of representation therein shall be reduced in the proportion which the number of such male citizens shall bear to the whole number of male citizens twenty-one years of age in such State.

This section proposes a penalty for states which refuse to give the vote in federal elections to all adult male citizens. States which restrict voting can have their representation in Congress cut down. This penalty has never been used. The section has been set aside by the 19th and 26th amendments.

Amendment 14
SECTION 3.

No person shall be a Senator or Representative in Congress, or elector of President and Vice President, or hold any office, civil or military, under the United States, or under any State, who, having previously taken an oath, as a member of Congress, or as an officer of the United States, or as a member of any State legislature, or as an executive or judicial officer of any State, to support the Constitution of the United States, shall have engaged in insurrection or rebellion against the same, or given aid or comfort to the enemies thereof. But Congress may by a vote of two-thirds of each House, remove such disability.

This section is of historical interest only. Its purpose was to keep federal officers who joined the Confederacy from becoming federal officers again. Congress could vote to overlook such a record.

Amendment 14
SECTION 4.

The validity of the public debt of the United States, authorized by law, including debts incurred for payment of pensions and bounties for services in suppressing insurrection or rebellion, shall not be questioned. But neither the United States nor any State shall assume or pay any debt or obligation incurred in aid of insurrection or rebellion against the United States, or any claim for the loss or emancipation of any slave; but all such debts, obligations and claims shall be held illegal and void.

This section ensured that the Union's Civil War debt would be paid, but voided all debts run up by the Confederacy in fighting the war. The section also said that former slave owners would not be paid for slaves who were freed.

Amendment 14
SECTION 5.

The Congress shall have power to enforce, by appropriate legislation, the provisions of this article.

Amendment 15
SECTION 1.
BLACK SUFFRAGE

This amendment was proposed on February 26, 1869, and ratified on February 3, 1870.

The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of race, color, or previous condition of servitude.

Blacks who had been slaves became citizens under the terms of the 14th Amendment. The 15th Amendment does not specifically say that all blacks must be allowed to vote. The states are free to set qualifications for voters. But the amendment says that a voter cannot be denied the ballot because of his race. Some states have attempted to do this indirectly. Such measures have been struck down by Supreme Court decisions, federal and state laws, and the 24th Amendment.

Amendment 15
SECTION 2.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment 16
INCOME TAXES

This amendment was proposed on July 12, 1909, and ratified on February 3, 1913.

The Congress shall have power to lay and collect taxes on incomes, from whatever source derived, without apportionment among the several States, and without regard to any census or enumeration.

In 1894, Congress passed an income tax law, but the Supreme Court declared it unconstitutional. This amendment authorized Congress to levy such a tax.

Amendment 17
DIRECT ELECTION
OF SENATORS

This amendment was proposed on May 13, 1912, and ratified on April 8, 1913.

(1) The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, elected by the people thereof, for six years; and each Senator shall have one vote. The electors in each State shall have the qualifications requisite for electors of the most numerous branch of the State legislatures.

(2) When vacancies happen in the representation of any State in the Senate, the executive authority of such State shall issue writs of election to fill such vacancies: Provided, That the legislature of any State may empower the executive thereof to make temporary appointments until the people fill the vacancies by election as the legislature may direct.

(3) This amendment shall not be so construed as to affect the election or term of any Senator chosen before it becomes valid as part of the Constitution.

This amendment takes the power of electing the Senators of a state from the state legislature and places it in the hands of the people of the state.

Amendment 18

SECTION 1.

PROHIBITION OF LIQUOR

This amendment was proposed on December 18, 1917, and ratified on January 16, 1919

[After one year from the ratification of this article the manufacture, sale, or transportation of intoxicating liquors within, the importation thereof into, or the exportation thereof from the United States and all territory subject to the jurisdiction thereof for beverage purposes is hereby prohibited.]

Amendment 18 SECTION 2.

The Congress and the several States shall have concurrent power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment 18 SECTION 3.

This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.]

This is the prohibition amendment, which forbade people to make, sell or transport liquor. It was repealed by the 21st Amendment in 1933.

Amendment 19

SECTION 1.

WOMEN'S SUFFRAGE

This amendment was proposed on June 4, 1919, and ratified on August 18, 1920

The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of sex.

Amendment 19 SECTION 2.

Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendments giving women the right to vote were introduced in Congress one after another for more than 40 years before this one was finally passed.

Amendment 20

SECTION 1.

TERMS OF THE PRESIDENT AND CONGRESS

This amendment was proposed on March 2, 1932, and ratified on January 23, 1933

The terms of the President and Vice President shall end at noon on the 20th day of January, and the terms of Senators and Representatives at noon on the 3d day of January, of the years in which such terms would have ended if this article had not been ratified; and the terms of their successors shall then begin.

Amendment 20 SECTION 2.

The Congress shall assemble at least once in every year, and such meeting shall begin at noon on the 3d day of January, unless they shall by law appoint a different day.

Amendment 20 SECTION 3.

If, at the time fixed for the beginning of the term of the President, the President elect shall have died, the Vice President elect shall become President. If a President shall not have been chosen before the time fixed for the beginning of his term, or if the President elect shall have failed to qualify, then the Vice President elect shall act as President until a President shall have qualified; and the Congress may by law provide for the case wherein neither a President elect nor a Vice President elect shall have qualified, declaring who shall then act as President, or the manner in which one who is to act shall be selected, and such person shall act accordingly until a President or Vice President shall have qualified.

Amendment 20 SECTION 4.

The Congress may by law provide for the case of the death of any of the persons from whom the House of Representatives may choose a President whenever the right of choice shall have devolved upon them, and for the case of the death of any of the persons from whom the Senate may choose a Vice President whenever the right of choice shall have devolved upon them.

Amendment 20 SECTION 5.

Sections 1 and 2 shall take effect on the 15th day of October following the ratification of this article.

Amendment 20 SECTION 6.

This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States within seven years from the date of its submission.

This amendment, called the *lame duck amendment*, moves the date that newly elected Presidents and Congressmen take office closer to election time. A *lame duck* is an official who continues to serve though not re-elected. Before the amendment came into force, defeated Congressmen continued to hold office for four months.

Amendment 21
SECTION 1.

REPEAL
OF PROHIBITION

This amendment was proposed on February 20, 1933, and ratified on December 5, 1933

Amendment 21
SECTION 2.

Amendment 21
SECTION 3.

The eighteenth article of amendment to the Constitution of the United States is hereby repealed.

The transportation or importation into any State, Territory or possession of the United States for delivery or use therein of intoxicating liquors, in violation of the laws thereof, is hereby prohibited.

This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by conventions in the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

This amendment simply repeals the 18th Amendment. Section 2 promises federal help to "dry" states in enforcing their own prohibition laws.

Amendment 22
SECTION 1.

LIMITATION
OF PRESIDENTS TO
TWO TERMS

This amendment was proposed on March 24, 1947, and ratified on February 27, 1951

Amendment 22
SECTION 2.

No person shall be elected to the office of the President more than twice, and no person who has held the office of President, or acted as President, for more than two years of a term to which some other person was elected President shall be elected to the office of the President more than once. But this Article shall not apply to any person holding the office of President when this Article was proposed by the Congress, and shall not prevent any person who may be holding the office of President, or acting as President, during the term within which this Article becomes operative from holding the office of President or acting as President during the remainder of such term.

This Article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States within seven years from the date of its submission to the States by the Congress.

This amendment provides that no person can be elected President more than twice. No one who has served as President for more than two years of someone else's term can be elected more than once. One President can hold office for no more than 10 years. The amendment was supported by people who thought President Franklin D. Roosevelt should not serve four terms. No other President had run for election to more than two consecutive terms.

Amendment 23
SECTION 1.

SUFFRAGE IN THE
DISTRICT OF COLUMBIA

This amendment was proposed on June 16, 1960, and ratified on March 29, 1961

Amendment 23
SECTION 2.

The District constituting the seat of Government of the United States shall appoint in such manner as the Congress may direct: A number of electors of President and Vice President equal to the whole number of Senators and Representatives in Congress to which the District would be entitled if it were a State, but in no event more than the least populous State; they shall be in addition to those appointed by the States, but they shall be considered, for the purposes of the election of President and Vice President, to be electors appointed by a State; and they shall meet in the District and perform such duties as provided by the twelfth article of amendment.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

This amendment allows citizens of the District of Columbia to vote in presidential elections. However, they cannot vote for members of Congress.

Amendment 24
SECTION 1.

POLL TAXES

This amendment was proposed on August 27, 1962, and ratified on January 23, 1964

The right of citizens of the United States to vote in any primary or other election for President or Vice President, for electors for President or Vice President, or for Senator or Representative in Congress, shall not be denied or abridged by the United States or any State by reason of failure to pay any poll tax or other tax.

Amendment 24
SECTION 2.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

This amendment forbids making voters pay a *poll tax* before they can vote in a national election. A *poll tax*, also called a *head tax*, is a tax collected equally from everyone. Some states once used such taxes to keep poor people and blacks from voting. The term *poll tax* does not mean a tax on voting. It comes from the old English word *poll*, meaning head. The Supreme Court has interpreted the 14th Amendment equal protection clauses as forbidding the imposition of a poll tax in state elections.

Amendment 25
SECTION 1.

PRESIDENTIAL DISABILITY
AND SUCCESSION

This amendment was proposed on July 6, 1965, and ratified on February 10, 1967

Amendment 25
SECTION 2.

In case of the removal of the President from office or of his death or resignation, the Vice President shall become President.

Whenever there is a vacancy in the office of the Vice President, the President shall nominate a Vice President who shall take office upon confirmation by a majority vote of both Houses of Congress.

This section provides for filling a vacancy in the vice presidency. In 1973, Gerald R. Ford became the first person ever chosen Vice President under the terms of the amendment. He was nominated by President Richard M. Nixon after Vice President Spiro T. Agnew resigned. In 1974, Nixon resigned and Ford became President. Nelson A. Rockefeller then became Vice President under the new procedure. For the first time, the United States had both a President and Vice President who had not been elected to their office. Before this amendment came into force, vacancies in the vice presidency remained unfilled until the next presidential election.

Amendment 25
SECTION 3.

Whenever the President transmits to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that he is unable to discharge the powers and duties of his office, and until he transmits to them a written declaration to the contrary, such powers and duties shall be discharged by the Vice President as Acting President.

This section provides that the Vice President succeeds to the presidency if the President becomes disabled.

Amendment 25
SECTION 4.

Whenever the Vice President and a majority of either the principal officers of the executive departments or of such other body as Congress may by law provide,

transmit to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives their written declaration that the President is unable to discharge the powers and duties of his office, the Vice President shall immediately assume the powers and duties of the office as Acting President.

Thereafter, when the President transmits to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that no inability exists, he shall resume the powers and duties of his office unless the Vice President and a majority of either the principal officers of the executive department or of such other body as Congress may by law provide, transmit within four days to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives their written declaration that the President is unable to discharge the powers and duties of his office. Thereupon Congress shall decide the issue, assembling within forty-eight hours for that purpose if not in session. If the Congress, within twenty-one days after receipt of the latter written declaration, or, if Congress is not in session, within twenty-one days after Congress is required to assemble, determines by two-thirds vote of both Houses that the President is unable to discharge the powers and duties of his office, the Vice President shall continue to discharge the same as Acting President; otherwise, the President shall resume the powers and duties of his office.

Amendment 26
SECTION 1.

SUFFRAGE FOR
18-YEAR-OLDS

This amendment was proposed on March 23, 1971, and ratified on July 1, 1971

Amendment 26
SECTION 2.

The right of citizens of the United States, who are eighteen years of age or older, to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of age.

The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

This amendment grants the vote to citizens 18 years of age or older. ■

II Heimastýrisskipanir og stýrisskipanir uttan fullveldi

A. Grønland

1. Lov nr. 577 af 29.11.1978 om Grønlands hjemmestyre

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

I erkendelse af den særstilling, som Grønland i national, kulturel og geografisk henseende indtager inden for riget, har folketinget i overensstemmelse med vedtagelse i Grønlands landsråd vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov om Grønlands forfatningsmæssige stilling i riget:

Kapitel 1 Hjemmestyret

§ 1. Grønland udgør et særligt folkesamfund inden for det danske rige. Det grønlandske hjemmestyre varetager inden for rigsenhedens rammer grønlandske anliggender efter reglerne i denne lov.

Stk. 2. Det grønlandske hjemmestyre består af en i Grønland valgt repræsentation, der benævnes landstinget, og en forvaltning, der ledes af et landsstyre.

§ 2. Landstingets medlemmer vælges for 4 år ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. Nærmere regler om valget, herunder om valgret og valgbarhed samt om antallet af landstingsmedlemmer, fastsættes ved landstingslov.

Stk. 3. Landstinget fastsætter selv sin forretningsorden.

§ 3. Landstinget vælger landsstyrets formand og de øvrige medlemmer af landsstyret. Landsstyrets formand fordeles forretningerne mellem landsstyrets medlemmer.

Kapitel 2 Hjemmestyrets anliggender

§ 4. Hjemmestyret kan bestemme, at sagsområder eller en del af et sagsområde, der er nævnt i bilaget til loven, skal overgå til hjemmestyret.

Stk. 2. Hjemmestyret har den lovgivende og administrative myndighed for områder, der er overgået efter stk. 1, og overtager de udgifter, der er forbundet hermed.

Stk. 3. Med tilsvarende virkning kan rigsmyndighederne efter forhandling med hjemmestyret bestemme, at sådanne sagsområder eller dele af så-

danne sagsområder skal overgå til hjemmestyret.

Stk. 4. Forskrifter, der vedtages af landstinget og stadfæstes af landsstyrets formand for disse sagsområder, benævnes landstingslove.

§ 5. Rigsmyndighederne kan efter forhandling med hjemmestyret ved lov bemyndige hjemmestyret til at overtage den regelfastsættende myndighed for samt administrationen af et sagsområde, der er nævnt i bilaget til loven, og som ikke er overgået til hjemmestyret efter § 4. Tilskud til således overtagne sagsområder fastsættes ved lov.

Stk. 2. Forskrifter, der vedtages af landstinget og stadfæstes af landsstyrets formand for disse sagsområder, benævnes landstingsforordninger.

§ 6. Vedtagne forslag til landstingslove og landstingsforordninger skal for at være gyldige stadfæstes af landsstyrets formand og bekendtgøres efter bestemmelser, der fastsættes ved landstingslov.

Stk. 2. Landsstyret kan inden for en frist af 8 dage beslutte, at stadfæstelsen skal udsættes, indtil forslaget er blevet vedtaget af landstinget i den efterfølgende samling. Vedtages forslaget ikke uændret i denne samling, er det bortfaldet.

§ 7. Rigsmyndighederne kan efter forhandling og med tilslutning fra hjemmestyret ved lov bestemme, at sagsområder, der ikke er nævnt i bilaget, overgår til hjemmestyret efter re-

glerne i § 4, stk. 2 og 4, eller efter reglerne i § 5.

Stk. 2. Afgørelsen af, hvilke sagsområder der skal overgå til hjemmestyret efter stk. 1, træffes ud fra hensynet til rigsenheden og til, at hjemmestyret får en udstrakt indflydelse på områder, der særligt berører grønlandske forhold.

§ 8. Den fastboende befolkning i Grønland har grundlæggende rettigheder til Grønlands naturgivne ressourcer.

Stk. 2. Til sikring af den fastboende befolknings rettigheder med hensyn til de ikke-levende ressourcer og til sikring af rigsenhedens interesser fastsættes det ved lov, at forundersøgelse, efterforskning og udnyttelse af nævnte ressourcer finder sted i henhold til aftale mellem regeringen og landsstyret.

Stk. 3. Forinden aftale efter stk. 2 indgås, kan et landsstyremedlem kræve, at sagen forelægges for landstinget, som kan bestemme, at landsstyret ikke skal modvirke til indgåelse af en aftale af det pågældende indhold.

§ 9. Det grønlandske sprog er hovedsproget. Der skal undervises grundigt i det danske sprog.

Stk. 2. Begge sprog kan anvendes i offentlige forhold.

§ 10. Hjemmestyret er undergivet de forpligtelser, der følger af traktater og andre internationale regler, som til enhver tid er bindende for riget.

Stk. 2. Hjemmestyrets beføjelser er til enhver tid begrænset af de beføjelser,

der i medfør af grundlovens § 20 er overdraget til internationale organer.

Stk. 3. Regeringen kan pålægge hjemmestyret at foretage de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre overholdelse af bestemmelserne i stk. 1 og 2.

Kapitel 3

Forholdet til rigsmyndighederne

§ 11. Rigsmyndighederne har afgørelsen i spørgsmål, der angår rigets forhold til udlandet.

Stk. 2. Foranstaltninger, som hjemmestyret påtænker at træffe, og hvis iværksættelse er af væsentlig betydning for rigets forhold til udlandet, herunder rigets deltagelse i internationalt samarbejde, forhandles med rigsmyndighederne forinden vedtagelsen.

§ 12. Forslag til love, der indeholder bestemmelser, der udelukkende vedrører Grønland, skal forelægges hjemmestyret til udtalelse, inden de fremsættes for folketinget.

Stk. 2. Udkast til administrative forskrifter, der indeholder bestemmelser, der udelukkende vedrører Grønland, skal forelægges hjemmestyret til udtalelse inden udstedelsen.

Stk. 3. Love og administrative forskrifter, der i øvrigt har særlig betydning for Grønland, skal forelægges hjemmestyret til udtalelse, inden de sættes i kraft i Grønland.

§ 13. Traktater, der kræver folketingets samtykke, og som særligt berø-

rer grønlandske interesser, skal forelægges hjemmestyret til udtalelse, inden de indgås.

§ 14. Medmindre rigsmyndighederne fastsætter andet i det enkelte tilfælde, skal hjemmestyrets udtalelse foreligge senest 6 måneder efter, at den i §§ 12 og 13 nævnte forelæggelse har fundet sted.

Stk. 2. Har forelæggelse på grund af tvungende omstændigheder ikke kunnet finde sted, skal loven, den administrative forskrift eller traktaten snarest muligt forelægges hjemmestyret til udtalelse.

§ 15. Inden for rammerne af § 11 fastlægger regeringen efter samråd med landsstyret retningslinierne for varetagelsen af de særlige grønlandske interesser i De europæiske Fællesskaber.

Stk. 2. Hjemmestyret underrettes om forslag til vedtagelser i De europæiske Fællesskabers Råd, der særligt berører grønlandske interesser.

§ 16. Hjemmestyret kan kræve, at der ved de danske repræsentationer i lande, hvor Grønland har særlige erhvervsinteresser, ansættes medarbejdere, der særlig skal varetage disse interesser. Rigsmyndighederne kan bestemme, at udgifterne herved skal afholdes af hjemmestyret.

Stk. 2. Rigsmyndighederne kan efter forhandling med hjemmestyret give dette adgang til at gøre de særlige grønlandske interesser gældende ved deltagelse i internationale forhandlinger af

betydning for det grønlandske erhvervs-
liv.

Stk. 3. Hvor det drejer sig om speci-
elle grønlandske sager, kan rigsmyndig-
hederne, hvis det ikke skønnes uforene-
ligt med rigets interesser, bemyndige
hjemmestyret til efter derom fremsat
ønske direkte at føre forhandlinger un-
der medvirken af udenrigstjenesten.

§ 17. Rigsombudsmanden er rigs-
myndighedernes øverste repræsentant i
Grønland.

Stk. 2. Hjemmestyret kan opfordre
rigsombudsmanden til at deltage i for-
handlinger i hjemmestyrets organer.

Stk. 3. Hjemmestyret skal snarest
muligt underrette rigsombudsmanden
om vedtagne landstingslove og lands-
tingsforordninger samt om andre gene-
relle retsfor skrifter, der udstedes af
hjemmestyret.

§ 18. Opstår der mellem rigs-
myndigheder og hjemmestyret tvivls-
spørgsmål om hjemmestyrets kompe-
tence i forhold til rigsmyndighederne,
forelægges spørgsmålet for et nævn, der
består af 2 medlemmer, der udpeges af
regeringen, 2 medlemmer, der udpeges
af hjemmestyret, samt 3 af højesterets
præsident udpegede højesteretsdom-
mere, af hvilke den ene udpeges som
formand.

Stk. 2. Er de 4 medlemmer, der er
udpeget af regeringen og hjemmestyret,
enige, er sagen endeligt afgjort. I mod-
sat fald afgøres sagen af de 3 højeste-
retsdommere.

Stk. 3. Regeringen kan suspendere

hjemmestyrets vedtagelse eller beslut-
ning, som er forelagt nævnet, indtil
nævnets afgørelse foreligger.

Kapitel 4 Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser

§ 19. Bestemmelser, der gælder for
Grønland, forbliver i kraft med de æn-
dringer, der følger af denne lov, indtil
de ændres eller ophæves af rette myn-
dighed.

§ 20. Tidspunktet for lovens ikraft-
træden fastsættes ved lov.

Stk. 2. Rigsombudsmanden indtræ-
der med de ændringer, der følger af
denne lov, i de funktioner, der hidtil er
varetaget af landshøvdingen over Grøn-
land.

Givet på Christiansborg slot, den 29.
november 1978.

Under Vor Kongelige Hånd og Segl.

MARGRETHE R.
/ Jørgen Peder Hansen.

Loven blev sat i kraft ved lov nr. 56 af
21. februar 1979, efter at der havde
været afholdt folkeafstemning i Grøn-
land.

BILAG

1. Grønlands styrelsesordning.
2. Styrelsesordning for kommunerne.
3. Skatter og afgifter.

4. Folkekirken og de fra folkekirken afvigende trossamfund.
5. Fiskeri på territoriet, jagt, landbrug og renavl.
6. Fredning.
7. Landsplanlægning.
8. Nærings- og konkurrencelovgivning, herunder også lovgivning om restaurations- og hotelvirksomhed, regler om alkoholholdige drikke samt regler om lukketid.
9. Sociale forhold.
10. Arbejdsmarkedsforhold.
11. Undervisning og kultur, herunder erhvervsuddannelse.
12. Erhvervsforhold i øvrigt, herunder statens fiskeri- og produktionsvirksomhed, erhvervsstøtte og erhvervsudvikling.
13. Sundhedsvæsen.
14. Lejelovgivning, boligstøtte og boligforvaltning.
15. Vareforsyning.
16. Intern passager- og godsbefordring.
17. Miljøbeskyttelse.

2. Landstingslov nr. 11 af 20.10.1988 om landstinget og landsstyret som ændret ved landstingslov nr. 10 af 21.10.1989

Landstingslov nr. 11 af 20. oktober 1988 om landstinget og landsstyret, som ændret ved landstingslov nr. 10 af 21. oktober 1989.

Kapitel I.

Landsting, landsstyre, udskrivning af landstingsvalg og habilitet.

§ 1. Landstinget træder sammen snarest muligt og senest 45 dage efter nyvalg. Indkaldelse foretages af det medlem, der længst har været medlem af tinget, eller hvis flere har været medlem af tinget lige længe, af den ældste.

Stk. 2. Indtil valgs prøvelse og valg af landstingets formandsskab har fun-

det sted, ledes tingets forhandlinger af det i stk. 1 nævnte medlem.

Stk. 3. Landstinget nedsætter blandt sine medlemmer et udvalg til valgs prøvelse, udvalget består af det i stk. 1 nævnte medlem som formand og 4 af ham udpegede medlemmer.

§ 2. Landstinget vælger blandt sine medlemmer en landstingsformand for landstingets valgperiode.

En kandidat er valgt, såfremt kandidaten opnår mere end halvdelen af stemmerne fra de tilstedeværende medlemmer (absolut flertal). Opnår ingen kandidat absolut flertal foretages ny afstemning. Giver denne afstemning heller ikke absolut flertal til en kandidat, foretages en tredje afstemning mellem de to kandidater, som opnåede flest

stemmer ved anden afstemning. I tilfælde af stemmelighed afgøres valget ved lodtrækning.

Stk. 2. Landstinget vælger endvidere under ét efter forholdstalsvalgmetoden en første, anden, tredje og fjerde næstformand, som i forening med formanden udgør landstingets formandsskab. Ved valget af næstformænd anses formanden at besætte det første af de mandater, som tilfalder den valggruppe, hvortil formanden hører.

§ 3. Landstinget vælger et landsstyre til at varetage forvaltningen af hjemmestyrets anliggender. Landsstyret består af en landsstyreformand og fra 2 til 6 landsstyremedlemmer.

Stk. 2. Landsstyreformanden vælger blandt landstingets medlemmer på den i § 2, stk. 1 beskrevne måde.

Stk. 3. På baggrund af antallet og omfanget af anliggender, som henhører under hjemmestyret, og en opdeling heraf i arbejdsområder indstiller landsstyreformanden derefter til landstinget under ét at vælge 2-6 navngivne landsstyremedlemmer.

Stk. 4. Valg af landsstyremedlemmer sker ved en samlet afstemning om det af landsstyreformanden fremsatte forslag til valg af landsstyremedlemmer.

§ 4. Landsstyret er ansvarligt for forvaltningen af hjemmestyrets anliggender.

Stk. 2. Landsstyrets og de enkelte landsstyremedlemmers ansvarlighed fastsættes ved landstingslov.

Stk. 3. Sagerne fordeles mellem

landsstyremedlemmerne efter landsstyreformandens bestemmelse.

§ 5. Landsstyreformanden og landsstyremedlemmerne vælges for landstingets valgperiode.

Stk. 2. Landstinget kan dog med et flertal, som udgør over halvdelen af tingets medlemmer, vedtage, at landsstyret eller enkelte medlemmer af landsstyret skal fritages for resten af valgperioden af andre end de i § 8, stk. 1, nævnte grunde. Såfremt hele landsstyret fritages, foretages nyvalg på den i § 3 foreskrevne måde.

Stk. 3. Såfremt enkelte medlemmer af landsstyret fritages for deres hver eller dør, foretages efter indstilling fra landsstyreformanden valg af nyt medlem for resten af tingets valgperiode, medmindre landsstyreformanden beslutter at overføre de under det udtrædende medlem placerede anliggender til de øvrige landsstyremedlemmer.

Stk. 4. Hvis landstinget fritager landsstyreformanden, skal landsstyret som helhed træde tilbage.

Stk. 5. Landsstyreformanden kan, hvis landstinget har fritaget landsstyret eller et enkelt landsstyremedlem, udskrive nyvalg til landstinget.

Stk. 6. Hvis landsstyreformanden konstaterer, at nyt landsstyre ikke kan dannes, udskriver landsstyreformanden nyvalg.

Stk. 7. Landsstyreformanden udskriver nyvalg til landstinget forud for valgperiodens udløb.

Stk. 8. Landsstyreformanden og et landsstyremedlem fungerer indtil ny

formand og nyt landsstyremedlem er valgt eller sagerne fordelt til et andet medlem af landstinget.

Stk. 9. Regler for valg til landstinget fastsættes ved særlig landstingslov.

§ 6. Bliver et landstingsmedlem ved endelig dom eller bødevedtagelse pålagt en kriminalretlig foranstaltning, eller bliver vedkommende undergivet en kriminalretlig foranstaltning for et forhold, der i almindeligt omdømme gør medlemmet uværdig til at være medlem af landstinget, afgør landstinget efter indstilling fra udvalg til valgs prøvelse, om det forhold, medlemmet er dømt for, gør vedkommende uværdig til fortsat at være medlem af landstinget.

§ 7. Et landsstyremedlem, som ikke er medlem af landstinget, skal opfylde de til enhver tid gældende bestemmelser om valgbarhed til landstinget. Landstinget afgør sager herom efter indstilling fra det i § 1, stk. 3 nævnte udvalg.

***)§ 8.** Begærer et medlem at udtræde af landstinget eller landsstyret, afgør landstinget, hvorvidt begæringen kan imødekommes.

Stk. 2. Begærer et medlem af landstinget orlov som følge af sin helbredstilstand, forretninger eller lignende væsentlige årsager, afgør landstinget, hvorvidt begæringen kan imødekommes.

Stk. 3. Begærer et medlem af lands-

styret orlov som følge af helbredstilstand eller lignende væsentlige årsager, afgør landstinget, hvorvidt begæringen kan imødekommes.

Stk. 4. Et landstingsmedlem anmelder til landstingsformanden, såfremt medlemmet er midlertidigt forhindret i at møde i landstinget. Landstinget afgør, hvad der er lovligt forfald. Deltagelse i møder i folketinget er dog altid lovligt forfald.

Stk. 5. Udtræder et medlem af landstinget, afgår ved døden, bevilges orlov eller har lovligt forfald, indkaldes vedkommendes stedfortræder til at deltage i landstingets forhandlinger. Stedfortræderens valgbarhed undersøges efter reglerne i § 6 og § 1, stk. 3. Når et medlem efter orlov eller midlertidigt lovligt forfald genoptager sit landstingshverv, udtræder stedfortræderen.

Kapitel II.

Landstingets mødevirksomhed.

§ 9. Landstinget samles mindst to gange årligt til ordinære samlinger.

Stk. 2. Landstinget samles så ofte, som landstingsformanden finder det fornødent, og skal samles, såfremt landsstyreformanden eller mindst halvdelen af landstingets medlemmer kræver det.

Stk. 3. Rigsombudsmanden har ret til at overvære landstingets åbne møder. Landstinget kan i det omfang, det fin-

*) Ændret ved landstingslov nr. 10 af 21. oktober 1989.

der fornødent, anmode Rigsombudsmanden om at deltage i tingets møder.

Stk. 4. Landstinget fastsætter under en ordinær samling mødetidspunktet for næste ordinære samling.

§ 10. Formandsskabet fremsender inden en samlings afholdelse til landstingets medlemmer og rigsombudsmanden en fortegnelse over de emner, der af enkelte medlemmer, partier, landsstyret eller regeringen er fremsendt til landstinget til beslutning eller udtalelse, og i øvrigt over de spørgsmål, som forventes at ville komme til behandling. Fortegnelsen offentliggøres.

Stk. 2. Ingen andre end de i stk. 1 nævnte kan anmelde sager til behandling i landstinget.

Stk. 3. Forslag, forespørgsler eller sager i øvrigt, der af regeringen eller landsstyret betegnes som hastende, skal optages på dagsordenen for vedkommende landstingssamling.

Stk. 4. Landstinget fastsætter i sin forretningsorden regler for, hvorledes sager forelægges for landstinget herunder form, tidsfrister, taletid m.v.

§ 11. Landstingsformanden, eller første, anden, tredje og fjerde næstformand leder i nævnte rækkefølge landstingets møder.

Stk. 2. Et medlem af formandsskabet, som forelægger eller er ordfører i en sag, som forelægges for landstinget, kan ikke være mødeleder under sagens behandling.

§ 12. Landstingets møder er offent-

lige. Landstinget kan dog vedtage at behandle enkelte sager for lukkede døre. Spørgsmålet om, hvorvidt en sag giver grundlag for dørlukning, forhandles for lukkede døre, hvis dette bestemmes af landstinget eller mødelederen.

Stk. 2. Forhandling om uddeling af anerkendelser og belønninger, som tildeles af landstinget, behandles for lukkede døre.

§ 13. Landstingets forhandlinger foregår på grønlandsk, men skal tillige kunne følges på dansk.

Kapitel III. Udvalg m.v.

§ 14. Landstingets formandsskab fungerer som landstingets dagsordensudvalg.

Stk. 2. Indtil valg af formandsskab har fundet sted, udgør den midlertidige formand og to af tinget udpegede medlemmer et midlertidigt dagsordensudvalg.

§ 15. Landstinget nedsætter på den konstituerende samling følgende udvalg, som hver består af 5 landstingsmedlemmer, som ikke er medlemmer af landsstyret:

1. Landstingets finansudvalg.
2. Udvalg for revision af landskassens regnskaber.
3. Udvalg til gennemgang af redegørelser og oplysninger fra landsstyret om udenrigs- og sikkerhedspolitiske

spørgsmål. Grønlands 2 folketingsmedlemmer deltager i udvalgets møder som tilforordnede.

Stk. 2. Udvalgene fastsætter selv deres forretningsorden og foretager inden for det enkelte udvalg en indbyrdes arbejdsfordeling blandt medlemmerne, hvor dette skønnes hensigtsmæssigt.

§ 16. Finansudvalget afgiver mellem første og anden behandling af landstingets finanslovsforslag betænkning over forslag til landskassens budgetter, fremsætter bemærkninger og forslag til hovedretningslinier for landstingets indtægts- og udgiftspolitik samt afgiver udtalelser i sager, som af landstinget eller landsstyret er henvist til udvalget.

Stk. 2. Finansudvalget kan på landstingets vegne, når tinget ikke er samlet, godkende afholdelse af udgifter til formål, som ikke kunne forudses ved finanslovens vedtagelse.

Stk. 3. De af finansudvalget godkendte udgifter samles på en årlig tillægsbevillingslov, som behandles på landstingets sidste ordinære møde i det pågældende finansår.

Stk. 4. Landsstyret fastsætter regler for finanslovens udarbejdelse i en budgetvejledning.

§ 17. Udvalg for revision af landskassens regnskaber gennemgår landskassens regnskaber og revisionens bemærkninger hertil én gang om året og fremsætter de spørgsmål og bemærkninger til landsstyret, som regnskaberne giver anledning til. Spørgsmål og be-

mærkninger tillige med landsstyrets besvarelser forelægges landstinget.

Stk. 2. Udvalget kan til brug for sit arbejde rekvirere det fornødne materiale, bilag, rapporter m.v. fra den regnskabsførende myndighed. Hvis et udvalgsmedlem kræver det, skal udvalget rekvirere nævnte materiale.

§ 18. Landsstyreformanden fremsender inden en samlings afholdelse til udvalget vedrørende gennemgang af udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål redegørelser og oplysninger om udenrigs- og sikkerhedspolitiske emner af interesse for Grønland. Orientering kan endvidere gives mundtligt under møder i udvalget.

Stk. 2. Udvalget drøfter de modtagne oplysninger og fremsætter de spørgsmål og bemærkninger, som materialet og udvalgets overvejelser i øvrigt giver anledning til.

Stk. 3. Sekretariatsfunktionen for udvalget varetages af landsstyreformandens sekretariat.

Stk. 4. I udvalget er medlemmerne, de tilforordnede og andre, der måtte være til stede under udvalgets drøftelser, forpligtede til at hemmeligholde oplysninger, de bliver bekendt med i udvalget, i det omfang oplysninger er givet i fortrolighed fra den danske regering og landsstyret, og i det omfang udvalgets formand derudover bestemmer. Ethvert nyt medlem afgiver en skriftlig erklæring på tro og love om at ville efterkomme denne forpligtelse.

§ 19. Landstinget nedsætter stå-

ende eller midlertidige udvalg efter sin nærmere bestemmelse. Et udvalg vælger selv, hvor intet andet er bestemt, sin formand.

Stk. 2. En sag kan på ethvert behandlingstrin henvises til et nyt eller tidligere nedsat udvalg. Tingets behandling af sagen stilles i bero, indtil udvalgets overvejelser er afsluttet.

Stk. 3. Udvalget forelægger, hvor intet andet er besluttet i tinget, resultatet af sine drøftelser for tinget i en betænkning.

Stk. 4. De udpegende partier eller valggrupper kan supplere sine medlemmer i udvalg ved et medlems forfald, når partierne eller valggrupperne har givet meddelelse til landstingsformanden.

§ 20. Såfremt landstinget i valgperioden fritager landsstyret i henhold til § 5, stk. 2, sidste pkt. og vælger nyt landsstyre efter § 3, konstituerer landstinget sig påny for resten af valgperioden.

§ 21. Landstinget vælger på den konstituerende samling og i det i § 20 nævnte tilfælde repræsentanter til de råd, udvalg, direktioner m.v., hvori landstinget er repræsenteret, medmindre andet er fastsat ved landstingslov, landstingsforordning eller anden landstingsbeslutning, eller den relevante institutions vedtægter, for så vidt disse ikke kan ændres af landstinget.

Kapitel IV.

Fremsættelse af landstingslov- og landstingsforordningsforslag m.v.

§ 22. Landstingsmedlemmer og landsstyret kan fremsætte forslag til landstingslove og landstingsforordninger. Landstingslov- og landstingsforordningsforslag skal have lovform ved fremsættelsen i landstinget og skal underkastes tre behandlinger. Landstinget kan fastsætte regler om anmeldelse af forslag til dagsorden herunder frister og form.

Stk. 2. I landstingets forretningsorden fastsættes regler for fremsættelse af ændringsforslag.

Stk. 3. Forslagene bringes til sidste afstemning i den endelige form.

§ 23. Landsstyret fremsætter forslag til landstingsfinanslov for det kommende finansår på landstingets ordinære efterårsmøde.

Stk. 2. Landstingsfinansloven skal være endeligt vedtaget senest den 1. november i året forud for det finansår, den vedrører.

Stk. 3. Ingen udgift kan afholdes og ingen indtægt oppebæres uden hjemmel i en af landstinget vedtaget landstingsfinanslov eller midlertidig landstingsbevillingslov, jf. dog § 16, stk. 2.

§ 24. De af landstinget vedtagne landstingslov- og landstingsforordningsforslag skal for at kunne træde i kraft stadfæstes af landsstyreformanden i forening med landsstyremedlemmet for

forskriftens sagsområde eller dennes administrative leder af landsstyreområdet.

Stk. 2. Landsstyret kan inden for en frist af 8 dage beslutte, at stadfæstelse skal udsættes, indtil forslaget er blevet vedtaget af landstinget i den efterfølgende samling. Vedtages forslaget ikke uændret i denne samling, er det bortfaldet.

§ 25. Landstingslove og landstingsforordninger samt hjemmestyrebekendtgørelser træder, hvis de ikke bestemmer andet, i kraft to-ugersdagen efter, at de er fremsendt til rigsombudet, politiet, kommunerne og domstolene.

Stk. 2. Den i stk. 1 nævnte fremsendelse er den bindende bekendtgørelsesform.

Stk. 3. Landsstyret sørger for, at landstingslove, landstingsforordninger og hjemmestyrebekendtgørelser offentliggøres i Nalunaerutit.

§ 26. Andre selvstændige forslag end de i § 22 nævnte underkastes én landstingsbehandling, som kan afbrydes med henblik på udvalgsbehandling, indhentning af oplysninger m.v.

Stk. 2. Landstingets formandsskab meddeler rette vedkommende udfaldet af landstingets behandling.

§ 27. Ændringsforslag til de i § 22 og § 26 anførte forslag skal for at komme til afstemning i landstinget for-eliget skriftligt.

§ 28. Ønsker et medlem at ind-

hente oplysninger om et offentligt anliggende, kan dette ske ved spørgsmål til landsstyret. Spørgsmålet skal være skriftligt begrundet.

Kapitel V.

Valg og anden stemmeafgivning.

§ 29. Landstinget kan træffe beslutninger, når mindst halvdelen af medlemmerne er til stede.

Stk. 2. Alle beslutninger træffes efter stemmeflerhed, med mindre andet er fastsat.

Stk. 3. Falder der ved en afstemning lige mange stemmer for og imod et forslag bortfalder forslaget.

§ 30. For at kunne blive valgt til et udvalg eller anden offentlig repræsentation skal vedkommende være foreslået i landstingssalen af et landstingsmedlem.

Stk. 2. Ved valg af to eller flere medlemmer til et udvalg eller anden offentlig repræsentation anvendes forholdstalsvalg.

Stk. 3. Forholdstalsvalg i henhold til denne lov foretages på grundlag af d'Hondts metode efter følgende regler:

Landstingets medlemmer deles i de grupper, hvori medlemmerne har anmeldt for formanden at ville stemme sammen ved det pågældende valg. Hver gruppes medlemstal deles med 1, 2, 3 o.s.v. De herefter fremkomne kvotienter angiver den rækkefølge, i hvilken de enkelte grupper kan vælge deres repræsentanter. Er to eller flere kvotienter lige

store, afgøres rækkefølgen ved lodtrækning.

Stk. 4. Hvor kun én person skal vælges, kræves absolut flertal. Opnår ingen kandidat absolut flertal ved første afstemning, foretages ny afstemning. Giver denne afstemning heller ikke flertal til en kandidat foretages tredje afstemning mellem de to kandidater, som opnåede flest stemmer ved anden afstemning. I tilfælde af stemmelighed afgøres valget ved lodtrækning.

Stk. 5. Samtlige valg har højst gyldighed for en fire års periode, og hvor intet andet er bestemt, har valg alene gyldighed for landstingets valgperiode, jfr. dog § 20.

§ 31. Afstemninger sker ved, at medlemmerne rejser sig. Afstemninger ved valg af personer til udvalg m.v. skal dog, hvis et flertal kræver det, ske skriftligt.

Stk. 2. Medlemmer kan kun deltage i landstingets afstemninger, når de personligt er til stede.

Stk. 3. Hvis mødelederen finder, at alle er enige, kan mødelederen meddele, at forslaget er vedtaget uden afstemning. Ethvert medlem kan kræve afstemning, og efter trediebehandling af landstingslov- og landstingsforordningsforslag skal der foretages afstemning.

§ 32. De forslag, som landstinget har vedtaget på en samling, kan på samme samling kun ændres, såfremt 3/5 af alle landstingsmedlemmer stemmer for det.

Kapitel VI. Andre bestemmelser.

§ 33. Så længe landstinget er samlet, kan intet landstingsmedlem tiltales eller underkastes frihedsberøvelse af nogen art uden tingets samtykke, medmindre medlemmet er grebet på fersk gerning.

Stk. 2. For sine ytringer i landstinget kan intet af dets medlemmer uden tingets samtykke drages til ansvar uden for samme.

§ 34. Landstingets forhandlinger offentliggøres på grønlandsk og på dansk i en under landstingets formandskabs tilsyn udarbejdet udgave, af hvilken et eksemplar sendes til landstingsmedlemmerne, rigsombudsmanden, regeringen og samtlige kommunalbestyrelser.

§ 35. For udførelse af hverv som landsstyremedlem og landstingsmedlem og i repræsentationer udpeget af landstinget fastsættes vederlag ved særlig landstingslov.

§ 36. Landstingets formandskab drager omsorg for, at landstingets arkivalier opbevares på betryggende måde.

Kapitel VII. Ikrafttræden.

§ 37. Denne landstingslov træder i kraft 1. november 1988. Samtidig ophæves landstingslov nr. 1 af 7. maj 1979,

som ændret ved landstingslov nr. 9 af 18. oktober 1982, landstingslov nr. 1 af 21. marts 1894 og landstingslov nr. 3. af 19. juni 1984.

Stk. 2. Umiddelbart efter vedtagelsen af denne lov nedsætter landstinget dog det i § 2 nævnte formandskab og de i kapitel III nævnte udvalg samt vælger repræsentanter til de råd, udvalg, direktioner m.v., hvori landstinget er repræsenteret.

Stk. 3. Regler, der er fastsat med hjemmel i den i stk. 1 nævnte hidtil gæl-

dende lov, forbliver i kraft indtil de afløses af eller ophæves ved regler fastsat med hjemmel i denne eller andre landstingslove.

Grønlands Hjemmestyre, den 20. oktober 1988.

Jonathan Motzfeldt
/Lars Vesterbirk

B. Åland

Lag nr. 71 af 16.08.1991: Självstyrelselag för Åland.

Nr 71

SJÄLVSTYRELSELAG FÖR ÅLAND

Given i Helsingfors den 16 augusti 1991¹⁾

I enlighet med riksdagens beslut,¹⁾ tillkommet på det sätt som 67 § riksdagsordningen föreskriver, stadgas med bifall²⁾ av Ålands landsting:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Självstyrelse för Åland

Landskapet Åland tillkommer självstyrelse enligt vad som stadgas i denna lag.

2 §

Landskapets område

Landskapet omfattar det område som när denna lag träder i kraft hör till landskapet samt det territorialvatten som enligt gällande stadganden om gränserna för Finlands territorialvatten omedelbart ansluter sig till detta område.

Om rikets överhöghet utvidgas utöver territorialvattengränsen, kan även landskapets behörighet utvidgas till de delar som bestäms efter överenskommelse mellan riket och landskapet.

3 §

Landskapets organ

Landskapet Ålands befolkning företräds i fråga om självstyrelsen av Ålands lagting.

Landskapets allmänna styrelse och förvaltning ankommer på Ålands landskapsstyrelse och de myndigheter som lyder under den.

4 §

Landshövdingen

Regeringen företräds i landskapet av landshövdingen. Om utnämning av landshövdingen stadgas i 52 §.

5 §

Ålandsdelegationen

Ålandsdelegationen är ett för landskapet och riket gemensamt organ. Om delegationens sammansättning och uppgifter samt om kostnaderna för den stadgas 55-57 §§.

¹⁾ Regeringens proposition 73/90
Grundlagsutsk. bet. 15/90 och 3/91
Stora utsk. bet. 332/90

²⁾ Rep. Pres. framst.nr 7/1990-91
Lu.bet. nr 27/1990-91
Stu.bet. nr 38/1990-91

³⁾ FFS 1144/91

2 kap.

Åländsk hembygdsrätt

6 §

Hembygdsrätt med stöd av lag

Åländsk hembygdsrätt tillkommer

1) den som när denna lag träder i kraft har hembygdsrätt enligt självstyrelselagen för Åland (670/51) och

2) ett barn under 18 år som har finskt medborgarskap och är bosatt i landskapet, om fadern eller modern har hembygdsrätt.

7 §

Förvärv av hembygdsrätt på ansökan

Hembygdsrätt beviljas av landskapsstyrelsen.

Hembygdsrätt skall, om inte vägande skäl föranleder avslag, på ansökan beviljas finska medborgare som

1) har flyttat in till landskapet och

2) utan avbrott har haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet under minst fem års tid och som

3) har tillfredsställande kunskaper i svenska.

Också den som inte fyller kraven i 2 mom. 2 och 3 punkten kan av särskilda skäl beviljas hembygdsrätt enligt vad som stadgas i landskapslag.

8 §

Förlust av hembygdsrätt

Den som förlorar sitt finska medborgarskap förlorar även sin hembygdsrätt.

Om förlust av hembygdsrätt för den som annat än tillfälligt flyttar från landskapet stadgas i landskapslag.

9 §

Deltagande i val och valbarhet

I val av lagtingets ledamöter och kommunernas fullmäktige och när övriga förtroendevalda inom landskaps- och kommunalförvaltningen utses får endast den delta som har hembygdsrätt. Endast den som har hembygdsrätt är valbar till sådana uppdrag.

Om rösträtt och valbarhet i vissa fall stadgas i 67 §.

10 §

Rätt att förvärva fast egendom

Om inskränkningar i rätten att med ägande- eller nyttjanderätt förvärva fast egendom och därmed jämförbar egendom i landskapet stad-

gas i jordförvärvslagen för Åland (3/75). Inskränkningarna gäller inte den som har hembygdsrätt.

11 §

Näringsrätt

Rätten att i landskapet utöva rörelse eller yrke som näring kan för den som inte har hembygdsrätt inskränkas genom landskapslag. En sådan landskapslag får dock inte inskränka rätten för den som är bosatt i landskapet att idka sådan näring som bedrivs utan annat biträde än make eller egna omyndiga barn och utan begagnande av affärslokal, kontor eller något annat särskilt driftställe.

12 §

Fullgörande av värnplikt

Den som har hembygdsrätt har rätt att i stället för att fullgöra värnplikt tjänstgöra på motsvarande sätt vid lots- och fyrinrättningen eller i någon annan civilförvaltning.

Om tjänstgöringen vid lots- och fyrinrättningen stadgas i rikslag efter att lagtinget har beretts tillfälle att ge utlåtande i saken. Om tjänstgöringen i annan civilförvaltning stadgas i rikslag med lagtingets bifall. Tills sådan tjänstgöring som avses här har ordnats är de invånare i landskapet som avses i 1 mom. befriade från att fullgöra värnplikt.

Vad som stadgas i 1 mom. gäller inte dem som efter fyllda 12 år har inflyttat till landskapet från annan ort.

3 kap.

Lagtinget och landskapsstyrelsen

13 §

Val av lagtingets ledamöter

Lagtingets ledamöter utses genom omedelbara och hemliga val där rösträtten är allmän och lika för alla röstberättigade.

14 §

Öppnande och avslutande av lagtinget

Lagtinget öppnas och avslutas av republikens president eller på hans vägnar av landshövdingen. Landshövdingen överlämnar presidentens framställningar och meddelanden till lagtinget.

15 §

Upplösning av lagtinget

Republikens president kan efter samråd med

lagtingets talman upplösa lagtinget och förordna om nya val. Om lagtingets rätt att upplösa sig och förordna om nya val stadgas i landskapslag.

16 §

Landskapsstyrelsen

Landskapsstyrelsen utses på det sätt som stadgas i landskapslag.

4 kap.

Landskapets behörighet

17 §

Stiftande av landskapslagar

Lagtinget stiftar lagar för landskapet (landskapslagar).

18 §

Landskapets lagstiftningsbehörighet

Landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om

1) lagtingets organisation och uppgifter samt val av lagtingets ledamöter; landskapsstyrelsen och under denna lydande myndigheter och inrättningar,

2) landskapets tjänstemän, tjänstekollektivavtal för landskapets anställda, disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän,

3) landskapets flagga och vapen och deras användning i landskapet, användningen av landskapets flagga på landskapets fartyg samt på handelsfartyg och fiske-, fritids- och därmed jämförbara farkoster som har hemort i landskapet, dock så att statliga ämbetsverks och inrättningars samt enskildas rätt att använda rikets flagga inte får inskränkas,

4) kommunindelning, kommunala val, kommunernas förvaltning, kommunernas tjänsteinnehavare, tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda, disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare,

5) landskapet tillkommande tilläggsskatt på inkomst och tillfällig extra inkomstskatt, landskapet tillkommande närings- och nöjesskatter, grunderna för avgifter till landskapet, kommunerna tillkommande skatter,

6) allmän ordning och säkerhet med de undantag som nämns i 27 § 27, 34 och 35 punkten; brand- och räddningsväsendet,

7) byggnads- och planväsendet, grannelagsförhållanden, bostadsproduktion,

8) inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för allmänt behov mot full ersättning, med undantag av vad som stadgas i 61 §,

9) hyra och hyresreglering, lega av jord,

10) natur- och miljövård, friluftsliv, vattenrätt,

11) fornminnen, skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och föremål i landskapet,

12) hälso- och sjukvård, med de undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkten; eldbegängelse,

13) socialvård; tillstånd till utskänkning av alkoholdrycker,

14) undervisning, kultur, idrott, ungdomsarbete; arkiv-, biblioteks- och museiväsendet med det undantag som stadgas i 27 § 39 punkten,

15) jord- och skogsbruk; styrning av lantbruksproduktionen, dock så att förhandlingar skall föras med de statsmyndigheter saken gäller innan lagstiftningsåtgärder angående styrning av lantbruksproduktionen vidtas,

16) jakt och fiske, registrering av fiskefartyg, styrning av fiskerinäringen,

17) djurskydd och veterinärväsendet med de undantag som stadgas i 27 § 31-33 punkten,

18) tillvaratagande av jordbruksmarks, skogsmarks och fiskevattnens produktionsförmåga; skyldighet att i sådant syfte mot full ersättning i någon annans besittning för viss tid upplåta jordbruksmark och fiskevatten som är outnyttjade eller endast delvis utnyttjade,

19) rätt att leta efter, inmuta och utnyttja mineralfyndigheter,

20) postväsendet samt rätt att utöva rundradio- och televisionsverksamhet inom landskapet med de begränsningar som följer av 27 § 4 punkten,

21) vägar och kanaler, vägtrafik, spårbunden trafik, båttrafik, farleder för den lokala sjötrafiken,

22) näringsverksamhet med beaktande av vad som stadgas i 11 §, 27 § 2, 4, 9, 12-15, 17-19, 26, 27, 29-34, 37 och 40 punkten samt 29 § 1 mom. 3-5 punkten, dock så att även lagtinget har behörighet att vidta åtgärder för att främja sådan näringsverksamhet som avses i de nämnda punkterna,

23) främjande av sysselsättningen,

24) statistik om förhållandena i landskapet,

25) beläggande med straff och storleken av straff inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet,

26) utsättande och utdömmande av vite samt användning av andra tvångsmedel inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet,

27) övriga angelägenheter som enligt grundsatserna i denna lag skall hänföras till landskapets lagstiftningsbehörighet.

19 §

Lagstiftningskontrollen

Beslut om antagande av landskapslag skall tillställas republikens president. Innan beslutet föredras för presidenten skall utlåtande av Ålandsdelegationen inhämtas.

Finner republikens president att lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller att landskapslagen rör rikets inre eller yttre säkerhet, kan presidenten, efter att ha inhämtat utlåtande av högsta domstolen, inom fyra månader från den dag då lagtingsbeslutet delgavs honom förordna att lagen skall förfalla i sin helhet eller till någon viss del.

I en landskapslag kan för vinnande av enhetlighet och överskådlighet upptas stadganden av rikslagstiftningsnatur som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag. Upptagande av sådana stadganden i en landskapslag medför inte ändring i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

20 §

Ikraftträdande av landskapslagar

När republikens president har förordnat att en landskapslag skall förfalla eller har beslutat att inte inlägga veto, skall landskapsstyrelsen underrättas om detta.

Gäller presidentens veto endast en viss del av en landskapslag, skall landskapsstyrelsen på det sätt som anges i landskapslag avgöra om landskapslagen skall träda i kraft till övriga delar eller om den skall förfalla i sin helhet.

Landskapslagarna utfärdas av landskapsstyrelsen. Har lagtinget inte bestämt när en landskapslag träder i kraft, skall landskapsstyrelsen fatta beslut om detta.

21 §

Landskapsförordningar

Landskapsstyrelsen kan, då bemyndigande har givits i landskapslag, genom landskapsförordning stadga om landskapsförvaltningens organisation och verksamhet, om verkställighet och tillämpning av lag samt om andra angelägenheter som hör till landskapets behörighetsområde.

Vad som i 19 § 3 mom. stadgas om landskapslagar gäller på motsvarande sätt landskapsförordningar.

22 §

Lagtingets och landskapsstyrelsens initiativ

Lagtinget kan väcka initiativ i frågor som hör

till rikets lagstiftningsbehörighet. Initiativet föreläggs riksdagen genom regeringens försorg.

Landskapsstyrelsen kan i frågor som avses i 1 mom. göra framställning om att administrativa stadganden och bestämmelser för landskapet skall utfärdas.

23 §

Landskapets förvaltningsbehörighet

Förvaltningen i angelägenheter som har hänförs till landskapets lagstiftningsbehörighet ankommer på självstyrelsemyndigheterna med iakttagande av

1) att statistiska uppgifter för rikets behov som en landskapsmyndighet har tillgång till på begäran skall tillhandahållas riksmyndigheterna,

2) att insamlandet av statistiska uppgifter för landskapets behov skall ske i samarbete med de riksmyndigheter som saken gäller,

3) att landskapsstyrelsen skall begära utlåtande av behöriga riksmyndigheter innan en åtgärd som gäller en fast fornlämning vidtas,

4) att landskapsstyrelsen skall begära utlåtande av riksarkivet innan beslut fattas om utgallring av handlingar ur landskapsmyndigheternas eller de kommunala och kyrkliga myndigheternas arkiv i landskapet.

24 §

Tjänsteinnehavarnas medborgarskap

Som tjänstemän i landskapet eller som tjänsteinnehavare i åländska kommuner kan anställas finska, danska, isländska, norska eller svenska medborgare. Om anställning av andra utländska medborgare stadgas i landskapslag.

Som polismän kan endast finska medborgare anställas.

25 §

Förvaltningsrättskipningen

Besvär över beslut i förvaltningsangelägenheter som har fattats av myndigheter under landskapsstyrelsen och som inte gäller skatt eller avgift, anförs hos landskapsstyrelsen. Beslut av kommunala myndigheter överklagas hos länsrätten, om inte beslutet enligt rikslag skall överklagas hos någon annan myndighet. I landskapslag kan dock bestämmas att beslut av en kommunal myndighet i ärenden som hör till landskapets behörighet överklagas hos landskapsstyrelsen.

Besvär över lagligheten av landskapsstyrelsens beslut får anföras hos högsta förvaltningsdomstolen. I landskapsstyrelsens beslut i ut-

nämningssärenden får ändring inte sökas genom besvär.

26 §

Inrättande av en förvaltningsdomstol

För förvaltningsrättskipningen kan genom rikslag inrättas en domstol i landskapet. Utan hinder av 25 § kan en sådan domstol i landskapslag anförtros rättskipningsuppgifter i de förvaltningsangelägenheter som hör till landskapets behörighet.

5 kap.

Rikets behörighet

27 §

Rikets lagstiftningsbehörighet

Riket har lagstiftningsbehörighet i fråga om

1) stiftande, ändring, förklaring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag,

2) rätt att vistas i landet, att välja boningsort och att färdas från en ort till en annan, utövande av yttrande-, förenings- och församlingsfriheten, brev-, telegraf- och telefonhemligheten,

3) statsmyndigheternas organisation och verksamhet,

4) förhållandet till utländska makter med beaktande av stadgandena i 9 kap.,

5) rikets flagga och vapen samt deras användning med de undantag som nämns i 18 § 3 punkten,

6) släkt- och förnamn, förmynderskap, dödförklaring,

7) äktenskap och familjeförhållanden, barns rättsliga ställning och adoption, arv med de undantag som avses i 10 §,

8) föreningar och stiftelser, bolag och andra privaträttsliga sammanslutningar, bokföring,

9) hela riket gällande allmänna villkor för utlänningars och utländska sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier samt att idka näring,

10) upphovsrätt, patent, mönsterrätt och varumärke, otillbörligt förfarande i näringsverksamhet, främjande av konkurrens, konsumentskydd,

11) försäkringsavtal,

12) utrikeshandeln,

13) handelssjöfart samt farleder för handelsjöfarten,

14) luftfart,

15) priset på lantbruks- och fiskeriprodukter samt främjande av export av lantbruksprodukter,

16) fastighetsbildning och fastighetsregistrering samt därmed sammanhängande uppgifter,

17) mineralfyndigheter och gruvdrift med de undantag som stadgas i 18 § 19 punkten,

18) kärnkraft, dock så att byggande, innehav och användning av anläggningar för utvinning av material i anslutning härtill får ske i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke,

19) måttenheter, mätredskap och mätmetoder, standardisering,

20) tillverkning och kontrollstämpling av ädla metaller samt handel med arbeten som innehåller ädla metaller,

21) arbetsrätt med undantag av tjänstkollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda och med beaktande av vad som stadgas i 29 § 1 mom. 6 punkten och 29 § 2 mom.,

22) straffrätt med undantag av vad som stadgas i 18 § 25 punkten,

23) rättskipning med beaktande av vad som stadgas i 25 och 26 §§; förundersökning, verkställighet av domar och straff samt utlämning för brott,

24) administrativa ingrepp i den personliga friheten,

25) kyrkolagen och annan lagstiftning om religionssamfund, rätt till anställning i offentlig tjänst utan avseende på trosbekännelse,

26) medborgarskap, utlänningslagstiftning, pass,

27) skjutvapen och skjutförnödenheter,

28) befolkningsskyddet, dock så att beslut om förflyttning av i landskapet bosatta personer till en ort utanför landskapet kan fattas endast med landskapsstyrelsens samtycke,

29) smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning, rättsmedicinska undersökningar,

30) behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål,

31) smittsamma sjukdomar hos husdjur,

32) förbud mot införande av djur och djurprodukter,

33) förebyggande av införsel av växtförstörare till landet,

34) försvarsväsendet och gränsbevakningen med beaktande av vad som stadgas i 12 §, ordningsmaktens verksamhet för tryggande av statens säkerhet, försvarstillstånd, beredskap inför undantagsförhållanden,

35) explosiva ämnen till den del rikets säkerhet berörs,

36) skatter och avgifter med de undantag som nämns i 18 § 5 punkten,

37) sedelutgivning och valuta,

38) statistik för rikets behov,

39) arkivalier som härrör från statsmyndigheter med beaktande av vad som stadgas i 30 § 17 punkten,

40) televäsendet, dock så att tillstånd att utöva televerksamhet i landskapet får beviljas av en riksmyndighet endast med landskapsstyrelsens samtycke,

41) andra än i denna paragraf särskilt nämnda privaträttsliga angelägenheter, om de inte direkt hänför sig till ett rättsområde som enligt denna lag hör till landskapets lagstiftningsbehörighet,

42) övriga angelägenheter som enligt grundsatserna i denna lag skall hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet.

28 §

Rikslagar som har särskild betydelse för landskapet

Utän lagtingets bifall träder en ändring av grundlag eller annan rikslag inte i kraft i landskapet, såvitt det är fråga om principerna för enskildas rätt att i landskapet äga fast egendom eller tillgångar som hör till näringsverksamhet.

I fråga om lagar som har särskild betydelse för landskapet skall utlåtande inhämtas av landskapet innan lagen stiftas.

29 §

Överföring av lagstiftningsbehörigheten till landskapet

Riket har utöver vad som stadgas i 27 § lagstiftningsbehörighet i fråga om

1) folkbokföring,

2) handels-, förenings- och fartygsregister,

3) arbetspensionsskydd och annan socialförsäkring,

4) annan än i 18 § 13 punkten nämnd alkoholagstiftning,

5) bank- och kreditväsendet,

6) arbetsavtal och samarbete inom företag.

Inom rättsområden som nämns i 1 mom. kan med lagtingets samtycke lagstiftningsbehörigheten helt eller till vissa delar överföras på landskapet genom lag. I en sådan lag skall intas stadganden om de åtgärder som föranleds av överförandet.

Den vars anställningsförhållande till staten berörs av en överföring av behörighet enligt 2 mom. skall, om han samtycker därtill, med bibehållna förmåner överföras till motsvarande

uppgift i landskapets tjänst i enlighet med vad som närmare stadgas i förordning.

30 §

Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden

Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndigheterna med iakttagande av följande:

1) när statstjänster besätts i landskapet skall särskild betydelse tillmätas att den som anställs har kännedom om landskapets förhållanden eller är bosatt i landskapet,

2) i pass som i landskapet utfärdas för den som har hembygdsrätt skall också ingå ordet "Åland",

3) landskapsmyndigheterna deltar i befolkningsskyddet i enlighet med vad som stadgas i en överenskommelseförordning,

4) fullgörandet av arbetsplikt som gäller medborgarna allmänt kan för den som har hembygdsrätt endast åläggas i civila uppgifter inom landskapet,

5) statistiska uppgifter om förhållandena i landskapet som en riksmyndighet har tillgång till skall på begäran tillhandahållas behöriga myndigheter i landskapet,

6) riksmyndigheterna skall se till att landskapet erhåller frekvenser som behövs för radio- och televisionsutsändningar i landskapet,

7) beviljande av tillstånd för utlänningar eller utländska sammanslutningar att äga och besitta fast egendom i landskapet eller att idka näring där ankommer på landskapsstyrelsen, som innan ett sådant ärende avgörs skall inhämta utlåtande av behörig riksmyndighet,

8) de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur och lagstiftningen om förebyggande av införsel till landet av växtförstörare samt lagstiftningen om framställning och användning av gifter ankommer på en riksmyndighet, skall i landskapet skötas av landskapsstyrelsen eller av någon annan i landskapslag bestämd myndighet,

9) landskapsstyrelsen avgör huruvida finska, danska, isländska, norska och svenska medborgare som är behöriga att vara verksamma inom hälso- och sjukvården eller veterinärväsendet i ett annat nordiskt land än Finland, efter att ha godkänts i prov som anordnats av landskapsstyrelsen om den lagstiftning på området som gäller i landskapet, kan förklaras behöriga för sådan verksamhet i landskapet,

10) de uppgifter som i riket ankommer på

konsumentklagonämnden handhas i landskapet av en särskild av landskapsstyrelsen tillsatt nämnd,

11) de uppgifter som enligt lagstiftningen om konsumentrådgivning ankommer på kommunerna skall i landskapet skötas av landskapsmyndigheterna i enlighet med avtal mellan landskapet och kommunerna,

12) nya farleder för handelssjöfarten kan inrättas i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke med beaktande av vad som stadgas i 62 §,

13) i ärenden som gäller tillstånd att med utländska fartyg idka handelssjöfart i landskapet eller mellan landskapet och det övriga Finland, skall samråd äga rum med landskapsstyrelsen,

14) vid handläggningen av frågor om fartbegränsningar för handelsfartyg i farleder inom landskapet samt i andra frågor om sjötrafiken som har särskild betydelse för landskapet, skall riksmyndigheterna samråda med landskapsstyrelsen,

15) frågor som gäller rätt att idka intern lufttrafik i landskapet ankommer på landskapsstyrelsen, dock så, att utlåtande av riksmyndigheterna skall inhämtas,

16) när en riksmyndighet handlägger sådana frågor rörande lufttrafiken som har särskild betydelse för landskapet, skall samråd äga rum med landskapsstyrelsen,

17) arkivalier härrörande från statsmyndigheter som är verksamma i landskapet får föras bort från landskapet endast efter samråd med landskapsstyrelsen,

18) beslut av Finlands Bank som kan väntas få särskild betydelse för landskapets näringsliv eller sysselsättningen i landskapet skall om möjligt fattas först efter samråd med landskapsstyrelsen,

19) landskapsstyrelsen har rätt att jämte statsrådet vara företrädd vid förhandlingar med producenternas centralorganisationer om inkomsten för lantbrukare och fiskare och om styrningen av lantbruksproduktionen och fiskerinäringen,

20) innan beslut fattas om sådana ändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter som särskilt kan beröra lantbruksproduktionen och fiskerinäringen i landskapet, skall landskapsstyrelsen höras,

21) utlåtande av landskapsstyrelsen skall inhämtas innan tillstånd beviljas till utövande av tillståndspliktig näring, om beviljandet ankommer på en riksmyndighet,

22) innan beslut fattas om indragning av en inrättning eller ett fast arbetsställe vid statens lokalförvaltning i landskapet skall landskapsstyrelsen höras,

23) insamlande av statistiska uppgifter om Åland för rikets behov skall ske i samarbete med respektive myndigheter i landskapet.

31 §

Riksmyndigheternas skyldighet att bistå landskapsmyndigheterna

Riksmyndigheterna är skyldiga att inom gränserna för sin allmänna behörighet på begäran av landskapsstyrelsen bistå landskapsmyndigheterna vid skötseln av uppgifter som hör till självstyrelsen.

32 §

Överenskommelseförordningar

Genom förordning och med landskapsstyrelsens samtycke kan uppgifter som hör till riksförvaltningen för viss tid eller tills vidare överföras på en landskapsmyndighet eller uppgifter som hör till landskapsförvaltningen överföras på en riksmyndighet (överenskommelseförordning).

Om överenskommelsen sägs upp, skall förordningen ändras eller upphävas så snart som möjligt, dock senast inom ett år räknat från dagen för uppsägningen. Ändras eller upphävs förordningen inte inom denna tid, skall överenskommelsen anses ha upphört att gälla ett år efter uppsägningen. En landskapslag som innebär ändring av en överenskommelseförordning får till den del den avviker från överenskommelseförordningen inte tillämpas så länge förordningen är i kraft.

Över förslag till överenskommelseförordningar skall utlåtande av Ålandsdelegationen begäras.

33 §

Inhämtande av landskapsstyrelsens utlåtande

Innan republikens president eller statsrådet utfärdar stadganden som uteslutande gäller landskapet eller som annars har särskild betydelse för landskapet, skall landskapsstyrelsens utlåtande i saken inhämtas. Detsamma gäller föreskrifter som meddelas av någon annan myndighet.

34 §

Beslutsfattande och föredragning

I ärenden som gäller landskapets självstyrelse fattar republikens president beslut på det sätt som stadgas i 34 § regeringsformen.

Ärenden som gäller självstyrelsen föredras i statsrådet från justitieministeriet. Ärenden som gäller landskapets ekonomi föredras dock från finansministeriet.

Till föredragande i ärenden som avses i 2 mom. förordnar statsrådet personer som är förtrogna med landskapets självstyrelse.

35 §

Rättskipning

Rättskipningen i landskapet ankommer på de domstolar och myndigheter om vilka stadgas i rikslag, om inte något annat följer av 25 eller 26 §.

6 kap.

Språkstadganden

36 §

Ämbetsspråket

Landskapet är enspråkigt svenskt. Ämbetsspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska.

Ålandsdelegationens ämbetsspråk är svenska. Utlåtanden och avgöranden av högsta domstolen som avses i denna lag skall avfattas på svenska.

Vad som i denna lag stadgas om språket inom statsförvaltningen gäller i tillämpliga delar även för den evangelisk-lutherska kyrkans myndigheter i den mån annat inte följer av kyrkolagen.

37 §

Rätt att använda finska

Finska medborgare har rätt att i egen sak inför domstol och andra statsmyndigheter i landskapet använda finska.

38 §

Skriftväxlingsspråk

Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter i landskapet skall avfattas på svenska. Detsamma gäller skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och Ålandsdelegationen och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del därav.

Fördrag som enligt 59 § skall tillställas lagtinget för godkännande, kan likväl översändas

till landskapet på originalspråket, om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska.

Vad som stadgas i 1 mom. om landskapsmyndigheterna gäller även de kommunala myndigheterna i landskapet.

39 §

Översättningar

Domstolarna och länsstyrelsen i landskapet skall på begäran av sakägare till sina expeditioner foga en översättning till finska.

Är en handling som har tillställts en domstol eller någon annan riksmyndighet avfattad på finska, skall myndigheten vid behov se till att handlingen översätts till svenska.

En enskild sakägare i landskapet har rätt att i ärenden som handläggs av en i 38 § 1 mom. nämnd statsmyndighet i riket till expeditionen få fogad en översättning till svenska i de fall då expeditionen med stöd av den allmänna språk-lagstiftningen utfärdas på finska.

40 §

Undervisningsspråk

Undervisningsspråket i skolor som bekostas med allmänna medel och får understöd av sådana är svenska, om inte något annat stadgas genom landskapslag.

41 §

Kunskaper i finska

Den som har avlagt examen vid en undervisningsanstalt i landskapet kan, i enlighet med vad som närmare stadgas i förordning, vinna inträde och avlägga examen vid en svensk- eller tvåspråkig undervisningsanstalt vars huvudman är staten eller som erhåller understöd av staten, även om han inte har de kunskaper i finska som krävs för inträde och avläggande av examen.

42 §

Statsanställdas språkkunskap

Angående den språkkunskap som krävs för statsanställda i landskapet stadgas med landskapsstyrelsens samtycke genom förordning. Staten skall anordna utbildning på svenska för sina anställda i landskapet.

43 §

Information och föreskrifter på svenska

Statsrådet skall verka för att behövlig information om varor och tjänster till åländska konsumenter i mån av möjlighet ges på svenska.

Statsrådet skall även se till att bestämmelser

och föreskrifter som skall gälla i landskapet finns tillgängliga på svenska.

7 kap.

Landskapets ekonomi

44 §

Budget

Lagtinget fastställer budget för landskapet. Den innefattar landskapets samtliga inkomster och utgifter. Lagtinget kan i landskapslag besluta om bildande av fonder som inte upptas i budgeten.

När budgeten fastställs skall lagtinget sträva efter att de sociala förmånerna för landskapets befolkning är minst desamma som i riket.

Om lagtingets rätt att lagstifta om skatter samt om grunderna för avgifter som uppbärs inom landskapsförvaltningen stadgas i 18 § 5 punkten.

45 §

Avräkning

För att täcka utgifterna för självstyrelsen tillförs landskapet årligen av statsmedel ett belopp som fastställs vid en särskild avräkning (avräkningsbeloppet).

Avräkningen verkställs årligen i efterhand för varje kalenderår. På avräkningsbeloppet betalas ett årligt förskott.

46 §

Beräkning av avräkningsbeloppet

Avräkningsbeloppet beräknas så att de i statsbokslutet för respektive år redovisade inkomsterna med undantag för upptagna nya statslån multipliceras med ett visst relationstal (avräkningsgrunden).

47 §

Avräkningsgrunden och ändring av den

Avräkningsgrunden är 0,45 procent.

Om grunderna för statsbokslutet genomgår ändringar som väsentligt inverkar på avräkningsbeloppets storlek, skall avräkningsgrunden ändras.

Avräkningsgrunden skall höjas,

1) om landskapets utgifter har ökat genom att landskapet övertar förvaltningsuppgifter som ankommer på riket eller, efter överenskommelse med riket, genom att landskapet svarar för verksamhet som helt eller till betydande del tjänar riksintressen,

2) om uppnåendet av självstyrelsens syften orsakar väsentligt ökade kostnader, eller

3) om landskapets förvaltning annars belastas av betydande utgifter som inte hade förutsetts när denna lag stiftades.

Avräkningsgrunden skall sänkas, om riket har övertagit förvaltningsuppgifter som ankommer på landskapet och landskapets utgifter därigenom har minskat.

Om ändring av avräkningsgrunden stadgas i rikslag med lagtingets bifall.

48 §

Extra anslag

På framställning av lagtinget kan extra anslag beviljas för osedvanligt stora engångsutgifter som inte rimligen kan finansieras med landskapets budget. Extra anslag kan beviljas endast för uppgifter som faller inom landskapets behörighet.

49 §

Skattegottgörelse

Överstiger den i landskapet för ett skatteår debiterade inkomst- och förmögenhetsskatten 0,5 procent av motsvarande skatt i hela riket, tillkommer det överstigande beloppet (skattegottgörelse) landskapet.

50 §

Upptagande av lån

För landskapets behov kan upptas obligationslån och andra lån.

51 §

Särskilda bidrag

Landskapet skall beviljas bidrag av statsmedel

1) till förhindrande eller undanröjande av sådana väsentliga rubbningar i samhällsekonomi som särskilt drabbar landskapet, samt

2) för täckande av sådana kostnader som föranleds av naturkatastrof, kärnkraftsolycka, oljeutsläpp eller någon annan därmed jämförbar händelse, om inte landskapet skäligen bör bära kostnaderna.

Framställning om bidrag skall göras av landskapsstyrelsen senast under året efter det kalenderår till vilket utgifterna hänför sig. Ärendet skall om möjligt avgöras inom sex månader efter framställningen.

8 kap.

Landshövdingen och Ålandsdelegationen

52 §

Utnämning av landshövdingen

Till landshövding utnämns en person som har nödvändiga förutsättningar att utöva ämbetet så att landskapet förvaltas väl och statens säkerhet tillvaratas.

Landshövdingen utnämns av republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman. Om samförstånd inte uppnås, skall presidenten utse landshövdingen bland fem personer som har föreslagits av lagtinget.

53 §

Tjänstförrättande landshövding

Om tjänsten som landshövding är obesatt eller landshövdingen har förhinder, kan republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman förordna en lämplig person att tills vidare sköta tjänsten.

54 §

Entledigande av landshövdingen

Uppkommer fråga om entledigande av landshövdingen, skall lagtingets talman höras innan beslut fattas.

55 §

Ålandsdelegationens sammansättning och beslutförhet

Ordförande i Ålandsdelegationen är landshövdingen eller någon annan som har förordnats av republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman. Vid förhinder för ordföranden förs ordet av hans suppleant, som likaså förordnas av presidenten efter överenskommelse med lagtingets talman. Till ledamöter i delegationen utser statsrådet och lagtinget vardera två personer och för var och en av dem två suppleanter.

Delegationen är beslutför endast såsom fulltalig.

Delegationen kan höra sakkunniga.

56 §

Ålandsdelegationens uppgifter

Delegationen ger på begäran utlåtanden till statsrådet och dess ministerier samt till landskapsstyrelsen och domstolar.

Delegationen skall avgöra ärenden som avses i 62 §.

Delegationen skall dessutom

- 1) verkställa den avräkning som avses i 45 §,
- 2) fastställa skattegottgörelsen enligt 49 § samt
- 3) bevilja extra anslag enligt 48 § och bidrag

enligt 51 § samt besluta om de villkor som möjligen förenas med dem.

Delegationen fastställer storleken på det förskott som nämns i 45 § 2 mom.

Beslut av delegationen i frågor som avses i 3 mom. stadfästs av republikens president. Beslutet skall inom tre månader stadfästas oförändrat eller lämnas utan stadfästelse. Om ett beslut lämnas utan stadfästelse, skall ärendet hänskjutas till delegationen för ny behandling.

57 §

Kostnaderna för Ålandsdelegationen

Landskapet svarar för kostnaderna för Ålandsdelegationen till den del de hänför sig till de ledamöter som lagtinget har utsett. De övriga kostnaderna betalas av statsmedel.

9 kap.

Internationella fördrag

58 §

Förhandlingar om internationella fördrag

Landskapsstyrelsen kan hos behörig myndighet göra framställning om förhandlingar om fördrag med en främmande makt.

Landskapsstyrelsen skall underrättas om förhandlingar om ingående av fördrag med en främmande makt i fråga om angelägenheter som faller inom landskapets behörighet. Gäller sådana förhandlingar angelägenheter som annars kan ha särskild betydelse för landskapet, skall landskapsstyrelsen underrättas, om detta lämpligen kan ske. Landskapsstyrelsen skall, om särskilda skäl finns, ges tillfälle att delta i förhandlingar som avses här.

59 §

Ikraftträdande av internationella fördrag

Om ett internationellt fördrag som Finland ingår innehåller en bestämmelse som står i strid med denna lag, blir bestämmelsen gällande i landskapet endast om därom stiftas en lag i den ordning som stadgas i 67 och 69 §§ riksdagsordningen samt 69 § i denna lag.

Om ett fördrag innehåller en bestämmelse i en fråga som enligt denna lag faller inom landskapets behörighet, skall lagtinget för att bestämmelsen skall bli gällande i landskapet ge sitt bifall till den författning genom vilken bestämmelsen sätts i kraft.

Lagtinget kan bemyndiga landskapsstyrelsen att ge bifall som avses i 2 mom.

Särskilda stadganden

60 §

Lagenligheten av landskapsförordningar samt behörighetskonflikter

Om ett stadgande i en landskapsförordning står i strid med landskapslag eller i landskapet tillämplig rikslagstiftning, får det inte tillämpas av myndigheterna.

Uppstår meningsskiljaktighet angående en landskaps- eller riksmyndighets behörighet att vidta en viss förvaltningsåtgärd, avgörs frågan på framställning av landskapsstyrelsen eller riksmyndigheten av högsta domstolen, sedan utlåtande har inhämtats av myndigheten i fråga och Ålandsdelegationen.

61 §

Statens mark och byggnader

Behöver staten mark i landskapet för egentlig statsförvaltning, skall landskapet tillhandahålla lämpliga områden. Om landskapet inte tillhandahåller områden, är staten oförhindrad att utan landskapets medverkan förvärva behövlig mark.

Om sådan mark som avses i 1 mom. inte längre behövs för egentlig statsförvaltning, övergår statens rätt till landskapet, varvid byggnader och anläggningar som blivit obehövliga tillfaller landskapet om de inte flyttas bort.

Om tillhandahållande av mark enligt 1 mom. och om övertagande av mark och annan egendom enligt 2 mom. skall respektive ministerium och landskapsstyrelsen överenskomma.

Vid inlösen av fast egendom för statens behov tillämpas rikets lag.

62 §

Meningsskiljaktighet i vissa fall

Uppstår meningsskiljaktighet i en fråga som avses i 30 § 12 punkten eller 61 § 1 eller 2 mom., avgörs saken av Ålandsdelegationen.

63 §

Landskapets rätt till arv

Om det inte finns någon arvinge till den som vid sitt frånfalle var fast bosatt i landskapet, tillfaller arvet landskapet Åland. Fast egendom eller därmed jämförbar annan egendom, som landskapet har fått i arv, som finns utanför landskapet och som inte behövs för att täcka

boets skulder, skall dock överlämnas till staten.

64 §

Examen i annat nordiskt land

Genom förordning kan stadgas att en examen som utgör behörighetsvillkor för statstjänst i landskapet kan ersättas med en jämförbar examen i Danmark, Island, Norge eller Sverige.

65 §

Statlig näringsverksamhet och vissa tjänster i landskapet

Förbehålls staten, en självständig statsanstalt eller ett samfund i vilket staten har avgörande inflytande ensamrätt att utöva sådan näringsverksamhet som enligt 27 och 29 §§ regleras genom rikslagstiftning, kan genom förordning stadgas att landskapet eller ett samfund där landskapet har avgörande inflytande skall ha samma rätt att utöva motsvarande näring på Åland, om det inte föreligger vägande skäl mot detta.

Vad som i 30 § 1 punkten, 42 § 1 mom. och 64 § stadgas om statstjänst gäller även tjänster i landskapet vid självständiga statsanstalter. Detsamma gäller också, på det sätt som stadgas genom förordning, för tjänster i samfund i vilka staten har avgörande inflytande.

66 §

Skattefrihet för landskapet

I fråga om skattefrihet och andra därmed jämförbara förmåner åtnjuter landskapet samma rätt som staten.

67 §

Införande av kommunal rösträtt i vissa fall

Under de förutsättningar som anges i landskapslag medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen.

Beslut om antagande av en landskapslag som avses i 1 mom. skall fattas med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

68 §

Valkrets

Vid riksdagsmannaval och vid val av republikens president utgör landskapet en valkrets. Om dessa val stadgas särskilt.

Ändring av självstyrelselagen. Landskapslagar som antas med kvalificerad majoritet

Denna lag kan inte ändras, förklaras eller upphävas annat än genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget, inte heller kan avvikelser från den göras på något annat sätt. Besluten skall i riksdagen fattas i den ordning som gäller vid ändring, förklaring eller upphävande av grundlag och i lagtinget med en majoritet om minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

I landskapslag kan stadgas att beslut om antagande av landskapslag skall fattas av lagtinget med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. En landskapslag där ett sådant stadgande ingår skall antas i samma ordning.

11 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsstadganden

70 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

Genom denna lag upphävs självstyrelselagen för Åland av den 28 december 1951 (670/51) jämte senare ändringar (den äldre lagen), samt lagen den 16 februari 1979 om tillämpningen i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden (182/79) och övriga stadganden som står i strid med denna lag.

Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. Landstinget kan redan innan lagen träder i kraft vid antagande av landskapslag tillämpa denna lags stadganden. En sådan landskapslag blir dock inte gällande förrän denna lag har trätt i kraft.

Ålandsdelegationen som utses enligt denna lag sköter också de uppgifter som enligt den äldre lagen ankommer på Ålandsdelegationen.

71 §

Tidigare stadgandens giltighet

Har genom denna lag eller med stöd av den till rikslagstiftningen hänförs ett rättsområde som tidigare reglerats genom landskapslag, eller till landskapets lagstiftningsbehörighet överförts ett område som tidigare har reglerats genom rikslagstiftning, skall landskapslag eller rikslagstiftning, som inom detta rättsområ-

de tillkommit innan denna lag har trätt i kraft, fortfarande tillämpas i landskapet till dess den upphävs, landskapslagen genom förordning och rikslagstiftning genom landskapslag.

72 §

Hembygdsrätt

Den som när denna lag träder i kraft har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet har rätt att på ansökan hos landskapsstyrelsen erhålla hembygdsrätt i enlighet med den äldre lagens stadganden därom.

I fråga om hembygdsrätt följer adoptivbarn sina adoptivföräldrar även då barnet har adopterats innan denna lag träder i kraft.

73 §

Utövande av näring

Den som när denna lag träder i kraft har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet har rätt att, sedan han utan avbrott varit bosatt under fem år i landskapet, utöva näring i landskapet med stöd av stadgandena i den äldre lagen.

Enskilda personer, bolag, andelslag, föreningar, andra sammanslutningar och stiftelser, som när denna lag träder i kraft utövar näring i landskapet med stöd av stadgandena i den äldre lagen, har rätt att även framdeles utöva näring enligt den äldre lagen.

74 §

Behandling av ärenden vid övergång av behörighet

Ett ärende som är anhängigt när behörighet enligt denna lag övergår från en myndighet till en annan skall slutbehandlas av den myndighet där ärendet är anhängigt, varvid den lagstiftning som gällde före överföringen skall iakttas.

Då ändring söks i en myndighets avgörande som har givits innan behörigheten övergick skall den äldre lagen och annan tillämplig tidigare lag följas.

75 §

Statsanställda

Den vars uppgifter i ett anställningsförhållande till staten enligt denna lag har överförts till landskapet skall, om han samtycker därtill, med bibehållna förmåner överflyttas till motsvarande uppgifter i landskapets tjänst i enlighet med vad som stadgas genom förordning.

Till dess en förordning som avses i 42 § 1 mom. har givits, skall om den språkkunskap som krävs av den som anställs i statens tjänst i landskapet gälla vad som när denna lag träder

i kraft stadgas i den äldre lagen och i lagstiftningen om den språkkunskap som skall av statstjänstemän fordras.

Den som när denna lag träder i kraft är anställd i statens tjänst i landskapet är utan hinder av en förordning som utfärdats med stöd av 42 § 1 mom. fortfarande behörig att inneha anställningen.

76 §

Tjänsteåtal

Vad som i den äldre lagen stadgas om tjänsteåtal mot lantrådet, ledamöter och föredragande vid landskapsstyrelsen samt andra tjänstemän vid landskapsförvaltningen skall gälla till dess annorlunda stadgas genom förordning.

77 §

Ordinarie finansiell utjämning, extraordinarie anslag och ändring av avräkningsgrunden

Ordinarie utjämning enligt den äldre lagen verkställs sista gången för året innan denna lag träder i kraft.

Helsingfors den 16 augusti 1991

Republikens President
MAUNO KOIVISTO

Till extraordinarie anslag som har blivit stadfäst innan denna lag träder i kraft kan tillägg beviljas under två år efter ikraftträdandet.

Avräkningsgrunden skall ändras, om grunderna för statsbokslutet innan lagen träder i kraft genomgår ändringar enligt 47 § 2 mom.

78 §

Mark, byggnader och anläggningar

Vad som stadgas i 61 § 2 mom. gäller även mark, byggnader och anläggningar som när denna lag träder i kraft används för egentlig statsförvaltning.

Genom förordning kan stadgas att annan staten tillhörig mark, byggnad eller anläggning än sådan som avses i 1 mom. övergår till landskapet.

79 §

Lös egendom

Då en landskapsmyndighet enligt denna lag övertar en statsmyndighets verksamhet, skall statsmyndighetens lösa egendom i landskapet, vilken behövs för verksamheten, utan ersättning överlätas till landskapet.

Justitieminister Hannele Pokka

C. Isle of Man

The Government and Legal System of the Isle of Man

Introduction

The Isle of Man is famous for its tailless cats, its kippers, and its motor cycle races. It is even known for its fairies, and for men with three legs! In reality it is rather different. The most important activity on the island, in terms of employment, is now light engineering, and the most important sources of revenue for the Island are now Banking, Insurance and Shipping.

But a visitor to the Island will first notice the Victorian hotels and boarding houses on the Douglas seafront, built for generations of holidaymakers long since gone, and which now present a problem both for the town planner and for the conservationist concerned with the preservation of Victorian buildings. Away from Douglas, the visitor will discover an attractive countryside of rolling hills and moorlands, cut by mountain streams, and, in the coastal areas, small towns and villages set amongst neat farms, with an ancient Celtic field system not unlike that of parts of Ireland and Cornwall. But farmers and hoteliers now form a small proportion of the Island's population. As elsewhere in the British Isles, traditional industries are in decline. Computer operators outnumber fishermen and teachers outnumber farmers. In many respects life in the Isle of Man is no different from that in mainland Britain.

However, although the Island is in the north-western half of the British Isles, and not many generations ago formed part of the Gaelic speaking world with Ireland and Highland Scotland, it has become in recent years, at least by the standards of north-west Britain, a relatively prosperous place with an unemployment rate today of under 9%. This modest prosperity is almost entirely due to the fact that the Island is not, in constitutional and legal terms, part of mainland Britain, but has its own Government and legal system.

Why does the Isle of Man, an island rather larger than the Isle of Wight, but with a population of only 65,000, lying thirty to forty miles to the west of Cumbria, have its own government? Geographically one would have expected the Island to have been a small English or Scottish county, or be part of, say Cumbria, or Galloway in Scotland, which is the closest part of mainland Britain. Not only is the Island not part of

England or Scotland, it is not even part of the United Kingdom. Perhaps it is even more surprising to find that the Island is not even part of the European Economic Community, except for certain very limited purposes. The answer, of course, has to be found in the Island's peculiar history. The Island has its own Government because it is an ancient kingdom with a legislature and legal system which pre-date the Island's association with England.

The Scandinavian Kingdom

For about 400 years, from the 9th to the 13th centuries, the Island formed part of the dominions of Norway which had been established by the Viking raiders and settlers. The characteristic institution of the Scandinavians was an annual open air assembly, presided over by the King or Chief and his officers and attended by the leading men of the community, where disputes were settled and laws were proclaimed. In the Isle of Man a Scandinavian kingdom was established about 1000 years ago, with an open air assembly which became known as the "Tynwald". Tynwald means literally, in the Norse language, the "Parliament Field". The Scandinavian Kings of Man, however, always remained subordinate to the Kings of Norway, to whom they owed formal allegiance.

In 1266 Scandinavian rule ended, when the King of Norway formally ceded the Island to the King of Scotland. Thereafter the Island was fought over by England and Scotland, until eventually the claim of England was established during the reign of King Edward III. However, Edward III and his successors did not incorporate the Island into England. Instead they assumed, in effect, the position formerly held by the Kings of Norway, and merely made grants of the Kingdom of Man when a vacancy in the Kingship occurred.

The Stanleys

The turning point in the Island's history proved to be the grant of the Kingdom, or Lordship as it came to be called, of Man by Henry IV to Sir John Stanley, in 1405, the grant being made permanent in 1406. For over 350 years thereafter, the descendants of Sir John Stanley, who subsequently became also the Earls of Derby, were the hereditary lords of the Island. Under their rule the Tynwald, established by the Scandinavians, continued to meet, and the customary laws and institutions of the Island remained largely undisturbed.

The Revestment

The long reign of the Stanleys, and their descendants, ended in 1765. During most of the preceding four centuries England had taken very little interest in the Island, but in the 18th century the Island became a haven for smugglers and a cause of financial loss for the English Treasury. Following protracted negotiations, King George III purchased the Lordship of Man from the Duke of Atholl, who was then the hereditary lord, for £70,000. In effect the government of the Island which had, for 350 years, vested in the descendants of Sir John Stanley was re-vested in the English Crown.

By 1765, England and Scotland had, of course, been united, and the union between Great Britain and Ireland was to follow at the end of the century. It is surprising therefore that the opportunity was not taken after 1765 by the British Government to incorporate the Island into Great Britain, or subsequently the United Kingdom of Great Britain and Ireland. In fact a proposal was made for the Island to become part of the County of Cumberland, but it was not implemented.

Direct rule

What happened in fact, after 1765, was that the Island was administered like a Crown colony by a Governor appointed from London, and taxes raised in the Island were treated as part of the revenue of Great Britain. The system of government by direct rule was not popular. Although Tynwald continued to meet, there was considerable resentment against the English establishment in the Island, an attitude which survived until recent times.

Devolution

Eventually the British government responded to Manx discontent, and in 1866 Parliament passed the Isle of Man Customs, Harbours and Public Purposes Act, which separated the finances of the Island from those of the United Kingdom and started the process of gradual devolution of power from London to the Island which has continued to the present day and which has led to more or less complete internal autonomy for the Island.

Why wasn't the Island incorporated into Great Britain at the end of the 18th century or early 19th century when this could have easily occurred?

Obviously the relative remoteness and unimportance of the Island made it scarcely worth bothering about. But tradition has always been

a significant factor in British history, and the antiquity and continuity of Tynwald combined with a strong sense of national identity by the Manx people, weighed against an enforced incorporation of the Island with Great Britain.

Recognition of the Island's Status by the English Judges

Additionally, the status of the Island had, long before, been authoritatively determined by the English judges, the first such occasion being in 1523. The King's Council then held that the Island was not part of the realm of England nor was governed by the laws of England and that no general Act of Parliament extended to the Isle of Man, but by special mention might extend to it.

Seventy five years later, in 1598, a dispute between members of the Stanley family was referred by Queen Elizabeth I to the Chief Justices of England, who gave a further ruling which has remained the basis for the Island's constitutional position to this day.

The Chief Justices said, firstly, that the Isle of Man was an ancient Kingdom of itself not part of the Kingdom of England. They affirmed the case of 1523 that the Island was not part of the realm of England nor was governed by the laws of England. They said that the Island was in a similar position to the French territories of the King of England when they were in the King of England's hands, and lastly they confirmed that no general Act of Parliament did extend to the Isle of Man but by special mention might extend to it.

The decisions of 1523 and 1598 were treated as authoritative in all the principal commentaries on English law, including that of William Blackstone in the 18th century. Such long established legal precedents no doubt also weighed against any change being made in the Island's constitutional position.

Relationship with United Kingdom in International Law

Notwithstanding the antiquity of the Island's independence, and the strong historical and legal basis for that status, the Island has often been treated as a "de facto" part of the United Kingdom. In order to clarify the status of the Island (and of the Channel Islands) for the purpose of international treaties, in October 1950, Ernest Bevin, the British Foreign Secretary, issued a formal circular which explained that although in municipal law the Channel Islands and the Isle of Man did not form part of the United Kingdom, the British Government had hitherto

regarded treaties as applying to those Islands unless the contrary had been expressly stated.

The circular then stated —

“His Majesty’s Government have come to the conclusion that it would be more consistent with the constitutional position of these islands to regard them for international purposes as not forming part of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland ...

For the purpose of any treaty or international agreement to which his Majesty’s Government may become a party hereafter, the Channell Islands and the Isle of Man will, unless the contrary is expressly stated in each case, be included amongst the territories for whose international relations His Majesty’s Government are responsible.”

In 1972, when the United Kingdom joined the EEC, the Isle of Man was treated as a European territory for whose external relations the United Kingdom was responsible, although the Treaty was applied to the Channel Islands and the Isle of Man only for limited purposes, these, broadly speaking, being Customs matters and free trade.

In December 1983 in a debate in the House of Commons relating to a fishing dispute between the Isle of Man and the United Kingdom, Mr. David Mellor, the Under Secretary of State for the Home Department, made the following comment about the Isle of Man.

“For over a thousand years, Manx law has been made by the Island’s Parliament, the Tynwald, which is probably the oldest continuing legislature in the world. The legitimacy and validity of Acts of the Tynwald are not based on any grant of competence from the United Kingdom Parliament. Parliament has always recognised their existence and validity, and that recognition can be found in a number of our own statutes, which refer explicitly to Isle of Man legislation. So there is no doubt about the competence of the Tynwald to make law domestic to the Isle of Man. However one important aspect of the relationship between the United Kingdom and the Isle of Man is the consideration of defence and foreign affairs. The United Kingdom Government are responsible for those matters and the ultimate responsibility for the good government of the Isle of Man. That rests on the right of Parliament to legislate for the Island in the last resort ... The essence of the relationship has

been, and continues to be, that the Tynwald legislates in matters domestic to the Island, subject to its statutes receiving Royal Assent, and appropriate United Kingdom legislation may be extended to the Isle of Man by Order in Council and that in some contexts United Kingdom legislation may apply to the Island directly when it deals with matters for which the United Kingdom is responsible on the Island's behalf”.

So much for the reasons for the Island's independent status and its relationship with the United Kingdom. We must now look briefly at the legislature, the executive government, and the judicial and legal system of the Island at the present day.

Tynwald — The Legislature

The Island's legislature is the ancient Tynwald, which still meets every July for the traditional open air ceremony at Tynwald Hill, St. Johns. It has two branches, the House of Keys, with twenty four members, elected every five years and the Legislative Council with ten members, eight of whom are elected for terms of five years by the House of Keys, usually, although not necessarily, from amongst senior members of the Keys. The other two members of the Legislative Council are the Anglican Bishop of the Island, which constitutes a separate diocese within the Church of England, and the Attorney General who has no vote.

Laws are enacted by procedures similar to those of Westminster. Bills are normally introduced into the House of Keys, before going to the Legislative Council. A Bill passed by both branches of Tynwald does not become law until it has received the Royal Assent, which, with a few exceptions, is now given by the Lieutenant Governor on behalf of the Queen. The grant of Royal Assent is not a mere formality, and some twenty years ago was refused when it appeared that a Bill which had been passed by Tynwald would be in conflict with international law applying to the Island.

Tynwald has authority to legislate on any subject without restriction. By convention and practice, however, certain subjects are left to the Parliament at Westminster to deal with. At the present time these include the armed forces of the Crown, citizenship, immigration and extradition, and copyright, patents and trade marks. Parliamentary legislation dealing with wireless telegraphy, some aspects of merchant shipping, civil aviation and sea fisheries also extend to the Island.

International conventions and treaties, including the European Economic Community treaties are normally given force in Manx law by Acts of Tynwald.

Although for obvious reasons the relationship between the Isle of Man and the United Kingdom is very unequal, Tynwald is not a subordinate legislature and does not derive its authority from Westminster. In the unlikely event of there being a conflict between an Act of Parliament extending to the Isle of Man, and an Act of Tynwald, both Acts having of course received the Royal Assent, then it has been stated by the Manx High Court that the ordinary rule of construction would apply and the later Act, whether of Tynwald or Parliament, must prevail.

In recent years a great effort has been made to modernise Manx legislation, and in 1986 a record number of fifty one Acts of Tynwald received the Royal Assent. The oldest Manx legislation still in force is a declaration of customary laws made by Tynwald in 1417.

We must now turn to the executive government of the Island.

The Lieutenant Governor

The formal head of the Government is the Lieutenant Governor who is appointed by the Crown for a five year term. While the Governor plays a very important role in the life of the Island as her Majesty's representative, he now plays only a limited rôle in executive government.

The Chief Minister and Ministers

The political head of the government is the Chief Minister, who is formally appointed by the Governor after being elected by Tynwald. The Chief Minister is assisted by nine other Ministers who are selected by him, subject to Tynwald's approval. Each Minister heads one of the nine Departments of the government, the most important being the Treasury and the others being the Departments of Home Affairs, of Industry, of Agriculture, Fisheries and Forestry, of Health and Social Security, of Tourism and Transport, of Local Government and the Environment, of Education, and of Highways, Ports and Properties.

Council of Minister

The Council of Minister, or cabinet, comprising the Chief Minister and the nine other Ministers, meets every week. The Council has

power to give general directions to individual Departments, and generally determines government policy.

The Chief Minister and Ministers can be drawn either from the House of Keys or from Legislative Council. The present Chief Minister and seven of the Ministers are from the House of Keys with the remaining two Ministers from the Legislative Council. The nine Government Departments are serviced by the Isle of Man Civil Service.

Statutory Boards

Besides the nine Departments there are three government-owned public utilities, the Manx Electricity Authority, the Isle of Man Water Authority and the Isle of Man Post Office Authority, and three supervisory bodies for banking, insurance and telecommunications. There is also a semi-autonomous body, funded by government, the Manx Museum and National Trust.

Tynwald Court

Naturally the Executive Council can only function effectively if it has the support of Tynwald. The two branches of Tynwald, the House of Keys and the Legislative Council, meet together each month as one body, which is known as the Tynwald Court. All public expenditure and most subordinate legislation must be approved by Tynwald Court, and it is also the forum for general debate. Tynwald Court, which elects the Chief Minister, may also dismiss him by a vote of no confidence.

Although there is no party system, and all members of Tynwald, other than the Speaker of the House of Keys and the President of the Legislative Council, hold office as Ministers, or as members of Departments or other public bodies, debate in Tynwald Court, and the two branches, can be extremely lively with members forming interest groups in different issues. But as there is no party system and no party whip the political system has to work by consensus rather than confrontation.

Revenue

An important feature of the Manx Government is the legal obligation, prescribed by Act of Tynwald, to balance revenue and expenditure from year to year and to maintain a reserve fund. Rather more than half the Manx Government's annual revenue, now about £100 million, comes from indirect taxation, VAT and Customs and Excise, with the remainder coming from income tax, the maximum rate being 20%. The Island has a customs and excise agreement with the United

Kingdom, revised in 1979, under which the Island and the United Kingdom form a common customs area, and the Isle of Man agrees to keep its indirect taxation broadly in line with that of the United Kingdom. The agreement is subject to termination on either side, and it is presently a political issue in the Island as to whether any change in the agreement is appropriate.

Last, but not least, we must turn to the Island's courts and legal system.

Deemster

Besides the twenty four members of the House of Keys, the oldest offices in the Island are those of the two Deemsters. It appears that the Deemsters in the old Scandinavian kingdom were the guardians of the traditional, unwritten law. Over the centuries the office of Deemster has evolved into that of a professional judge. The two Deemsters today are the Island's High Court judges. Their jurisdiction embraces all the criminal and civil matters which in England are exercised by the High Court, the County Court and the Crown Court.

High Bailiffs and Magistrates

In 1777 there was established the office of High Bailiff. Today, together with the Deputy High Bailiff, he acts as a stipendiary magistrate and as coroner of inquests, and also presides over the licensing court and various other quasi-judicial bodies. In addition there are lay magistrates, who have a jurisdiction broadly similar to that of the English magistrates' courts.

Judge of Appeal

Appeals from a decision of a Deemster, or of the High Bailiff or magistrates, are heard by the Staff of Government Division of the High Court, which consists of the two Deemsters together with the Judge of Appeal. This is a part-time appointment held by a Queen's Counsel from the English Bar. The quorum for the Staff of Government Division is two, so that appeals from the High Bailiff or magistrates may be heard by the two Deemsters sitting alone, whereas an appeal from one of the Deemsters must be heard by the Judge of Appeal and the other Deemster. When necessary, acting Deemsters are appointed from outside the Island to deal with cases with which neither of the Deemsters is able, for one reason or another, to deal.

Privy Council

An appeal lies from the Staff of Government Division, with leave, in both civil and criminal matters, to the Judicial Committee of the Privy Council. In practice these appeals are very rare, although as legal aid is now available for this purpose they are likely to become more common.

The Manx Bar

The legal profession in the Island merits a special comment. The profession now numbers over 40 in private practice. Only those who have been admitted as advocates of the Manx Bar have the right of audience in the Manx courts, although English barristers may be licensed for particular cases. Manx advocates are organised like English solicitors into partnerships.

The work of a Manx advocate is similar to that of an English solicitor but there are significant differences. In the first place all practising Advocates, except the most senior, are obliged to take part in the criminal legal aid scheme. The range of work which a Manx advocate may be called upon to do is also wider than most solicitors in England normally experience. Besides having to do some court work and the usual conveyancing, probate and family law work, the development of banking and insurance in the Island has increased the commercial work which a Manx advocate will be expected to undertake.

But the greatest difference between the work of a Manx advocate and an English solicitor is that access to Manx law is difficult. There are virtually no text books or commentaries on Manx law. There are no modern indices to the Manx statutes, and certainly no annotated editions like those which the English solicitor has in Halsbury's Statutes of England.

The absence of text books is a difficulty which faces every small jurisdiction. However in 1984 the publication began of a professionally edited series of Manx Law Reports, and in addition a half-yearly Manx Law Bulletin, with notes on current legislation and Manx cases together with articles of general interest, has been published since 1983.

In practice the absence of books on Manx law means that Manx advocates have to rely on text books on English law, and make allowances for the differences between Manx and English law.

Manx Law

What are the sources of Manx law?

The Isle of Man was not, in origin, a "Common Law" country, in

the sense that the English Common Law was the law of the Island. When Sir John Stanley was granted the Isle of Man in 1405, there was already established a system of law, albeit by oral tradition. We have seen that in 1523 and again in 1598 the Chief Judges of England held that the Island was not governed by the laws of England. The Stanleys and their officials were clearly irritated by the Manx oral legal tradition — in a language which they did not understand — and at different times directions were given to the Deemsters to set down in writing — in English — the customary unwritten laws of the Island.

The Manx statute book begins in 1417. It was then that Sir John Stanley, the son of the John Stanley to whom the Island was granted by Henry IV, visited the Island and required the Deemsters and the Keys to give an explanation of the ancient constitution and laws of the Island. Deemsters and Keys at meetings of Tynwald, and over the years these declarations became a corpus of written law.

The Stanleys also established their own courts, presided over by their own officials. The extant records of the Court of Common Pleas date from 1496, and those of the Chancery and Exchequer courts from 1578 and 1580 respectively. The proceedings of these courts, and also of the ecclesiastical courts of the Bishop and his officials, which dealt with wills and family matters as well as church affairs, were written down in the English language, and formed precedents for Manx law. Meanwhile the Deemsters continued to administer the unwritten laws, known as the “Breast Law”, using the Manx Gaelic language of the ordinary people. The courts of Common Pleas, of Chancery and of Exchequer were amalgamated with the Deemsters courts to form the present High Court in 1884.

The first comprehensive written statement of Manx law was made by Deemster Parr in his “Abstract of Manx Law” completed in 1713. Unfortunately it has never been printed. A comprehensive history of Manx law is still awaited.

During the last two hundred years Manx customary law has to a large extent gradually been replaced by statute law, which itself has usually been based on English law. In particular in 1817 a statutory Criminal Code, subsequently replaced by the great Criminal Code of 1872, introduced English criminal law to the Island. There are now no customary or common law offences in Manx criminal law. Moreover whenever Manx customary law is silent and there is no statutory law on the subject in question, the Manx courts have for many generations applied English Common Law and equity. The Isle of Man has thus, by

adoption, become, for the most part an English Common Law country in practice, if not in theory, and has therefore come to enjoy the same legal tradition as most countries in the Commonwealth.

While Manx and English law have been rapidly converging over the last two centuries, differences between the two systems keep appearing. There are parts of Manx law in which it is convenient that differences from English law should be kept to a minimum, and they include the criminal law, contract and tort, family law and social security law. But the law relating to the administration of the Island, to land and planning, to taxation, to companies and financial supervision, to industrial relations and industrial development and to many other matters must be adapted to the special needs of the Island. As far as one can see, the Manx legal system, and indeed the Manx government, will continue to develop independently, whilst always remaining under the influence of the Island's powerful and, we hope, friendly neighbour.

D. Cook Islands (New Zealand)

Located between 156 and 167 deg W longitude, and between 8 and 23 deg S latitude, the 15 islands of the Cooks are an internally self-governing state in free association with New Zealand. The population in December 1986 was 17,185 (provisional).

The main island is Rarotonga (a little over 67 sq. km) which is 3000 km north-east of Auckland. The administrative centre is Avarua. Local time is 10 hrs behind GMT but 'daylight saving' from 1 January to 31 March reduces that by one hour.

The flag comprises the Union Jack in the top left quarter and a ring of white stars on a royal blue background. The stars represent the islands of the group. The National Anthem is *God Save the Queen*, but there is also a Cook Islands national song *Te Atua Mou'e* (God is Truth). New Zealand currency, together with Cook Islands coins, are legal tender.

Public holidays include: 1 January, Good Friday, Easter Monday, 25 April (ANZAC day), early June (Queen's birthday), early August (Constitution Day), late October (Gospel Day), Christmas and Boxing Day.

THE PEOPLE. The Cook Islands Maori is Polynesian and several tribes trace their ancestry back to Samoa and Raiatea (French Polynesia). By tradition there are also connections between the Rarotongans and the New Zealand Maori. The Cook Islands census of 1 December 1981 recorded a total population of 17,754, compared with 18,128 in 1976 and 21,323 in 1971. The southern islands have the most population (86.8% in 1981). The most populous islands are Rarotonga (9530 in 1981), Aitutaki (2335), Mangaia (1364) and Atiu (1225).

Nationality. Cook Islanders are British subjects and citizens of New Zealand through the New Zealand Citizenship Act 1948, and by the Constitution adopted in 1965.

Language. Most islanders are bilingual, using their own Polynesian dialect and English. The languages of Polynesia are all closely related and are of the Malayo-Polynesian family. There is a strong similarity between the dialects of the NZ Maori, the Cook Island Maori and the Tahitian. If a NZ Maori speaks Maori in the Cook Islands he is readily understood. If he goes to Tahiti and speaks Maori without pronouncing his k's, he can still be understood.

Migration. Hundreds of Cook Islanders go to New Zealand to seek

employment. In 1982 there were about 24,500 in New Zealand compared to about 20,000 in 1977 and 4499 in 1961. The largest communities of islanders are in Auckland and timber mill towns.

Religion. The London Missionary Society was the pioneer in educational and missionary effort in the Islands. Evangelisation began at Aitutaki in 1821 and, with some setbacks spread through the group, guided by Rev. John Williams. For many Cook Islanders the most respected early Christian teacher was Papeiha, a Raiatean, who introduced the gospel to Aitutaki in 1821, and Rarotonga in 1823. Many Cook Islanders were sent away in the early days as native pastors to Samoa, the New Hebrides, Papua and elsewhere. The church is still a powerful influence.

About 69 per cent belong to the Cook Islands Christian Church (formerly the LMS); about 15 per cent are Roman Catholic and the remaining 16 per cent Seventhday Adventist, Latter Day Saints, etc.

Lifestyle. Generally, the outer islanders continue to live in extended families with the traditional communal pattern of living. In Rarotonga, lifestyle more closely follows a European style.

Recreation. Favourite pursuits follow Polynesian tradition and include feasting, music-making and dancing. There is also frequent participation in church meetings. Sports include cricket, tennis, rugby, lawn bowls, netball, boxing, golf, sailing and athletics. There is also a fishing club.

GOVERNMENT. The islands formally became part of New Zealand on 11 June 1901. They gained internal self-government in 1965, and after the first general elections held in April 1965 voted to remain in free association with New Zealand. The latter, with the Cook Islands government, assumes responsibilities in external affairs and defence.

Legislature. The Parliament of the Cook Islands established under a written Constitution consists of 24 members each representing a separate constituency. The constituencies are Rarotonga 9; Aitutaki 3; Mangaia 3; Atiu 2; one each in Manihiki, Mauke, Mitiaro, Penrhyn, Pukapuka and Rakahanga. Under amendments to the Constitution in 1981, which extended the life of Parliament from four to five years, a constituency was created in New Zealand to give Cook Islanders living there representation in Parliament. The Constitution is the supreme law and Parliament alone has power to amend or repeal it upon a two-thirds majority vote.

Executive. Executive authority is vested in the ruling monarch of

Great Britain. The Queen's Representative (at present a former Education Minister, Sir Tangaroa Tangaroa) is appointed upon the advice of the Cook Islands Government. Previously, the New Zealand High Commissioner was also Cook Islands Head of State. New Zealand is now represented at the diplomatic level by a Representative.

Executive Government lies with a Cabinet of Ministers comprising the Prime Minister and six other Ministers chosen by the Prime Minister.

Elections. A general election, by universal suffrage, is held every five years. Governing party, elected in the March 1985 General Elections, is the Democratic Party with the Cook Islands Party in opposition.

Local government. Island councils exist on each of the outer islands. They were reconstituted by the Local Government Act 1966 which provides for the chairman to be elected from among council members, instead of having the island Chief Administration Officer in this post as previously. The councils meet regularly to supervise various local activities, collect minor taxes and carry out various island works and services. In addition, most villages have a committee which helps to maintain roads and does other local work.

House of Ariki. The House of Ariki of the Cook Islands consists of up to 15 Ariki, representing all islands in the group, and is required to meet at least once every 12 months. The House acts in an advisory capacity only and considers traditional matters such as customs and any matters submitted to it by Parliament in relation to the welfare of the people. The Ariki are hereditary chiefs.

DIPLOMATIC MISSIONS. The New Zealand Government maintains a permanent office in Rarotonga with the chief officer known as the New Zealand High Commissioner. The Republic of Nauru has a permanent Consulate. Other countries have their New Zealand representative accredited to the Cook Islands.

JUSTICE. The High Court has three divisions: Civil, Criminal and Land. There are two permanent judges, both appointed from New Zealand, who conduct the Court in regular sessions. Justices of the Peace have lesser jurisdiction in criminal, civil and land matters. A Children's Court deals with juvenile crime.

Appeals from all divisions of the High Court are to the Cook Islands Court of Appeal with comprises three judges, one of whom must be a judge of the New Zealand Court of Appeal or the High Court of New

Zealand Appeals from the Court of Appeal go to the Privy Council in London.

Liquor laws. The manufacture of intoxicating liquor without a license is illegal. Liquor is imported by the government and sold through the Cook Islands Liquor Supplies and various authorised stores. There are several licensed hotels, restaurants and bars in Rarotonga, as well as various sporting clubs which may serve members and guests. Aitutaki has two licensed hotels. It is an offence to drink in public places such as outside dance halls.

Gambling. Licences are issued under the Gaming Act 1967, to permit gambling by totalisator, housie (bingo), small raffles and lotteries. A local totalisator covers betting on some New Zealand horse races.

DEFENCE. Under the Cook Islands Constitution Act 1964, New Zealand has retained responsibility for the defence of the Islands.

EDUCATION. Schools are operated by the government, the Roman Catholic Mission, and the Seventh-day Adventist Mission. Under the Education Act 1966 education is free and compulsory between the ages of six and 15.

There are 38 schools, including nine colleges, 26 primary schools and a teacher's college. Pre-school centres are established on most islands. There is also an apprentice training scheme.

The Roman Catholic mission operates two primary schools, and Nukutere College at Avarua, Rarotonga. The Seventh-day Adventists operate two primary schools, Paparoa Junior College at Titikaveka, Rarotonga, and a college on Aitutaki.

Schools in 1984 recorded a total of 6421 pupils (including pre-school). In government schools, there were 3148 in primary (grades 1–6), and 2746 in secondary (forms 1–6). In the Seventh-day Adventist schools there were 142 in primary and 98 in college. In the Roman Catholic schools there were 241 in primary and 203 in college.

The Teachers College completed at Tereora in 1970 had 32 students in 1981. Teacher trainees at local and overseas institutions average 30 annually. The University of the South Pacific has an extension centre at Avarua.

Students enrolled overseas are mainly in New Zealand and Fiji, with some in Western Samoa, Papua New Guinea and Australia. Up to 100 students and trainees receive education or vocational training each year under various aid programmes.

LABOUR. In the northern atolls, people subsist largely on coconuts and fish. There is little economic opportunity other than making copra. In the Southern Group, many people work on their own plantations although in recent years there has been a noticeable shift into other forms of paid labour.

In 1985 the distribution of wage earners on Rarotonga was:

Commerce, hotels and restaurants 32.12%, Manufacturing 23.64%, Community, social and personal services 15.30%, Transport and communication 12.12%, Construction 8.86%, Other (including agriculture and fishing) 7.96%

The government is a major employer with 80.6 per cent of all salary earners, most of these in service departments. Most private sector employees work in commerce, hotels and restaurants, small manufacturing and financial services.

Wages. The minimum wage rate in 1988 was \$NZ2.09 per hour for adults. Construction workers received the highest rate at 2.54 per hour.

Unions. Unions do not play a very significant role. Main unions are the Cook Islands Industrial Union of Waterside Workers and the Airport Workers Union. The Public Service Association is fairly influential and received a 6.5% pay increase for members in early 1987.

Social security. Many Government employees have retained membership of the New Zealand Public Service Superannuation Scheme. A compulsory universal scheme has been promoted since early 1981, but no legislation to establish the scheme has been enacted. There is an old age and destitute persons scheme, and a child benefit scheme for children under 5. In early 1988 old age pensions were \$NZ66 per month.

HEALTH. Free medical and surgical treatment is available for all Islanders. School and pre-school children also receive free dental treatment.

A general hospital equipped with dispensary, X-rays and laboratory facilities is maintained in Rarotonga, on Sanitorium Hill. In addition an outpatient clinic at Tupapa and at Akaoa district caters for minor ailments six days a week.

The office of the division of Public Health which caters for disease control, environmental sanitation and mother and child health is situated in the Ministry of Health and Education at Tupapa.

Cottage hospitals have been built at Aitutaki, Atiu, Mauke, Penrhyn, Manihiki, Pukapuka, and Mangaia. They are managed by doctors.

On the islands of Mitiaro, Nassau, Rakahanga and Palmerston there are small dispensaries managed by dressers. Referral of cases to base hospital when required is by aircraft or boat; patients needing specialist treatment are referred to New Zealand.

The group is served by one doctor for every 1000 people. The dental service includes nine dental officers.

Diseases. The Cook Islands are generally free from common diseases prevalent in other tropical islands. Filariasis is endemic but active vector control and mass treatment of the population continues. Malaria does not exist. Metabolic disorders and hypertension are prevalent and venereal disease is increasing. In 1985 the crude birth rate was 24.6 and the crude death rate 6.9 per 1000.

THE LAND. The total land area of the islands is 240 sq. km situated in 2.2 million sq. km of sea. The largest island is Rarotonga (65 sq. km), followed by Mangaia (51 sq. km). No other island is more than 30 sq. km. The other 13 islands are Aitutaki, Atiu, Mitiaro, Mauke, Manuae, Takutea and Palmerston in the Southern Group and Penrhyn, Manihiki, Rakahanga, Pukapuka, Nassau and Suvarrow in the Northern Group.

The islands extend 1400 km from Penrhyn, situated 9 deg. south of the equator, to Mangaia, which is just north of the Tropic of Capricorn. Rarotonga is about 10 km wide and 32 km in circumference. The highest peaks are Te Manga (652 m) and Te Atukura (639 m), both on Rarotonga.

A whole range of relief patterns is noted, from the submerged volcanic peaks of the northern atolls covered with coral, to the steep, raised volcanic peaks of Rarotonga with its narrow fringing reef. Mangaia and Atiu are both surrounded by a makatea – a raised, former coral reef, like castle walls, with limestone caves inside. Mitiaro has lower cliffs, with a lake inside as the beginning of a lagoon.

Natural features. All the islands of the Northern Group, as well as Manuae and Takutea in the south, are coral atolls, generally enclosing a lagoon. The remaining six islands of the Southern Group are more elevated. The lagoon of Aitutaki is regarded as one of the most beautiful in the Pacific.

Soil. The atoll soil permits only restricted growth, however the deeper

volcanic soil in the Southern Group is more fertile and produces abundant supplies of tropical fruits.

Climate. From December to March the climate is warm and humid, with the possibility of serious storms as all of the Cook Islands lie within the hurricane zone. Advance warning of tropical storms is given by a meteorological service with headquarters in Fiji. From April to November the climate in the Southern Group is mild and equable. The mean annual temperature in Rarotonga is 23.9°C, and the average early rainfall is 2030 mm.

Flora and fauna. The raised islands support casuarina, barringtonia, hibiscus, palms, frangipani, poinciana, and bougainvillea in abundance. Atoll vegetation is largely pandanus and coconuts.

Apart from pigs and fowls the fauna includes the great bird nesting sanctuary on Suwarrow, the pearl shell beds of Penrhyn and Manihiki, and beds of brilliantly-coloured clam shells in the Northern Group.

Land tenure. Virtually all the land in the group is owned by Cook Islands Maoris, and their ownership is fully safeguarded. No Maori may sell or mortgage or otherwise dispose of his lands, except that he can mortgage his lands to an authorised body to secure a housing loan. He can lease the land for terms up to 60 years to any persons approved by a government-appointed statutory committee and on conditions approved by the High Court (Land Division). He can sell or lease to the Crown for more than 60 years for church purposes. The rental of land varies according to its value. Reviews of rental are carried out by the High Court.

Multiplicity of ownership is very common, often with many of the owners being absentees. The Land (Facilitation of Dealings) Act 1970 enables owners living in the Cook Islands to represent absentee owners at meetings called through the High Court and to bind these owners to decisions granting alienations etc. A judge of the Court must confirm any such decision.

PRIMARY PRODUCTION. In the northern atolls, output is restricted mainly to coconuts and fish. In the fertile southern islands productions is concentrated on bananas, citrus and pineapples.

These principal crops are planted:

<i>Crop</i>	<i>Average yield (tonnes/acre)</i>
Orange	20.00
Banana	12.00
Pineapple	10.00

Copra	1.05
Pawpaw (Papaya)	1.70

The main citrus growing is on Rarotonga, Aitutaki, Atiu and Mauke. The chief banana growing islands are Rarotonga and Aitutaki, while commercial supplies of pineapple come from Mangaia and Atiu.

Livestock (Southern Cook Islands) 1985

<i>Stock</i>	<i>Number of head</i>
Cattle	340
Goats	2920
Pigs	11,305
Ducks	1146
Rabbits	56
Horses	432
Beehives	215
Dogs	2071
Cats	1509
Chicken	30,687

Agricultural Workers

1981	1700
1982	1680
1983	1510
1984	1450

Fisheries. Mother of pearl shell is collected according to overseas demand and the state of the local shell grounds. In 1984 pearl shell accounted for 9.7 per cent of all exports.

Manufacturing. Secondary industries operating in Rarotonga include fruit processing, three clothing factories, assembly of electronic components and production of local handicrafts. A distillery and a fruit dehydration factory began operations on Mangaia in 1983, with a liquid petroleum gas facility to supply the fruit factory and domestic consumers.

Local commerce. An increasing airfreight facility has led to the expansion of the export of fruit and vegetables, most of which go to New Zealand. Locally-produced vegetables and seafoods are sold at the market in Avarua, Rarotonga.

TOURISM. The government pursues a policy of ‘controlled tourism’, aimed at ensuring a harmonious development with the rest of island life. Impetus to development of the tourist industry came from the opening of the first Cook Island jet airport in 1973 and the opening of the Rarotongan Hotel in May 1977.

Since 1980 tourism has become a major revenue earner. In 1987 gross earnings from tourism amounted to over \$27 m, compared to \$6 m for all other exports. Increase in visitor arrivals from 1983 to 1985 was more than 50 per cent. The number of tourists and visitors arriving in the islands during the 12 months to December 1987 was 32,100 compared to 28,782 in 1985. New Zealanders formed the largest group in 1985 (11,884), followed by visitors from Australia (4147), Canada (3092) and the United States (3030).

OVERSEAS TRADE. The Cook Islands suffer from an adverse balance of visible trade. The financing of imports 6.5 times the value of local exports is made possible by aid from New Zealand and funds transferred by Cook Islands workers in New Zealand.

About 80 per cent of exports go to New Zealand. Foodstuffs are the major class of imports. New Zealand provides more than 61 per cent of the imports.

Customs tariff. There is free trade with New Zealand. Import licences are required for goods imported from countries other than New Zealand.

FINANCE. Revenue raised in the Islands is supplemented by aid from New Zealand in the form of grants and loans. Revenues are raised locally from import duties, import levies, income tax, company tax, turnover tax, use tax, off-shore company registration fees and sale of postage stamps. Revenue and expenditure figures are set out in an accompanying table.

Income tax is assessed on a sliding scale with rebates for a dependent wife and for children. Superannuation contributions are not taxed. Company tax is 20 per cent.

GOVERNMENT REVENUE AND EXPENDITURE (\$NZ MILLIONS)

	1980–81	1981–82	1982–83	1983–84	1984–85
Revenue	19.4	21.1	24.9	29.4	34.0
Expenditure	18.7	21.4	24.9	29.3	34.1

Turnover tax. A turnover tax of 9 per cent of gross revenue in the case of retail sales and services and 1 per cent of gross revenue in the case of wholesale sales and services applies. Manufacturing and agricultural exports may be exempted.

External aid. The level of New Zealand aid is reviewed annually. The amount for the recurrent budget in financial year 1986–87 was \$10 million. It is intended to phase out budget aid over 20 years, at a rate yet to be agreed by both governments. Grants are made for social services and ordinary administrative expenditure, plus grants and loans for capital works and economic development. In addition the Australia and the Netherlands governments and various international agencies are providing assistance to encourage economic development in the Cook Islands. Remittances from overseas amounted to more than \$5.5 m in 1985.

Currency. New Zealand currency is used in the group. Besides the circulation of notes for 20, 10, 5, 2 and 1 dollar and New Zealand cents, there are Cook Island coins for \$1 and 50, 20, 10, 5, 2 and 1 cent in silver and \$100 in gold.

In 1987 Australia's Reserve Bank produced currency notes and coins for the Cook Islands, including a triangular \$2 coin and an octagonal \$5 coin. The existing \$1 (Tangaroa) coin is highly sought as a tourist souvenir.

Banks. The National Bank of New Zealand and the government Post Office Savings Bank operate in the islands. Westpac and the Australia and New Zealand Banking Group (ANZ) are also represented.

Cook Islands Development Bank. The Cook Islands Development Bank was established by legislation in 1978. Its functions include the provision of finance and advisory and technical services for persons engaged in economic development in the Cook Islands. Loans are also made for housing purposes. The source of funding includes the Asian Development Bank and the New Zealand Government. In the year to February 1987 the Cook Islands Development Bank issued loans worth \$1.9 m, of which \$1 m was devoted to housing projects.

Offshore financial centre. In late 1981 and early 1982 legislation was enacted to provide an offshore financial centre and tax haven regime in the Cook Islands. The legislation includes an International Companies Act, Off-Shore Banking Act and Off-Shore Insurance Act. Government revenue is derived solely from registration fees; all other forms of taxes are exempt. In early 1987 legislation was before Parlia-

ment for the formation of a bank to transact business with overseas connections such as merchant banks, financiers and discount houses.

Postage stamps. Sales of Cook Islands postage stamps are an important source of revenue. A philatelic bureau at Avarua handles sales to philatelists. Cook Islands coinage is also sought by collectors.

TRANSPORT. On Rarotonga, a 32 km sealed road, the Ara Tapu, encircles the island's coastline. A centuries-old stone roadway around the island, the Ara Metua, is sealed between Avatiu and Black Rock. Local public transport includes hire cars, taxis, scooters, buses and horse and buggy rides. In 1985 14,523 driver's licences were issued at Rarotonga, and 675 new vehicle were registered. Of these, 412 were motor cycles or scooters.

Overseas airlines. Rarotonga is served by Air New Zealand which operates a Boeing 747 Auckland/Rarotonga/Auckland, and a Boeing 737 Auckland/Tonga or Nadi/Rarotonga/Papeete and return. Polynesian Airlines, using Boeing 737, links Rarotonga with Niue, Apia and Papeete. Air Nauru flies Pago Pago/Rarotonga and return. In August 1986 Cook Islands International, a joint venture between the Cook Islands Government and Ansett Airlines of Australia, commenced services linking Rarotonga with Auckland and Sydney. A service to papeete was also planned. Hawaiian Airlines commenced services between Honolulu and Rarotonga in late 1987.

Domestic airlines. Cook Islands Airways flies the southern islands with a Britten Norman Islander. Air Rarotonga flies the southern islands and Penrhyn and Rakahanga with a Queenair, and also operates a Cessna 337 and a Cessna 172 for scenic flights.

Airfield. The airport, opened to international traffic in 1973, is on the western side of the town of Avarua, Rarotonga. It can take Boeing 747 aircraft and has a runway of 2377 m, some of it built out into the lagoon. There are airstrips at Aitutaki and Penrhyn capable of handling large aircraft. Airstrips at Atiu (825 m, grass), Manuae (1310 m, rolled coral), Mauke (914 m, grass), Mitiaro (914 m, rolled coral), Mangaia (792 m, rolled coral) and Rakahanga (950 m, rolled coral), are used by the smaller inter-island services. The airstrip at Aitutaki was upgraded in 1983 to handle Boeing 737 aircraft.

Port facilities. The port of entry for the Cook Group is Rarotonga, which has two harbours, Avatiu and Avarua. The roadstead off Avarua provides open anchorages for vessels of any size. Loading is by lighters.

Avatiu harbour has been widened and deepened to take vessels up to

75 m in length and up to 4.5 m draught at the eastern wharf. The western side of the basin takes yachts and fishing vessels. The harbours at Mangaia and Atiu are used mainly for the export of pineapples.

Apart from the substantial harbour improvements undertaken in recent years in Rarotonga, extra work has been carried out in the outer islands, particularly Aitutaki and Atiu. A new harbour was built at Atiu by the New Zealand Army.

In all the islands there is a problem from the shallow depth of water, which limits access to the lagoon to cargo-carrying lighters. It is possible for small to medium-sized vessels to enter the lagoons of Penrhyn and Suwarrow but a clearance should be sought and local advice obtained.

Shipping services. The New Zealand Line operates cargo services from Auckland to Rarotonga and Aitutaki via Niue. There are occasional direct calls to Mangaia and Atiu.

Local shipping. Inter-island services are provided by Silk and Boyd Ltd, the *Manuvai* and *Mataora*.

COMMUNICATIONS. The internal telephone service in Rarotonga was replaced in 1983 with a modern automatic service. Smaller networks operate throughout the group. Overseas telephone calls are made direct through Cable & Wireless. Every inhabited island has a radio station, maintaining direct communication with Rarotonga, which in turn connects with all other countries. Postal and telegraph services are available on all the islands. On several islands the Post Office is also the liquor bond store. A telex service from Rarotonga operates world-wide via New Zealand.

Radio, TV. The government-owned radio station IZC broadcasts daily in English and Maori. New programmes include bulletins from New Zealand and Australian national stations. Locally-owned Radio Ikurangi operates an FM station with general programmes.

Newspapers. The *Cook Islands News* is government-owned and printed in English and Maori. It is issued daily, except Sunday, by the Cook Islands Broadcasting and Newspaper Corporation. There are two weekly newspapers published by the main political parties, *The Weekender* by the Democratic Party and *Tē Akatauirā* by the Cook Islands Party.

Water, electricity. Rarotonga has water galleries and intakes direct from streams. Aitutaki is supplied by bores and tanks filled by rain from house roofs. All other islands use tanks.

Power is generated by diesel, supplying current of 240 volts AC in Rarotonga. Generators on Aitutaki, Mauke, Atiu and Rakahanga supply AC only. Generators supplied a total of 120.407 million kW hours in 1985, with Rarotonga accounting for 10.941 kW hours of the total.

KAP. 10.

Bókmentir um
stýrisskipanarviðurskifti
Føroya

Í hesum bókalista eru tiknar við føroyskar, danskar og týðningar-miklar útlenskar bókur, próvritgerðir, tíðarritsgreinir og aðrar greinir, sum yrkisliga umrøða stýrisskipanarviðurskifti í Føroyum.

Listin er býttur sundur í tveir partar:

1. Bókur, próvritgerðir og onnur sjálvstøðug rit.
2. Tíðarritsgreinir og brot úr bókum.

Føroya Landsbókasavn
okt. 1993

1. Bókur, próvritgerðir og onnur sjálvstøðug rit

- 14. September bólkurin.** Fólkaatkvøðan 14. september 1946. – Tórsh., 14. September bólkurin, 1946. – 24 s. – (95.48)
- Álit í undirgrundarmálinum.** – Tórsh., Føroya Løgting, 1986. – 47 bl. – (34.1)
- Andersen, N.** Færøerne 1600-1709. – Keypmh., Gad, 1895. – 460 s. – (95.44)
- – 2. útg. – Tórsh., Helge Justinussen, 1964. – 478 s.
- Arge, Niels Juel.** Stríðsárin 1940-45. – Tórsh., Hvessingur, 1985-90. – Bd. 1-6. – (95.48)
- Arup, Niels.** Færøyaner. – Bergen, 1947. – 32 s. – (Tidens ekko VI). – (95.4)
- Baumann, Carsten.** Færøerne. Fra bondekultur til massekultur. Carsten Baumann, Søren Justesen, Kjeld Walsted. – Ålborg, AUC, 1980. – 2 bd. – 2+241 bl., myndir. (30.254)
- Bentsen, Niels.** Den færøske folketingsrepræsentation under hjemmestyreordningen : hjørner af dansk og færøsk politik. – Tórsh., Dagblaðið, 1988. – 8+109 s., myndir. – (32.8)
- Beretning angaaende Sjóvinnubankin.** Afgivet af det ved Statsministeriets skrivelse af 29. maj 1952 nedsatte udvalg - Keypmh., 1953. – 201 s. – (33.22)
- Beretning om Lagtingssamlingen.** 1880-91, 1893-1904. – Forts. som Lagtingstidende, fra 1918 Løgtingstíðindi. – (32.805)
- Beretning** til Landstinget afgiven af Den af Tinget i Henhold til Grundloven §45 nedsatte kommission til Undersøgelse af forskellige færøske Forhold. – Keypmh., 1919. – 103 s. – (95.47)
- Bergström, Ejnar Fors.** Färöiskt tvärsnitt. Återseende med Färöarna efter 20 och 40 år. – Uppsala, Uppsala Nya Tidning, 1969. – 58 s. – (serprent Uppsala Nya Tidning). – (45.4)
- Betænkning** angaaende Færøernes Erhvervsforhold afgivet af det af Statsministeriet under 12. april 1938 nedsatte Udvalg. – Tórsh., 1938. – 229 s. – (33.19)

- Betænkning** angående lån fra Kreditforeningen af kommuner i Danmark til færøske kommuner, afgivet af det af Statsministeriet den 21. august 1953 nedsatte udvalg – Keypmh., 1955. – 15 s. – (36.1)
- Betænkning** angående oprettelse af et realkreditinstitut på Færøerne, afgivet af det af Statsministeriet den 21. august 1953 nedsatte udvalg – Keypmh., 1954. – 74+88 s. – (33.26)
- Betænkning** angående realkrediten i fast ejendom på Færøerne, afgivet af det af Statsministeriet d. 21. august 1953 nedsatte udvalg – Keypmh., 1955. – 187 s. – (63.012)
- Brøgger, A.W.** Hvussu Føroyar vóru bygdar. Inngongd til løgtings søgu Føroya. – Tórsh., 1937. – 226+28 s. – (Løgtings søga Føroya. 1sta bók). – (95.41)
- Brøgger, A.W.** Noregssaken i Færøernes Lagting. Officielt referat fra forhandlingerne. Med norsk oversættelse af selvstyrepartiets indstilling. – Tórsh. og Kria., 1923. – 120+16 s. – (32.8)
- Busk Sørensen, Per.** Vælgeradfærd på Færøerne. – Århus, 1992. – 126 bl., myndir. – (32.254)
- Dalsgaard, Jóannes.** De færøske partier og deres stilling til forholdet mellem Færøerne og det danske rige 1906-16. – Keypmh., 1971. – 2 bd. – 1, ix, uml. 168 bl, 1 tlv. – (32.74)
- Debes, Hans Jacob.** Den færøske nationalbevægelse indtil 1906. -Keypmh., Københavns Universitet, 1968. – 151+15 s. – (95.46)
- Debes, Hans Jacob.** Føroya søga. – Tórsh., Føroya Skúlabókagrunnur, 1990. – Bd. 1. – 275 s. – (95.4)
- Debes, Hans Jacob.** Jóannes Patursson. Ein byrjan til eina politiska ævisøgu. – Tórsh., Søgumál, 1991. – 161 s. – (95.4)
- Debes, Hans Jacob.** Ein kvistur spretti...: Keldur til Føroya søgu 1879-1906. – Tórsh., Føroya Skúlabókagrunnur, 1993. – 100 s. - (95.43:2)
- Debes, Hans Jacob.** Nú er tann stundin...Tjóðskaparrørsla og sjálvstýrispolitikkur til 1906 við søguligum baksýni. – Tórsh., Føroya Skúlabókagrunnur, 1982. – 391 s. – (95.46)
- Debes, Hans Jacob.** Politiska søga Føroya 1814-1906. – Tórsh., Føroya Skúlabókagrunnur, 1993. – 164 s. – (95.43)
- Djurhuus, Tróndur.** Kapitalismebrud som hovedbrud. Forsøg på en venstre-marxistisk tematisering af ideologi- og bevidsthedsproblematikken med empirisk referance til radikaliseringer på Færøerne 1950-81. Tróndur Djurhuus, Eyðgunn Samuelson, Ólavur Waag Høgnesen. – Keypmh., 1982. – 188 s. – (30.254)
- Færinger-frænder.** Red. af Anders Ølgaard. – Keypmh., Gyldendal, 1968. – 184 s. – (45.4)
- Færinger præsenterer Færøerne.** Rapport fra Frit Nordens seminar på Færøernes højskole juli 1980. – Odense, Nordisk Institut, 1981. -109, xv bl. – (45.4)
- Færøerne.** Udg. af Dansk-Færøsk samfund med støtte af Dansk-Færøsk

- kulturfond. – Odense, Det Danske Forlag, 1958. – bd. 1-2. – (45.4)
- Færøerne mellem afhængighed og selvstændighed.** Bjarne Birkebakk... et al. – Ålborg, 1979. – 1 s., 103 teigar. – (33.1854)
- Færøsk Lovsamling** ved T.E. Bang og C. Bærentsen. – Keypmh., 1901. 4+436 s. – (34.6)
- Færøsk Lovsamling.** 1.+ 2. Udg. af Færøernes Lagting ved Erik Bonnevie og Edw. Mitens. – Tórsh., 1932. – 796+544 s. – (34.6)
- Færøsk Lovsamling 1687-1953.** Ved Edw. Mitens under medvirkning af Chr. Lørup Sørensen. – Tórsh., 1953. – 1128 s. – (34.6)
- Føroyar undir fríum handli í 100 ár.** Minnisrit um frígeving Føroya handils 1. januar 1856. Sett saman av Johan K. Joensen, Arnbjørn Mortensen og Poul Petersen. – Tórsh., Føroya Landsstýri og føroysk handilsfeløg, 1955. – 197 s. – (65.0954)
- Harder, Kirsten.** De dansk-færøske forhold 1945-48. – Odense, Odense Universitetsforlag, 1979. – 199 s., myndir. – (Odense University studies in history and social sciences, 66). – (32.74)
- Harhoff, Frederik.** Rigsfællesskabet. – Århus, Klim, 1993. – 578 s. – (34.21)
- Heimastýri – sjálvstýri.** – Keypmh., Mentunargrunnur Studentafelagsins, 1966. – 80 s. – (95.49)
- Heinesen, Eyðfinn.** En komparativ analyse af Færøernes og Grønlands centraladministrations opbygning og beslutningsproces. – Tórsh., Vestnordensamarbejdet, 1992. – 4, 125 s. – (35.854)
- Høgnesen, Róland.** Færøernes stilling i det dansk-norske rige indtil 1855, med særligt henblik på de institutionelle ændringer omkring 1800. – Keypmh., Københavns Universitet, 1968. – 90+49 s. – (95.4)
- Jacobsen, Jørgen Frantz.** Danmark og Færøerne. – Keypmh., 1927. -128 s. – (95.4)
- Jakobsen, Jakob** (savn). Diplomatarium Færoense. Føroyskt fodnbrævasavn I. Miðaldarbrøv upp til trúbotarskeiðið við søguligum rannsóknun. Við fira plátun. Við stirk frá Føroya lögtingi. - Tórsh., H.N.Jacobsens Bókahandil, 1907. – 44+56 s. – (95.43)
- 2. uppl., Ljósmyndað Offset-endurprent. – Tórsh., Bóka-
garður, Emil Thomsen, 1985. – 4, XLVIII, 59 s.
- Jákupsstovu, Beinta í.** Heimestyreordninga og sosialpolitikk på Færøyan. – Bergen, Beinta í Jákupsstovu, 1982. – 2, 197 bl. -(32.74)
- Jensen, Kristina M.** Handelsaftalen mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Danmarks regering/Færøernes landsstyre. – En kommentar. – Århus, 1993. – 2,68 bl. – (33.26:6554)
- Johannesen, Kurt.** Færøsk fiskeri- og markedspolitik i 70'erne. -Keypmh., 1980. – 4, 172 s. – (32.254)
- Jørgensen, Tormod.** Færøerne. – Keypmh., 1925. – 18 s. (Serprent av Politisk aarbog og almanak 1926. – (45.4)
- Kommissionsbetænkningen 1709-10** ang. Færøernes tilstand ved

- kongens overtagelse af enehandelen paa Færøerne. – Tórsh., Færø Amtstidendes Bogtr., 1934. – 182 s. – (95.44)
- Krogh, Emil.** Færøerne, Danmark – og Norden. Den færøske Haardknude. – Keypmh., J. Jørgensen, 1945. – 21 bl. – (32.74)
- Lógbók fyri Føroyar.** – Tórsh., Føroya Landsstýri, 1992. – Bd. 1. -1001 s. – (34.69)
- Løgtingstiðindi** 1880-. – Tórsh., Føroya Løgting, 1882-. -(32.8854)
 – – Tittul árg. 1880-1904: Beretning til lagtingssamlingen, árg. 1905-1927: Lagtingstidende
 Útgevari til árg. 1983, bd. A og B m.a.: Føroya Landsstýri
- Magnussen, Andru.** De færøske partiers holdning til ordningen af Færøernes styrelse i tiden 1940-43 med særligt henblik på Folkeflokkens stilling – Århus, Århus Universitet, 1975. – 2, 162 s. – (95.48)
- Materialesamling** om hjemmestyre på Færøerne og i Grønland. Udgivet af Pia Mortensen og Peter Christensen. – Keypmh., Det retsvidenskabelige institut B, Københavns Universitet, 1979. – 2, iii, 57 s. – (34.21)
- Mitens, Edw.** Eg minnst. – Bd. 4 og 5. – Tórsh., 1966-69. – (99.4)
- Monrad, J.H.** Færøerne. – Slagelse, 1947. – 36 s. – (V.U.'s aktuelle smaaskrifter xi). – (45.4)
- Munnligt orðaskifti á Føroya Løgtingi 1923** viðvíkjandi spurninginum Føroyar-Noreg. Við nevndarálit. – Tórsh., Føroya Løgting, 1923. – 120, 16 s. – (32.8854)
- Müller, Eiden.** Fem aar under Union Jack. Færøerne 1940-45. Atlanterhavssøerne under den britiske okkupation. – Keypmh., Gyldendal, 1945. – 96 s. – (95.48)
- Møller, Asger.** Færøerne-Danmark. Den politiske udvikling i de sidste 100 aar. – Århus, Aros, 1958. – 174 s., 1 kort. – (45.4)
- Olafsson, Árni.** Álit. Yvirtøka av undirgrundini. Árni Olafsson, Jalgrím Hilduberg, Halgir W. Poulsen. – Tórsh., 1988. – 3 bd. -(34.1)
 1. bd. – Um altjóðarætt.- 88 s.
 2. bd. – Ríkisrættarlig og stýrisskipanarlig sjónarmið. – 61 s.
- Oversigt** over den økonomiske situation på Færøerne på baggrund af udviklingen efter 1945. – Keypmh., Statsministeriet, 1951. – 202 bl. – (33.1854)
- Patursson, Erlendur.** „Aldrig kan et folk forgå“ – som ikke vil det selv. – Kirkjubø, Søguútgávan, 1986. – 36 s., myndir. – (32.74)
- Patursson, Erlendur.** Føroya Söga. – Tórsh., Søguútgávan og Unga Tjóðveldið, 1964-66 tvs. 1970. – Bd. 1 og 3-4. – (95.4)
- Patursson, Erlendur.** Føroysk búreising. – Tórsh., 1945. – 64 bl. -(33.19)
- Patursson, Erlendur.** Føroysk stjórnarmál. – Tórsh., Norrøna forlagið, 1945. – 39 s. – (32.1)
- Patursson, Erlendur.** Í hjørtum okkara býr frælsið. – Kirkjubø, Søguútgávan, 1985. – 63 s., myndir. – (32.74)
- Patursson, Erlendur.** Political facts about Faroe Islands. – Kirkjubø, Erlendur Patursson, 1985. – 26 s., myndir. – (32.74)

- Patursson, Jóannes.** Færøsk politik. – Keypmh., Alexander Brandt, 1903. – 137 s. – (95.46)
- Patursson, Jóannes.** Færøsk selvstyre. – Tórsh., Tingakrossur, 1931. – 74 s. – (95.4)
- Patursson, Sverre.** Móti loysing. – Tórsh., 1925. – 29 s. – (32.9)
- Petersen, Poul.** Føroyar í søguni. – Funningi, Egið forlag, 1974 [tvs. 1975]-1989. – 2 bd. – (95.4)
- Petersen, Poul.** „Nú er tann stundin komin til handa.“ Ætlað í nakað broyttum liki sum partur í minnisriti til 100 ára dag Jóannes Paturssonar 6. mai 1966. – Tórsh., 1966. – 30 s. – (99.4 Patursson, Jóannes)
- Petersen, Poul.** Thorstein Petersen. – Funningi, Egið forlag, 1986. – 35 s. – (95.4)
- Petersen, Thorstein.** Eigur tað at verða nýtt løgtingsval? Stutt yvirliit yvir tíðina síðani 9. april 1940. Fyri hin føroyska fólkaflokk (radikalt sjálvstýri). – Tórsh., 1943. – 16 s. – (95.48)
- Petersen, Thorstein.** Frágreiðingar og skjøl frá stjórnarmálinum á Føroya Løgtingi september 1946. – Tórsh., 1946. – 30 bl. – (32.8)
- Petersen, Thorstein.** Søgubrot og Føroya lands støða í dag. – Tórsh., Egið forlag, 1945. – 104 s. – (95.4)
- Petersen, Thorstein.** Vor statsrettslige stilling før krigen og nu. – Tórsh., 1942. – 56 s. – (95.48)
- Rasmussen, Petur Martin.** Føroya Søga. Petur Martin Rasmussen og Hanus A. Samuelson. – Tórsh., Egið forlag, 1965. – 214 s. – (95.4)
- Rasmussen, Sjúrdur.** Færøernes Lagting. Emne: hjemmestyre for Grønland og Færøerne. Af Sjúrdur Rasmussen og Bente Christensen. – Keypmh., 1979. – 1, 34, 17 bl. – (32.8)
- Róin, Andras.** Færøske lagtingsvalg – en analyse, der fokuserer på vælgeradfærden og det todimensionelle partisystem. – Århus, Andras Róin, 1988. – 124 bl., myndir. – (32.254)
- – Bilag til specialopgave i statskundskab. Indsamlingen, behandlingen og anvendelsen af data, samt en illustration af det anvendte datamateriale. – Århus, Andras Róin, 1988. – 33 bl.
- Ryggi, Dánjal Pauli Dánjalsson á.** Tjóðfundarleiðin. – Keypmh., 1945. – 35 s. – (32.1)
- Samró, Óli.** Told og afgiftsbalansen i samhandelen mellem Færøerne og EF. – Århus, 1987. – 3, 49, 39 bl. – (33.26)
- Samuelson, Jóan Hendrik.** Færøernes hjemmestyreordning. Jóan Hendrik Samuelson og Bjørn á Heygum. – Keypmh., 1978. – 2, 21, 10 bl. – (32.8)
- Schröter, J.H.** Samling af Kgl. Anordninger og andre Documenter, Færøerne vedkommende, tilligemed en Afhandling. – Keypmh., 1836. – 158 s. – (34.6)
- Skaale, Annfinnur.** De færøske partiers stilling til spørgsmålet om Færøernes fremtidige styrelses ordning fra krigsafslutningen frem til

lagttingsvalget i november 1946 = Støða føroyskra flokkanna til spurningin um framtíðar stjórnarskipan Føroya frá bardagaloki fram til løgttingsvalið í november 1946. – Århus, Århus Universitet, 1972. – 139 síður. – (95.4)

Skála, Annfinnur í. Stjórnarskipanarmálið 1946. Keldur til Føroya søgu. – Tórsh., Føroya Skúlabókagrunnur, 1992. – 239 s. – (95.45)

Staats und verwaltungsrecht. Dänemark. Die autonomie der Färøer. - Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 1959. – 28 s. – (34.21)

-- Serpent: Zeitschrift für Ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Band 20, nr. 1-2, juli 1959 Heimastýrslógin á týskum, s. 264-270.

Steining, Jørgen. Færøerne. Fra Amt til Hjemmestyre. Udgivet af Historikergruppen. – Keypmh., Det danske forlag, 1948. – 112 s. -(Vor tids verden). – (45.4)

Thorsteinsson, Jákup. Et Færø som Færø. Studier i Færøernes forfatningsmæssige stilling i forhold til Danmark 1834-1852. – Aarhus, SNAI – North Atlantic publications : Århus University Press, 1990. – 446 s. – (North Atlantic monographs; 2). – (34.21)

Thorsteinsson, Jákup. Færøernes forfatningsmæssige stilling i forhold til Danmark 1834-1852. – Keypmh., Jákup Thorsteinsson, 1972. – 172 bl. – (95.4)

Tofte, Jens. Dansk økonomis udviklingsperspektiver i en økonomisk monetær union. Jens Tofte og Reidar Nónfjall. – Kbh., 1991. – 1, 267 bl., myndir. – (33.26)

Upprit av munnliga orðaskiftinum í donsk-føroysku sendinevndini í Keypmannahavn januar-mars 1946. – Tórsh., 1946. – 70 bl. – (34.2)

Wang, Zakarias. Bergen-unionen eller EF-unionen? – Hoyvík, Stiðin, 1993. – 100 s. – (34.211)

Wang, Zakarias. Der ønskes en redegørelse for og analyse af forholdet mellem lagting og landsstyre under lov om Færøernes hjemmestyre, med særligt henblik på de politiske partiers funktion indenfor dette. – Århus, Zacharias Wang, 1964. – ix, 110 bl. -(32.8)

Wang, Zakarias. Heimastýri. Føroyskur politikkur 1945-1965. -Keypmh., Mentunargrunnur Studentafelagsins, 1965. – 31 s. – (95.49)

Wang, Zakarias. Stjórn málafrøði. – Hoyvík, Futura, 1988. – 240 s. – (32.254)

-- 2. útg. Hoyvík, Stiðin, 1989. – 262 s.

Warberg, Bo. Urbaniseringsprocessen. Et færøsk studie. – Bergen, Universitetet i Bergen, 1978. – 6, 3, 201 bl. – (30.254)

West, John F. Faroe. The emergence of a nation. – London, C. Hirst & company, 1973. – 312 s. – (95.4)

West, John F. Færøerne. En nation og dens historie. – Keypmh., Gyldendal, 1974. – 254 s. – (95.4)

Winther, Niels. Et embeds-aristokratisk Udkast til en Communallov for

Færøerne angrebet med stadigt Hensyn til Grundloven og Localiteterne. – Keypmh., 1850. – 60 s. – (36.1)

Wylie, Jonathan. The Faroe Islands. Interpretations of history. -Lexington, Kentucky, The University Press of Kentucky, cop. 1987. - 257 s. – (95.4)

Zachariassen, Louis. Føroyar sum rættarsamfelag 1535-1655. -Tórsh., Føroya Fróðskaparfelag, 1961. – 423 s. – (Annales societatis scientiarum Færoensis. Supplementum, IV). – (95.44)

Ziska, A. Færøernes finansielle Stilling. En Oversigt foranlediget af Amtmanden over Færøerne. – Tórsh., 1930. – 29 s. – (33.78)

2. Tíðarritsgreinir og brot úr bókum

Andersen, Poul. Dansk Statsforfatningsret. – Kbh., Gyldendal, 1954. – (34.1)

s. 82-95: Færøernes og Grønlands forfatningsretlige stilling gennem tiderne.

Blume, Peter. Et lovforklkningsproblem. – (34.21)

Ugeskrift for retsvæsen, årg. 120, nr. 36, 1986, s. 278-279.

Bov, H.P. Færøerne. Den naturskønne øflok i Atlanterhavet, Danmarks nordligste amt. – Keypmh., H.P. Bovs Forlag, 1938. – 32 s. – (45.4)

s. 25-32: De politiske forhold på Færøerne.

Brimnes, Ole. Færøerne. – Keypmh., Munksgaard, 1967. – 95 s. – (45.4)
s. 60-70: Færøerne og Danmark.

Bruun, Gudmund. Baggrunden for folkeafstemningen paa Færøerne den 14. september 1946. – (45.4)

Højskolebladet LXXI, 1946. – s. 526-29, 538-39, 550-51, 565-68, 576-79.

Brüel, Erik. Orienterende Oversigter over aktuelle Spørgsmål. Færøerne. – (45.4)

Nordisk Tidsskrift for international ret XVII, 1946. – s. 156-72.

Bærentsen, C. Færøernes lagting – (45.4)

Danmark 2. aarg., 1942, Nr. 21. – s. 651-54.

Bærentsen, Håkon. Folkeafstemningen 14. September på Færøerne. Et kapitel af Nordens nyere politiske mytologi. Af Håkon Bærentsen og Ole Jacobsen. – (45.405)

Fra Færøerne. Úr Føroyum, bd. 6, 1971. – s. 20-37.

Dalsgaard, H. Færøerne og relationerne til Danmark. – (34.211)

Tidsskrift for søvæsen, nr.1, 1989. – s. 11-28.

Dam, Atli P. Den aktuelle situasjon, inkl. beskrivelse av mulig hydrokarbonpotensiale på Færøylene. – (34.211)

Olje- og gassutvinning i Vestnorden, 1987. – s. 71-78.

- Debes, Hans Jacob.** Færøerne. Identitetskendelse og nationalisme i en rigspolitisk periferi. – (95.4)
Nordatlantiske foredrag, 1991. – s. 86-97.
- Debes, Hans Jacob.** Reflections on the positions, participation and cooperation of small nations in international politics. Case. The Faroe Islands. – (34.211)
Nordic journal of international law, vol. 57, 1988. – s. 365-369.
- Djurhuus, Hans A.** Livet på Færøerne i billeder og tekst. – Keypmh., Danske kulturforlag, 1950. – 568+19 s. – (45.4)
s. 9-16: **E.Mitens:** Færøernes statsretslige stilling
- Effersøe, J.T.L.** Færøernes Stilling i det danske Rige. Tale i Folketinget 23.10.1906. – (45)
Atlanten II, 1907-10. – s. 99-108.
- Eliassen, Rói.** Ábyrgdin má í háseti. – (34.211)
Fjølñir 1/93 bls. 21-22.
- Føroyar.** – Ishiwatari, Toshiyasu, Hokuo no shosuminzoku shakai, 1986. – s. 58-74. – (34.211). – (Stjórnarstöðaða Føroya. Á japonskum).
- Goodlad, John H.** The Faroese road to autonomy. An analysis of the Faroese political system. – Lerwick, 1987. – 26 s. – (32.254)
- Grahl-Madsen, Atle.** The evolution of the Nordic autonomies. – (34.21)
Nordisk tidsskrift for international ret, vol. 54, 1985, s. 4-9.
- Groth, Leif.** Færøerne – et selvstyrende folkesamfund. – (45.4)
Aarhus stiftstidende 1984-11-05.
- Harhoff, Frederik.** Dansk rets gyldighed i grønlandske og færøske anliggender. – (34.21)
Ugeskrift for Retsvæsen, 1987, B, s. 347 ff.
- Harhoff, Frederik.** Rigsfællesskabet – vision eller virkelighed? – (34.21)
Lov og ret, 1993, hæfte 11 s. 27 ff.
- Heinesen, Eyðfinn.** Heimildirnar hjá lótingsnevndunum: Í stríð við grundlógina. – (34.211)
Fjølñir 1/93.
- Heinesen, W.** Dansk og færøsk, s. 82-96. Den politiske vippe, s. 96-105. – (45)
Dette er Island, Færøerne og Grønland. (Færøerne). – red. Niels Th., Mortensen. – Odense, 1954.
- Helms, Chr.** Færøsk Lovgivning. – (34.21)
Atlanten, II. – 1907-1910. – s. 59-64.
- Ingemann Sørensen, Erik.** Et selvstyrende folkesamfund i Nordatlanten. – (45.4)
Nordpå, 1987, nr. 2, s. 8-9.
- Jacobsen, Jørgen-Frantz.** Nordiske Kronikker. – Keypmh., 1943. – 164 s. – (04.6)
s. 47-54: Færøsk selvstændighed.
- James, Clive.** Prosperity and Crises. Background to the Economic Collapse of the Faroes. – (33.1854)
Planet 96, 3, 1992. s. 66-72.

- Meyer, Poul.** Færøernes retsstilling. Nogle betragtninger i anledning af forslag til lov om Færøernes hjemmestyre. – (34.211)
Juristen 1947, s. 289-299.
- Meyer, Poul.** Færøernes selvstyre. En imødegåelse. – (34.211)
Ugeskrift for Retsvæsen 1950. – s. 200-202.
-- Aftursvar til Edw. Mitens (Ugeskrift for retsvæsen 1950, s. 89-93: Færøernes selvstyre)
- Mitens, Edw.** Færøernes selvstyre. – (34.211)
Ugeskrift for Retsvæsen 1950. – s. 89-93.
- Mitens, Edw.** Færøernes selvstyre. – (34.211)
Ugeskrift for Retsvæsen 1951. – s. 1-4.
-- Aftursvar til Poul Meyer (Ugeskrift for Retsvæsen 1950, s. 200-202: Færøernes selvstyre. En imødegåelse.)
- Möller, Aqigssiaq.** Den færøske hjemmestyrelov og Grønland. Aqigssiaq Möller og Leif Aidt. – (34.211)
Grønland årg. 21, nr. 7, s. 229-234; nr. 9, s. 334-340.
- Mørkøre, Jógvan.** Class interests and nationalism in Faroese politics. – (32.254)
North Atlantic Studies, vol. 3, nr. 1, 1991. – s. 57-67.
- Niclasen, Poul.** Færøerne i Kronikker og foredrag – Keypmh., 1945. – 197 s. – (45.4)
s. 34-42: Færøernes lagting
s. 60-84: Sammen med Danmark.
- Nielsen, Egon H.** Nogle Træk til Belysning af de Økonomiske Forhold mellem Færøerne og det øvrige Danmark. – (33.1954)
Det danske Marked, 1946. – s. 137-148.
- Olafsson, Árni.** Nordic Democracy – (34.211)
Det danske selskab 1981, s. 207-216.
- Olafsson, Árni.** International Status of the Faroe Islands –(34.211)
Nordic journal of international law, vol. 51, 1982, s. 29-38.
- Olafsson, Árni.** Self-government and natural resources. The Faroese case 2. – (34.211)
Nordic journal of international law, vol. 57, 1988, s. 342-344.
- Olafsson, Árni.** Some aspects of the New Law of the Sea of Special Significance for the Small nations of the North. – (34.254)
Nordisk tidsskrift for international ret, vol. 54, 1985, s. 59-64.
- Om Färöerna.** – Sthlm., Letterstedtska Föreningen, 1987. – s. 391- 486, myndir. – (45.4)
Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst och industri, årg. 62, häfte 6, 1986.
s. 417-430: **Niels Bentsen:** Den færøske folketingsrepræsentation.
- Patursson, Erlendur.** Quo vadis Føroyar? – (45.4)
Syn og segn, nr. 7, 1971, s. 361-371.

- Patursson, Erlendur.** Some critical observations on The Faroese-Danish financial relations. – (32.254)
Nordisk tidsskrift for international ret, vol. 55, 1986, s. 41-45.
- Patursson, Erlendur.** Some critical Observations on the Political Development of the Faroe Islands and their Present Political Situation. – (32.254)
Nordisk tidsskrift for international ret, vol. 54, 1985, s. 52-58.
- Patursson, Jóannes.** Færøyan-Danmark. – 8 síður. – (95.47)
Samtiden. Oslo, 1927. – s. 305-12.
- Patursson, Jóannes.** Ráðagerðin millum føroyingar og danir summarið 1934. Nøkur orð áðrenn farið verður. – Tórsh., 1934. – 14 s. – (95.48)
– – Serprent av Tingakrossi 1934.
- Patursson, Jóannes.** Stjórnarumskifti. – Tórsh., 1940. – 12 s. – (95.48)
– – Serprent av Dagblaðnum 1940.
- Patursson, Jóannes.** Stjórnarviðurskifti Føroya helst uttanlanda. – Tórsh., 1944. – 8 s. – (95.48)
– – Serprent av Dagblaðnum 1944, nr. 66-69.
- Patursson, Sverre.** Landaskipan og figgjjarlig viðurskiftir í frístátinum Føroyar. – Tórsh., Móti loysing, 1928. – 14 s. – (32.9)
- Poulsen, Halgir Winther.** Self-government and natural resources. The Faroese case 1. – (34.211)
Nordic journal of international law, vol. 57, 1988, s. 338-339.
- Pranov, J.B.** Norsk og dansk sokkelpolitik. – (34.1)
Tidsskrift for søvæsen, årg. 145, apr. (1974), s. 116-122.
- Raoulx, Benoit.** Les îles Féroé, une société halieutique. Éléments pour une recherche en géographie sociale sur l'identité. Maitrise de géographie. – Caen, 1987. – 252 s. – (45.4)
s. 71-82: L'autonomi.
- Rasmussen, R.** Kan selvstyreproblemet paa Færøerne løses tilfredsstillende indenfor Danevælde. – (95.47)
Det ny Nord. Keypmh., 1925, s. 194-99.
- Resen, Peder Hansen.** Atlas Danicus, Færøerne. Udgivet af Jørgen Rischel og Povl Skårup. – Keypmh., Munksgaard, 1972 (1973). – 49+151 s. – (45.4)
s. 77-83: Om indvanderne paa Færø, deres Herkomst og oprindelse, sprog, øvrighed, rettergange og love.
- Robberstad, Knut.** Løgting og gildi. – (32.508)
Fróðskaparrit, 10. bók, 1961, s. 42-46.
- Ross, Alf.** Færøerne. – (34.2)
Socialisten, Socialdemokratisk Tidsskrift, 43. Aarg. – Keypmh., 1946, s. 174-76.
- Ross, Alf.** Dansk statsforfatningsret. 3. útg. v/Ole Espersen. – Kbh., Nyt Nordisk Forlag, 1980. – 2 bd. – (34.21).

- Steining, Jørgen.** Rigsdagen og Færøerne. – (95.4)
Den Danske rigsdag 1849-1949. – bd. 6. – Keypmh., 1953,
s.105-201.
- Stove, Sverre.** Færøyaner. En skildring av landet og folket, dets historie,
kultur og næringsliv. Sverre Stove og Jacob Jacobsen. -Oslo,
Johan Grundt Tanum, 1944. – 224 s. – (45.4)
s. 149-166: Norsk skattland – kong Sverre...,
s. 212-219: Under krigen.
- Sørensen, Max.** Statsforfatningsret. – 2. útg. – v/Peter Germer. – Keypmh.,
Juristforbundets Forlag, 1973. – 455 s. – (34.1)
s. 47-57: Færøernes forfatningsmæssige stilling.
- Thomsen, Ditlev.** Færøerne. – 11 s. – (45.4)
Børsen, 28. Aarg., 29. og 30. aug. – Keypmh., 1923.
- Trap, J.P.** Danmark bd. IX. Færø amt. – (45.4)
4. útg. – Keypmh., Gads Forlag, 1930. –
s. 654-658: Forfatnings- og forvaltningsforhold,
s. 658-662: Historie
-- **5. útg.** – Færøerne. Bd. XIII. – Keypmh., Gads Forlag,
1968.
s. 105-111: Forfatning,
s. 111-114: Forvaltning

ARBEIDSSETNINGUR NEVNDARINNAR

1. at kanna og lýsa lógaráttarlög úndir stýrisskipanini og umboðsvaldningi og gera eina meiningu um henda lóggáva er frískandi löngun herundir arbeiðsbygd millum lóggávandi og uttanandi valdið

2. at lýsa munin millum landstýrið sum kollegium og ráðharrastýri

3. at gera uppskot til stýrisskipan, sum byggir á eitt ráðharrastýri, og í hesum sambandi meta um hvørji krøv ein tilik skipan setir til umstingina og kostnaðinum av hesum

4. at lýsa hvørjar stýrisskipanarreglur eru neyðugar arturat, um Føroyar skulu hava fullt sjálvstýri